Valteris Skotas

ROB ROJUS

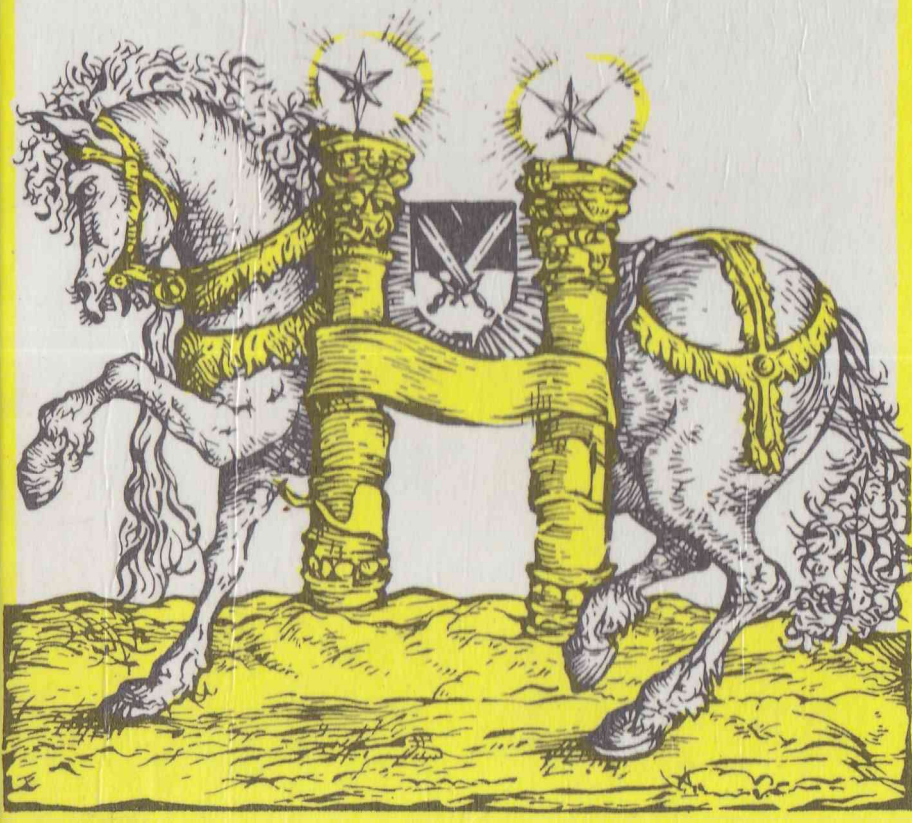

Valteris Skotas ROBROJUS

Iš anglų kalbos vertė
MARIJA KAZLAUSKAITĖ
ir
JUOZAS SUBATAVIČIUS

Vilnius „Vyturys" 1991

UDK 820-31
Sk 52

ROB ROY By Sir WALTER SCOTT Thomas Nelson and Sons Ltd. London, 1817

2-asis leidimas
1-asis leidimas 1956 m.

4703010100—153
S ——————— Neskelbta
M856(08)—91

ISBN 5-7960-0886-8

Kodėl gi? O todėl, kad jųjų
Nuo seno paprotys aiškus:
Atėmęs viską iš silpnųjų,
Lai viešpatauja, kas stiprus.

Vordsvortas „Rob Rojaus kapas"

I SKYRIUS

Kuo nusidėjau aš, kad šitoks smūgis
Mane ištiko? Netekau sūnaus,
Vienintelio sūnaus! Tesie prakeiktas
Tasai, kurs šitaip pakeitė tave!
Keliautoju tu nori būti? O ne!
Keliaut verčiau pasiųsiu savo arklį!

Monsieur Thomas[1]

Jūs prisispyręs prašėte, brangusis mano drauge, kad aš dalį to laisvo laiko, kuriuo apvaizda palaimino mano gyvenimo saulėlydį, paskirčiau aprašyti pavojams ir sunkumams, lydėjusiems mano saulėtekį. Iš tikrųjų, šie nuotykiai, kaip jūs teikėtės juos pavadinti, mano sieloje paliko sudėtingą ir besikaitaliojantį džiaugsmų ir skausmų prisiminimą, lydimą, pasakysiu, didelės padėkos žmonių likimų lėmėjui, kuris iš pradžių mane vedė daugybės negandų ir netikėtumų keliu, kad toji ramybė, kuria jis palaimino ilgą mano gyvenimą, viską prisiminus ir palyginus, atrodytų dar saldesnė. Taip pat man netenka abejoti, kad tie nuotykiai, patirti gyvenant tarp žmonių, kurie itin primityviai valdomi ir laikosi keistų papročių, turi sudominti ir patraukti mėgstančius pasiklausyti seno žmogaus pasakojimų apie praėjusius laikus.

Tačiau jūs turite atsiminti, kad tai, ką vienas draugas papasakoja, o kitas išklauso, netenka pusės žavesio, kai surašoma popieriuje. Be to, pasakojimai, su atsidėjimu klausomi girdint balsą to, kuriam pačiam visa tai nutiko, paprastai pasirodo ne tokie jau patrauklūs, kai skaitomi užsidarius kambaryje. Tačiau jūs, būdamas jaunesnio amžiaus ir tvirto kūno sudėjimo, tikriausiai gyvensite ilgiau nei jūsų bičiulis. Todėl įmeskite šiuos lapus į kokį

[1] T o m a Antuanas-Leonardas (1732—1785) — prancūzų rašytojas, savo pažiūromis artimas švietėjams.

slaptą rašomojo stalo kampelį, iki mudu perskirs įvykis, kuris gali užklupti kiekvieną akimirką ir kuris turi nutikti per artimiausius keletą — tikrai, vos keletą — metų. Kai mudu išsiskirsime šiame pasaulyje, kad susitiktume, viliuosi, geresniame, jūs imsite, be abejo, labiau, negu tatai verta, branginti pasitraukusio savo bičiulio atminimą, ir šie smulkūs išgyvenimai, kuriuos dabar ruošiuosi iškloti popieriuje, suteiks jums progą liūdnai, bet drauge ir maloniai paklaidžioti po praeitį. Kai kas savo širdies draugams palieka portretus, kuriuose atsispindi išoriniai jų bruožai,— o aš jums į rankas įduodu atvirai surašęs savo mintis ir jausmus, savo dorybes ir silpnybes, tvirtai tikėdamas, kad į mano jaunų dienų kvailiojimus ir karštakošiškumą jūs pažiūrėsite taip pat palankiai ir atlaidžiai, kaip kad dažnai vertindavote mano klaidas, kurias dariau subrendęs.

Kreipiantis savo memuaruose (jeigu galiu šiuos lapus taip įspūdingai vadinti) į brangų ir artimą draugą, tarp daugelio kitų dalykų man praverčia ir tai, kad galiu praleisti dalį detalių, kurios šiuo atveju nebūtinos, bet kurias turėčiau suminėti pašaliniam asmeniui, nutoldamas nuo įdomesnių dalykų. Argi aš imsiu jus varginti nuobodybėmis vien tik todėl, kad jūs esate mano galioje, kad aš turiu rašalo, popieriaus ir laiko lig valiai? Vis dėlto nedrįstu pažadėti, kad nepapiktnaudžiausiu tokia gundančia galimybe paplepėti apie save ir apie savo rūpesčius, nors ir kalbėsiu apie aplinkybes, lygiai gerai žinomas ir man, ir jums. Kai mes patys esame herojai tų įvykių, kuriuos dėstome kitiems, dažnai taip įsitraukiame į pasakojimą, kad nepaisome besiklausančiųjų laiko nei kantrybės, ir neretai net patys gabiausi ir išmintingiausi pasiduoda šiai pagundai. Man tereikia jums priminti keistą Siuli[2] memuarų pavyzdį,— tą retą ir savotišką jų leidimą, kurį jūs (su naivia bibliofilo tuštybe) atkakliai laikote esant tobulesnį už tą, kur jie sutvarkyti įprasta memuarams forma, tačiau, man regis, jūsų pamėgtasis leidimas tėra įdomus vien tuo, kad iliustruoja, kaip gali pasiduoti išpuikimo silpnybei net toks didis žmogus kaip jų autorius. Jei aš ne-

[2] Siuli, hercogas (1560—1641) — žinomas Prancūzijos valstybės veikėjas, pirmasis karaliaus Henriko IV ministras. Jis paliko memuarus, vertus šiek tiek istorikų dėmesio, nors ir ne visai autentiškus.

klystu, tasai garbusis peras ir valstybės veikėjas parinko net keturis džentelmenus iš savo valdinių ir jiems pavedė surašyti jo gyvenimo įvykius knygoje antrašte: „Atsiminimai apie išmintingus ir karališkus žygius, valstybinius, šeimyninius, politinius ir karinius, atliktus Henriko IV..." ir taip toliau. Šie rimti kronikininkai, sudarę savo kompiliaciją, pavertė memuarus, kuriuose surašyti žymieji jų valdovo gyvenimo įvykiai, pasakojimu, dėstomu jam pačiam, *in propria persona*.

Taigi užuot papasakojęs savo istoriją trečiuoju asmeniu, kaip Julijus Cezaris, arba pirmuoju, kaip daugelis tų, kurie erdvioje menėje ar kabinete ryžtasi būti savo pačių pasakojimo herojais,— Siuli patyrė subtilų, nors ir keistą malonumą: pats tapęs klausytoju, pats galėjo skonėtis savo gyvenimo įvykiais, pasakojamais savo sekretorių, drauge būdamas ir visos tos knygos herojus, o gal net ir autorius. Turėjo būti didingas reginys matyti eksministrą, tiesų kaip kartis, su standžiu žabo ir siuvinėta liemene, sėdintį iškilmingai po baldakimu ir besiklausantį savo kompiliatorių, kai tuo tarpu šie, pagarbiai stovėdami priešais, jam pranešinėja: „Hercogas pasakė tą ir tą, hercogas pasielgė taip ir taip; jūsų malonybės nuomonė šiuo svarbiu klausimu buvo tokia ir tokia; kitu, dar keblesniu atveju jūs slaptai patarėte karaliui tą ir tą", nors visos šios aplinkybės, be abejo, buvo kur kas geriau žinomos pačiam klausytojui negu pasakotojams, o ir didesnę dalį įvykių jie galėjo patirti tiktai iš jo atsivėrimų.

Mano padėtis ne tokia jau juokinga kaip to didžiojo Siuli, vis dėlto pasirodytų keista, jeigu Frenkas Osbaldistonas imtų dėstyti Viliui Trešemui formalią ataskaitą apie savo gimimą, mokymąsi, savo padėtį visuomenėje. Todėl aš kiek galėdamas stengsiuosi nepasiduoti užkrečiamam P. P., mūsų parapijos zakristijono, plepumui ir savo pasakojime mėginsiu apeiti visa, kas jums jau žinoma. Tačiau kai kuriuos įvykius turėsiu jums priminti; nors anksčiau juos ir puikiai žinojote, ilgainiui galėjote pamiršti, o jie daug kuo nusvėrė mano likimą.

Jūs turite gerai prisiminti mano tėvą: juk jūsiškis buvo mūsų prekybos namų dalininkas, todėl manąjį pažinote nuo pat vaikystės. Tik vargu ar jums teko jį matyti geriausiomis jo dienomis — kol dar metai ir negalios nebuvo palaužę verslininko įkarščio ir sukaustę prekybi-

ninko veržlumo. Jis, be abejo, būtų buvęs ne toks turtingas, bet tikriausiai ne mažiau laimingas, jei tą nesutramdomą energiją ir aštrią įžvalgumo galią būtų paskyręs ne komercinei veiklai, o mokslui. Tačiau prekybinės sėkmės bangavimai, nepriklausomai net nuo vilties gauti pelno, traukia nuotykių ieškotoją. Kas leidžiasi plaukioti šiais nepatikimais vandenimis, turi būti apsukrus kaip vairininkas, ištvermingas kaip jūrininkas, kuris vis dėlto, jei nepadvelks palankūs laimės vėjai, gali sudužti ir žūti. Prekyboje neišvengiama įtampos ir rizikos; nuolat persekioja baisus netikrumas, nes nežinai, ar atsargumas įveiks atsitiktinumų žaismą, ar piktas atsitiktinumas atsargumą, todėl reikia sutelkti visas tiek proto, tiek ir jausmų galias. Taigi prekyba yra kupina azartinio lošimo žavesio, bet nežaloja moralės.

Aštuoniolikto šimtmečio pradžioje, kai man, su Dievo padėjimu, sukako maždaug dvidešimt metų, aš buvau staiga iškviestas iš Bordo svarbiu reikalu pas tėvą. Niekad nepamiršiu pirmo mūsų susitikimo. Jūs prisimenate jo įprotį trumpai, įsakmiai ir rūstokai primesti aplinkiniams savo valią. Man rodos, mintyse aš net ir dabar regiu stamantrią ir tiesią jo figūrą, spėrią ir ryžtingą eiseną, akis, svaidančias skvarbius ir veriamus žvilgsnius, veidą, kuriame rūpesčiai jau privagojo raukšlių, girdžiu jo šneką, santūrią, nežodingą, girdžiu jo balsą, kartais skambantį prieš kalbėtojo valią gana šiurkščiai.

Nušokęs nuo pašto arklio, nuskubėjau į savo tėvo kambarį. Tėvas vaikščiojo iš vieno kampo į kitą, nugrimzdęs į ramų, gilų susimąstymą, kurio negalėjo sudrumsti net mano atvykimas, nors aš buvau vienturtis jo sūnus, nematytas jau ketvertą metų. Prišokęs apkabinau jį. Jis buvo meilus, nors ir nelabai švelnus tėvas, ir tamsiose jo akyse sužvilgo ašaros, bet tik akimirką.

— Diuburas man rašo, kad patenkintas tavim, Frenkai.

— Man džiugu girdėti, sere...

— Bet aš džiaugtis turiu mažiau pagrindo,— pertraukė mane tėvas ir atsisėdo prie rašomojo stalo.

— Man skaudu, sere...

— „Man skaudu", „man džiugu" — šie žodžiai, Frenkai, dažniausiai reiškia labai nedaug arba nieko. Štai paskutinis tavo laiškas.

Jis ištraukė jį iš geroko pluošto kitų laiškų, tvarkin-

gai sužymėtų, sudėtų ir perrištų raudonu kaspinėliu. Tai buvo tas nelaimingasis mano laiškas, parašytas tuo metu tokia mano širdžiai artima tema ir išdėstytas žodžiais, kurie, man rodės, turėjo jeigu ne įtikinti, tai bent sužadinti užuojautą. Taigi tasai laiškas buvo įbruktas tarp įvairių raštų, susijusių su prekybos operacijomis, į kurias mano tėvą įtraukdavo kasdieniai reikalai. Aš negaliu sulaikyti šypsenos, prisimindamas, kaip įsižeidęs ir įskaudintas žvelgiau į tą savo protesto notą, kuriai suregzti, drįstu jus užtikrinti, man teko padėti nemaža vargo, kol ji buvo traukiama iš daugybės paraiškų, pakvitavimų ir visokio šlamšto,— tokia man tuomet atrodė visa komercinė korespondencija. „Be abejo,— pamaniau tada,— toks svarbus laiškas (aš net pats sau nedrįsau pasakyti: „ir taip gerai parašytas") buvo vertas atskiros vietos ir didesnio dėmesio negu kasdienė kontorinė rašliava".

Bet tėvas nepastebėjo mano nepasitenkinimo, o jei ir būtų pastebėjęs, nebūtų paisęs. Jis kalbėjo toliau, laikydamas laišką rankoje:

— Štai čia, Frenkai, yra tavo laiškas, rašytas praėjusio mėnesio dvidešimt pirmą dieną. Jame tu man praneši (čia jis ėmė balsiai skaityti mano laišką), kad tokiu svarbiu reikalu, kaip gyvenimo kelio ir profesijos pasirinkimas, aš, būdamas geraširdis tėvas, be abejo, paliksiu tau bent teisę nesutikti: kad nenugalimos... — taip, čia ir parašyta „nenugalimos" (tarp kitko, aš norėčiau, kad rašytum įskaitomiau — aiškiai perbrauktum „t" ir su kilpele rašytum „l") — nenugalimos kliūtys neleidžia tau sutikti su mano pasiūlyta perspektyva. Visa tai dėstai ir aiškini kone per keturis puslapius, nors, šiek tiek pasirūpinus aiškiau ir tiksliau pasisakyti, tau būtų pakakę ir keturių eilučių. Taigi, Frenkai, galų gale visa tai reiškia viena: tu nenori elgtis taip, kaip aš pageidaučiau.

— Dabartinėmis aplinkybėmis aš negaliu, sere! Nesakau, kad nenoriu.

— Žodžių aš labai mažai tepaisau, jaunuoli,— tarė mano tėvas, kurio nepalenkiama valia visada pasireikšdavo kuo didžiausiu ramumu ir savitvarda.— „Negaliu" — yra galbūt šiek tiek mandagiau kaip „nenoriu", bet ten, kur nėra moralinio negalimumo, šiedu pasakymai reiškia tą pat. Be to, aš nelinkęs veikti skubiai. Apie tai mes pasišnekėsime papietavę. Ovenai!

Įėjo Ovenas, tuomet dar be žilų sidabrinių garbanų, kuriomis jūs mėgdavote gėrėtis, nes jam tuo metu buvo vos penkiasdešimt su trupučiu, bet jis vilkėjo tuo pačiu, arba visiškai tokiu pačiu, šviesiai rudu kostiumu, su tokiomis pat šilkinėmis perlinio pilkumo kojinėmis, tokiomis pat kurpėmis su sidabro sagtelėmis ir tokiais pat plisuotais batistiniais rankogaliais, kuriuos svetainėje jis ištraukdavo žemiau riešų, tačiau kontoroje rūpestingai atlenkdavo po rankovėmis, kad nesuteptų rašalu, kurio jis kasdien nemažai suvartodavo,— žodžiu, Ovenas, vyriausiasis Osbaldistono ir Trešemo prekybos namų klerkas, orus, oficialus, tačiau toks pat geraširdis, koks liko iki pat mirties.

— Ovenai,— kreipėsi tėvas į gerąjį senuką, kai tas karštai paspaudė man ranką,— šiandien jūs turite papietauti su mumis ir pasiklausyti naujienų, kurias Frenkas mums parvežė iš Bordo nuo mūsų bičiulių.

Ovenas iš lėto nusilenkė, pagarbiai dėkodamas. Mat tomis dienomis, kai nuotolis tarp aukštesniųjų ir žemesniųjų būdavo pabrėžiamas mūsų laikams svetimu griežtumu, šitoksai kvietimas reiškė ne taip jau mažą žadančią malonę.

Ilgai atmintyje man išliks tie pietūs. Būdamas didžiai sunerimęs ir net šiek tiek nepatenkintas, aš negalėjau gyvai dalyvauti pokalbyje,— o tėvas, matyt, iš manęs to laukė,— ir gana dažnai nevykusiai atsakinėjau į klausimus, kuriais jis mane atakavo. Ovenas, balansuodamas tarp pagarbos savo šefui ir meilės jaunuoliui, kurį jis vaikystėje supdavo ant kelių, dabar, tarsi bailus, bet atsidavęs valstybės sąjungininkas, kai į ją įsibrauna priešas, stengėsi pateisinti kiekvieną mano nesėkmę ir pridengti mano atsitraukimą, tačiau šie manevrai tik dar labiau žadino tėvo apmaudą, ir, užuot mane apgynęs, gerasis mano užtarėjas taip pat užsitraukė dalį to apmaudo. Gyvendamas Diuburo namuose, aš elgiausi lygiai taip, kaip tasai klerkas, kuris

Vos nenuvarė tėvo į kapus,
Eilėraščiais tepliodamas kvitus,

bet, tiesą pasakius, aš lankiau kontorą ne dažniau, kaip man tatai atrodė būtina, norint užsitikrinti, kad apie mane

gerai atsilieptų tasai prancūzas, kuris nuo seno palaikė prekybos ryšius su mūsų firma ir kuriam tėvas pavedė mane supažindinti su komercijos paslaptimis. Visas mano dėmesys krypo į literatūrą ir gimnastiką. Mano tėvas anaiptol nepeikė mano noro lavinti tiek protą, tiek kūną. Blaiviai mąstydamas, jis negalėjo nematyti, kad išlavintas protas ir kūnas puošia kiekvieną, suprato, kaip šitai taurina būdą ir padeda pelnyti gerą vardą, o jis norėjo, kad aš to siekčiau. Tačiau svarbiausia jis troško, kad aš paveldėčiau ne tik jo turtą, bet taip pat jo planus ir siekius, vildamasis tuo pagausinti ir įamžinti man skirtą turtingą palikimą.

Meilė savo profesijai buvo tas motyvas, kuriuo jam atrodė bus patogiausia skatinti mane žengti tuo pačiu keliu. Bet jis turėjo ir kitų paskatų, kurias aš patyriau tiktai vėliau. Ką sumanęs, jis būdavo nesutramdomas, veikdavo apsukriai ir drąsiai, kiekviena pavykusi rizika skatindavo jį naujoms operacijoms, tapdavo veiklos priemone. Jis, rodos, negalėjo nustygti, kaip garbėtroška užkariautojas, žengdamas nuo laimėjimo prie laimėjimo, nesustodamas jų įtvirtinti ir tuo labiau pasimėgauti savo pergalių vaisiais. Nuolat mesdamas visą savo turtą ant atsitiktinumo svarstyklių, jis visada sumaniai rasdavo būdą, kaip nusverti savo naudai, ir atrodydavo, kad jo sveikata, ryžtingumas, energija padidėdavo, kai jis pavojaus akivaizdoje rizikuodavo visu savo turtu. Jis buvo panašus į jūrininką, kuris yra pratęs mesti iššūkį ir bangoms, ir priešams ir kurio pasitikėjimas savimi prieš audrą ar mūšį dar sutvirtėja. Tačiau jis negalėjo nesuprasti, kad metai arba netikėta liga kada nors palauš stiprų organizmą, ir stengėsi iš anksto paruošti iš manęs padėjėją, kad perimčiau iš jo vairą, kai ranka apsilps, ir vesčiau laivą, klausydamas seno kapitono patarimų ir pamokymų. Meilė sūnui ir noras pratęsti po mirties savo siekius jį versdavo padaryti vis tą patį sprendimą. O jūsų tėvas, nors ir investavęs savo kapitalą į prekybos versloves, buvo, kalbant komersantų žargonu,— „miegantis kompanionas"; Ovenas, dorų doriausias žmogus, kuo puikiausiai išmanęs sąskaitybą, buvo nepamainomas vyriausiasis klerkas, bet jam trūko žinių ir gabumų perprasti paslaptis, kad galėtų vadovauti visoms verslovėms. Jeigu mirtis netikėtai pakirstų mano tėvą, kas beliktų iš daugybės įvairių įvairiausių jo pla-

nų? Išeitis buvo viena: išauginti sūnų kaip komercijos Herkulį, pajėgiantį ant savo pečių užsiversti krintančio Atlanto naštą. O ką veiktų tasai sūnus, neišmanantis šitokių reikalų, jei būtų priverstas leistis į prekybos operacijų labirintą, ir nesuvoktų, kaip išsikapstyti? Štai kokiais sumetimais, atvirai išsakytais ir nutylėtais, mano tėvas nusprendė, kad aš privalau pasirinkti jo profesiją. O ką nors nusprendęs, jis būdavo tvirtas kaip niekas kitas. Nepaisant to, derėjo pasitarti ir su manimi, nes aš, paveldėjęs jo atkaklumą, buvau apsisprendęs kaip tik priešingai.

Tai, kad pasipriešinau savo tėvo norams,— tikiuosi, šiek tiek pateisinama, nes aš ne visai supratau, kuo tie norai paremti ir kiek jo laimė priklauso nuo manęs. Aš vaizdavausi, kad man užtikrintas didelis palikimas, o kol kas dosnus išlaikymas. Man nė į galvą nedingtelėjo, kad, norėdamas visą šį turtą išsaugoti, turėsiu pavargti ir susispausti, o tai neatitiko mano polinkių ir būdo. Tėvo pastangas padaryti iš manęs pirklį aš supratau tik kaip norą, kad prie jo sukaupto turto sukraučiau naują krūvą. Kadangi maniau pats geriau galįs spręsti, kuris kelias mane atves į laimę, aš nesupratau, kam reikia kaupti kapitalą, ir taip jau, mano supratimu, ganėtiną, ir net daugiau negu ganėtiną, kad jo užtektų visam kam, taip pat patogiai gyventi ir pramogauti.

Todėl turiu pakartoti, kad Bordo mieste laiką leidau visai ne taip, kaip būtų norėjęs mano tėvas. Tą mokymąsi, kurį jis laikė pagrindiniu mano tikslu tame mieste, aš užleidau, užsiimdamas kuo kitu, ir, jei būčiau išdrįsęs, visai būčiau metęs. Diuburas, turėdamas nemaža pelno ir naudos iš bendravimo su mūsų prekybos namais, buvo per gudrus politikas ir firmos vadovui apie vienturtį jo sūnų neteikė tokių atsiliepimų, kurie būtų sukėlę ir mano, ir tėvo nepasitenkinimą. Galimas daiktas, kaip jūs suprasite iš to, ką vėliau papasakosiu, jis siekė sau naudos, pataikaudamas man, kai aš nepaisydavau tų tikslų, dėl kurių buvau atiduotas jo globai. Aš neperžengiau padorumo ir tvarkingumo ribų, todėl iki šiol jis neturėjo pagrindo blogai apie mane atsiliepti, net jeigu būtų sumanęs tai padaryti. Bet apsukrusis prancūzas veikiausiai būtų buvęs toks pat atlaidus, net jei būčiau pasidavęs ir blogesniems įpročiams nei nerangumas ir bodėjimasis prekybos reikalais. O kol kas, kadangi aš nemaža laiko užsiimdavau

jo širdžiai mielais komercijos mokslais, jis ramiai žiūrėdavo, kaip likusias valandas skirdavau kitoms, daugiau klasikinėms studijoms, ir nematė nieko blogo, kad aš įnikau skaityti Kornelį ir Bualo, pamėgęs juos labiau už Postltveitą (įsivaizduokite — storasis veikalas tuo metu jau buvo išleistas ir Diuburas mokėjo tarti šią pavardę), Savari arba kurį kitą komercijos veikalų autorių. Jis iš kažkur buvo ištraukęs parankią formulę ir kiekvieną laišką apie mane baigdavo žodžiais, kad aš esąs „lygiai toksai, kokį tėvas norėtų matyti savo sūnų".

Mano tėvo niekad neerzindavo kad ir labai dažnai kartojama frazė, jeigu tik jinai jam atrodydavo tiksli ir aiški. Ir pats Adisonas[3] nebūtų suradęs tinkamesnio pasakymo už žodžius: „Jūsų raštas gautas, pridedamas pakvitavimas įregistruotas".

Misteris Osbaldistonas puikiausiai žinojo, kokiai profesijai mane ruošia, tad, kiekviename laiške skaitydamas Diuburo pamėgtąją frazę, jis nė kiek neabejojo, kad aš iš tikrųjų esu toksai, kokį norėtų mane matyti. Ir staiga vieną nelemtą valandą jis gavo mano laišką, kuriame aš iškalbingai ir smulkiai išdėsčiau, dėl ko atsisakau garbingos vietos firmoje, pulto ir taburetės tamsaus kambario kertėje Gervių gatvėje — taburetės, aukštesnės už Oveno bei kitų klerkų taburetes ir žemesnės tiktai už mano tėvo trikojį. Nuo šios akimirkos viskas apvirto aukštyn kojomis. Diuburo ataskaitos ėmė atrodyti tokios įtartinos, tarsi jo vekseliai būtų buvę nepadengti. Aš bematant buvau atšauktas namo ir priimtas taip, kaip čionai aprašiau.

[3] Adisonas Džozefas (1672—1719) — anglų rašytojas, žurnalistas.

II SKYRIUS

Būdamas įžvalgus, aš jau pradedu įtarti jaunuolį atsidavus pasibaisėtinai ydai — Poezijai. Jeigu jis iš tikrųjų užsikrėtęs šia tinginių liga, tai nėra nė mažiausios vilties, kad padarys valstybės pareigūno karjerą. *Actum est* su juo, kaip su naudingu valstybės žmogum, nuo to momento, kai jau įniko regzti rimus.

Ben *Džonsonas*[4] „Baltramiejaus mugė"

Mano tėvas, apskritai kalbant, mokėjo kuo puikiausiai valdytis, ir jo pyktis retai pratrūkdavo žodžiais, o šaltu, griežtu tonu kalbėdavosi tik su tais, kuriais būdavo nepatenkintas. Jis paprastai niekam negrasindavo ir susierzinęs nešūkaudavo. Mokėdamas tvardytis, mano tėvas visada laikydavosi taisyklės: „daryk, kas reikalinga" ir nesišvaistydavo žodžiais. Todėl ir šį kartą, kandžiai šypsodamasis, jis klausėsi padrikų mano atsakymų apie Prancūzijos prekybos būklę ir negailestingai leido man vis giliau ir giliau painiotis į diskonto, tarifų, neto, bruto, nuolaidų ir priemokų paslaptis. Kiek prisimenu, nepasakyčiau, kad į mane jis būtų žvelgęs piktai, iki suprato, jog negaliu žmoniškai paaiškinti, kaip kredito apyvartai atsiliepė auksinio luidoro nuvertinimas. Mano tėvas (šiaip ar taip, jam juk teko regėti revoliuciją[5]) pasakė: „Žymiausias istorijos įvykis per visą mano gyvenimą, o jis žino apie tai ne daugiau kaip žibinto stulpas prie krantinės!"

— Misteris Frensis,— bandė man pagelbėti Ovenas nedrąsiu ir taikinamu balsu,— veikiausiai nepamiršo, kad 1700 metų gegužės pirmos dienos moratoriumu Prancūzijos karalius suteikė pareiškėjui dešimt pridėtinių dienų, kurioms praslinkus...

— Misteris Frensis,— pertraukė jį mano tėvas,— be abejo, atsimins tuoj pat viską, ką jūs teiksitės jam pašnibždėti. Bet, Dieve mano, kaip Diuburas galėjo šitai leisti!

---

[4] Ben Džonsonas (1572—1637) — žinomas anglų poetas ir dramaturgas, Šekspyro amžininkas.

[5] Turimas galvoje 1688 metų Anglijoje įvykęs valstybės perversmas.

Sakykite, Ovenai, kas per vyrukas yra tasai Klemanas Diuburas, tas juodbruvys jaunikaitis, jo sūnėnas, kuris dirba mūsų kontoroje?

— Vienas iš supratingiausių klerkų mūsų prekybos namuose, sere! Pagal savo metus jis labai toli nužengė,— atsakė Ovenas; linksmas jaunojo prancūzo būdas ir apsukrus mandagumas buvo užkariavęs jo širdį.

— Taip, taip! Aš manau, kad jis tai jau šį tą išmano apie kredito operacijas. Diuburas nusprendė, kad man reikia turėti prie savęs nors vieną vyruką, kuris išmanytų verslo reikalus, bet aš matau, kur jis suka, ir tatai jis patirs, vos peržvelgęs mūsų balansą. Ovenai, įsakykite išmokėti Klemanui algą už visą mėnesį ir tegu sau nešdinasi atgal į Bordo savo tėvo laivu, kuris išplaukia šiomis dienomis.

— Atleisti Klemaną Diuburą, sere? — drebančiu balsu pratarė Ovenas.

— Taip, sere, atleiskite jį tuoj pat! Užteks turėti kontoroje vieną kvailą anglą, kuris darys klaidas. Kam dar laikyti apsukrų prancūzą, kuris jomis naudotųsi?

Gana ilgai išgyvenęs *Grand Monarque*[6] valdose, aš negalėjau visa širdimi nepasipiktinti bet kokia savivale, jeigu pasišlykštėjimas despotiškumu man net nebūtų buvęs įskiepytas dar ankstyvoje vaikystėje. Ir aš nesusilaikiau nepaprieštaravęs, kad niekuo nekaltas ir pagirtinas jaunuolis nukentėtų už tai, jog įgijo tokį patyrimą, kokio tėvas troško man.

— Prašau dovanoti, sere,— pradėjau, leidęs misteriui Osbaldistonui viską pasakyti,— bet aš manau, kad teisinga būtų man pačiam prisiimti bausmę už apsileidimą moksle. Aš neturiu jokio pagrindo kaltinti pono Diuburo,— jis man sudarė visas galimybes lavintis, bet aš pats nepakankamai jomis naudojausi. Dėl pono Klemano Diuburo...

— Dėl jo ir tavęs aš imsiuosi priemonių, kokios man atrodys reikalingos,— atsakė mano tėvas,— bet tu elgiesi garbingai, Frenkai, pats prisiimdamas savo kaltę, labai garbingai, šito nepaneigsi. Tačiau aš negaliu pateisinti

---

[6] Didžiojo monarcho (*pranc.*) — atseit Prancūzijos karaliaus Liudviko XIV.

senio Diuburo,— toliau kalbėjo jis, žiūrėdamas į Oveną,— kad jis tiktai sudarė Frenkui salygas įsigyti naudingų žinių, bet neprižiūrėjo, kad vaikinas pasinaudotų tomis sąlygomis, ir nepranešė man, kai visą tą laiką Frenkas tinginiavo. Matote, Ovenai, mano sūnus turi įgimtą teisingumo jausmą, derantį Britanijos pirkliui.

— Misteris Frensis,— tarė vyriausiasis klerkas, palenkdamas galvą ir kilstelėdamas dešinę ranką, mat prieš pradėdamas kalbėti, jis buvo įpratęs užsikišti už ausies plunksną.— Misteris Frensis, atrodo, supranta visų moralinių komercijos santykių pagrindinį principą, vieną iš trijų etikos taisyklių. Tegu A elgiasi su B taip, kaip jis norėtų, kad B elgtųsi su juo. Iš čia lengva išvesti formulę, kaip elgtis.

Oveno mėginimas auksinę etikos taisyklę įvilkti į matematikos formą sukėlė mano tėvo šypseną, tačiau jis tuoj pat vėl prašneko:

— Visa tai nieko nereiškia, Frenkai. Tu lyg vaikėzas veltui švaistei laiką, bet ateityje privalai išmokti gyventi kaip vyras. Keletą mėnesių aš tave pavesiu Ovenui prižiūrėti, kad pasivytum, ką pratinginiavai.

Buvau beatsakąs, bet Ovenas į mane pažvelgė taip maldaujamai ir įspėjamai, kad aš norom nenorom turėjau patylėti.

— Grįžkime,— prabilo tėvas,— prie mano laiško, rašyto praėjusio mėnesio pirmąją dieną, į kurį tu man atsiuntei neapgalvotą ir nepatenkinamą atsakymą. Įsipilk į taurę ir paduok butelį Ovenui.

Man niekad nestigo drąsos arba įžūlumo — kaip jums patinka. Aš tvirtai atsakiau:

— Gaila, kad mano laiškas jums nepatiko, bet neapgalvotas jis anaiptol nėra. Geraširdišką jūsų pasiūlymą aš bematant atidžiai apsvarsčiau ir su didžia širdgėla įsitikinau, kad esu priverstas nesutikti.

Mano tėvas valandėlę įsmeigė į manę įdėmų žvilgsnį, bet tuoj pat nusisuko. Kadangi jis nieko neatsakė, jaučiausi privaląs kalbėti toliau, nors ir ne be svyravimo,— jis mane pertardavo tik vienu kitu žodžiu.

— Nė vienai veiklos sričiai, sere, aš negalėčiau jausti didesnės pagarbos kaip komercijai, net jeigu jūs pats nebūtumėte jos pasirinkęs.

— Tikrai.

— Prekyba suartina tautas, mažina nepriteklių ir kelia visų žmonių gerovę. Civilizuotam pasauliui prekyba yra tas pat, kas privačiame gyvenime kasdieniai žmonių santykiai, galima sakyti, tas pat, kas oras ir maistas mūsų kūnui.

— Kas gi toliau, sere?

— Nepaisant to, sere, jaučiu privaląs griežtai atsisakyti profesijos, nes tam turiu labai mažai duomenų.

— Aš pasirūpinsiu, kad įgytum reikiamų žinių. Tu jau nebe Diuburo svečias ir ne mokinys.

— Bet, mielasis sere, aš skundžiuosi ne blogu mokymu, o savo nesugebėjimu perimti žinias.

— Kvailystės! Ar tu rašei dienoraštį, kaip aš buvau prašęs?

— Taip, sere!

— Malonėk jį atnešti.

Mano dienoraštis buvo paprastas storas sąsiuvinis, kuriame, tėvo lieptas, turėjau užrašinėti viską, ką buvau išmokęs. Numatydamas, kad tėvas gali pareikalauti šių užrašų ir peržiūrėti juos, stengiausi žymėtis tik tokius dalykus, kurie, mano supratimu, turėjo jam labiausiai patikti. Tačiau gana dažnai mano plunksna nukrypdavo nuo šios nuostatos, menkai klausydavo, ką jai sakydavo galva. Taip pat dažnai pasitaikydavo, kad imdavau ir brūkštelėdavau ką nors tokio, kas neturėjo nieko bendro su prekyba. Ir štai dabar aš padaviau šį dienoraštį tėvui į rankas, bailiai vildamasis, kad jis neužtiks to, kas dar labiau sustiprintų jo nepasitenkinimą manimi. Oveno veidas, šiek tiek apsiniaukęs tada, kai tėvas pasiteiravo dienoraščio, staiga nusigiedrijo, man greitai atsakius, ir nušvito vilties šypsena, kai aš, atnešęs iš savo kambario, prieš tėvą padėjau raštinės tipo knygą, ne tiek ilgą, kiek plačią, su variniu užsagu, aptaisytą žaliamine veršiuko oda. Dienoraštis panėšėjo į komercinę knygą ir palankų mano užtarėją gerokai padrąsino. Jis tiesiog nušvito iš džiaugsmo, kai tėvas ėmė pasirinktinai balsu skaityti atskirus puslapius, murmėdamas kritines pastabas.

— „Degtinė — statinėmis ir statinaitėmis (*barils, barricants,* taip pat *tonneaux*). Nante — 29, *Velles* mažomis statinaitėmis, Konjake ir La-Rošelėje — 27, Bordo — 32". Labai teisingai, Frenkai. „Tonažo ir muitinės rinkliavos — žiūrėk Saksbi lenteles". O čia tai jau negerai. Reikėjo vie-

noj vietoj viską surašyti, taip lengviau įsiminti. „Eksportas ir importas.— Javų gavimo pakvitavimai. Muitinės sertifikatai.— Audiniai: Izingemo, Gento.— Rūkyta žuvis — jos rūšys: titlingas, kroplingas ir labfišas". Vertėjo pažymėti, kad kartais jos visos vadinamos titlingu. Kiek colių ilgumo yra titlingas?

Ovenas, matydamas, kad nežinau, ką atsakyti, surizikavo man pašnibždėti, ir aš, laimė, nugirdau:

— Aštuoniolika colių, sere...

— Taip. O labfišas — dvidešimt keturi. Visai teisingai. Tatai svarbu atsiminti, jei tektų prekiauti su Portugalija. O kas gi čia? „Bordo įkurtas... metais... Trompeto pilis... Galieno rūmai". Nieko, nieko, galima ir apie tai. Juk čia savotiškas juodraštis, Ovenai, į kurį surašoma viskas, ką patyrei per dieną: įspūdingesni dalykai, patvarkymai, išmokos, įplaukos, pavedimai, padengimai, konsultacijos — viskas iš eilės.

— Kad vėliau viską reguliariai būtų galima perrašyti į žurnalą ir į didžiąją sąskaitų knygą,— nebeiškentė Ovenas.— Džiaugiuosi, kad misteris Frensis toks metodiškas.

Aš pasijutau beįgyjąs tėvo malonę ir ėmiau nuogąstauti: jis galėjo užsispirti ir dar atkakliau reikalauti, kad tapčiau pirkliu. Kadangi buvau apsisprendęs visai priešingai, tad ėmiau apgailestauti, mano bičiulio Oveno žodžiais tariant, buvęs toks metodiškas. Tačiau per anksti ėmiau būgštauti: iš knygos ant grindų nukrito rašalu suteptas lapelis; tėvas jį paėmė ir, pertraukęs Oveno pastabą, kad išplyšusius lapus reikia įklijuoti miltų košele, sušuko:

— „Eduardui, Juodajam princui, atminti"[7]. Kas gi čia? Eilėraštis! Dievaži, Frenkai, tu dar didesnis avinas, negu aš maniau!

Jūs turite atsiminti, kad mano tėvas, verslo žmogus, į eilėraščių rašymą žiūrėjo su panieka ir, būdamas religingas, be to, dar disidentas[8], šitokius dalykus laikė tuščiais ir nepadoriais. Prieš pasmerkdamas mano tėvą, jūs turite prisiminti, kaip gyveno daugelis poetų septynioliktojo šimtmečio pabaigoje ir kam jie eikvojo savo talentą.

---

[7] Eduardas, Velso princas (1330—1370), pramintas Juoduoju dėl juodos žygio aprangos.

[8] Disidentas — asmuo, nepritariąs viešpataujančios bažnyčios dogmoms.

Be to, sekta, kuriai priklausė mano tėvas, jautė — o gal tiktai skelbė — puritonišką neapykantą lengviesiems grožinės literatūros žanrams. Taigi buvo daugiau priežasčių, kurios ypač nemaloniai nuteikė tėvą, taip ne laiku aptikusį šį nelemtą popieriaus lapą su eilėmis. O vargšas Ovenas... Jeigu jo peruko plaukai būtų galėję išsigarbanoti ir iš pasibaisėjimo atsistoti piestu, esu tikras, kad visas rytmetinis kirpėjo triūsas būtų nuėjęs veltui,— taip jį apstulbino šis pasibaisėtinas atradimas. Nedegios spintos išplėšimas, didžiojoje knygoje pastebėtas ištrynimas, įsiūtame dokumente įrašyta netiksli suma vargu ar būtų jį labiau nustebinę. Mano tėvas ėmė skaityti eilutes, tarpais apsimesdamas negalįs suvokti prasmės, tarpais su perdėtu, pašaipiu patosu, bet visą laiką kandžiu ironišku tonu, skaudžiai užgaunančiu autoriaus savimeilę:

Aidėki, mano rage mylimasis,
Į Fontarabijos uolas aukštąsias,
Skelbk mirtį karžygio narsaus!
Skardenki galams pergalę malonią,
Kad, parblokštas Ispanijos pagonių,
Jų gretų priešas nebesiaus.

— „Fontarabijos uolas"! — pats save pertraukė tėvas.— „Fontarabijos mugė" čia tiktų kur kas labiau. „Parblokštas Ispanijos pagonių..." Kas čia per pagonys? Ar negalėjai tiesiog pasakyti: saracėnų, ir rašyti taisyklingai angliškai, jeigu jau būtinai nori kvailioti?

Liūdnai per jūras, vandenis plačiuosius
Į Anglijos krantus toliuosius
Atskrieja gandas neramus:
Britanijos viltis, grėsmė prancūzams,
Ties Puat'jė ir Kresi nepalūžęs,
Bordo žaizdų palaužtas bus!

— „Kresi", beje, visada kirčiuojamas galūnėje. Nesuprantu, kam ritmo dėlei darkyti žodžius.

Plačiau atverkit,— meldė jis,— man langą,
Išvyst dar sykį noriu šalį brangią,
O mano skvairai mylimi!

Dar noriu pamatyti saulės laidą,
Žėruojančios Garonės plyną veidą
Nors mirštančiojo akimi!

— „Laidą" ir „veidą" — prastas rimas. Pasirodo, Frenkai, tu menkai išmanai tą elgetišką amatą, kurį pasirinkai.

Kaip aš — tu gęsti, saule nemarioji!
Rasa pravirkę medžiai ašaroja
Ir gailis blėstančios dienos,—
Taip Eduardo Juodojo žuvimą
Daugybė Anglijos jaunų merginų
Verkte apverks ir apraudos!
Nors mano šlovės saulė bus užgesus,
Tačiau Britanijoj širdžių daug rasis,
Kurios didžiai gailės manęs,
Iškils daug mūšiuos didvyrių narsingų,
Naujų šviesiausių saulių spindulingų
Per kraują, debesų liepsnas!

— „Per kraują, debesų liepsnas!" Tai bent pasakė! Ačiū, mieli ponai, už linksmas mėgdžiones ir linkiu linksmų Kalėdų! Tikrai, mūsų miesto šauklys nukala geresnes eiles.

Ir su didžiausiu atkarumu jis pastūmė lapelį, dar sykį pakartodamas:

— Patikėk manimi, Frenkai, tu dar didesnis avinas, negu aš maniau.

Ką gi aš galėjau atsakyti, brangusis mano Trešemai? Stovėjau pasipiktinęs ir įširdęs, o mano tėvas žvelgė į mane ramiu, bet rūsčiu paniekos ir pasigailėjimo žvilgsniu. O vargšelis Ovenas pakėlė aukštyn rankas ir akis, jo veide atsispindėjo toks siaubas, tarsi jis laikraštyje būtų perskaitęs tarp kitų bankrutavusių ir savo šefo pavardę. Pagaliau aš sutelkiau savo drąsą ir prašnekau, iš visų jėgų stengdamasis, kad balso tonas neišduotų mano jausmų.

— Aš labai gerai žinau, sere, kaip mažai tetinku imtis to visuomenėje svarbaus vaidmens, kurį jūs man nuskyrėte. Bet, laimė, nesu garbėtroška ir nesigviešiu turtų, kuriuos galėčiau įsigyti. Misteris Ovenas bus kur kas naudingesnis pagalbininkas.

Aš pasakiau tai šiek tiek supykęs, nes man pasirodė, kad Ovenas per greitai nuo manęs atsimetė.

— Ovenas? — sušuko mano tėvas.— Vaikis iš tikrųjų kvanktelėjo, tiesiog iš proto išėjo. Tačiau, meldžiamasis, leiskite paklausti, taip šaltakraujiškai atgręžęs mane į Oveną (nors iš ko galėčiau tikėtis daugiau dėmesio nei iš sūnaus) — ką gi tokio išmintingo projektuojate savo ateičiai?

— Aš norėčiau, sere,— atsakiau, sukaupdamas visą savo drąsą,— dvejus trejus metus pakeliauti, jeigu teiktumėtės sutikti. Priešingu atveju, nors ir pavėluotai, su malonumu tiek pat laiko praleisčiau Oksforde arba Kembridže.

— Ar turi proto? Kur tai girdėta — sėsti į mokyklos suolą drauge su pedantais ir jakobitais[9], kai gali prasimušti į turtą ir garbę! Jeigu jau šitaip, tai kodėl, vyruti, ne iškart lįsti į Vestminsterį arba Itoną — Lilio gramatikos ir sintaksės kalti, kartu paragauti beržinės košės, jei taip nori?

— Tada, sere, jeigu jūs manote, kad man vėlu mokytis, aš mielu noru grįžčiau į kontinentą.

— Tu ir taip ten prašvilpei gana daug laiko, misteri Frensi.

— Gerai, sere! Jeigu aš turiu pasirinkti praktinį gyvenimo kelią, tada eisiu į kariuomenę.

— Eisi po velnių! — neištvėrė tėvas. Bet paskui susivaldė ir tarė: — Tu, aš matau, mane laikai tokiu pat kvailiu, koks pats esi. Jisai juk kiekvieną išvarytų iš proto, Ovenai?

Vargšas Ovenas palingavo galvą ir nudelbė akis.

— Klausyk, Frenkai,— kalbėjo toliau tėvas,— visą šį reikalą aš baigsiu trumpai ir drūtai. Pats buvau tavo metų, kai tėvas parodė man duris ir visą teisėtą palikimą atidavė jaunesniajam broliui. Apžergęs persenusį kuiną, su dešimt ginėjų piniginėje, aš išjojau iš Osbaldistono dvaro. Nuo tada nesu peržengęs tų namų slenksčio ir niekad neperžengsiu. Nežinau ir nenoriu žinoti, ar mano brolis tebėra gyvas, ar jau nusisuko sprandą medžiodamas lapes,

---

[9] Jakobitai — 1688 metais išvyto karaliaus Jokūbo II ir jo dinastijos šalininkai.

bet jis turi vaikų, Frenkai, ir vienas iš jų taps mano sūnumi, jei tu ir toliau taip ožiuosies.

— Savo nuosavybę tvarkykite, kaip jums patinka,— atrėžiau aš, ir man rodos, kad balse nuskambėjo daugiau niūraus užsispyrimo nei pagarbos.

— Taip, Frenkai, ką aš turiu, yra iš tikrųjų mano, jeigu vargas turtą įgyjant ir rūpesčiai jį kaupiant suteikia nuosavybės teisę. Ir aš neleisiu tranui čiulpti mano korių. Įsidėmėk, ką pasakiau — gerai apgalvojau, ką nusprendžiau — tikrai įvykdysiu.

— Gerbiamasis sere! Brangusis sere! — sušuko Ovenas, ir jam iš akių ištryško ašaros.— Svarbių reikalų jūs niekad netvarkydavote šitaip paskubomis. Leiskite misteriui Frensiui peržvelgti balansą, kol uždarysite sąskaitą. Esu tikras, jis myli jus ir, kai įrašys savo, kaip sūnaus, paklusnumą į sąskaitos *per contra*[10], neabejoju, jog prieštaravimai išnyks.

— Manote, aš dukart prašysiu,— rūsčiai tarė tėvas,— kad jis taptų mano draugu, mano pagalbininku ir mano patikėtiniu? Kad jis dalytųsi mano rūpesčiais ir mano turtu? Ovenai, aš maniau, kad jūs geriau mane pažįstate!

Jis pažvelgė į mane tarsi ketindamas dar ką nors pridurti, bet staiga apsisuko ir išėjo iš kambario. Prisipažinsiu, mane sujaudino įvykio eiga, nes šitas klausimas man niekad nebuvo iškilęs; ir jei tėvas būtų pradėjęs šneką kaip tik nuo šito, gal nebūtų manim nusivylęs.

Bet buvo per vėlu. Aš buvau iš prigimties toks pat atkaklus, kai reikėdavo ką spręsti, ir dangus lėmė, kad už savo neklusnumą susilaukiau bausmės, nors ir ne tokios sunkios, kokios buvau vertas. Kai pasilikome dviese, Ovenas tebežiūrėjo į mane drėgnomis nuo ašarų akimis, tarsi būtų stengęsis įžvelgti, iš kurios pusės patogiau atakuoti mano užsispyrimą. Pagaliau trūkčiojančiu balsu jis pradėjo:

— O Dieve! Misteri Frensi!.. Teisingasis dangau, sere!.. O, dangiškosios žvaigždės, misteri Osbaldistonai!.. Nejaugi aš sulaukiau šitokios dienos! Ir jūs dar toks jaunas džentelmenas, sere! Dėl Dievo meilės, pažvelkite į abi balanso puses! Pagalvokite, ką ruošiatės prarasti — tokį gra-

[10] Čia: antroji, priešingoji sąskaitos skiltis.

žų turtą, sere!.. Mūsų prekybos namai buvo vieni iš pirmųjų Londone, kai firma dar vadinosi Trešemo ir Trento vardu. O dabar, kai ji vadinasi Osbaldistono ir Trešemo vardu... Jūs galėtumėte maudytis aukse, misteri Frensi. Žinote, brangusis Frenkai, jeigu kokie firmos prekybos reikalai jums būtų labai jau ne prie širdies, aš galėčiau... — Čia jo balsas pavirto beveik šnibždesiu,— sutvarkyti už jus kas mėnesį, kas savaitę, kas dieną, jeigu panorėsite. Nepamirškite, brangusis mano misteri Frensi, jūs turite gerbti tėvą, kad jūsų dienos būtų ilgos žemėje.

— Didžiai jums dėkingas, misteri Ovenai,— atsakiau aš,— iš tikrųjų esu nepaprastai dėkingas. Bet mano tėvas geriausiai gali nuspręsti, kaip tvarkyti savo pinigus. Jis kalba apie vieną mano pusbrolį. Tegu elgiasi su savo turtais kaip išmano; aš niekados neparduosiu savo laisvės už auksą.

— Už auksą, sere? Jeigu jūs tik pamatytumėte mūsų balanso saldą, susidariusį per paskutinį mėnesį! Penkiaženkliai skaičiai — dešimttūkstantinė suma kiekvieno kompaniono daliai, misteri Frenkai! Ir viskas atiteks nevalyvam popiežininkui, kažkokiam Nortumberlendo paikiui, maža to, maištininkui... Mano širdis plyš iš skausmo, misteri Frensi! Juk aš darbavausi ne kaip žmogus — kaip šuo, ir vien iš meilės firmai. Pagalvokite, kaip puikiai skambėtų: „Osbaldistonas, Trešemas ir Osbaldistonas" arba galbūt,— kas gali žinoti? — čia jis vėl prislopino balsą: — „Osbaldistonas, Osbaldistonas ir Trešemas". Juk misteris Osbaldistonas gali nupirkti visų savo kompanionų pajus.

— Bet, misteri Ovenai, mano pusbrolis irgi Osbaldistonas, todėl firmos vardas jūsų ausiai skambės taip pat maloniai.

— Ak, gėdykitės, misteri Frensi! Juk žinote, kaip aš jus myliu! Jūsų pusbrolis! Tai jau bent pasakėte! Jis, be abejo, toks pat popiežininkas kaip jo tėvas, ir dar mūsų karaliaus protestanto priešas,— tai jau visai kita balanso skiltis!

— Yra daug labai gerų žmonių ir katalikų, misteri Ovenai,— papriešta ravau aš.

Ovenas buvo kažką beatsakąs su neįprastu įkarščiu, bet į kambarį grįžo tėvas.

— Jūs sakėte tiesą, Ovenai,— tarė jis,— o aš klydau. Išspręsime šį klausimą per ilgesnį laiką. Jaunikaiti, pa-

siruošk man atsakyti šiuo svarbiu reikalu lygiai po mėnesio.

Aš tylomis nusilenkiau, didžiai nudžiugęs, nes įsižiebė viltis, kad per tą laiką tėvo nusistatymas susvyruos.

Bandomasis laikas slinko iš lėto, be kokių nors įvykių. Aš laisvas vaikščiojau sau, leidau dienas, kaip patiko, tėvas manęs nei klausinėjo, nei barė. Aš retai jį matydavau — tik per pietus, kai jis nuoširdžiai stengdavosi nepriminti dalyko, kurio sprendimo aš pats, kaip jūs suprantate, anaiptol nenorėjau skubinti. Mes šnekėdavomės apie paskutines dienos naujienas arba tokiomis bendromis temomis, kaip šnekasi svetimi žmonės. Iš pokalbio tono niekas nebūtų įspėjęs, kad tarp mūsų yra likęs neišspręstas toks svarbus klausimas. Tačiau mane it košmaras persekiojo sunki abejonė: nejaugi gali būti, kad jis tesės žodį ir vienturčiui savo sūnui priklausantį palikimą užrašys sūnėnui, net tikrai nežinodamas, ar tasai sūnėnas iš viso gyvas? Jei viską teisingai būčiau vertinęs ir prisiminęs, kaip panašiomis aplinkybėmis pasielgė mano senelis, būčiau turėjęs suprasti, kad negaliu tikėtis nieko gero. Bet aš susidariau klaidingą nuomonę apie savo tėvo būdą: prisiminiau, kokią vietą buvau užėmęs jo širdyje ir jo namuose prieš išvykdamas į Prancūziją, nors nežinojau, kad yra tėvų, kurie vaikystėje lepina savo vaikus, nes taip daryti jiems įdomu ir smagu, o kai tie patys vaikai paūgėję pasipriešina jų lūkesčiams, gali būti gana atšiaurūs. Priešingai, aš įtikinėjau save, kad jo meilė man gali atšalti tik laikinai, kad galiu būti ištremtas kelioms savaitėms į kokį užkampį kaime, o tokia bausmė man atrodė vienas malonumas, nes galėčiau pabaigti versti „Orlando Furioso"[11] poemą, kurią svajojau sueiliuoti angliškai. Mane taip užvaldė šis įsitikinimas, kad vieną sykį, išsitraukęs subraukytą savo sąsiuvinį ir įsigilinęs į pasikartojančius spenserinės strofos[12] rimus, staiga išgirdau kažką negarsiai ir atsargiai beldžiantis į kambario duris.

— Prašau! — tariau aš ir pamačiau įeinant Ovėną.

Šis pagarbus žmogus taip korektiškai laikėsi visų savo įpročių ir elgesio taisyklių, kad veikiausiai dabar tik pir-

[11] „Pasiutėlis Rolandas" — garsi Renesanso epochos italų poeto Ariosto (1474—1533) poema.

[12] Spenserinė strofa — strofa, susidedanti iš devynių eilėraščio eilučių. Pavadinta anglų poeto Spenserio (1552—1599) vardu.

mą kartą užkopė į antrąjį savo šefo namų aukštą, nors ir dažnai lankydavosi apatiniajame. Aš net iki šiolei negaliu suprasti, kaip jis surado mano duris.

— Misteri Frensi,— tarė jis, pertraukdamas mano nuostabos ir džiaugsmo žodžius jį pamačius,— nežinau, ar aš gerai darau, kad atėjau pas jus pasikalbėti, nes nedera pliaukšti apie kontoros reikalus už jos durų. Niekas neturi teisės, kaip sakoma, net sandėlio stulpams šnipštelti, kiek įrašų padaryta didžiojoje knygoje. Bet jums pasakysiu: jaunasis Tvainolas daugiau kaip porą savaičių buvo išvykęs ir tik dvi dienos, kai grįžo.

— Labai puiku, brangusis mano sere, o mums kas iš to?

— Palaukite, misteri Frensi. Jūsų tėvas buvo jam kažką slaptai pavedęs; ir aš esu tikras, kad jis vyko ne į Falmutą pirkti silkių; ir ne į Ekseterį, nes piniginiai mūsų reikalai su „Blekveliu ir bendrove" sutvarkyti; Kornvalio kalnakasybos pramonininkai, Trevanjonas ir Tergviljamas, sumokėjo viską, ko galima buvo tikėtis, ir visi kiti verslo reikalai pirma turėjo pereiti per mano knygas — trumpai tariant, aš įsitikinęs, kad Tvainolas buvo išvykęs į šiaurę.

— Jūs iš tikrųjų taip manote? — paklausiau aš, šiek tiek pabūgęs.

— Nuo to laiko, kai grįžo, sere, jis daugiau nieko nekalba, tik apie naujus savo batus, riponiškus pentinus[13] ir apie gaidžių peštynes Jorke — visa tai tikra kaip daugybos lentelė. Todėl, brangus mano vaikuti, su Dievo palaima pasistenkite įtikti savo tėčiui — jums laikas tapti suaugusiu žmogumi, o drauge ir pirkliu.

Tą akimirką pajutau stiprų norą nusileisti ir Oveną padaryti laimingą, paprašyti, kad praneštų mano tėvui, jog nusilenkiu jo valiai. Bet išdidumas, taip dažnai skatinąs mus tam, kas gera, ir tam, kas bloga, sulaikė mane. Susitaikymo žodžiai įstrigo gerklėje, ir kol aš stengiausi juos atkosėti, mano tėvo balsas pašaukė Oveną. Jisai skubiai išėjo iš kambario, ir palanki proga buvo dingusi.

Mano tėvas buvo metodiškas visame kame. Tuo pačiu

---

[13] Riponiški pentinai — ypatingi pentinai, kurių gaminimu garsėjo Ripono miestelis Jorkšyre (Šiaurės Anglijoje).

dienos metu, tame pačiame kambaryje, tuo pačiu tonu ir tais pačiais žodžiais, kaip buvo kalbėjęs lygiai prieš mėnesį, jis pakartojo pasiūlymą priimti mane dalininku į firmą ir pavesti man tvarkyti vieną kontoros skyrių, pakartojo ir pareikalavo galutinio atsakymo. Kažkas per daug žiauraus pasigirdo man jo žodžiuose. Aš ir šiandien manau, kad tėvas su manim pasielgė neteisingai. Vienas malonus žvilgsnis, vienas lipšnus žodis, ir aš tikriausiai būčiau nusileidęs. Griežtas tonas, rūstus metodiškumas mane paskatino vien atkakliai užsispirti, todėl, kiek galėdamas pagarbiau, atmečiau pasiūlymą. Galimas daiktas,— kas atspės savo širdies vingius? — man atrodė nevyriška nusileisti vos pareikalavus, ir aš tikėjausi būti įkalbinėjamas, kad bent atsirastų dingstis nusistatymui pakeisti. O dabar aš labai apsivyliau, nes tėvas šaltai pasisuko į Oveną ir tepasakė:

— Matote, išėjo taip, kaip sakiau. Gerai, Frenkai,— kreipėsi jis į mane,— tu beveik jau pilnametis ir visai savarankiškai gali spręsti, kas turėtų padaryti tave laimingą, kaip kad spręsdavai ir anksčiau. Todėl aš nė nesiginčysiu. Kadangi aš taip pat neprivalau atsižvelgti į tavo planus, kaip ir tu neprivalai paklusti man, leisk paklausti, ar tu turi kokį sumanymą, kuriam įvykdyti reikėtų mano paramos?

Gana suglumęs atsakiau, kad, neišmokytas jokios profesijos ir neturėdamas savo lėšų, aš, suprantama, negalėsiu verstis be šiokios tokios tėvo paramos, kad mano reikalavimai labai kuklūs ir kad aš tikiuosi, jog mano priešiškumas profesijai, kuriai jis mane nuskyrė, nepaskatins jo visiškai mane palikti be pagalbos ir globos.

— Kitaip sakant, tu nori remtis į mano ranką ir vis dėlto žengti savo keliu? Vargu ar tai įmanoma, Frenkai. Tačiau aš manau, tu nusistatęs klausyti manęs, kiek tai neprieštaraus tavo užgaidoms?

Aš buvau beatsakąs, bet jis mane sustabdė:

— Malonėk patylėti. Sakykime, kad taip! Tokiu atveju tu nedelsdamas išvyksi į Šiaurės Angliją, aplankysi savo dėdę ir pamatysi, kokia jo šeima. Man rodos, jis turi šešetą sūnų. Aš pasirinkau vieną, kuris, manau, yra verčiausias užimti mano kontoroje tau skirtą vietą. Bet vėliau gali prireikti kai ką papildomai patvarkyti, tuo atveju tau teks parvykti čionai. Tolesnius nurodymus tu gausi Osbaldisto-

ne, kur prašau pasilikti, iki atsiųsiu žinią. Rytoj rytą viskas bus paruošta pačiam išvykti.

Tai taręs tėvas išėjo iš kambario.

— Ką visa tai reiškia, misteri Ovenai? — kreipiausi aš į geraširdį savo bičiulį, kuris stovėjo didžiai nuliūdęs.

— Jūs pražudėte save, misteri Frenkai, ir viskas. Kai jūsų tėvas kalba tokiu ramiu, ryžtingu tonu, vadinasi, nieko nebepakeisi, viskas galutinai nuspręsta.

Taip iš tikrųjų ir buvo. Rytojaus dieną penktą valandą ryto aš jau jojau į Jorką ant gana gražaus arklio, turėdamas penkias ginėjas kišenėje, jojau, kaip man atrodė, kad padėčiau kitam užimti savo vietą tėvo namuose, pelnyti jo palankumą ir, kiek supratau, galų gale pasiglemžti mano tėvo palikimą.

III SKYRIUS

Siautingas vėjas burę drasko,
Srovė valtelę mėto, blaško,—
Be irklo ir be vairo likęs,
Jūreivis pražūties vien tikis.

Gėjus „Pasakėčios"[14]

Kiekvieną šios svarbios savo apysakos skyrių aš pradedu rimuotomis ir baltomis eilėmis, kad jūsų dėmesį nuolat traukčiau stipresniu nei mano poetiniu talentu. Ką tik pacituotą eilėraštį parašė vienas nelaimingas plaukiotojas, išdrįsęs atrišti nuo prieplaukos valtį, kurios nepajėgė suvaldyti, ir buvo priverstas atsiduoti veržliai plačios upės srovei. Koks nors moksleivis, per savo išdykumą ir nutrūktgalviškumą pasidavęs panašiai pagundai, pradėtas nešti smarkios srovės, nebūtų pasijutęs bejėgiškesnis negu aš, leidęsis be kompaso į gyvenimo okeaną. Tėvas taip netikėtai lengvai sutraukė tą saitą, kuris, kaip paprastai manoma, tvirčiausiai sieja visuomenės narius,

[14] Gėjus Džonas (1655—1732) — anglų poetas satyrikas ir komediografas.

ir leido man it tremtiniui išvykti iš namų, kad lig šiol teikęs jėgų pasitikėjimas savo paties pranašumais dabar kažkaip pašlijo. Pasakose minimas princas Gražutis, iš princo tapęs žvejo sūnumi, negalėjo skaudžiau jausti pažeminimo. Būdami savimanos, visa, ką mes turime kaip palankių aplinkybių išdavą, esame linkę laikyti išskirtiniu, tik su mūsų persona susijusiu dalyku, bet kai tos aplinkybės pasikeičia ir suvokiame esą niekas, pasijuntame neapsakomai įžeisti. Kai ausyse nutilo Londono gausmas, dar ne kartą iš toli atplaukė varpų skambesys, kviečiantis, kaip kadaise būsimąjį lordą merą[15], sugrįžti. Kai atsigręžiau nuo Haigeito kalvos į dulsvą Londoną, mane apėmė jausmas, tarsi ten būčiau palikęs patogumus, perteklių, aukštuomenės žavesį ir visus civilizuoto gyvenimo malonumus.

Bet burtai buvo mesti. Iš tikrųjų maža turėjau vilties, kad per vėlai ir prievarta nusilenkdamas tėvo valiai galėčiau susigrąžinti padėtį, kurią praradau. Priešingai, kietai ir griežtai vykdydamas savo nusistatymą, jis veikiau būtų pasipiktinęs, nei atlėgęs, jei aš dabar, po laiko, aplinkybių priverstas, būčiau sugrįžęs ir pasakęs, kad nusileidžiu jam ir noriu imtis prekybos. Įgimtas mano atkaklumas čia taip pat prisidėjo, o išdidumas man šnibždėjo, kad pasirodyčiau tikra menkysta, jeigu, nujojęs vos ketvertą mylių nuo Londono, atvėsčiau ir atsisakyčiau pasiryžimo, kurį per visą mėnesį buvau rimtai apsvarstęs. Be to, viltis, niekad nepaliekanti jauno ir atkaklaus žmogaus, praskaidrino ateities lūkesčius. Tėvas, aš maniau, vargu ar rimtai ketino atimti man įpėdinystės teises, kaip buvo nesvyruodamas pareiškęs. Savo nuosprendžiu jis veikiausiai norėjo išbandyti mano pastovumą. Jeigu aš kantriai ir tvirtai išlaikysiu mėginimą, jis apie mane susidarys geresnę nuomonę ir palankiau išspręs mūsų ginčą. Mintyse net svarsčiau, kiek jam nusileisiu ir kokių numatomo mūsų susitarimo punktų tvirtai laikysiuos. Po to, pagal mano apskaičiavimus, aš atgausiu visas sūnystės teises, išpirkdamas ankstesnį savo užsispyrimą išoriniais klusnumo ženklais.

O kol kas buvau pats sau ponas ir mėgavausi tuo savarankiškumu, kuris jaudina jauną krūtinę ir džiaugs-

[15] Čia turima galvoje sena anglų legenda apie našlaitį Diką Vitingtoną, kuris buvo beiškeliaująs iš Londono, bet grįžo atgal, išgirdęs skambant varpus. Vėliau Dikas Vitingtonas tapo Londono lordu meru.

mais, ir būgštavimais. Mano piniginė, nors ir ne tokia sunki, leido man tenkinti visus keliautojo poreikius ir užgaidas. Gyvendamas Bordo, aš išmokau išsiversti be tarno; mano žirgas buvo mitrus, eiklus ir jaunas. Netrukus žvali mano nuotaika išsklaidė liūdnas mintis, slėgusias kelionės pradžioje.

Man būtų buvę smagiau joti įdomesniu keliu, teikiančiu peno smalsiam keliautojui, arba patrauklesne vietove. Bet šiaurės kelias šiuo atžvilgiu buvo ir, ko gero, tebėra nepaprastai skurdus: vargu ar kur nors kitur Britanijoje galima nukakti taip toli, pakeliui aptinkant tiek mažai dėmesio vertų dalykų. Nors aš ir nusikračiau ankstesnės blogos nuotaikos, mano mintys ne visą laiką buvo vienodai žvalios. Mūza — užgaidinga viliokė, atvedusi mane į šį nuošalumą,— irgi, kaip ir kitos moterys, paliko mane bėdoje. Ir man būtų tekę gana nemaloniai nuobodžiauti, jeigu ne atsitiktiniai pašnekesiai su pakeleiviais. Tačiau žmonės, su kuriais aš bendravau, pasirodė esą pilki ir neįdomūs. Miestelio pastorius, traukiąs namo iš savo parapijiečių; fermeris ar gyvulių augintojas, grįžtąs iš tolimo turgaus; vienas kitas pirklio klerkas, savo šeimininko pasiųstas į provincijos miestus ieškoti skolų; retkarčiais koks karininkas, vykstąs verbuoti kareivių,— štai su kokiais žmonėmis anais laikais tekdavo turėti reikalų užkardų sargams ir smuklininkams. Todėl mūsų pašnekesiai sukosi apie religiją ir dešimtinę, apie galvijus ir grūdus, apie įvairiausius birius ir skystus produktus, apie pirklių mokumą; tik retkarčiais mano pašnekovai paporindavo, matyt, iš kitų girdėtas istorijas apie mūšius ir apgultis Flandrijoje. Šioms kalboms išsekus, nuolat prisimindavome neišsemiamą ir rūpimą temą — apie plėšikus. Auksinio Fermerio, Skrajojančio Plėšiko, Džeko Nidhemo ir kitų „Elgetų Operos"[16] didvyrių vardai mūsų lūpose skambėjo tarsi kasdieniškiausi žodžiai. Ir kaip vaikai glaudesniu ratu susispaudžia aplink židinį, kai artėja baisiausia pasakos vieta apie vaiduoklius, taip raiteliai, prabilę šia tema, stengdavosi laikytis arčiau vienas kito, žvalgydavosi į kairę ir dešinę, tikrindavo savo pistoletų titnagą ir pri-

[16] „Elgetų Opera" — komiška Gėjaus opera, kurioje vaizduojamas kriminalinis pasaulis. „Elgetų Opera" buvo drąsi satyra prieš viešpataujančių Anglijos klasių politiką.

siekdavo nepaliksią vienas kito bėdoje, tačiau šitokie susitarimai, kaip ir daugelis gynimosi bei puolimo sąjungų, dažnai išgaruodavo iš atminties, vos tik kildavo tikras pavojus.

Iš visų pakeleivių, kuriuos teko matyti persekiojamus šitokių siaubų, labiausiai mane pralinksmino vienas žmogelis, su kuriuo keliavau pusantros dienos. Prie savo balno jis turėjo prisirišęs mažutį, bet, matyt, labai svarbų lagaminėlį, kuriuo nepaprastai rūpinosi, nė valandėlės nepatikėdamas svetimam žmogui, šiurkščiai atkirsdamas paslaugiems tarnams ir arklininkams, pasisiūlantiems įnešti bagažą į vidų. Taip pat apdairiai jis stengėsi nuslėpti ne tik tai, ko ir kur keliauja, bet ir kiekvienos dienos maršrutą. Niekas nekėlė jam tokio nerimo, kaip kieno nors mestas klausimas, į kurią pusę vykstąs ir kur ketinąs apsistoti. Nakties poilsiui pasirinktą vietą jis ištyrinėdavo nepaprastai apdairiai, vengdavo likti vienas arba su tuo, kurį laikė blogu kaimynu. Granteme, man rodos, jis išsėdėjo kiaurą naktį, bijodamas gretimame kambaryje miegančio kresno, žvairo žmogėno, kuris nešiojo juodą peruką ir išblukusią, auksu dygsniuotą liemenę. Nors ir slegiamas įtarumo, mano pakeleivis buvo tokio sudėjimo, kad pats būtų galėjęs nebaudžiamas mesti iššūkį pavojams. Jis buvo tvirtas, augalotas vyras, matyt, tarnavęs kariuomenėje arba bent priklausęs kariškių luomui, nes dėvėjo auksu siuvinėta skrybėle su kokarda. Kad ir grubokos šnekėsenos, jis atrodė išmaningas žmogus, ypač kai pavykdavo valandėlei atitraukti dėmesį nuo baisiųjų plėšikų, kurių jis tiesiog keistai bijojo. Bet kiekviena smulkmena jam tuojau pat juos primindavo. Atvira lyguma ir gūdus miškas vienodai jį baugindavo, o piemens švilptelėjimas bematant pavirsdavo užpuolikų signalu. Net pakelėje išnirusios kartuvės, bylojančios, kad teisingumas neaplenkė dar vieno plėšiko, būtinai jam pakišdavo mintį, kiek daug jų dar liko nepakartų.

Man greitai būtų įgrisusi šito bendrakeleivio draugija, jeigu mano mintys būtų buvusios linksmesnės. Tačiau kai kurios jo papasakotos istorijos buvo savotiškai įdomios, o vienas keistas bruožas ne kartą smagiai prajuokindavo. Anot jo, nelaimingieji keleiviai dažnai patys užsitraukdavo bėdą ir patekdavo vagims į rankas, susibičiuliaudami kelionėje su kokiu gerai apsirengusiu ir maloniu ne-

pažįstamuoju, vildamiesi, kad drauge bus saugiau ir smagiau. Tasai juos kelionėje linksmindavęs pasakojimais ir dainomis, užstodavęs, kai gobšus užeigininkas per daug užsiprašydavęs arba pakišdavęs neteisingą sąskaitą, kol galų gale, tariamai norėdamas parodyti tiesesnį kelią per negyvenamą vietovę, įviliodavęs patiklią auką į kokį niūrų tarpeklį, kur, jam staiga sušvilpus, išbėgdavę iš užuolandų jo bendrininkai. Ir čia jis pasirodydavęs, kas iš tikrųjų esąs,— būtent plėšikų gaujos vadas, kuriam neapdairus keleivis turėdavęs atiduoti piniginę, o kartais ir gyvybę. Artėdamas prie pasakojimo atomazgos, mano pašnekovas vis labiau įsibaugindavo, ir aš pastebėdavau, kad jis pradeda skersakiuoti į mane, lyg bijodamas, jog ir pats susidėjo su tokia įtartina asmenybe. Netikrumo kaskart kamuojamas, tasai sumanus savęs kankintojas pajojėdavo į priešingą vieškelio pusę, apsidairydavo, patikrindavo savo pistoletus ir, rodos, ketindavo bėgti arba gintis — destis kokios bus aplinkybės.

Jo įtarumas man atrodydavo tik probėgšmis ir gan paikas, tad manęs neįžeisdavo. Mano drabužiai ir elgesys niekuo nekrito į akį, kad būčiau palaikytas plėšiku. Tais laikais žmogus galėjo atrodyti visai kaip džentelmenas ir būti plėšikas. Kadangi darbo pasidalijimas kiekvienoje srityje tada dar nebuvo toks aiškus kaip vėlesniu metu, mandagus ir apsitrynęs avantiūristas, galintis nukniaukti jūsų pinigus Vaite arba apsukti lošiant Meribone, dažnai menkai kuo skirdavosi nuo vagies, kuris Lapės Dauboje ar Kikilių Giraitėje galėjo sušukti tokiam pat frantui: „Pinigai ar gyvybė!" Be to, anų laikų papročiai buvo gerokai šiurkštesni ir žiauresni, tik vėliau pastebimai sušvelnėjo. Man rodos, kiek aš prisimenu, nutrūktgalviai, kad praturtėtų, tada rizikuodavo kur kas įžūliau. Tiesa, jau ir tada buvo praėję laikai, kai Entoni-e-Vudas[17] apgailestavo, kad mirtimi nubausti du jauni vyrukai, tikri šaunuoliai — be išlygų drąsūs ir dori žmonės,— negailestingai buvo pakarti Oksforde vien dėl to, kad skurdas juos privertęs rinkti duoklę vieškeliuose. Dar labiau nuo mūsų

[17] Entoni-e-Vudas — XVIII amžiaus anglų istorikas, parašęs garsiųjų Oksfordo miesto žmonių biografijas.

buvo nutolę Pasiutėlio Princo ir jo bendrininko Poinso[18] laikai. Tačiau ir tada plačiose Londono dykvietėse, taip pat menkai apgyventose apylinkėse rasdavo prieglobstį tie raiti vieškelių plėšikai,— ilgainiui jie galbūt visai išnyks,— kurie buvo tikri savo amato riteriai. Panašiai kaip Gibetas „Dabitos gudrybėje"[19] jie girdavosi esą padoriausi plėšikai visoje apylinkėje ir savo darbus atlieką kuo mandagiausiai. Todėl jaunikaičiui, atsidūrusiam mano vietoje, nederėjo per daug piktintis, jeigu jį kas per klaidą būtų palaikęs to garbingo plėšikų luomo atstovu.

Aš ir nesipiktinau. Priešingai, man buvo smagu pakaitomis čia akinti, čia vėl užliūliuoti bailaus pakeleivio įtarimus. Aš tyčia elgiausi taip, kad dar labiau gluminčiau iš prigimties ne tokį jau šviesų ir dar baimės temdomą protą. Kai nuo ramaus mano pasakojimo jis atlėgdavo, pasijusdavo visiškai saugus, užtekdavo lyg tarp kitko pasiteirauti, kur keliauja arba kokiu reikalu, ir bendrakeleivis vėl sunerimdavo. Štai kaip, pavyzdžiui, pakrypo mūsų pašnekesys apie tai, katras — mano ar jo — arklys stipresnis ir eiklesnis:

— Sere,— tarė mano pakeleivis,— šuoliais su jumis nelenktyniaučiau. Bet leiskite jums pasakyti, kad jūsų išdaris, nors ir labai gražus — nėra ko sakyti, smulkių kaulų ir vargu ar ištvertų ilgai bėgti. Risčia, sere,— jis bakstelėjo savo bucefalą[20] pentinais,— smulki risčia — gero arklio bruožas. Jeigu mes būtume arčiau kokio miesto, už dvi pintas klareto smuklėje apsiimčiau aplenkti grakščiakojį jūsų žirgą lygiame kelyje. Tik ne šuoliais!

— Sutinku, sere,— atsakiau aš.— Kaip tik ir vieta labai patogi.

— Hm, e... hm,— sumikčiojo mano bičiulis.— Aš laikausi taisyklės — kelionėje niekad nenuvaryti arklio viduryje tarpustotės: niekada negali žinoti, ar kartais neprireiks spausti visu eiklumu. Be to, sere, sakydamas, kad

---

[18] Pasiutėlis Princas — princas Haris, būsimasis karalius Henrikas V; Poinsas — Šekspyro istorinės kronikos „Henrikas IV" personažas.

[19] „Dabitos gudrybė" — anglų dramaturgo Džordžo Farkerio (1678—1707) komedija.

[20] Bucefalas — laukinio, nesutramdomo arklio sinonimas (pagal legendinį Aleksandro Makedoniečio žirgą).

mano žirgas aplenktų jūsiškį, turėjau galvoje ir vienodą apkrovimą. Jūs tikriausiai esate kokiais keturiais stounais[21] lengvesnis už mane.

— Labai gerai! Aš sutinku paimti papildomą krūvį. Sakykite, kiek sveria tas jūsų lagaminas?

— Mano l-l-lagaminas? — svyruodamas paklausė jisai.— Visai lengvutis... kaip plunksna... Jame tik marškiniai ir kojinės.

— Iš pažiūros jis atrodo gerokai sunkesnis. Statau dvi pintas klareto, kad jis išlygins mūsų svorio skirtumą.

— Jūs apsirinkate, sere. Užtikrinu jus, labai apsirinkate,— užginčijo mano bičiulis ir prijojo prie pat kelio pakraščio, kaip visuomet, kai apimdavo nerimas.

— Gerai, aš galiu surizikuoti vyno buteliu, arba, jeigu norite, statau dešimt auksinių prieš penkis, kad ir prisirišęs prie balno jūsų lagaminą aplenksiu jus riščia.

Šis pasiūlymas mano bendrakeleivio nerimą įaudrino iki aukščiausio laipsnio. Jo nosis, paprastai varinio atspalvio nuo daugelio išgertų baltojo ir raudonojo vyno taurių, įgavo balkšvai alavinį atšešėlį, o dantys kalente kaleno, pasibaisėjus tokiu atviru pasiūlymu, kuris, jam rodės, atskleidė visą įžūlaus plėšiko nuožmumą. Kol jis sumišęs sumojo, ką atsakyti, aš šiek tiek jį nuraminau: paklausiau, kokia ten tolumoje pasirodė varpinė, pareiškiau, kad jau nebetoli miestelis ir nesą ko būgštauti nemalonaus susitikimo kelyje. Tai išgirdus, jo veidas nušvito, bet aš mačiau, kad jis dar ne tuoj užmiršo mano pasiūlymą, kuris jam pasirodė toks įtartinas.

Aš varginu jus tokiomis smulkmenomis apie savo pakeleivį ir bendravimą su juo, nes šios smulkmenos, atskirai paėmus, kad ir nereikšmingos, didelės įtakos turėjo tolesniems įvykiams, apie kuriuos teks pasakoti šioje apysakoje. Tuo metu pakeleivio elgesys kėlė vien panieką jam, sustiprino jau susidarytą nuomonę, kad iš visų polinkių, kurie verčia žmogų kankinti save, įprotis be reikalo baimintis yra pats bjauriausias, įkyriausias, skausmingiausias ir vertas didžiausio pasigailėjimo.

---

[21] Stounas — 14 anglų svarų: anglų svaras — 455 gramai.

IV SKYRIUS

„Nususęs škotas",— mėgsta anglas plūstis.
„Tikra tiesa",— nedrįsta škotas skųstis.
Bet kam jie trinasi tarp anglų čia?
Kad grįžtų kišene nebetuščia.

Čerčilis[22]

Tomis dienomis, apie kurias rašau, Anglijos keliuose buvo įsigalėjęs paprotys, kuris dabar, man rodos, yra arba visai pamirštas, arba išlikęs tik tarp paprastų žmonių. Kadangi kur nors toliau visuomet būdavo keliaujama raitomis ir, suprantama, su dažnais postoviais, sekmadieniais keliautojas paprastai sustodavo kokiame miestelyje, kad pats galėtų nueiti į bažnyčią, o arklys vieną dieną pailsėtų,— paprotys, tiek pat humaniškas mums tarnaujančių gyvulių atžvilgiu, kiek naudingas ir mums patiems. Be šios gražios tradicijos, buvo išlikusi ir sena angliška vaišingumo taisyklė: svarbiausios miestelio užeigos savininkas sekmadienį liaudavosi buvęs prekiautojas ir kviesdavo visus savo pastogėje apsistojusius keleivius prie šeimyninio stalo — paragauti jautienos kepsnio ir pudingo. Šį kvietimą paprastai priimdavo visi, kuriems neatrodydavo, kad tuo žemina aukštą savo rangą; ir vienintelis atsimokėjimas, kokį būdavo leista pasiūlyti ir priimti,— butelis vyno, geriamas po pietų į šeimininko sveikatą.

Iš prigimties nesu užsisklendęs, todėl dažnai nuklysdavau ten, kur galėdavau šį tą naujo sužinoti apie žmones; be to, nebuvau linkęs apsiriboti vien aukštuoju luomu, todėl retai kada atsisakydavau kviečiamas sekmadieniais pasisvečiuoti pas užeigos šeimininką — su Keliaraiščio, Liūto ar Lokio iškaba. Pagarbusis užeigininkas, ir šiaip visada gana orus, gerokai ūgtelėjęs savo paties akyse vien dėl to, kad priima svečius, kuriems paprastai pats patarnaudavo, jau savaime būdavo įdomus reginys. Meilingų šeimininko spindulių nutviekstos, aplink jį sukdavosi ne tokios reikšmingos figūros. Smailialiežuviai ir anekdotininkai, miestelio arba sodžiaus žymenybės, vaistininkas,

[22] Čerčilis Čarlzas (1731—1764) — anglų poetas satyrikas.

advokatas, net pats kunigas nesibodėdavo šių sekmadienio iškilmių. Suplaukę čionai iš skirtingiausių vietų, visokių profesijų svečiai savo šnekėsena, manieromis ir galvosena būdavo tokie keistai priešingi ir labai įdomūs tam, kuris trokšta pažinti žmonių gyvenimo įvairovę.

Ir štai šitokią dieną ir kaip tik šitokia proga Darlingtono mieste, Durhemo vyskupijoje, man ir baikščiajam mano bendrakeleiviui savo atsilankymu teko pagerbti tokį raudonikį „Juodojo Lokio" užeigininką, kuris, lyg ir teisindamasis, pasakė, kad pietų pakviestas ir vienas džentelmenas škotas.

— Džentelmenas? Koks džentelmenas? — skubiai pasiteiravo mano bendrakeleivis, pamanęs veikiausiai apie vieškelių džentelmenus, kaip jie tada buvo vadinami.

— Koks? Škotas, kaip sakiau,— atkirto užeigininkas.— Jie ten visi, reikėtų žinoti, yra džentelmenai, nors kartais net marškinių neturi apsivilkti. Bet šitasai tikrai gana padorus šelmis — apsukriausias šiaurės britas, koks tik kada yra perėjęs pas mus Berviko tiltu. Man regis, jis prekiauja galvijais.

— Puiku, tegu su mumis pabendrauja,— tarė mano bendrakeleivis ir, pasisukęs į mane, ėmė garsiai samprotauti: — Aš gerbiu škotus, sere. Myliu ir vertinu šią tautą už moralines jos ypatybes. Dažnai tenka girdėti, kad jie esą nevalyvi ir skursnos, bet aš giriu žmogaus sąžiningumą net tada, kai tas vaikščioja apiplyšęs, kaip yra pasakęs poetas. Aš žinau iš tikrų šaltinių, sere, iš žmonių, kuriais galima pasitikėti, kad Škotijoje niekas nė girdėti nėra girdėjęs apie plėšikavimą vieškeliuose.

— Veikiausiai todėl, kad ten nėra ko plėšti,— įsiterpė užeigos savininkas ir sukikeno patenkintas savo sąmoju.

— O ne, mielasis šeimininke,— sududeno jam už nugagaros stiprus, sodrus balsas,— veikiausiai todėl, kad anglų akcizininkai, [23] kuriuos jūs pasiuntėte į šiaurę, už Tvido upės, patys pasiglemžė plėšikų amatą ir vietiniams nebeliko ko veikti.

---

[23] Akcizininkų, revizorių ir mokesčių rinkėjų siuntimas į Škotiją sukėlė didelį vietos gyventojų nepasitenkinimą, nors tai viso labo buvo tik karalysčių susijungimo padarinys. (Autoriaus pastaba. Pagal 1707 m. uniją Anglija ir Škotija buvo sujungta.)

— Nuostabu, misteri Kempbelai! — pritarė užeigos savininkas.— Nemaniau, kad tu čia pat. Bet žinai, aš esu tikras jorkšyrietis. Kas girdėti pietų rinkose?

— Kaip paprastai,— atsiliepė misteris Kempbelas,— protingieji parduoda ir perka, kvailiai perkami ir parduodami.

— Bet ir protingieji, ir kvailiai neatsisako papietauti,— tarė šnekusis užeigos savininkas.— Štai kaip tik mums nešamas visų puikiausias jautienos kepsnys, kokį tik išalkusiam teko ragauti.

Tai taręs, jis rūpestingai pagalando peilį, užėmė imperatorišką savo vietą krikštasuolėje ir juokaudamas pradėjo krauti porcijas išalkusiems svečiams į lėkštes.

Tą dieną pirmą kartą gyvenime išgirdau škotų tarmę, iš arti susidūriau su tos senos tautybės atstovu, šnekančiu tuo dialektu. Škotai nuo mažens jaudrino mano vaizduotę. Mano tėvas, kaip jūs gerai žinote, buvo kilęs iš senos Nortumberlendo giminės. Dabar aš, sėdėdamas prie pietų stalo, nuo tėvonijos buvau tik per keletą mylių. Tačiau, susivaidijęs su giminaičiais, tėvas beveik niekad neprisimindavo savo kilmės ir niekingiausiu tuščiagarbiškumu laikė tą silpnybę, kuri paprastai vadinama didžiavimusi savo gimine. Jis troško būti tiktai Viljamu Osbaldistonu, pirmuoju, arba bent vienu iš pirmųjų, Londono pirklių. Tėvo savimeilė vargu ar būtų paglostyta, jei kas būtų įrodęs, kad jis yra tiesioginis Vilhelmo Užkariautojo[24] palikuonis. Jam kur kas maloniau girdėti klegesį ir ūžesį, kuris paprastai kyla, kai jis pasirodo Biržos gatvėje tarp „jaučių", „lokių" [25] ir maklerių. Jis, be abejo, norėjo, kad aš nieko nesužinočiau apie savo giminaičius ir savo kilmę, idant šiuo požiūriu mano galvosena kuo labiau sutaptų su jo nusistatymu. Tačiau, kaip tai kartais atsitinka ir protingiausiems žmonėms, jo ketinimus sužlugdė,— jeigu ne visiškai, tai bent iš dalies,— toji būtybė, kurią jis per savo išdidumą laikė nieko verta ir negalinčia turėti man kokios nors įtakos. Auklė, sena nor-

---

[24] Vilhelmas I Užkariautojas (1027—1082) — Normandijos hercogas, užkariavęs Angliją 1066 metais ir tapęs jos karaliumi.

[25] „Jautis" — verteiva, lošiąs biržos akcijų kilimu, „lokys" — smukimu. Šie terminai (bull and bear) iki šiol tebevartojami komerciniame Anglijos pasaulyje.

tumberlendietė, auginusi jį nuo pat vaikystės, buvo tėviškėje vienintelis asmuo, prie kurio jis dar liko šiek tiek prisirišęs; ir kai fortūna nusišypsojo, pirmiausia jis pasirūpino priglobti Meibl Rikets savo namuose. Mirus mano motinai, senoji Meibl ėmė rūpintis manimi, o sergantį vaikų ligomis kuo švelniausiai puoselėjo, kaip gali puoselėti tik mylinti moters širdis. Kadangi mano tėvas draudė jam girdint kalbėti apie jos mylimojo Nortumberlendo alkus, klonius ir romuvas, jinai savo ilgesį išliedavo man, mažam vaikui, pasakodama apie tas vietas, kur prabėgo jos jaunystė, nejučiomis užkliudydama daugybę įvykių, kurie, pasak legendų ir padavimų, tenai buvo nutikę. Jos pasakojimų klausydavausi daug atidžiau negu kitų lavintojų, kurių pamokymai buvo rimtesni, bet ne tokie patrauklūs. Net ir dabar, rodos, regiu senutę Meibl, nuo senatvės truputį kretančią jos galvą, pridengtą balto it sniegas kyko, jos veidą, visą raukšlėtą, bet dar su sveiku raudoniu, įgautu betriūsiant laukuose, tarsi matau, kaip ji nejaukiai žvalgosi čia pro vieną, čia pro kitą langą į mūro sienas ir siaurą gatvę, su atodūsiu baigusi savo pamėgtąją senovinę dainelę, kuri man tada buvo užvis gražiausia ir — ko čia slėpti? — šiandien tebėra gražesnė už visas operų arijas, kokios tiktai buvo šmėstelėjusios kaprizingose italų maestro D. smegenyse:

Uosis, gebenė vešlioji,
Ąžuolas šaunus —
Tai gražiai, gražiai lapoja
Šiaurėje pas mus!

Meibl į pasakojamas legendas apie škotų tautą įliedavo visą neapykantą, kokią tik pajėgdavo. Veikėjai, gyvenantieji anapus sienos, jos pasakojimuose užpildydavo tas vietas, kurias paprastoje vaikiškoje pasakoje užima žmogėdros ir milžinai su septynmyliais batais. Argi galėjo būti kitaip? Kas, jei ne Juodasis Duglas, pats savo ranka nudėjo Osbaldistonų giminės įpėdinį, kai tas rytojaus dieną ėmė valdyti savo dvarą,— netikėtai užpuolė jį ir jo vasalus, keliančius tam įvykiui deramą puotą? Kas, jei ne Votas Velnias, išsivarė visas nekirptas avis iš Lantorno įkalnės lankų,— dar visai neseniai, mano prosenelio dienomis? Argi mes patys nepasiglemžėme daugybės trofėjų

(tačiau įsigytų, anot senosios Meibl, kur kas padoresniu būdu), kad įrodytume, jog už skriaudas atkeršyta? O seras Henris Osbaldistonas, penktasis baronas, kaip pats vadinosi, ar nepasigrobė gražiosios mergelės iš Ferningtono, kaip kadaise Achilas Chriseidą ir Briseidą, ir ar nelaikė jos savo tvirtovėje, gindamasis nuo išvien su juo kariaujančių jos draugų, kuriems talkindavo patys galingiausi karingų Škotijos klanų vadai? Argi mūsų kardai nešvytravo pirmose gretose beveik per visus mūšius, kuriuose Anglija nugalėdavo savo priešą? Šiaurės karuose mūsų šeima pelnė visą šlovę ir patyrė visus negandus.

Įaitrintas šitokių pasakojimų, aš per visą savo vaikystę vaizdavausi škotus kaip padermę, jau vien savo prigimtim priešišką pietinės salos gyventojams, o šias pažiūras dar labiau sustiprino tėvo šneka apie škotus. Pirkdamas ąžuolo rąstus, jis sudarinėdavo sutartis su Aukštutinės Škotijos žemvaldžiais ir sakydavo, kad jie kur kas uoliau pasirašą kontraktus ir stengiąsi gauti avansą nei vykdyti įsipareigojimus. Škotijos turtingieji pirkliai, be kurių tarpininkavimo tokiais atvejais nebūdavo galima išsiversti, irgi įsigudrino, kaip įtarė mano tėvas, vienaip ar kitaip užsitikrinti didesnį pelną, negu jiems priklausė. Žodžiu, Meibl skųsdavosi praeityje patirtomis skriaudomis škotų karuose, o misteris Osbaldistonas ne mažiau širdo prieš nūdienių sinonų[26] klastas; taigi, visai to nenorėdami, ir vienas, ir kitas savo ruožtu skiepijo jaunam mano protui nuoširdų bjaurėjimąsi šiaurės Britanijos gyventojais, kaip kraugeriais kare, klastingais paliaubose, savanaudžiais, egoistais, šykščiais ir suktais žmonių santykiuose taikos metais, turinčiais labai mažai privalumų, kad verčiau nė nekalbėti. Pateisindamas tuos, kurie laikėsi šitokio prietaro, turiu pasakyti, kad tais laikais škotai panašiai buvo nusikaltę ir anglams, kuriuos jie visus išvien vainojo kaip arogantiškus epikūriečius, besigiriančius savo stora piniginė. Šitokios nacionalinės abiejų šalių neapykantos sėklos buvo išlikusios iš tų laikų, kai Anglija ir Škotija gyvavo kaip dvi atskiros konkuruojančios valstybės. Mums neseniai teko matyti, kaip demagogija tam tikrą laiką šias ki-

---

[26] Sinonas — Homero „Iliados" personažas, vyliaus ir klastos personifikacija.

birkštis buvo pavertusi liepsna, kuri, kaip aš nuoširdžiai trokštu, dabar jau užgeso savo pačios pelenuose[27].

Taigi aš gana nepalankiai stebėjau pirmą sutiktą toje draugėje škotą. Iš pažiūros daug kas atitiko mano išankstinį nusistatymą. Griežtų bruožų, atletiško sudėjimo, kas, kaip sakoma, būdinga jo tautiečiams, jisai kalbėjo su škotiška intonacija, iš lėto ir pedantiškai, vengdamas idiomatinių posakių ir tarmiškumų. Kai jis į pokalbį įterpdavo kokią pastabą ar atsakydavo į klausimus, į akis krito jo tautiečiams būdingas atsargumas ir įžvalgumas. Kiek netikėtas atrodė jo ramus, savarankiškumo ir pranašumo atspalvio turintis tonas, dominuojantis draugėje, į kurią buvo atsitiktinai patekęs. Jo drabužiai nors buvo ir padorūs, bet labai nekokie. O tais laikais, kai net kukliausias žmogus, norįs būti laikomas džentelmenu, eikvodavo nemažas sumas apdarui, tatai atrodė panašu jeigu ne į skurdą, tai bent į nepriteklių. Iš jo kalbos aiškėjo, kad jis prekiauja galvijais,— verslas ne per garbingiausias. Su visa draugija jis buvo šaltai ir atlaidžiai mandagus, o tai reiškia, kad žmogus jaučiasi esąs pranašesnis už kitus. Kai jis išsakydavo kokią nors nuomonę, balsas skambėdavo pasitikinčiai, tarsi būtų kalbėjęs su žmonėmis, menkiau už jį išmanančiais, žemesnės visuomeninės padėties, tarsi jo mintys būtų neabejotinos ir neginčytinos. Šeimininkas ir jo sekmadienio svečiai, vieną kitą kartą pamėginę savo orumą palaikyti triukšmingais šūkaliojimais ir drąsiais teiginiais, pamažu pasidavė misterio Kempbelo autoritetui, ir tasai puikiai paėmė į savo rankas pagrindinę pašnekesio giją. Aš pats iš smalsumo buvau besusigundąs pasiginčyti su juo, pasikliaudamas užsienyje įgytu išprusimu ir pasaulio pažinimu. Šiuo atžvilgiu jis pasirodė esąs silpnas priešininkas, buvo aišku, kad įgimtų savo gabumų nėra lavinęs mokydamasis. Bet aš įsitikinau, kad jis kur kas geriau už mane žino, kokia dabar yra padėtis Prancūzijoje, kas per žmogus yra hercogas Orleanietis, [28] kuris ką tik buvo tapęs karalystės regentu, ir kas tokie yra jį supą valstybės vyrai. Apie užjūrio kaimynus jis kalbėjo kaip artimas tos šalies stebėtojas — taikliai, kandžiai ir šiek tiek ironiškai.

[27] Šitai, matyt, parašyta tuoj po Vilkso ir Laisvės dienų.

[28] Hercogas Filipas Orleanietis (1674—1723), mirus Liudvikui XIV, tapo regentu vietoj mažamečio Liudviko XV.

Kai kalba nukrypdavo į vidaus politiką, Kempbelas tylėdavo arba pasisakydavo santūriai, iš atsargumo. Vigų ir torių[29] kivirčai sukrėsdavo tuometinę Angliją iki pat pamatų, ir galinga partija, atsidavusi jakobitų interesams, grėsė Hanoverio dinastijai, ką tik įsitvirtinusiai soste. Politikieriai laidė gerkles visose alinėse. Kadangi mūsų užeigininkas laikėsi taisyklės neprieštarauti nė vienam geram klientui, sekmadienio svečiai dažnai taip nesutaikinamai gindavo savo pažiūras, kad rodės, visa miesto taryba prie vaišių stalo susirinkus. Parapijos pastorius ir vaistininkas, vienas mažas žmogutis, nesigyręs savo amatu, sprendžiant iš rausvų gribšlių pirštų, kaip man pasirodė, kirpėjas, tvirtai gyrė Aukštąją bažnyčią[30] ir Stiuartus. Mokesčių rinkėjas, verčiamas savo tarnybos, ir advokatas, besidairąs šiltos vietelės prie iždo, o su jais ir mano pakeleivis, karštai įsitraukęs į ginčą, piestu stojo už karalių Jurgį ir protestantizmą. Aidėjo garsūs šūkalojimai, rūstūs pasmerkimai.

Abi pusės kreipdavosi į misterį Kempbelą, tarsi reikalaudamos, kad tasai autoritetingai jiems pritartų.

— Sere, jūs esate škotas. Jūsų šalies džentelmenas privalo kovoti už sutryptas teisėto įpėdinio teises! — šaukė vieni.

— Jūs esate presbiterionas,— tvirtino kitas.— Jūs negalite remti savavališkos valdžios.

— Džentelmenai,— tarė orakulas iš Škotijos, šiaip taip nutaikęs tylos minutę,— karalius Jurgis, aš nė kiek neabejoju, tikrai vertas, kad draugai karštai užstotų. Ir jeigu jis išsiturės neišdribęs iš sosto, kodėl jam nepadarius čia esančio mokesčių rinkėjo revizorium, o mūsų bičiulio misterio Kvitamo kodėl nepakėlus į vyresniojo prokuroro rangą. Lygiai taip jis neaplenktų savo malone arba apdovanojimu šito padoraus džentelmeno, kuris sėdi štai čia ant lagamino, atsisakydamas kėdės. Be abejo, karalius Jokūbas[31] — irgi taurus žmogus, ir kai jam ims sektis loš-

---

[29] Vigai ir toriai — Anglijos politinės partijos, susidariusios XVII amžiuje, kovojant karaliui su parlamentu.

[30] Aukštoji bažnyčia — anglikonų bažnyčios kryptis, praktikavusi prašmatnias apeigas ir ne tokia priešiška katalikybei kaip Žemoji bažnyčia, kuriai priklausė disidentai.

[31] Karalius Jokūbas — turimas galvoje nuverstojo karaliaus Jokūbo II sūnus, Jokūbas Stiuartas — nevykėlis pretendentas į Anglijos sostą. Prancūzijos padedamas, mėgino jį užimti 1708 metais.

ti, gali, jeigu panorės, padaryti gerbiamą mūsų vikarą Kenterberio arkivyskupu, daktarą Miksitą — vyriausiuoju savo gydytoju, o karališkąją savo barzdą patikėti mano bičiuliui Lateramui. Bet kadangi aš nė per nago juodymą netikiu, kad nors vienas iš besirungiančių valdonų pasiūlys Robui Kempbelui taurelę degtinės, kai šis panorės, tai savo balsą atiduodu už Džonataną Brauną, mūsų šeimininką. Tebūna jis karalius ir pirmasis taurininkas, tik su viena sąlyga: tegu atneša mums dar butelį tokio pat gero skystimėlio kaip ir tas, kurį ką tik išsiurbėme.

Šį sąmojį visi triukšmingai pagyrė. Nuoširdžiai tam pritarė ir pats šeimininkas. Įsakęs vykdyti nurodytą sąlygą, nuo kurios priklausė jo pakėlimas į sostą, jis bematant mums pranešė, kad misteris Kempbelas, būdamas taikingiausias džentelmenas, kaip ką tik pats įrodė, pasižymi drauge ir liūto narsumu: neseniai vienas įveikė septynetą plėšikų, kurie užpuolė jį kelionėje iš Vitson Tristo.

— Tau kas nors primelavo, drauguži Džonatanai,— pertraukė jį Kempbelas.— Jų buvo tik du, ir tokie bailiai, kad, duok Dieve, tokius sutikti kelyje.

— Bet ar jūs iš tikrųjų, sere,— tarė mano pakeleivis, prisitraukdamas kėdę (tikriau pasakius, lagaminą) arčiau misterio Kempbelo,— ar iš tikrųjų tiesą sakote, kad vienas įveikėte du plėšikus?

— Taip, sere,— atsiliepė Kempbelas,— ir, man rodos, tatai ne toks jau didis žygdarbis, kad vertėtų trimituoti.

— Garbės žodis, sere,— atsakė mano pažįstamas,— man būtų tikras malonumas keliauti jūsų draugėje. Aš vykstu į šiaurę, sere.

Kiek prisimenu, mano pakeleivis pirmą kartą prisipažino, kur vykstąs, bet ši žinia nesukėlė škoto pasitikėjimo.

— Vargu ar mes galėsime joti drauge,— atsakė jis šaltai.— Jūs, sere, turite, be abejo, gerą arklį, o aš traukiu pėsčias arba joju kalniečių poniu, kuris ne ką paspartina kelionę.

Tai pasakęs, jis paprašė sąskaitos už vyną ir, numetęs ant stalo užmokestį už antrą butelį, kurį pats buvo užsakęs, atsistojo, tarsi ketindamas atsisveikinti. Mano pakeleivis prišoko prie jo ir, sugriebęs už sagos, pasivedėjo į šalį, prie lango. Aš netyčia nugirdau, kaip jis kažko mal-

davo škotą,— sprendžiant iš visko, prašė keliauti drauge, bet misteris Kempbelas, matyt, atsisakė.

— Aš atlyginsiu jūsų kelionės išlaidas, sere,— pasakė mano pakeleivis tokiu tonu, tarsi būtų laukęs, kad šis argumentas palauš visus prieštaravimus.

— Tatai visiškai neįmanoma,— atsakė Kempbelas truputį niekinamai,— aš turiu reikalų Rotberyje.

— Bet aš ne taip jau skubu, galiu šiek tiek pasukti iš kelio ir nepagailėsiu dėl gero pakeleivio sugaišti dienelę kitą.

— Sakau jums, sere,— tarė Kempbelas,— aš negaliu padaryti jums paslaugos, kurios prašote. Aš vykstu,— pridūrė jis, išdidžiai atsitiesęs,— asmeniniais reikalais, ir jeigu paklausysite mano patarimo, sere, jūs nesusidėsite kelionėje su svetimu žmogumi ir neplepėsite, kur vykstate, tam, kuris jūsų visai to neklausia.

Čia jis gana nemandagiai atitraukė pašnekovo pirštus nuo savo sagos ir, priėjęs prie manęs, kai svečiai jau skirstėsi, tarė:

— Jūsų bičiulis, sere, per daug šnekus, turint galvoje tai, kas jam pavesta.

— Šis džentelmenas,— atsakiau aš, akimis rodydamas į keliautoją,— nėra joks mano bičiulis— tik atsitiktinis pakeleivis, ne dažniau. Aš nežinau, nei kuo jis vardu, nei kuo verčiasi, ir jūs, matyt, pelnėte didesnį jo pasitikėjimą negu aš.

— Aš tenorėjau pasakyti,— paskubomis atsakė misteris Kempbelas,— kad jis, man rodos, per daug neapgalvotai peršasi į pakeleivius tiems, kurie neieško šitokios garbės.

— Džentelmenas,— atsakiau aš,— geriau žino, ko jam reikia, ir man nemalonu reikšti savo nuomonę apie jį.

Misteris Kempbelas nieko daugiau nepasakė, tik palinkėjo man laimingos kelionės. Buvo jau vakaras, ir visi svečiai išsivaikščiojo.

Rytojaus dieną aš išsiskyriau su baikščiuoju savo pakeleiviu, nes iš didžiojo šiaurės kelio pasukau į vakarus, Osbaldistonų dvaro link, kur gyveno mano dėdė. Negaliu pasakyti, ar jis džiaugėsi, ar liūdėjo, kad mūsų keliai išsiskyrė, juk aš jam atrodžiau gana įtartinas. O manęs jo baiminimasis seniai nebelinksmino, ir, pasakysiu teisybę, nuoširdžiai džiaugiausi atsikratęs juo.

V SKYRIUS

Kaip sąla man širdis, kai aš regiu
Meilutę nimfą, mūs salos gražuolę,
Užsėdusią ant greitakojo žirgo,
Kuris ją eikliai neša per pakalnes
Ir nesuklumpa slėnio griovose.

„Medžioklė"

Aš artėjau į šiaurę — į gimtąją savo šiaurę, kaip ją vadinau mintyse, apimtas to džiaugsmo, kurį gamtos mylėtojui sukelia romantiški ir negyvenami vietovaizdžiai. Netrikdomas plepaus bendrakeleivio, aš galėjau lyginti, kuo skyrėsi šios vietos nuo tų, kuriomis lig šiol man teko keliauti. Upės dabar labiau atitiko savo vardą, nes, užuot snaudusios tarp nendrių ir karklų, čionai čiurleno girių vėsoje, kartais srauniai sliuogdamos nuožulnumomis, kartais tingiai plekšendamos, bet vis dėlto srovendamos per vienišus klonius, kurie, retkarčiais matomi nuo kelio, tarsi kvietė keleivį patyrinėti slėpiningus vingius. Priešais stiepėsi rūsčiai didingi Čeviotų kalnai. Jie, tiesa, nekerėjo žvilgsnio didinga uolų ir keterų įvairove, būdinga aukštesniems masyvams, bet didžiuliai ir apvaliaviršūniai, apsisiautę tamsiai rusvomis mantijomis, savo įspūdingumu ir gūdumu žadino vaizduotę — negyvenamas ir savitas kraštas!

Mano senelių tėviškė, prie kurios aš nūnai artėjau, glūdėjo raguvoje, arba siaurame klonyje, nuožulniai kylančiame tarp kalnų. Plačiai išsidriekę dvarai, kadaise priklausę Osbaldistonų giminei, jau seniai buvo prarasti arba prašvilpti mano prosenelių, tik prie senosios pilies buvo likę pakankamai valdų, kad mano dėdė dar galėtų būti vadinamas turtingu žemvaldžiu. Savo turtą (kaip aš patyriau kelionėje) jis leisdavo tuo metu madingoms tarp šiaurės skvairų vaišėms rengti, kurios, jo nuomone, turėjo palaikyti gerą giminės vardą.

Nuo vienos kalvos aš jau aiškiai mačiau tolumoje Osbaldistono rūmus — didžiulį senovinį pastatą, kyšantį virš galingų aukojimo ąžuolų, ir jau buvau bejojąs jo linkui

tiesiai ir tokia sparta, kokia galima leistis nelygiu ir vingiuotu keliu, tik staiga mano žirgas, nors ir nuvargęs, ėmė karpyti ausimis, išgirdęs visu balsu skalijant šunų pulką ir protarpiais linksmai aidint prancūzišką ragą, kuris anuomet visada skardėdavo medžioklėse. Aš nė kiek neabejojau, kad skalikai mano dėdės, ir sulaikiau arklį, kad medžiotojai prajotų, manęs nepastebėję; žinodamas, kad medžioklės vietoje man ne itin tinka prisistatyti aistringam medžiotojui, nusprendžiau, praleidęs juos, varytis į pilies rūmus ir ten palaukti grįžtančio šeimininko. Sustojau ant pakilumos ir, neatsispirdamas pagundai paspoksoti į šią provincijos pramogą (nors tam buvau nenusiteikęs), laukiau medžiotojų.

Pirmučiausia iš atžalyno, kuris gobė dešinę slėnio pusę, pasirodė nualsinta ir vos gyva lapė. Vilkdama uodegą, purvina, nusikamavusi, ji, aiškiai buvo matyti, nebegalėjo išvengti pražūties; ir godus stipenos varnas, kuris sklandė ties vargšu Reinardu[32], jau regėjo vargšę netrukus būsiant savo grobiu. Lapė perplaukė nedidelį upelį, kuris tekėjo kloniu, ir iš paskutiniųjų ėmė ropštis skardžiu į kitą nykų krantą, bet tuo tarpu keletas kurtų, palikę visokiais balsais užpakaly skalijančią gaują, staiga išniro iš atžalyno, o jiems iš paskos — varovas ir trys ar keturi raiteliai. Šunys nesuklysdami vijosi lapę pėdsakais, medžiotojai, nors vietovė buvo labai nelygi ir nepatogi, galvotrūkčiais nėrė jiems iš paskos. Jie buvo aukšti, stotingi jaunuoliai, ant gražių arklių, apsirengę žalios ir raudonos spalvos mundurais — medžiotojų draugijos uniforma, nustatyta jai vadovaujančio senojo sero Hildebrando Osbaldistono. „Mano pusbroliai!" — toptelėjo, kai raiteliai pradūmė pro šalį. Ir tuoj pat man kilo mintis: „Kaip sutiks šie garbingi Nimrodo[33] palikuonys? Ir kaip sunku tikėtis, kad aš, menkai arba beveik neišmanydamas provincijos pramogų, pasijusiu patenkintas ir laimingas savo dėdės namuose". Bet šias mintis nutraukė staiga išnirusi būtybė — jauna ledi, kurios nepaprasti veido bruožai buvo dar labiau pagražėję nuo medžioklės įkarščio ir smarkaus

---

[32] Reinardu anglai pravardžiuoja lapę.

[33] Nimrodas — graikų mitologijos herojus, garsus medžiotojas. Jo vardas tapo bendriniu žodžiu.

jojimo; jinai šuoliavo ant gražaus žirgo, tikro juodbėrio, vietomis apsitaškiusio sniego baltumo putomis, kurios dribo nuo kamanų. Jos apdaras, tais laikais gana neįprastas — švarkas, liemenė ir skrybėlė,— buvo panašus į vyrų drabužius, kurie vėliau buvo praminti jojimo kostiumu. Ši mada įsigalėjo, kai aš gyvenau Prancūzijoje, tad man buvo visiškai neregėta. Ilgi juodi jojikės plaukai sklaistėsi vėjyje, medžioklės įkarštyje atsileidus kaspinui. Nuostabiai mitriai įveikdama uolas, ji buvo priversta varyti savo žirgą lėčiau ir priartėti prie manęs labiau, negu prašuoliavo kiti raiteliai. Todėl aš galėjau aiškiai matyti tikrai gražų jos veidą ir ją pačią. Keistu romantišku apdaru, taip netikėtai išnirusi lyg umaras linksmoje scenoje, ji atrodė neapsakomai žavi. Vos tik ji prajojo pro mane, jos žirgas beskubėdamas kluptelėjo, kaip tik tą akimirką, kai ledi, atsidūrusi lygioje vietoje, buvo bepaleidžianti jį visu greičiu. Neva norėdamas jai padėti, prijojau arčiau. Tačiau nerimauti nebuvo ko — žirgas nesuklupo ir nepaslydo, o jeigu tatai ir būtų atsitikę, gražioji amazonė turėjo ganėtinai savitvardos ir būtų žinojusi, ką daryti. Jinai padėkojo man už gerus norus šypsena, ir aš pasijutau padrąsintas paleisti savo žirgą ta pačia risčia ir per daug neatsilikti nuo jos. Šūksmai „Hūū! Nebegyva! Negyva!" ir rago garsai greitai mums paskelbė, kad skubėti nebėra ko, nes medžioklė baigta. Vienas iš tų jaunuolių, kuriuos buvau matęs anksčiau, jojo prie mūsų, išdidžiai švytuodamas lapės uodegą, tarsi priekaištaudamas mano bendrakeleivei.

— Matau, matau,— atsakė ji,— tik nekelk triukšmo. Jeigu Febė,— tarė ji, patapšnojusi kaklą puikiam savo žirgui,— nebūtų užlėkusi ant uolų, vargu ar turėtum kuo didžiuotis.

Kol ji taip kalbėjo, jiedu priartėjo vienas prie kito, ir aš pastebėjau juodu žvilgčiojant į mane ir pusbalsiu tariantis; jaunoji ledi, matyt, kažkam įkalbinėjo medžiotoją, o tasai kratėsi, drovėdamasis ir žvelgdamas iš padilbų. Tada ji bematant apgręžė savo arklį, sakydama:

— Gerai, gerai, Torni, jeigu nenori, tiek to, aš pati galiu. Sere! — kreipėsi ji į mane.— Aš mėginau įtikinti šį kultūringą jauną džentelmeną, kad pasiteirautų jus, ar, keliaudamas šiuo kraštu, kartais negirdėjote ko nors apie

mūsų bičiulį, misterį Frensį Osbaldistoną, kuris jau keletas dienų yra laukiamas Osbaldistone?

Man buvo labai džiugu prisipažinti, kad aš kaip tik esu Frensis Osbaldistonas, ir pareikšti jaunajai ledi savo padėką už malonų dėmesį.

— Tuomet, sere,— atsakė ji,— kadangi mano giminaičio mandagumas, atrodo, dar nepakirdo iš miego, leiskite, nors gal man ir nepritiktų, pristatyti jums jaunąjį skvairą Tornklifą Osbaldistoną, jūsų pusbrolį, ir Di Vernon, kuri turi garbę būti neprilygstamo jūsų pusbrolio vargšė giminaitė.

Iš mis Vernon kalbos tono, tariant šiuos žodžius, galėjai justi akibrokštą, pašaipą ir nuoširdumą. Pakankamai pažindamas gyvenimą, aš galėjau tuo pačiu tonu padėkoti jai už malonų dėmesį ir pareikšti savo džiaugsmą, kad pasitaikė juos sutikti. Atvirai kalbant, komplimentą išsakiau tokiais žodžiais, kad jaunoji ledi didesnę jo dalį lengvai galėjo priskirti sau, nes Tornklifas atrodė tikras kaimo liurbis, nerangus, drovus ir net paniurėlis. Jis paspaudė man ranką ir tuoj pat pareiškė norįs padėti varovui ir savo broliams raišioti prie saitų šunis. Tai nuskambėjo daugiau kaip paaiškinimas mis Vernon, negu manęs atsiprašymas.

— Nušuoliavo,— tarė jaunoji ledi, palydėdama jį žvilgsniu, kuriame aiškiai atsispindėjo panieka,— tasai gaidžių peštynių entuziastas, tasai arklininkų princas. Bet nei vienas, nei kitas nėra vertesnis. Beje, ar skaitėte Markhemą? — pridūrė ji.

— Ką tokį, panele? Neprisimenu tokio rašytojo.

— O, nelaimingasis! Iš kur jūs nukritote? — atsakė jaunoji ledi.— Vargšas užklydėlis ir neišmanėlis svetimšalis, neregėjęs net alkorano[34] tos laukinės genties, tarp kurios narių ketina gyventi! Vadinasi, jūs nieko nesate girdėjęs apie Markhemą, garsiausią autorių, rašiusį apie arklių gydymą? Jeigu taip, tai aš bijau, kad jums vargu ar teko kada nors girdėti naujesnius — Gibsono ir Bartleto — vardus?

— Taip ir yra, mis Vernon.

— Ir jums negėda prisipažinti? — tarė mis Vernon.—

---

[34] Alkoranas (tas pats kas koranas) — pagrindinė musulmonų šventoji knyga.

Man rodos, mums teks jūsų atsižadėti. Ko gero, jūs nemokate nei sutaisyti arkliui vaistų, nei paduoti akselio, nei apipjaustyti kanopų?

— Prisipažįstu, visus šiuos dalykus aš patikiu arklininkui arba savo grumui.

— Neįtikėtinas nerūpestingumas! Ir jūs nemokate pakaustyti arklio, pakirpti jam karčių ir uodegos? Nemokate išvaryti šuniui kirminų, nugnaibyti jam ausų, nukapoti pirštų ataugų? Nemokate dūdele vilioti sakalo, duoti jam paleidžiamųjų, sutaisyti lesalo, kai jam užkietėję viduriai? Nemokate...

— Susumuodamas keliais žodžiais visą savo neišmanymą,— atsiliepiau aš,— prisipažįstu, kad šių kaimo gudrybių visai neišmanau.

— Bet, Dieve mieliausias, misteri Frensi Osbaldistonai, ką gi jūs pagaliau mokate?

— Šioje srityje labai mažai, mis Vernon. Nors šį tą, manau, moku. Kai mano grumas pabalnoja arklį, aš galiu joti ir, kai mano sakalas lauke, aš galiu jį skraidinti.

— O ar jūs mokate štai šitaip? — paklausė jaunoji ledi ir paleido arklį šuoliais.

Taką, kuriuo mes jojome, kirto kerėpliška, susipynusiomis šakomis žalitvorė su vartais, padarytais iš netašytų karčių. Aš buvau bepuoląs jų atkelti, bet mis Vernon peršoko kliūtį gražiu šuoliu. Mano garbės reikalas buvo pasekti ją, ir aš po akimirkos vėl šuoliavau greta jos.

— Jūs vis dėlto teikiate vilčių,— pasakė ji.— Aš bijojau, kad jūs visai išsigimęs Osbaldistonas. Bet koks kipšas neša jus į Meškėnų Gūžtą,— šitaip kaimynai praminė mūsų medžiotojų pilį? Aš manau, jūs čia atvykote ne savo noru?

Šią akimirką aš pasijutau gana artimai susidraugavęs su gražiąja vaiduokle, todėl bičiuliškai, bet tyliai atsakiau:

— Iš tikrųjų, mieloji mis Vernon, galėčiau pamanyti, kad atlieku bausmę laikinai apsistodamas Osbaldistone, jeigu jo gyventojai būtų tokie, kaip juos vaizduojate. Tačiau esu įsitikinęs, kad tarp jų yra viena išimtis, kuri man atlygins visas netektis.

— O, jūs turite galvoje Rešlį? — paklausė mis Vernon.

— Visai ne. Aš turiu galvoje, atleiskite man, vieną būtybę, kuri šiuo momentu yra kur kas arčiau manęs.

— Man rodos, derėtų jūsų komplimentą praleisti ne-

girdomis, bet mano būdas ne toks — aš netūptelsiu pagarbiai, nes sėdžiu ant arklio. Tačiau, rimtai kalbant, jūs ne be reikalo laikote mane išimtimi, nes pilyje esu vienintelis žmogus, su kuriuo galima pasikalbėti, išskyrus nebent senąjį kunigą ir Rešlį.

— Sakykite, meldžiamoji, kas gi yra tasai Rešlis?

— Rešlis yra žmogus, kuris nori, kad visi jį mėgtų jo paties labui. Jisai — jauniausias sero Hildebrando sūnus, maždaug jūsų metų, bet ne toks... žodžiu, jis negražus. Tačiau iš prigimties jis turi žiupsnelį sveiko proto, o kunigas pridėjo ir pusbušelį mokslo žinių,— jis laikomas dideliu galvočium apylinkėje, kur mokytų žmonių labai reta. Jis ruoštas į kunigus, bet nesiskubina priimti šventimų.

— Į katalikų kunigus?

— Į katalikų! Kieno daugiau? — paklausė jaunoji ledi.— Bet aš pamiršau, man teko girdėti, kad jūs eretikas. Ar tiesa, misteri Osbaldistonai?

— Negaliu paneigti jūsų kaltinimo.

— Bet jūs gyvenote užsienyje ir katalikų kraštuose?

— Gyvenau kone ketverius metus.

— Jums teko lankytis vienuolynuose?

— Dažnai. Bet mažai mačiau juose tokių dalykų, kurie bylotų katalikų religijos naudai.

— Ar ten gyvenantys nėra laimingi?

— Kai kurie, žinoma, laimingi, ypač tie, kuriuos į vienuolyną atvedė gilus religingumas arba gyvenime patirti persekiojimai ir nelaimės, arba apatiška prigimtis. Tie, kurie pasirinko gyvenimą celėje, pagauti staigaus entuziazmo arba netikėtai prislėgti kokio nusivylimo ar smūgio, yra labai nusivylę. Jausmai greit vėl atgyja, ir jie it laukiniai žvėrys narvuose kamuojasi uždaryti, o kiti tingiai sau svajoja arba tiesiog tunka ankštose celėse.

— O kas atsitinka toms aukoms,— klausinėjo mis Vernon,— kurias vienuolynui pasmerkia kitų valia? Su kuo jas galima palyginti? Ypač jeigu tie žmonės iš prigimties gyvenimo džiaugsmo kupini.

— Jie panašūs į giesmininkus paukščius narvuose,— atsakiau aš,— pasmerktus tūnoti visą gyvenimą nelaisvėje. Nusiraminimo dėlei jie ugdo savo gabumus, kuriais būtų puošę visuomenę, jeigu būtų gyvenę neuždaryti.

— O aš būsiu panaši,— atsiliepė mis Vernon,— tai yra,— ji pasitaisė,— aš būčiau veikiau panaši į laukinį

sakalą, kuris, negalėdamas laisvai sklandyti padangėje, užsikankintų besidaužydamas į narvo virbus. Bet grįžkime prie Rešlio,— tarė ji šiek tiek pagyvėjusi,— jis jums pasirodys maloniausias žmogus, kokį tik sutikote gyvenime, misteri Osbaldistonai, bent jau pirmą pažinties savaitę. Jeigu jis sutiktų aklą gražuolę, lengvai ją paviliotų; tačiau akys išsklaido kerus, kurie užburia ausis. Bet mes štai jau įjojame į senosios pilies kiemą. Ji atrodo tokia pat niauri ir senamadiška kaip ir jos gyventojai. Jūs turite žinoti, kad Osbaldistone nedaug dėmesio kreipiama į tualetą, tačiau aš nusimesiu šiuos drabužius, su jais gana karšta, o skrybėlė spaudžia kaktą,— linksmai tarškėjo mergaitė ir, nusiėmusi skrybėlę, krestelėjo žemyn ilgas tankias juodas garbanas; ir šypsodamasi, ir rausdama, ji praskyrė plaukus laibais baltais pirštеliais, nusibraukdama sruogas nuo gražaus veido ir veriančių rusvų akių. Jeigu šiuo judesiu ji šiek tiek koketavo, tai gana vykusiai. Ir aš nesusilaikiau nepasakęs:

— Sprendžiant apie šeimą iš tų jos atstovų, kuriuos matau prieš save, man rodos, tualetais jiems nebūtina rūpintis.

— Jūs labai mandagus, nors man gal derėtų apsimesti, kad nesuprantu, ką jūs turite galvoje,— atsakė mis Vernon.— Bet kai susidursite su Orsonais[35], su kuriais teks gyventi ir kurių nepapuoštų jokie drabužiai, įsitikinsite, jog esate teisus. Tačiau, kaip aš jau sakiau, bet kurią akimirką gali suskambėti, tikriau sakant, suklanksėti senas pietų varpas,— jis skilo be niekur nieko tą dieną, kai karalius Vilis[36] išlipo į krantą, ir mano dėdė iš pagarbos prietarams niekad neleido jo lopyti. Taigi būkite toks paslaugus riteris ir palaikykite mano kumelaitę iki aš atsiųsiu kokį sukalbamesnį skvairą, kad jus atleistų nuo šios nemalonios pareigos.

Jinai numetė man pavadžius, tarsi mes būtume buvę pažįstami nuo pat vaikystės, striuoktelėjo nuo balno, pa-

---

[35] Orsonas (iškraipytas prancūziškas žodis „ourson", tai yra „meškiukas") — XV amžiaus pabaigoje pagarsėjusios anoniminės apysakos herojus. Dviem broliams kūdikystėje netekus tėvų, vieną — Orsoną — miške išaugino meška, kitas — Valentinas — išaugo karaliaus rūmuose.

[36] Karalius Vilis — Viljamas III, Anglijos karalius 1689—1702 metais.

sišokėdama nubėgo per kiemą ir nėrė pro šalutines duris. Aš buvau pakerėtas jos grožio ir apstulbintas pernelyg laisvų jos manierų, tuo labiau kad pagal to meto mandagumo taisykles, kurias diktavo didžiojo monarcho Liudviko XIV rūmai, dailioji lytis turėjo laikytis itin griežto etiketo. Gana nejauku man buvo stypsoti pačiame viduryje senosios pilies kiemo raitam ir dar laikyti kitą žirgą už pavadžių.

Pastatas maža kuo galėjo patraukti pašalietį, net jeigu būčiau nusiteikęs jį atidžiai apžiūrėti. Keturkampiame kieme vyravo skirtinga architektūra. Čia ir grotuoti langai, ir akmens apylangės, bokšteliai ir masyvūs architravai, todėl iš lauko pastatas panėšėjo į vienuolyną arba į kokį senesnį ir ne tokį puošnų Oksfordo koledžą. Aš mėginau prisišaukti arklininką, bet ilgokai niekas nesirodė, todėl man buvo ypač apmaudu, kai pamačiau, jog mane stebi keletas smalsių tarnų ir tarnaičių, kurie lindo pro visus langus, bet tuoj pat atsitraukdavo, lyg triušiai gurbelyje, ir aš nespėdavau nė į vieną kreiptis. Pagaliau grįžo varovai su skalikais ir mane išvadavo iš keblios padėties, nors ir ne be vargo galų gale man pavyko vienam nepaslinkėliui perduoti abu arklius, o kitą išsižiojėlį berną įprašyti, kad nuvestų į sero Hildebrando apartamentus. Jis buvo toks malonus ir paslaugus kaip valstietis, priverstas rodyti kelią priešo kariuomenės patruliui. Mums sukiojantis žemaskliaučių koridorių labirintais, vedančiais į Akmeninę menę, kaip jie ją pavadino, kur aš turėjau pristatyti maloningam savo dėdei, teko būti budriam, kad mano vedlys nepabėgtų.

Pagaliau mes pasiekėme ilgą skliautuotą, akmenimis grįstą menę, kurioje pietums jau buvo padengta eilė ąžuolinių skobnių, per sunkių ir per didelių, kad kada nors galėtų būti pajudintos. Ši senoviška menė, kuriai teko regėti kelių Osbaldistonų giminės kartų puotas, bylojo ir apie sėkmingas medžiokles. Didžiuliai elnių ragai, kurie galėjo būti šauniosios „Čeviotų medžioklės"[37] trofėjais, kabojo aplinkui ant sienų, o tarp jų — opšrų, ūdrų, kiaunių ir kitokių žvėrelių iškamšos. Tarp senų suirusių šarvų, kadaise

---

[37] „Čeviotų medžioklė" — taip vadinasi senovinė anglų bei škotų baladė. Čia reiškia „galiūnų medžioklė".

galbūt dėvėtų mūšiuose su škotais, kabojo čia labai vertinami medžioklės įnagiai — šaudymo lankai, visokiausi šautuvai, tinklai, meškerės, žeberklai, ragotinės, daug kitokių keistų ir įmantrių prietaisų žvėreliams gaudyti ir žudyti. Keli seni paveikslai, pajuodę nuo dūmų ir aptaškyti kovo alumi, vaizdavo riterius ir damas, kurie gyvi; be abejo, buvo gerbiami ir godojami; barzdoti riteriai su didžiuliais perukais rūsčiai susiraukę; damos su šypsena oriai žvelgė į rožes, atsainiai laikomas rankose.

Vos spėjau apsižvalgyti, kai į menę, šūkalodami ir klegėdami, įgriuvo kokia dvylika tarnų su mėlynomis livrėjomis; kiekvienas, regis, labiau stengėsi pamokyti savo draugą, negu pats atlikti, kas privalu. Vieni atnešė pliauskų ir pagalių ugniai, kuri ūžė, plaikstėsi ir kilo liepsnos ir dūmų kamuoliais tokio didumo židinyje, kad pakuroje būtų išsitekęs akmens suolas; židinio karnizą puošė heraldinės pabaisos, kurias buvo iškalęs koks nors Nortumbrijos skulptorius. Sunkios architektūros puošmenos šiepė dantis ir raitėsi raudoname smiltainyje, kuris per šimtmečius buvo pajuodęs nuo dūmų. Kiti iš šių senamadiškų tarnų nešė didžiulius garuojančius dubenis, kuriuose buvo prikrauta kalnai patiekalų; dar kiti statė taures, grafinus, butelius, tempė statinaites gėrimų. Jie visi trypė, klupčiojo, kliudydami vienas kitą, zujo, stumdėsi, tarsi tyčia stengdamiesi kuo daugiau triukšmauti ir kuo mažiau atlikti naudingo darbo.

Pagaliau, kai pietūs po ilgo šurmulio buvo patiekti, „didis lalesys žmonių ir daugelio šunų", rimbų pliaukšėjimas pastariesiems įbauginti, garsus klegesys, sunkiakulnių pušnų trinksėjimas, kaip einant *Festin de pierre*[38], skelbė, kad atvyksta tie, kuriems visa tai skirta. Artėjant kritiškam momentui, tarnų sąmyšis veikiau dar padidėjo, o ne sumažėjo,— vieni ragino paskubėti, kiti šaukė, kad reikia palaukti; vieni liepė trauktis iš kelio ir leisti praeiti serui Hildebrandui ir jauniesiems skvairams, kiti, priešingai, rikiuotis grandine aplink stalą ir stovėti ant tako; vieni klykavo, kad reikia atidaryti, kiti — kad uždaryti dvivėres duris, kurios skyrė menę, kaip paskui patyriau, nuo savotiškos galerijos, apkaltos juodais paneliais. Pa-

[38] Dabar „Don Žuanas". (Autoriaus pastaba.)

galiau atsivėrė durys, ir į vidų įgriuvo šunys ir žmonės — aštuonetas skalikų, pilies kapelionas, kaimo felčeris, šeši mano pusbroliai ir mano dėdė.

VI SKYRIUS

Jau eina, eina! Gaudžia menė,
Balsų balsai skliautus skardena;
Pietaut medžiokliai renkas gausiai:
Drabužiai jų — kuo įvairiausi!
Šalmai, liemenės — prašmatniausi.

Penrozas[39]

Jeigu seras Hildebrandas Osbaldistonas neskubėjo pasveikinti savo sūnėno, apie kurį jam, be abejo, buvo seniai pranešta, tai pasiteisindamas jis galėjo nurodyti svarbių priežasčių.

— Būčiau išėjęs anksčiau tavęs, vaikine, pasitikti! — sušuko jis, stipriai paspaudęs man ranką ir nuoširdžiai pasveikinęs atvykus į Osbaldistoną,— bet pirma rūpėjo pažiūrėti, kaip uždaryti skalikai. Sveikas atvykęs į mūsų pilį, vaikine! Čia — tavo pusbrolis Persis, šis — tavo pusbrolis Tornis, tenai — tavo pusbrolis Džonas, tie — tavo pusbroliai Dikas, Vilfredas, ir... palauk, kurgi Rešlis? Aha, antai jis! Pasitrauk, ilgši Torni, į šalį ir leisk mums pasižiūrėti į tavo brolį. Prašau — tavo pusbrolis Rešlis. Taigi tavo tėvas pagaliau prisiminė senąją pilį ir senąjį serą Hildebrandą... Ką gi, geriau vėliau negu niekad... Sveikas atvykęs, vaikine, štai ir viskas! Kur mažoji mano Di? Aha, antai ji ateina...Čia — mano dukterėčia Di, mano žmonos brolio duktė, žaviausia mergaitė mūsų kloniuose, jokia kita jai neprilygs. O dabar prie kepsnių!

Norėdamas įsivaizduoti šitą žmogų, kuris šitaip postringavo, jūs turite įsivaizduoti, mielasis mano Trešemai, kokių šešiasdešimt metų senį, su medžiokliniu švarku, kadaise prabangiai siuvinėtu, bet nuo lapkričio ir gruodžio

[39] Penrozas — XVIII amžiaus anglų poetas.

audrų gerokai išblukusiu. Seras Hildebrandas, nors elgėsi gana stačiokiškai, vienu metu buvo karaliaus dvare ir karaliaus stovykloje; iki revoliucijos jis turėjo postą armijoje, kuri stovėjo Haunslou Hite, ir, būdamas katalikas, gavo sero titulą iš nelaimingo, netikusių patarėjų apsupto Jokūbo II. Tačiau sero Hildebrando svajonės (jeigu jų turėjo) iškilti dar aukščiau sužlugo po perversmo, kai jo patronas prarado sostą. Nuo tada dėdė gyveno užsidaręs gimtajame savo dvare. Nors ir pavirtęs kone kaimiečiu, seras Hildebrandas vis dėlto išlaikė daug džentelmeno bruožų ir nuo savo sūnų skyrėsi kaip kokia Korinto kolonos nuolauža — tegu aptrupėjusi ir apkerpėjusi — skiriasi nuo šiurkštaus netašyto akmens luito, išlikusio Stonhendžo[40] ar kurioje kitoje druidų šventovėje. Sūnūs iš tikrųjų buvo panašūs į sunkius, neapdorotus luitus, kokius tik galėjai įsivaizduoti. Aukšti, stuomeningi ir apveidūs visi penki vyresnieji, regis, stokojo tiek Prometėjo proto kibirkšties, tiek išorinio lipšnumo ir grakštumo — išauklėtam žmogui tai kartais atstoja dvasinį išprusimą. Vertingiausia jų dvasios ypatybė, rodos, buvo geraširdiškumas bei pasitenkinimas, atsispindįs šiurkščiuose jų veido bruožuose, o vienintelis dalykas, kuriuo jie gyveno,— siekis būti mikliais medžiotojais. Stipruolis Persivalis, stipruolis Tornklifas, stipruoliai Džonas, Ričardas ir Vilfredas Osbaldistonai iš pažiūros ne ką skyrėsi vienas nuo kito, kaip poeto aprašytasis stipruolis Gijas nuo stipruolio Kloanto[41].

Užtat Ponia Prigimtis, tarsi norėdama išvengti šio vienodumo, tokio neįprasto savo kūriniams, Rešlį Osbaldistoną suformavo griežtai nepanašų nei išvaizda, nei manieromis, kaip vėliau patyriau, taip pat būdu ir gabumais ne tik į savo brolius, bet ir į daugelį žmonių, kuriuos ligi šiol man teko sutikti. Persis, Tornis ir kompanija, kai tėvas pristatinėjo juos naujam giminaičiui, iš eilės kinknojo galva, rodė dantis ir kišo veikiau petį, o ne ranką, tuo tarpu Rešlis išėjo į priekį ir pasveikino mane atvykus į Osbaldistoną mandagiai ir manieringai, kaip pasaulio matęs žmo-

[40] Stonhendžas — akmens pastatų liekanos Anglijoje iš keltų epochos laikų.

[41] Gijas ir Kloantas — Enėjo bendrakeleiviai, pasižymėję savo jėga (iš Vergilijaus „Eneidos").

gus. Iš pažiūros ne itin simpatingas, nedidukas šalia brolių, kurie atrodė lyg Enako[42] palikuonys; jie buvo dailaus sudėjimo, o Rešlis, nors fiziškai stiprus, bet persikreipęs, buliaus sprandu. Ankstyvoje jaunystėje buvo susižeidęs, todėl dabar eidavo kiek šlubuodamas. Daugelis manė, jog kaip tik tatai jam sukliudė tapti kunigu — Romos bažnyčia, kaip gerai žinoma, neįsileidžia į dvasininkų luomą nė vieno, turinčio kokį kūno trūkumą. Tačiau kiti kalbėjo, kad šis atstumiantis bruožas tik jo nerangios laikysenos padarinys, tvirtino, kad tai negalėję jaunajam Osbaldistonui sutrukdyti priimti šventimų.

Dirstelėję į tokį veidą kaip Rešlio, mes veltui stengiamės ji užmiršti. Jis įstringa atmintin ir žadina nesuvaldomą smalsumą, nors mes juo bodimės ir net šlykštimės. Šį stiprų įspūdį darė, atidžiai įsižiūrėjus, ne jo veido lėkštumas. Iš tikrųjų jo bruožai buvo netaisyklingi, bet anaiptol ne atstumiantys, o žvalios akys ir tankūs antakiai neleido jo vadinti negražiu. Jo akyse spindėjo klastingumas ir gudrumas, o kam nors užkabinus, ir apdairus nuožmumas, kurio negalėjo nepastebėti paprasčiausias fizionomistas, kaip ir barškučio ant nuodingos gyvatės uodegos. Tarsi atpildas už nepatrauklią išvaizdą, Rešlio Osbaldistono balsas buvo labai švelnus, lipšnus ir melodingas — tokio man niekad neteko girdėti; jo balsas buvo išraiškingesnis už patį skambiausią žodį. Vos Rešlis pasisveikino, mintyse aš pritariau mis Vernon, jog šis mano giminaitis iškart sužavėtų bet kurią merginą, galinčią apie jį spręsti tik iš balso. Jis jau buvo besėdąs prie stalo šalia manęs, bet mis Vernon, būdama vienintelė moteris šeimoje ir visus šitokius dalykus tvarkanti savo nuožiūra, užsiminė, kad aš sėdėčiau tarp Tornklifo ir jos pačios; ir vargu ar galima abejoti, kad man kur kas labiau patiko ši maloni kaimynystė.

— Aš noriu su jumis pasikalbėti,— tarė ji,— todėl tyčia pasodinau dorąjį Torni tarp jūsų ir Rešlio. Jis bus lyg

Tos duknos, kurios pilies sienas dengia,
Ir sviediniai pramušt jų neįstengia,

kol aš — pirmoji, su kuria jūs susipažinote šioje protu spindinčioje šeimoje,— išklausinėsiu jus, kaip mes jums patikome.

---

[42] **Enakas** — pagal Bibliją legendinės milžinų giminės pradininkas.

— Labai keblus klausimas, mis Vernon, ypač žinant, kad aš ką tik atvykau į Osbaldistoną.

— O, mūsų šeimos filosofija visa kaip ant delno. Tiesa, jos nariai skiriasi mažais niuansais vienas nuo kito, bet tam pastebėti reikia įžvalgesnės akies; užtat rūšį, kaip gamtininkai sako, galima pažinti ir apibūdinti iš karto.

— Tuomet drįstu teigti, jog penketas vyresniųjų mano pusbrolių yra kone vienodi.

— Taip, kiekvienas iš jų turi prasilakėlio, medžioklio, peštuko ir kvailio bruožų. Bet kaip nerasi ant to paties medžio dviejų visai vienodų lapų, taip ir šių savybių kiekvienam individui drėbtelta skirtingai, o tai jau yra malonumas mėgstantiems tyrinėti charakterius.

— Būkite maloni, mis Vernon, apibūdinkite man juos trumpai.

— Bematant pateiksiu išbaigtą šeimos portretą,— jūsų prašymą taip lengva išpildyti, kad aš neatsisakysiu. Persis, vyriausias sūnus ir dvaro paveldėtojas, turi daugiau prasilakėlio negu medžioklio, peštuko, jojiko ar kvailio bruožų. Mano brangusis Tornis yra daugiau peštukas negu prasilakėlis, medžioklis, jojikas ar kvailys. Džonas, ištisas savaites nakvojantis kalnuose, turi daugiausia medžioklio bruožų. Jojiko aistra valdyte užvaldžiusi Diką, kuris, nenulipdamas nuo balno, nujoja du šimtus mylių, kad spėtų į arklių lenktynes, kur jį apmauna, kas tik nori. O Vilfredo kvailumas lenkia visus kitus bruožus, tad jį galima pavadinti tiesiog molio motiejum.

— Nieko sau kolekcija, mis Vernon, ir skirtingi jos individai priklauso gana įdomiai rūšiai. Bet argi jūsų drobėje neliko vietos serui Hildebrandui?

— Aš myliu dėdę,— atsakė ji.— Esu jam šiek tiek skolinga, jis man yra gero padaręs (bent jis taip mano), ir palieku jums pačiam nusipiešti jo paveikslą, kai geriau pažinsite.

„Na gerai, vis dėlto kartais ji būna atlaidi,— pamaniau.— Kas galėjo tikėtis, kad tokia jaunutė ir nepaprastai daili būtybė moka taip kandžiai ironizuoti".

— Jūs mąstote apie mane,— tarė ji, pakeldama tamsias akis, tarsi norėdama kiaurai peržvelgti mano sielą.

— Taip, apie jus,— atsakiau, šiek tiek sumišęs dėl drąsaus ir netikėto klausimo; o paskui, stengdamasis savo atvirumą paversti komplimentu, pridūriau: — Argi aš

galėčiau apie ką kitą mąstyti, turėdamas laimę sėdėti šalia jūsų?

Mis Vernon taip išdidžiai nusišypsojo, kad tokios veido išraiškos niekada nebuvau matęs.

— Turiu jums pasakyti, misteri Osbaldistonai, kad komplimentai manęs visai neveikia, todėl nešvaistykite gražių žodelių. Šauniems džentelmenams, klajojantiems po provinciją, jie atstoja blizgučius, karolius ir apyrankes, kuriuos jūrų keliautojai vežasi suvilioti laukiniams naujose žemėse. Neeikvokite savo atsargų — jums teks Nortumberlende susidurti su čiabuviais, kuriems įsiteikti labai padės gražūs dalykėliai, o man skirdamas, veltui juos išmesite, nes aš iš patirties žinau tikrąją jų vertę.

Man beliko tik droviai patylėti.

— Jūs man primenate šiuo momentu,— tarė jaunoji ledi, kaip ir pirma gyvai ir laisvai,— vieną fantastišką pasaką apie žmogų, kuris, nuėjęs į turgų, pamato, kad visi pinigai pavirtę akmenėliais. Viena nelemta pastaba aš nuvertinau ir niekais paverčiau visus jūsų komplimentus. Bet nieko, nesielvartaukite! Jeigu aš neklystu, misteri Osbaldistonai, jūs mokate kalbėti daug rimtesnėmis temomis negu šie *fadeurs*[43], kuriuos kiekvienas džentelmenas įmantriai pašiaušta kuodu mano privaląs deklamuoti kokiai nors nelaimingai mergaitei vien dėl to, kad ji apsitaisiusi šilkais ir gazo apdarais, o jis vilki ploniausia auksu siuvinėta gelumbe. Jūsų natūrali žinginė, kaip pasakytų bet kuris iš mano penkių pusbrolių, yra vertesnė už komplimentų risčią. Pasistenkite pamiršti, kad esu moteris, vadinkite mane Tomu Vernonu, jeigu jums parankiau, bet kalbėkite su manimi kaip su draugu; jūs neįsivaizduojate, kaip tada man patiksite.

— Tikrai didelė pagunda,— atsakiau aš.

— Ir vėl! — sustabdė mane mis Vernon, pakeldama pirštą.— Aš juk sakiau, kad nepakęsiu nė užuominos komplimento. O dabar, kai susidaušite su mano dėde, kuris grasina jums, kaip jis sako, kaupinu bokalu, aš jums pasakysiu, ką jūs galvojate apie mane.

Man, kaip gerbiamam sūnėnui, išgėrus bokalą į dėdės sveikatą, buvo paskelbti kiti tostai, ir už stalo užvirė šnekos, kurias veikiai nustelbė peilių ir šakučių žvangesys.

[43] F a d e u r s — banalybės (*pranc.*).

Taigi, kai pusbrolis Tornklifas, mano kaimynas iš dešinės, ir pusbrolis Dikas, sėdintis mis Vernon iš kairės, visa siela įniko į didžiulius mėsos gabalus, kurių kupetas krovėsi į lėkštes, mudu, atskirti jų lyg kokių bastionų nuo likusios draugijos, galėjome ramiai pradėti savo *tête-à-tête*.

— O dabar,— prabilau aš,— leiskite nuoširdžiai paklausti, mis Vernon, ką, jūsų manymu, aš galvoju apie jus? Aš galėčiau jums pasakyti, ką iš tikrųjų manau, bet jūs užgynėte man tai daryti.

— Man nereikia jūsų pagalbos. Aš ne tokia prasta burtininkė, kad neatspėčiau jūsų minčių. Jums nėra reikalo atverti savo širdies, aš ir taip ją regiu kiaurai. Jūs mane laikote keista, įžūlia mergiote, šiek tiek kokete ir nutrūktagalve, kuri stengiasi atkreipti į save dėmesį laisvomis manieromis ir garsia šneka, nes ji nė nesupranta, ką „Žiūrovas"[44] vadina švelniausiu silpnosios lyties žavesiu; ir, ko gero, jūs manote, kad aš tyčia stengiuosi jus stebinti ir vilioti. Man būtų skaudu užgauti jūsų savimylą, bet, taip manydamas, jūs labai apsiriktumėte. Tą pasitikėjimą, kurį jums parodžiau, taip pat mielai būčiau parodžiusi ir jūsų tėvui, jeigu man būtų kilusi mintis, jog jis gali mane suprasti. Šioje laimingoje šeimoje esu tiek pat izoliuota nuo supratingų pašnekovų, kaip Sančа Siera Morenoje, ir kai pasitaiko proga, nors mirk, negaliu iškęsti nekalbėjusi. Užtikrinu jus, nebūtumėte išgirdęs šių keistų mano charakteristikų, jei nors truputėlį man būtų rūpėję, kaip jūs tai įvertinsite.

— Labai žiauru, mis Vernon, kad jūs, atskleisdama tokius dalykus, nepaliekate man jokios vilties tikėtis jūsų palankumo, bet aš džiaugiuosi, kad jūs vis dėlto skiriate man dėmesio. Tačiau jūs, piešdama šeimos portretą, praleidote Rešlį Osbaldistoną.

Man pasirodė, kad mis Vernon suvirpėjo nuo šių mano žodžių; ji greit atsakė tylesniu balsu:

— Nė žodžio apie Rešlį! Jo ausys tokios budrios, kai pats kuo suinteresuotas, kad garsai pasieks jį net per Tornklifo kūną, nors tas dabar ir prikimštas jautienos, pudingo ir elnienos pašteto.

— Gerai,— atsakiau,— bet prieš paklausdamas jus, aš

[44] „Žiūrovas" („The Spectator") — vienas iš garsių satyrinių žurnalų XVIII amžiaus pradžioje.

dirstelėjau per mūs skiriančią gyvąją pertvarą ir pastebėjau, kad misterio Rešlio kėdė tuščia — jis jau pasitraukė nuo stalo.

— Aš nelinkėčiau jums taip tuo pasikliauti,— atsakė mis Vernon.— Štai ką jums patarčiau: kada panorėsite kalbėti apie Rešlį, užkopkite į Oterskopo kalvą, nuo kurios viskas aplinkui matyti per dvidešimt mylių, atsistokite pačioje viršūnėje ir kalbėkite pašnibždomis, bet ir tuomet nebūkite per daug tikras, kad praskrendantis paukštis nenuneš Rešliui jūsų žodžių. Rešlis ketverius metus buvo mano mokytojas, mudu esame įgrisę vienas kitam ir tikrai džiaugiamės, kad netrukus mudviem teks išsiskirti.

— Argi misteris Rešlis palieka Osbaldistoną?

— Taip, po keleto dienų. Nejaugi jūs to nežinote? Vadinasi, jūsų tėvas labiau laiko paslaptyje, ką yra nusprendęs, negu seras Hildebrandas. Kai mano dėdei buvo pranešta, kad jūs kurį laiką svečiuositės pas mus ir kad jūsų tėvas pageidavo vienam iš jo daug žadančių sūnų suteikti savo kontoroje pelningą vietą, kuri liko tuščia per jūsų, misteri Frensi, užsispyrimą, gerasis mūsų riteris sukvietė visos šeimynos *cour plénière*[45], įskaitant vyriausiąjį liokajų, ūkvedę ir medžioklį. Ši garbingoji Osbaldistono perų ir rūmininkų taryba nebuvo sušaukta, kaip gali pasirodyti, jūsų vietininkui išrinkti,— tiktai vienas Rešlis išmano aritmetiką daugiau, negu reikia apskaičiuoti, kiek išlošta per gaidžių peštynes, todėl tik jisai gali tikti tai vietai. Tačiau reikėjo iškilmingo pritarimo tam Rešlio likimo posūkiui — užuot pusbadžiavus katalikų kunigu, tapti turtingu bankininku. Ir ne taip jau noriai minėtoji taryba sutiko su šitokiu aristokratą žeminančiu aktu.

— Puikiai įsivaizduoju, kiek buvo svyruota! Bet kas padėjo apsispręsti?

— Veikiausiai visų bendras noras iškraustyti Rešlį iš namų,— atsakė mis Vernon.— Nors ir pats jauniausias šeimoje, jis kažkaip įsigudrino būti viršesnis už kitus. Dabar kiekvienas bodisi tuo pavaldumu, tačiau negali jo nusikratyti. Jeigu kuris Rešliui pasipriešina, tas gali būti tikras, kad, nepraslinkus nė metams, pasigailės; jeigu jūs padarysite jam svarbią paslaugą, gailėsitės dar labiau.

---

[45] Pilnos sudėties pasitarimą (*pranc.*).

— Šitokiu atveju,— atsakiau nusišypsodamas,— man teks būti apdairiam, nes aš juk buvau, nors ir netiesiogiai, toji priežastis, dėl kurios keičiasi jo likimas.

— Taip! Tačiau nesvarbu, ar jis palankiai, ar nepalankiai į tai pažiūrės, jums to nedovanos. Beje, atėjo laikas tostams į bažnyčios ir karaliaus sveikatą — tai ženklas, kad kapelionams ir damoms reikia išnykti; ir aš, vienintelė moterų luomo atstovė Osbaldistone, pareigos verčiama, turiu pasitraukti.

Tai tarusi, ji dingo, palikusi mane besistebintį jos kalba, kuri buvo vienodai įžvalgi, drąsi ir nuoširdi. Aš nemoku nupasakoti, kad šiek tiek įsivaizduotumėte jos kalbėseną, nors, kiek atsiminiau, tiksliai pakartojau jos žodžius. Iš tikrųjų ji buvo natūraliai paprasta, apdairi ir tiesmuka, bet visa tai nerėžė akies, priešingai, žaismingas jos veidas buvo toks patrauklus, kokio man neteko regėti. Suprantama, tai, kad ji nesivaržydama išsipasakojo, man pasirodė keista ir neįprasta, tačiau nereikia manyti, kad dvidešimt dvejų metų jaunuolis būtų galėjęs griežtai smerkti gražią aštuoniolikmetę mergaitę už tai, kad toji buvo pernelyg nesantūri. Priešingai, man buvo džiugu ir miela patirti mis Vernon pasitikėjimą, nors jinai ir pareiškė, kad būtų tiek pat pasitikėjusi pirmu pasitaikiusiu pašnekovu, galinčiu ją suprasti. Su būdingu mano amžiui išdidumu, kuris anaiptol nesumažėjo leidžiant laiką Prancūzijoje, vaizdavausi, kad gražios mano manieros ir šauni išvaizda,— o aš tuo neabejojau,— turėjo palenkti jauną gražuolę. Taigi mano tuščiagarbiškumas bylojo mis Vernon naudai, ir aš niekaip negalėjau žiauriai pasmerkti jos vien už atvirumą, kurį, man atrodė, tam tikra dalimi pateisino mano paties privalumai; o simpatijos jausmą, kurį natūraliai kėlė jos grožis ir situacijos nepaprastumas, dar labiau stiprino gera mano nuomonė apie jos įžvalgumą ir apdairumą pasirenkant draugą.

Kai mis Vernon išėjo iš salės, butelis judėjo arba tiesiog skriejo aplink stalą nesustodamas. Mokydamasis užsienyje, aš įpratau šlykštėtis nesaikingumu — yda, kuri per plačiai buvo ir tebėra paplitusi tarp mano tautiečių. Šnekos, kurios lydi tokias orgijas, man ne itin patiko, o tai, kad gėrovai buvo mano giminaičiai, ypač kėlė pasišlykštėjimą. Todėl man pasirodė geriausia pirma patogia

proga išslinkti pro šalutines duris, nors visai nežinojau, kur aš pro jas pateksiu; man buvo koktu žiūrėti, kaip tėvas ir sūnūs taip save žemina nesantūrumu, leidžiasi į grubias ir nešvankias šnekas. Žinoma, kaip ir tikėjausi, manęs šokta ieškoti, norint prievarta grąžinti kaip dezertyrą iš Bakcho šventovės. Išgirdęs savo persekiotojų šūksnius ir sunkių batų bildėjimą įvijais laiptais, kuriais leidausi, aiškiai suvokiau būsiąs užkluptas, jeigu nespėsiu ištrūkti lauk. Todėl atidariau laiptinės langą į seną sodą ir, kadangi aukštumo buvo ne daugiau kaip šešios pėdos, stryktelėjau nedvejodamas ir veikiai išgirdau jau tolstančius sutrikusių vijikų šūksnius: „Ei! Kurgi jis įlindo, po velnių!" Aš nubėgau viena alėja, paskui perėjau kita ir, įsitikinęs, kad nebegresia persekiotojų pavojus, sulėtinau žingsnį, paskui, ramiai vaikščiodamas, ėmiau gėrėtis gaiviu oru, man dvigubai malonesniu po vyno, kurį buvau priverstas išgerti, ir po skubaus bėgimo.

Šitaip beslankiodamas, užėjau sodininką, įnikusį į vakaro darbus, ir sustojęs pažiūrėti, ką jis veikia, pasisveikinau:

— Labas vakaras, drauguži!

— Labas vakaras, labas vakaras, tamsta,— atsakė sodininkas nepažvelgdamas, ir iš jo tarties tuoj pažinau, kad jis škotas.

— Puikus oras jūsų darbui, drauguži!

— Labai skųstis nėra ko,— atsakė jis santūriai, taip, kaip sodininkai ir žemdirbiai paprastai atsiliepia apie patį geriausią orą. Paskui, kilstelėjęs galvą pažiūrėti, kas jį užkalbino, jis pagarbiai prisilietė prie škotiškos savo kepuraitės ir tarė:

— Ponedie šventas! Ką aš regiu! Šitokį vėlyvą metą mūsų sode auksu siuvinėtą džeistikorą[46].

— Ką tokį siuvinėtą auksu, mielas drauguži?

— Nagi džeistikorą. Tai toks švarkiukas kaip tamstos. Šičia ponai kitaip papratę — jie nemėgsta šitaip susisagstyti, tada nebūtų vietos jautienai ir riebiems paštetams, na ir, ką sakyti, vynui; vietoj vakaro maldų čia, šiapus sienos, įprasta ryti ir maukti.

— Jūsų šalyje žmonės nesilinksmina, mano drauguži,—

[46] Turbūt iš prancūzų kalbos žodžio Justaucorps. (Autoriaus pastaba.)

atsakiau aš,— nėra pas jus pertekliaus, todėl nekyla pagunda per ilgai užsisėdėti prie stalo.

— Et, sere, tamsta nepažįstate Škotijos; valgyti ten yra ko — kiek nori geriausios žuvies, ir mėsos, ir paukštienos, o ką ir kalbėti apie svogūnus, ridikėlius, ropes ir kitokias daržoves. Bet mes žiūrim tvarkos ir saiko, mokam valdyti savo pilvus! O čia ar tarnas, ar koks ponpalaikis — tik ir taiko, kur prisipusti, kemša ir kemša nuo ankstaus ryto ligi išnaktų. Net ir pasninko dienomis... Jie, sako, pasninkaują! Vežimais jiems gabenama jūrų žuvis iš Hartipulio, iš Sanderlendo, o pakeliui dar prikraunama upėtakių, vašylų, lašišų ir visų galų — ir jų pasninkas virsta apsirijimu. O visos tos šlykščios jų mišios ir rarotos — kiek jie per jas suvedžioja nelaimingų sielų!.. Bet ką aš čia šneku, juk ponaitis tikriausiai būsite katalikas, kaip ir visi jie čionai.

— Apsirinkate, drauguži, aš esu išauklėtas presbiterionu, tiksliau pasakius — aš disidentas.

— Jeigu taip, leiskite ištiesti ponaičiui ranką kaip bičiuliui,— iškilmingai tarė sodininkas, ir jo veidas nušvito džiaugsmu, kokį tik galėjo atspindėti rūstūs bruožai, ir tarsi norėdamas parodyti, kad jo prielankumas neapsiriboja žodžiais, išsitraukė iš kišenės didžiulę rago tabokinę — mulį, kaip ją pats vadino,— ir tikrai bičiuliškai nusišypsodamas pasiūlė man žiupsnį.

Padėkojęs už vaišingumą, pasiteiravau, ar jis jau seniai tarnaująs Osbaldistone.

— Jau geri dvidešimt ketveri metai grumiuosi su piktais Efeso žvėrimis,— ištarė jis, dirstelėdamas pilies link.— Tai šventa teisybė, kaip ir tai, kad mano pavardė Endrus Ferservis[47].

— Bet, šaunus mano drauguži Endrau Ferservi, jeigu religinius jūsų jausmus ir saikingumą taip žeidžia katalikų apeigos ir pietiečių vaišingumo papročiai, man rodos, jūs visai be reikalo visus tuos metus buvote save šitaip pasmerkęs; juk galėjote susirasti kokią tarnybą, kur mažiau valgoma ir kur išpažįstama teisingesnė religija. Aš įsitikinęs, kad jūs išmanote savo darbą ir ne dėl to nesusiradote patogesnės tarnybos.

— Man nedera kalbėti apie savo išmanymą,— tarė

[47] Fair service — sąžininga tarnyba (*angl.*).

Endrus, su aiškiu pasitenkinimu apsidairydamas aplink,— bet nesigirčysiu, sodininkauti moku neblogai, nes užaugau Dripdeilio parapijoje, kur po stiklu išauginama briuselinių kopūstų ir jau kovo mėnesį verdama šiltadaržių dilgėlių sriuba. Tiesą pasakius, jau dvidešimt ketveri metai, kai kiekvieno mėnesio pradžioje ketinu išeiti; bet ateina laikas — vėl reikia ką nors sėti, ar pjauti, ar nuimti, vėl noriu pats prižiūrėti, kaip bus sėjama, pjaunama, nuimama; apsidairei — ir nebėra vasaros, taip ir lieku tarnauti metai po metų. Galėčiau pasakyti, kad tikrai išeisiu per ateinančias grabnyčias, bet jau dvidešimt ketveri metai, kai šitaip šneku ir vis kapstau čia žemę. Be to, prisipažįstu iš širdies ponaičiui, niekas vargšeliui Endrui nė nepasiūlė geresnės vietos. Bet aš būčiau labai dėkingas, jeigu ponaitis mane įtaisytų, kur galėčiau pasiklausyti tikrų bažnytinių pamaldų ir kur gaučiau trobikę, šieno karvei, sklypelį žemės daržui, be to, kad algos būtų kokia dešimt svarų, ne mažiau, kur nevažinėtų iš miesto visokiausios damos skaičiuoti obuolių iki vieno...

— Puiku, Endrau! Matau, kad jūs, ieškodamas užtarėjo, nepamirštate pakelti savo kainos.

— O kodėl turėčiau žiopsoti? — atšovė Endrus.— Galima iki grabo lentos išlaukti, kol kiti įvertins tave pagal nuopelnus.

— Bet aš matau, drauguži, kad jūs labai nemėgstate damų.

— Tiesą sakant, nemėgstu. Sodininkai nuo amžių žvairuoja į jas. Su jomis mums gyvas vargas: kad ir koks metų laikas būtų — ar vasara, ar žiema,— duok joms tik abrikosų, kriaušių, slyvų, obuolių; bet mes, ačiū Dievui, neturime nė vieno šonkaulio viršaus,— nė vieno, išskyrus senąją ūkvedę Martą; o jai daug nereikia,— kad tik nevaikyčiau iš avietyno jos sesers vaikiščių, kai šie per šventes ateina pas senutę išgerti arbatos, ir dar kai kada paprašo poros keptų obuolių vakarienei.

— Jūs pamiršote paminėti jaunąją šeimininkę.

— Kokią gi šeimininkę aš pamiršau? Nesuprantu.

— Jaunąją panelę, mis Vernon.

— Ak, tą merginą Vernon! Man, ponaiti, jinai jokia šeimininkė. Aš norėčiau, kad ji pati sau būtų šeimininkė; tegu kuo ilgiausiai ji būna niekieno šeimininkė. Jau tokia patrakėlė!

— Iš tikrųjų? — paklausiau aš, susidomėjęs kur kas labiau, negu būčiau norėjęs prisipažinti pats sau arba parodyti savo pašnekovui.— Matau, Endrau, jūs žinote visas šeimos paslaptis.

— Jeigu ir žinau, tai moku jas laikyti,— atsakė Endrus,— jos nekliunksi man pilve kaip mielės alaus šulėje, būkite tikras. Mis Di yra... Bet kas man darbo? Man nei šilta, nei šalta!

Ir jis apsimestinai uoliai ėmė kasti žemę.

— Ką jūs norėjote pasakyti apie mis Vernon, Endrau? Aš esu šeimos draugas ir norėčiau žinoti.

— Bijau, kad kažkas ne taip, kaip turėtų būti,— atsakė Endrus ir, primerkęs vieną akį, palingavo galvą, žvelgdamas rimtai ir paslaptingai.— Kažkas įtartina, tamsta suprantate mane?

— Prisipažįstu, nelabai, Endrau,— atsakiau,— bet norėčiau, kad suprantamiau paaiškintumėt.

Tai sakydamas, aš kyštelėjau kroną į šiurkštų surembėjusį Endraus delną. Užčiuopęs sidabrą, jis keistai šyptelėjo ir, linktelėjęs galvą, įsidėjo pinigą į kelnių kišenę; paskui kaip žmogus, kuris gerai supranta, kad pinigas duotas ne veltui, atsitiesė, pasirėmė rankomis ant kastuvo ir nutaisė rimtą, iškilmingą veidą, lyg ketindamas ką svarbaus atskleisti.

— Galiu pasakyti, jaunasis džentelmene, jeigu tamstai jau taip svarbu žinoti, kad mis Vernon...

Čia staiga nutilęs, jis taip įtraukė abu įdubusius savo skruostus, kad jo žandikauliai ir ilgas smakras pasidarė panašūs į spaustukus riešutams traiškyti, dar kartą mirktelėjo, suraukė kaktą, papurtė galvą ir, atrodo, tuo pasakė daugiau nei žodžiais.

— Pone Dieve! — prašnekau aš.— Tokia jaunutė, tokia gražutė ir jau pražuvusi.

— Tikrai. Jinai, galima sakyti, žuvusi siela ir kūnu. Negana to, ji popiežininkė, man rodos, dar ir...

Bet šiauriečio atsargumas privertė jį vėl nutilti.

— Kas dar? — paklausiau griežtai.— Prašau pasakyti man viską paprastai ir aiškiai.

— Aršiausia jakobitė visoje grafystėje.

— O! Jakobitė? Tiktai tiek?

Išgirdęs, kaip aš reagavau į atskleistą paslaptį, Endrus pažvelgė į mane su nuostaba ir, sumurmėjęs: „Kaip sau

norite! Blogesnių dalykų apie mergiščią aš nežinau!" — vėl stvėrėsi kastuvo, kaip vandalų karalius paskutiniame Marmontelio [48] romane.

VII SKYRIUS

Bardolfas. Šerifas su baisia sargyba jau prie durų.

Šekspyras. „Henrikas IV", pirmoji dalis

Teko nemaža pavargti, iki susiradau kambarį, skirtą man apsigyventi. Užsitikrinęs savo dėdės tarnų palankumą bei dėmesį,— tam panaudojau labiausiai jiems suprantamas priemones,— aš užsidariau tame kambaryje ir nusprendžiau vienas praleisti likusią vakaro dalį, manydamas, kad naujieji mano giminaičiai vargu ar gali sudaryti tinkamą kompaniją blaiviam žmogui, sprendžiant iš to, kokius aš juos palikau, ir iš neaiškiai girdimo tolimo triukšmo, sklindančio iš Akmeninės menės, vadinamos puotų salės.

Ką galėjo turėti galvoje tėvas, siųsdamas mane pagyventi šitoje keistoje šeimoje? — toks buvo pirmutinis ir visai natūralus mano klausimas. Mano dėdė, matyt, priėmė mane kaip žmogų, atvažiavusį kurį laiką paviešėti; būdamas atlapaširdiškai vaišingas, jis, kaip ir karalius Halis[49], visai nesirūpino, kiek žmonių maitinasi prie jo stalo. Buvo aišku: ar aš būsiu, ar manęs nebus, jam tatai reikš tiek pat, kiek ir bet kurio mėlyna livrėja vilkinčio tarno pasirodymas arba išėjimas. Mano pusbroliai buvo tikri meškinai, su jais bendraudamas, aš galėjau pamiršti išpuoselėtas savo manieras, eleganciją ir išmokti tiktai išvaryti šunims kirmėles, šukuoti arklius ir persekioti lapes. Aš galėjau sugalvoti tik vieną priežastį, kuri man atrodė panaši į tiesą. Tėvas žiūrėjo į tą gyvenimo būdą, kuris buvo įprastas Osbaldistone, kaip į natūralų ir neišvengiamą

[48] Čia kalbama apie istorinį „Belizaro" romaną, kurio autorius buvo prancūzų rašytojas Žanas Fransua Marmontelis (1723—1799).

[49] Henriko V pravardė. Žr. Šekspyro „Henrikas IV" ir „Henrikas V".

kiekvienam provincijos bajorui, ir sudarydamas man progą pamatyti savo paties akimis tą gyvenimą, kuris, jo manymu, man turėjo sukelti pasišlykštėjimą, norėjo mane palenkti, kad sutikčiau aktyviai prisidėti prie jo verslo. O kol kas į mano vietą kontoroje jis priims Rešlį Osbaldistoną. Bet juk tėvas, panorėjęs juo atsikratyti, turėtų šimtus būdų parūpinti jam gerą vietą. Taigi nors šiek tiek ir graužė sąžinė, kad per mane Rešlis, būdamas toks, kokį jį man nupiešė mis Vernon, pateks į tėvo verslą — o gal įgis ir pasitikėjimą,— guodžiausi, kad mano tėvas yra visiškas savo padėties šeimininkas, kad jis ne toks žmogus, kuris leistųsi prispiriamas arba kieno nors paveikiamas, ir kad viskas, ką aš žinojau neigiama apie jaunąjį džentelmeną, man prikalbėta keistos ir paikos merginos; man atrodė, jog ji visa tai išpasakojo, nieko rimtai negalvodama, todėl visos jos išvados buvo skubotos ir nepagrįstos. Po to mano mintys nukrypo į pačią mis Vernon. Nepaprastas jos grožis, ypatinga padėtis šioje pilyje, kur ji neturi kas ją užtartų ir vadovaujasi bei ginasi vien tik savo protu, gyvas, gana prieštaringas charakteris,— visa tai nejučiomis žadino smalsumą ir traukė dėmesį. Tačiau aš dar nebuvau visai netekęs galvos ir supratau, kad būdamas šios keistos jaunos ledi kaimynystėje, nuolat ir artimai bendraudamas su ja, Osbaldistone ne taip nuobodžiausiu, bet užtat patirsiu daugiau pavojų; nors ir labai atsargus būdamas, aš negalėjau prisiversti per daug skųstis šia nauja, man iškilusia grėsme. Šią nemalonią mintį įveikiau, kaip jaunuoliai paprastai įveikia daugelį panašių sunkumų: būsiu, tariau sau, labai atsargus, visada budrus; su mis Vernon bendrausiu, bet jos nelaikysiu artimu draugu; ir tada viskas bus gerai. Su šitokiom mintim aš užmigau.

Ar aš ją sapnavau, ar ne, negaliu pasakyti, nes buvau nuvargęs ir miegojau kietai. Bet ją pirmiausia prisiminiau rytą, kai auštant mane pažadino melodingi medžioklinio rago garsai. Aš tuoj pašokau ir įsakiau pabalnoti savo arklį, o po keleto minučių jau stovėjau pilies kieme, kur žmonės, šunys ir arkliai buvo pasiruošę medžioklėn. Mano dėdė, kuris vargu ar tikėjosi savo sūnėną, augusį užsienyje, būsiant karštą medžiotoją, atrodė, gana nustebo pamatęs mane, ir aš pajutau, kad su manim jis pasisveikino ne taip nuoširdžiai ir svetingai, kaip pirmą sykį mums susitikus.

— Ir tu čia, vaikine? Gerai, jaunystė nerimsta, bet žiūrėk! Atsimink, vaikine, seną dainą:

Kas lėkė per juodąją Raguvą šuoliais,
Tas liko gulėti, nuo žirgo nupuolęs.

Man atrodo, kiekvienas jaunuolis, jeigu jis tik ne surambėjęs moralistas, verčiau sutiks būti apkaltintas kuo nors pažeidęs dorovės taisykles, negu apšauktas nemokąs joti. Man anaiptol netrūko nei mitrumo, nei drąsos, todėl įsižeidžiau dėl šios užuominos ir užtikrinau dėdę neatsiliksiąs nuo skalikų.

— Aš tuo neabejoju, vaikine,— atsakė jis,— tu šaunus jojikas, dėl to niekas nesiginčys, tik būk atsargus. Tavo tėvas atsiuntė man tave pažaboti; ir verčiau aš pats tave laikysiu už apinasrio, kol kas kitas neužmetė tau kilpos ant kaklo.

Šitokia jo kalba man buvo visai nesuprantama, negana to, skirta nei mano ausims, nei mano labui, pasakyta lyg tarp kitko, tarsi balsiai išreiškiant pagarbiajam dėdei ant seilės užėjusią atsitiktinę mintį, todėl aš nusprendžiau, kad jis turėjo galvoje arba mano pabėgimą nuo butelio vakar vakarą, arba, visą naktį kaušęs, šį rytą sirgo pagiriomis ir buvo nekaip nusiteikęs. Šiaip ar taip, pamaniau: jeigu jis ims dėtis nesvetingu šeimininku, tai man mažiau čia teks viešėti, ir paskubėjau pasveikinti mis Vernon, kuri jau ėjo nuoširdžiai manęs pasitikti. Su pusbroliais irgi neva buvau linkęs sveikintis, bet kai išvydau, kad jie šaiposi iš mano aprangos,— nuo kepurės ligi balnakilpių,— ir šnairuoja į visa, kas atrodė nauja ar užsienietiška, aš nusprendžiau nekreipti per daug į juos dėmesio ir, apsimetęs, kad visai nesijaudinu ir tiesiog niekinu visas jų pašaipas bei šnibždesius, prisigretinau prie mis Vernon, kaip prie vienintelio žmogaus, su kuriuo čia verta bendrauti. Mes pasileidome greta vienas kito į paskirtą vietą — jauną traką šalia plačios lankos. Jodamas aš pasakiau Dianai, kad niekur nematyti mano pusbrolio Rešlio; į tai ji atsakė:

— O, nesukite galvos! Jis prityręs medžiotojas, bet seka Nimrodo pėdomis ir medžioja tiktai žmones.

Šunys, aliojami medžiotojų, puolė į krūmus — visi sujudo, sukruto, suskato. Mano pusbroliai, labai įsitraukę į

šią rytmečio pramogą, nebekreipė į mane dėmesio; tiktai nugirdau, kaip Dikas jojikas šnibžtelėjo kvailajam Vilfredui:

— Pamatysi, mūsų prancūzas po pirmo pokštelėjimo nusiris nuo arklio.

Į tai Vilfredas atsakė:

— Panašu! Panašu! Ne veltui jis prie skrybėlės prisikabino tą užsienietišką kaspiną.

Tačiau jaunasis Tornklifas, kad ir koks netašytas, anaiptol neatrodė abejingas savo giminaitės grožiui ir, matyt, buvo nusprendęs laikytis arčiau mūsų negu jo broliai,— gal kartais norėdamas stebėti, kas dedasi tarp manęs ir mis Vernon, o gal tikėdamasis pasidžiaugti mano nesėkmėmis medžioklėje. Tačiau jam teko nusivilti. Ilgai, beveik visą rytą ieškojus, galų gale lapė buvo užtikta, ir mes porą valandų ją vijomės. Nors ir su nelemtuoju kaspinu prie skrybėlės, aš pasirodžiau neblogas jojikas, tuo nustebindamas savo dėdę ir mis Vernon, kartu apvildamas tuos, kurie tylomis laukė mane susikompromituosiant. Misteris Reinardas pasirodė gana gudrus ir apmovė jį persekiojančius šunis. Tuo tarpu aš pastebėjau, kad mis Vernon erzina paskui mus sekiojąs Tornklifas Osbaldistonas; ir tikrai,— nenuorama jaunoji ledi, kuri nesivaržydama visada stengdavosi pasiekti, kas jai tuo momentu šaudavo į galvą, priekaištingai tarė:

— Kurių galų, Torni, visą rytą sekioji paskui mano arklio uodegą? Juk žinai, kad olos prie Vulvertono malūno tebėra neužkištos!

— Nieko panašaus, mis Di; malūnininkas visais šventaisiais dievažijosi užkimšęs ten visas olas dar prieš vidurnaktį.

— Kaip tau ne gėda, Torni! Ir tu tiki malūnininku? Juk šį rudenį mes tris kartus pražiopsojome ten lapę! Tu ant savo širmosios gali sulakstyti į abi puses per dešimt minučių.

— Gerai, mis Di, aš nulėksiu į Vulvertoną, ir jeigu ten olos neužkištos, aš tam Dikui malūnininkui visus kaulus suskaičiuosiu.

— Būk geras, mielas Torni, išvanok tą nenaudėlį kaip reikiant. Na, dumk kiek įkerta, o paskui atgal!

Ir Tornklifas pasileido šuoliais.

— Arba tegu jis tave patį apvanoja, man tatai bus dar

maloniau,— pridūrė mis Vernon, jau kreipdamasi į mane.— Man tenka juos mokyti drausmės ir paklusnumo — kad klausytų komandos. Žinokite, aš formuoju pulką. Tornis bus mano seržantas, Dikonas — jojimo instruktorius, o Vilfredą, kuris sodriu bosu teprataria ne daugiau kaip tris žodžius iš eilės, priversiu būgną mušti.

— O Rešlis?

— Rešliui pavesiu žvalgybą.

— O mane ar turėsite kur paskirti, žavusis pulkininke?

— Jums tenka pasirinkti — būti arba pulko iždininku, arba iždo siaubėju. Bet žiūrėkite, kaip ten šunys blaškosi. Na, misteri Frenkai, pėdsakai išgaravo — jie ne taip greit ją suras; jokite su manim, aš jums parodysiu gražų reginį.

Tai pasakiusi, ji užšuoliavo ant nuolaidžios kalvelės, nuo kurios buvo toli matyti. Apsižvalgiusi aplinkui, ar ko nors nėra netoliese, ji pasuko arklį už kelių beržų, kurie mus slėpė nuo kitų medžiotojų.

— Ar jūs matote antai rusvą, viržiais apaugusį kalną su smailia viršūne ir viename šlaite — balkšvą tašką?

— Ar tą, kur baigiasi ilga kalvų virtinė su pelkėmis protarpiuose? Aiškiai matau.

— Tas balkšvas taškas — tai uola, vadinasi Vanagakalniu, o Vanagakalnis jau yra Škotijoje.

— Iš tikrųjų? Man nė į galvą neatėjo, kad Škotija taip arti.

— Tikrai taip yra, ir jūsų arklys jus ten nuneštų per porą valandų.

— Bet aš neketinu jo varginti. Tiesiai ligi ten, paukščio skridimu, būtų kokia aštuoniolika mylių.

— Sėskite ant mano kumelaitės, jeigu jinai jums atrodo eiklesnė. Sakau jums, po poros valandų būsite Škotijoje.

— O aš jums sakau, kad neturiu jokio noro ten kakti; jeigu mano arklio galva būtų jau anapus sienos, aš nė pentinų nespustelčiau, kad ir jo uodega ten atsidurtų. Ką gi aš veikčiau Škotijoje?

— Išvengtumėte pavojų, jeigu jau man reikia aiškiai kalbėti. Dabar suprantate mane, misteri Frenkai?

— Nė trupučio. Kalbate viš mįslingiau ir mįslingiau.

— Tada jūs arba iš tikrųjų įžūliai nepasitikite manimi ir mokate apsimesti labiau net už patį Rešlį Osbaldistoną,

arba nieko nežinote, kuo esate kaltinamas; jei šitaip, tai nėra ko stebėtis, kad taip rimtai spoksote į mane, jog aš vos susilaikau nesijuokusi.

— Garbės žodis, mis Vernon,— tariau aš, nesmagiai jausdamasis dėl vaikiško jos linksmumo.— Visai nenutuokiu apie ką jūs kalbate. Man džiugu, kad jus pralinksminau, bet ničnieko nežinau, iš ko jūs juokiatės.

— Taip, juoktis čia nėra ko,— tarė jaunoji ledi surimtėjusi,— tik jau per daug juokingai atrodo žmogus, kuris iš tikrųjų nesusigaudo. Tačiau dalykas čia rimtas. Ar jūs pažįstate kažkokį Morėjų, ar Morisą, ar žmogų panašia pavarde?

— Bent šiuo metu neprisimenu.

— Pagalvokite truputėlį. Ar jums neteko neseniai keliauti su žmogumi tokia pavarde?

— Vienintelis žmogus, su kuriuo aš ilgokai jojau kartu, buvo juokingas žmogėnas, kuris taip drebėjo dėl savo lagamino, tarsi jame būtų buvusi jo siela.

— Vadinasi, jis panėšėjo į licenciatą[50] Pedrą Garsiją, kurio siela gulėjo drauge su dukatais jo piniginėje. Tasai Morisas buvo apiplėštas, ir jus nurodė kaip nusikaltėlį.

— Jūs juokaujate, mis Vernon!

— Visai ne! Užtikrinu jus,— gryniausia tiesa.

— Ir jūs,— tariau aš pasipiktinęs, nė nemėgindamas susivaldyti,— ir jūs tikite, kad toks kaltinimas galėtų būti pamatuotas.

— Jūs, be abejo, mane šauktumėte į dvikovą, jei būčiau vyras. Bet, jei norite, galite pabandyti. Aš pataikau į skrendantį paukštį taip pat lengvai, kaip ir peršoku per aukščiausią tvorą.

— Be to, jūs dar esate raitelių pulko vadas,— atsakiau aš, matydamas, kaip tuščia yra pyktis su ja.— Tik paaiškinkite, kodėl taip juokaujate?

— Jokių juokų čia nėra,— tarė Diana.— Jūs esate kaltinamas apiplėšęs tą Morisą, ir mano dėdė tiki tuo taip pat, kaip ir aš buvau bepatikinti.

— Garbės žodis, aš didžiai dėkingas savo draugams, kad jie tokios puikios nuomonės apie mane!

---

[50] Licenciatas — mokslinis laipsnis kai kuriuose užsienio universitetuose. Pedras Garsija — prancūzų rašytojo A. R. Lesažo (1668—1747) knygos „Žil Blazo" veikėjas.

— Dabar, jei galite, tai liaukitės purkštavęs, vartęs akis ir uodęs vėją kaip pabaidytas arklys. Čia nėra nieko įžeidžiamo, kaip jums atrodo. Jūs kaltinamas ne smulkiu gribišiavimu ar gėdingu apsivogimu,— anaiptol ne. Tasai žmogus gabeno iždo pinigus banknotais ir monetomis, kad apmokėtų kariuomenei šiaurėje; ir dar teigiama, kad iš jo buvę pagrobti labai svarbūs dokumentai.

— Vadinasi, aš esu kaltinamas ne paprasta vagyste, o valstybės išdavimu?

— Kaip tik taip. O tatai, kaip žinote, visais amžiais buvo laikoma su bajoro garbe nesuderinamu nusikaltimu. Šioje šalyje jūs sutiksite daugybę tokių žmonių, kurie laiko nuopelnu, jeigu jiems pavyksta kaip nors pakenkti Hanoverių valdžiai,— o vienas toks žmogus štai stovi dabar prieš jus.

— Nei politiniai, nei moraliniai mano įsitikinimai, mis Vernon, nėra tokie lankstūs.

— Iš tikrųjų imu tikėti, kad jūs rimtai atsidavęs presbiterionų bažnyčiai ir Hanoverių dinastijai. Bet ką jūs ketinate daryti?

— Tučtuojau paneigti tą įžūlų šmeižtą. Kam jis pateikė šį keistą skundą? — paklausiau aš.

— Senajam skvairui Inglvudui, kuris jį išklausė nelabai noriai. Teisėjas, aš manau, pats pasistengė duoti žinią mano dėdei, kad šis galėtų jus slapčia išsiųsti į Škotiją, kur nebegalios įsakymas suimti. Bet dėdė supranta, kad dėl jo religinių įsitikinimų ir senų simpatijų valdžios organai ir taip jau jį įtaria; ir jeigu jis dabar pakliūtų su nešvariais darbeliais, valdžia iš jo atimtų ginklus, o gal net ir arklius (tai būtų skaudžiausia), paskelbtų jį jakobitu, popiežininku, apskritai įtartina asmenybe[51].

— Keista, kad jis, užuot netekęs savo arklių, linkęs verčiau išduoti savo sūnėną.

— Savo sūnėną, dukterėčią, sūnus, dukteris, jei jų turėtų,— žodžiu, visą savo giminę,— tarė Diana,— todėl juo nepasikliaukite nė valandėlės ir keliaukite sau, kol dar nevykdomas įsakymas jus suimti.

— Taip aš ir padarysiu, bet josiu tiesiai pas skvairą Inglvudą. Kur jis gyvena?

[51] XVIII šimtmečio pradžioje, kilus šalyje kokiems neramumams, dažnai būdavo rekvizuojami katalikų arkliai, nes vyriausybė manė, kad katalikai kiekvieną akimirką yra pasirengę sukilti.

— Už kokių penkių mylių, klonyje už anos giraitės,— antai matote pilies bokštą?

— Aš ten būsiu po dešimties minučių,— pasakiau ir paraginau arklį.

— Aš josiu su jumis ir parodysiu kelią,— tarė Diana, irgi paleisdama risčia savo Febę.

— Nė už ką, mis Vernon,— atsakiau.— Atleiskite man už draugišką atvirumą — kažin ar tiktų jums joti su manim šitokiu reikalu.

— Aš suprantu jus,— tarė mis Vernon, ir išdidus jos veidas truputėlį nuraudo,— jūs draugiškai tatai pasakėte... ir manau, pasakėte skatinamas kilnių jausmų,— pridūrė ji po valandėlės.

— Taip, iš tikrųjų, mis Vernon. Nejaugi jūs manote, kad aš nevertinu jūsų susirūpinimo manimi ir nesu jums dėkingas? — tariau kur kas jausmingiau, negu būčiau norėjęs.— Jūs mane atjaučiate iš tikro draugiškumo sunkią valandą. Bet aš negaliu, jūsų pačios labui... vengdamas apkalbų... aš negaliu leisti, kad jūs paklustumėte kilniam savo širdies balsui; šis reikalas gana viešas — beveik tas pat, kaip eiti į atvirą teismą.

— O jeigu ne tas „beveik", jei iš tiesų tektų eiti į viešą teismą, ar manote, aš neičiau, žinodama, kad elgiuosi teisingai, kad noriu apginti draugą? Nėra kam jūsų užtarti, jūs visai svetimas, o čia, karalystės pakraščiuose, vietos teisėjai kartais išdarinėja keistus dalykėlius. Mano dėdė visai nenori veltis į jūsų bylą; Rešlis išvykęs, o jeigu jis ir būtų čia, nežinia kieno pusę palaikytų; visi kiti vienas už kitą kvailesni ir nerangesni. Aš josiu su jumis ir nė kiek nebijau jums padaryti paslaugą. Aš ne išlepusi dama, ir manęs negąsdina stori teisynai, rūstūs žodžiai arba didžiuliai perukai.

— Bet, mieloji mis Vernon...

— Bet, mielasis misteri Frensi, būkite kantrus, nusiraminkite ir leiskite man joti ten, kur noriu; kai aš sukandu žąslus, jokios kamanos manęs nebenulaikys.

Žinoma, mano savimeilė buvo ganėtinai paglostyta, kad mano likimu taip rūpinasi tokia žavi būtybė, bet aš bijojau, kad pasirodysiu juokingas, atsivesdamas kaip advokatę aštuoniolikmetę mergaitę, ir man kėlė nerimą mintis, kad kilnūs jos norai gali būti klaidingai suprasti. Todėl aš visaip stengiausi palaužti jos pasiryžimą mane ly-

dėti pas skvairą Inglvudą. Tačiau įnoringa mergaitė stačiai man atkirto, kad aš veltui ją atkalbinėjąs, kad ji esanti tikra Vernon, kurios jokie argumentai, net jei ir būtų negalima draugui padėti, nepriversią palikti jo nelaimėje; mano įkalbinėjimai, girdi, gal kartais ir paveiktų dailutę, gerai išauklėtą, gero elgesio panelę, besimokančią Londono pensione, bet visai netiktų jai, įpratusiai paisyti tik savo nuomonės.

Šitaip jai teisinantis, mes greitai artėjome prie Inglvudo sodybos, ir Diana, tarsi norėdama atitraukti mane nuo tolesnių ginčų, ėmė žodžiais piešti karikatūrišką teisėjo ir jo sekretoriaus paveikslą. Pasak jos, Inglvudas buvo reabilituotas jakobitas,— tai yra jis, kaip ir daugelis vietos dvarininkų, ilgai nesutiko prisiekti naujam valdovui, bet galop prisiekė ir užėmė teisėjo vietą.

— Jis tatai padarė,— pasakė Diana,— primygtinai prašomas apylinkės skvairų, bijojusių, kad medžioklės įstatymai, saugą tą miškų pramogą, atrodė, nustos galioję, kai nebus kam prižiūrėti,ar jie vykdomi; mat artimiausias teisminės valdžios atstovas buvo tik Niukastlio miesto meras, kuris, būdamas labiau linkęs naikinti jau iškeptus paukščius ir žvėrelius negu saugoti juos gyvus, visai suprantama, kur kas uoliau gynė brakonierių, o ne medžiotojų interesus. Todėl nusprendę, kad kam nors reikia paaukoti savo jakobitišką lojalumą visuomenės labui, Nortumbrijos skvairai šią priedermę primetė Inglvudui, kuris, niekada nepasižymėjęs ypatingu skrupulingumu, galėjo, jų manymu, per daug nesibjaurėdamas, susitaikyti su bet kokiu politiniu credo. Tokiu būdu suradę teisėją, kitaip tariant, teisingumo kūną, jie ėmė rūpintis,— pasakojo mis Vernon,— įkvėpti jam ir dvasią. Toji dvasia turėjo būti raštininkas, kuris reguliuotų teisėjo veiksmus. Ir štai Niukastlyje jie sutiko apsukrų juristą, pavarde Džobsoną, kuris — aš paįvairinsiu metaforą — anaiptol nesidrovi prekiauti teisingumo krautuvėlėje su skvairo Inglvudo iškaba; kadangi asmeninės jo pajamos priklauso nuo to, kiek bylų pereina per jo rankas, jis prigalvoja teismui kur kas daugiau visokių reikalų, negu to norėtų pats dorasis skvairas, todėl dešimt mylių aplink nė viena obuolių prekiautoja negali atsiskaityti su išnešiotoju, neatsidūrusi prieš nepaslankų teisėją ir mitrų jo raštininką misterį Džozefą Džobsoną. Tačiau juokingiausios scenos

vyksta, kai jam reikia spręsti bylą, kuri kvepia politika,— panašią į mūsiškę. Misteris Džozefas Džobsonas (turėdamas, be abejo, tam ypatingų, labai svarių priežasčių) yra uolus protestantų religijos šalininkas ir dabartinės bažnytinės ir valstybinės santvarkos karštas rėmėjas. O patsai teisėjas, instinktyviai besilaikantis tų politinių pažiūrų, kurias atvirai reikšdavo, kol patriotiniais sumetimais nebuvo jų išsižadėjęs, pasišaudamas vykdyti įstatymus prieš neteisėtus kurtinių, tetervinų, kurapkų ir zuikių naikintojus, atsiduria labai keblioje padėtyje, kai jo padėjėjo uolumas įvelia jį į bylas prieš buvusius bendratikius; ir tada, užuot paakinęs raštininko stropumą, pats teisėjas dažnai būna keleriopai atlaidesnis ir nepaslankesnis. Ir šis jo neveiklumas aiškintinas anaiptol ne minkštaprotiškumu. Priešingai, kaip žmogus, kuriam didžiausias malonumas yra pavalgyti ir išgerti, skvairas Inglvudas yra gyvas, linksmas ir žvalus seniukas, užtat apsimestas jo vangumas tokiais atvejais tiesiog juokina. Tada Džobsonas darosi panašus į nuvarytą ristūną, kuriam tenka tempti su kaupu prikrautą vežimą; jis prunkščia, šnarpščia ir taškosi seilėmis, stengdamasis išjudinti teisingumą: tačiau, nors ratai girgžda, cypia ir po truputį juda, vežimas nė iš vietos, iš kailio besineriančio arklėko pastangos atrodo tuščios, krovinys per sunkus, kad galėtų leistis lengva ristele. Maža to, vargšą arklėką, kaip man kažkas pasakojo, galima išgirsti skundžiantis, kad ta pati teisingumo karieta, kurią kartais jam taip sunku išjudinti, kai kada gali be niekur nieko pasileisti pakalnėn ir nutempti kartu, kad ir kiek jis besispirtų,— taip atsitinka, kai tenka padaryti paslaugą seniems skvairo Inglvudo bičiuliams. Tada misteris Džobsonas garsiai prabyla, kad apskųstų savo teisėją valstybės vidaus reikalų sekretoriui, jeigu taip didžiai negerbtų misterio Inglvudo ir jo šeimos, jei nesijaustų esąs jų bičiulis.

Kai mis Vernon baigė šį sąmojingą pasakojimą, prieš mus atsivėrė Inglvudo sodyba su dailiu, nors ir senovišku namu, visa savo išore bylojančiu aukštą šeimininko kilmę.

VIII SKYRIUS

„Nenoriu pataikaut,— juristas tarė.—
Tačiau didžiuotis šia skriauda jums dera.
Nekrimskite savęs,— šita byla
Gražiausiai išaiškės galų gale".

Batleris[52]

Kieme sutikome livrėja vilkintį sero Hildebrando tarną, kuris priėmė mūsų arklius, ir mes įėjome į vidų. Aš šiek tiek nustebau, o gražioji mano bendrakeleivė dar daugiau, kai vestibiulyje susidūrėme su Rešliu Osbaldistonu, kuris, mus išvydęs, taip pat negalėjo nuslėpti savo nuostabos.

— Rešli,— tarė mis Vernon, neleisdama jam pirma kreiptis į mus,— jūs išgirdote apie misterio Frensio Osbaldistono bylą ir dėl jos tarėtės su teisėju?

— Suprantama,— atsakė Rešlis santūriai.— Kaip tik dėl to ir atvykau čionai. Aš stengiausi,— pridūrė jis, linkteldamas į mano pusę,— kuo galėdamas padėti savo pusbroliui. Apmaudu, kad jį čia sutikau.

— Kaip draugui ir giminaičiui, misteri Osbaldistonai, jums turėtų būti labiau apmaudu, jei mane sutiktumėte kur kitur kaip tik tuo metu, kai gėdingai apkaltintas aš privalėjau kuo greičiausiai atvykti čionai.

— Be abejonės, bet iš to, ką papasakojo mano tėvas, aš maniau, kad jūs trumpam pasitrauksite į Škotiją, iki ši byla patyliukais bus užtrinta...

Aš karštai atsakiau nematąs reikalo griebtis atsargumo ir nenorįs nieko užtrinti; priešingai, atvykau čionai išsiaiškinti šį niekšingą šmeižtą ir iki galo jį atskleisti.

— Misteris Frensis Osbaldistonas yra nekaltas, Rešli,— tarė mis Vernon,— jis reikalauja ištirti jam mestą kaltinimą, ir aš ketinu jį paremti.

— Ketinate jį paremti, gražioji mano pussesere? Bet, manyčiau, misteriui Frensiui Osbaldistonui aš galėsiu suteikti ne mažesnę pagalbą kaip jūs, ir delikatesnę.

— O, be abejo! Bet jūs žinote — kur du stos, visados daugiau padarys.

---

[52] Batleris Semiuelis (1612—1680) — anglų poetas satyrikas, sukūręs poemą „Seras Hudibrasas", pašiepiančią puritonus.

— Ypač turint galvoje jus, dailioji mano Di,— tarė Rešlis ir priėjęs paėmė jai už rankos taip familiariai ir lipšniai, kad tuo pat kartu pasirodė man šimtą kartų bjauresnis nei buvo iš tikrųjų. Bet mis Vernon pasivedėjo jį keletą žingsnių į šalį, ir jiedu ėmė šnibždėtis. Man pasirodė, kad ji primygtinai kažko prašo, o Rešlis nenori ar negali to padaryti. Man niekad nebuvo tekę stebėti tokios kontrastiškos veidų išraiškos. Mis Vernon, buvusi rami, ėmė pykti. Jos akys ir skruostai vis labiau plieskėsi, ji užkaito, sugniaužė mažą kumštelį ir, trepsėdama į grindis mažutė kojyte, atrodė, pasipiktinusi klausėsi niekingų Rešlio pasiteisinimų, kuriuos,— kaip aš sprendžiau iš švelniai atlaidaus jo tono, iš ramios ir pagarbios jo šypsenos, iš pasvirimo visu kūnu veikiau į šoną nei į priekį ir iš kitų regimų ženklų,— pašnekovas klojo jai po kojų. Pagaliau ji staiga nuo jo atsitraukė, tardama: „Aš taip noriu".

— Tai ne mano galioje, tai visiškai neįmanoma. Jūs tik pagalvokite, misteri Osbaldistonai! — tarė jis, kreipdamasis į mane.

— Jūs proto netekote? — pertarė jinai jį.

— Jūs tik pagalvokite, misteri Osbaldistonai! — vėl prabilo jis, nekreipdamas dėmesio į jos žodžius.— Mis Vernon teigia, kad man ne tik žinoma, jog jūs nekaltas (tuo, be abejo, niekas kitas negali būti labiau įsitikinęs kaip aš), bet kad aš taip pat aiškiai žinąs tikruosius nusikaltėlius, kurie apiplėšė tą subjektą, jeigu iš viso kas nors ką nors apiplėšė. Ar tai galima suvokti sveiku protu, misteri Osbaldistonai?

— Aš jums neleidžiu apeliuoti į misterį Osbaldistoną, Rešli,— tarė jaunoji ledi,— nes jis nežino, kaip išsamiai ir tiksliai jūs esate informuotas visais klausimais.

— Pasakysiu kaip džentelmenas, jog man teikiate daugiau garbės, negu esu vertas.

— Kuo čia dėta garbė, Rešli? Aš laukiu teisingumo, tiktai teisingumo laukiu iš jūsų.

— Jūs despotė, Diana,— atsakė Rešlis atsidusdamas,— kaprizinga despotė, valdanti savo draugus geležine ranka. Tebūnie taip, kaip jūs norite. Bet jums nedera būti šičia, jūs žinote, kad nedera, verčiau grįžkite su manim.

Paskui nusigręžęs nuo Dianos, kuri stovėjo, tarsi ne-

galėdama apsispręsti, jis priėjo prie manęs ir kuo draugiškiausiai tarė:

— Jūs neabejokite, kad aš rūpinuosi jumis, misteri Osbaldistonai. O palieku jus kaip tik šiuo momentu vien tam, kad veikčiau jūsų naudai. Bet jūs turite įtikinti savo pusseserę, kad ji grįžtų. Būdama šičia, ji jums nieko nepadės, o pati sau, be abejo, pakenks.

— Užtikrinu jus, sere,— atsakiau jam,— tuo aš nė kiek ne mažiau įsitikinęs už jus. Aš kaip galėdamas įkalbinėjau mis Vernon grįžti atgal.

— Aš viską apgalvojau,— tarė mis Vernon patylėjusi,— ir nepasitrauksiu iš čia, iki pamatysiu jus esant saugų nuo šitų filistinų[53] pinklių. Pusbrolis Rešlis, aš neabejoju, kupinas geriausių norų, bet mudu vienas kitą gerai pažįstame. Rešli, aš nejosiu atgal. Aš žinau,— pridūrė ji kiek ramesniu tonu,— jei čia pasiliksiu, jūs būsite priverstas suktis guviau.

— Na tai likite, nutrūktgalve užsispyrėle,— pasakė Rešlis.— Jūs gerai žinote, kuo pasikliaujate.

Jis išskubėjo iš vestibiulio, ir po valandėlės mes išgirdome tankiai nukaukšint jo arklio kanopas.

— Ačiū Dievui, išsidangino! — tarė Diana.— O dabar susiieškokime teisėją.

— Ar ne geriau būtų šūktelėti tarną?

— O kam gi! Aš žinau, kaip patekti į jo olą. Mes jį užklupsime staiga,— eime!

Aš klusniai nusekiau paskui ją. Ji striuoktelėjo tamsiais laipteliais, pasileido prieblandos apgaubtu koridoriumi ir įėjo į savotišką prieškambarį, nukabinėtą senais žemėlapiais, pastatų brėžiniais ir genealogijos medžiais. Iš čia pro porą dvivėrių durų galėjai patekti į misterio Inglvudo kabinetą, iš kurio buvo girdėti senovinės dainelės refrenas; tasai balsas kadaise, be abejo, neblogai traukdavo prie butelio linksmus kupletus:

Virš marių viesulai švilpia.
Kas žavią mergelę
Pavaro į šalį,
Lai nerias kaklaraiščio kilpą.

---

[53] Filistinai — karinga senovės tauta, gyvenusi Palestinoje.

— Oho! — sušuko mis Vernon.— Linksmasis teisėjas, atrodo, jau papietavęs; aš nemaniau, kad toks vėlus metas.

Misteris Inglvudas iš tikrųjų buvo papietavęs. Kadangi tarnybinės pareigos sužadino apetitą, jis nusprendė pasistiprinti valanda anksčiau ir papietavo dvyliktą, o ne pirmą, kaip tais laikais Anglijoje buvo įprasta. Įvairūs to ryto įvykiai mus sutrukdė, ir mes atvykome į Inglvudo sodybą jau išmušus tą valandą, teisėjo manymu, pačią vertingiausią iš visų dvidešimt keturių, ir jis paskubėjo tą laiką paskirti savo malonumui.

— Palaukite šičia,— tarė Diana.— Aš pažįstu šiuos namus ir pasišauksiu tarną. Jums staiga pasirodžius, senasis džentelmenas iš nustebimo gali netekti žado.

Ir ji dingo, palikusi mane nežinantį, ar eiti toliau, ar pasitraukti. Aš ir nenorėdamas girdėjau nuotrupas to, kas buvo šnekama valgomajame,— ypač silpną gergždžiantį balsą, atsisakinėjantį dainuoti; tasai balsas man pasirodė kažkur girdėtas.

— Nedainuosite, sere? Panele švenčiausia! Bet jūs privalote. Ką! Jūs man išmaukėte taurę maderos'— pilną kokoso taurę sidabro apsodu, ir sakote, kad negalite dainuoti! Sere, nuo mano maderos ir katė uždainuotų! Net kalbėti imtų! Na, greičiau traukite kokią linksmą dainelę, o jei ne, tai kulniuokite pro duris. Gal jūs, vyruti, toks gudrus, kad manote turįs teisę gaišinti brangų mano laiką prakeiktais savo skundais, o paskui pareikšti, kad negalite dainuoti?

— Jūsų kilnybė visai teisus,— tarė kitas balsas, kuris, sprendžiant iš įžūlaus ir išdidaus tono, galėjo būti sekretoriaus,— ieškovas turi klausyti teismo, kuris skelbia: *„Canet"*[54].

— Na, plėškite gi! — sušuko teisėjas,— arba, prisiekiu šventuoju Kristoforu, jūs man išgersite visą taurę vandens su druska, kaip šiuo atveju numato ypatingasis įstatymas.

Šitaip raginamas ir grasinamas, buvęs mano bendrakeleivis,— nes aš neabejojau, kad jis ir buvo tas ieškovas,— užtraukė liūdną dainelę, lyg nusikaltėlis ant ešafoto paskutinę savo giesmę. Štai ką aš išgirdau:

---

[54] Tedainuoja (*lot.*).

Mielieji, truputį tylos!
Pasiklausykite dainos
Apie didžios drąsos plėšiką,
Kurs stabdė tą, ką tik sutiko,

Bešvilpdams: fudl-du, fa-liudl-liu!

Taip kartą jis dienos metu
Su kardu ir pistoletu
Staiga ant Kensingtono kelio
Užpuolė šešetą žmogelių,

Bešvilpdams: fudl-du, fa-liudl-liu!

Ir niekšas tas žmonėms doriems,
Po Brentfordo pietų girtiems,
Suriko narsiai iš pakrūmės:
„Gyvybė arba auksas, šunys!"

Bešvilpdams: fudl-du, fa-liudl-liu!

Vargu ar tie dorieji žmogeliai, kurių nelaimė taip graudžiai apdainuojama, nustebo labiau, pasirodžius tam įžūliajam plėšikui, negu dainininkas, išvydęs mane; mat man nusibodo laukti, iki kas apie mane praneš, ir aš gana kebliai pasijutau klausytojo padėtyje, tad ėmiau ir pats prisistačiau visai draugijai kaip tik tuo metu, kai mano draugas misteris Morisas,— man rodos, tokia jo pavardė,— jau buvo betraukiąs penktąjį graudžiosios baladės posmą. Dainuotojo balsas sudrebėjo ir nutrūko, neįveikęs aukštos gaidos, kai išvydo tiesiog priešais save žmogų, kuris jam atrodė ne mažiau įtartinas, kaip ir jo madrigalo herojus. Gal valandėlę jis taip tylėjo išsižiojęs, tarsi aš prieš jį būčiau rankoje laikęs Gorgonos[55] galvą.

Teisėjas, kuriam akis buvo užmerkęs migdantis dainos liūliavimas, staiga subraškėjo krėsle, vos tik ši nutilo, ir įsispitrėjo nustebęs į nepažįstamąjį, prisidėjusį prie jų draugijos, kol jo regėjimo organai laikinai buvo išsijungę. Raštininkas — bent aš taip nustačiau pagal jo išvaiz-

[55] Gorgonos — senovės graikų mitologijoje trys sparnuotos pabaisos, kurioms ant galvos vietoj plaukų raitosi angys.

dą — taip pat sunerimo, mat sėdėjo priešais misterį Morisą, ir to dorojo žmogelio baimė užkrėtė ir jį, nors pats ir nežinojo, kas atsitiko.

Savo šneka aš sudrumsčiau tylą, kuri buvo įsiviešpatavusi man pasirodžius.

— Misteri Inglvudai, aš esu Frensis Osbaldistonas. Man teko girdėti, kad kažkoks niekšas pateikė jums skundą, kaltindamas mane, kad aš esą prisidėjęs prie nuostolių, kurių jam tekę patirti.

— Sere,— gana gaižiai atsakė teisėjas,— tokių dalykų aš niekad nesiimu po pietų. Viskam savo laikas, ir taikos teisėjas privalo pavalgyti, kaip ir kiti žmonės.

Reikia pasakyti, jog iš glotniai apskrito misterio Inglvudo veido anaiptol neatrodė, kad jis būtų save kamavęs pasninkais, būtų persistengęs tarnyboje ar atlikdamas religijos priedermes.

— Aš labai atsiprašau nelaiku atėjęs, sere! Bet kadangi paliestas geras mano vardas ir, kaip matyti, jau po pietų...

— Dar ne po pietų,— atšovė teisėjas.— Reikia, kad žmogus ne tik pavalgytų, bet ir suviršķintų maistą, ir aš pareiškiu, kad man nėra jokios naudos iš valgio, jei negaliu poros valandų ramiai pailsėti, linksmai šnekučiuodamas ir maloniai gurkšnodamas vyną.

— Gerbiamasis teisėjau, atleiskite man,— tarė misteris Džobsonas, spėjęs per tą trumpą valandėlę, kol truko mūsų pašnekesys, pasistatyti rašalinę ir paruošti plunksną,— kadangi reikalas liečia vagystę ir džentelmenas, matyt, nekantrauja, tai asmuo, apkaltintas veiksmais *contra pacem domini regis*[56]...

— Po velnių domini regis! — atsakė suirzęs teisėjas.— Tikiuosi, kad šitaip pasakyti nėra valstybės išdavimas. Bet tikrai galima pasiusti, kai šitaip tau kas įkyri! Ar aš kada turėsiu laisvą valandėlę nuo tų visų areštų, įsakų, aktų, skundų, nutarčių, paliudijimų? Pareiškiu jums, misteri Džobsonai, kad vieną gražią dieną pasiųsiu po velnių jus ir visą savo teisėjavimą.

— Gerbiamasis teisėjau, jūs prisiminsite, kokia garbė teikiama jūsų einamoms pareigoms. Juk teisėjas yra vie-

[56] Prieš viešpataujančio valdovo ramybę (*lot.*).

nas iš *quorum*[57] bei *custos rotulorum*[58], ir apie teisėją seras Edvardas Kokas yra išmintingai pasakęs: „Visas krikščioniškasis pasaulis neturi tokių garbingų pareigų, todėl tebūnie jos atliekamos sąžiningai".

— Na gerai,— tarė teisėjas, šiek tiek nuramintas panegirikos savo titului, o likusią nepasitenkinimo dalį paskandindamas didžiulėje taurėje vyno.— Imkimės pagaliau visos šios procedūros ir kuo greičiau baikime. Prašau arčiau, sere! Sakykite jūs, Morisai... jūs, liūdnojo veido riteri, ar pripažįstate, kad šis Frensis Osbaldistonas yra tas džentelmenas, kurį kaltinate dalyvavus jus apiplėšiant?

— Ar aš, sere? — atsiliepė Morisas, vis dar neatitokęs nuo išgąsčio.— Aš nieko nekaltinu, aš nieko negaliu pasakyti prieš šį džentelmeną.

— Tada mes atmetame jūsų skundą, sere, ir baigtas kriukis. Be jokio vargo. Kilstelėkite butelį. Vaišinkitės, misteri Osbaldistonai!

Tačiau Džobsonas nusprendė, kad Morisas taip pigiai neišsipainios.

— Ką jūs sakote, misteri Morisai? Štai čia jūsų paties skundas, rašalas vos spėjo nudžiūti, ir jūs taip gėdingai atsiimat jį atgal?

— Ką aš žinau, kiek dar už durų yra plėšikų, pasiruošusių jį paremti? — drebančiu balsu sumurmėjo kaltintojas.— Apie tokius dalykus aš esu skaitęs Džonsono knygoje „Galvažudžių gyvenimai". Ko gero, atsivers durys...

Durys tikrai atsivėrė, ir įėjo Diana Vernon.

— Nieko sau čia pas jus tvarka, teisėjau,— nė vieno tarno negalima prisišaukti.

— A! — sušuko teisėjas, pašokdamas taip mitriai, kad buvo matyti, jog tarnaudamas Temidei ir Komosui[59] jis tiek dar nesurambėjo, kad būtų pamiršęs, kaip reikia pagerbti grožį.— Aha! Di Vernon, gražusis Čeviotų kalnų žiedas, šiaurės krašto gėlė, ateina pasižiūrėti, kaip tvarko savo namus senasis viengungis? „Sveika atvykus, mergele, it žiedas gegužio!"

— Jūsų namai puikūs, atviri ir vaišingi, teisėjau, bet

---

[57] Tų, kurie... (*lot.*); čia: aukštosios visuomenės atstovas.

[58] Įstatymų saugotojas (*lot.*).

[59] Temidė — antikinėje mitologijoje teisingumo deivė, Komosas — puotų dievas.

reikia pasakyti — svečias čia gyvos dvasios neprisišauktų.

— Ak, palaidūnai! Visi išlakstė, užuodę, kad porą valandų aš jų nekušinsiu. Gaila, kad neatvykote anksčiau. Jūsų pusbrolis Rešlis pietavo su mumis ir išdūmė it pienburnis po pirmo butelio. Bet juk jūs dar nepietavusi; aš tučtuojau parūpinsiu ką nors skanaus, kas tiktų ledi,— saldaus ir delikataus, kaip ir jūs pati.

— Prieš išjodama galiu ir sausa plutele pasitenkinti,— atsakė mis Vernon.— Aš šiandien nuo pat ankstyvo ryto ant balno. Bet negaliu ilgai pas jus užtrukti, teisėjau. Čia atjojau štai su savo pusbroliu Frenku Osbaldistonu, ir turiu jam parodyti kelią atgal į pilį, nes jis gali paklysti mūsų kalnuose.

— Fiū! Štai iš kur vėjas! — švilptelėjo teisėjas: —

Jinai parodė jam kelelį,
Jinai parodė jam takelį,
Ji jam atidavė širdelę.

Mums, seniokams, vadinasi, nėra ko tikėtis, švelnioji mano tyrų rože?

— Bent ne šiandien, skvaire Inglvudai. Tačiau jei būsite geras teisėjas, greitai išspręsite Frenko bylą ir paleisite mus joti namo, tai kitą savaitę aš atsivesiu pas jus dėdę pietų, ir mes tada tikrai pasilinksminsime.

— Be abejo, manasis Taino[60] perle... Po šimts pypkių, mergyte, aš nepavydžiu jauniems mitruoliams, kai jie laksto raiti lyg galvos netekę, bet kai pamatau jus, prisipažįstu, neatsispiriu tam jausmui. Vadinasi, jūs prašote ilgai nesulaikyti jūsų? Aš visai patenkintas misterio Frensio Osbaldistono pasiaiškinimu. Čia kažkokia klaida, kurią išsiaiškinsime, turėdami daugiau laisvo laiko.

— Atleiskite, sere,— įsiterpiau aš,— bet aš dar negirdėjau, kuo paremtas kaltinimas.

— Taip, sere,— nusitvėrė raštininkas, kuris, pasirodžius mis Vernon, buvo nebetekęs vilties ko nors pasiekti, bet iškart padrąsėjo ir pasiruošė naujam puolimui, kai tik pajuto paramą iš tos pusės, kur jos anaiptol nesiti-

[60] Tainas — upė Šiaurės Anglijoje.

kėjo.— Taip, sere, prisiminkime Daltono žodžius: „Jeigu žmogus yra įtariamas nusikaltimu, jis negali būti paleistas kam nors jį užsistojus, bet turi būti pasodintas daboklėn arba paliktas laisvėje už laidą, kai taikos teisėjo raštininkui sumokama nustatyta suma laido arba daboklės išlaidų".

Teisėjas, šitaip priremtas prie sienos, pagaliau sutiko keliais žodžiais man viską paaiškinti.

Matyt, pokštai, kuriuos krėčiau kelionėje su Morisu, padarė jam didelį įspūdį; aš įsitikinau, kad jis rėmėsi jais, kaltindamas mane teisėjui, ir taip viską perdėjo, kaip gali perdėti baugšti ir įjaudrinta vaizduotė. Man taip pat paaiškėjo, kad tą pačią dieną, kai mes išsiskyrėme, atkampioje vietoje jį sulaikė du ginkluoti raiteliai, prisidengę veidus kaukėmis, ir atėmė iš jo mylimąjį kelionės bendrą — lagaminą.

Vienas užpuolikas, kaip jam pasirodę, išvaizda ir ūgiu buvęs gana panašus į mane, ir, kai plėšikai šnibždėjęsi tarp savęs, apiplėštasis išgirdęs, kaip antrasis kreipęsis į pirmąjį, pavadindamas jį Osbaldistonu. Toliau pareiškime buvo nurodyta, kad, pasiteiravęs apie šitaip besivadinančios šeimos papročius, jisai, pareiškėjas, sužinojęs, kad tie papročiai kuo blogiausi, kad visi šeimos nariai esą popiežininkai arba jakobitai nuo pat Viljamo Užkariautojo laikų,— visa tai jam papasakojęs disidentų dvasininkas, kurio namuose jis apsistojęs po nelemtojo susitikimo.

Remdamasis visais šiais svariais kaltės įrodymais, jis teigė, kad aš dalyvavęs smurto veiksmuose prieš jo asmenį, kai jis, ieškovas, vykęs su ypatingais vyriausybės įgaliojimais, gabenęs svarbius dokumentus, taip pat didelę sumą grynais, skirtą išmokėti tam tikriems asmenims Škotijoje, kurie ten esą įtakingi ir turį vyriausybės pasitikėjimą.

Išgirdęs šį keistą kaltinimą, aš atsakiau, kad motyvai, kuriais jis paremtas, anaiptol nesuteiktų teisės jokiam teismui ar vykdomosios valdžios organams atimti man laisvę. Aš prisipažinau šiek tiek pajuokavęs iš misterio Moriso baiminimosi, kai mes jojome kartu, bet pačiu nekalčiausiu būdu, ir nebūčiau sužadinęs jokių būgštavimų žmogui, nors truputėlį ne tokiam bailiam ir įtariam kaip jis. Bet aš pridėjau, kad jo nemačiau po to, kai mes išsiskyrėme, ir jeigu jį iš tikrųjų ištiko tai, ko jis visą laiką

bijojo, tai aš tikrai niekuo neprisidėjau prie veiksmo, visiškai nesiderinančio su geru mano vardu ir visuomenine padėtimi. Kad vienas plėšikas neva buvęs Osbaldistonas ar kad šita pavardė buvusi ištarta jiems besikalbant, yra tokia smulkmena, kad jai negalima teikti jokios reikšmės. O dėl nepalankių atsiliepimų apie mane, tai aš galiu įrodyti, patenkindamas teisėją, raštininką ir patį ieškovą, kad išpažįstu tą pačią religiją, kaip ir jo bičiulis — disidentų pastorius; kad esu išauklėtas revoliucijos principais kaip ištikimas karaliaus valdinys ir kaip toks reikalauju asmens neliečiamumo, kurį garantuoja įstatymai ir kurį anglui užtikrino tas didysis perversmas.

Teisėjas subruzdėjo, paėmė žiupsnelį tabako ir atrodė labai sumišęs, o didysis teisininkas misteris Džobsonas su visu savo profesionaliu įmantrumu ėmė gražbyliškai dėstyti Edvardo Trečiojo[61] statuto trisdešimt ketvirtą straipsnį, kuris taikos teisėjus įgalioja sulaikyti ir patupdyti į kalėjimą kiekvieną, prieš kurį jis turi įrodymų arba kurį įtaria. Nenaudėlis nukreipė prieš mane net mano paties prisipažinimus, tvirtindamas:

— Kadangi jūs pats, pasak jūsų, tada dėjotės plėšiku ar piktadariu, tai savo valia metėte sau įtarimą, kuriuo skundžiatės, ir užsitraukėte įstatymo taikomas priemones, apvilkdamas savo elgesį nusikaltimo drabužiais.

Visus šiuos argumentus, išbertus teisminiu jo žargonu, aš atrėmiau didžiai pasipiktinęs, su panieka ir pridūriau:

— Galiu, jeigu reikia, pristatyti savo giminių laidavimą, kurio teisėjas negali nepriimti, nepažeisdamas įstatymų.

— Atsiprašau, gerasis mano sere, atsiprašau,— tarė nepasotinamas raštininkas,— čia mes turime atvejį, kai įstatymas nenumato nei laidavimo, nei užstato; nusikaltėlis, sulaikytas remiantis sunkiais įrodymais, pagal karaliaus Edvardo statuto trečiąjį straipsnį, negali būti paleistas už laidą, be to, įstatyme yra speciali išlyga, liečianti asmenis, kaltinamus plėšimu arba kėsinimusi apiplėšti, arba prisidėjimu prie plėšimo. Jūsų malonybei,— pridūrė jis, kreipdamasis į teisėją,— reikia atsiminti, kad tokie

[61] Edvardo III (1327—1377) statutai daugiausia skirti valstybės išdavikams.

asmenys negali būti paleisti, nors ir kas laiduotų žodžiu ar raštu.

Šitoje vietoje pašnekesį pertraukė tarnas, įėjęs ir padavęs misteriui Džobsonui laišką. Vos perbėgęs jį akimis, raštininkas apsimetė supykęs dėl sutrukdymo, bet suprantąs, kokią atsakomybę jam uždeda visokiausios jo pareigos, ir sušuko:

— Gerasis Dieve! Taip aš ir neturėsiu laiko rūpintis nei visuomenės reikalais, nei pats savimi,— nėra kada nei atsikvėpti, nei pailsėti. Iš širdies norėčiau, kad Dievas mūsų apylinkėje apgyvendintų dar vieną kokį mūsų profesijos džentelmeną!

— Saugok Dieve! — atsiliepė maldaujamu balsu teisėjas.— Kai kam jau ir vieno tokio pakanka.

— Jei teiksitės leisti, jūsų malonybe, laiškas verčia skubėti — reikia spręsti gyvenimo ir mirties klausimą.

— O Dieve! Vėl nauja byla? — tarė sunerimęs teisėjas.

— O ne, ne,— oriai atsakė misteris Džobsonas.— Senukas Gaferis Rutledžas Graims Hile ruošiasi kraustytis į geresnį pasaulį. Jis atsiuntė vieną žygūną pakviesti daktaro Kil Dauno[62], kad tas laiduotų už jį, o kitą pas mane, kad aš sutvarkyčiau žemiškuosius jo reikalus.

— Tad negaiškite,— tarė paskubomis misteris Inglvudas.— Šis atvejis gali pasirodyti toks, kai įstatymas neleidžia laiduoti, arba pakryps taip, kad teisėjas Giltinė pripažins daktaro laidą esant nepakankamą ir nepanorės užleisti jam didžiosios pajamų dalies.

— Bet kaipgi padaryti? — tarė Džobsonas, grįžtelėjęs jau nuo durų.— Juk man čia būtina dalyvauti. Aš tučtuojau galiu surašyti arešto įsakymą, o konsteblis laukia apačioje. Jūs girdėjote,— pridūrė jis tyliau,— misterio Rešlio nuomonę...

Ką jis daugiau pasakė šnibždomis, aš nebeišgirdau.

Teisėjas garsiai atsakė:

— Ne, vyruti, ne! Mes palauksime iki tu, vyruti, grįši. Kelio tik koks ketvertas mylių. Ei, misteri Morisai, pakelkite butelį. Nenusiminkite, misteri Osbaldistonai. Ir jūs, manoji tyrų rože,— stiklinukė lengvo vyno paskaistins ir taip raudonus jūsų skruostelius.

---

[62] Kill-down — „Nužudyk vietoje" (*angl.*).

Diana pakirdo tarsi iš susisvajojimo, į kurį buvo nugrimzdusi, kol mes kalbėjomės.

— O ne, teisėjau! Aš bijau, kad vynas neišeis į naudą mano veidui. Bet aš mielai išgerčiau ką nors vėsaus.

Ir ji, prisipylusi stiklinę vandens, išgėrė paskubomis. Staigūs judesiai rodė, kad jos linksmumas tėra apsimestinis.

Tačiau man nebuvo kada stebėti, kaip ji elgiasi, nes mane erzino atsiradusios naujos kliūtys, kurios trukdė tuoj pat išaiškinti man mestą tokį žeminantį ir įžūlų kaltinimą. Bet teisėjas nė girdėti nenorėjo apie bylos išsprendimą be raštininko,— jo išvykimu jis, matyt, džiaugėsi kaip mokinys atostogomis. Teisėjas stengėsi pralinksminti visą draugiją, bet mums ne tas rūpėjo,— mes buvome sunerimę kas savo paties reikalu, kas kito likimu.

— Neliūdėk, misteri Morisai! Tamsta ne pirmas apiplėštasis ir ne paskutinis. Liūdėk neliūdėjęs, vyruti, vis tiek, kas buvo — pražuvo. O tamsta, misteri Osbaldistonai, irgi ne pirmas padauža, sušukęs padoriam džentelmenui „Rankas aukštyn!" Jaunystėje aš turėjau draugą, Džeką Vinterfildą, geriausią bičiulį; ar tau ristūnų lenktynės, ar gaidžių peštynės — jis, žiūrėk, jau čia; mes su Džeku visur kur buvom kaip vienas. Pakelk butelį, misteri Morisai, kokia čia šneka, kai burna džiūva. Kiek vyno taurių išlenkėme mudu su vargšu Džeku, kiek sykių rankomis kirtom dėl karingų gaidžių. Iš geros šeimos buvo... žodžio užanty neieškojo... viską kiaurai matė, dorų doriausias vyrukas, gaila tik, kad nekokio galo susilaukė! Išgerkime už jo atminimą, džentelmenai! Vargšas Džekas Vinterfildas! Bet kadangi kalba pakrypo apie jį ir apie panašius dalykus, kadangi tas nelabasis mano raštininkas išsidangino savo reikalais ir kadangi mes čia visi patogiai jaučiamės, pasakysiu tamstai, misteri Osbaldistonai, iš širdies: paklausykite mano patarimo ir meskite tokius darbelius. Įstatymas yra griežtas, labai griežtas: vargšelis Džekas Vinterfildas buvo pakartas Jorke. Nepadėjo giminystės ryšiai ir visi kiti užtarimai. Ir vien tik už tai, kad apšvarino vieną pilvočių — galvijų pirklį iš vakarų šalies; sumelė vos už du tris jaučius. Matai, dorasis Morisas vos nemirė iš baimės... Na ir kas iš to? Užteks, vyruti! Grąžink po velnių tam vargšeliui jo lagaminą, ir baigtas kriukis.

Morisui nuo šių žodžių nušvito akys, ir jis mikčiodamas ėmė įtikinėti netrokštąs niekieno kraujo, tačiau aš atėmiau jam bet kokią viltį susitarti geruoju, pareikšdamas:

— Aš jaučiuosi įžeistas šitokio pasiūlymo ir matau, kad man iš tikrųjų primetama kaltė, kurios išaiškinti aš kaip tik čia atvykau.

Šį nejaukų visiems momentą atsivėrė durys, ir tarnas pranešė:

— Pas gerbiamąjį poną teisėją nepažįstamas džentelmenas.

Ir tas, apie kurį buvo šitaip pranešta, be ilgų ceremonijų įėjo į kambarį.

IX SKYRIUS

Vagis vėl slenka čia! Aš užsiglausiu.
Arti namų jis pult nedrįs tikriausiai,
O šaukt, kol dar nepuolė, nėra kaip.

„Našlė"

— Nepažįstamas! — atsiliepė teisėjas.— Tikiuosi, ne dėl kokios nors bylos, nes aš dabar...

Tačiau atvykėlis prašneko, neleidęs jam baigti.

— Mano byla gana savotiška ir kebli,— tarė senas mano pažįstamas, misteris Kempbelas, nes tai buvo kaip tik jis, tas pats škotas, su kuriuo buvau susitikęs Nortalertone,— ir aš prašau gerbiamąjį teisėją tuoj pat ir atidžiai ją išnagrinėti. Manau, misteri Morisai,— pridūrė jis, įremęs į mano kaltintoją itin griežtą ir kone rūstų žvilgsnį,— manau, jūs puikiai žinote, kas aš esu; manau jūs nepamiršote, kas įvyko, kai mes paskutinį kartą buvome susitikę vieškelyje.

Moriso veidas ištįso, pabalo it drobė, dantys ėmė kalenti,— iš visko buvo matyti, kad jis nepaprastai išsigando.

— Užteks kvailioti, drauguži,— tarė Kempbelas,— ir nebarškinkite dantimis it kastanjetėmis! Jums, man rodos, nebuvo sunku pasakyti misteriui teisėjui, kad buvote sutikęs mane anksčiau ir pažįstate kaip turtingą ir gar-

bingą pilietį. Jūs puikiai žinote, kad jums teks kurį laiką pagyventi mano kaimynystėje, kur aš galėsiu turėti ir galios, ir noro atsilyginti jums tuo pačiu.

— Sere... Sere... Aš laikau jus garbingu žmogumi ir, kaip jūs sakote, turtingu žmogumi. Taip, misteri Inglvudai,— pridūrė jis kostelėjęs,— aš iš tikrųjų taip manau apie šį džentelmeną.

— O kodėl man turi rūpėti, kas šis džentelmenas,— irzliai atsakė teisėjas.— Vienas atsitempia paskui save kitą, kaip rimai „Name, kurį pastatė Džekas"[63], o aš neturiu kada nei atsikvėpti, nei su draugais pasišnekučiuoti!

— Netrukus jūs galėsite ir atsikvėpti, ir pasišnekučiuoti, sere,— tarė Kempbelas.— Aš atėjau jūsų išvaduoti iš vienos keblios procedūros, o ne užkrauti jums naujų.

— Šit kaip! Tai jūs čia laukiamas svečias, nors, reikia pasakyti, škotas retai esti mielai sutinkamas Anglijoje. Na, drožkite, drauguži! Paklausysime, ką gi jūs mums paporinsite.

— Aš manau, kad šis džentelmenas,— ėmė dėstyti škotas,— jums papasakojo, kad jis keliavo drauge su žmogumi, kurio pavardė Kempbelas, kai jį ištiko nelaimė, ir jis neteko savo lagaminėlio?

— Jis visai nepaminėjo šitos pavardės, dėstydamas savo parodymus,— tarė teisėjas.

— Aha! Suprantu, suprantu,— atsakė misteris Kempbelas.— Misteris Morisas buvo toks malonus, kad nepanorėjo įvelti svetimšalio į teismo procesą Anglijos teritorijoje; bet aš atsisakiau šito atsargumo, sužinojęs, kad mano paliudijimas yra reikalingas išteisinti šiam doram džentelmenui, Frensiui Osbaldistonui, kuris buvo įtartas visai nepagrįstai. Todėl jūs,— pridūrė jis šiurkščiai, įsmeigęs į Morisą tą patį ryžtingą žvilgsnį,— būkite malonus patvirtinti teisėjui Inglvudui, kad mes iš tikrųjų drauge keliaudami nujojome keletą mylių, kad aš tai padariau jūsų įkyriai prašomas ir maldaujamas tą vakarą, kai buvome apsistoję Nortalertone, kad iš pradžių aš atsisakiau, bet vėliau, pavijęs jus kelyje netoli Kloberi Alerzo, nusileidau jūsų įkalbinėjamas ir, pakeitęs savo ketinimą vykti toliau Rotberio link, sutikau,— ir tai buvo mano nelaimė,— palydėti jus ta kryptimi, kurią pasiūlėte.

[63] Anglų liaudies dainelė.

— Tatai liūdna tiesa,— atsiliepė Morisas, panarinęs galvą ir tuo klusniai pritardamas visiems Kempbelo išvardytiems faktams.

— Aš manau, jūs taip pat galite iškilmingai pareikšti jo malonybei, kad jūsų byloje esu geriausias liudytojas, nes aš neatsitraukdamas buvau šalia arba netoliese jūsų visą kelionės metą?

— Geriausias liudytojas, be abejo,— atsakė Morisas, giliai ir sunkiai atsidusdamas.

— Jeigu taip, tai kodėl, po velnių, jūs nepadėjote apsiginti? — paklausė teisėjas.— Juk plėšikų, kaip tvirtina misteris Morisas, tebuvo tik dvejetas. Vadinasi, du prieš du, ir jūs abu — petingi vyrai.

— Sere, leiskite pasakyti jūsų malonybei,— tarė Kempbelas,— kad aš visą savo gyvenimą buvau ramus, taikingas žmogus, niekad nesivėliau į vaidus bei muštynes. Šit misteris Morisas, kuris, kaip spėju, priklauso arba priklausė jo didenybės armijai, galėjo su didžiu malonumu pasipriešinti plėšikams, juoba kad jis keliavo, kaip aš spėju, su krūva pinigų; o aš — man nebuvo ko ypatingai ginti — kaip ramaus verslo žmogus nepanorau be reikalo rizikuoti.

Aš dirstelėjau į Kempbelą, kai jis ištarė šiuos žodžius, ir nusistebėjau: man pasirodė, jog niekur nebuvau matęs, kad šitaip keistai nesiderintų žodžiai su veido išraiška, kaip kad dabar, kai jis ryžtinga, rūsčia ir griežta mina prašneko apie savo romumą ir taikingumą. Jo lūpų kampučiuose šmėstelėjo net lengva ironiška šypsena, tarsi nejučia atskleidžianti slaptą jo panieką ramaus elgesio žmogui, kokiu jam atrodė pravartu šią akimirką apsimesti, ir šitoji šypsena man sužadino keistą įtarimą, kad su Moriso apiplėšimu jis susijęs toli gražu ne kaip kartu nukentėjęs bendrakeleivis ir net ne kaip žiūrovas.

Galimas daiktas, panašus įtarimas dingtelėjo ir teisėjui, nes jis nesusilaikęs sušuko:

— Po galų! Kokia keista istorija!

Škotas, matyt, įspėjo jo mintis,— dalinai atsisakęs apsimesto savo romumo, kuris galėjo sukelti įtarimą, jis jau kitokiu tonu, daug paprasčiau ir laisviau, atsakė:

— Tiesą pasakius, esu iš tų protingų žmonių, kurie nesibaido ir pasipešti, bet reikia, kad būtų dėl ko. O kai

mus užpuolė tie nenaudėliai, man pasirodė, kad neverta kišti nagų. Bet kad jūsų malonybė įsitikintumėte, jog aš garbingas ir godojamas žmogus, prašau dirstelėti į šį liudijimą.

Misteris Inglvudas iš jo rankų paėmė raštą ir pusbalsiu perskaitė:

— „Šiuo liudijama, kad šito rašto pateikėjas, Robertas Kempbelas iš... (iš kažkokios vietovės, kurios aš nemoku ištarti,— įterpė teisėjas), garbingos kilmės ir ramaus elgesio žmogus, vyksta į Angliją asmeniniais savo reikalais..." — ir taip toliau, ir taip toliau. „Šis raštas išduotas su mūsų pačių parašu mūsiškėje pilyje, kuri vadinasi Inver... Invera... rara...

Argailis".

— Dėl visa ko aš maniau būsiant ne pro šalį gauti šį liudijimą iš garbiojo didiko (čia jis pakėlė ranką, tarsi norėdamas paliesti skrybėlės kraštą) Mak Kolumo Moro.

— Mak Kolumo... kieno, sere? — pasitikrino teisėjas.

— Iš to, kurį pietiečiai vadina hercogu Argailiu.

— Aš labai gerai žinau, kad hercogas Argailis yra didžiai žymus bei kilmingas didikas ir karštai myli savo tėvynę. Aš buvau vienas iš tų, kurie jį palaikė tūkstantis septyni šimtai keturioliktaisiais metais[64], kai jis išmušė iš balno hercogą Malborą ir užėmė vyriausiojo vado postą. Būtų gera, kad mes daugiau turėtume tokių kilmingų didikų. Tomis dienomis — garbingas toris, ėjęs išvien su Ormondu. Ir dabartinei vyriausybei jis stojo tarnauti, kaip ir aš, dėl taikos ir ramybės savo šalyje, ir nemanau, kad tas didžios dvasios žmogus būtų šitaip pasielgęs, kaip tvirtina karštakošiai žmonės, iš baimės netekti savo žemių ir pulko. Jo liudijimas, kaip jūs šį raštą vadinate, misteri Kempbelai, visiškai mane užganėdina. Ką gi jūs galite papasakoti apie misterio Moriso apiplėšimą?

— Jums leidus, sere, pasakysiu trumpai, kad misteris Morisas galėjo šitaip apkaltinti dar negimusį kūdikį arba net mane patį, kaip jis apkaltino šį jauną džentelmeną,

---

[64] Anachronizmas arba tiesiog neapsižiūrėjimas: Džonas Argailis (vienas iš škotų feodalų Kempbelų giminės narių) ėmė vadovauti škotų armijai 1712, o ne 1714 metais. Klaida tuo aiškesnė, kad šio romano veiksmas vyksta 1714—1715 metais.

misterį Osbaldistoną; aš galiu paliudyti, kad plėšikas, kokiu jisai jį palaikė, buvo ne tik mažesnio ūgio ir drūtesnis už jį, bet skyrėsi ir savo bruožais,— aš spėjau pamatyti jo veidą, kai jam į šalį nuslinko kaukė,— ir visiškai nepanėšėjo į misterį Osbaldistoną. Ir aš manau,— pridūrė jis natūraliai, tačiau drauge ir griežtai pasisukęs į misterį Morisą,— džentelmenas sutiks, kad aš geriau už jį galėjau įsižiūrėti to įvykio dalyvius, nes iš mudviejų, man rodos, aš buvau kur kas šaltakraujiškesnis.

— Sutinku, sere, visiškai su jumis sutinku,— tarė Morisas, šasteldamas atgal, kai Kempbelas pasitraukė savo kėdę jo link, tarsi patvirtindamas savo žodžius.— Ir aš esu linkęs, sere,— pridūrė jis, kreipdamasis į misterį Inglvudą,— atsiimti savo parodymus prieš misterį Osbaldistoną. Aš prašau, sere, leiskite jam, sere, vykti savo reikalais, o man irgi. Jūsų malonybė, matyt, turite kai ką aptarti su misteriu Kempbelu, o aš skubu.

— Jeigu taip, tai visus šiuos parodymus pasiųsime ten, kur jiems ir vieta,— tarė teisėjas, įmesdamas juos į ugnį.— Jūs, misteri Osbaldistonai, esate laisvas ir jūs, misteri Morisai, tikiuosi, visiškai patenkintas?

— Kaipgi jis nebus patenkintas! — tarė Kempbelas, nenuleisdamas akių nuo Moriso, kuris sutikdamas gailiai šyptelėjo teisėjui.— Patenkintas kaip varlė po akėčiomis. Tačiau nebūgštaukite, misteri Morisai, mudu išeisime iš čia drauge. Noriu jus palydėti iki vieškelio, kad kartais jums vėl nenutiktų kokia bėda,— tikiuosi, jūs neabejojate, jog aš tai nuoširdžiai sakau. Tenai mes išsiskirsime; ir jeigu Škotijoje nesusitiksime kaip geri bičiuliai — dėl to būsite kaltas jūs pats.

Iš lėto dairydamasis, siaubo kupinu žvilgsniu, tarsi nusikaltėlis, kuriam ką tik pranešta, jog laikas vykti į egzekucijos vietą, Morisas kėlėsi nuo kėdės. Tačiau ir atsistojęs jis, matyt, nenusikratė savo neryžtingumo.

— Sakau tau, žmogeli, nebijok nieko,— pakartojo Kempbelas,— duotą žodį tesėsiu. Nebūk kaip apkvaišusi avis! Argi nežinai: reikia paklausyti gero patarimo, kitaip mes niekad neužtiksime tavo lagamino pėdsakų. Mūsų arkliai pabalnoti. Sakyk teisėjui sudie, drauguži, ir parodyk, kad esi pietietis.

Šitaip padrąsintas ir paskatintas, Morisas atsisveikino ir išėjo, lydimas Kempbelo. Bet jam dar nepalikus namų,

jį, matyt, vėl apniko abejonės ir būgštavimai, nes aš išgirdau, kaip Kempbelas vestibiulyje patikinėjo jį ginsiąs ir saugosiąs:

— Prisiekiu savo sielos išganymu, tu gali būti ramus kaip savo tėvo darže. Po šimts! Nors tavo barzda juoda kaip anglis, bet širdis kaip kurapkos! Drožiame, vyruti! Na drąsiau, nebūk boba!

Balsas dingo laiptuose, ir iš arklių kanopų tapsėjimo supratome, kad Morisas su škotu paliko teisėjo Inglvudo rezidenciją.

Pagarbiojo teisėjo džiaugsmą, kad taip lengvai pavyko atsikratyti byla, grėsusia įstatymų saugotojui kai kuriais keblumais, drumstė mintis, ką pagalvos apie šitokį klausimo išsprendimą grįžęs jo raštininkas.

— Užsisės dabar ant manęs Džobsonas dėl tų nelemtų raštų... Turbūt nevertėjo vis dėlto jų sudeginti. Bet netrauks velnias! Sumokėsime jam „teismo išlaidas", ir jis nebesišiaus. O dabar, mis Vernon, nors visus paleidau, bet jums tuojau pasirašysime arešto įsakymą ir perduosime šį vakarą jus saugoti motulei Bleiks, senajai mano ūkvedei; ir mes pasiųsime pakviesti mano kaimynės misis Masgreiv, ir mis Dokins, ir jūsų pusbrolių, ir paprašysime senąjį smuikininką Kobzą; ir jūs linksminsitės sau kaip mergužėlės, o mudu su Frenku Osbaldistonu išgersime butelį ir po pusvalandžio sudarysim jums deramą kompaniją.

— Nuoširdžiausiai jums ačiū,— atsakė mis Vernon,— bet mes, deja, turime skubėti į Osbaldistoną, kur niekas nežino, kas mums atsitiko, ir išsklaidyti mano dėdės nerimą dėl Frenko, kuriuo jis rūpinasi ne mažiau kaip bet kuriuo savo sūnumi.

— Mielai tikiu,— tarė teisėjas.— Kai vyriausiąjį jo sūnų Arčį ištiko liūdnas galas nelemtoje Džono Fenviko[65] byloje, senasis Hildebrandas dažnai, būdavo, šūkteli jį vardu kaip ir kitus šešis sūnus ir paskui skundžiasi amžinai užmirštąs, kuris būtent jo sūnų buvo pakartas. Taigi jeigu jau jums reikia joti,— tai skubėkite namo ir išsklaidykite tėvišką jo susirūpinimą. Tačiau palauk, manoji tyrų rože,— tarė jis, geraširdiškai perspėdamas, ir prisitraukė

---

[65] Seras Džonas Fenvikas 1697 metais buvo pakartas už dalyvavimą sąmoksle prieš karalių Viljamą III.

mis Vernon už rankos arčiau savęs,— kitą kartą leisk įstatymui eiti savo keliu ir nekišk dailaus savo pirščiuko į seną, surūgusią jo tešlą, kurioje privelta visokios velniavos — prancūziškos ir tos šunlotyniškos. Ir tegu jau, gražioji mano Di, vaikinai vienas kitam parodo kelią per pelkes, nes, ko gero, tu pati išklysi juos belydėdama, mano meilioji Žaltvyksle!

Šitaip perspėjęs, jis palinkėjo mis Vernon viso geriausio ir taip pat maloniai atsisveikino su manim.

— Tu, man atrodo, esi geras, šaunus vaikinas, misteri Frenkai. Aš prisimenu tavo tėvą irgi — mes su juo žaisdavome mokykloje. Klausyk, vaikine, neslampinėk vėlyvomis naktimis ir netaukšk niekų su pasitaikiusiais keleiviais karališkame vieškelyje. Atmink, vyruti: ne kiekvienas karaliaus valdinys supranta juokus, ir nėra ko krėsti pokštų su apiplėšimais. O čia dar vargšelė Di Vernon! Ji, galima sakyti, vieniša likusi šio pasaulio platybėse — lėk, skrisk, kur nori, kur traukia kvailas įnoris. Žiūrėk, nenuskriausk Di, kitaip, garbės žodis, jei reikės, aš galiu vėl tapti jaunas ir pats stosiu grumtis su tavim, nors, prisipažįstu, man nelengva būtų išsijudinti. Na gerai, keliaukite, o aš užsirūkysiu pypkę ir pamąstysiu. Dainoje juk sakoma:

Indiškas lapas pypkėj susmilksta.
Jėgos žmogaus išsenka, nusilpsta,—
Jaunystė išblėsta, sutviskus trumpai,
Belieka senatvės balti pelenai.
Tabaką rūkydamas, to nepamiršk!

Mane labai pradžiugino šiuo jausmo ir išminties tvykstelėjimu iš pažiūros aptingęs teisėjas, pripratęs pasiduoti visoms savo silpnybėms, ir aš, pažadėjęs nepamiršti jo įspėjimų, draugiškai atsisveikinau su doruoju įstatymų saugotoju bei su svetingais jo namais.

Priimamajame mūsų laukė paruošti valgiai, bet mes tik truputį užkandome; o kieme mus pasitiko tas pats sero Hildebrando tarnas, kuris, mums atjojus, buvo paėmęs mūsų arklius; jam, kaip jisai pasisakė mis Vernon, misteris Rešlis liepęs palaukti mūsų ir palydėti mus namo. Kurį laiką jojome tylėdami, nes, reikia pasakyti, visas mano mintis buvo pernelyg sujaukę šio ryto įvykiai, kad bū-

čiau galėjęs pirmasis prašnekti. Pagaliau mis Vernon prabilo, tarsi balsu reikšdama savo mintis:

— Taip. Rešlis gali sužadinti baimę, nusistebėjimą — ką tik norite, tiktai ne meilę. Jis daro, ko užsigeidžia, visus kitus paversdamas savo marionetėmis, aktoriais, galinčiais atlikti bet kokį vaidmenį, kurį tik jiems paves; jis išradingas ir apsukrus, todėl moka rasti išeitį net iš kebliausios padėties.

— Vadinasi, jūs manote,— atsakiau aš, atsiliepdamas veikiau į jos mintį, negu į ištartus žodžius,— kad misteris Kempbelas, kuris pasirodė tokiu patogiu momentu ir pasičiupęs nusinešė mano kaltintoją kaip vanagas kurapką, buvo misterio Rešlio Osbaldistono agentas.

— Kaip tik tat aš ir spėju,— atsakė Diana.— Bet to, aš pagrįstai įtariu, kad vargu ar jūsų vanagas būtų atskridęs laiku, jei Rešlio nebūčiau sutikusi teisėjo vestibiulyje.

— Jei taip, tai aš esu užvis dėkingiausias jums, gražioji mano globėja.

— Žinoma, kad man! — atšovė Diana.— Ir prašau jus, įsivaizduokite, kad jau atsidėkojote ir aš jūsų padėką priėmiau su palankia šypsena, nes nemėgstu klausytis rimtai tariamų žodžių ir, ko gero, galiu nusižiovauti, užuot atsakiusi komplimentu. Žodžiu, misteri Frenkai, aš norėjau jums padėti ir, laimė, galėjau tatai padaryti; o iš jūsų teprašau vienos malonės — nė žodžio daugiau apie tai. Bet kas gi čia atjoja?

Šuoliuoja toks sušilęs ir raudonas,
Baksnodamas pentinais arklio šonus!

O! man atrodo, čia uolusis įstatymų tarnas; ne kas kitas, kaip misteris Džozefas Džobsonas.

Taip ir buvo: mūsų pusėn lėkė kiek įkabindamas ir, kaip tuojau paaiškėjo, nepaprastai blogai nusiteikęs misteris Džozefas Džobsonas. Prijojęs prie mūsų, kai mes, nežymiai pasisveikinę, norėjome prasilenkti su juo, jis staiga sulaikė arklį.

— Taip, sere... taip, mis Vernon... hm, hm... Matau, matau — laidas buvo priimtas man nedalyvaujant. Bet aš norėčiau žinoti, kas surašė dokumentą,— ir viskas. Jeigu jo malonybė nusistatęs ir toliau šitaip spręsti bylas, pa-

tariu jam susiieškoti kitą raštininką, nes aš, suprantama, atsisakysiu vietos,— ir viskas.

— Bet ar nėra kitos išeities, misteri Džobsonai? — tarė Diana.— Teisėjas gali pasiūlyti dabartiniam savo raštininkui nejodinėti darbo metu pašaliais. Tiesa, misteri Džobsonai, kaip fermerio Rutledžo sveikata? Tikiuosi, jis galėjo pasirašyti, pridėti antspaudą ir įteikti testamentą jums į rankas?

Šis klausimas, atrodo, dar labiau įsiutino įstatymų tarną. Jis pažvelgė į mis Vernon su tokiu įniršiu ir pykčiu, kad man kilo didelė pagunda rimbo kotu išversti jį iš balno, ir tik dėl jo menkystės susilaikiau.

— Fermeris Rutledžas, panele? — tarė raštininkas, kai suvaldęs pyktį vėl atgavo žadą.— Fermeris Rutledžas yra toks pat sveikas ir diktas kaip ir jūs; visos kalbos apie jo ligą, panele, gryna apgavystė ir klasta; jeigu jūs to nežinojote anksčiau, tai dabar žinokite.

— Nejaugi! — atsiliepė mis Vernon, lyg nepaprastai ir nuoširdžiai nustebusi.— Negali būti! Jūs juokaujate, misteri Džobsonai!

— Anaiptol nejuokauju, panele,— atkirto užsidegęs raštininkas.— Ir dar jums pasakysiu, kad tas senas ir nususęs gvėra mane išvadino kliautininku — kliautininku, panele! — ir pasakė, kad aš atslinkau pašniukštinėti, panele! Tačiau aš anaiptol nesu nusipelnęs klausytis apie save tokių kalbų, kaip ir kiekvienas kitas mano profesijos džentelmenas, ypač kad esu taikos teisėjo raštininkas ir šioms pareigoms paskirtas sutinkamai su *Trigesimo Septimo Henrici Octavi,* taip pat *Primo Gulielmi*[66] — pirmuoju karaliaus Viljamo kodekso straipsniu, panele, didžiai gerbtino ir atmintino karaliaus Viljamo, kuris pelnydamas nemirtingumą mus išgelbėjo nuo popiežininkų ir apsišaukėlių, nuo medinių klumpių ir šildyklių[67], mis Vernon.

---

[66] Pagal Henriko VIII statuto trisdešimt septintąjį ir pagal karaliaus Viljamo III pirmąjį paragrafą (*lot.*).

[67] Medinėmis klumpėmis anglai pajuokdami vadindavo airius; šildyklė — užuomina į protestantų skleistus gandus, kad pretendentas į sostą, princas Jokūbas, nebuvo tikras Jokūbo II sūnus, nes karaliaus žmona Marija Modenietė esą buvusi bevaikė ir, inscenizavus neva gimdymą, kūdikis buvęs įneštas į karalienės miegamąjį šildyklėje.

— Taip, liūdni dalykai — tos medinės klumpės ir šildyklės,— atsakė jaunoji ledi, kuriai, regis, buvo smagu dar labiau jį dirginti.— Malonu, kad jums šiuo momentu nereikia jokios šildyklės, misteri Džobsonai! Bijau, kad Gaferis Rutledžas, būdamas toks nemandagus, neapsiribojo piktais žodžiais. Ar esate tikras, kad jis jūsų neapkūlė?

— Apkūlė, panele? Ne! — sušuko jis gyvai.— Joks žmogus pasaulyje manęs neapkuls, drįstu jus užtikrinti, mis!

— Tai būtų buvę labai pelnyta, sere,— įsiterpiau aš,— jūsų kalba su šia jaunute ledi tokia storžieviška, kad jei neprabilsite kitu tonu, aš nepatingėsiu pats savo rankomis jūsų pamokyti.

— Pamokyti, sere?.. Ir mane, sere? Ar jūs žinote, kam jūs tai sakote, sere?

— Taip, sere! — atsakiau aš.— Jūs sakote, kad esate čionykščio taikos teismo raštininkas, o Gaferis Rutledžas sako, kad jūs — kliautininkas; nei viena, nei kita nesuteikia jums teisės įžūliai kalbėti su kilminga ledi.

Mis Vernon, ranka palietusi man petį, sušuko:

— Gana, misteri Osbaldistonai, aš visai nenoriu, kad jūs priluptumėte misterį Džobsoną; nesu jam tokia palanki, kad leisčiau jums prisiliesti prie tos personos bent rimbo galiuku,— jis tai minėtų mažiausia trejetą mėnesių. Be to, jūs ir taip jau užgavote jo savimeilę — pavadinote akiplėša.

— Man nesvarbu, ką jis šneka, mis,— tarė raštininkas, šiek tiek aprimęs.— Be to, „akiplėša" — toks žodis, už kurį vargu ar galima patraukti atsakomybėn. Bet „kliautininkas" — tai pikčiausias šmeižtas, už kurį seniui Rutledžui teks brangiai užsimokėti, kaip ir visiems tiems, kas kerštingai jį kartoja, drumsdamas viešąją ramybę ir plėšdamas gerą mano vardą.

— Nesijaudinkite dėl to, misteri Džobsonai,— tarė mis Vernon.— Juk ten, kur nėra įrodymų, anot jūsų paties įstatymo, netgi karalius bejėgis; o dėl gero jūsų vardo pasakysiu tiek, jog iš visos širdies linkiu jums laimės jo netekti, ir man gaila bus to vargšelio, kuriam lemta jį aptikti.

— Puiku, panele... Linkiu jums labo vakaro, panele... Daugiau nebeturiu ko jums pasakyti, nebent tik tai, kad

prieš popiežininkus yra įstatymų, kurių griežčiau laikytis Anglijai būtų tikrai pravartu. Yra Edvardo VI statuto trečiasis ir ketvirtasis nuostatai dėl katalikų psalmynų, mišiolų, giesmynų, liturgijų, maldaknygių, dėl šventųjų gyvenimų, eucharistijų ir dėl asmenų, kurie laiko pas save visokias relikvijas, mis Vernon; yra ir įstatymas, smerkiąs katorgai neklusnius katalikus,— nūnai viešpataujančio jo didenybės karaliaus pirmasis statutas,— taip! Yra ir numatytos bausmės už mišių klausymą,— žiūrėk karalienės Elžbietos dvidešimt trečiąjį statutą ir Jokūbo Pirmojo įstatymų trečiojo tomo dvidešimt penktą skyrių. Ir daugelis dvarų turėtų būti konfiskuoti, daugelį notarinių pirkimo aktų bei testamentų reikia peržiūrėti, ir daugelyje bylų reikėtų išieškoti dvigubus mokesčius pagal nuostatus, numatančius...

— Žiūrėk naują įstatymų kodekso leidimą, kruopščiai pertvarkytą ir papildytą Džozefo Džobsono, džentelmeno, taikos teisėjo raštininko,— tarė mis Vernon.

— O svarbiausia,— drožė toliau Džobsonas,— aš kalbu, norėdamas įspėti: jūs, Diana Vernon, netekėjusi moteris, nebūdama *femme couverte*[68], bet užtat būdama pasmerkta katalikė, atsižadanti priesaikos, privalote grįžti į savo būstą ir, žinoma, trumpiausiu keliu, kad nebūtumėte apkaltinta valstybės išdavimu; jūs privalote, įveikdama vandens telkinį, uoliai ieškoti viešųjų kelių ir neužtrukti ant jų ilgiau kaip vieną atoslūgį ir potvynį; o jeigu toje vietoje nerastumėte kelio, tai privalote kasdien lipti į vandenį ligi kelių ir mėginti perbristi.

— Tatai, kaip aš suprantu, savotiška protestantų bausmė už mano kaip katalikės paklydimus,— nusijuokė mis Vernon.— Gerai. Ačiū, kad mane painformavote, misteri Džobsonai. Dumsiu namo kiek kojos neša ir ateityje pasistengsiu būti gera namų tvarkytoja. Labanakt, brangusis mano misteri Džobsonai, šviesusis kanceliarijos etiketo veidrodi!

— Labanakt, mis! Neužmirškite, iš įstatymų nėra ko juoktis.

Ir mes nujojom skirtingais keliais.

— Nujojo sau galvodamas, kaip čia prie ko nors pri-

[68] Kieno nors globojama moteris,— atseit esanti vyro arba tėvo globoje (*pranc.*).

kibus,— tarė mis Vernon, atsigręždama į jį.— Liūdna, kad kilmingi, aukštos padėties ir turtingi žmonės turi pakęsti niekingo valdininkėlio įžūlumą vien dėl to, kad jie tiki taip, kaip tikėjo visas krikščionių pasaulis daugiau kaip prieš šimtą metų, o juk, šiaip ar taip, negalima nepripažinti, kad katalikų tikėjimas yra bent senesnis.

— Man taip knietėjo kaukštelėti tam nenaudėliui per galvą,— atsiliepiau aš.

— Jūs būtumėte pasielgęs kaip nutrūktgalvis,— tarė mis Vernon.— Ir vis dėlto, jeigu mano ranka būtų nors viena uncija sunkesnė, aš, be abejo, leisčiau jam pajusti jos svorį! Na, tik nemanykite, kad skundžiuosi; bet yra trys dalykai, dėl kurių manęs reikėtų gerokai pasigailėti, jeigu kam iš viso atrodytų verta manęs gailėtis.

— Kokie gi tie trys dalykai, leiskite paklausti, mis Vernon?

— O ar jūs pažadate mane užjausti, jeigu pasakysiu?

— Žinoma! Argi jūs dar abejojate? — su giliausia užuojauta, kurios nė nemėginau slėpti, atsakiau aš ir pasukau savo arklį arčiau.

— Tiek to, trokšte trokštu, kad kas nors užjaustų. Tad štai kokios tos trys mano bėdos: pirmiausia, aš esu mergaitė, o ne jaunuolis, ir kaipmat būčiau uždaryta į beprotnamį, jeigu iškrėsčiau nors pusę to, kas man knieti; tačiau jei aš turėčiau tokį laimingą pranašumą daryti viską, kas patinka, tai visas pasaulis galvos netektų, mėgdžiodamas mane ir žavėdamasis manimi.

— Čia tai negaliu jūsų užjausti,— atsiliepiau aš.— Šitoji nelaimė yra tokia visuotinė, kad dėl jos kenčia pusė žmonių giminės. O kita pusė...

— Naudojasi kur kas geresne padėtimi savo pranašumams saugoti,— pertarė mis Vernon.— Aš pamiršau, kad jūs suinteresuota pusė. Ne,— pridūrė ji, pamačiusi, kad aš ketinu prieštarauti,— švelni jūsų šypsena yra lyg ir įžanga prieš labai malonų komplimentą tiems ypatingiems pranašumams, kuriais mėgaujasi Dianos Vernon draugai ir giminaičiai vien dėl to, kad jinai yra gimusi helote[69]. Neleiskite vėjais žodžių, gerasis mano drauge; pažiūrėkime, gal mums pavyks susitarti dėl antrojo

[69] Helotai — pavergtieji žemdirbiai senovės Spartoje; čia — beteisis žmogus.

punkto, kuriuo aš, kaip pasakytų mielasis mūsų teismo plunksnagraužys, pateikiu skundą prieš savo likimą. Aš išpažįstu senąjį tikėjimą, priklausau persekiojamai sektai ir ne tik nesu gerbiama už savo dievobaimingumą, kaip bet kuri padori mergaitė, priešingai, gero bičiulio, teisėjo Inglvudo valia galiu būti pasodinta į pataisos namus vien už tai, kad garbinu Dievą taip, kaip jį garbino mano protėviai. Negana to, jis gali man pareikšti, kaip senasis Pembrokas pareiškė Viltono abatei[70]: „Nešdinkis verpti, senoji ragana, nešdinkis verpti".

— Čia ne amžina blogybė, — tariau iškilmingai.— Kreipkitės į bet kurį mokytą mūsų teologą arba pasikliaukite savo, mis Vernon, šviesiu protu, ir esu tikras, kad mūsų religijos ir tos, kurios dvasia jūs išauklėta...

— Nė žodžio! — tarė Diana, pridėdama prie lūpų smilių.— Nė žodžio daugiau! Išsižadėti šauniųjų savo protėvių tikėjimo! Tai būtų panašu į kariškį, kuris išduotų saviškius mūšyje. Tai reikštų pereiti it lengvabūdžiui samdiniui nugalėjusio priešo pusėn.

— Aš gerbiu jūsų įsitikinimus, mis Vernon, o dėl patiriamų nemalonumų galiu pasakyti tik viena, jog esama balzamo žaizdoms, kurios mums padaromos ginant sąžinės reikalą.

— Taip, bet jas peršti ir skauda. Tačiau aš matau, kad tai, jog man gali tekti minti kanapes arba verpti bjauriai storą lininį siūlą, tiek pat jaudina jūsų rambią širdį, kaip ir tai, jog aš pasmerkta nešioti šukuoseną ir kyką vietoje antveidžio ir kokardos. Verčiau nebesivarginsiu pasakodama jums apie trečią savo bėdą.

— Ne, brangioji mano mis Vernon, pasitikėkite manimi ir toliau; tos nepaprastos jūsų bėdos vertos trigubos užuojautos, ir aš pažadu jus trigubai užjausti, jeigu jūs užtikrinsite, kad trečioji bėda nėra bendra visai moterų

---

[70] Savavališku įsakymu Henrikas VIII ar jo sūnus Edvardas VI panaikino ir padovanojo grafui Pembrokui Viltono moterų vienuolyną. Kai į sostą atsisėdo Marija Katalikė, grafui atrodė reikalinga sugrąžinti vienuolyną abatei ir gražiosioms jos užsidarėlėms. Jis karštai atgailavo, atsiklaupęs prieš vestales, nuolankiai kvietė grįžti į vienuolyną ir naudotis valdomis, iš kurių jas buvo išvaręs. Kai į sostą įžengė Elžbieta, grafas vėl persimainė, perėjo į protestantų tikėjimą ir antrą kartą išvijo vienuoles iš šventosios jų buveinės. Kai abatė, priekaištaudama grafui, priminė atgailos žodžius, tasai negalėjo kitaip atsikirsti, kaip tik: „Nešdinkis verpti, senoji ragana, nešdinkis verpti". (Autoriaus pastaba.)

giminei arba visiems Anglijos katalikams, kurių, Dievui garbė, vis dar tebėra daugiau, negu to norėtume mes, protestantai, būdami atsidavę bažnyčiai ir karūnai.

— Trečioji mano nelaimė,— tarė Diana pasikeitusiu ir tokiu ramiu tonu, kokiu kalbant man dar nebuvo tekę jos girdėti,— iš tikrųjų verta užuojautos. Iš prigimties esu, kaip galėjote lengvai pastebėti, atvira ir nuoširdi — paprasta, nesukta mergaitė, kuri norėtų būti atvira ir dora viso pasaulio akivaizdoje; o likimas mane įvėlė į tokias keblias pinkles, žabangas ir intrigas, kad aš vos drįstu pratarti žodį, bijodama sunkių padarinių — ne sau, kitiems.

— Tai jau iš tikrųjų nelaimė, mis Vernon, ir aš jus iš širdies užjaučiu, nors vargu ar ką panašaus galėjau įtarti.

— O, misteri Osbaldistonai, jeigu jūs žinotumėte... jeigu kas nors žinotų... kaip sunku kartais man esti šypsena pridengti širdies skausmą, tuomet jūs manęs iš tikrųjų pagailėtumėte. Galbūt aš negerai darau, taip daug jums kalbėdama apie savo padėtį, bet jūs — protingas ir įžvalgus jaunuolis. Jūs bematant manė apibėrtumėte šimtais klausimų apie šios dienos įvykius: apie tai, kokį vaidmenį atliko Rešlis, ištraukdamas jus iš to mažo nemalonumo, apie daugelį kitų dalykų, kurie negalėjo neatkreipti jūsų dėmesio,— o aš negalėčiau jums atsakyti nemeluodama ir negudraudama. Ir meluočiau aš taip nevykusiai, kad prarasčiau gerą nuomonę jūsų akyse. Žinoma, jei nors iš dalies man pavyko lig šiol ją pelnyti. Todėl geriausia iš karto pasakyti: nieko neklausinėkite, aš negaliu nieko pasakyti.

Mis Vernon ištarė šiuos žodžius tokiu jausmingu tonu, kad negalėjo manęs nepaveikti. Aš patikinau, kad jai nėra ko baimintis nei įkyrių mano klausimų, nei klaidingų samprotavimų. Ji galinti neatsakyti nė į tuos klausimus, kurie atrodytų visai vietoje arba bent dėsningi.

— Aš per daug jums dėkingas,— pridūriau,— už pagalbą mano byloje, kad imčiau piktnaudžiauti jūsų gerumo man suteiktą galimybe kištis į jūsų reikalus; tačiau aš tikiuosi ir prašau: jeigu kada nors mano paslaugos galėtų jums būti naudingos, nesivaržydama ir nesvyruodama reikalaukite to iš manęs.

— Dėkoju, dėkoju,— atsiliepė ji.— Jūsų balsas skamba ne kaip tuščias gegutės kukavimas,— taip kalba žmogus, kuris žino, kam jis įsipareigoja. Jeigu... — tatai neįtikėti-

na, bet — jeigu pasitaikys proga, aš jums priminsiu jūsų pažadą; ir užtikrinu jus, nesupyksiu, pamačiusi, kad jūs jį pamiršote; man užtenka, kad jūsų ketinimai dabar yra nuoširdūs; daug kas gali pasikeisti, kol aš kreipsiuosi į jus (jeigu iš viso išmuš tokia valanda!), kad padėtumėte Dianai Vernon, tarsi būtumėte Dianos brolis.

— Jeigu aš būčiau Dianos brolis,— tariau,— mano troškimas ateiti į pagalbą anaiptol nepadidėtų. O dabar vis dėlto turiu paklausti, ar iš tikrųjų Rešlis pats savo noru šiandien padėjo mane išvaduoti.

— Tik ne manęs. Tačiau jūs galite paklausti jo paties, ir būkite tikras, jis veikiau pasakys „taip", negu sutiks, kad geras darbas klaidžiotų po pasaulį kaip koks palaidas būdvardis blogai sutvarkytame sakinyje,— jis visuomet pasistengs prisegti prie jo kaip daiktavardį savo paties vardą.

— Ir aš negaliu paklausti, ar pats Kempbelas nebuvo iš tų, kurie nukniaukė misterio Moriso lagaminą? Ir laiškas, kurį gavo šaunusis juristas, ar nebuvo tyčia atsiųstas, norint jį išvilioti iš namų, kad nesutrukdytų mane sėkmingai išvaduoti? Ir aš negaliu paklausti...

— Jūs negalite manęs klausinėti nieko,— tarė mis Vernon.— Todėl nėra reikalo visko vardyti. Bet įsivaizduokite, kad aš atsakiau į visus klausimus ir dvidešimt kitų taip bukliai, kaip būtų atsakęs tik pats Rešlis. Ir įsidėmėkite: kai aš štai šitaip paliesiu sau smakrą, tatai jums bus ženklas, kad negaliu kalbėti apie tai, kas jus domina. Tai bus mudviejų sutartinis signalas, nes jūs būsite mano patikėtinis ir patarėjas, tačiau apie mano reikalus žinoti neprivalote.

— Nieko protingesnio negali nė būti! — sušukau aš nusijuokdamas.— Ir išmaningi mano patarimai — tuo būkite tikra — bus tolygūs jūsų man parodytam didžiam pasitikėjimui.

Šitaip šnekučiuodami, patenkinti vienas kitu, mes prijojome Osbaldistono pilį, kur šeimininkai jau buvo įsisiūbavę prie vakarienės stalo.

— Atneškite pietus misteriui Osbaldistonui ir man į biblioteką,— tarė mis Vernon tarnui.— Aš turiu jūsų šiek tiek pasigailėti,— pridūrė ji, kreipdamasi į mane,— ir pasirūpinti, kad nenumirtumėte badu šitoje apsirijėlių pilyje, nors man, ko gero, ir nevertėtų jums rodyti savo

buveinės. Biblioteka — mano lindynė, vienintelis užkampis pilyje, kur aš galiu pasislėpti nuo tų orangutangų — savo pusbrolių. Jie niekad nedrįsta ten užsukti, man rodos, bijodami, kad koks senas foliantas neužkristų ant galvos ir nepraskeltų pakaušio — kitokio poveikio jų galvoms knygos negali turėti. Tad eime su manim.

Aš sekiau paskui ją vestibuliu ir svetaine, skliautuotu koridorium ir įvijais laiptais, iki pasiekėme kambarį, kur ji buvo įsakiusi patiekti mums užkandžius.

X SKYRIUS

Name didžiam, nuo triukšmo nuošaliai,
Turėjo mielą priebėgą jinai;
Lentynose gulėjo tomai ištisi —
Saldi paguoda sielai liūdesy.

Nežinomas autorius

Osbaldistono pilies biblioteka buvo niūrus kambarys, kur senoviškos ąžuolinės lentynos linko slegiamos sunkių foliantų, kurie taip buvo branginami septynioliktame šimtmetyje ir kurių turinį mes, tebus leista taip pasakyti, perdistiliavome į mūsiškus *in quarto, in octavo*, o mūsų sūnūs, galimas daiktas, mus pralenks savo lengvabūdiškumu ir, toliau naudodamiesi distiliavimo mašina, juos sumažins iki *duodecimo*[71] ir nedidelių brošiūrėlių. Šičia daugiausia buvo klasikų rinkinių, knygų apie senovę ir Europos valstybes, žinoma, ir teologijos veikalų. Lentynose jokios tvarkos. Kunigai, kurie vienas kitą pakeisdami kapelionavo pilyje, ilgus metus buvo vieninteliai čia užeiną asmenys, iki Rešlis, paskatintas skaitymo aistros, sudrumstė ramybę pagarbiesiems vorams, apkarsčiusiems lentynas savo darbo tinklais. Kadangi Rešlis ruošėsi į kunigus, jo elgesys tėvui neatrodė keistas,— kas kita, jeigu panašia aistra būtų užsikrėtęs kuris kitas sūnus,— todėl

[71] Knygų formatai. Didžiausias formatas — *in folio* (foliantas) — knyga viso lapo dydžio; *in quarto, in octavo, duodecimo* — knygos 1/4, 1/8, 1/12 lapo dydžio.

seras Hildebrandas sutiko pertvarkyti biblioteką, kad joje būtų galima ir gyventi. Vis dėlto ši erdvi patalpa, vos metus žvilgsnį, atrodo nejauki ir apleista, neprižiūrima,— to įspūdžio neįstengė pakeisti nė sukaupti čia mokslo lobiai. Apiplyšę apmušalai, kinivarpų išgraužtos lentynos, dideli, gremėzdiški, išklibę stalai, pultai ir kreslai, židinys surūdijusiom grotom, retai lepinamas malkomis arba akmens anglimis,— visa tai bylojo apie Osbaldistono šeimininkų panieką mokslui ir knygoms, kuriose sukrauti jo turtai.

— Ši vieta jums, ko gero, pasirodys gana gūdi? — prašneko Diana, kai apžvelgiau apleistą menę.— Bet aš čia jaučiuosi lyg mažučiame rojuje, nes jis yra mano, ir čia aš nebijau, kad kas pas mane įsiverš. Rešlis irgi ja naudojosi, kol mes buvome draugai.

— O dabar jūs nebe draugai? — pateikiau visai natūralų klausimą.

Ji bematant priglaudė smilių prie savo smakro duobutės ir vylingai dirstelėjo į mane, tarsi drausdama klausti.

— Mudu tebesame sąjungininkai,— vėl prabilo ji,— ir mudu, kaip dvi valstybės sąjungininkės, sieja abipusiai interesai; bet manau, kad mūsų sąjungos sutartis, kaip tat neretai būna, kur kas patvaresnė už tuos draugiškus santykius, kurie buvo dingstis tai sutarčiai sudaryti. Šiaip ar taip, mes dabar mažiau laiko praleidžiame drauge, ir kai Rešlis įeina pro šitas duris, aš smunku pro anas. Taigi pastebėjęs, kad mudviem ankšta šioje menėje, nors ji gana erdvi, Rešlis, dažnai turėdamas išvykti iš pilies su reikalais, kilniaširdiškai perleido savo teises man. Todėl dabar aš stengiuosi pati viena tęsti studijas, kurioms anksčiau vadovavo jisai.

— O ką jūs studijuojate, jei galiu paklausti?

— Žinoma, galite ir visai nebūgštaukite pamatyti mano smilių, pakeltą prie smakro. Labiausiai mėgstu gamtos mokslus ir istoriją; taip pat domiuosi poezija ir senovės klasika.

— Senovės klasika? Ar jūs skaitote originalus?

— Be abejo. Rešlis, pats neblogai mokėdamas, išmokė ir mane graikų bei lotynų, taip pat ir daugelio dabartinės Europos kalbų. Drįstu jus užtikrinti, jog mane mokant padėta nemažai vargo, nors aš nesugebu nei išsiuvinėti apykaklaitės, nei dygsniuoti, nežinau, kaip iškepti pudingą,

ir nesu išmokyta „jokio naudingo darbo ant šio svieto", kaip teikėsi man pasakyti druckė klebono žmona. Ką gi, jos pastaba tiek pat teisinga, kiek ir vykusiai mandagi bei geraširdiška.

— Ar šiuos dalykus studijuoti jums parinko Rešlis, ar jūs pati, mis Vernon, pasirinkote? — paklausiau aš.

— Hm! — pratarė ji, tarsi abejodama, ar atsakyti į mano klausimą.— Vis dėlto turbūt neverta dėl kiekvieno menkniekio kelti pirštą prie smakro. Iš dalies jis, iš dalies — aš pati. Išmokusi už pilies sienų jodinėti, pažaboti ir pabalnoti arklį, o prireikus liuoktelėti per aukštą tvorą, šaudyti nė nemirktelėjus iš šautuvo — žodžiu, pasiekusi tokį vyriško tobulumo lygį, dėl kurio iš proto kraustosi netašytieji mano pusbroliai, aš užsigeidžiau, kaip ir mokytasis mano pusbrolis Rešlis, pilies viduje skaityti graikiškai ir lotyniškai, prisikasti, kiek leis mano jėgos, prie pažinimo medžio, kurį jūs, mokyti vyrai, norėtumėte visą turėti savo rankose,— keršydami, kaip man rodosi, už mūsų visų pramotės didžiąją pirmapradę nuodėmę.

— Ir Rešlis noriai pritarė jūsų nusiteikimui mokytis?

— Žinoma. Jisai norėjo, kad būčiau jo mokinė, o mokė jisai mane to, ką pats išmanė. Vargu ar jis galėjo atskleisti man paslaptis, kaip reikia išbalinti nertus rankogalius arba atsiūlėti batistines skepetaites.

— Įsivaizduoju, kokia pagunda turėti tokią mokinę, ir neabejoju, kad mokytojui tai buvo svarbus akstinas.

— O, jeigu jūs imsite gilintis į Rešlio ketinimus, man smiliumi vėl teks paliesti smakrą. Aš galiu būti atvira, kai esu klausiama apie save. Bet trumpai sakant, jis užleido biblioteką man ir niekad neįeina į šią patalpą, nepasiprašęs ir negavęs mano leidimo; ir aš pagaliau persigabenau čionai šį tą iš savo daiktų ir kilnojamo turto,— apžvelgęs kambarį, jūs tuo galite įsitikinti.

— Atleiskite man, mis Vernon, bet aš iš tikrųjų nematau tarp šitų daiktų nė vieno, kurį pagrįstai galėčiau laikyti jūsų.

— Taip yra, man regis, todėl, kad jūs nematote piemenėlio arba piemenaitės, išsiūtų šiurkščioje vilnoje ir gražiai įdėtų į juodmedžio rėmelius; arba papūgos iškamšos; arba narvelio su kanarėlėmis; arba moteriškos skrynutės su matinio sidabro apdaila; arba tualetinio staliuko su ištisu lakuotų stalčiukų lizdu, kampuoto it Kalėdų pyra-

gas; arba spineto su įlenktu viršumi, arba tristygės lyros; nematote nei šiūlų, nei mezginių, nei siuvinių — jokių rankdarbių; ir nei kambarinės kalytės, atsivedusios aklų šuniukų.— Išsakiusi visa tai iš karto, ji valandėlę atsikvėpė ir vėl prašneko: — Tokių brangenybių aš neturiu. Bet štai matote kardą — tai mano protėvio sero Ričardo Vernono kardas. Mano protėvis krito mūšyje ties Šrusberiu ir buvo skaudžiai apšmeižtas nedoro žmogėno Vilio Šekspyro, kurio atsidavimas Lankasterių dinastijai ir mokėjimas šališkas savo pažiūras pavaizduoti tragedijose bei kronikose, mano manymu, apvertė istoriją aukštyn kojomis arba, tikriau pasakius, parodė išvirkščiąją jos pusę[72]. Šalia šio grėsmingo ginklo kabo šarvai, priklausę Vernonui vyresniajam, Juodojo Princo ginklanešiui, kurio likimas skyrėsi nuo jo palikuonio. Šį Vernoną išgarbino dainius, nors talentu ir nepasižymėjo:

Galėjot narsiai kaunantis matyti
Jūs Vernoną, kurio skyde trimitai.
It demonas jis mūšy priešus sklaidė,
O teisę plėšt kaskart kitiems užleido.

Štai čia mano patobulintas pasaitas, kur kas geresnis už Niukastlio hercogo išradimą; o štai kepuraitė ir skambalėliai mano medžioklinio sakalo Čevioto, kurį gervė snapu pervėrė Arkliabalėje. Vargšelis Čeviotas. Niekas jam čia negali prilygti — visi tikri pesliai arba vištvanagiai. Štai čia medžioklinis mano pačios šautuvas, labai lengvas, patobulintu degtuvu,— dešimtys brangenybių, viena vertesnė už kitą. O štai šitas dalykėlis kalba pats už save.

Jinai parodė Van Deiko darbo portretą ornamentuotuose ąžuoliniuose rėmuose, žmogaus ūgio; ant jo gotiškomis raidėmis buvo įrašyti žodžiai: *Vernon semper viret*[73]. Aš dirstelėjau į Dianą, laukdamas paaiškinimo.

— Argi jūs nežinote,— tarė ji, šiek tiek nusistebėdama,— mūsų devizo — Vernonų devizo:

---

[72] Serą Ričardą Vernoną Šekspyras pavaizdavo tragedijoje „Karalius Henrikas IV" kaip neryžtingą, svyruojantį žmogų.

[73] „Vernonas visada žydi". Suskiemenavus — *Ver non semper viret* — „Pavasaris ne visada žydi".

Kaip Veidmainys[74] *— šaunus herojus scenoj,*
Sudėjom dvi prasmes į žodį vieną.

Nejaugi jūs nepažįstate mūsų emblemos — kovos trimitų? — pridūrė ji, rodydama į heraldikos ženklus, išpjaustytus ąžuoliniame skyde su lotynišku įrašu aplinkui.

— Trimitai? Bet juk jie panašūs į švilpynes už skatiką. Tik prašom nepykti, kad aš toks neišmanėlis,— kalbėjau toliau, matydamas, kad raudonis nuplieskė jai skruostus.— Aš nė neketinau šaipytis iš jūsų herbo,— juk nežinau net savo paties heraldikos ženklų.

— Jūs, Osbaldistonas, drįstate šitai prisipažinti! — sušuko ji.— Juk Persis, Tornis, Džonas, Dikas, net pats Vilfredas galėtų jus apšviesti. Jie — tikri nemokšos — ir staiga pasirodo esą visa galva aukštesni už jus.

— Gėdydamasis prisipažįstu, mano brangioji mis Vernon, jog niūrių heraldikos hieroglifų paslaptys man nėra šviesesnės už tas, kurias saugo Egipto piramidės.

— Kaipgi? Nejaugi? Net mano dėdė kartais žiemos vakarais paskaitinėja Gvilimą[75]. Jūs nepažįstate heraldikos ženklų? Kas gi tada buvo jūsų tėvo galvoje?

— Aritmetikos ženklai,— atsakiau aš.— Smulkiausią žyminį ženklą jis kur kas labiau vertina už riterio herbus. Tačiau nors esu neapsakomas nemokša šiuo atžvilgiu, man užtenka žinių ir skonio gėrėtis šiuo puikiu portretu, kuriame, man rodos, įžvelgiu giminės panašumą su jumis. Kokia didinga, kokia ori laikysena! Kokios puikios spalvos! Kokie platūs ir gilūs šešėliai!

— Vadinasi, šis paveikslas iš tikrųjų puikus?

— Man teko matyti daug garsiojo Van Deiko paveikslų,— atsakiau aš,— bet šis man labiausiai patinka.

— Apie tapybą aš nusimanau ne daugiau kaip jūs apie heraldiką,— tarė mis Vernon,— bet pranokstu jus, nes visą laiką gėrėjausi šiuo paveikslu, nežinodama jo vertės.

— Nekreipdamas dėmesio į trimitus ir būgnus, į visas tas keistas riterių emblemas, vis dėlto žinau, kad jie senovėje švysčiojo šlovingų mūšių laukuose. Bet jūs vis dėlto sutikite, kad savo išore jie nėra tokie patrauklūs ne-

---

[74] Veidmainys — mėgstamas personažas moralizuojančiose viduramžių komedijose, vadinamosiose *moralité*.

[75] Gvilimas — seniausio Anglijos heraldikos žinyno autorius.

prityrusiai akiai kaip gražiai nutapytas paveikslas. Kas per asmuo čia pavaizduotas?

— Mano senelis. Jis buvo Karolio Pirmojo[76] negandų ir, su skausmu pridursiu, palaido jo sūnaus gyvenimo bendrininkas. Jo išlaidumas skaudžiai pakirto mūsų tėvonijos valdas, o jo palikuonis, nelaimingasis mano tėvas, likusią dalį pardavė tiems, kuriems ji priklauso ir šiandien. Bet tevaldo jie sau ją ramiausiai — mūsų šeima neteko savo turtų, kovodama už teisingumą.

— Jūsų tėvas, kaip aš suprantu, nukentėjo per politinius to laikotarpio vaidus?

— Taip. Jis neteko viso turto. Todėl jo duktė gyvena kaip priklausoma našlaitė: valgo svetimą duoną, turi tenkinti kitų žmonių užgaidas ir derintis prie kitų skonio. Tačiau aš labai didžiuojuosi, kad turėjau tokį tėvą, ir nenorėčiau, kad, elgdamasis apdairiau, bet ne taip teisingai, jis būtų palikęs man visus tuos turtus ir baronijas, kurias kadaise valdė jo giminė.

Jai tariant šiuos žodžius, į kambarį įėję tarnai atnešė pietus, ir mūsų pašnekesys nukrypo į bendresnius dalykus.

Kai mes skubiai pavalgėme ir buvo paduotas vynas, tarnas mums pasakė, kad misteris Rešlis prašęs pranešti, kada mūsų stalas būsiąs nukraustytas.

— Pasakykite jam,— tarė mis Vernon,— kad mes džiaugtumės, jeigu jis teiktųsi čionai užeiti. Paduokite dar vieną taurę, pristumkite kėdę ir palikite šį kambarį. Jūs pasišalinsite drauge su juo,— kreipėsi ji į mane.— Kad ir būdama liberalė, negaliu džentelmenui skirti aštuonias valandas iš dvidešimt keturių. Aš manau, kad mes išbuvome drauge kaip tik tiek.

— Laikas, senas šienpjovys, slinko taip greitai,— atsakiau,— kad aš nespėjau sekti jo žingsnių.

— Tsss! — sustabdė mane mis Vernon.— Ateina Rešlis!

Kadangi aš buvau pristūmęs savo kėdę gana arti josios, jinai staiga atitraukė savąją, kad tarp mudviejų būtų didesnis tarpas.

Kuklus beldimasis, mikliai atveriamos durys, išgirdus kvietimą įeiti, pabrėžtinai lengva eigastis ir pati laikysena

---

[76] Karolis Pirmasis — Anglijos karalius (1625—1649), respublikonų nubaustas mirtimi per anglų revoliuciją.

bylojo, kad Rešlis Osbaldistonas Sent Omero koledže buvo išauklėtas kaip tikras jėzuitas,— taip bent man atrodė. Nėra reikalo pridurti, kad šios mano mintys, kaip ir kiekvieno tikro protestanto, buvo toli gražu jam ne palankios.

— Kam tas beldimasis,— paklausė mis Vernon,— jei žinote, jog aš ne viena?

Šitai ji ištarė truputį nekantriai, tarsi būtų pajutusi, kad po atsargia ir santūria Rešlio laikysena slypi įžūlaus įtarumo užuomina.

— Jūs taip tobulai mane išmokėte, kaip reikia belstis į šias duris, žavioji mano pussesere,— atsakė Rešlis vis tuo pačiu balsu ir nepakeisdamas laikysenos,— kad įprotis tapo antrąja prigimtimi.

— Nuoširdumą aš vertinu labiau už mandagumą, sere, ir jūs juk tatai žinote,— pasigirdo mis Vernon atsakas.

— Mandagumas — galantiškasis riteris, iš pašaukimo skirtas karalių rūmams,— atsakė Rešlis,— todėl ledi buduare jam kaip tik vieta.

— Bet nuoširdumas — ištikimas riteris,— atsikirto mis Vernon,— todėl aš jį labiau vertinu, pusbroli. Tačiau baikime ginčą, ne tokį jau malonų mūsų giminaičiui ir svečiui. Sėskite, Rešli, ir sudarykite misteriui Osbaldistonui kompaniją prie stiklo vyno. Per pietus aš pati teikiausi palaikyti Osbaldistono pilies vaišingumo reputaciją.

Rešlis atsisėdo ir prisipylė savo stiklą, dirsčiodamas čia į Dianą, čia į mane pastebimai sumišęs, ir to jis negalėjo nuslėpti, nors ir kaip stengėsi. Aš pamaniau, kad jis nežino, kiek mis Vernon manim pasitiki, todėl pasiskubinau pakreipti šneką nauja linkme, norėdamas išblaškyti jo įtarimą, kad Diana, ko gero, bus išdavusi kokią nors juodviejų paslaptį.

— Mis Vernon,— prašnekau aš,— patarė man, misteri Rešli, padėkoti jums už tai, kad taip greitai atsikračiau juokingų Moriso kaltinimų; nepagrįstai baimindamasi dėl mano dėkingumo, jinai paskatino mane kreiptis į jus pačiam, kad papasakotumėte arba, tikriau sakant, paaiškintumėte šios dienos įvykius.

— Nejaugi? — atsiliepė Rešlis, pažvelgęs į mis Vernon.— O aš maniau, kad pati ledi jums viską paaiškino.

Jis nukreipė akis nuo jos veido į mane,— tarsi iš mano

bruožų spėdamas, ar iš tikrųjų Diana papasakojo man tiek mažai, kiek aš pasakiau... Inkvizitoriaus žvilgsnį mis Vernon atrėmė su neslepiama panieka. O aš tuo tarpu, nežinodamas, ar man dera išsklaidyti, ar su pasipiktinimu atmesti aiškų jo įtarimą, prašnekau:

— Jeigu jums malonu, misteri Rešli, kaip ir mis Vernon, mane ignoruoti, aš priverstas nusileisti. Tik neatsisakykite paaiškinti ta dingstim, kad aš neva viską žinau. Kaip garbingas žmogus prisipažįstu — aš tiek pat nutuokiu apie šios dienos įvykius, kuriuos man teko matyti, kaip ir štai šis paveikslas. Iš mis Vernon žodžių tik supratau, jog jūs maloniai mane užtarėte.

— Mis Vernon perdėjo kuklias mano pastangas,— tarė Rešlis,— nors aš prašau neabejoti nuoširdžiausiu mano troškimu jums padėti. Turiu pasakyti, kai jojau namo, ketindamas pasikviesti dar kurį iš mūsų šeimos, kad laiduotų už jus (o tatai man atrodė užvis natūraliausias arba, tikriau pasakius, vienintelis būdas jums padėti, šovęs tada į kvailą mano galvą), aš pakeliui sutikau tą patį Komilą... Kalvilą... Kempbelą ar kaip jis ten! Iš Moriso pasakojimo supratau, kad tasai tipas matė apiplėšimą, ir man pasisekė jį prikalbinti, nors ir sunkokai, kad savo paliudijimu padėtų jus išteisinti. Dėl to, esu linkęs manyti, jums ir pavyko išsipainioti iš nemalonios padėties.

— Štai kaip? Aš jums didžiai dėkingas, kad taip laiku parūpinote liudytoją mano naudai. Bet niekaip nesuprantu, kodėl tą Kempbelą, kuris sakėsi nukentėjęs drauge su Morisu, buvo taip sunku prikalbinti, kad eitų pas teisėją paliudyti, padėtų nustatyti tikrąjį plėšiką ir išlaisvintų nekaltą žmogų?

— Jūs nepažįstate to žmogaus šalies papročių, sere,— atsakė Rešlis.— Paslaptingumas, atsargumas ir apdairumas — štai pagrindiniai škoto bruožai, kuriuos šiek tiek paįvairina ribotas, bet karštas patriotizmas, sudarantis lyg ir koncentrinį pylimą, už kurio škotas apsikasa, gelbėdamasis nuo kilnių filantropo principų atakų. Užkopkite ant šio pylimo ir pamatysite už jo dar stipresnę užtvarą — meilę savo vietovei, savo kaimui arba, užvis tikriausiai, savo klanui. Pralaužę antrąją užtvarą, jūs atsiremsite į trečiąją — tai atsidavimas savo šeimai: tėvui ir motinai, sūnui ir dukrai, dėdei ir tetai, visiems giminaičiams iki devintosios kartos. Kaip tik savo gimine ir apsiriboja so-

cialiniai škoto jausmai, kurie, niekad neprasiveržda mi išorėn, pagaliau išsenka, praradę visas galimybes atsiskleisti šių užtvarų viduje. Kaip tik tarp šių sienų ir plaka jo širdis — plaka tuo silpniau ir silpniau, kuo tas uždaras žiedas tolsta nuo centro, kol prie pat išorinės ribos plakimą vos begalima pajusti. Ir kas užvis blogiausia,— jei jums pavyksta pralaužti visus šiuos koncentrinius pylimus, jūs atsitrenkiate į vidaus citadelę, su aukštesnėmis sienomis ir gilesniu grioviu, pačią atspariausią tvirtovę — škoto meilę sau pačiam.

— Visa tai nepaprastai iškalbinga ir vaizdinga, Rešli,— tarė mis Vernon, kuri klausėsi, neslėpdama nekantravimo,— bet aš turiu porą priekaištų: pirmiausia, tatai neteisinga, o antra, jei būtų ir teisinga, tai visai ne vietoje.

— Ne, tatai teisinga, žavioji mano Diana,— atsiliepė Rešlis,— ir kaip tik labai vietoje. Tatai teisinga, nes jūs negalite ginčyti, kad aš artimai pažįstu šalį bei žmones ir visa tai nupiešiau remdamasis giliais ir atidžiais savo stebėjimais. O vietoje todėl, kad šitaip aš atsakiau į misterio Frensio Osbaldistono klausimą ir parodžiau, kodėl šis atsargus škotas, žinodamas, kad mūsų giminaitis nėra nei jo kraštietis, nei koks Kempbelas, nei koks jo pusbrolis, susijęs su juo sunkiai nusakomais giminystės ryšiais, pagal kuriuos jie atseka savo genealogiją, o svarbiausia — matydamas, kad įsikišęs pats sau nieko nepeš, priešingai, tik sugaiš be reikalo daug laiko ir...

— Ir gal patirs kokių kitų, kur kas baisesnių nemalonumų,— pertraukė jį mis Vernon.

— Jų, žinoma, gali būti nemaža,— kalbėjo toliau Rešlis tuo pačiu tonu.— Žodžiu, mano teorija paaiškina, kodėl šis žmogus, nesitikėdamas jokios naudos sau ir bijodamas tam tikrų nemalonumų, ne taip jau lengvai leidosi įtikinamas duoti parodymus misterio Osbaldistono naudai.

— Mane stebina dar ir kitas dalykas,— įsiterpiau aš.— Misteris Morisas savo pareiškime ar skunde,— nežinau, kaip vadinti,— kurį paskubom peržvelgiau, nė neužsimena, kad Kempbelas keliavęs drauge, kai jį užpuolę plėšikai.

— Iš Kempbelo pasakojimo supratau, kad Morisas iškilmingai pažadėjęs neminėti šios aplinkybės,— atsakė Rešlis.— Kodėl škotas reikalavo šito, jūs suprasite prisiminęs, ką jums sakiau anksčiau: jis norėjo grįžti į gimtąjį savo kraštą negaišdamas ir niekieno netrukdomas,

o čia neišvengiamai būtų atsidūręs teisme, jeigu, nespėjus pereiti Škotijos sienos, būtų paaiškėję, kad jis buvo apiplėšimo liudytojas. Bet tik leiskite jam nutolti nuo Forto, ir Morisas, užtikrinu jus, išklos visa, ką žino apie jį, ir, ko gero, pridės dar kai ką daugiau. Be to, Kempbelas yra turtingas galvijų supirkėjas, ir jam dažnai tenka dideles kaimenes varyti į Nortumberlendą. Užsiimdamas tokiu verslu, jis būtų paskutinis kvailys, jei veltųsi į kivirčą su čionykščiais vagimis, už kuriuos kerštingesnių žmonių nėra visame pasaulyje.

— Galėčiau prisiekti ir aš,— tarė mis Vernon, ir jos balse nuskambėjo šis tas daugiau nei paprastas pritarimas Rešliui.

— Gerai! — tariau aš, grįždamas vėl prie to paties klausimo.— Sutinku — Kempbelas turėjo svarų pagrindą pageidauti, kad Morisas nutylėtų, jog jam teko matyti apiplėšimą. Bet vis tiek niekaip nesuprantu, kaip galvijų supirkėjas galėjo šitaip paveikti vargšelį Morisą, kad tasai nuslėptų savo parodymuose šią aplinkybę — juk jis aiškiai rizikavo neįtikinamai apibūdinti nuotykį.

Rešlis sutiko su manimi, kad visa tai buvo nepaprastai keista, ir, atrodė, apgailestauja, jog neišklausinėjo škoto nuodugniau apie šį nuotykį, kuris, kaip pats prisipažino, esąs gana paslaptingas.

— Tačiau,— paklausė jis, vos tatai pripažinęs,— ar jūs esate visiškai tikras, jog Moriso parodymuose iš tikrųjų nepaminėta ta aplinkybė, kad su juo drauge keliavo Kempbelas.

— Raštą perskaičiau paskubomis,— tariau aš,— tačiau esu tvirtai įsitikinęs, kad šitoji aplinkybė neminima. Arba užsiminta probėgšmais, jeigu praslydo pro mano akis.

— Taip, taip! — Rešlis padarė išvadą iš mano žodžių.— Aš, kaip ir jūs, linkęs manyti, jog liudytojas turėjo būti paminėtas, bet taip, kad jūs neatkreipėte dėmesio. O dėl Kempbelo įtakos Morisui, tai aš linkęs manyti, kad jis paprasčiausiai prigąsdino savo bendrakeleivį. Tasai vyrukas, bailus it zuikis, vyksta, kiek suprantu, į Škotiją, kur jis vyriausybės paskirtas smulkiu valdininkėliu. Kadangi drąsos jis teturėjo ne daugiau kaip supykęs balandis arba kaip užsirūstinusi peliukė, tai veikiausiai pabijojo kivirčytis su tokiu perėjūnu kaip tasai Kempbelas, kurio vien išvaizda galėjo jį taip įbauginti, kad jam kinkos ėmė drebėti.

Juk jūs pastebėjote, kaip retsykiais blyksteldavo Kempbelo akys? Kažkas karinga slypi jo balse ir laikysenoje.

— Tikrai,— atsakiau aš,— kartais man kėlė šiurpą žiauri ir kraupi jo veido išraiška, menkai tesiderinanti su taikingu jo verslu. Ar jis tarnavęs kariuomenėje?

— Taip... Ne... tiksliai kalbant, netarnavo. Bet jis, kaip ir daugelis jo tautiečių, be abejo, moka vartoti ginklą. Ten, tarp kalvų, jie nuo vaikystės iki grabo lentos vaikščioja ginkluoti. Todėl jei jūs nors šiek tiek pažinote buvusį savo bendrakeleivį, galėjote įsitikinti, kad, vykdamas į tokią šalį, jis turėjo visom išgalėm vengti kivirčų su bet kokiu škotu. Tačiau jūs, matau, padėjote į šalį taurę vyno. Šiuo požiūriu aš toks pat išsigimėlis Osbaldistonas. Jeigu jūs neatsisakytumėte užeiti į mano kambarį, aš suloščiau su jumis piketo partiją.

Mes pašokome atsisveikinti su mis Vernon, kuri retsykiais vos įstengė susivaldyti nepertraukus vieno ar kito Rešlio žodžio. Pagaliau, kai mes jau buvome beišeiną, jos tramdoma liepsna išsiveržė aikštėn.

— Misteri Osbaldistonai,— tarė ji,— jūs pats stebėdamas galite patikrinti, teisus ar neteisus Rešlis, vertindamas tokias asmenybes kaip misteris Kempbelas ir misteris Morisas. Bet šmeiždamas Škotiją, jis suniekino visą šalį. Prašom nepaisyti jo nuomonės.

— Gal man bus gana sunku paklusti jūsų nurodymui, mis Vernon,— atsakiau.— Juk turiu prisipažinti, kad mano auklėtojai ne taip jau palankiai apibūdindavo mūsų šiaurės kaimynus.

— Nepasitikėkite šiuo atžvilgiu savo auklėtojais, sere,— paprieštaravo ji.— Škotės duktė prašo jus gerbti tą šalį, kur gimė jos motina, iki jūs pats įsitikinsite, kad Škotija neverta geros jūsų nuomonės. Patausokite savo neapykantą ir panieką apsimetėliams, niekingiems žmonėms ir veidmainiams, kad ir kur juos sutiktumėte. Jų į valias ir pačioje Anglijoje. Sudie, džentelmenai! Linkiu jums labos nakties!

Ir ji mostelėjo į duris, lyg princesė atleisdama palydą.

Mes nuėjome į Rešlio kambarį, kur tarnas mums atnešė kavos ir kortas. Aš nusprendžiau nebeklausinėti Rešlio apie šios dienos įvykius. Iš jo elgesio supratau, kad esama kažkokios paslapties — ir, kaip spėjau, man nepalankios. Todėl norėdamas įsitikinti, ar mano spėlionės pagrįstos,

turėjau priversti jį užsimiršti. Kortos buvo išdalytos, ir mes veikiai ne juokais įsitraukėme į lošimą. Aš pastebėjau, kad ši menkutė pramoga (Rešlis pasiūlė lošti iš visai mažutės sumos) šiek tiek atskleidžia nežabotą ir ambicingą jo charakterį. Jis, be abejo, puikiai mokėjo lošti, bet tarsi iš principo rinkosi drąsius bei toli siekiančius ėjimus, vengė smulkesnių, nors ir tikresnių kirčių,— jis rizikavo viskuo, tikėdamasis stambaus grobio iš piketo ir kapoto[77]. Kai trys ar keturi piketo ratai, panašiai kaip muzikos antraktai tarp dramos veiksmų, galutinai išsklaidė ankstesnio mūsų pokalbio temą, lošimas, matyt, įgriso Rešliui, ir kortos buvo pamirštos; mudu įsitraukėme į pašnekesį, kurį jis pats užvedė.

Pasižymėdamas veikiau mokytumu negu sprendimų gilumu, labiau susipažinęs su proto paslaptimis negu su moralės principais, kuriais protas turėtų vadovautis, Rešlis stebino savo iškalbingumu: nedaug žmonių man teko sutikti, kurie būtų prilygę jam, ir nė vieno, kuris būtų pralenkęs jį. Dėl šio talento jo kalbėsena buvo šiek tiek nenatūrali. Bent man pasirodė, kad jis gerokai pasidarbavo tobulindamas savo prigimties dovanas — melodingą balsą, sklandžių ir išradingų posakių kupiną, taiklią kalbą ir liepsningą vaizduotę. Jis niekad nekalbėjo per garsiai, nestelbė pašnekovo, niekad per daug neatsiduodavo savo paties mintims, vengdamas pašnekovui įkyrėti arba būti jo nesuprastas. Jo mintys plaukė viena po kitos neskubėdamos, bet nenutrūkstama srove, lyg iš gausaus ir nesibaigiančio šaltinio. O kitiems, kurie stengiasi gražbyliauti, žodžiai liejasi lyg drumstas sūkurys per malūno užtvanką — ir skubėdami, ir bematant išsekdami.

Buvo jau vėlyvas vakaras, kai aš atsisveikinau su tokiu kerinčiu pašnekovu. Atsidūręs savo kambaryje, su dideliu vargu tegalėjau atgaivinti atmintyje tą Rešlio vaizdą, kurį jau buvau susidaręs anksčiau, prieš mūsų *tête-à-tête*.

Kaip lengvai, brangusis Trešemai, sužavėti ir linksminti mokantis pašnekovas atbukina mūsų įžvalgumą, ir mes nebegalime perprasti jo charakterio! Tatai aš paly-

[77] Senovinio kortų lošimo piketo terminai. P i k e t a s — pirmasis 30 akių kirtis; k a p o t a s — padėtis, kai priešininkas negauna nė vieno kirčio.

ginčiau su tam tikrais vaisiais, kurių skonis aitriai saldus — suvalgę jų, mes nebesugebame įvertinti patiekalų, pasiūlytų mums paragauti po to.

XI SKYRIUS

Ko tylite, draugai mieli,
Prie sklidinos taurės?
Ar Belverio aukštoj pily
Daina nenuskardės?
Senovinė škotų balada

Rytojaus diena buvo sekmadienis — itin sunki diena Osbaldistone, nes atlikus rytmetinių pamaldų ceremoniją, kuriamė būtinai dalyvaudavo visa šeima, sunku būdavo pasakyti, kurį pilies gyventoją (išskyrus Rešlį ir mis Vernon) nuobodžio demonas apsėsdavo labiau už kitus. Pasakodamas apie vakarykščius savo keblumus, aš valandėlę kitą pralinksminau serą Hildebrandą, kuris mane pasveikino išsisukus iš Morpeto ar Hekshemo kalėjimo visiškai taip, kaip būtų pasveikinęs sėkmingai nukritus nuo arklio šokant per žalitvorę.

— Laimingai išlindai, vaikine, kitą kartą nekišk galvos be reikalo. Atmink, bičiuli! Karaliaus vieškelis laisvas visiems — ir vigams, ir toriams.

— Duodu žodį, sere, man nė į galvą nebuvo atėję kam nors jį pastoti! Ir mane nepaprastai žeidžia tai, kad visi mano, jog aš prisidėjau prie nusikaltimo, kuriuo bjauriuosi, nekęsdamas jo visa širdimi, ir už kurį, be to, mano šalies įstatymai pelnytai pareikalautų mano gyvybės.

— Gerai, gerai, vaikine, tiek to! Aš tavęs nė neklausinėjau. Niekas juk pats savęs nekaltina,— taip jau yra įprasta pagal lošimo taisykles, kitaip velniai žino kas būtų.

Čia Rešlis atėjo man į pagalbą. Bet aš netyčia pajutau, kaip jis gudriai įrodinėja serui Hildebrandui, kad tas dėtųsi sutinkąs su mano pareiškimu, jog esu nekaltas, nė nesistengdamas išaiškinti, kaip iš tikrųjų yra.

— Savo namuose, brangusis sere, jūs, žinoma, neužgauliosite tikro sūnėno jausmų, parodydamas, kad jūs

netikite tuo, ką jis taip atkakliai teigia. Jūs, be abejo, esate vertas visiško jo pasitikėjimo, ir esu tikras, jei jūs būtumėte kuo nors galėjęs padėti šiuo keistu atveju, jis būtų kreipęsis į jūsų gerumą. Bet mano pusbrolis Frenkas paleistas kaip niekuo nekaltas žmogus, ir niekam neleistina įtarti ką bloga jį padarius. Aš tuo nė truputėlio neabejoju. Ir man rodos, mūsų šeimos garbės reikalas žodžiu ir kardu ginti jo nekaltumą visos šalies akivaizdoje.

— Rešli,— tarė jo tėvas, atidžiai žvelgdamas į jį,— tu geras sukčius. Visada buvai pernelyg gudrus su manimi, tuo labiau su kitais. Tik nebūk gudresnis pats už save — po vienu šalmu dviejų galvų nepavoši. O jeigu jau kalba pakrypo šia linkme — eisiu paskaityti Gvilimo.

Tatai jis pareiškė visa burna nusižiovaudamas, kaip deivė „Dunsiadoje"[78], o sūnūs milžinai iš eilės pasekė tėvo pavyzdžiu plačiausiai išsižiodami, ir visi išsiskirstė po pilį, stengdamiesi kiekvienas praleisti laiką pagal savo palinkimus. Persis nuėjo su tarnu į viralinę papostringauti prie ąsočio kovo alaus; Tornklifas išsidangino išsipjauti lazdų ragotinėms; Džonas — pritaisyti jaukų prie meškerių; Dikas — pats vienas pažaisti su pinigu, kairė ranka prieš dešinę; o Vilfredas — niekieno netrukdomas čiulpti pirštо ir murkti iki užsnūstant, o tada jau iki pat pietų. Mis Vernon nuėjo į biblioteką.

Mudu su Rešliu likome vieni senoje menėje, iš kurios tarnai, kaip paprastai nerangiai ir bruzdėdami, galų gale šiaip taip išgabeno gausių mūsų pusryčių likučius. Pasinaudojęs proga, ėmiau priekaištauti pusbroliui už pokalbio su dėde toną. Aš jam atvirai išklojau, kad pasijutau didžiai užgautas, nes man pasirodė, jog Rešlis stengėsi įtikinti serą Hildebrandą nuslėpti savo įtarimus, o ne juos atmesti kaip nepagrįstus.

— Bet ką gi aš galiu padaryti, mielas mano draugužį? — atšovė Rešlis.— Aš jau senokai patyriau: jei mano tėvui įstrigs galvon koks įtarimas (tiesą pasakius, tatai atsitinka ne taip dažnai), tokiais atvejais ginčytis su juo tuščias darbas,— kur kas geriau nutylėti. Taigi negalėdamas išrauti piktžolių su šaknimis, aš jas nukertu po truputį, kai tik išlenda iš žemės, kol galų gale jos savaime išnyks-

[78] „Dunsiada" (nuo angliško žodžio *dunce* — bukaprotis) — satyrinė Aleksandro Popo (1688—1744) poema.

ta. Neprotinga ir tuščia ginčytis su tokios galvosenos žmogumi kaip seras Hildebrandas: jis užsispyrusiai atmeta visus įrodinėjimus ir tiki savo nuomone taip atkakliai, kaip geras katalikas — Romos popiežium.

— Ką gi, labai skaudu, kad man teks gyventi pas žmogų, dar artimą giminę, kuris atkakliai tikės, jog aš apiplėšiau žmogų vieškelyje.

— Kvailas mano tėvo įsitikinimas (jeigu toks epitetas dera sūnaus lūpose) nemeta šešėlio jūsų dorumui. O dėl gėdos... Patikėkite, tiek politiniu, tiek moraliniu požiūriu serui Hildebrandui tai panašu į kilnų žygdarbį, kai smogiama priešui, pakenkiama amalekitams[79], žodžiu, visa ši istorija jus išaukština jo akyse.

— Aš nesistengiu, misteri Rešli, pelnyti kieno nors pagarbą tokia kaina, kuri mane pažemintų mano paties akyse. Man rodos, šie užgaulūs įtarimai man bus pakankama priežastis palikti Osbaldistoną, ir tai aš padarysiu, kai tik susirašysiu dėl to su savo tėvu.

Tamsiame Rešlio veide, kuris retai kada išduodavo jausmus, pasirodė tramdoma šypsena, bet bematant buvo užmaskuota atodūsiu.

— Jūs laimingas žmogus, Frenkai,— einate ir keliaujate, kur užsigeidžiate, jūs laisvas kaip vėjas. Su grakščiomis savo manieromis, skoniu ir talentais greitai rasite tokių žmonių, kur visa tai bus kur kas labiau vertinama negu čia, tarp šių nuobodžių pilies gyventojų. O aš tuo tarpu...

Jis nutilo, nebaigęs sakinio.

— Nejaugi tokia liūdna jūsų dalia? Nejaugi kas nors gali pavydėti man — tremtiniui, kokiu aš beveik turiu teisę vadintis, man, netekusiam gimtosios pastogės ir tėvo malonės?

— Taip,— atsakė Rešlis,— bet pagalvokite, kokį džiugų jausmą teikia savarankiškumas, kurį jūs pasiekiate laikinos aukos kaina, nes aš įsitikinęs, sunkią padėtį jūs kęsite neilgai. Pagalvokite — jūs turite laisvę veikti, ką tik norite, jūs galite tobulinti savo talentus ta kryptim, į kur linksta jūsų širdis ir kur jūs greičiau sugebate pasižymėti. Jūs pigiai perkate šlovę ir laisvę keletą savaičių

---

[79] A m a l e k i t a i — senovės Palestinos pietuose gyvenusi klajoklių tauta, kuri vaidijosi su judėjais. Perkeltine prasme — visokiausi kitatikiai.

pabūdamas šiaurėje — nors jūsų tremties vieta ir yra Osbaldistono pilis. Jūs, antrasis Ovidijus Trakijoje, neturite jokio pagrindo rašyti savųjų „Tristia"[80].

— Nesuprantu,— pratariau aš, visas nurausdamas lyg koks jaunas poetas,— iš kur jūs taip puikiai žinote tuščius mano bandymus?

— Pas mus neseniai lankėsi jūsų tėvo siųstas žmogus, jaunas frantas, toks Tvainolas. Jis man ir papasakojo apie slaptus jūsų atnašavimus mūzoms, pridurdamas, kad kai kuriais jūsų eilėraščiais didžiai žavėjosi autoritetingiausi žinovai.

Esu įsitikinęs, Trešemai, jūs niekad nesate nusikaltęs, mėgindamas rimuoti iškilmingas eilutes. Bet seniau jums, be abejo, teko pažinti nemaža Apolono šventovėje besisukiojančių naujokų ir gizelių, o gal kartais ir tikrų meistrų. Visi jie serga tuštybe — pradedant poetu, apdainavusiu Tviknemo sodų paunksnes[81], ir baigiant pasigailėtinu rašeiva, kurį jis išvanojo savo „Dunsiadoje". Aš taip pat pasidaviau visuotinei silpnybei, ir man nė į galvą neatėjo, kad Tvainolas, neturėdamas jokio skonio ir įgudimo, galėjo susipažinti su vienu kitu eilėraščiu, kuriuos protarpiais man buvo pavykę iki to laiko paskaityti Batono kavinėje, arba išgirsti apie juos atsiliepiant kritikus, lankančius tą kuklią subtilaus skonio ir sąmojo užuovėją. Ir aš bematant kibau į man numestą meškerę, kai Rešlis, būdamas įžvalgus, pasiskubino dar labiau sustiprinti savo poziciją nedrąsiu, tačiau neva labai primygtinu prašymu parodyti rankraščius.

— Jūs turite ateiti pas mane ir praleisti kurį vakarą su manimi,— pasakė jis, užbaigdamas savo mintį.— Juk veikiai man teks išmainyti gėrėjimąsi poezija į nuobodžią komercijos kasdienybę ir į nuobodžius pasaulietinius rūpesčius. Kartoju: nusileisdamas tėvo norui, aš iš tikrųjų savo šeimos labui darau didelę auką, nes buvau ruošiamas ramiai ir taikingai profesijai.

---

[80] „Tristia" („Sielvartai") — taip pavadino savo elegijų knygą žymus senovės Romos poetas Ovidijus, kurį pirmajame mūsų eros amžiuje imperatorius Augustas ištrėmė į Tomos tvirtovę Juodosios jūros pakrantėje (dabartinėje Rumunijoje). Ovidijus mirė ištrėmime.

[81] Turimas galvoje poetas Aleksandras Popas (1688—1744), kuris gyveno Tvikneme — gražiame, žalumynuose skendinčiame miestelyje Temzės pakrantėje.

Aš buvau tuščiagarbis, bet nekvailas, ir šitokią stiprią veidmainystės dozę man buvo sunku nuryti.

— Juk jūs nemėginsite manęs įtikinėti,— atsakiau,— kad jums iš tikrųjų gaila išmainyti niekam nežinomo katalikų kunigo gyvenimą, pilną visokių nepriteklių, į turtus, padėtį visuomenėje ir pasaulio smagumus?

Rešlis pamatė, kad perdėjo vaizduodamas savo nesuinteresuotumą, ir valandėlę patylėjęs, matyt, stengdamasis apskaičiuoti, kiek nuoširdumo man atseikėjo (šios ypatybės jis nemėgo švaistyti be reikalo), atsakė šypsodamasis:

— Mano metų žmogui būti pasmerktam, kaip jūs sakote, turtams ir pasauliui iš tikrųjų nėra taip baisu, kaip tatai gal turėtų būti. Bet leiskite pasakyti, kad jūs apsirikote dėl pirmykščio mano pašaukimo. Būti katalikų kunigu? Taip, galiu — tik anaiptol ne niekam nežinomu. Ne, sere, Rešlis Osbaldistonas bus kur kas menkiau žinomas, jeigu pasidarys turtingiausiu Londono pirkliu, negu tarnaudamas bažnyčiai, kurios kunigai, pasak poeto,

... savo kojos sandalu lengvu
Karūnas žarsto nuo didžių galvų.

Mano šeimai reiškiama didi pagarba vieno ištremto karališkojo asmens rūmuose, o Romoje tam asmeniui pagarba turi būti — ir taip yra iš tikrųjų — skiriama dar didesnė. Mano gabumai, rodos, atitinka mano išauklėjimą. Blaiviai mąstant, aš galėjau tikėtis aukštos vietos bažnyčios hierarchijoje, o svajoti — ir apie pačią aukščiausiąją. Kodėl gi ne? — pridūrė jis nusijuokdamas, nes aiškiai stengėsi kalbėti lyg ir juokais, lyg ir rimtai.— Kodėl gi kardinolas Osbaldistonas, būdamas aukštos kilmės ir turėdamas aukštas pažintis, nebūtų galėjęs lemti valstybių likimo kaip žemakilmis Mazarinis arba kaip Alberonis[82], Italijos sodininko sūnus?

— Neturiu argumentų, kad galėčiau jums prieštarauti,

---

[82] Italų tautybės kardinolas Mazarinis buvo visagalis Prancūzijos ministras ir faktiškas jos valdovas Liudviko XIII laikais ir Liudviko XIV jaunystės metais. Kardinolas Alberonis tokį pat vaidmenį vaidino Ispanijos karaliaus Pilypo V laikais.

bet, jumis dėtas, ne taip jau apgailestaučiau, netekdamas galimybės šitaip nepatikimai ir nepavydėtinai iškilti.

— Ir aš neapgailestaučiau,— atsakė jis,— jeigu neabejočiau dabartinėmis savo perspektyvomis. Bet jos priklausys nuo aplinkybių, kurios man paaiškės tik ateityje, pavyzdžiui, kad ir nuo jūsų tėvo palankumo.

— Prisipažinkite atvirai, negudraudamas, Rešli: jūs norėtumėte šį tą sužinoti apie jį iš manęs?

— Jeigu jūs, kaip ir Diana Vernon, sekate paskui vėliavą, kurią neša šaunusis riteris, vardu Nuoširdumas, aš atsakysiu: taip, be abejo.

— Jei taip, gerai! Jūs pamatysite, kad mano tėvas yra žmogus, pasirinkęs pelnijimosi kelią ne tiek iš meilės auksui, kuriuo jis nubarstytas, kiek iš noro pritaikyti savo gabumus. Nerimstąs jo protas būtų džiaugęsis bet kokia jo veiklai palankia padėtimi, nors pati toji veikla būtų buvusi vienintelis atlygis. Bet jo turtas pagausėjo dėl to, kad jis gyveno taupiai ir saikingai ir neplėtė savo išlaidų, vis labiau didėjant pajamoms. Jis nekenčia, kai kiti veidmainiauja, ir pats niekad neapsimetinėja. Iš kalbos niuansų jis nuostabiai moka atspėti tikruosius žmogaus ketinimus. Būdamas tylaus būdo, jis nepakenčia didelių plepių — ypač jei aplinkybės neverčia tuščiai gražbyliauti. Jis didžiai griežtas religinių pareigų atžvilgiu, bet jums nėra ko bijoti, kad brausis į jūsų sąžinę, nes pakantumą laiko politinės ekonomijos principu. Tačiau jeigu jūs jaučiate simpatijų jakobitams, kaip natūralu spėti, jums štai ką patarsiu: nedemonstruokite jų mano tėvo akivaizdoje ir nereikškite nė mažiausio pritarimo arogantiškoms kraštutiniųjų torių pažiūroms; mano tėvas baisiai nemėgsta nei vienų, nei kitų. Dar pridursiu, kad jis yra savo žodžio vergas, ir jo valdiniams tasai žodis turi būti įstatymas. Jis visada atlieka, ką kitiems yra įsipareigojęs, ir niekuomet neleis, kad kiti netesėtų jam duoto žodžio. Norėdamas laimėti jo palankumą, jūs turite vykdyti jo įsakymus, o ne pataikauti jo įsitikinimams. Didžiausios jo silpnybės susijusios su jo verslu, arba, tikriau pasakius, čia kaltas jo nepaprastas atsidavimas savo profesijai, kai visa, kas neturi nors ką bendro su prekyba, nelaikoma pagyros ar dėmesio vertu dalyku.

— Oho, tai bent meistriškai nutapytas portretas! — sušuko Rešlis, kai aš nutilau.— Van Deikas tiktai teplio-

rius palyginti su jumis, Frenkai. Aš regiu prieš save garbųjį jūsų tėtušį su visomis jo pranašybėmis ir silpnybėmis: jis myli ir gerbia karalių, kurį vaizduojasi kaip imperijos lordą merą arba kaip prekybos rūmų direktorių; jis aukština bendruomenės rūmus už aktus, reguliuojančius importą bei eksportą, ir gerbia perus dėl to, kad lordas kancleris sėdi ant vilnų maišo.

— Mano portretas turėjo panašumo, o jūs, Rešli, piešiate karikatūrą. Bet atsilygindamas už *carte du pays*[83], kurį jums atskleidžiau, nušvieskite šiek tiek ir man nežinomus krantus...

— Į kuriuos esate atblokštas, sudužus laivui? — pasigavo mano žodžius Rešlis.— Neverta. Čia ne Kalipsės[84] sala, pilna paslaptingų giraičių ir išraizgyta miško takelių labirintais. Čia tik plika, nususi Nortumbrijos pelkė, kur niekas nei smalsumo sužadins, nei akies sužavės. Pusvalandį pasižiūrėjęs, jūs pažinsite ją iki nuogybės, tarsi aš duočiau jums jos brėžinį, padarytą su liniuote ir skriestuvu.

— Bet į kai ką čia verta atidžiau įsižiūrėti. Ką jūs pasakysite apie mis Vernon? Argi ji nėra gana įdomus vietovaizdžio objektas, kai viskas aplink nyku, kaip Islandijos pakrantėje?

Aiškiai pamačiau, kad Rešliui nepatinka kalbos posūkis, bet mano atvirumas suteikė parankią progą ir man kai ko pasiteirauti. Rešlis tatai suprato, ir jam pasidarė nepatogu išsisukinėti, kad ir koks sunkus atrodė šis lošimas.

— Jau kuris laikas,— tarė jis,— aš vis mažiau bendrauju su mis Vernon, negu buvau pratęs anksčiau. Jaunystėje ji buvo mano mokinė, bet kai iš kūdikio išaugo į subrendusią merginą, įvairūs mano užsiėmimai, rimtas pašaukimas, kuriam ruošiausi, toji ypatinga jos padėtis pilyje,— žodžiu, mums abiem susiklosčiusios aplinkybės glaudžią ir intymią draugystę padarė pavojingą ir nederančią. Aš manau, mis Vernon mano santūrumą galėjo palaikyti nedraugiškumu, bet ką padarysi — pareiga. Man buvo taip pat sunku, kaip, matyt, ir jai, kai turėjau

---

[83] Vietovės planą (*pranc.*).

[84] Kalipsė — nimfa, kurios saloje atsidūręs Odisėjas, sudužus laivui, kankinosi keletą metų.

pasielgti išmintingai. Argi ne pavojinga palaikyti intymią draugystę su gražia ir greit susižavinčia mergina, kuriai teks — žinokite — stoti į vienuolyną arba atiduoti savo širdį nuskirtam sužadėtiniui.

— Stoti į vienuolyną arba ištekėti prieš savo valią? — atsiliepiau aš.— Nejaugi mis Vernon nėra kitos išeities?

— Deja, nėra! — atsiduso Rešlis.— Manau, nereikia man įspėti jus, kad jums būtų rizikinga užmegzti per daug artimą draugystę su mis Vernon. Jūs esate pasaulietis ir pats žinote, kaip toli galite leistis į bendravimą su ja, nepakenkdamas nei savo, nei jos vardui. Bet aš jus įspėju: žinodamas karštą Dianos būdą, turite pasitelkti į pagalbą visą savo patirtį, kad apgintumėte ją ir pats apsigintumėte, nes vakarykštis pavyzdys rodo, kokia lengvabūdė yra mūsų pusseserė ir kaip ji nepaiso etiketo taisyklių.

Visame tame, aš jaučiau, buvo daug tiesos ir sveikos išminties, ir, regis, jis visa tai pasakė grynai iš draugiškumo,— aš anaiptol neturėjau pagrindo užsigauti. Tačiau visą laiką, kol jis kalbėjo, aš jutau nesuvaldomą norą persmeigti Rešlį Osbaldistoną špaga.

„Velniai rautų, kas per įžūlumas! — pagalvojau pats sau.— Nejaugi jis nori mane įtikinti, kad mis Vernon įsimylėjusi persikreipusį jo veidą ir taip žemai puolusi, jog prireikė jo dorumo jai išgelbėti nuo neprotingos aistros?"

„Priversiu jį pasakyti atvirai, ką galvoja,— nusprendžiau aš,— nors man tektų traukti iš jo žodžius kalvio replėmis".

Todėl kiek galėdamas suėmiau save į rankas ir ramiai tariau:

— Tikrai gaila, kad tokia protinga ir išsimokslinusi ledi, kaip mis Vernon, pasižymi šiurkštumu ir stačiokiškumu.

— Arba bent kraštutiniu atvirumu ir nesantūrumu,— atsiliepė Rešlis.— Bet patikėkite manimi, ji turi nuostabią širdį. Pasakysiu teisybę, jeigu ji ir toliau visą laiką šnairuos į vienuolyną bei į jai skirtą jaunikį ir jeigu mano triūsas Pluto[85] kasyklose man suteiks pakankamą sava-

[85] Plutas — antikinėje mitologijoje turtų dievas.

rankiškumą, aš imsiu galvoti, kaip atnaujinti mūsų draugystę ir savo likimą sujungti su jos likimu.

„Nepaisant tokio žavingo balso ir iškalbos,— pamaniau aš,— šis Rešlis Osbaldistonas yra bjauriausias ir arogantiškiausias pasipūtėlis, kokį kada nors man teko sutikti".

— Bet, antra vertus,— kalbėjo toliau Rešlis, lyg ir balsu svarstydamas,— aš nenorėčiau nustumti Tornklifo.

— Nustumti Tornklifą! Vadinasi, jūsų brolis Tornklifas,— paklausiau aš didžiai nustebęs,— yra Dianai Vernon numatytasis vyras?

— Nagi taip. Jos tėvo valia ir savotiškas mūsų šeimų susitarimas įpareigoja Dianą ištekėti už kurio nors sero Hildebrando sūnaus. Iš Romos buvo gautas dispensas Dianai Vernon sueiti į moterystės luomą su — vardui dokumente palikta vieta — Osbaldistonu, eskvairu, sūnumi sero Hildebrando Osbaldistono iš Osbaldistono, baroneto ir taip toliau. Belieka tiktai nužiūrėti tą laimingąjį, kurio vardas turi užpildyti tuščią vietą dispense. Kadangi Persis retai būna blaivus, mano tėvas nužiūrėjo Tornklifą, antrąją šeimos atžalą, todėl labiausiai tinkantį Osbaldistonų genealogijai pratęsti.

— Bet jaunoji ledi,— tariau aš, prisiversdamas kalbėti juokaujamu tonu, tačiau tatai man, rodos, baisiai nepavyko,— galbūt jau įsižiūrėjo jūsų šeimos medyje žemesnę šaką, kuri jai labiau prie širdies.

— Negalėčiau pasakyti,— atsakė Rešlis.— Mūsų šeimoje maža ką galima pasirinkti: Dikas — lošėjas, Džonas — storžievis, o Vilfredas — asilas. Aš pasakyčiau, mano tėvas, šiaip ar taip, visai teisingai numatė vyrą vargšelei Di.

— Apie esančiuosius,— tariau aš,— juk niekad nekalbama.

— O! Mane nuskyrus kunigystei, mano kandidatūra atkrito savaime. Jeigu ne tai, pasakysiu nesivaržydamas, aš, per savo išsilavinimą sugebėdamas būti mis Vernon mokytoju ir globėju, galėjau kur kas veikiau tapti tuo išrinktuoju, negu bet kuris vyresniųjų mano brolių.

— Ir jaunoji ledi, be abejo, buvo tos pačios nuomonės?

— Jūs neturite šitaip manyti,— atsakė Rešlis, veidmainiškai paneigdamas, jog aiškiai norėjo, kad aš pa-

tikėčiau visais šiuo atveju galinčiais kilti įtarimais.— Draugystė, vien tik draugystė tesiejo mus, taip pat švelnus atsiskleidžiančio proto prisirišimas prie vienintėlio savo mokytojo. Meilė neprisėlino prie mūsų. Aš jau minėjau — man laiku atėjo į galvą pasielgti išmintingai.

Visai nebuvau linkęs tęsti šio pašnekesio ir, nusikratęs Rešliu, pasitraukiau į savo kambarį, kur, prisimenu, ėmiau žingsniuoti iš kertės į kertę, smarkiai susijaudinęs, garsiai kartodamas tuos žodžius, kurie daugiausia mane buvo užgavę: „Greit susižavinti mergina... karštas būdas... švelnus prisirišimas... meilė!..“ Diana Vernon, žaviausia būtybė, kokią tik pasitaikė man sutikti, įsimylėjusi jį, tą šleivakojį, tą kietasprandį, tą šlubą kipšą!.. Tikras Ričardas Trečiasis[86], tik be kupros!.. Ir vis dėlto Rešlis turėjo šitiek progų per tas savo prakeiktas pamokas... Ir toji lengva ir sklandi jo gražbylystė! Ir visiška Dianos vienatvė — aplink iš niekur nesulaukusi protingo žodžio. Taip, ir ji aiškiai apmaudauja ant jo, drauge žavėdamasi jo talentais,— tatai labai panašu į pamintą jausmą... Gerai! Bet kas man darbo? Kurių galų aš čia siuntu? Argi Diana Vernon bus pirmutinė graži mergina, pamilusi bjaurų žmogėną ir ištekėjusi už jo? Ir jeigu nebūtų susisaisčiusi nė su vienu tų Osbaldistonų — ko man rūpintis? Katalikė, jakobitė ir dar tikra pajodžarga... man susivilioti tokia mergiščia būtų gryna beprotystė.

Šiais svarstymais aš tik apgesinau savo apmaudo laužą, kuris mano širdyje vis dar smilko gana skaudžiai, ir nuėjau pietų į valgomąjį taip rūškanai nusiteikęs, kad net sunku įsivaizduoti.

---

[86] Ričardas III — Anglijos karalius 1483—1485 metais, piktnaudžiautojas ir uzurpatorius, to paties pavadinimo istorinės Šekspyro kronikos herojus.

XII SKYRIUS

Įkaušt? Kvailiot? Užkabinėt kitus?
Savo paties šešėliui pliaukšt niekus?

„Otelas"

Aš jau esu minėjęs, gerasis mano Trešemai,— jums tatai, galimas daiktas, nepasirodė kokia naujiena,— kad didžiausia mano silpnybė buvo ta, jog nevaldžiau savo puikybės ir per ją dažnai prisidarydavau visokių bėdų. Aš dar nebuvau nė pats sau sušnibždėjęs, kad myliu Dianą Vernon, bet vos išgirdau Rešlį kalbant apie ją kaip apie mielą niekutį, besimėtantį po kojų, kurį jis panorėjęs galėjo paimti ar palikti ant kelio,— kiekvienas vargšės merginos žingsnis, tyros ir atviros jos širdies mėginimas surasti manyje draugą, mano akims pasirodė kaip didžiai įžeidžiantis koketavimas.

„Šit kaip! — tariau pats sau.— Jinai, vadinasi, nori pasilaikyti mane atsargai — dėl visa ko, jeigu misteris Rešlis Osbaldistonas nemalonės jos pasigailėti! Bet aš jai parodysiu, kad mane ne taip lengva sudoroti,— jinai pamatys, kad kiaurai regiu jos gudrybes ir jas niekinu!"

Man nė akimirką nedingtelėjo į galvą, kad neturėjau nė mažiausio pagrindo pykti, o jeigu jau pykstu, vadinasi, toli gražu nesu abejingas mis Vernon kerams. Ir aš sėdau prie stalo, niršdamas ant jos ir ant visų Ievos dukterų.

Mis Vernon nustebusi išklausė, kaip aš nemandagiai atsakiau į vieną kitą žaismingai pašaipią jos pastabą, kurias ji svaidė kaip paprastai laisvai šnekėdama. Nenumanydama, kad aš tyčia noriu ją užgauti, ji gynėsi nuo šiurkščių mano replikų panašiai juokaudama, tik jos juokai, nors ir paaštrinti sąmojo, buvo švelnesni, nes ji buvo gerai nusiteikusi. Pagaliau ji pastebėjo, kad aš iš tikrųjų surūgęs ir į vieną stačiokišką mano pastabą atšovė štai kaip:

— Sakoma, misteri Frenkai, kad ir iš kvailių galima kai ko pasimokyti. Šiomis dienomis aš girdėjau, kaip mūsų pusbrolis Vilfredas atsisakė fechtuotis lazdomis su pusbroliu Torniu, nes Tornis supyko ir smogė, rodos, smar-

kiau, nei galima pagal šio draugiško žaidimo taisykles. „Jeigu iš tikrųjų būčiau manęs praskelti tau galvą,— pareiškė gerasis mūsų Vilfredas,— nepaisyčiau, ar tu pyksti, dėl to man būtų tik lengviau. Bet apmaudu, kai man kas užtvoja per pakaušį, o aš tik dėl akių mosuoju lazda". Jums aišku, Frenkai, koks čia moralas?

— Kol kas, gerbiamoji, aš dar niekad nebuvau verčiamas lesioti sveiko proto trupinius, kuriuos savo pašnekesiuose barsto mielieji mano giminaičiai.

— „Gerbiamoji", „verčiamas"! Jūs mane stebinate, misteri Osbaldistonai.

— Labai gaila, jeigu taip.

— Ar man rimtai žiūrėti į kaprizingą jūsų toną, ar jūs šitaip stengiatės pataisyti sau nuotaiką?

— Šitoje pilyje yra tiek daug jums palankių riterių, mis Vernon, kad jums nevertą gilintis, kodėl aš taip kvailai kalbu ir esu blogai nusiteikęs.

— Ką? — sušuko ji.— Nejaugi aš turiu suprasti, kad išdavėte mano vėliavą ir perėjote priešo pusėn?

Paskui, dirstelėjusi per stalą ir pastebėjusi, kad priešais sėdintis Rešlis mus seka susidomėjęs,— tai buvo matyti iš griežtų jo bruožų,— jinai pridūrė:

O, kaip baisu! Matau, kad tai tiesa!..
Niūriai šypsodamasis žvelgia Rešlis
Ir tuo parodo, kad jo pusėj tu!..

Bet, ačiū Dievui, niekieno neglobojama, aš išmokau daug ką iškęsti nesiskųsdama ir greit neįsižeisdama. Kad man netektų norom nenorom susikivirčyti su jumis, aš turiu garbę pasitraukti anksčiau negu įprasta. Linkiu jums sėkmingai suviršinti savo pietus ir netikusią nuotaiką.

Tai pasakiusi, ji pakilo nuo stalo.

Mis Vernon išėjus, man pasidarė gėda dėl savo elgesio. Aš atstūmiau parodytą draugiškumą, kurio tikrą nuoširdumą ką tik buvo atskleidę neseni įvykiai, ir buvau bežįeidžiąs žavią ir, kaip ji pati pabrėžė, niekieno neglobojamą būtybę. Mano elgesys man pačiam atrodė šiurkščiai galvijiškas. Norėdamas nustelbti ar paskandinti šias skaudžias mintis, aš dažniau negu paprastai pyliausi vyno iš ąsočio, kuris ėjo aplink stalą.

Būdamas susijaudinęs ir nepratęs gerti, bematant pa-

sijutau apsvaigęs. Prisiekę girtuokliai, man rodos, sugeba prisisiurbti gerokai vyno, ir jis tik truputį tesudrumsčia jiems protą, kuris ir tada, kai jie blaivūs, nesti jau toks skaidrus. Bet tuos žmones, kuriems girtuokliavimo yda yra svetima, svaigalai paprastai daug labiau paveikia. Alkoholio įkaitintas, aš jau nebesivaldžiau: visą laiką šnekėjau, ginčijausi dėl dalykų, kurių visai neišmaniau, pasakojau anekdotus, pamiršdamas jų pabaigą, nesivaldydamas kikenau iš savo paties užmaršumo. Keletą kartų lažinausi, pats nesuprasdamas, kuriems galams. Pagaliau iššaukiau milžiną Džoną imtynių, nors jis jau antri metai laimėdavo Hekshemo rungtynėse, o aš nė karto nebuvau net mėginęs.

Laimė, kad gerasis mano dėdė įsikišo ir sutrukdė man girtam šitaip išsišokti, antraip, aš manau, viskas būtų pasibaigę tuo, kad man būtų buvęs nusuktas sprandas.

Pikti liežuviai net tvirtino, kad aš, paveiktas vyno, traukęs kažkokią dainą. Bet, kadangi nieko panašaus neprisimenu ir niekad kaip gyvas nei prieš tai, nei po to nesu net bandęs ką nors sudainuoti, esu linkęs manyti, kad tas šmeižtas neturi jokio rimto pagrindo. Aš ir be to elgiausi pakankamai kvailai. Neprarasdamas galutinai nuovokos, bematant netekau savitvardos, ir mano sužadintos aistros įtraukė į savo sūkurį. Sėsdamas prie stalo, buvau paniuręs ir nepatenkintas, nusiteikęs tylėti, o vynas mane padarė šnekų, ieškantį progos ginčytis ir kivirčytis. Jei tik kas nors ką pasakydavo, aš būtinai prieštaraudavau ir, pamiršęs bet kokią pagarbą vaišingam savo dėdės stalui, ėmiau pulti politinius ir religinius jo įsitikinimus. Apsimestas Rešlio atlaidumas, į kurį jis mokėjo įlieti užgaulumo nuodų, mane erzino labiau negu triukšmingos ir pagyrūniškos stačiokų brolių kalbos. Reikia pasakyti, kad mano dėdė stengėsi mus sudrausti, bet jo žodžiai dingo vyno ir aistrų sąmyšyje. Pagaliau įsiutintas užgaulios užuominos, tikros ar tariamos, aš neištvėriau ir smogiau Rešliui kumščiu. Joks filosofas stoikas, iš aukšto žvelgiąs į savo ir į kitų aistras, nebūtų iškentęs įžeidimo su didesne panieka. Tačiau jeigu jis pats nusprendė, kad orumas neleidžia jam išreikšti pasipiktinimo, už jį tai padarė Tornklifas. Mes išsitraukėme špagas ir kelis kartus susikirtome, bet kiti broliai pasiskubino mus išskirti! Aš

niekad nepamiršiu šėtoniškos Rešlio šypsenos, kuri iškreipė piktus jo bruožus, kai dvejetas tų jaunų titanų suėmę mane ištempė iš menės. Jie nuvilko mane į kambarį ir, kad būtų saugiau, užrakino duris, ir aš, be galo niršdamas, girdėjau, kaip jie gardžiai juokėsi lipdami žemyn laiptais. Apimtas įsiūčio, mėginau kaip nors ištrūkti, bet grotuoti langai ir stiprios, geležimis kaustytos durys sužlugdė mano pastangas. Galų gale išsitiesiau lovoje ir užmigau, prisiekinėdamas baisiausiai atkeršyti rytojaus dieną.

Bet su ryto vėsa mane apėmė atgaila. Aš kuo aiškiausiai pajutau, koks smurtiškas ir paikas buvo mano elgesys, ir turėjau prisipažinti, kad per vyną ir karščiavimąsi protingumo atžvilgiu buvau atsidūręs žemiau net už patį Vilfredą Osbaldistoną, kurį didžiai niekinau. Nejaukią savijautą sunkino mintis, kad man teks atsiprašyti taip netinkamai pasielgus ir kad mis Vernon neišvengiamai bus mano nusižeminimo liudytoja. Suprasdamas, kaip nevykusiai ir nemandagiai vakare elgiausi su ja pačia, aš dar labiau degiau iš gėdos, nes šito savo nusikaltimo negalėjau sušvelninti net tokiu menkaverčiu pasiteisinimu kaip svaigalų įtaka.

Prislėgtas gėdos ir pažeminimo, nuslinkau pusryčių į valgomąjį, kaip nusikaltėlis išklausyti nuosprendžio. Pasitaikė, kad dėl stiprios šalnos nebuvo galima išvesti į medžioklę šunų, ir man teko pakelti dvigubą kančią, nes susitikau su visa šeima, išskyrus tiktai Rešlį ir mis Vernon. Visi sėdėjo prie stalo ir valgė šaltą elnienos paštetą ir jautienos nugarinę. Kai aš įėjau, buvo didžiai įsilinksminę, ir man nereikėjo pastangų įspėti, kad juoktasi kaip tik iš manęs. Reikia pasakyti, kad tai, dėl ko man buvo kankinamai gėda, mano dėdei ir didesnei pusbrolių daliai atrodė kaip gražus, nekaltas pokštas. Seras Hildebrandas, pajuokavęs iš vakarykščių mano žygdarbių, dievažijosi, kad, jo nuomone, jaunam vyrui verčiau triskart per dieną nusigerti, negu kaip presbiterionui nusėlinti į lovą blaiviam, palikus malonią bičiulių kompaniją ir neišgertą klareto butelį. Paremdamas šiuos paguodos žodžius, jis pripylė man didžiulę taurę degtinės ir paragino praryti „man įkandusio šuns plauką".

— Tegu sau juokiasi šitie šaipokai, sūnėne! — tarė jis.— Jei būtų išaugę tokie pat tykūnai kaip ir pats, jei

nebūčiau jų išpenėjęs, kaip kas pasakytų, alum ir degtine.

Apskritai mano pusbroliai nebuvo piktaširdžiai. Jie matė, kad aš su skausmu ir gėla prisimenu praėjusį vakarą, ir stengėsi, nors ir nevykusiai, išsklaidyti sunkią mano nuotaiką. Tik vienas Tornklifas atrodė paniuręs ir neatlaidus. Šis vyrukas iš pat pradžių nusiteikė prieš mane. Iš jo aš nepatyriau nė mažiausio palankumo, kurį kartais, kad ir labai nerangiai, parodydavo kiti jo broliai. Jeigu buvo tiesa (tačiau tuo aš ėmiau abejoti), kad šeima į jį žiūri kaip į būsimą Dianos Vernon vyrą, arba jis pats save tokiu laiko,— jo širdyje visai natūraliai galėjo užsiliepsnoti pavydas dėl aiškaus palankumo, kokiu jaunai mergaitei buvo smagu apdovanoti žmogų, kurį Tornklifas galėjo, ko gero, palaikyti pavojingu varžovu.

Pagaliau įėjo Rešlis — tamsiu kaip gedulas veidu, įskaudintas — tuo aš neabejojau — nepateisinamos ir gėdingos užgaulės, kurią patyrė iš manęs. Aš jau buvau apsisprendęs, kaip turėsiu pasielgti šitokiu atveju, ir save įtikinęs, kad garbės reikalas ne teisintis, o atsiprašyti už įžeidimą, kuriam neturėjau jokio pagrindo.

Todėl nuskubėjau pasitikti Rešlio ir pareiškiau kuo giliausiai apgailestaująs dėl to smurtiško savo išpuolio vakar vakare.

— Jokios aplinkybės,— pasakiau aš,— neišplėštų iš manęs nė vienintelio atsiprašomo žodžio, jeigu pats nesuprasčiau, jog elgiausi nederamai.— Ir pareiškiau viltį, jog mano pusbrolis priims nuoširdų mano apgailestavimą ir supras, kad bjauraus mano poelgio priežastis iš dalies buvo pernelyg dosnus Osbaldistono pilies vaišingumas.

— Jis susitaikys su tavim, vaikine! — sušuko, išliedamas visą savo nuoširdumą, gerasis šeimininkas,— arba, po perkūnais, jis man nebe sūnus! Ei, Reši, tu vis dar stypsai it stuobrys? „Didžiai gailiuosi" — štai ir viskas, ką gali pasakyti džentelmenas, jeigu jam pasitaiko iškrėsti ką nevalyva, ypač prie klareto butelio. Man teko tarnauti Haunslou, ir, rodos, šiek tiek išmanau garbės reikalus. Kad man daugiau nė žodžio apie šią istoriją! Visi dabar į Birkenvudo pakrantę, kur mes krapštysime iš olos opšrus.

Rešlio veidas, kaip jau esu minėjęs, nepanėšėjo nė į vieną iš tų, kuriuos man kada nors buvo tekę matyti. Keistas jis buvo ne vien bruožais, bet ir tuo, kaip keitėsi jo išraiška. Kol kitų veide skausmo išraiška persimaino į džiaugsmą arba pykčio į atlaidumą, praeina šiek tiek laiko; atsiranda savotiška prietema — kai tamsa jau išnykus, o saulė dar neužtekėjus,— iki atsileidžia įtempti raumenys, praskaidrėja tamsus žvilgsnis, atsipalaiduoja ir išsilygina kaktos raukšlės, o visas veidas, netekęs griežtų šešėlių, tampa giedras ir ramus. Rešlio gymis keisdavosi ne laipsniškai: vienos emocijos išraiška vos ne akimirksniu persimainydavo į priešingą. Tatai aš galiu palyginti su staigiu dekoracijų keitimu teatre, kai sufleris švilptelėja, ir išnyksta kalnų urvas, o iškyla giraitė.

Šį kartą mane didžiai nustebino toji keistybė. Kai Rešlis įėjo į menę, „stovėjo tamsesnis už pačią naktį!" Su ta pačia nepakitusia veido išraiška išklausė mano atsiprašymo ir savo tėvo įkalbinėjimo; ir tik kai seras Hildebrandas baigė kalbėti, debesys bematant nuslinko nuo veido, ir jis lipšniausiais ir mandagiausiais žodžiais pareiškė esąs visai patenkintas tokiu „galantišku atsiprašymu".

— Iš tikrųjų,— pasakė jis,— mano galva darosi tokia silpna, kai ją apsunkinu nors lašu virš įprastų trijų taurių, kad, kaip ir dorasis Kasijus[87], tik labai miglotai teprisimenu vakarykštį nesusipratimą,— lyg šmėkšo daugybė visokių smulkmenų, bet nieko aiškaus; žinau, mes susikirtome, bet neprisimenu dėl ko. Taigi, mielasis pusbroli,— kalbėjo jis, lipšniai spausdamas man ranką,— jūs pats įsivaizduosite, su kokiu palengvėjimu aš išgirdau, kad jums, o ne man tenka atsiprašyti. Nenoriu nė prisiminti, kas nutiko. Būtų didžiai kvaila, jei aš spirčiausi ištirti sąskaitą iki smulkmenų, kai balansas, kaip aš maniau, buvęs man nepalankus, taip netikėtai pakrypo mano naudai. Jūs matote, misteri Osbaldistonai, aš jau pratinuosi prie Lombard Strito[88] kalbos ir ruošiuosi naujajam savo pašaukimui.

---

[87] Veikėjas Šekspyro tragedijoje „Otelas".

[88] Lombard Stritas — Londono gatvė, kur yra birža ir kur susispietę daug prekybos kontorų.

Ketindamas jam atsakyti ir dėl to pakėlęs akis, aš staiga išvydau mis Vernon, kuri nepastebimai įėjusi atidžiai klausėsi mūsų pašnekesio. Susigėdęs ir sumišęs nudelbiau žvilgsnį ir nuslinkau prie stalo, kur mano pusbroliai godžiai dorojo pusryčius.

Mano dėdė, norėdamas, kad vakarykštės dienos įvykiai neišblėstų mums iš atminties be praktiškos moralinės pamokos, pasinaudojo proga, ir man su Rešliu rimtai patarė atsikratyti „pienburniškų įpročių", kaip jis pareiškė, ir po truputį pratinti savo galvas pakelti džentelmenui deramą svaigalų kiekį, nepradedant peštynių ir nesiskaldant pakaušių. Jis rekomendavo mudviem iš pradžių kasdien išmesti kvortą[89] baltojo vyno, o tatai, pridėjus kovo alaus ir degtinės, jau būtų ganėtina dozė naujokui, dar žaliam gėrovui. Ir norėdamas mudu padrąsinti sakėsi pažinojęs mūsų metų džentelmenų, kurie negalėję vienu prisėdimu išgerti nė pintos vyno, bet paskui, įsitraukę į padorią kompaniją ir sekdami girtinu pavyzdžiu, pavirto tikrais savo laikų šaunuoliais ir galėdavo ramiai, be vargo susipilti už diržo šešis butelius, nei triukšmaudami, nei pešdamiesi, o rytą atsikeldavo žvalūs ir nesirgdavo pagirio mis.

Nors patarimas buvo išmintingas, atveriąs man palankias galimybes, bet aš nesiskubinau juo pasinaudoti — iš dalies galbūt todėl, kad vos tik pakėlęs nuo stalo akis, sutikdavau į mane įsmeigtą mis Vernon žvilgsnį, kuriame, man rodės, mačiau gilią užuojautą, sumišusią su gailesiu ir priekaištu. Ėmiau svarstyti, kaip reikėtų nutaikius progą pasiaiškinti ir taip pat ją atsiprašyti, bet ji tuo tarpu pati pasišovė palengvinti man dalią ir paskyrė pasimatymą.

— Pusbroli Frensi,— tarė ji, kreipdamasi į mane taip, kaip vadino ir visus kitus Osbaldistonus, nors aš, tiesą pasakius, neturėjau teisės vadintis jos giminaičiu,— šįryt užtikau sunkią vietą Dantės „La divina Commedia", ar nebūtumėte toks malonus su manim nueiti į biblioteką ir man padėti? O kai iššifruosite gilią florentiečio mintį, mes pasivysime visus prie Birkenvudo pakrantės ir pažiūrėsime, ar mūsų medžiotojams pavyks aptikti opšrus.

---

[89] Anglų kvorta — 1,14 litro.

Aš, žinoma, pareiškiau sutinkąs jai padėti. Rešlis pasisiūlė mums į pagalbą.

— Aš esu labiau įgudęs susekti Dantės mintį klaikios ir nykios jo poemos metaforose ir elizijose,— pasakė jis,— negu vaikyti vargšą niekuo nekaltą atsiskyrėlį iš olos.

— Atleiskite man, Rešli,— atsakė mis Vernon.— Kadangi jums teks užimti misterio Frensio vietą prekybos kontoroje, jūs turite jam užleisti savo mokinės lavinimo pareigą Osbaldistone. Jeigu prireiks, mes, be abejo, jus pasikviesime,— todėl prašau nežiūrėti taip niauriai. Be to, turėtumėte gėdytis, taip menkai išmanydamas medžioklę. Ką jūs atsakysite, jeigu dėdė iš Gervių alėjos paklaus, pagal kokias žymes atsekamas opšrus.

— Teisingai, Di, teisingai! — tarė atsidusęs seras Hildebrandas.— Aš neabejoju, Rešliui bus striuka, jei paklius į egzaminą. O jis galėjo daug ko naudinga išmokti, kaip ir jo broliai. Galima sakyti, jis išaugęs tokiomis aplinkybėmis, kurios yra tikra mokykla. Bet šitas juokdariškas prancūziškų madų, knyginių gudrybių bei visokių prašmatnybių vaikymasis, renegatai ir hanoverinė dinastija pasaulį tiesiog aukštyn kojomis apvertė, kad aš nebepažįstu senosios mielos mūsų Anglijos. Jojame su mumis, Rešli; atnešk man ragotinę. Pusseserei tu šiandien nereikalingas, ir aš neleisiu, kad Dianai įkyrėtum. Tegu niekas nepasakys, kad Osbaldistone tebuvo viena moteriškė, bet ir toji nusikankino nelaisvėje.

Rešlis pasiskubino vykdyti tėvo įsakymo, tačiau praeidamas spėjo šnibžtelti Dianai:

— Manau, dėl atsargumo man bus pravartu atsivesti duenją Ceremoniją ir pasibelsti, priėjus prie bibliotekos durų?

— Ne, ne, Rešli,— atsakė mis Vernon,— liaukitės bendravęs su nenuoširdžiu savo sėbru didžiuoju Veidmainiškumu, ir tada jūs tikrai galėsite netrukdomas prisidėti prie mūsų ir studijuoti klasikus.

Tai pasakiusi, ji pasuko į biblioteką, ir aš nusekiau paskui — vos nepasakiau — kaip nusikaltėlis, vedamas į egzekucijos vietą; bet, rodos, aš jau porą ar daugiau kartų esu pavartojęs šį palyginimą. Kalbant visai be jokių palyginimų, aš nusekiau paskui mis Vernon, varžydamasis ir jausdamasis sutrikęs, ir nežinau, ką būčiau davęs, kad

būčiau galėjęs viso to atsikratyti. Ši nejauki savijauta, man rodės, žemino mane ir visai netiko džentelmenui tokiomis aplinkybėmis, nes aš gana ilgai buvau alsavęs kontinento oru ir įsiurbęs į save nuovoką, kad jaunikaičiui, kai jam graži ledi pasiūlo pasikalbėti *tête-à-tête*, dera būti žvaliam, galantiškam ir daugiau ar mažiau mokančiam išlaikyti išauklėto žmogaus pasitikėjimą savimi.

Tačiau mano angliška sąžinė nustelbė prancūziškąjį auklėjimą ir turbūt aš atrodžiau labai pasigailėtinai, kai mis Vernon, didingai atsisėdusi į platų bibliotekos krėslą, lyg teisėjas, pasiruošęs nagrinėti svarbią bylą, gestu pakvietė mane užimti priešais stovinčią kėdę (tai aš padariau it kaltinamasis, sėdęs į savo suolą) ir karčios ironijos tonu pradėjo pašnekesį.

XIII SKYRIUS

Klastūnas tas, kuris nuodais suvilgė
Žudyti skirtą ginklą,— dvigubai
Yra tas klastingesnis, kurs įpylė
Baisių lašų vaišingojon taurėn
Ir ne gyvybę,— mirtį gyslosna įliejo.

Nežinomas autorius

— Duodu žodį, misteri Frensi Osbaldistonai,— tarė mis Vernon, tarsi jausdama galinti teisėtai kreiptis į mane priekaištingos ironijos tonu, kurio ji mėgdavo griebtis,— jūsų reputacija šičia kyla. Aš nemaniau, kad turite šitokių gabumų. Vakarykštę dieną dera laikyti jūsų debiutu, įrodančiu, jog galite būti Osbaldistono giminės garbės nariu. Jūs pasirodėte meistriškai.

— Aš visiškai suprantu neišauklėtai pasielgęs, mis Vernon, ir pasiteisindamas tegaliu pasakyti, kad man teko kai ką išgirsti, ir tatai mane itin sujaudino. Aš prisipažįstu, kad pasielgiau įžūliai ir paikai.

— Jūs didžiai neteisingas pats sau,— tarė negailestingoji mano auklėtoja.— Iš to, ką aš mačiau ir išgirdau iš kitų, jūs per vieną vienintelį vakarą sėkmingai spėjote

parodyti, kad jumyse puikiausiai derinasi visi tie neprilygstami privalumai, kuriais pasižymi jūsų pusbroliai: romus geravalio Rešlio kilniaširdiškumas, Persio nuosaikumas, Tornklifo šaltakraujiškumas, Džono menas alioti šunis, Diko aistra lažintis,— ir visa tai pasireiškė, misteri Frensi, vieninteliame jūsų asmenyje. Be to, laiką, vietą ir aplinkybes jūs pasirinkote su skoniu ir įžvalgumu, vertu paties išmintingojo Vilfredo.

— Nors truputį pasigailėkite, mis Vernon,— pratariau aš, nes, prisipažįstu, priekaištai atrodė man anaiptol ne griežtesni, negu buvau nusipelnęs savo poelgiu, ypač atsižvelgiant į tai, kas man priekaištavo,— ir atleiskite man, jei aš, mėgindamas pateisinti savo akibrokštą, kuriuo paprastai nenusikalstu, kaip priežastį nurodysiu šių namų ir šio krašto papročius. Aš anaiptol nesižaviu jais, bet, kaip sako Šekspyras, geras vynas yra geras lipšnus bičiulis, ir kiekvienas gyvas žmogus kartais gali pakliūti jo įtakon.

— Taip, misteri Frensi, bet Šekspyras šitą panegiriką ir apologiją įspraudžia į lūpas didžiausiam sukčiui, kokį jis savo plunksna iš viso yra nupiešęs. Tačiau aš nenoriu piktam panaudoti citatos ir nepulsiu jūsų neigti, kaip vargšelis Kasijus, kuris atsikirto gundytojui Jagui. Aš tiktai noriu, kad jūs žinotumėte, jog pilyje yra bent vienas asmuo, kuriam skaudu matyti gabų ir vilčių teikiantį jaunuolį grimztant į balą, į kurią kas vakarą pasineria šio namo gyventojai.

— Aš sušlapau tiktai savo batus, užtikrinu jus, mis Vernon, ir liūno tvaikas iškart atėmė man bet kokį norą žengti toliau.

— Šitaip apsispręsdamas, jūs pasielgėte išmintingai,— atsakė ji.— Bet tai, ką išgirdau, mane didžiai nuliūdino, todėl aš pirma prašnekau ne apie save, o apie jus. Vakar per pietus jūs taip keistai elgėtės su manim, lyg jums kas būtų pripasakojęs dalykų, kurie mane pažemino jūsų akyse. Leiskite tad paklausti, ką jūs išgirdote?

Aš apstulbau. Klausimas buvo stačiai atviras,— taip paprastai džentelmenas kreipiasi į džentelmeną, draugiškai, bet ryžtingai reikalaudamas paaiškinti kurį nors poelgį, ir nė šešėlio užuominų, niuansų, sušvelninimų, apylankų,— viso to, ko paprastai griebiamasi besiaiškinant dviem skirtingos lyties asmenims aukštuomenės sferose.

Taigi suglumęs aš nežinojau, ką daryti. Mane įkyriai

kankino mintis, kad tai, ką Rešlis papasakojo, tegu ir neperdėdamas, turėjo man sužadinti vien gailestį mis Vernon, bet anaiptol ne smulkmenišką niršulį. Ir tegu aš Rešlio šnekomis būčiau galėjęs kuo puikiausiai pateisinti negražų savo elgesį, man būtų buvę labai sunku tai išreikšti žodžiais, kurie, žinoma, būtų galėję užgauti mis Vernon savigarbą. Matydama, kad aš svyruoju, ji vėl prašneko šiek tiek įsakmiau, bet vis dar santūriai ir mandagiai:

— Tikiuosi, misteris Osbaldistonas neginčija mano teisės prašyti paaiškinimo? Aš neturiu artimo žmogaus, kuris galėtų mane užstoti, todėl man turėtų būti leista gintis pačiai.

Storžievišką savo elgesį aš mėginau užsikirsdamas paaiškinti bloga nuotaika ir nemaloniais laiškais iš Londono. Mis Vernon, leidusi man išsemti visus pasiteisinimus ir gražių gražiausiai juose susipainioti, visą laiką klausėsi šypsodamasi, ir iš tos šypsenos buvo matyti, jog ji manimi visai netiki.

— O dabar, misteri Frensi, kai baigėte savo pasiteisinimų prologą, tokį pat nevykusį kaip ir visi prologai, būkite malonus pakelti uždangą ir parodyti man tai, ką aš noriu matyti. Žodžiu, pasakykite man, ką jums Rešlis prišnekėjo apie mane, nes Osbaldistono pilyje kaip tik jisai yra didysis intrigų išradėjas ir rezgėjas.

— Bet, mis Vernon, tegu aš ir turėčiau kai ką jums pasakyti, kaip jūs pažiūrėtumėte į tą žmogų, kuris vieno sąjungininko paslaptis išduoda kitam? Rešlis, kaip jūs pati pareiškėte, tebėra jūsų sąjungininkas, nors ir nebe draugas.

— Šiuo reikalu aš nepakenčiu išsisukinėjimo ir nelinkusi juokauti. Rešlis negali, neprivalo ir tenedrįsta skleisti apie mane, Dianą Vernon, tokių kalbų, kurių negalima man pasakyti, kai aš to paprašau. Tikra tiesa, kad dėl kai kurių dalykų mus sieja paslaptis ir abipusis pasitikėjimas, bet tai, ką jis jums pasakė, čia niekuo dėta, kaip ir apskritai niekuo dėta ir aš pati.

Aš tuo tarpu jau spėjau atitokti iš sumišimo ir greitai apsisprendžiau neatskleisti to, ką Rešlis man buvo patikėjęs. Jaučiau, kad būtų negražu, jei aš atpasakočiau privatų mūsų pašnekesį. „Man tatai neišeis į naudą,— mąsčiau aš,— o mis Vernon, be abejo, labai įskaudins". Todėl rimtai atsakiau, kad mudu su misteriu Rešliu Osbaldistonu paviršutiniškai pasišnekėjome apie šeimyninę pilies gyven-

tojų padėtį, ir pareiškiau, kad apie ją nebuvo pasakyta nieko, kas būtų sudarę nepalankų įspūdį. Tačiau pridūriau, kad aš, būdamas džentelmenas, negaliu smulkiau atpasakoti privataus pašnekesio.

Ji staiga atsistojo panaši į Kamilą[90], pasiruošusią šokti į mūšį.

— Šitaip neišsisuksite, gerbiamasis. Aš turiu išgirsti kitokį jūsų atsaką.

Jos veidas užsiliepsnojo, skruostai paraudo, akyse blykstelėjo kibirkštys, ir ji vėl prašneko:

— Aš reikalauju tokio paaiškinimo, kokio turi teisę reikalauti šlykščiai apšmeižta moteris iš kiekvieno vyriškio, kuris vadina save džentelmenu; kokio turi teisę maldauti kiekvieno, kuriam teko laimingesnė dalia; praradusi motiną, neturinti draugų, vienut vienutėlė pasaulyje moteris, likusi be globos ir užtarėjo,— maldauti vardan Dievo, kuris kitus leido į pasaulį džiaugtis, o ją — kentėti. Jūs išklausysite mano prašymą, arba,— pridūrė ji, iškilmingai pakeldama akis,— pasigailėsite savo užsispyrimo, jeigu iš viso yra atmoka už skriaudas čia, žemėje, ar danguje.

Mane didžiai nustebino jos karštumas, bet aš pajutau, kad šitaip maldaujamas privalau atidėti į šalį skrupulingą mandagumą ir trumpai, bet aiškiai atpasakoti jai svarbiausius momentus iš viso to, ką man buvo išdėjęs Rešlis.

Ji atsisėdo į krėslą ir nusiramino, vos tik aš ėmiau pasakoti; o kai stabtelėdavau, stengdamasis kuo švelniau išreikšti mintį, ji ne kartą pertraukdavo mane, sušukdama:

— Tęskite, labai jus prašau! Pirmas žodis, kuris ateis į galvą, yra pats tikriausias, todėl pats geriausias. Nebijokite užgauti mano jausmų ir kalbėkite taip, lyg viską pasakotumėte trečiam nesuinteresuotam asmeniui.

Šitaip skatinamas ir verčiamas, aš išstenėjau visas Rešlio man išklotas šnekas apie ankstesnį jos įsipareigojimą ištekėti už kurio nors Osbaldistono ir apie dėl to atsiradusius kebłumus. Čia buvau benutyląs, bet Diana, būdama įžvalgi, pajuto, kad aš kažką nutylėjau, ir net maždaug įspėjo ką.

— Žinoma, negražu buvo Rešliui visa tai pliaukšti

---

[90] Kamila — karingoji deivė, Vergilijaus „Eneidos" personažas.

apie mane. Aš esu lyg ta vargšė pasakos našlaitė, dar lopšyje sužadėta su Juoduoju Norvegijos Lokiu, bet daugiausia sielvartaujanti dėl to, kad mokykloje klasės draugės ją pravardžiuoja Meškino sužadėtine. Tačiau, be viso to, Rešlis juk užsiminė kai ką ir apie save?

— Jis, žinoma, užsiminė, kad jeigu ne baimė skaudžiai užgauti brolį, tai dabar, pasikeitus jo likimui, norėtų vietoj Tornklifo vardo tuščioje dispenso vietoje matyti įrašytą Rešlio vardą.

— Šit kaip? Iš tikrųjų? — sušuko ji.— Koks jis kilniaširdis! Per daug garbės nuolankiai jo tarnaitei, mis Vernon. O ji, suprantama, turėtų nesitverti džiaugsmu, jeigu šitaip vardai iš tikrųjų būtų pakeisti?

— Tiesą pasakius, jis apie tai užsiminė ir net davė suprasti...

— Ką gi? Aš noriu išgirsti viską! — karštai sušuko ji.

— Kad jis nutraukė judviejų ryšius, bijodamas, kad įsikeros jausmas, kurio puoselėti jam neleido ruošimasis į kunigus.

— Esu didžiai jam dėkinga už apdairumą,— atsakė mis Vernon, ir kiekvienas gražaus jos veido bruožas, rodės, stengėsi išreikšti didžiausią panieką ir pasibjaurėjimą.

Valandėlę patylėjusi, ji vėl kaip paprastai ramiai prašneko:

— Beveik visa tai, ką išgirdau iš jūsų, aš tikėjausi ir privalėjau tikėtis išgirsti, nes, išskyrus vieną aplinkybę, tatai tikra tiesa. Tačiau, kaip esti tokių stiprių nuodų, kurių vienas kitas lašas gali užteršti visą šaltinį, taip ir Rešlio šnekose buvo vienas melas, pakankamai pajėgus apnuodyti visą šulinį, kuriame, kaip sakoma, glūdi pati tiesa. Tai įžūlus ir šlykštus melas, kad aš, pažinodama Rešlį taip, kaip, deja, buvau priversta jį pažinti, dėl kažkokių aplinkybių būčiau galėjusi manyti savo likimą susieti su jo likimu. Ne,— kalbėjo ji su kažkokiu vidiniu pasidygėjimu, veikiausiai nesąmoningu,— bet koks likimas geriau negu šitoksai; tūkstantį kartų verčiau prasilakėlis, lošėjas, mušeika, jojikas, besmegenis kvailys, tik ne Rešlis. Vienuolynas, kalėjimas, kapas man būtų mielesnis už juos visus.

Liūdnos gaidos buvo jaučiamos jos balse, atliepdamos tą keistą ir įdomiai romantišką jos padėtį. Tokia jaunutė, tokia žavi, tokia nepatyrusi, palikta visiškai savo pačios valiai, be jokios moralinės atramos, kurią mergai-

tė paprastai patiria iš ją užstojančių draugių, netekusi net tos menkos galimybės, kurią suteikia elgesio su moterimis aukštuomenėje etiketas,— vargu ar bus metaforiška, jei aš pasakysiu, kad dėl jos mano širdis pasruvo krauju. Tačiau ji taip oriai niekino bet kokį ceremoningumą, taip atvirai piktinosi melu, taip ryžtingai ir drąsiai žvelgė į akis ją supantiems pavojams, kad aš, užuot gailėjęsis jos, ėmiau karštai žavėtis ja. Diana atrodė man kaip princesė, apleista valdinių ir netekusi valdžios, bet vis tebežiūrinti su panieka į tas visuomenines normas, kurios privalomos žemesnio rango žmonėms, ir prislėgus sunkumams drąsiai ir su pasitikėjimu pasikliaujanti dangaus teisingumu ir nepalaužiama dvasine savo pačios ištverme.

Aš buvau bemėginąs išreikšti jai ir užuojautą, ir susižavėjimą didžia jos drąsa tokiomis sunkiomis aplinkybėmis, bet mis Vernon iškart mane nutildė.

— Aš jums juokais esu pasakiusi,— tarė ji,— kad nemėgstu komplimentų, o dabar rimtai sakau, kad neprašau užuojautos ir niekinu paguodą. Kas užgriuvo man ant pečių — aš iškentėjau. Kas dar užgrius — irgi iškentėsiu, kiek jėgos leis. Joks užuojautos žodis nė per plauką nepalengvina vergui jo naštos. Pasaulyje tėra vienas žmogus, kuris galėjo man padėti, bet jis tik dar labiau pasunkino mano padėtį,— tai Rešlis Osbaldistonas. Taip! Buvo toks laikas, kai aš galėjau jį pamilti. Bet, didysis Dieve! Kokio tikslo siekdamas jis galų gale įgijo vienišos būtybės pasitikėjimą! Ir kaip atkakliai jis ėjo prie šios savo užmačios metai po metų, nė vieno vienintelio karto nesiteikdamas išgirsti sąžinės ar užuojautos balso! Kokiam tikslui pasiekti jis pats nuodais pavertė tą peną, kurį teikė mano protui! Gailestingoji Apvaizda! Kas manęs laukė šiame ir aname pasaulyje! Juk būčiau pražuvusi kūnu ir siela, jeigu būčiau įkliuvusi į to užkietėjusio niekšo pinkles!

Mane taip pritrenkė klastinga išdavystė, kurią ji man atskleidė, kad pašokau nuo kėdės ir, nežinodamas ką daraąs, nusitvėriau špagos rankenos. Aš buvau bepuoląs iš kambario ieškoti to, kuriam būčiau galėjęs išlieti teisėtą savo pasipiktinimą. Vos atgaudama kvapą, įsmeigusi į mane akis, kuriose vietoj pykčio ir paniekos blykstelėjo išgąstis, mis Vernon pašoko ir užstojo man kambario duris.

— Palaukite! — sušuko ji.— Palaukite! Kad ir koks

teisus jūsų pasipiktinimas, bet jūs nežinote nė pusės šio siaubingo kalėjimo paslapčių.— Ji neramiai apžvelgė kambarį ir prabilo kone pašnibždom: — Jo gyvybę saugo kerai, jūs negalite jo užpulti, nesukeldamas pavojaus kitų gyvybei ir neužtraukdamas daug kitokių blogybių. Kitaip vieną teisingo atpildo momentą jis vargu ar būtų likęs gyvas kad ir nuo šitos štai silpnos rankos. Aš jums sakiau,— pridūrė ji, vėl man parodydama sėstis,— kad man nereikia guodėjų, o dabar pasakysiu, kad man nereikia nė keršytojo.

Nejučiomis atsisėdau į kėdę, mintimis perbėgdamas jos žodžius, ir prisiminiau tai, į ką neatkreipiau dėmesio plykstelėjus pirmam pykčiui: juk aš neturėjau nė mažiausios teisės tapti mis Vernon gynėju. Ji patylėjo, iki atvės jos pačios ir mano susijaudinimas; paskui kreipėsi į mane daug ramesniu balsu:

— Aš jau kalbėjau apie paslaptį, susijusią su Rešliu, pavojingą ir nelemtą paslaptį. Nors jis ir niekšas ir žino, kad mano akyse yra pasmerktas,— aš negaliu, nedrįstu atvirai nutraukti visko su juo ir pasipriešinti. Jūs taip pat, misteri Osbaldistonai, turite jį pakęsti, kovoti su jo klastomis atsargiai, o ne smurtu. Bet užvis labiausiai turite vengti tokių scenų kaip vakar vakare, nes tuo suteiksite jam pavojingą pranašumą prieš save. Aš nusprendžiau jus perspėti ir kaip tik dėl šito pasikviečiau pasikalbėti, bet atskleidžiau jums kur kas daugiau, negu buvau maniusi. Aš užtikrinau mis Vernon nepanaudosiąs jos atvirumo piktam.

— Tikiuosi, kad taip,— atsakė ji.— Jūsų veidas ir elgesys žadina pasitikėjimą. Likime ir toliau draugai. Jums nėra ko bijoti,— pridūrė ji nusijuokdama ir šiek tiek parausdama, tačiau tuo pačiu laisvu ir nevaržomu balsu,— kad mūsų draugystė tebus, anot mūsų poeto, tik kaukė kitam jausmui pridengti. Savo galvosena ir elgesiu aš veikiau ne moteris, o vyras, tarp kurių buvau auklėjama. Be to, mane nuo pat lopšio gobia nelemtas vienuolės šydas. Jūs lengvai galite patikėti manimi, kad aš nė karto nepagalvojau apie tą pasibjaurėtiną sąlygą, kuri leistų man išsivaduoti iš vienuolyno. Man dar neatėjo laikas,— pridūrė ji,— pareikšti galutinio savo apsisprendimo, ir kol dar leista, noriu drauge su visais, kurie mėgsta gamtą, laisvai gėrėtis plačiaisiais kloniais ir gūdžiomis kalvomis.

O dabar, taip puikiai mums išsiaiškinus šitą Dantės vietą, prašau jus, sėskite ant žirgo ir jokite pažiūrėti, kaip sekasi tiems opšrautojams. Man taip skauda galvą, kad negaliu prisidėti.

Aš išėjau iš bibliotekos, bet nejojau pas medžiotojus. Jaučiau, kad būtinai reikia pasivaikščioti vienam ir nusiraminti, iki galėsiu ryžtis iš naujo susitikti su Rešliu, kurio visas suktas niekšiškumas dabar taip stulbinamai atsiskleidė prieš mane. Diuburo šeimoje (jis buvo įsitikinęs reformatas) man buvo tekę girdėti daug visko pasakojant apie katalikų kunigus, kurie, piktnaudžiaudami draugyste, svetingumu ir švenčiausiais visuomeninio gyvenimo saitais, tenkina tas nuodėmingas aistras, kurioms net menkiausiai pataikauti draudžia jų luomas. Bet šis kruopščiai apgalvotas planas — imtis auklėti vienišą aukštos kilmės našlaitę, taip artimai susijusią su jo šeima, klastingai siekiant paskui ją suvedžioti,— planas, kurį man taip smulkiai, taip nuoširdžiai ir tauriai pasipiktinusi atskleidė pati numatytoji auka, dabar atrodė kur kas bjauresnis už visa tai, ką buvau girdėjęs, gyvendamas Bordo mieste. Pajutau, kad man bus labai sunku, sutikus Rešlį, paslėpti tą pasišlykštėjimą, kurį jis sužadino. O tuo tarpu šitai buvo absoliučiai būtina ne vien dėl to, kad Diana mane taip mįslingai įspėjo, bet ir todėl, kad iš tikrųjų neturėjau tiesioginės dingsties susivaidyti su pusbroliu.

Todėl nusprendžiau: kol mudu su Rešliu gyvensime toje pačioje šeimoje, atsilyginti jam už veidmainystę, kiek tai bus galima, tuo pačiu. O kai jis išvyks į Londoną, aš nusprendžiau parašyti Ovenui ir taip jį apibūdinti, kad senis būtų atsargesnis, saugodamas mano tėvo interesus. Tokį žmogų kaip Rešlis godumas ir garbės troškimas traukia taip pat, jei ne daugiau, kaip ir neteisėtas smaginimasis. Energingu savo charakteriu, mokėjimu pademonstruoti tariamus pranašumus jis galėjo lengvai laimėti didelį pasitikėjimą, ir nebuvo vilties tikėtis, kad sąžiningumas ar dėkingumas jam sutrukdytų panaudoti tą pasitikėjimą piktam. Uždavinys buvo gana keblus, ypač man, nes mano įspėjimas galėjo būti palaikytas pavydu varžovui, užėmusiam mano vietą tėvo namuose. Vis dėlto man atrodė reikalinga parašyti tokį laišką Ovenui, kuris buvo savotiškai atsargus, sumanus ir įžvalgus, kad padarytų tinkamas išvadas iš mano pranešimo apie tikrąjį Rešlio veidą.

Todėl brūkštelėjau laišką ir pirma pasitaikiusia proga pasiunčiau į paštą.

Sutikęs Rešlį, įsitikinau, kad jis kaip ir aš pasiryžęs laikytis nuo manęs per tam tikrą atstumą, vengdamas bet kokios dingsties susikivirčyti. Jis, be abejo, numanė, kad mis Vernon apie jį yra atsiliepusi nepalankiai, nors ir negalėjo žinoti, kad jinai man atskleidė niekšiškas jo užmačias. Todėl mudu abu laikėmės santūriai ir kalbėjomės apie nereikšmingus dalykus. Tačiau Osbaldistone jis išgyveno po to tik keletą dienų, ir aš, per šį laiką jį stebėdamas, atkreipiau dėmesį tik į dvi aplinkybes. Pirmiausia, pajėgus ir veiklus jo protas nepaprastai greitai, kone intuityviai, apčiuopdavo ir perimdavo elementarias žinias, reikalingas naujai jo karjerai, kuriai jis uoliai ruošėsi. Progai pasitaikius, jis mėgdavo pademonstruoti savo pasiekimus, tarsi norėdamas man parodyti, kokia lengva yra jam toji našta, kuria aš bodėjausi ir kurią nusimečiau, nepajėgdamas pakelti. Kita stebinanti aplinkybė buvo ta, kad nors mis Vernon didžiai smerkė Rešlį, vienu du jie ne kartą gana ilgai kalbėdavosi, tačiau prie žmonių neatrodė esą vienas kitam nuoširdesni negu paprastai.

Kai atėjo diena Rešliui išvykti, jo tėvas atsisveikino abejingai, o broliai vos nuslėpdami džiaugsmą — it mokiniai, kurie mato mokytoją išvažiuojant atostogų ir patylomis džiaugiasi, nedrįsdami to atvirai parodyti; aš gi buvau šaltai mandagus. Kai Rešlis priėjo prie mis Vernon atsisveikinti, jinai šastelėjo atgal, su išdidžia panieka atmesdama galvą, bet vis dėlto padavė jam ranką ir tarė:

— Sudie, Rešli! Teatlygina jums Dievas už gera, ką padarėte, ir teatleidžia už bloga, ką ketinote padaryti.

— Amen, gražioji mano pussesere! — atsakė Rešlis šventeiviškų tonu, būdingu — pamaniau aš — jėzuitų auklėtiniams.— Laimingas tas, kurio geri norai išaugino darbų vaisius ir kurio pikti kėslai sunyko dar nepražydėję.

Šiais žodžiais jis atsisveikino.

— Tikras veidmainys,— pratarė mis Vernon man, kai paskui jį užsivėrė durys.— Kaip kartais gali tai, ką mes labiausiai niekinam ir nekenčiam, savo išore priartėti prie to, ką mes labiausiai gerbiame.

Be to konfidencialaus laiško, kurį minėjau ir kurį maniau esant protingiau pasiųsti paštu, per Rešlį įdaviau laiškelį tėvui ir taip pat keletą eilučių Ovenui. Būtų buvę

visai natūralu, jei savo laiškuose tėvui ir bičiuliui būčiau atskleidęs, kad esu tokioje padėtyje, kur jokiu būdu negaliu tobulintis, nebent perprasti medžiojimo su skalikais ir sakalais paslaptis, ir kur man gresia pavojus, bendraujant su netašytais jojeivomis ir arkliaberniais, pamiršti visas naudingas žinias bei elegantiškas manieras, kurias buvau įsigijęs anksčiau. Taip pat būtų buvę natūralu, jei būčiau papasakojęs, kaip bodžiuosi ir šlykščiuosi bendraudamas su žmonėmis, besirūpinančiais tik medžiokle ir niekingiausiomis pramogomis, jei būčiau pasiskundęs, kad namuose, kur aš svečiuojuosi, kasdien girtuokliaujama ir kad dėdė, seras Hildebrandas, kone įsižeidžia, kai aš atsiprašinėju negalįs gerti. Užsiminimas apie girtuoklystes, be abejo, būtų turėjęs sujaudinti mano tėvą, kuris pasižymėjo griežtu saikingumu. Palietus man šią stygą, mano kalėjimo durys tikriausiai būtų atsivėrusios,— tėvas būtų arba mane atšaukęs iš šios tremties vietos, arba bent būtų paskyręs man gyventi kitą kaimo vietovę.

Taip, mielas mano Trešemai, atsižvelgiant į tai, kaip nemalonu ir ilgu turėjo būti Osbaldistone mano metų ir mano įpročių jaunuoliui, atrodė, būtų buvę visai natūralu, jei aš būčiau nurodęs savo tėvui visas šias blogąsias puses, vildamasis, kad jis duos sutikimą man išvykti iš dėdės pilies. Vis dėlto savo laiškuose tėvui ir Ovenui aš neužsiminiau apie tai nė žodelio. Jeigu Osbaldistono pilis būtų buvusi Atėnai su ankstesniąja mokslo šlove — Atėnai, kuriuose būtų gyvenę vien tik išminčiai, herojai ir poetai,— aš nebūčiau galėjęs pareikšti menkesnio noro išvykti.

Jeigu tavyje išliko nors kibirkštėlė jaunystės, Trešemai, tau nesunku bus atspėti, kodėl nutylėjau tai, kas, atrodo, buvo būtina pasakyti. Nepaprastas Dianos Vernon grožis, kurio ji pati, rodės, nė nenuvokė; romantiška ir mįslinga mergaitės padėtis; ją supą pavojai ir drąsa, su kuria jinai žvelgė jiems į akis; jos manieros, daug laisvesnės, negu derėjo jos lyčiai, nors šį pernelyg didelį jos laisvumą buvau linkęs laikyti kylančiu iš beatodairiškos savo pačios nekaltumo nuovokos; ir užvis labiau — palankus ir skatinąs mergaitės dėmesys, kuriuo ji mane išskyrė iš kitų,— visa tai, drauge paėmus, turėjo dominti geriausius mano jausmus, dirginti smalsumą, žadinti vaizduotę ir pataikauti mano tuštybei. Iš tikrųjų aš nedrįsau pats sau prisipažinti, kaip giliai buvau susidomėjęs mis Vernon ir kaip

ji buvo užvaldžiusi mano mintis. Mudu drauge skaitydavome, drauge vaikščiodavome, drauge jodinėdavome, sėdėdavome drauge prie stalo. Mokymąsi, kurį buvo nutraukusi, kai susikivirčijo su Rešliu, dabar ji vėl varė toliau, padedama mokytojo, kuris buvo daug nuoširdesnis, tačiau toli gražu nebuvo toks išmanantis.

Prisipažinsiu, aš per menkai buvau išpruseęs, kad galėčiau padėti jai studijuoti tas giliąsias disciplinas, kurias ji buvo pradėjusi su Rešliu ir kurios, man rodos, labiau tiko teologui negu gražiai mergaitei. Aš niekaip negalėjau suvokti, kuriems galams jis įtempė Dianą į gūdžius kazuistikos labirintus, scholastų vadinamus filosofija, arba į tokių pat painių, nors ir tikslesnių matematikos ir astronomijos mokslų nežinomybes. Veikiausiai jis siekė sujaukti jos supratimą apie lyčių skirtumą ir pripratinti prie tų gudrių argumentų, kad, atėjus laikui, galėtų melą apvilkti tiesos drabužiais. Tokiais pat sumetimais (nors šiuo atveju pikta užmačia buvo akivaizdesnė) Rešlio pamokymai skatino Dianą bodėtis išorinėmis mandagumo taisyklėmis, kurios šių dienų aukštuomenėje apibrėžia moters elgesį. Tiesa, mis Vernon buvo visiškai atskirta nuo bet kokio bendravimo su moterimis ir negalėjo perimti įprastų etiketo įgūdžių, nei kuo nors sekdama, nei kieno nors pamokoma, tačiau įgimtas kuklumas ir neklystanti nuojauta, kas yra bloga ir kas gera, vedė ją teisingu keliu ir niekad nebūtų leidę išklysti iš jo, kaip kad atsitiko mūsų pažinties dieną, jeigu ne tas įkyrus kalimas, kad panieką ceremoningumui lemia proto pranašumas, taip pat įsitikinimas, kad tai nieko blogo. Klastingas auklėtojas, be abejo, turėjo savo tikslų, griaudamas tuos santūrumo ir atsargumo pylimus, kurie supa dorybę. Bet už šiuos ir už kitus juodus savo darbus jis jau seniai atsakė aukštesniam teismui.

Pasižymėdama imliu protu, kuris godžiai įsiurbdavo visas pateikas žinias, Diana darė pažangą ne tik gilindamasi į abstrakčius mokslus. Aš aptikau, kad ji taip pat ir nemenka lingvistė, puikiai susipažinusi ir su senąja, ir su nūdienos literatūra. Jeigu ne ta aplinkybė, kad dideli talentai dažniausiai žengia tuo sparčiau, kuo mažiau jiems, atrodo, teikiama paramos, mis Vernon mokymosi pažanga galėjo pasirodyti neįtikėtina. Dar labiau nustebau, kai tuos dvasios lobius, kuriuos ji buvo pasisėmusi iš knygų, aš palyginau su jos tikrovės pažinimu. Atrodė, tarsi ji būtų

mačiusi ir žinojusi visa, išskyrus tai, kas dėjosi aplinkiniame pasaulyje, ir aš linkęs manyti, kad šis jos nežinojimas, šis naivus samprotavimas apie kasdienius dalykus, toks stebinantis kontrastas palyginti su išsamiu bendruoju jos išsilavinimu, kaip tik ir lėmė, kad jos šneka buvo neatsispiriamai žavi, ir visa, ką tik ji sakydavo ar darydavo, pavergdavo dėmesį: būdavo absoliučiai negalima nuspėti, koks bus kitas jos žodis ar veiksmas — subtiliausiai įžvalgus ar be galo naivus. Koks pavojus grėsė jautriam mano metų jaunuoliui, artimai ir nuolat bendraujant su tokia žavia ir savotiškai įdomia būtybe, gali lengvai suprasti kiekvienas, kuris nepamiršo savo jaunatvės išgyvenimų.

XIV SKYRIUS

Į tamsumą neria šviesos spindulys,
Pro langą gražuolės sušmėkšo slaptingi
šešėliai,
Tik kam gi pas ją ten tasai žiburys
Vidurnakčio metą taip vėlų?
Senovinė balada

Gyvenimas Osbaldistone buvo toks vienodas, kad nėra ko nė aprašinėti. Mudu su Diana Vernon didesnę laiko dalį smagiai praleisdavome drauge studijuodami. Kiti šeimos nariai ištisas dienas medžiodavo ar prasimanydavo kokių kitų pramogų, destis koks būdavo metų laikas. Šituose pasismaginimuose mudu irgi dalyvaudavome. Mano dėdė buvo įpročių žmogus ir palengva taip apsiprato su mano buvimu pilyje ir mano gyvenimo būdu, kad, galima sakyti, net pamilo mane. Veikiausiai būčiau galėjęs laimėti dar didesnį jo palankumą, jeigu būčiau griebęsis tų pačių gudrybių, kurių pasigaudavo Rešlis,— jisai, pasinaudodamas tuo, kad tėvas bodėjosi ūkio reikalais, palengva buvo suėmęs į savo rankas viso jo turto tvarkymą. Kai mano dėdė panorėdavo atsakyti į kokį raštą kaimynui ar susitarti su nuomininku, aš mielai imdavausi plunksnos arba padėdavau kai ką apskaičiuoti, todėl buvau kur kas nau-

dingesnis asmuo jo šeimoje negu kuris nors jo sūnų, tačiau aš anaiptol nerodžiau noro visiškai išvaduoti serą Hilderbrandą nuo jo paties reikalų tvarkymo.

— Sūnėnas Frenkas — protingas, apsukrus vyrukas,— sakydavo garbusis baronetas, kas kartą vis dėlto pridurdamas: — Aš pats nesitikėjau, kad šitaip pasigesiu Rešlio.

Kadangi itin nemalonu gyvenant svetimoje šeimoje su kuo nors nesutarti, aš stengdavausi nugalėti priešiškumą, kurį man jautė mano pusbroliai. Savąją juostele apsiūtą skrybėlę pakeičiau į žokėjo kepuraitę ir tuo gerokai pakėliau savo vertę jų akyse. Aš mitriai prajodžiau jauną eržilą ir susilaukiau dar didesnio jų palankumo. Vieną kitą kartą patogia proga pralaimėjęs lažybas Dikui ir pastatęs gerokai vyno į Persio sveikatą, pagaliau gana artimai susibičiuliavau su visais jaunaisiais skvairais, išskyrus Tornklifą.

Aš jau minėjau, kaip manęs nemėgo šis jaunuolis, kuris, tiesa, buvo šiek tiek protingesnis už savo brolius, bet užtat sunkesnio būdo. Paniuręs, irzlus ir užsispyręs, jis žiūrėjo į mano viešėjimą Osbaldistone kaip į kokį įsibrovimą ir pavydžiomis bei piktomis akimis stebėjo mano draugystę su Diana Vernon, kuri, pagal mano jau minėtą šeimų susitarimą, buvo laikoma jo nuotaka. Vargu ar jis ją mylėjo, jeigu iš viso galima čia taikyti žodį „meilė", bet jis žiūrėjo į ją kaip į savo nuosavybę ir patylomis širdo dėl kliūties, kurios nemokėjo pašalinti. Keletą kartų pamėginau pagerinti santykius su Tornklifu, bet veltui: jis atmetė mano pastangas lyg atlaidus dogas, kuris piktai urzgia, nesileisdamas, kad koks pašalinis jį paglostytų. Todėl lioviausi kreipęs į jį dėmesį — teširsta, jeigu jam patinka.

Tokie buvo mano santykiai su Osbaldistono šeimynykščiais. Bet turiu paminėti ir kitą pilies gyventoją, su kuriuo kartais pasišnekėdavau. Tai buvo Endrus Ferservis, sodininkas, kuris patyręs, kad esu protestantas, retai kada leisdavo man praeiti pro šalį, nepasiūlydamas draugiškai pasivaišinti iš škotiškos savo tabokinės. Šis mandagumas ir jam būdavo šiuo tuo parankus. Pirmiausia, jis nieko jam nekainuodavo, nes aš niekad nepaliesdavau jo tabako, antra, tatai suteikdavo Endrui, ne taip jau mėgstančiam sunkų darbą, puikią dingstį padėti į šalį keletui minučių kastuvą. Bet svarbiausia — šie trumpi pašnekesiai su-

teikdavo progą išpasakoti susikaupusias naujienas ir pasišvaistyti pašaipomis, kurias jam įkvėpdavo kandus šiaurietiškas jo humoras.

— Pasakysiu jums, sere,— tarė jis man vieną vakarą, nutaisęs gan paslaptingą veido išraišką.— Aš buvau nukakęs į Trinlei Nou.

— Ir smuklėje išgirdote kokių nors naujienų, ar ne, Endrau?

— Ne, sere! Į karčemas aš niekada nevaikščioju,— nebent kaimynas pasiūlo man pintą alaus. O gerti už savo kaštą — grynas brangaus laiko ir sunkiai uždirbtų pinigėlių švaistymas. Taigi aš nukakau į Trinlei Nou, kaip jau sakiau, savo paties reikaliuku — susitarti su Mati Simpson. Ji norėjo pirkti vieną kitą saiką kriaušių — pas mus jų visada netrūksta. Ir kai mes buvome besusiderą, staiga įeina ne kas kitas, o pats Patas Makredis, krominikas.

— Keliaujantis prekijas, ar ne?

— Vadinkite jį, gerbiamasis, kaip norite. Bet tai garbingas verslas ir pelningas, mūsų žmonės nuo seno jį mėgsta. Patas — mano giminaitis, todėl mudviem buvo nemaža džiaugsmo susitikus.

— Ir nuėję išgėrėte po ąsotį alaus, ar ne taip, Endrau? Dievaži, pasakokit trumpiau.

— Palauk, tamsta, palauk! Jūs, pietiečiai, vis skubate lyg be galvų, be to, tatai ir tamstelę liečia, taigi truputėlį kantrybės, verta paklausyti. Ąsotį alaus? Kur ten! Patas nė lašelio alaus man nepasiūlė. O Mati padavė mums nugriebto pieno ir storą miežinį raguolį, vieną nudviem abiem, žalią ir suzmekusį kaip kempinė,— toli gražu ne škotiškasis mūsų ragaišis! Susėdome prie stalo ir ėmėme abudu dėstyti savo tokeles.

— O dabar, būkit malonus, išdėstykite jas man, ir kuo trumpiau. Pasakykite tas naujienas, jeigu turite iš viso ką verta papasakoti. Negi stovėsiu šičia kiaurą vakarą!

— Jeigu jums įdomu, Londone žmonės lyg kvanktelėję dėl šitos šunybės, kuri nutiko čia, pas mus, šiaurės pasienyje.

— Kvanktelėję? Kaip tai suprasti?

— Nagi iš galvos eina, siunta, visai pašėlo. Tokia košė užvirusi — pasibalnojo kipšas Džeką Vebsterį.

— Bet ką gi visa tai reiškia? Ir kas man darbo su tuo kipšu ar Džeku Vebsteriu?

— Hm-m! — pratarė Endrus, apsimesdamas daug ką žinąs.— Košė užvirė per tą... per tą šunybę su lagaminėliu.

— Su kokiu lagaminėliu? Ką jūs norite pasakyti?

— Ogi atsimenate tą žmogelį, tą Morisą? Juk jis pasakojosi netekęs lagaminėlio? Bet jeigu čia jūs niekuo dėtas, aš juo labiau,— man visai nesinori gaišti tokio malonaus vakaro.

Ir tarsi staiga apimtas uolaus darbštumo, Endrus karštai ėmėsi kastuvo.

Dabar mano smalsumas, kaip numatė tas gudrus mitruolis, buvo sužadintas, ir aš, nenorėdamas pasirodyti itin susidomėjęs šiuo dalyku, stovėjau lūkuriuodamas, iki noras viską išsakyti vėl jį privers grįžti prie pradėto pasakojimo. Atkakliai kasdamas, Endrus retkarčiais tardavo kokį žodį, bet visai ne apie Makredžio naujienas. Aš stovėjau ir klausiausi, mintyse jį keikdamas, bet drauge ir stengdamasis nuspėti, kolgi jo užgaida tylėti stelbs norą kalbėti apie dalyką, kuris, be abejo, buvo užvaldęs visas jo mintis.

— Noriu iškapstyti iš čia šparagus ir pasėti pupelių! Prie kiaulienos jiems šparagų nereikia. Daug jie mat nutuokia apie gerus dalykus! Pamatytumėt, kokias trąšas gaunu iš ūkvaizdžio! Pridera, kad šiaudai būtų kvietiniai arba tegu jau avižiniai, o čia vienos šiukšlės, žirniniai pelai, nieko dora iš jų — sakytum, žvyrius. Suprantama, medžioklis tvarkosi arklidėse kaip jam patinka — patį geriausią mėšlą parduoda į šalį, tą aš jau gerai žinau! Bet šiandien šeštadienis, negalima pražiopsoti tokio vakaro,— oras dabar toks nepastovus. Jei per savaitę pasitaiko gražį dieniūkštė, tai būtinai sekmadienį — vadinasi, ji ne tavo. O antra, ką gali žinoti; jei Dievas panorės, giedra bus dar ir pirmadienį. Kuriems galams man lenkti nugarą iki vėlos nakties? Verčiau kulniuosiu namo. Girdi, skambina, kaip čia sakoma, skalambija vakarinėms pamaldoms!

Sulig tais žodžiais jis paėmė abiem rankom kastuvą, įbedė jį į išpurentą žemę ir pažvelgė į mane taip, kaip žiūri žmogus, kuris žino svarbią naujieną ir gali arba ją pasakyti, arba nuslėpti. Paskui nuleido atraitotas marškinių rankoves ir lėtais žingsniais priėjo prie savo švarko, kuris gražiai sulankstytas gulėjo ant artimiausio suolo sode.

„Še man ir bausmė, kad pertariau tą įkyrų sukčių,— pamaniau pats sau,— ir dar teks nusilenkti misteriui Ferserviui, kad malonėtų iškloti ką žinąs jam patogiomis sąlygomis".

Todėl pakėlęs balsą aš kreipiausi į jį:

— O vis dėlto, Endrau, kokios tos Londono naujienos, kurias sužinojote iš savo giminaičio, to prekijo?

— Krominink o, turbūt tamstelė norite pasakyti? — atšovė Endrus.— Tačiau vadinkite jį kaip gerbiamajam patinka, jie — didelis palengvinimas nuošaliame krašte, kur tėra vos vienas kitas miestelis, kaip, pavyzdžiui, šiame jūsų Nortumberlende. Nepalyginsi Škotijoj! Paimkime kad ir Faifo karalystę: ten nuo Kalroso iki Ist Niuiko, sakytum, išvien miestas. Nuo vieno galo ligi kito tik miesteliai ir miesteliai — lyg svogūnų pynė, vis su plačiomis gatvėmis, krautuvėmis, turgavietėmis. Namai mūriniai, visi tinkuoti, su prieangiais. Arba kad ir tasai pats Kerkoldis — visoje Anglijoje nėra labiau į ilgį išsidriekusio miesto.

— Visa tai, žinoma, labai puiku ir labai gražu, bet jūs, Endrau, ką tik kalbėjote apie Londono naujienas, ar ne?

— Taip, taip,— atsakė Endrus,— bet man pasirodė, kad tamstelei visai nesinori jų girdėti. Na, bet,— tempė jis toliau, piktdžiugiškai šypteldamas,— Patas Makredis sako, kad ten, parlamente, visi didžiai sujudo, išgirdę, kad apiplėštas misteri Morisas, ar kaip jį ten.

— Parlamente, Endrau? Kaipgi jie ten ėmė svarstyti tokį dalyką?

— Aha! Tą patį ir aš pasakiau. Jeigu tamstelė nori, pakartosiu viską, kaip mes šnekėjome,— kuriems galams čia meluočiau? „Patai,— pasakiau aš,— ką bendra turi Londono lordai su lerdais[91], didžiūnai su tuo ponaičiuku ir jo lagaminu? Kai mes Škotijoje turėjome savo parlamentą, Patai,— pasakiau aš,— (tegu kipšas nujoja visus tuos, kurie jį iš mūsų atėmė!), mūsų lordai sėdėdavo iškilmingai, leisdavo įstatymus visai šaliai, visai karalystei ir nesikišdavo į reikalus, kuriuos gali išspręsti paprastas taikos teisėjas; o dabar,— pasakiau aš,— man rodos, vos tik kokia daržininkė nutrauks kaimynei kyką — abi

[91] L e r d a s — dvarininkas (*škot.*).

bematant lėks Londonan į parlamentą. Tokia pat kvailystė,— pasakiau aš,— kaip ir pas mus, seno mūsų pakvaišėlio pilyje: surenka savo liurbius sūnelius, ir medžioklius, ir skalikus, vaiko arklius, trimituoja ragais, šėlsta kiaurą dieną — ir vis dėl to mažo žvėrelio; kai jį sučiumpa, pasirodo, besveriąs vos šešetą svarų".

— Jūs labai išmintingai samprotaujate, Endrau,— įsiterpiau aš, mėgindamas jį paskatinti, kad greičiau išdėtų visą esmę.— O ką gi atsakė jums Patas?

— „O,— pasakė jis,— ar ko geresnio galima tikėtis iš tų angliškų peniukšlių? Tokie jie apsirijėliai!.." O apiplėšimo istorija tokia. Kai tik ėmė rietis vigai su toriais, kai pradėjo vieni kitus plūsti kaip paskutiniai galvažudžiai, atsistojęs vienas toks vaikis — liežuvis jo ilgų ilgiausias — ir kad ims loti, kad ims loti, girdi, Šiaurės Anglijoje gyvenąs vien tik jakobitai (tiesą pasakius, čia jis nelabai apsiriko) ir kone atvirai drįstą kariauti; girdi, jie sustabdę ir apiplėšę vieškelyje karaliaus žygūną; patys žymiausi Nortumberlendo kilmingieji esą prikišę pirštus prie šio darbelio; iš jo esą pagrobta daug pinigų ir svarbūs dokumentai; ką nors patraukti atsakomybėn — tas pat, ką vėją gaudyti, nes kai apiplėštasis nuėjęs pas taikos teisėją, tai pas jį radęs tuos pačius du nenaudėlius plėšikus; besėdį jie sau ramiausiai prie teisėjo stalo ir begurkšnoją vyną; vienas plėšikas paliudijęs antrojo naudai, girdi, tasai esąs niekuo dėtas, ir teisėjas leidęs jam sveikam keliauti; maža to — jie trise jį taip įgąsdinę, kad doram žmogeliui, kuris netekęs savo pinigėlių, nieko kita nelikę, kaip nešdintis kuo toliau iš to krašto, kolei dar neatsitikę ko nors blogesnio.

— Nejaugi tai tiesa? — pratariau aš.

— Patas dievažijasi, tatai esanti tokia pat tiesa, kaip kad jo matuoklė esanti lygiai vieno jardo,— taip iš tikrųjų ir yra: tetrūksta tik vieno colio iki anglų jardo. O kai tas vaikis baigė savo oraciją, kilo baisus triukšmas, visi ėmė reikalauti, kad jis pasakytų tų žmonių pavardes, ir tasai ėmė ir išvardijo juos visus: ir Morisą, ir jūsiškį dėdę, ir skvairą Inglvudą, ir dar kai ką (tai sakydamas, jis gudriai dėbtelėjo į mane). Tada atsistojo kitas žaliūkas vaikis jau iš kitos pusės ir pareiškė, kad čia esą kaltinami šauniausi šalies džentelmenai, pasirėmus paskutinio bailio

melu; esą tasai pats Morisas Flandrijoje [92] buvęs išbūgnytas iš pulko už pabėgimą; ir dar jis pasakė, kad dėl visos šios istorijos ministras buvęs iš anksto susitaręs su Morisu dar prieš jam išvykstant iš Londono; esą, įsakius padaryti kratą, pinigai būtų atsiradę, jo manymu, kur nors netoliese Sent Džeimso rūmų[93]. Ir štai jie atsitempė Morisą, kaip jie sako, prie barjero,— pasiklausyti, ką jis galįs pasakyti apie visą tą bylą. Tačiau jo priešininkai taip ėmė traukti jį per dantį, klausinėdami apie jo pabėgimą ir apie visa, ką bloga jis kur buvo padaręs ar pasakęs per savo gyvenimą, kad,— pasakojo Patas,— tas vargšas stovėjęs nei gyvas, nei miręs; jie negalėję iš jo išgauti nė vieno žmoniško žodžio,— taip jį išgąsdinęs visas tas klyksmas ir šauksmas. Tikras liurbis tas bernėkas, galva jo išpurtus kaip sušalusi ropė. Įdomu, kaip jie savo liežuviais būtų užkimšę gerklę Endrui Ferserviui?

— Ir kuo gi viskas pasibaigė? Ar jūsų bičiuliui pavyko sužinoti?

— O kaipgi? Patas lyg tyčia ruošėsi į mūsų padangę, tai pagaišo dar savaičiukę, nes pirkėjams, šiaip ar taip, įdomu išgirsti kokių nors naujienų. Viskas atrodė iškraipyta, sudarkyta, kaip mėnulio atspindys upėje. Tas tipas, kuris išgarsino visą šitą istoriją, dabar triukšmingai traukėsi; jis mat tikįs, kad tas Morisas buvęs apiplėštas, bet manąs, kad tas vyrukas, galimas daiktas, dėl kai kurių smulkmenų apsirikęs. Tada atsistojęs tas antrasis smarkuolis ir pasakęs, girdi, kas jam darbo, ar Morisas buvęs apiplėštas, ar ne, jam svarbu, kad nebūtų teršiama skvairų reputacija, ypač tų, kurie gyvena Šiaurės Anglijoje,— mat, kaip pareiškęs jis, „aš pats esu iš Šiaurės ir neleisiu užgaulioti šiauriečių". Štai jie vadina diskusijomis — vienas truputėlį nusileidžia, kitas irgi — ir, žiūrėk, abu vėl geriausi bičiuliai. Na gerai! Kai žemutiniai rūmai lig valios išsitriukšmavo, išsiplūdo ir išsikoneveikė dėl Moriso ir jo lagamino, lordų rūmai vėl leidosi ginčytis iš naujo. Senajam Škotijos parlamente vieni ir kiti sėdėdavo kartu, tad ir netekdavo du tris kartus žėbėti tų pačių žarnokų. Tačiau lordai įsikibo į šią istoriją taip kietai ir godžiai, tarsi

[92] Anglija tuo metu kariavo Flandrijoje prieš Prancūziją.

[93] Sent Džeimso rūmai — tais laikais nuolatinė Anglijos karalių buveinė.

ji būtų buvusi šviežutė šviežutėlė. Beje, jie įsišneko apie kažkokį Kempbelą — neva jis mažumėlę prikišęs nagus prie to lagamino, nors ir turįs Argailio hercogo liudijimą, kad esąs padorus žmogus. Mak Kolum Moras, tai išgirdęs, visas užsidegė, suprantama, ne šiaip; jisai atsistojo ir kad ėmė drožti, kad ėmė pilti,— žeria jiems tiesiai į akis, užkiša jiems gerkles; Kempbelai, girdi, visi iki vieno dori žmonės, ir išmintingi, ir karingi, ir savo taurumu nė kiek ne menkesni už senąjį serą Džoną Gremą[94]. Bet jeigu tamstelė žinote nesąs nė vienu kraujo lašeliu joks giminė kuriam nors Kempbelui, kaip ir aš pats nesu joks giminietis,— tai jums pasakysiu, ką apie juos manau.

— Galiu jus patikinti, kad nieko bendra neturiu nė su vienu džentelmenu, kuris vadintųsi šiuo vardu.

— O, tada mudu galime apie juos kalbėtis kuo ramiausiai. Kempbelai, kaip ir kiekviena kita giminė, turi ir gerų, ir blogų žmonių. Tačiau Mak Kolum Moras dabar aukštųjų Londono žmonių sluoksniuose daug ką reiškia, nes sunku tikrai pasakyti, kieno pusę jis laiko, ir nė pats velnias nenorėtų su juo pyktis. Taigi jie ten net nutarė pripažinti Moriso skundą falsifikuotu šmeižtu, kaip jie jį pavadino, ir jei tas Morisas nebūtų laiku išdūmęs, jam būtų tekę už melagingą savo skundą pasistaipalioti prie gėdos stulpo.

Šitaip kalbėdamas, dorasis Endrus rinko savo smaigtelius, kastuvus, kaplius ir metė juos į karutį, bet tatai darė neskubėdamas, palikdamas man laiko dar kai ko paklausti, kas pasimaišys ant liežuvio galo, kol jis dar nenustūmė karučio į padarginę, kur tie jo įrankiai turėjo ilsėtis visą rytojaus dieną. Man pasirodė geriausia būsiant prašnekti tuoj pat, kol šis įžvalgusis gudruolis nepamanė, jog nutilau dėl svarbesnių priežasčių, negu buvo iš tikrųjų.

— Labai norėčiau susitikti su jūsų kraštiečiu, Endrau, ir iš jo paties viską išgirsti. Jums, be abejo, teko girdėti, kad aš turėjau šiek tiek nemalonumų dėl to įkyraus ir kvailo Moriso? (Endraus veide pasirodė didžiai reikšminga šypsena.) Aš norėčiau pats pasikalbėti su tuo jūsų prekiaujančiu giminaičiu ir išsiteirauti iš jo visas smulkme-

---

[94] Gremas — Džonas Grehemas (1643—1689); pašalinus Jokūbą II nuo sosto, jis iš jo šalininkų surinko kariuomenę ir kalnuotoje Škotijoje organizavo sukilimą, kuriame ir buvo nukautas.

nas, kurių prisiklausė Londone,— jeigu tatai galima padaryti be ypatingo vargo.

— Lengvų lengviausia,— pasakė Endrus,— tereikia tik užsiminti, kad aš noriu pirkti vieną kitą porą kojinių, ir jis atskus pas mane lyg pakaustytas.

— O, puiku! Pasakykite jam, kad aš esu pirkėjas. Kadangi naktis, kaip jūs sakote, graži ir patikima, pavaikščiosiu po sodą, iki jis ateis. Greitai ir mėnulis patekės iš anapus kalvų. Jūs galite atsivesti prekiją prie užpakalinių vartelių, o aš tuo tarpu pasigėrėsiu krūmais ir plačiašakiais medžiais, kurie mėnesienoje atrodo lyg šerkšnoti.

— Gerai! Gerai! Aš irgi dažnai sakau: griežčiai arba, sakysim, kalafiorai mėnesienoje atrodo taip grakščiai, lyg kokia ledi apsikarsčiusi briliantais.

Sulig tais žodžiais Endrus Ferservis nuskubėjo visas pralinksmėjęs. Jam reikėjo suvaikščioti apie dvejetą mylių, bet jis mielai leidosi į šį kelią, kad tik savo giminaičiui sudarytų progą paprekiauti kokiu mažmožėliu,— nors, galimas daiktas, būtų pagailėjęs už šešiapensį pastatyti jam elio kvortą.

„Anglas savo geraširdiškumą būtų parodęs kaip tik priešingai negu Endrus",— pamaniau aš, vaikščiodamas lygiais aksominiais takeliais. Su kukmedžio ir bugienio žalitvorėmis iš kraštų jie įvairiomis kryptimis buvo išraižę seną Osbaldistono sodą.

Kai nuėjęs iki galo vienu takeliu, apsisukau žengti atgal, mano žvilgsnis visai natūraliai užkliuvo už mažų bibliotekos langų — keletas jų buvo išsirikiavę antrajame aukšte iš tos pusės, kuri buvo man prieš akis. Pro langus matėsi šviesa. Tatai manęs nenustebino, nes žinojau, kad mis Vernon dažnai užsisėdi vakarais, bet aš delikatumo sumetimais tvirtai sau uždraudžiau ir niekad nemėginau užeiti pas ją tokiu laiku, kai visi kiti šeimos nariai įsitraukę į vakarines savo pramogas ir mūsų pasimatymas norom nenorom būtų virtęs *tête-à-tête*. Rytais mes paprastai skaitydavome drauge su ja toje menėje; bet tada nuolat užeidavo vienas ar kitas mūsų pusbrolis: paieškoti kokio nors pergamentinio *duodecimo*, kurį, nors paauksuotą ir su vinjetėmis, būtų galima paversti meškerės plūde; arba papasakoti mums kokį medžioklės nuotykį, arba tiesiog iš neturėjimo ką veikti. Žodžiu, rytais biblioteka buvo tokia vieta, kur vyriškis ir moteris galėjo susitikti, taip sakant,

neutralioje zonoje. O vakarais viskas virsdavo priešingai, ir man, išauklėtam šalyje, kur daug dėmesio skiriama (arba veikiau buvo skiriama tais laikais) vadinamajam *bienséance*[95], atrodė reikalinga laikytis etiketo tais atvejais, kai Diana Vernon per savo neprityrimą juo nesirūpino pati. Todėl aš, kiek galėdamas delikačiau, daviau jai suprasti, kad vakare mūsų pamokose dėl padorumo turėtų dalyvauti koks trečias asmuo.

Mis Vernon iš pradžių nusijuokė, paskui paraudo ir buvo besupykstanti, bet susivaldė ir tarė:

— Aš manau, kad jūs sakote tikrą tiesą. Pajutusi norą būti itin uoli mokinė, aš papirksiu arbatos puoduku senąją Martą, kad ji pasėdėtų šalia manęs ir pabūtų man širma.

Marta, senoji akmistrinė, savo skoniu nesiskyrė nuo pilies ponų. Vyno taurė su gera užkanda jai būtų buvusi mielesnė už geriausią kinišką arbatą. Bet kadangi tais laikais šis gėrimas buvo įprastas vartoti tik aukštesnių žmonių, tai Marta jausdavosi didžiai pamaloninta, jei kas ją pakviesdavo išgerti puodelio arbatos. O kadangi prie arbatos būdavo lig valiai cukraus, ir saldžių it cukrus šnekų, ir svieste pakepintų skrebučių, akmistrinė kartais teikdavosi mus pagerbti savo apsilankymu. Šiaip beveik visi tarnai iš kvailo prietaringumo vengdavo užsukti į biblioteką po saulės laidos. Jie tikėdavo, kad toje pilies dalyje rodąsi vaiduokliai. Visiems namams sumigus, tenai šmėkščioją šešėliai atrodydavę siaubingesni ir sklindą garsai — keistesni. Sutemus net patys jaunieji skvairai labai nenoromis, tik jau būtinai prireikus, teužeidavo į šią kraupią buveinę.

Tai, kad kitados bibliotekoje mėgdavo sėdėti Rešlis, tai, kad iš jos buvo slaptos durys į galinį ir atskirą kambarį, kurį jis pasirinko, anaiptol ne išsklaidė, priešingai, dar labiau padidino visų tarnų siaubą, kurį jiems keldavo klaiki Osbaldistono pilies biblioteka. Rešlis buvo išsamiai informuotas apie viską, kas dėjosi pasaulyje, daug ką išmanė visose mokslo srityse, kartais darė fizikos eksperimentus namuose, kur viešpatavo nemokšiškumas ir fanatizmas,— visa tai teikė pakankamą pagrindą manyti, kad jauniausias sero Hildebrando sūnus turįs galią valdyti dvasių pasaulį. Jis mokėjo graikų, lotynų ir hebrajų kalbas, todėl, kaip suprasdavo (ir sakydavo) jo brolis Vilfredas, galėjo

[95] Padorumui (*pranc.*).

nebijoti „nei dvasių ar šmėklų, nei velnio ar jo kipšų". Maža to, tarnai tvirtindavo, esą jie savo ausimis girdėję, kaip jis kalbėjęsis su kažkuo bibliotekoje, kai namuose visi ligi vieno miegoję, ir kad jis kiaurą naktį sergėjęs vaiduoklius, o rytą kietai miegojęs savo lovoje, kai jam, kaip tikram Osbaldistonui, derėję vesti į medžioklę skalikus.

Visi šie absurdiški gandai buvo perpasakojami ir man, kažką neaiškiai užsimenant, kažką nutylint. Iš to viso man pačiam teko daryti išvadas, ir aš, jūs lengvai galite tatai suprasti, tiktai juokiausi iš tokių šnekų. Tačiau visiškas nuošalumas, kuriam kas vakaras šiuos kambarius pasmerkdavo blogas jų vardas, man buvo dar viena priežastis netrukdyti mis Vernon, kai jai norėdavosi pasėdėti vakare vienai bibliotekoje.

Taigi viską krūvon sudėjus, aš visai nenustebau pamatęs bibliotekos languose šmėkšant šviesą. Tik man šiek tiek pasidarė keista, kai aiškiai išvydau, kaip pro pirmutinį langą praslinko dviejų žmonių šešėliai, užstodami žiburį ir užtemdydami stiklus. „Tai tikriausiai senoji Marta,— pamaniau aš,— kurią Diana bus pasikvietusi drauge praleisti vakaro. Arba aš stačiai apsirikau ir Dianos šešėlį palaikiau antru asmeniu". Ne, dievažiu! Štai jie pasirodė antrame lange,— aiškiai matyti dviejų žmonių figūros. Aure jie vėl dingo. Dabar jie matyti trečiame lange, ketvirtame,— tamsūs dviejų žmonių siluetai aiškiai pasirodo kiekviename lange, kai jie eina per kambarį tarp žvakių ir langų. Su kuo gi Diana leidžia vakarą? Antai šešėliai praslinko tarp langų ir žvakių antrą kartą, lyg norėdami patvirtinti, kad žiūrėdamas aš neapsirikau. Po to šviesa užgeso, ir šešėliai, suprantama, susiliejo su tamsa.

Ši maža smulkmena betgi ilgam užvaldė mano mintis. Aš neleidau sau nė pagalvoti, kad mano draugystė su mis Vernon turėtų kokį egoistinį tikslą, bet man buvo neįtikėtinai skaudu sutikti su mintim, kad jinai nepasidrovėjo paskirti kažkam slapta pasimatymą tokiu laiku ir tokioje vietoje, kur man pačiam atrodė būsiant nepatogu susitikinėti su ja,— ir tik jos pačios labui prisiėmiau nemalonią pareigą tatai jai išaiškinti.

— Paika, išdykusi ir nepataisoma mergiotė! — tariau pats sau.— Beprasmiška jai ką gera patarinėti ir nėra reikalo būti su ja delikačiam! Mane apgavo naivus jos elge-

sys, kurio, man rodos, ji yra išmokusi kaip mados dalyko, ir juo grožiuojasi lyg kokia šiaudine skrybėlaite. Tačiau aš įsitikinęs, kad, nors jos protas ir įstabus, jai kur kas mielesnė būtų keleto pliuškių draugija, kuri ją linksmintų savo tauškalais, negu pats Ariostas, jeigu jis dabar galėtų prisikelti iš mirusiųjų.

Šios mintys juo atkakliau slėgė mane dar ir todėl, kad dieną, įsidrąsinęs parodyti Dianai pirmųjų Ariosto knygų savo vertimą, aš paprašiau, kad vakarui ji pakviestų į biblioteką išgerti arbatos senąją Martą. Mis Vernon atsisakė, griebdamasi tokių pasiteisinimų, kurie man dabar pasirodė beprasmiški. Tačiau man neteko kaip reikiant apsvarstyti šios nemalonios staigmenos, nes ūmai atsidarė užpakaliniai sodo varteliai, ir mėnesienos nušviestoje alėjoje pasirodė dvi figūros — Endrus su savo kraštiečiu, sulinkusiu nuo nešulio, ir mano dėmesys nukrypo kitur.

Misteris Makredis, kaip ir tikėjausi, pasirodė esąs atkaklus, įžvalgus ir atsargus škotas, renkąs naujienas, kurios susijusios su jo verslu ir kurios jį šiaip domina. Jis mokėjo man aiškiai atpasakoti viską, kas buvo įvykę bendruomenių rūmuose ir lordų rūmuose, kur abi partijos, matyt, pasinaudojo Moriso byla kaip bandomuoju akmeniu parlamento nuotaikoms patikrinti. Ministerija, kaip man jau buvo tekę girdėti iš Endraus, matyt, pasirodė per daug silpna ir negalėjo palaikyti kaltinimo dėl aukštų bei įtakingų žmonių reputacijos, nes rėmėsi vien parodymais tokio Moriso,— labai abejotino asmens, kuris, be to, nupasakodamas visą įvykį, painiojosi ir pats sau prieštaravo. Makredis davė man net spausdinto žurnalo „News" numerį,— retai tepasiekiantį labiau nuo sostinės nutolusias sritis,— kuriame trumpai buvo atpasakotos diskusijos, ir egzempliorių hercogo Argailio kalbos, išspausdintos atskirame lape. Škotas prisipirkęs jų pas išnešiotojus, nes šitokios prekės turinčios gerą paklausą į šiaurę nuo Tvido[96]. Žurnale radau šykščią informaciją, su praleidimais ir daugtaškiais, ji maža ką tepapildė tai, ką išgirdau iš misterio Makredžio, o hercogo kalba, nors jausminga ir gražbyliška, buvo daugiausia panegirika savo kraštui, savo šeimai, savo klanui, be to, dar keletas pagyrimų, galbūt tokių pat nuoširdžių, nors ir ne tiek liepsningų, pačiam sau.

[96] Tvidas — Škotijos upė, tekanti palei pietinę jos sieną.

Aš negalėjau išsiaiškinti, ar buvo tiesiogiai taikyta į mano reputaciją, nors neliko jokios abejonės, kad geras mano dėdės ir jo šeimos vardas smarkiai apjuodintas, kad kažkoks Kempbelas — pasak Moriso, aršiausias iš dviejų jį užpuolusių plėšikų — pats asmeniškai, to paties Moriso tvirtinimu, stojęs liudyti kažkokio misterio Osbaldistono naudai ir per teisėjo nuolaidžiavimą išrūpinęs jam laisvę. Čia Moriso versija sutapo su mano paties įtarimais, kurie man kilo dėl Kempbelo nuo pat to momento, kai jį pamačiau pas teisėją Inglvudą. Viso to suerzintas, taip pat prislėgtas šios keistos istorijos, aš atleidau abu škotus, šį bei tą nusipirkęs iš Makredžio ir trumpai padėkojęs Ferserviui. Po to grįžau į savo kambarį apsvarstyti, ką man reikėtų daryti šitaip viešai sudergtai savo reputacijai apginti.

XV SKYRIUS

Iš kurgi tu — ir kas esi?
Miltonas

Visą naktį negalėjau užmigti, svarstydamas, ką buvau išgirdęs, ir iš pradžių buvau bepasiduodąs minčiai, kad man reikia kaip galima greičiau grįžti į Londoną ir pačiam paneigti paskleistą apie mane šmeižtą.

Bet nesiryžau šitaip pasielgti, prisimindamas, koks griežtas esti mano tėvas spręsdamas dalykus, vienaip ar kitaip susijusius su paties šeima. O jis, be abejo, turėdamas didelę gyvenimo patirtį, būtų galėjęs greičiau už ką kitą patarti, ką man daryti, ir, pasižindamas su žymiais ir įtakingais vigais, būtų lengviau išsirūpinęs, kad mane dėl visos tos bylos išklausytų tam tikri asmenys. Todėl galų gale viską apsvarstęs, nusprendžiau, kad užvis patikimiausia — visą istoriją aprašyti nuo pradžios ligi galo ir pasiųsti tėvui; o kadangi proga nuvykti iš pilies į pašto kontorą pasitaikydavo nedažnai, nusprendžiau pats nujoti į artimiausią miestelį už dešimties mylių ir savo rankomis įteikti pašte laišką.

Iš tikrųjų man dabar atrodė keista, kad nuo mano iš-

vykimo iš namų praslinko jau keletas savaičių, o aš vis dar nebuvau gavęs jokio laiško — nei tėvo, nei Oveno, nors Rešlis jau spėjo parašyti serui Hildebrandui, kad laimingai atvykęs į Londoną ir jį maloniai priėmęs dėdė. Tegu ir buvo už ką ant manęs rūstauti, bet, man rodėsi, nebuvau nusipelnęs, kad tėvas mane taip visiškai pamirštų. Man taip pat dingtelėjo mintis, kad, pats nujojęs į paštą, galimas daiktas, greičiau gausiu į rankas jo rašytą laišką, kuris šiaip gal ilgai manęs nepasiektų. Baigdamas laišką apie Moriso bylą, aš vis dėlto nepamiršau pareikšti karštą norą ir tvirtą viltį, kad tėvas pagerbs pagaliau mane nors keliomis eilutėmis — bent jau patardamas ir pamokydamas painiame reikale; mano gyvenimo patyrimas per menkas, rašiau aš, kad galėčiau pasirinkti tinkamą sprendimą.

Man trūko jėgų prisiversti prašyti tėvą, kad leistų man visam laikui grįžti į Londoną. Bet nenorą palikti dėdės pilį aš pridengiau pabrėžtinu nusilenkimu tėvo valiai; o kadangi pats save lengvai įtikinau, kad šitai ir buvo toji priežastis, dėl kurios nesispyriau, kad man būtų galutinai leista atsisveikinti su Osbaldistonu, tai aš neabejojau, jog ir tėvui ji pasirodys visai pakankama. Aš teprašiau leidimo nuvykti į Londoną trumpam laikui, kad galėčiau paneigti gėdingas paskalas, kurios taip plačiai visur skleidžiamos apie mane. Užantspaudavęs laišką, kuriame nuoširdus noras apginti gerą savo vardą taip keistai buvo sumišęs su nenoru palikti dabartinę savo buveinę, aš nujojau į miestelį ir atidaviau laišką pašto kontoroje. Tenai pat gavau laišką iš savo bičiulio, misterio Oveno, šiek tiek anksčiau, negu jis būtų šiaip pasiekęs mane:

„Brangus misteri Frensi,

pranešu, kad jūsų laiškas, kurį siuntėte per misterį R. Osbaldistoną, gautas. Misteriui R. O. padarysiu visas paslaugas, kokios tik bus mano galioje. Jau aprodžiau jam banką ir muitinę. Jis atrodo esąs sumanus, pusiausviras jaunas džentelmenas, kuris uoliai imasi darbo, ir, matyt, firma turės iš jo naudos. Norėčiau, kad kas kitas būtų domėjęsis šitais dalykais. Bet tebūnie Dievo valia. Kadangi, galimas daiktas, jums ten trūksta pinigų, atleiskite, jei aš pridedu prie laiško šimto svarų vekselį, kuris išrašytas p. p. Hoperio ir Gerderio Niukastlyje vardu, šešių dienų

terminu, ir aš neabejoju, kad pinigai jums bus tiksliai išmokėti.

Lieku, kaip ir pridera, brangusis misteri Frenkai, jus godojantis ir klusnus jūsų tarnas

Džozefas Ovenas

Postscriptum. Tikiuosi, jūs pranešite man, kad esate gavęs šį laišką. Labai gaila, kad mes taip retai tegauname iš jūsų laiškų. Jūsų tėvas tikina jaučiąsis kaip ir visada, bet atrodo nekaip".

Aš gerokai nustebau, kad šitame senojo klerko laiške, parašytame formaliu raštinės stiliumi, nebuvo nė užsiminta apie tą mano konfidencialų laišką, kurį jam pasiunčiau, norėdamas atskleisti tikrąjį Rešlio būdą,— nors, sprendžiant iš to, kiek laiko eina paštas, jis, be abejo, turėjo jau seniai jį gauti. Tą laišką buvau pasiuntęs iš pilies paprastu būdu, ir man nebuvo jokio pagrindo abejoti, kad jis galėjo kur užsimesti pakeliui. Kadangi jo turinys buvo didžiai svarbus ir man, ir mano tėvui, aš čia pašte sėdęs iš naujo parašiau Ovenui, pakartodamas maždaug viską, ką buvau rašęs aname laiške, ir primygtinai prašydamas, kad jis artimiausiu paštu praneštų man, kai tik gaus šį laišką. Taip pat paminėjau gavęs siųstą vekselį ir pažadėjau pasinaudoti juo, jeigu tik man prireiksią pinigų. Iš tikrųjų aš gerokai nustebau, kad tėvas aprūpinti mane būtinais dalykais palieka savo klerkui; bet nusprendžiau, kad dėl to jie veikiausiai buvo susitarę. O jeigu ir ne — Ovenas buvo viengungis, palyginti turtingas ir karštai prisirišęs prie manęs, todėl aš nesvyruodamas priėmiau tą nedidelę sumą, kurią nusprendžiau laikyti paskola ir grąžinti ją pirma proga,— jeigu, žinoma, tėvas iš anksto jos neapmokėjo. Šitaip ir parašiau Ovenui. Miestelio krautuvininkas, į kurį mane nukreipė paštininkas, mielai apmokėjo auksu mano pateiktą vekselį p. p. Hoperio ir Gerderio vardu, ir aš grįžau į Osbaldistono pilį kur kas turtingesnis, negu buvau išjojęs. Savo finansų papildymui nebuvau visai abejingas, nes pilyje man norom nenorom tekdavo turėti šiokių tokių išlaidų. Aš jau seniai su apmaudu ir nerimu stebėjau, kaip nejučiom senka suma, likusi man po kelionės. Dabar ši nerimo priežastis laikinai buvo pašalinta.

Grįžęs į pilį, aš patyriau, kad seras Hildebrandas su vi-

sais savo sūnumis išsidanginęs į nedidelį sodžių, vadinamą Trinlei Nou — „paveizėti", pasak Endraus Ferservio,— „kaip pasipūtėliai gaidžiai išles vienas kitam smegeninę".

— Tikrai, Endrau, tatai žiauri pramoga. Pas jus, Škotijoje, gaidžių peštynių turbūt niekas nerengia?

— Žinoma, ne,— daug negalvodamas, atsakė Endrus, bet tuoj pat sušvelnino griežtą savo neigimą.— Nebent per užgavėnes... ar kitų švenčių dienomis. Bet, po šimts pypkių, kuriems galams gailėtis tos prakeiktos vištų veislės; per jas darže nuolat tiek eibių, kad neatginsi nuo jų nei pupų, nei žirnių. Bet kas gi čia per stebuklas? Kodėl tos bokšto durys atviros? Juk misteris Rešlis Londone! Jisai juk negalėjo jų atidaryti!

Bokšto durys, apie kurias kalbėjo Endrus, buvo į sodą. Jomis baigėsi įviji laiptai į misterio Rešlio kambarį, kuris, kaip jau esu minėjęs, glaudėsi galinėje pilies dalyje ir atskiru įėjimu susisiekė su biblioteka, o kitu — skliautuotais, klaidžiais ir tamsiais koridoriais — su likusiais namais. Ilgas siauras takelis, išklotas velėna ir abipus apsodintas aukštais bugieniais, ėjo nuo bokšto durų prie mažų vartelių mūrinėje sodo sienoje. Rešlis, kuris gyveno laisvai ir nepriklausomai nuo kitų šeimos narių, šiuo taku galėdavo dingti iš pilies ir grįžti į ją, kada tik užsigeisdavo, nesužadindamas pašalinių žmonių smalsumo. Tačiau jam išvykus, įvijais laiptais ir bokšto durimis niekas nesinaudojo, todėl sodininko pastaba man sukėlė nerimą.

— O jūs nepastebėjote, ar dažnai šios durys esti atidarytos? — paklausiau aš.

— Ne taip jau dažnai, bet porą kartų vis dėlto esu matęs. Tikriausiai užeina kunigas, tėvas Voganas, kaip jie jį vadina. Iš tarnų jūs nieko nepriviliotumėt prie šių laiptų, tie vargšai įbauginti pagonys bijo vaiduoklių, šmėklų ir visokių ano pasaulio pamėklių. Tik tėvas Voganas save laiko privilegijuota persona, „manęs, girdi, nė pats kipšas neįveiktų!" O aš galiu kirsti lažybų, jog paskutinis vikaras anapus Tvido kur kas greičiau išvarytų vaiduoklius negu tėvas Voganas su švęstu savo vandenėliu ir su visokiais stabmeldiškais burbleniмais. Man rodos, kad ir lotyniškai kaip reikiant jisai nemoka,— bent jau manęs nesupranta, kai aš jam vardiju moksliškus augalų pavadinimus.

Apie tėvą Voganą, kuris savo laiką ir dvasišką rūpinimąsi turėjo skirti Osbaldistonui ir penkioms ar šešioms kaimyninėms katalikų skvairų pilims, aš dar nė karto nebuvau užsiminęs, nes gana retai man pasitaikydavo jį sutikti. Jis buvo kokių šešiasdešimt metų, kilęs iš šiaurės, iš geros šeimos, kaip kad man buvo duota suprasti. Atrodė labai įspūdingai, laikėsi oriai, ir Nortumberlendo katalikai jį gerbė kaip kilnų ir tiesų žmogų. Vis dėlto tėvui Voganui anaiptol nestigo tų ypatybių, kuriomis pasižymi dvasininkų luomas. Jį gaubė paslaptingumas, kurį protestantai tapatino su jėzuitų intrigom. Osbaldistono čiabuviai (šitaip juos galime visai pagrįstai vadinti) ne tiek jį mylėjo, kiek jo pribijojo ar bent rodė jam pagarbą. Jis aiškiai smerkė lėbavimus,— jie darydavosi saikingesni, kol kunigas būdavo pilyje. Net pats seras Hildebrandas tada tvardydavosi, todėl galimas daiktas, kad tėvo Vogano lankymasis pirmiausia užkrėsdavo pilies gyventojus nuoboduliu. Jis elgėsi mandagiai, įsiteikiamai, beveik meilikaujamai, kaip paprastai elgiasi katalikų dvasininkai, ypač Anglijoje, kur pasaulietis katalikas, suvaržytas griežtų priesakų, religijos ir kunigo uždedamų draudimų, protestantų draugijoje yra atsargus, kone bailus, o katalikų kunigas, kuris turi teisę maišytis tarp įvairaus tikėjimo žmonių, bendraudamas su jais, laikosi laisvai ir žvaliai, kalbėdamasis atvirai pareiškia vieną kitą liberalesnę nuomonę; jis trokšta būti populiarus ir gana apsukriai moka to siekti.

Tėvas Voganas artimai bičiuliavosi su Rešliu, kitaip vargu ar jam būtų pavykę išsilaikyti Osbaldistone. Dėl to aš visai nenorėjau artimiau su juo susibičiuliauti, jis irgi nemėgino suartėti su manim, ir atsitiktiniai mūsų pašnekesiai apsiribodavo paprastu komplimentų pasikeitimu. Aš nusprendžiau, kad apsilankęs pilyje, galimas daiktas, jis apsigyvena Rešlio kambaryje ir, kaip kunigas, reikia manyti, kartais naudojasi ir biblioteka. Labai įtikėtina, dingtelėjo man į galvą, kad būtent jo žvakė ir patraukė mano dėmesį praėjusį vakarą. Bet šitoji mintis tuoj pat nejučiomis man priminė, kad mis Vernon ir kunigo santykiai buvo tokie pat paslaptingi, kaip ir jos bendravimas su Rešliu. Man nė karto neteko girdėti, kad ji kada nors būtų ištarusi Vogano pavardę arba bent nežymiai užsiminusi apie jį, išskyrus pirmą mūsų susitikimą, kai ji pasakė,

jog pilyje, be jos pačios, tėra tik pora žmonių, su kuriais galima pasišnekėti,— būtent Rešlis ir senasis kunigas Voganas. Nors mis Vernon niekad neprasitardavo apie tėvą Voganą, tačiau jam apsilankius, ji susirūpindavo bei kažko būgštaudavo ir nusiramindavo tik tada, kai jie persimesdavo vienu kitu reikšmingu žvilgsniu.

Kad ir kokia būtų paslaptis, gaubianti šios gražios ir įdomios mergaitės likimą, buvo aišku, jog čia įsipynęs tėvas Voganas. Siūlyte siūlėsi spėjimas, kad jam pavesta paruošti Dianą į vienuolyną, jeigu ji atsisakytų ištekėti už kurio nors mano pusbrolio,— to visiškai pakaktų paaiškinti, kodėl mergaitė taip neslepiamai jaudinasi jam atsilankius. O šiaip neatrodė, kad jie ilgai būtų kartu arba stengtųsi artimai bendrauti. Jeigu juos ir siejo kokia sąjunga, tai ji buvo nebyli, rėmėsi abipusiu supratimu ir pasireikšdavo veiksmais, o ne žodžiais. Bet pagalvojęs prisiminiau, kad kartą kitą man pasitaikė pastebėti juodu pasikeičiant ženklais, kurie man tada pasirodė lyg priminimas Dianai atlikti kokią nors religinę apeigą, nes žinojau, kaip sumaniai katalikų dvasininkai visur ir visada palaiko savo įtaką tikintiesiems. O dabar aš buvau linkęs šitam keistam bendravimui priskirti gilesnę ir paslaptingesnę prasmę. Ar kartais tas kunigas nesusitikinėja su mis Vernon slaptai bibliotekoje? — štai tas klausimas, kuris užvaldė mano mintis. O jeigu taip, tai kokiu tikslu? Ir kodėl Diana taip artimai pasitiki klastingojo Rešlio bendru?

Šie sunkūs klausimai mane prislėgė ir jaudino tuo labiau, kad aš negalėjau rasti į juos atsako. Jau ėmiau įtarinėti, kad mano draugystė su Diana Vernon nebuvo tokia indiferentiška, nors taip būtų buvę kur kas išmintingiau. Pasijutau pavyduliaująs tam storžieviui Tornklifui, pastebėjau, kad į kvailus mėginimus mane paerzinti reaguoju stipriau, nei atsargumo ir savo paties orumo sumetimais turėjau reaguoti. Aš akylai ir įdėmiai tyrinėjau mis Vernon elgesį, veltui stengdamasis išsiaiškinti, iš kur kyla šis tuščias mano smalsumas. Visa tai, kaip ir Benedikto[97] elgesys, kai jis nuo pat ryto imdavo valyti skrybėlę, rodė, kad švelnią jaunystę aplankė meilė. O mano protas, vis dar atsisakinėjąs pripažinti, kad esu kaltas dėl tokios ne-

[97] Šekspyro komedijos „Daug triukšmo dėl nieko" personažas.

protingos aistros, pasidarė panašus į tą neišmanėlį vadovą, kuris nuveda keleivį bala žino kur, o paskui atkakliai tvirtina, kad jokiu būdu negalėjęs išklysti iš kelio.

XVI SKYRIUS

Buvo maždaug vidudienis, kai vieną kartą, eidamas prie savo valties, aš didžiai nustebau išvydęs ant kranto basos žmogaus kojos pėdsaką, aiškiai įsispaudusį smėlyje.

„Robinzonas Kruzas"

Skatinamas smalsumo ir pavydo, kuriuos kurstė nepaprasta mis Vernon padėtis, ėmiau stebėti jos veidą ir elgesį taip primygtinai, kad, nors ir labai stengiausi tatai nuslėpti, man nepavyko apgauti jos apdairumo. Jausdama, kad aš ją seku, arba, tiksliau pasakius, varstau žvilgsniais, jinai aiškiai varžėsi, kankinosi ir apmaudavo. Kartais atrodydavo, kad jinai ieško patogios progos man atsilyginti už tokį elgesį, kurio jinai negalėjo nelaikyti įžeidžiamu,— tik prisiminkime, kaip atvirai ji mane įspėjo apie ją supančius pavojus. O kartais, rodos, būdavo bepratrūkstanti priekaištais. Tačiau jai stigo narsumo, o gal kitas jausmas kliudė pareikalauti tiesaus *éclaircissement*[98]. Jos nepasitenkinimas išsisklaidydavo, išsiliedamas sąmojingu pokštu, ir priekaištai likdavo jos lūpose. Keisti susiklostė mūsų santykiai, būdami tų pačių polinkių, mes didesnę laiko dalį praleisdavome glaudžiai bendraudami, tačiau slėpdavome savo jausmus, ir vieno poelgiai sukeldavo kitam pavydą bei nuoskaudą. Mes suartėjome, bet nepasitikėjome vienas kitu: iš vienos pusės — meilė be vilties bei tikslo ir smalsumas be jokio išmintingo pagrindo; iš antros pusės — varžymasis ir abejojimas, o kartais ir apmaudas. Bet man rodos, kad šių jausmų keliamas nerimas — tūkstančiu smulkmenų, erzinančių ir jaudinamų, nuolat skatindamas mane ir mis Vernon galvoti apie vie-

[98] Pasiaiškinimo (*pranc.*).

nas kitą,— vis dėlto (tokia jau žmogaus širdies prigimtis!) stiprino ir tvirtino abipusį mūsų prieraišumą. Nors būdamas tuščiagarbis, aš veikiai suvokiau, kad mano gyvenimas pilyje stiprina Dianos priešiškumą vienuolynui, vis dėlto niekaip negalėjau patikėti šita meile, matyt, perdėm priklausančia nuo keisto ir paslaptingo jos likimo. Mis Vernon buvo per daug tvirto ir ryžtingo būdo, kad leistų savo meilei man nustelbti protą ir pareigos supratimą. Tatai jinai įrodė per vieną pašnekesį, kartą mudviem susitikus.

Mes sėdėjome dviese bibliotekoje. Mis Vernon vartė man priklausantį „Orlando Furioso" egzempliorių, ir iš knygos iškrito prirašytas lapelis. Aš pasilenkiau jo paimti, bet ji pasirodė miklesnė.

— Eilėraštis,— tarė jinai, dirstelėjusi į lapelį, ir atlanksčiusi pakėlė į mane akis, tarsi laukdama atsako.— Juk leisite perskaityti?.. Ne, ne, jeigu jūs raustate ir mikčiojate, aš turiu peržengti jūsų kuklumą ir suprasti, jog leidimas suteiktas.

— Eilės nevertos jūsų dėmesio — čia tik vertimo juodraštis. Brangioji mano mis Vernon, nuosprendis bus per daug rūstus, jeigu jūs, taip puikiai pažįstanti originalą, tapsite teisėja.

— Mielas drauguži,— atsiliepė Diana,— leiskite jums patarti: nekabinkite ant meškerės kabliuko per didelės savęs menkinimo dozės. Dešimt prieš vieną, kad su tokiu jauku jūs nesužvejosite nė vieno komplimento. Jūs žinote, aš esu iš nepopuliarios tiesą sakančių žmonių giminės ir pačiam Apolonui neimčiau pataikaudama girti jo lyros.

Ir jinai ėmė skaityti pirmą strofą, skambančią maždaug šitaip:

Dainuoju meilę, ginklo šlovę, laurus,
Dėl damų atliktus karių žygius
Ir tuos laikus, kada į karą maurus
Per jūrą į Prancūzijos krantus
Atsivedė karalius jų rūstus,
Jaunasis Agramantas: siaubą sėjo,
Prieš Karlą vesdamas pulkų pulkus,—
Atkeršyt už Trojano mirtį ėjo,
Krikščionių tūkstančius išklot žadėjo.
Aš apdainuosiu ir Rolandą drąsų,
Žygius jo, pridengtus dar užmarštim;

Tą vyrą narsų, kilniadvasį,
Kaip jis, pasižymėjęs išmintim,
Staiga iš meilės puolė neviltin...

— Čia tiek daug prirašyta,— tarė ji, akimis perbėgusi visą lapelį ir pertraukusi saldžiausius garsus, kokiais tik gali mėgautis mirtingojo ausis,— jauno poeto eilių garsus, tariamus pačių brangiausių jam lūpų.

— Taip, per daug, kad patrauktų jūsų dėmesį, mis Vernon,— atsakiau aš įsižeidęs ir paėmiau lapelį, kurį jinai lengvai išleido iš rankų.

— Vis dėlto,— toliau kalbėjau aš,— išsiųstas į šio tolimo krašto vienatvę, aš kartais jausdavau, kad geriausia pramoga man bus — vien tik savo paties smagumui, kaip jūs, žinoma, supranta te,— ir toliau versti žavingąjį poetą; aš tai pradėjau prieš keletą mėnesių, dar gyvendamas Garonės pakrantėje.

— Aš tepaklausiu vieno dalyko,— tarė rimtai Diana.— Ar negalėjote jūs naudingiau leisti laiko?

— Jūs turite galvoje originalią kūrybą? — pratariau aš, didžiai patenkintas.— Tiesą pasakius, mano talentas yra linkęs veikiau rinkti žodžius ir rimus, o ne ką nors nauja sumanyti, todėl aš su džiaugsmu savinuosi mintis, kurias man jau užbaigtas siūlo Ariostas. Tačiau jūs, mis Vernon, skatinate mane...

— Atleiskite, Frenkai, aš jūsų neskatinu, jūs pats save skatinate. Aš turėjau galvoje ne originalią kūrybą ir ne vertimus, nes manau, kad jūs galėjote laisvalaikį praleisti kur kas naudingiau. Jūs įsižeidėte,— kalbėjo ji.— Man gaila, kad aš jus įskaudinau.

— Neįsižeidžiau, nė kiek neįsižeidžiau,— atsakiau aš, stengdamasis kalbėti kuo lipšnesniu balsu, nors tatai man nekaip sekėsi,— aš didžiai dėkingas, kad jūs manimi taip domitės.

— Ne, ne,— pasipriešino negailestingoji Diana,— įtemptame jūsų tone skamba įsižeidimas ir net piktumo gaidelė. Tačiau nerūstaukite, jeigu aš pamėginsiu išaiškinti jūsų jausmus iki galo,— galbūt tai, ką jums pasakysiu, jus dar labiau įžeis.

Aš supratau, kaip vaikiškai elgiuosi ir kiek pranašesnė savo vyriškumu mis Vernon, todėl ją patikinau, jog jai nė-

ra ko būkštauti,— aš nesudrebėjęs išklausysiu nuospręndį, padiktuotą, esu įsitikinęs, kilnių ketinimų.

— Nuoširdi mintis ir nuoširdūs žodžiai,— atsakė Diana.— Aš neabejoju, kad autorinės jūsų ambicijos kipšiukas pasistengs pasprukti, pirma įspėjęs kostelėjimu. Bet dabar rimtai. Ar jūs gavote paskutiniuoju metu kokią žinią iš savo tėvo?

— Nė žodelio,— atsakiau aš.— Tėvas nesiteikė man parašyti nė vienos eilutės per visus mėnesius, kol čia gyvenu.

— Keista. Jūs, drąsieji Osbaldistonai, nuostabi giminė! Vadinasi, jūs nežinote, kad jis išvyko į Olandiją kažkokiais neatidėliotinais reikalais, kurių niekas kitas negali sutvarkyti?

— Pirmą kartą girdžiu.

— Toliau, jums veikiausiai pasirodys naujiena — ir vargu ar maloni,— kad jisai pavedė Rešliui beveik savarankiškai tvarkyti firmos reikalus, kol pats sugrįš?

Aš pašokau, negalėdamas nuslėpti nustebimo ir nerimo.

— Jūs turite pakankamai pagrindo nerimauti,— tarė mis Vernon labai rimtai,— ir aš, jumis dėta, pasistengčiau užbėgti už akių ir pašalinti pavojų, kuris gali kilti dėl klaidingo jūsų tėvo žingsnio.

— Bet kaip tatai galima padaryti?

— Viską gali tas, kuris drąsus ir ryžtingas,— tarė ji, žvelgdama į mane lyg riterių gadynės herojė, kurios paskatinimas sunkią valandą įkvėpdavo karžygiui dvigubą narsumą.— Tačiau kuris būgštauja ir svyruoja, tasai nieko nepasieks, nes viskas jam atrodo neįmanoma.

— Ką gi jūs man patarsite, mis Vernon? — atsiliepiau aš, norėdamas ir bijodamas išgirsti jos atsaką.

Ji patylėjo valandėlę, paskui tvirtai atsakė:

— Tučtuojau keliaukite iš Osbaldistono ir grįžkite į Londoną. Jūs, galimas daiktas, ir taip,— kalbėjo ji sušvelnindama balsą,— išbuvote čia per ilgai — dėl to jūs nekaltas. O dabar kiekviena valanda, kurią jūs sugaišite šičia, bus nusikaltimas,— taip, nusikaltimas. Sakau jums stačiai: jeigu Rešlis ilgai tvarkys firmos reikalus, galite neabejoti, kad jūsų tėvas tikrai subankrutuos.

— Kaip tatai galima?

— Nieko neklausinėkite,— tarė Diana,— bet patikėkite manim. Rešlio kėslai siekia toliau, negu jūs manote:

jis nepasitenkins kapitalo įsigijimu ir jo kaupimu. Misterio Osbaldistono pajamas ir turtą jis nori panaudoti kaip priemonę savo paties tuščiagarbiškiems ir platiems kėslams įvykdyti. Kol jūsų tėvas buvo Anglijoje, tatai negalėjo atsitikti, bet kai jo nėra, Rešliui pasitaikys daug patogių progų, ir jis netruks jomis pasinaudoti.

— Bet kaip aš galiu — dabar, būdamas tėvo nemalonėje ir nušalintas nuo jo reikalų,— vien savo pasirodymu Londone sutrukdyti gresiantį pavojų?

— Jau vien tai, kad ten būsite, daug reikš. Jūs, kaip sūnus, turite neginčijamą teisę kištis į tėvo reikalus. Ir, be abejo, jus parems vyriausiasis jūsų tėvo klerkas, artimi jo bičiuliai ir dalininkai. Bet svarbiausia — Rešlio planai tokie, kad...— Ji staiga nutilo, tarsi bijodama per daug pasakyti. Paskui vėl prabilo: — Žodžiu, jo planai tokie egoistiniai ir nedori kaip ir visų kėslautojų, kurie vos tik patiria esą sekami, savo užmačių atsisako. Todėl, kalbant jūsų mylimo poeto žodžiais:

Balnan, ant žirgo! Lai bailiai dvejoja![99]

Sukilęs nenugalimas jausmas padiktavo man atsaką:

— Ak Diana! Jūs, jūs patariate man palikti Osbaldistoną? Jeigu taip, tai aš iš tikrųjų per ilgai čia svečiuojuosi!

Mis Vernon nuraudo, bet prašneko nė kiek nesvyruodama:

— Taip, aš išties patariu jums ne tik palikti Osbaldistoną, bet ir niekad nebegrįžti. Čia jūsų pasigailės tik vienas draugas,— kalbėjo ji, stengdamasi nusišypsoti,— bet jis seniai įprato aukoti savo simpatijas ir draugystę kitų labui. Pasaulyje jūs sutiksite šimtus draugų, kurių bičiulystė bus tokia pat altruistiška, bet kur kas jums parankesnė, mažiau apsunkinta keblių aplinkybių, mažiau priklausanti nuo piktų liežuvių ir piktų kalbų.

— „Niekados! — sušukau aš.— Niekados! Pasaulis jokiomis dovanomis negalės atlyginti man to, ką turiu šičia palikti.

Tai sakydamas, aš paėmiau jos ranką ir prispaudžiau prie lūpų.

---

[99] Šiek tiek pakeista eilutė iš Šekspyro „Ričardo III" (V veiksmas, IV scena).

— Tai beprotybė! — sušuko jinai.— Tai kvailystė! Ji stengėsi ištraukti ranką, bet ne taip jau atkakliai, ir aš išlaikiau ją kone visą minutę.

— Paklausykite manęs, mielas sere,— vėl prabilo mis Vernon,— ir suvaldykite šį vyriškiui netinkantį sentimentalumą. Aš pagal nesulaužomą sutartį tapsiu Kristaus sužadėtine, jeigu nesutiksiu būti ištekinta už niekšiškumo, kurį įkūnija Rešlis Osbaldistonas, arba už storžieviškumo, kurį įkūnija jo brolis. Todėl esu Viešpaties nuotaka, nuo pat lopšio pažadėta vienuolynui. Taigi šis jūsų entuziazmas mano atžvilgiu yra beprasmiškas, jis tiktai įrodo, kad jums dar labiau reikia išvykti — ir nedelsiant.

Tai tarusi, ji staiga nutilo, ir kai vėl prašneko, jos balsas skambėjo slopiai:

— Palikite mane tuoj pat. Mes šičia dar susitiksime, bet tai turės būti paskutinis kartas.

Jai bešnekant, mano akys nusekė jos žvilgsnio kryptimi, ir man pasirodė, lyg būtų sujudėjęs kilimas, dengiąs slapto išėjimo duris, pro kurias iš bibliotekos buvo galima patekti į Rešlio kambarį. Aš nusprendžiau, kad esame sekami, ir klausiamai sužiurau į mis Vernon.

— Ten nieko nėra,— tarė ji vos girdimai,— už gobeleno žiurkė sukrebždėjo.

„Statau dukatą,— jau nebegyva!"[100] galėjau atsakyti, jeigu būčiau išdrįsęs duoti valią jausmams, kurie užvirė manyje, pagalvojus, kad tuo momentu manęs klausomasi. Protingumas ir būtinas reikalas sutvardyti savo pyktį ir paklusti Dianos patarimui: „Palikite mane, palikite mane!" — laiku mane sustabdė nuo neapgalvoto žingsnio. Aš išėjau iš bibliotekos klaikiai sutrikęs ir apdujęs ir veltui mėginau nurimti, grįžęs į savo kambarį.

Iškart mane užgriuvo ištisas minčių chaosas: jos skriete skriejo man galvoje, pertraukdamos ir temdydamos viena kitą, lyg tas rūkas, kuris kalnuotoje vietovėje nusileidžia tirštais sluoksniais ir iškraipo ar visai užtemdo įprastus ženklus, pagal kuriuos keleivis skinasi kelią per dykvietę. Tamsus ir neaiškus nujautimas, kad mano tėvui gresia pavojus dėl tokio žmogaus kaip Rešlis Obaldistonas kėslų; beveik prisipažinimas mis Vernon, jog ją my-

---

[100] Iš Šekspyro „Hamleto" III veiksmo, IV scenos, kurioje Hamletas nuduria Polonijų, pasislėpusį už kilimo.

liu; jos užsiminimas apie sunkią savo padėtį, verčiančią pagal seniai sudarytą sutartį pasišvęsti vienuolynui arba nusilenkti prievartinėms vedyboms,— visa tai vienu metu iškilo man atmintyje ir trukdė mano protui ramiai apgalvoti kiekvieną aplinkybę ir apžvelgti ją reikiamoje šviesoje. Bet labiausiai — kur kas ryškiau už visa kita — mane trikdė tai, kaip mis Vernon sutiko švelnių mano jausmų pasireiškimą; kaip jinai, svyruodama tarp palankumo ir tvirtumo, rodos, leido suprasti, kad aš brangus jos širdžiai, bet neturėjo ganėtinai jėgų įveikti kliūtis, trukdančias prisipažinti, jog ir ji mane myli. Baimė, o ne nuostaba, šmėkštelėjusi jos žvilgsnyje, kol ji stebėjo sujudėjusį kilimą virš slaptų durų, reiškė, kad mergaitė įtaria kažkokį pavojų,— ir ne be pagrindo, kaip aš ir galėjau numanyti, nes Diana Vernon nebuvo tokia nervinga kaip kitos moterys, be reikalo nepasiduodavo baimei. Kokios paslaptys supo ją lyg kokio burtininko užbrėžtas ratas, kas ir kaip nuolatos veikė jos mintis ir poelgius. Ties šiuo klausimu galų gale ir susispietė visos mano mintys, tarsi džiaugdamosi galėdamos nesigilinti į paties elgesį — kiek padorus jis ir protingas — ir susidomėti tuo, kas siejosi su mis Vernon. „Aš išvyksiu iš pilies,— nusprendžiau pagaliau,— tik tada, kai išsiaiškinsiu, kaip turiu žiūrėti į šią žavingą būtybę, kurios gyvenimą, atrodo, valdo ir atvirumas, ir paslaptingumas; pirmasis įkvepia mergaitės žodžius ir jausmus, antrasis mįslingai veikia visus jos veiksmus".

Smalsumo ir neramios aistros sukeltą jaudulį stiprino gilus, nors paties nesuvoktas ir neįtariamas pavydas. Šis jausmas, kerojąs drauge su meile taip pat natūraliai kaip ir svidrės tarp kviečių, sukilo manyje, kai supratau, kokią didžiulę įtaką turi Dianai tos nematomos būtybės, kurios kausto jos elgesį. Juo daugiau apie ją mąsčiau, juo labiau nejučia įsitikinau, kad ji visa savo prigimtimi turi priešintis bet kokiam suvaržymui, išskyrus jos pačios polinkius; o mane slėgė stiprus, kartus ir maudžiąs įtarimas, kad kaip tik šitokio pobūdžio ir buvo ją varžanti įtaka.

Kankinamas šių abejonių, vis labiau ir labiau troškau perprasti paslaptingą mis Vernon elgesį ir ta dingstim nusprendžiau, ką man reikia daryti. Apie tai, jei jums neįgriso visos šios smulkmenos, papasakosiu kitame skyriuje.

XVII SKYRIUS

Girdžiu aš balsą, kurs man sako:
„Greičiau skubėk, nelauk!"
Regiu aš ranką rodant taką
Ir mojant — iškeliauk!

Tikelis[101]

Aš jau minėjau jums, Trešemai,— jeigu teiksitės prisiminti,— kad nedažnai leisdavau sau vakarais užeiti į biblioteką ir ne kitaip, kaip iš anksto dėl to susitaręs ir užsitikrinęs garbiosios Martos sutikimą būti tuo metu kartu. Tačiau ši taisyklė palengva be žodžių nusistovėjo vien tik mano iniciatyva. O paskutiniuoju metu, kai mudviejų padėtis pasidarė dar keblesnė, aš su mis Vernon niekad vakarais nebesusitikdavau. Todėl ji neturėjo pagrindo manyti, kad aš pamėginsiu atnaujinti tuos susitikimus, tuo labiau nesusitaręs iš anksto, kad Marta kaip visada budėtų sargyboje; tačiau, antra vertus, šis atsargumas buvo takto, o ne susitarimo dalykas. Į biblioteką aš turėjau teisę užeiti taip pat kaip ir kiti šeimos nariai bet kurią dienos ir nakties valandą, todėl negalėjau būti apkaltintas įsibrovimu, kad ir kaip staigiai ar netikėtai būčiau ten pasirodęs. Buvau tvirtai įsitikinęs, kad šioje menėje mis Vernon kartais priimdavo Voganą ar kurį kitą asmenį, pagal kurio požiūrį ji buvo įpratusi derinti savo elgesį,— ir priimdavo, žinoma, tokiu metu, kai užvis mažiausiai galėjo tikėtis būti sutrukdyta. Žiburio spingsėjimas bibliotekoje neįprastomis valandomis, už langų švysčioją šešėliai — aš pats juos stebėjau,— pėdsakai, kurie, kai pasitaikydavo užtikti, būdavo matyti ryto rasoje nuo bokšto durelių sodo vartukų link, keisti balsai ir vaiduokliai, neduodą ramybės kai kuriems tarnams, ypač Endrui Ferserviui, ir jų saviškai aiškinami,— visa tai rodyte rodė, kad šią vietą lanko ne nuolatinis pilies gyventojas. Ir kadangi šis atsilankantysis tikriausiai turėjo būti susijęs su paslaptingu Dianos Vernon likimu, aš nesvyruodamas paruošiau planą, kuris man galėjo atskleisti, kas jis per vienas, kokių padarinių, gerų ar blogų, reikia laukti iš jo įtakos tai, kurią

[101] Tikelis Tomas (1686—1740) — anglų poetas.

jis laikė savo rankose; tačiau pirmiausia — nors ir stengiausi pats save įtikinti, kad šis mano motyvas antraeilis,— aš troškau sužinoti, kokiomis priemonėmis tas asmuo pasiekė ir palaiko savo įtaką Dianai ir kas verčia mergaitę jo klausyti,— baimė ar švelnus prisirišimas. Pavydus smalsumas manyje nustelbė visa kita,— ne veltui mano vaizduotė visada aiškindavo mis Vernon poelgius kažkokio asmens įtaka, nors, kiek supratau, patarėjų jinai galėjo turėti visą legioną. Aš vis kartojau pats sau šį argumentą, bet kas kartą įsitikindavau, kad Dianos Vernon elgesį lemia vienui vienintelis žmogus — vyriškis, veikiausiai jaunas ir gražus! Ir šit, apimtas degančio geismo sužinoti (geriau pasakius, susekti) šitokį konkurentą, aš ėjau į sodą ir laukiau, kada bibliotekos languoe sušvis žiburiai.

Ir taip karštai nekantravau, kad vieną liepos vakarą ėmiau lūkuriuoti to reiškinio, kuris galėjo pasirodyti tiktai sutemus, dar visą valandą prieš nusileidžiant saulei. Buvo sekmadienis, aplink tyla, ir sodo takeliuose nesimatė nė gyvos dvasios. Kurį laiką vaikštinėjau alėjomis, gėrėdamasis gaivia vasaros vakaro vėsa ir apmąstydamas galimus savo žygio padarinius. Gaivinantis ir aromatingas sodo oras, dvelkiąs įvairiausiais kvapais, kaip paprastai ramino įaudrintą ir įkaitintą mano kraują; tuo pat metu dvasinis mano sutrikimas ėmė po truputį lėgti, ir man kilo klausimas: ar turiu teisę skverbtis į mis Vernon arba į mano dėdės šeimos paslaptis? Kas man darbo, jeigu dėdei šovė į galvą ką nors paslėpti savo namuose, kur aš tebuvau vien tik toleruojamas svečias? Kuo galiu pateisinti savo kišimąsi į mis Vernon reikalus, apgaubtus, kaip ji pati prisipažino, paslaptimi, kurios ji nenorėjo atskleisti?

Aistra ir noras veikti savavališkai bematant pašnibždėjo atsakus į šiuos klausimus. Susekdamas šią paslaptį, aš tikriausiai galėsiu pasitarnauti serui Hildebrandui, kuris, galimas daiktas, nė nežino apie intrigas, rezgamas jo namuose; ir kur kas svarbiau, kad pasitarnausiu mis Vernon, kuri dėl nuoširdaus ir atviro savo būdo daug rizikuoja, palaikydama slaptus ryšius galbūt su abejotinu ir pavojingu asmeniu. Kai kas, žinoma, galėtų pamanyti, kad pažeidžiu jos pasitikėjimą, bet juk tai daroma kilniu ir nesavanaudišku tikslu (taip, aš net įsidrąsinau tą savo ketinimą pavadinti nesavanaudišku!). Patarti jai, apginti ją ir apsaugoti nuo žabangų ir piktų kėslų, o svarbiausia —

nuo paslaptingo patarėjo, kurį jinai yra pasirinkusi savo patikėtiniu. Tokie buvo argumentai, kuriuos mano valia drąsiai pateikė sąžinei kaip tikrą pinigą, o sąžinė it niurzgus krautuvininkas sutiko priimti, nenorėdama atvirai susivaidyti su pirkėju, nors ir gerokai įtarė, kad pinigai padirbti.

Žingsniuodamas žaliomis alėjomis ir svarstydamas visus *pro* ir *contra*[102], aš netikėtai užėjau Endrų Ferservį, kiūtintį tarsi statula šalia visos eilės bičių avilių ir, regis, giliai susimąsčiusį; tačiau viena akimi jis sekė, kaip zuja tie mažyčiai irzlūs piliečiai, grįžtą nakčiai į šiaudais dengtus rūmus, o kita akimi žvelgė įsigilinęs į dievobaimingo turinio knygą, kurios kampai nuo ilgo sklaidymo buvo tiek nusitrynę, kad ji atrodė suapvalėjusi; dėl to ir dar dėl smulkaus šrifto bei sučiurusių puslapių tasai tomas dvelkė pagarbiausia senove.

— Mėginu skaityti garbingojo pamokslininko Džono Kvaklebeno veikalą „Saldžiakvapis kvietkas, išaugęs šio svieto mėšlyne",— tarė Endrus, užversdamas man pasirodžius knygą ir įdėdamas į ją raginius savo akinius skaitytai vietai pažymėti.

— O bitės, aš mačiau, atitraukia jūsų dėmesį, Endrau, nuo mokytojo teologo?

— Tokia jau neklaužadiška jų padermė! — atsakė sodininkas.— Spiesti jos turi šešias dienas per savaitę, tačiau jau seniai pastebėjau, kad spiečius leidžia būtinai Viešpaties dieną ir neduoda žmogui ramiai pasiklausyti Dievo žodžio. Bet šiandien Greningeno koplyčioje nėra vakarinio pamokslo — lyg tyčia mano laimei.

— Jūs galėjote nueiti į parapijos bažnyčią, kaip padariau aš, Endrau, ir ten išklausyti puikaus pamokslo.

— Ataušusios košės pagrandai, ataušusios košės pagrandai! — atšovė Endrus, su panieka nusišypsodamas.— Šunims neblogas daiktas, atsiprašau tamstą už žodį. Taip, taip! Aš, žinoma, galėjau pasiklausyti, kaip pastorius su balta kamža mala liežuviu ir kaip muzikantai pučia savo dūdas,— ne pamokslas, o ubago vestuvės! Be to, aš galėjau dar nueiti į vakarines pamaldas pasiklausyti, kaip tėvukas Dokartis bamba savo mišias. Ir ten, ir čia — tas pats galas!

---

[102] Motyvus už ir prieš (*lot.*).

— Dokartis? — pasitikslinau aš nes šitoks buvo vardas seno kunigo, rodos, airio, kuris kartais laikydavo pamaldas Osbaldistone.— O aš maniau, kad šiuo metu pilyje vieši tėvas Voganas. Jisai vakar čia buvo.

— Buvo,— atsakė Endrus,— bet vakare iškeliavo į Greistoką ar dar į kokią pilaitę vakaruose. Dabar ten pas juos košė užvirė. Ten jie nerimsta kaip ir mano bitės — teapsaugo juos Dievas, ir tebus man atleista, kad palyginau jas, vargšeles, su popiežeivom! Štai, matote, jau antras spiečius, o kartais jos dieną išspiečia. Pirmas spiečius išlėkė šiandien anksti rytą. Bet, manding, jos jau apsiramino nakčiai savo kamarėlėse. Vadinasi, palinkėsiu tamstelei labos nakties ir dangaus palaimos.

Tai pasakęs, Endrus nuėjo, tačiau keletą kartų dar atsigręžė į tas kamarėles, kaip jis vadino avilius.

Taigi aš netikėtai patyriau svarbią žinią — kad tėvas Voganas išvykęs. Vadinasi, jeigu bibliotekos languose pasirodys šviesa, tai teks manyti, kad jis su ja nieko bendra neturi arba slepia savo buvimą,— o tai būtų gana įtartina. Nekantraudamas laukiau saulės laidos, kada pradės temti. Kai tik ėmė telktis sambrėška, bibliotekos languose plykstelėjo žiburys, vos vos įžiūrimas dar neišblėsusiuose saulėlydžio atšvaituose. Tačiau aš iš karto pastebėjau pirmą žvakės mirksėjimą, kaip kad nakties užkluptas jūreivis įžvelgia prieblandos tyloje spingsintį švyturį, kuris rodo jam kryptį. Mano abejones ir padorumo jausmą lig šiol varžė smalsumas ir pavydas. Bet vos tik pasitaikė proga patenkinti smalsumą, abejonės išnyko. Aš grįžau į pilį ir, apdairiai vengdamas labiau lankomų kambarių, kaip paprastai elgiasi tas, kuris nori išlaikyti savo ketinimus paslaptyje; priėjau prie bibliotekos durų, sustojau nesiryždamas, ir jau įsikibęs ranka skląsčio, išgirdau kambaryje tylius žingsnius. Atveriau duris — ir išvydau mis Vernon vieną.

Diana aiškiai sumišo — ar dėl to, kad taip netikėtai pasirodžiau, ar dėl kitko,— negalėjau įspėti, bet ją apėmė kažkoks virpulys, kokio ją krečiant niekad anksčiau nebuvau pastebėjęs ir kurį, kaip žinojau, tegalėjo sukelti tiktai neįprastas susijaudinimas. Tačiau ji bematant susivaldė. Ir tokia yra sąžinės jėga, kad aš, ketinęs užklupti mergaitę netikėtai, pats pasijutau tarsi užkluptas ir stovėjau prieš ją sumišęs.

— Ar kas atsitiko? — paklausė mis Vernon.— Ar kas atvyko į pilį?

— Kiek žinau — niekas,— atsakiau aš, šiek tiek sutrikęs.— Aš atėjau Rolando.

— Aure jis guli,— tarė mis Vernon, rodydama į stalą.

Kilnodamas knygas ir ieškodamas tos, kuri neva man buvo reikalinga, aš mintyse svarsčiau, kaip gražiai atsisakyti detektyvinių savo ketinimų, nes pajutau, kad šiam dalykui man trūksta drąsos,— tik staiga pastebėjau ant stalo gulint vyrišką pirštinę. Mano žvilgsnis susidūrė su mis Vernon akimis, ir jinai viską nuraudo.

— Tai — viena iš mano relikvijų,— tarė ji svyruodama ir atsakydama ne į mano žodžius, o į žvilgsnį.— Ši pirštinė yra mano senelio, to paties, kurio portretas, nutapytas neprilygstamojo Van Deiko, taip žavi jus.

Ir tarsi manydama, kad žodžiu užtikrinti nepakanka, jinai ištraukė ąžuolinio stalo stalčių, išėmė iš jo antrąją pirštinę ir numetė ją man. Kai atviraširdiškos prigimties žmogus ima gudrauti ir apsimetinėti, neramios jo pastangos vykdant neįprastą uždavinį dažnai sukelia klausytojui abejonę, ar nuoširdūs yra ištarti žodžiai. Aš probėgšmais dirstelėjau į abi pirštines ir iš lėto tariau:

— Pirštinės, be abejo, panašios savo forma ir išsiuvinėjimais, bet jos nėra pora — abi dešiniosios rankos.

Jinai pyktelėjusi prikando lūpą ir vėl visa nuraudo.

— Jūs teisingai darote, mane demaskuodamas,— tarė ji su kartėliu.— Kitas kuris draugas, jumis dėtas, būtų vien iš mano žodžių nusprendęs, kad aš nenoriu smulkmeniškai aiškinti aplinkybių, kurių neprivalau aiškinti — bent jau svetimam žmogui. Jūs nusprendėte geriau ir leidote man pajusti ne tik dviveidiškumo žemumą, bet ir mano nesugebėjimą apsimesti. Dabar jums aiškiai pasakysiu, kad šitoji pirštinė, kaip jūs pats akylai įžiūrėjote, ne pora tai, kurią aš ką tik ištraukiau. Ji priklauso draugui, kuris man yra dar brangesnis ir už Van Deiko portreto originalą, draugui, kurio patarimų aš klausiau ir klausysiu, kurį aš gerbiu, kurį...

Jinai nutilo.

Mane suerzino jos tonas, ir aš, užbaigdamas jos mintį, pridūriau:

— Kurį aš myliu, norėtų pasakyti mis Vernon.

— O jeigu ir taip,— atsakė ji iš aukšto,— kas galėtų pareikalauti mano jausmų ataskaitos?

— Tiktai jau ne aš, mis Vernon. Prašau nekaltinti manęs tokiu arogantiškumu. Bet,— kalbėjau toliau, pabrėždamas kiekvieną žodį, nes irgi pasijutau užgautas,— tikiuosi, mis Vernon atleis draugui, iš kurio jinai linkusi atimti šį vardą, jeigu jis patartų...

— Patarkite sau tik viena, sere,— piktokai pertraukė Diana.— Aš nenoriu, kad man kas įkyrėtų įtarinėjimais ir klausinėjimais. Niekam pasaulyje aš nesiduosiu kvočiama ar teisiama; ir jeigu, pasirinkęs tokią neįprastą valandą, jūs ateinate pas mane šnipinėti asmeninių mano reikalų, draugystė ir užuojauta, kaip teikėtės pareikšti, menkai pateisina nemandagų jūsų smalsumą.

— Aš neapsunkinsiu jūsų čia pasilikdamas,— tariau taip pat išdidžiai kaip ir ji, nes mano prigimčiai buvo svetimas nuolankumas net ir tada, kai mano jausmai būdavo giliai užgaunami.— Aš neapsunkinsiu jūsų čia pasilikdamas. Aš nubudau iš malonaus, bet pernelyg apgaulingo sapno, ir man... Tačiau mes suprantame vienas kitą.

Aš jau buvau prie durų, bet mis Vernon, kurios judesiai kartais būdavo tokie greiti, kad atrodydavo instinktyvūs, pasivijo mane ir paėmusi už alkūnės sustabdė labai įsakmiai ir valdingai, tatai ji mokėdavo padaryti taip aikštingai, kad tasai valdingumas šalia jos naivaus ir atviro būdo sukeldavo nepaprastą įspūdį.

— Palaukite, misteri Frenkai,— tarė ji.— Jūs šitaip neišsiskirsite su manim. Ne tiek jau daug aš turiu draugų, kad galėčiau švaistytis net pačiais nedėkingiausiais ir savanaudžiais. Paklausykite, ką jums pasakysiu, misteri Frenkai Osbaldistonai. Jūs nieko nesužinosite apie šią paslaptingą pirštinę (ir jinai paėmė ją nuo stalo),— nieko, nė žodelio daugiau, negu jau žinote! Ir vis dėlto aš neleisiu, kad ši pirštinė taptų kovos ir priešiškumo tarp mūsų ženklu. Aš nebeilgai,— pridūrė jinai, sušvelnindama balsą,— nebeilgai galėsiu čia pasilikti. Jūs — dar trumpiau. Mums teks netrukus išsiskirti ir niekad daugiau nebesusitikti; todėl nesivaidykime ir dėl kažkokių nelemtų mįslių nenuodykime to keleto valandų, kurias mums liko drauge praleisti šioje amžinybės pusėje.

Nežinau, Trešemai, kokiais kerais ši žavi būtybė taip užvaldė karštą mano būdą, kurį aš ir pats ne visada galė-

davau sutramdyti. Aš ėjau į biblioteką, nusprendęs galutinai išsiaiškinti viską su mis Vernon. O jinai pasipiktinusi atsisakė pasitikėti manimi ir atvirai prisipažino labiau vertinanti kažkokį mano konkurentą,— kaip kitaip aš galėjau suprasti jos žodžius apie pirmenybę, kurią ji teikia paslaptingam savo patikėtiniui? Ir vis dėlto, kai jau buvau beperžengiąs slenkstį ir visiems laikams nutraukiąs su ja santykius, jai tereikėjo vien pakeisti žvilgsnį ir balsą, mesti tikrą bei išdidų pasipiktinimą ir tapti maloniai bei žaismingai despotiška, protarpiais leisti prasiveržti liūdesiui ir giliam jausmui,— ir aš vėl tapau klusniu jos valdiniu, sutinkančiu su visomis žiauriomis jos sąlygomis.

— Ką tatai padės? — tariau aš, sėsdamasis į kėdę.— Ką tatai padės, mis Vernon? Kuriems galams man ir toliau regėti jūsų nerimavimus, jeigu negaliu jų palengvinti, arba klausytis paslapčių, jeigu jus užgauna net mano mėginimas jas įspėti? Kad ir kokia nepatyrusi jūs esate, tačiau turite suprasti, kad graži jauna moteris tegali turėti tik vieną draugą vyriškį. Net dėl draugo vyriškio aš pavyduliaučiau, jeigu jis savo patikėtiniu išsirinktų kažką trečią, man nepažįstamą, ir tai slėptų nuo manęs; o su jumis, mis Vernon...

— Šit kaip? Jūs dėl manęs pavyduliaujate? Su visomis šios mielos aistros keistybėmis ir užgaidomis? Tačiau, gerasis mano drauge, iki šiol aš negirdėjau iš jūsų nieko, o tik banalias nesąmones, kokias naivuoliai rankiojasi iš tragedijų bei romanų ir kartoja, iki tos deklamacijos smarkiai paveikia jų protus. Berniukai ir mergaitės įsišneka meilę, o kai jiems pasirodo, kad jų meilė beužsnūstanti, jie įsišneka vienas kitam pavydą. Tačiau mudu, Frenkai,— išmintingos būtybės ir ne tokie paikiai ir nepraktiški, kad įsikalbėtume, jog mūsų santykiai kažkokie kitokie, o ne paprastai, dorai, nesavanaudiškai draugiški. Koks nors kitoks bendravimas mums nepasiekiamas, lygiai kaip tada, jei aš būčiau vyras arba jūs — moteris. Reikia pasakyti tiesą,— pridūrė ji, valandėlę pasvyravusi,— nors aš ir pasirengusi paklusti etiketo reikalavimams ir kaip pridera merginai droviai nurausti dėl savo atvirumo... mes negalėtume susituokti, jeigu ir norėtume; ir neturėtume to daryti, jeigu ir galėtume.

Ir iš tikrųjų, Trešemai, ji užsiplieskė angelišku nuoraudžiu, ištarusi šiuos žiaurius žodžius. Aš buvau beata-

kuojąs abi jos pozicijas, visai pamiršęs savo įtarimus, pasitvirtinusius šią vėlyvą valandą; tačiau Diana šaltai, beveik atšiauriai kalbėjo toliau:

— Tatai, ką jums sakau,— blaivi neginčijama tiesa, ir aš nenoriu girdėti klausimų ir aiškinimų. Vadinasi, mes esame draugai, misteri Osbaldistonai, taip?

Jinai paėmė mane už rankos ir pridūrė:

— Ir tarp mūsų dabar ir ateityje nieko daugiau — tiktai draugystė.

Jinai paleido mano ranką. Ši nukaro, o su ja nusviro ir mano galva — aš buvau visiškai pritrenktas, kaip būtų pasakęs Spenseris, savo mylimosios gerumo ir atšiaurumo. Diana pasiskubino pradėti kalbą apie kitus dalykus.

— Štai laiškas,— tarė ji,— adresuotas jums, misteri Osbaldistonai, gana tiksliai ir aiškiai; bet nors asmuo, kuris jį rašė ir siuntė, buvo labai atsargus, šis laiškas galbūt niekados nebūtų patekęs jums į rankas, jeigu nebūtų pakliuvęs vienam Pakoletui[103], stebuklingajam mano nykštukui, kurį aš, kaip kiekviena mergelė — riterių romano herojė, pakliuvusi į keblią padėtį, laikau slaptai savo tarnybai.

Aš atplėšiau laišką ir greitai perbėgau jį akimis; išskleistas popieriaus lapas iškrito man iš rankų, o iš lūpų išsiveržė šūksmas:

— Maloningasis Dieve! Per savo kvailumą ir nepaklusnumą aš pražudžiau tėvą!

Mis Vernon atsistojo, ir jos akyse buvo matyti tikras ir užuojautos kupinas nerimas:

— Jūs išbalote! Jums bloga? Gal paduoti jums stiklinę vandens? Būkite vyras, misteri Osbaldistonai, ir tvirtas vyras. Jūsų tėvas... jo jau nebėra?

— Jis gyvas,— pasakiau aš,— gyvas, ačiū Dievui! Bet kokie sunkumai, kokie negandai jo laukia...

— Jeigu tik tiek, nepulkitė į nevilt̨. Ar galiu perskaityti laišką? — pridūrė ji, imdama jį nuo grindų.

Aš sutikau, vos tesuvokdamas, ką sakau. Jinai perskaitė jį atsisėdusi.

— Kas yra tasai Trešemas, pasirašęs šį laišką?

— Mano tėvo dalininkas (gerasis jūsų tėvukas, Vili),

---

[103] Pakoletas — greitakojis nykštukas, viduramžių riterių romanų personažas.

bet jis pats beveik neprisideda prie mūsų prekybos firmos reikalų.

— Jis rašo,— tarė mis Vernon,— išsiuntęs jums anksčiau įvairių laiškų.

— Aš nė vieno nesu gavęs,— atsakiau.

— Jeigu teisingai suprantu,— kalbėjo ji,— Rešlis, sutelkęs į savo rankas visus firmos reikalus, kol jūsų tėvas yra Olandijoje, prieš kurį laiką patraukė iš Londono Škotijon, pasiėmęs daug pinigų ir vertybinių popierių apmokėti vekseliams, kuriuos jūsų tėvas yra išdavęs įvairiems tos šalies asmenims, ir nuo to laiko apie jį negauta jokių žinių?

— Taip, labai teisingai.

— Toliau,— vėl prabilo ji, dirstelėjusi į laišką,— vyriausiasis firmos klerkas ar kuris kitas asmuo, vardu... Ovensonas... Ovenas... buvo pasiųstas į Glazgą surasti, jeigu galima, Rešlį, ir jūs esate prašomas keliauti tenai ir padėti ieškoti?

— Taip. Kaip tik taip, ir vykti aš turiu nedelsdamas.

— Palaukite valandėlę,— tarė mis Vernon.— Man rodos, blogiausiu atveju tai gresia netekti tam tikros pinigų sumos; nejaugi dėl tokio nuostolio jūs galit ašaroti? Gėdykitės, misteri Osbaldistonai!

— Jūs neteisi, mis Vernon,— atsakiau aš.— Mane gąsdina ne nuostolis, o kaip visa tai, aš žinau, paveiks dvasinę mano tėvo būklę ir sveikatą; komersantų pasitikėjimas jam yra garbės reikalas, ir jeigu jis bus paskelbtas neišsimokančiu skolininku — sielvartas, sąžinės graužimas, neviltis jį prislėgs ir nuvarys į kapą, kaip kareivį — apkaltinimas bailumu, kaip garbės žmogų — gero vardo ir padėties visuomenėje netekimas. Viso to galima buvo išvengti, jeigu būčiau atsižadėjęs kvailos savo puikybės ir atsikratęs tingumo, ir būčiau talkinęs savo triūsu jo garbingoje ir naudingoje veikloje. Gerasis Dieve! Kaip aš išpirksiu savo kaltės padarinius?

— Tuoj pat vykite į Glazgą, kaip to maldauja jūsų draugas, parašęs jums šį laišką.

— Bet jeigu Rešlis iš tikrųjų sumanė niekšiškai ir nedorai apiplėšti savo geradarį,— tariau aš,— kokia man belieka viltis, kad rasiu būdą paversti niekais nuodugniai apgalvotą užmačią?

— Viltis,— atsiliepė mis Vernon,— iš tikrųjų abejo-

tina; tačiau, antra vertus, pasilikdamas čia, jūs neturite nė mažiausios galimybės padaryti kokią nors paslaugą savo tėvui. Nepamirškite: jei būtumėt likęs skirtame poste, šitoji nelaimė nebūtų nutikusi; tad skubėkite vykdyti tai, kas jums dabar nurodoma, ir galbūt jums pavyks tai nelaimei užbėgti už akių. Beje, palaukite — neišeikite iš kambario, iki aš grįšiu.

Jinai paliko mane sumišusį ir nustebusį; tačiau ir šią akimirką aš negalėjau nesižavėti tvirtumu, ramumu ir šaltakraujiškumu, kurių ji neprarasdavo net užklupus netikėčiausioms nelaimėms.

Po valandėlės jinai grįžo su popieriaus lapu, sulenktu ir užantspauduotu kaip laiškas, tačiau be adreso.

— Įteikiu jums,— pasakė jinai,— šį savo draugystės įrodymo laidą, nes visiškai pasitikiu jūsų garbingumu. Jeigu aš teisingai supratau, kokia nelaimė jus užgriuvo, tos pinigų sumos, kurias savo rankose turi Rešlis, privalo būti atgautos iki tam tikros dienos — rugsėjo dvyliktosios, ar ne taip? — kad jos galėtų būti panaudotos apmokėti vekseliams, kurie minimi laiške; vadinasi, jeigu pavyktų gauti prieš sueinant terminui tolygias pinigines lėšas, pasitikėjimas jūsų tėvu nė kiek nesmuktų.

— Žinoma. Ir aš taip supratau misterį Trešemą.

Aš dar kartą, Vili, perskaičiau jūsų tėvo laišką ir pridūriau:

— Nėra abejonės, kaip tik taip ir yra.

— Gerai,— tarė Diana.— Tokiu atveju mažasis mano Pakoletas galbūt padarys jums paslaugą. Gal teko girdėti apie laiškus su slaptažodžiu? Paimkite šį laišką. Nesulaužykite antspaudo, iki įsitikinsite, kad visos kitos įprastos priemonės nepadeda; jeigu jūsų pastangos bus vaisingos, pasikliaudama jūsų garbingumu, prašyčiau sunaikinti šį laišką, neatplėšus jo ir nedavus kam kitam atplėšti. Priešingu atveju, sulaužykite antspaudą dešimt dienų prieš lemtingą dieną, ir jūs perskaitysite patarimą, kuris galėtų jums padėti. Sudie, Frenkai! Mes niekados nebesusitiksime, bet retkarčiais prisiminkite savo draugę Di Vernon.

Jinai atkišo man ranką, bet aš priglaudžiau mergaitę prie krūtinės. Jinai atsiduso, išsilaisvino iš mano glėbio, nors per daug ir nesipriešindama, paskui šoko savo kambario link ir dingo man iš akių.

XVIII SKYRIUS

Šuoliuoja viesulu arklys
Skubiai, skubiai, skubiai!
O raitelis — numirėlis:
„Manęs ar nebijai?"

Biurgeris[104]

Kai žmogų prispaudžia iš karto daugybė nelaimių, kurių ir priežastys, ir pobūdis yra skirtingi, gerai nors tiek, kad jos nukreipia mintis į įvairias puses, neleisdamos nelaimingajam palūžti nuo vieno kurio smūgio. Mane didžiai liūdino išsiskyrimas su mis Vernon, bet dvigubai sunkiau būčiau išgyvenęs sielvartą, jei ne atkakliai besismelkiantis nerimas dėl to, kad gali žlugti tėvas; misterio Trešemo atsiųsta žinia didžiai mane prislėgė, bet ne tiek, kad būtų užvaldžiusi visas mano mintis. Aš nebuvau nei bejausmis sūnus, nei neištikimas mylimasis. Tačiau žmogus tik ribotą slegiančių jausmų dalį tegali skirti jį jaudinančioms priežastims; ir jeigu išsyk veikia dvi priežastys — mūsų jausmą, kaip susibankrutavusio žmogaus nuosavybę, galima tik padalyti tarp jų. Šitokios buvo mano mintys, kai grįžau į savo kambarį; o tai reiškė, kad man šiek tiek rūpėjo prekybos reikalai.

Aš mėginau įsigilinti į jūsų tėvo laišką. Jis buvo surašytas nelabai aiškiai, dėl daugybės smulkmenų buvo siūloma kreiptis į Oveną, su kuriuo man reikėjo susitikti kuo greičiau Škotijoje, Glazgo mieste. Toliau buvo pranešama, kad aš galiu susiieškoti senąjį savo draugą per „Mak Vitis, Mak Finas ir bendrovė" prekybos firmą, tame pat mieste, Gelaugeito gatvėje. Jūsų tėvas minėjo keletą laiškų (aš nusprendžiau, kad jie užsimetė persiunčiant arba buvo kieno nors perimti) ir skundėsi dėl atkaklaus mano tylėjimo tokiais žodžiais, kokie būtų buvę visai neteisingi, jeigu mano išsiųstieji laiškai būtų pasiekę adresatą. Aš skaičiau ir stebėjausi. Nė valandėlės neabejojau, kad Rešlio dvasia slankioja aplinkui ir rezga visus nesusipratimus

[104] Biurgeris Gotfridas Augustas (1747—1794) — vokiečių poetas, fantastinių baladžių autorius.

ir sunkumus, kurie mane apniko; bet baisu buvo pagalvoti, kiek reikėjo piktadariškumo ir suktumo tiems nusikaltėliškiems jo kėslams įgyvendinti. Leiskite man prisipažinti vieną dalyką: sielvartas, kilęs dėl išsiskyrimo su mis Vernon ir galėjęs man pasirodyti gana skaudus kitu metu, darėsi nebe toks reikšmingas, kai galvojau apie grėsmę, pakibusią virš mano tėvo galvos. Aš pats turtų per daug nevertinau ir šiuo atžvilgiu buvau toks pat paikšas kaip ir daugelis gyvą vaizduotę turinčių jaunuolių, kurie įtikinėja save ir kitus, kad geriau apsieiti visai be pinigų, negu savo laisvalaikį ir savo gabumus paaukoti triūsui, reikalingam jų įsigyti. Tačiau aš žinojau, kad tėvo akyse bankrotas buvo baisiausia ir neatitaisoma gėda, nelaimė, nuo kurios vienintelis ir greičiausias išsigelbėjimas — mirtis.

Todėl mano protas taip atkakliai ieškojo priemonių katastrofai išvengti, kaip kad nebūtų ieškojęs, jeigu būčiau paisęs savo naudos ir rūpinęsis savo paties turtu. Blaiviai viską apsvarstęs, tvirtai nusprendžiau išvykti iš Osbaldistono rytojaus dieną, kad negaišdamas laiko pasiekčiau Glazgą ir ten pasimatyčiau su Ovenu. Man atrodė nereikalinga pasakoti dėdei, kad išvykstu, ir nusprendžiau raštu pareikšti jam padėką už vaišingumą ir patikinti jį, kad tiktai svarbus ir netikėtas reikalas man sutrukdė padėkoti jam asmeniškai. Aš žinojau, kad senasis baronetas, nemėgdamas ceremonijų, mielai man atleis; buvau taip įsitikinęs Rešlio apsukrumu plačiai ir apdairiai išstatyti žabangus, jog man nedavė ramybės būgštavimas, kad jis, ko gero, jau yra parengęs, kaip sutrukdyti mano kelionę, kurios griebiausi, norėdamas išardyti jo pinkles, jei tik apie mano išvykimą būtų paskelbta Osbaldistone.

Taigi aš nusprendžiau rytojaus dieną apyaušriu leistis į kelionę ir pasiekti kaimyninę Škotijos karalystę, kol pilyje dar niekas nebus įtaręs mane išvykus; tik viena svarbi kliūtis man trukdė greitai įvykdyti savo planą (o greitumas ir sudarė visą jo esmę): aš nežinojau nei artimiausio, nei, tiesą pasakius, jokio kelio į Glazgą; ir kadangi susiklosčiusiomis aplinkybėmis spartumas buvo užvis svarbiausia, nusprendžiau pasitarti su Endrum Ferserviu — artimiausiu ir patikimiausiu man pasiekiamu autoritetu. Nors buvo vėlyvas metas, tuoj pat ėmiau spręsti šį svarbų klausimą ir po keleto minučių priėjau prie sodininko būsto.

Endraus būstas buvo netoli išorinės sodo tvoros — jaukus, patogus nortumbriškas namukas, sumūrytas iš akmenų, vos ne vos apšašytų meistro kaltu; langus ir duris puošė dideli ir sunkūs tašyto akmens architravai, arba staktos, kaip čia vadinama; stogas buvo dengtas ne skalūnu, šiaudais ar čerpėmis, o plačiomis pilko kalkakmenio plokštėmis. Ties viena kotedžo kerte — ankstyvoji kriaušė; priešais langus — upelis ir didelis gėlynas, užimąs maždaug ketvirtį akro; mažutis daržas kitapus; pievelė karvei ganyti ir nedidelis laukas, apsėtas javais, veikiau sau suvartoti, o ne parduoti,— visa tai bylojo apie šiltus ir nuoširdžius džiaugsmus, kokiais senoji Anglija, net pačiame šiauriniame pakraštyje, apdovanoja vargingiausius savo gyventojus.

Vos prisiartinęs prie išmintingojo Endraus buveinės, išgirdau nepaprastai iškilmingus, šniaukrojančius, pratisus garsus ir pamaniau, kad Endrus, sekdamas doru ir pagirtinu savo kraštiečių papročiu, bus susikvietęs kaimynus „šeimyninėms pratyboms", kaip jis vadino vakarines pamaldas. Beje, Endrus neturėjo nei žmonos, nei vaikų, namuose nebuvo nė vienos moters. „Pirmasis pasaulio sodininkas,— postringaudavo jis,— iki valios prisikentėjo nuo tos neraliuotosios". Bet jam vis dėlto pavykdavo kartais iš kaimynų pasirinkti klausytojų, tiek popiežininkų, tiek ir anglikonų bažnyčios šalininkų,— „iš ugnies ištraukti nuodėguliai", vadindavo jis juos,— ir jiems dalyti dvasios dovanas, metant iššūkį tėvui Voganui, pateriui Dokarčiui, Rešliui ir visam katalikiškajam apylinkės pasauliui, kuris šiais atvejais jo kišimąsi laikydavo eretiška kontrabanda. Todėl man pasirodė visai įtikima, kad palankiai jam nusiteikę kaimynai galėjo susiburti pas sodininką į tokio pobūdžio pamaldas. Bet atidžiau pasiklausęs, supratau, kad visi garsai sklido iš vienos gerklės — iš paties Endraus koserės; ir kai aš, įėjęs į vidų, jį pertraukiau, mano akys išvydo Ferservį besant vieną: vargais negalais, šiaip taip tardamas ilgus žodžius ir sunkius vardus, jis garsiai, savo paties dvasiai stiprinti, deklamuodamas skaitė kažkokį teologinių disputų tomą.

— Štai skaitau doringojo daktaro Laitfuto kūrinį,— man pasirodžius tarė jis, atidėdamas į šalį sunkų foliantą.

— Laitfuto? — paklausiau aš, su nuostaba dirsčioda-

mas į svarų tomą.— Iš tikrųjų jūsiškis rašytojas gavo nevykusį vardą.[105]

— Taip, sere, tai — Laitfutas, didis teologas, nepalyginsi su dabartiniais... Bet prašau atleisti, kad jus priverčiau ilgai išstovėti prie durų. Mat vakar mane taip apsėdo (apsaugok mus, Viešpatie!) nelaboji dvasia, kad bijojau atidaryti duris nebaigęs kaip pridera vakaro maldų; o dabar aš kaip tiktai baigiau penktąjį Nejemijo skirsnį,— o jeigu ir šitai neprivers nelabojo laikytis nuošaliai, tai jau nežinau, kieno aš apsėstas!

— Apsėstas nelabojo! — sušukau aš.— Ką jūs norite pasakyti, Endrau?

— Aš pasakiau, kad mane „apsėdo nelabasis",— pakartojo Endrus.— Tai tas pat, kaip pasakyti: „Velnias nustvėrė mano kailį". Apsaugok mus, Viešpatie, dar kartą sakau.

— Velnias nunėrė kailį, Endrau? Kaip tai suprasti?

— Aš nesakiau „nunėrė",— atšovė Endrus.— Aš pasakiau: „nustvėrė", tai yra mane jis taip apsėdo, kad buvau beiššokąs iš savo kailio, nors niekas nemėgino jo nunerti nuo manęs, kaip nuneriama, pavyzdžiui, medžio žievė.

— Gana baimintis, Endrau. Aš atėjau paklausti tamstą, ar negalėtumėte man parodyti artimiausio kelio į vieną jūsiškės Škotijos miestelį, vadinamą Glazgu.

— Miestelį, vadinamą Glazgu! — pasipiktino Endrus Ferservis.— Glazgas — didžiulis miestas, žmogau! Ir jūs klausiate, ar aš žinau kelią į Glazgą? Kas gi kitas jį gali žinoti, jeigu ne aš! Iš Glazgo geras sprindis iki mano gimtojo kaimo Dripdeilio parapijoje — jinai tik trupučiuką į vakarus. Bet kam gi tamstos gerbiamybei prireikė vykti į Glazgą?

— Turiu ten reikalų,— atsakiau aš.

— Norite pasakyti: „Neklausinėk, kad man netektų meluoti". Į Glazgą? — Jis patylėjo valandėlę.— Aš manau, kad būtų geriausia, jei jus kas palydėtų.

— Žinoma, jei man pasitaikytų sutikti žmogų, vykstantį šiuo keliu.

— Bet tamstos gerbiamybės, be abejo, atlygins jam už vargą ir sugaištą laiką?

---

[105] Žodis „laitfut" angliškai (*light foot*) reiškia „lengvakojis".

— Žinoma, man skubu, ir jeigu jūs rasite man vadovą, aš jam gerai sumokėsiu.

— Šiandien ne tokia diena, kad derėtų kalbėti apie žemiškus dalykus,— tarė Endrus, pakeldamas akis į dangų.— Jeigu ne sekmadienio vakaras, aš pasidomėčiau, kiek jūs sutiktumėte duoti žmogui, kuris jums sudarytų malonią kompaniją kelionėje, išvardytų visų ponų ir didikų dvarus ir pilis, išskaičiuotų visus jų gimines?

— Sakau jums: aš tenoriu žinoti, kuriuo kelių vykti, daugiau nieko. Palydovas mano užmokesniu bus patenkintas — aš jam duosiu nesvarbu kiek, žinoma, tik protingai paprašius.

— Pasakyti nesvarbu kiek,— atsiliepė Endrus,— vadinasi, nieko nepasakyti; o tas vyrukas, kurį aš turiu galvoje, žino visus trumpiausius takus takelius, visas apylankas kalnuose ir...

— Man nėra kada plepėti, Endrau; parūpinkite man, ką pažįstate, o atlyginimas tebus jūsų nuožiūra.

— Aha! Čia jau kita kalba,— atsakė Endrus.— Jeigu taip, tai, manau, aš pats būsiu tas vyrukas, kuris jums reikalingas.

— Jūs, Endrau? Bet kaipgi jūs paliksite tarnybą?

— Aš jau esu sakęs tamstos gerbiamybei, kad seniai taikausi suplasnoti, vos ne nuo pat pirmų metų, kai atsikrausčiu į Osbaldistoną; o dabar visai rimtai nusprendžiau išsinešdinti — juo anksčiau, juo geriau; verčiau piršto netekti, negu duoti akį išlupti.

— Vadinasi, paliekate tarnybą? Bet jūs juk negausite algos?

— Be abejo, šiokių tokių nuostolių bus, tačiau turiu pono pinigų, kuriuos gavau pardavęs senojo sodo obuolius,— ir reikia pasakyti, nekokia prekė padoriems žmonėms, kurie juos pirko: žali buvo ir rūgštūs; tačiau seras Hildebrandas už juos reikalauja tokio pinigo,— tikriau pasakius, vyresnysis liokajus spaudžia,— lyg jie būtų auksiniai ranetai. Be to, turiu pinigų sėkloms pirkti — atrodo, visa tai prilygs gana padoriai mano algai. Bet gerbiamasis, be abejo, atlyginsite man už viską, ko galiu netekti vykdamas su tamsta į Glazgą. Ar greitai manote keliauti?

— Rytoj brėkštant,— atsakiau aš.

— Baisiai greitai — kurgi aš rasiu kuiną? Palaukit — žinau! Saunus arkliukas, puikiausiai tiks.

— Vadinasi, penkiomis rytą, Endrau, jūs manęs lauksite didžiosios alėjos pradžioje.

— Tegriebia mane velnias (ir vėl aš miniu nelabąjį!), jeigu sulaužysiu žodį,— atsiliepė mitriai Endrus.— O jeigu tamsta paklausytumėt mano patarimo, tai mes iškeliautume pora valandų anksčiau. Su manim jūs nepaklysite nei dieną, nei naktį,— aš rasiu kelią patamsyje ne blogiau už akląjį Ralfą Raunaldsoną, kuris keliavo po visas savo giminės pelkes, nors ir negalėjo pasakyti, kokios spalvos yra šilojai.

Aš mielai pritariau Endrui, ir mes nusprendėme susitikti minėtoje vietoje trečią valandą ryto. Tik staiga būsimajam mano palydovui šovė į galvą nauja mintis:

— O nelabasis! Nelabasis! Kas bus, jeigu jis mus užklups? Nenorėčiau dukart per parą susitikti su nelabuoju.

— Fiū! — švilptelėjau aš, kai buvau benueinąs nuo jo.— Nebijokite ano pasaulio vaiduoklių — žemėje nemaža gyvų nenaudėlių, kurie puikiai išsiverstų be kieno nors pagalbos, net jeigu visi drauge su Liuciferiu į pragarą nutremtieji angelai galėtų sugrįžti ir stotí jiems talkinti.

Taręs šiuos žodžius ir galvodamas apie savo reikalus, aš palikau Ferservio buveinę ir sugrįžau į pilį.

Greitosiomis susirinkau viską, kas man buvo reikalinga žygiui, patikrinau ir užtaisiau pistoletus, o paskui išsitiesiau lovoje, norėdamas, jei pavyks, nors šiek tiek numigti prieš pavojingą ir tolimą kelionę. Nesitikėjau užmigsiąs, bet nuovargis, patirtas po šios dienos rūpesčių, apėmė mane, ir aš veikiai nugrimzdau į gilų ir kietą miegą, iš kurio beregint pabudau, kai laikrodis senajame bokšte, stūksančiame greta mano miegamojo, išmušė antrą valandą. Aš bematant atsikėliau, uždegiau žvakę, parašiau laišką, kurį buvau numatęs palikti dėdei, ir atsižadėdamas tų drabužių, kurie būtų mane sunkinę kelyje, susikroviau likusius į valizą, nusėlinau laiptais ir nekliudomas pasiekiau arklides. Nors ir nebuvau toks apsukrus jojikas kaip mano pusbroliai, vis dėlto Osbaldistone spėjau išmokti pažaboti ir pasibalnoti žirgą; po keleto minučių jau sėdėjau balne ir buvau pasiruošęs leistis į žygį.

Jodamas žingine senąja sodo alėja, kurią delčia tvieskė

blyškia balzgana šviesa, aš, sunkiai ir giliai atsidusęs, dirstelėjau atgal į sienas, kurios globė Dianą Vernon, ir mane prislėgė beviltiška mintis, kad mes galbūt išsiskyrėme amžinai. Ilgose ir netvarkingose gotiškų langų eilėse,— o mėnesienoje jie atrodė vaiduokliškai balti,— negalima buvo atskirti lango to kambario, kur gyveno jinai. „Jinai jau dingusi man,— galvojau aš, žvilgsniu klydinėdamas keistomis ir gremėzdiškomis architektūros formomis, kurias mėnesiena teikė Osbaldistonų piliai,— dingusi, dar man nepalikus tos vietos, kur jinai gyvena! Kokia gi man lieka viltis, kad galėsiu bendrauti su ja, kai daugelis mylių nusities tarp mūsų?"

Aš sustojau niūriai susimąstęs, bet tučtuojau

...liežuvis laiko geležinis
Paskelbė „tris" nakties mieguistai ausiai[106]—

ir priminė man, kad jau laikas judintis į pasimatymą su asmeniu ne tokio įdomaus veido ir išvaizos,— su Endrum Ferserviu.

Prie vartelių alėjos gale išvydau raitelį sienos šešėlyje; bet tik man dukart sukosėjus ir šūktelėjus jam: „Endrau!" — sodininkas malonėjo atsiliepti:

— Nesijaudinkit, čia Endrus, Endrus, ne kas kitas.

— Tad jokite pirmyn,— tariau aš,— ir rodykite kelią, taip pat, jei galite, patylėkite, kol mes prajosime kaimelį slėnyje.

Endrus paragino savo arklį ir kur kas eikliau, negu man atrodė patogu, pasileido į priekį; be to, jis taip klusniai vykdė mano įsakymą „patylėti", kad aš negalėjau iš jo išgirsti jokio atsakymo į pakartotinius savo klausimus, kodėl jis taip be reikalo skuba. Išsivingiavę sodininkui žinomais trumpiausiais šunkeliais iš begalybės akmenuotų kelių kelelių, išsiraizgiusių pilies apylinkėse, mudu išjojome į atvirą lauką ir greitai palikę jį užpakalyje atsidūrėme tarp plikų kalvų, kurios skiria Angliją nuo Škotijos ir yra vadinamos Midl Marčais — tarpiniu pasienio ruožu. Kelias — arba veikiau siauras, kartais visai dingstąs takas — buvo mums maloniai įvairus, vesdamas mus čia per pelkes, čia per akmenis. Tačiau Endrus nė kiek nesulė-

[106] Iš Šekspyro „Makbeto".

tino žingsnio ir narsiai risnojo pirmyn devynių ar dešimties mylių per valandą greitumu. Mane erzino ir pykdė atkaklus mano vadovo savavališkumas; mes leisdavomės stačia galva į pakalnes ir kildavome pavojingiausiomis vietomis; slinkdavome pačiu skardžių kraštu, kur dėl vieno neatsargaus arklio žingsnio raitelio laukė neišvengiama mirtis. Mėnulis liejo tiktai apgaulingą ir menką šviesą, o vietomis kalnų pakriūtės, pakibusios virš mūsų, nugramzdindavo mus į visišką tamsą, ir tada aš galėdavau sekti paskui Endrų tik pagal jo arklio pasagų kaukšėjimą ir kibirkštis, skeliamas iš titnaginių akmenų. Iš pradžių šis greitas jojimas ir būtinumas atidžiai stebėti, kur žengia arklys, norint išlikti gyvam, man pravertė, nes norom nenorom turėjau nukreipti mintis nuo kankinamų svarstymų, kurie kitaip neišvengiamai būtų mane apnikę. Tačiau galų gale, gerokai prisišūkalojęs, kad Endrus jotų lėčiau, ir kas kartą susidūręs su atkakliu ir begėdišku jo nenoru manęs paklausyti arba nors atsiliepti, aš ne juokais supykau. Tačiau mano pyktis buvo bejėgis. Kartą kitą pamėginau pasivyti savo neklaužadą vadovą ir išversti jį iš balno rimbo kotu, bet Endraus arklys buvo eiklesnis už manąjį, ir, matyt, ar jo ristūno eiklumas, ar, tikriau pasakius, gerų mano ketinimų nujautimas paskatindavo sodininką joti sparčiau, vos tik mėgindavau priartėti. Savo ruožtu aš turėjau nuolat baksnoti savo žirgą pentinais, bijodamas atsilikti nuo vadovo, nes puikiai supratau, kad be jo nieku gyvu nerasiu kelio šioje gūdžioje dykvietėje, kuria mes jojome neapsakomai greitai. Pagaliau taip supykau, kad pagrasinau pasiųsiąs įkandin pasiutusiam jojikui iš pistoleto kulką, kuri sustabdysianti ugniasparnį jo bėgimą, jeigu pats Endrus neprilaikysiąs žirgo. Matyt, grasinimas padarė šiokį tokį įspūdį jo ausų būgneliams, kurie buvo kurti visiems švelniems mano kreipimamsi, nes tai išgirdęs, škotas sulėtino savo bėgūno žingsnį ir leidęs man prijoti tarė:

— Mums po galų ir nereikėjo šitaip lyg akis išdegus lėkti.

— Tad kam gi jūs iš viso sumanėte tokias bėgtynes, suktas neklaužada? — atsakiau aš, visas virpėdamas iš pykčio, kurio niekas negalėjo labiau sukurstyti, kaip mano ką tik pergyventa baimė,— panašiai keli vandens lašai, nukritę į liepsnojantį laužą, labiau sukursto ugnį, jeigu nepajėgia jos užgesinti.

— O ko gi jūs norite, gerbiamasis? — tarė Endrus, išlikdamas nesudrumsčiamai ramus.

— Ko aš noriu, sukčiau? Kiaurą valandą plėšausi, šaukdamas, kad jotumėt lėčiau, o jūs nesiteikėte nė atsakyti! Girtas jūs ar pakvaišęs, kad šitaip elgiatės?

— Nerūstaukite, gerbiamasis, mano ausys šiek tiek neprigirdi. Nesiginsiu, aš, žinoma, išmečiau taurelę prieš palikdamas senąją buveinę, kur taip ilgai gyvenau; kompanijos nebuvo, taigi, suprantama, teko susidoroti vienam — kitaip, nori nenori, palik pusę butelio degtinės popiežeivoms,— o jau tai, kaip tamstos malonybė žinote, būtų nedovanotina nuodėmė.

Pasiaiškinimas atrodė gana įtikimas, o aplinkybės man neleido ginčytis su vadovu, todėl apsiribojau reikalavimu, kad ateityje atsiklaustų, kokiu greičiu leisti arklius.

Padrąsintas švelnaus mano atsakymo, Endrus tuoj pat pakėlė balsą ir sušneko tuo pedantišku, pasitenkinimo kupinu tonu, kuriuo dažnai buvo pratęs kalbėti:

— Gerbiamasis manęs neįtikinsite, ir niekas manęs neįtikins, kad protinga arba naudinga sveikatai vėsią naktį leistis į tokią kelionę per čionykštes pelkes, nepasistiprinus prieš tai gyazdikėlių antpilo stiklinuke arba brendi taurele, arba degtine, arba kuo nors panašiu. Aš šimtą kartų esu kabarojęsis per Oterskopo kalnagūbrį dieną bei naktį ir niekad negalėdavau rasti kelio, jeigu prieš tai neišmesdavau savo porcijos,— o jeigu išmetu, tai prajoju kuo puikiausiai net prisirišęs po dvi statinaites degtinės iš abiejų balno pusių.

— Kitaip sakant, Endrau,— tariau aš,— tamsta gabendavote kontrabandą. Kaipgi jūs, griežčiausių principų žmogus, leisdavote sau apvaginėti iždą?

— Tai tik klaidatikių egiptiečių apgaudinėjimas,— atsakė Endrus.— Vargšė senoji Škotija gana prisikentėjo nuo tų niekšų akcizininkų ir revizorių, kurie ją apniko kaip skėriai po liūdno ir apgailėtino karalysčių sujungimo; kiekvienas geras sūnus privalo nugabenti savo tėvynei nors gurkšnį ko nors stipresnio — sušildyti senai jos širdžiai ir, pasitaikius progai, ką nors iškrėsti prakeiktiems vagims.

Išsiteiravęs smulkiau, sužinojau, kad Endrus daug kartų buvo jodinėjęs šiais kalnų takais, gabendamas kontrabandą, ir anksčiau, ir jau apsigyvenęs Osbaldistone,—

ši aplinkybė man buvo gana svarbi, nes įrodė, jog sodininkas tinka vadovo vaidmeniui, nepaisant tos kvailos jo išdaigos mūsų kelionės pradžioje. Net dabar, kai mes paleidome savo žirgus lėčiau bėgti, gvazdikėlių antpilas — ar kuo kita jis buvo pasistiprinęs kelionei — vis dar veikė Endrų. Jis dažnai grįžčiojo atgal, dairėsi į šalis neramiu išgąstingu žvilgsniu ir vos tik kelias atrodydavo kiek lygesnis, tarsi norėdavo vėl paleisti arklį kiek kojos įkerta, lyg bijodamas, kad kas nesivytų. Šis aiškus nerimas pamažu blėso, kai mes artėjome prie aukšto nykaus kalnagūbrio, kuris driekėsi beveik ištisai iš vakarų į rytus maždaug visą mylią, iškilęs iš abiejų pusių labai staigiais šlaitais. Blanki aušros šviesa dabar jau ėmė brėkšti horizonte; Endrus, baugiai grįžtelėjęs atgal ir neišvydęs už mūsų likusioje pelkėje jokio gyvos būtybės ženklo, nušvito, ir rūstūs jo bruožai palengva sušvelnėjo, jis ėmė iš pradžių švilpauti, o paskui uždainavo gana karštai, tačiau ne taip jau meniškai vienos jo tėvynėje mėgstamos dainelės paskutinį posmą:

Dženi mylima, jau švinta,—
Taką aš žinau pramintą;
Iš manęs tave atimti
Visas klanas nemėgintų.

Dainuodamas jis tapšnojo per karčius arkliui, kuris taip šauniai nešė savo raitelį; šis jo veiksmas patraukė mano dėmesį, ir aš iš karto atpažinau mylimą Tornklifo Osbaldistono kumelaitę.

— Kas gi čia dabar, sere? — paklausiau aš griežtai.— Juk tai misterio Tornklifo kumelaitė!

— Kam man ginčytis! Buvo laikas, kai jinai gal ir priklausė gerbiamajam skvairui Tornklifui, o dabar ji — mano.

— Tu pavogei ją, niekše!

— Na ne, sere, niekas dar manęs nepačiupo vagiant. Paklausykite, kaip viskas susiklostė: skvairas Tornklifas pasiskolino iš manęs dešimt svarų joti į Jorko lenktynes,— ir, dievaži, jisai, prisiekiu, nė karto nė nepagalvojo man jų grąžinti! Vos tik užsimenu apie savo pinigėlius, jis ir pagrasina man „suskaičiuosiąs visus kauliukus", kaip jis sako. O dabar, manau, turės atsiskaityti geruoju. O jei

ne — jo kumelpalaikė pasiliks anapus Škotijos sienos; kol jis man grąžins viską iki paskutinio fartingo, tiek jis ir tematys nors vieną jos uodegos ašutą. Lofmebene aš turiu vieną apsukrų raštininkėlį — jis man padės susišnekėti su skvairu. Pavogei kumelę? Na ne! Argi gali Endrus Ferservis susitepti vagystės nuodėme? Aš tiktai ją pasilaikiau kaip laidą pagal įstatymus — jurisdikšones fendendi kozė[107]. Šie trys įstatymų žodžiai visai panašūs į sodininkų ir kitokių mokytų žmonių kalbą; gaila tik, kad jie brangokai atsieina: Endrus tiek ir tepešė — tik šiuos tris žodelius už keturias statinaites pačios geriausios degtinės, kokią kada nors teko doram žmogui užsipilti už apykaklės. Taigi, sere! Brangiai atsieina tie įstatymai.

— Jūs pamatysite, kad jie atsieina kur kas brangiau, negu manėte, Endrau, jeigu ir ateity mėginsite pats išieškoti skolas, aplenkdamas įstatymų valdžią.

— Te-te-te! Mes dabar, ačiū tau, Viešpatie, esame Škotijoje, šičia aš galiu ne blogiau už bet kurį Osbaldistoną susirasti ir draugų, ir advokatų, ir net teisėjų. Mano motinos bobutės trečios eilės sūnėnas yra pusbrolis Damfrizo miesto viršaičiui, ir tasai jokiu būdu neleis, kad jo kraujo atžalai tektų nukentėti. Anaiptol. Šičia įstatymai visiems bešališki, kiekvienam žmogui vienodi,— visai kitaip negu pas jus, Nortumberlende, kur žmogus nespėja nė apsidairyti, o žiūrėk jau ir suriestas kokio nors klerko Džobsono įsakymu. O kas bus dar palūkėjus! Jie veikiai ir visai spjaus į įstatymus. Todėl aš ir nusprendžiau pasakyti jiems „su ponu Dievu, džentelmenai".

Aš didžiai pasipiktinau Ferservio „žygdarbiu" ir priekaištavau žiauriam likimui, kuris antrą kartą mane suvedė su tokių pašlijusių principų žmogumi. Tačiau nusprendžiau, vos tik mes pasieksime mūsų kelionės tikslą, nupirkti iš savo vadovo kumelaitę ir pasiųsti ją pusbroliui į Osbaldistoną; apie kilnų savo sumanymą ketinau pranešti dėdei iš pirmo miestelio, kur bus pašto kontora. „O kol kas,— pamaniau,— neverta ginčytis su Endrum, kuris pasielgė ne taip jau nenatūraliai, būdamas tokioje padėtyje". Todėl aš sutramdžiau savo pasipiktinimą ir paklausiau,

[107] Endraus iškraipyta lotyniška juridinė formulė: *jurisdictiones fundandi causa* — „ieškinio paremties dėlei".

ką jis turėjo galvoje sakydamas, kad Nortumberlende „jie veikiai ir visai spjaus į įstatymus".

— Įstatymus! — pakartojo Endrus.— Aha! Pamatysite! Teliks tiktai vėzdo įstatymas. Nortumberlende dabar knibždėte knibžda kunigų, airių karininkų, visokiausių galvijų popiežininkų, kurie bastėsi svetur, nes tėvynėje neturėjo kur dingti; o varnai veltui juk nesulekia į krūvą, vadinasi, pakvipo dvėsena. Ir būkite ramus, seras Hildebrandas tikrai nepražiopsos progos iki kaklo įklimpti toje makalynėje; ten jie nieko daugiau neveikia, tik renka šautuvus ir pistoletus, kardus ir peilius,— vadinasi, tik ir lauk — kibs peštis; jaunieji skvairai Osbaldistonai,— atleiskite, gerbiamasis,— kvaili per visą pilvą ir nežino, kas yra baimė.

Šitoji šneka man priminė jau anksčiau kilusius įtarimus, kad jakobitai ruošiasi žūtbūtiniam žygiui. Tačiau manydamas, kad man nedera šnipinėti, ką dėdė šneka ir veikia, aš stengdavausi nieko nematyti net ir tada, kai atsitiktinai turėdavau galimybę stebėti epochos įvykius. Tačiau Endrui Ferserviui nereikėjo varžytis, ir jis išklojo gryniausią tiesą, sakydamas, kad šalyje ruošiamas maištas ir kad kaip tik todėl jisai nusprendęs greičiau išsinešdinti iš pilies.

— Dvariškiai,— pasakė jis,— su kumečiais ir visais kitais nenaudėliais įtraukti, taip sakant, į ypatingus sąrašus ir muštruojami pagal visas taisykles. Mane jie irgi ragino paimti ginklą. Bet aš tai jau neisiu į maištininkų gaujas; jie nepažįsta Endraus, jeigu jį kviečia tokiam dalykui. Aš eisiu muštis, kai pats to panorėsiu, tik jau nieku būdu ne už babilonišką kekšę ir ne už kokią nors anglišką šliundrą![108]

[108] Tai yra ne už Romos katalikų ir ne už anglikonų bažnyčią.

XIX SKYRIUS

Kur bokšto špilis, rods, tuoj kris
Išklibintas siautingų vėjų,
Ten viską gobia nūn naktis —
Poetą, karį ir šokėją.

Langhornas[109]

Pirmajame Škotijos miestelyje, kurį mes pasiekėme, mano vadovas leidosi ieškoti savo bičiulio ir patarėjo, norėdamas su juo apsvarstyti, kokiu būdu „gerąjį arkliuką" patikimiausiai būtų galima paversti teisėta savo nuosavybe, nes kol kas jis tebuvo savavališkai pasičiuptas iš šalies, kaip tatai dar kartais pasitaikydavo šiame krašte, kur neseniai viešpatavo visiškas beteisiškumas. Endrui grįžus, mane šiek tiek pralinksmino rūškana jo fizionomija: jis, matyt, per daug įsišneko su artimu savo draugu juristu, ir jam didžiai nenusisekė: vietoje atsako į nuoširdų savo paties atvirumą išgirdo, kad misteris Tauthopas nuo to laiko, kai jiedu paskutinį kartą buvo susitikę, paskirtas vietinio taikos teisėjo raštininku ir privalo pranešinėti valdžiai apie visus tokius darbelius, panašius į misterio Endraus Ferservio žygdarbį. Atsivestą arklį, pareiškė guvus teisminės valdžios atstovas, reikią būtinai sulaikyti ir pastatyti teisėjo Trembulo arklidėje, kur jisai bus šeriamas, sumokant po dvylika škotiškų šilingų *per diem*[110], iki teismas, išnagrinėjęs bylą, nustatys, remdamasis įstatymais, kas yra jo savininkas. Jis net davė suprasti, kad griežtai ir bešališkai eidamas savo pareigas privalėtų sulaikyti ir patį dorąjį Endrų; tačiau mano vadovui ėmus graudžiai maldauti pasigailėjimo, tas teisingumo vykdytojas ne tiktai atsižadėjo šio savo ketinimo, bet dar bičiuliui padovanojo nujodinėtą kuinpalaikį išputusiu pilvu ir ligotom kojom, kad galėtų keliauti toliau. Tiesa, jis pats sumenkino savo kilniaširdiškumą, pareikalaudamas iš neturtingojo Endraus visiškai atsižadėti visų teisių

[109] Langhornas Džonas (1735—1779) — anglų poetas, pagarsėjęs Plutarcho „Palyginamųjų biografijų" vertimu.
[110] Per parą (*lot.*).

ir pretenzijų į eikliąją Tornklifo Osbaldistono kumelaitę,— šią nuolaidą misteris Tauthopas palaikė labai mažareikšme, nes, kaip juokais tarstelėjo įstatymų vykdytojas, nelaimingasis jo bičiulis užsidirbtų už arklį tiktai apinasrį, tiksliau pasakius — kilpą ant kaklo.

Endrus buvo didžiai nuliūdęs ir sutrikęs, kai aš traukte ištraukiau iš jo šias smulkmenas; šiaurietiškas jo išdidumas žiauriai kentėjo, nes jis buvo priverstas pripažinti, kad įstatymų vykdytojas lieka įstatymų vykdytoju abipus Tvido ir kad teismo sekretorius Tauthopas nėra nė fartingu vertesnis už teismo sekretorių Džobsoną.

Jis nė perpus tiek nebūtų širdęs, kad iš jo paveržiamas grobis, pasiimtas, galima sakyti, rizikuojant savo galva, jeigu tai būtų atsitikę tarp anglų.

— Bet kurgi tai matyta,— apmaudavo Endrus,— kad vanagas vanagui akį kirstų? Kad geras škotas grobtų iš kito škoto?

Beje, suprantama, daug kas pasikeitė jo tėvynėje nuo liūdno ir apgailėtino karalysčių sujungimo laikų,— šiam įvykiui Endrus priskyrė visus sugedimo ir išsigimimo ženklus, jo pastebėtus tarp kraštiečių, ypač išpūstas užeigininkų sąskaitas, alaus pintų tūrio sumažinimą ir kitas suktybes, kurias jis man suminėjo mūsų kelionės metu.

Šitaip susiklosčius reikalams, aš lioviausi rūpinęsis kumelaite ir serui Hildebrandui parašiau, kokiomis aplinkybėmis jinai atsidūrė Škotijoje, laiško pabaigoje pranešdamas, kad ji dabar yra patekusi į rankas teisingumui ir garbingiems jo atstovams — teisėjui Trembului bei jo sekretoriui Tauthopui, į kuriuos ir nukreipiau savo dėdę teirautis tolesnių smulkmenų. Ar jinai buvo grąžinta Nortumberlendo medžiotojo nuosavybėn, ar ir toliau ja jodinėjo Škotijos įstatymų žinovas — čia nėra ko aiškinti.

Dabar mes tęsėme kelionę į šiaurės vakarus daug lėčiau, negu buvome ją pradėję nakčia bėgdami iš Anglijos. Plikų ir vienodų kalvų grandinės kilo viena po kitos, iki prieš mus atsivėrė derlingesnis Klaido klonis; ir netrukus su įmanomu mums greitumu pasiekėme Glazgo miestą — Škotijos sostinę, kaip jį atkakliai titulavo mano vadovas. Paskutiniaisiais metais, aš žinau, Glazgas visiškai nusipelnė šito pavadinimo, kurį Endrus Ferservis tada jam davė iš tam tikro politinio savo įžvalgumo. Plati ir nuolat besiplečianti prekyba su Vest Indija ir Amerikos ko-

lonijomis, jeigu mano žinios nėra klaidingos, padėjo šiam miestui praturtėti bei suklestėti, ir jeigu ji bus ir toliau rūpestingai stiprinama bei plečiama, po kiek laiko gal taps visos šalies komercinio suklestėjimo pamatu; bet tais senaisiais laikais, apie kuriuos aš pasakoju, šios šlovės aušra dar nė nebrėško. Karalysčių sujungimas iš tikrųjų atvėrė Škotijai prekybos duris į Anglijos kolonijas; tačiau dėl kapitalo stokos ir nacionalinio anglų pavydo didžioji Škotijos pirklių dalis negalėjo naudotis privilegijomis, kurias jiems suteikė toji atmintina sutartis. Būdamas vakarinėje salos pakrantėje, Glazgas negalėjo prekiauti su rytinėmis grafystėmis arba kontinentu, o šiais ryšiais ir tesilaikė tuo metu Škotijos prekyba. Ir vis dėlto, nors tais laikais nė kalbos nebuvo, kad jis gali įgyti didelę reikšmę prekybai, kiek žinau, dabar yra realios perspektyvos to susilaukti vieną gražią dieną, Glazgas jau ir tada, kaip svarbiausias Vakarinės Škotijos miestas, buvo žymus ir svarbus centras. Platus ir vandeningas Klaidas, tekėdamas netoli jo sienų, leido susisiekti su šalies vidaus sritimis, kurios buvo toliau nuo jūros. Ne tiktai derlinga lyguma čia pat kaimynystėje, bet ir Airo bei Damfrizo apygardos žiūrėjo į Glazgą kaip į sostinę, kur jų gyventojai gabeno savo gaminius, gaudami mainais tų buities ir prabangos dalykų, kurių jiems reikėjo.

Vakarinėje Aukštutinės Škotijos dalyje stūksą nykūs kalnai dažnai siųsdavo primityvius savo gyventojus pasižvalgyti po turgavietes aukštinamame šventojo Mungo mieste. Laukinių, gauruotų, nykštukinių galvijų ir arkliukų kaimenės, genamos kalniečių — tokių pat laukinių, tokių pat gauruotų, o kartais tokių pat nykštukinių, kaip ir jų galvijai ir arkliukai,— neretai praslinkdavo Glazgo gatvėmis. Atvykėliai iš toliau stebėdamiesi žiūrėdavo į senovinius ir keistus jų drabužius, klausydavosi negirdėtų ir šiurkščių jų kalbos garsų, o kalnų gyventojai, net taikiais verslo reikalais atkeliavę ginkluoti muškietomis, pistoletais, kardais, durklais ir skydais, su nuostaba spoksodavo į prabangos dalykus, kurių nebuvo regėję, ir su grėsliu godumu į tuos, kuriuos žinojo kaip vartoti. Kalnietis visada nenoromis palieka savo tyrlaukius, ir tais senais laikais jį persodinti į kitą dirvą reiškė tą pat, kaip nuplėšti pušį nuo jos gimtosios uolos. Tačiau jau ir tada kalnų kloniai buvo tirštai gyvenami, nors kartais gyven-

tojus praretindavo badas arba kardas ir daugelis jų leisdavosi į Glazgą. Čia jie apgyvendavo ištisus kvartalus, čia jie ieškodavo ir susirasdavo kuo verstis, nors ir ne tuo, ko būdavo išmokę gimtuosiuose savo kalnuose. Šie nuolat atplūstą ištvermingi ir darbštūs gyventojai nemaža padėjo miestui praturtėti, teikė darbo jėgą kelioms manufaktūroms, kuriomis jau ir tuomet galėjo pasigirti Glazgas, ir padėjo pagrindą jam vėliau suklestėti.

Miestas iš pažiūros atitiko daug žadančias jo perspektyvas. Pagrindinė gatvė buvo plati ir graži, papuošta visuomeniniais veikiau įmantrios, negu stilingos architektūros pastatais, ir iš abiejų jos pusių driekėsi eilės aukštų akmens mūro namų, kurių vienas kitas fasadas buvo turtingai išpuoštas,— dėl to gatvė atrodė įspūdinga ir didinga; šito kaip tik trūksta daugumai Anglijos miestų, nes jie pastatyti iš prastų, greit trupančių ir negražiai atrodančių plytų.

Mudu su vadovu atvykome į Vakarinės Škotijos sostinę šeštadienio vakarą, gana vėlyvą metą, kai nebuvo galima nė galvoti apie kokius nors reikalus. Nusėdome nuo arklių prie Endraus parinkto viešbučio — tikrų tikriausios čoseriškos smuklės[111],— kur mus mandagiai priėmė apveidi šeimininkė.

Rytą visuose bokštuose suskambo varpai, skelbdami šventą dieną. Nors aš ir buvau girdėjęs, kaip griežtai Škotijoje sekmadienis laikomas Viešpaties diena, vis dėlto pirmutinė mintis šovė — leistis ieškoti Oveno; bet pasiteiravęs sužinojau, kad iki baigsis bažnyčioje pamaldos, visos mano pastangos bus veltui. Viešbučio šeimininkė ir mano vadovas abu išvien prisispyrę mane tikino, kad aš ne tik nerasiąs nė gyvos dvasios nei „Mak Vitis, Mak Finas ir bendrovė" kontoroje, nei namuose, kur siūlė kreiptis Ovenas laiške,— bet net neužtiksiąs tenai jokio firmos dalininko: jie esą rimti žmonės ir tokiu metu būsią ten, kur dera būti visiems doriems krikščionims,— Baronijos bažnyčioje.

Laimė, Endrus Ferservis savo pasipiktinimo tėvynės juristais nenukreipė prieš kitus gimtosios šalies moky-

[111] Užuomina į garsiuosius „Kenterberio apsakymus", kurių autorius yra anglų Renesanso poetas Čoseris (1340—1400). Šie pasakojimai prasideda prologu, kur aprašoma, kaip užeigoje susirinkę maldininkai seka vienas kitam įdomias istorijas.

tuosius luomus ir dabar girte gyrė pamokslininką, kuris turėjo tą dieną laikyti pamaldas, o mūsų šeimininkė pritarė jo liaupsinimams garsiais „amen!" Jų prisiklausęs aš nusprendžiau nueiti į tą pagarsėjusią šventovę, ne tiek tikėdamasis išgirsti pamokymų, kiek norėdamas sužinoti, jeigu pasiseks, ar atvykęs Ovenas į Glazgą. Mano viltis sužadino patikinimai, girdi, jei misteris Efraimas Mak Vitis (pagarbiausias žmogus!) neguli mirties patale, jis būtinai tą dieną teiksis savo atsilankymu pagerbti Baronijos bažnyčią; ir jeigu jo pastogėje bus radęs prieglobstį koks atvykėlis, šeimininkas, be abejo, jį atsivesiąs į pamaldas. Šitoji galimybė man padėjo apsispręsti, ir aš, ištikimojo Endraus lydimas, išsiruošiau Baronijos bažnyčion.

Tačiau šį kartą man beveik nereikėjo vadovo, nes žmonių srovė, kuri plaukte plaukė staigiai kylančia ir prastai grįsta gatve pasiklausyti paties garsiausio pamokslininko Vakarinėje Škotijoje, būtų savaime nusinešusi ir mane. Pasiekę kalvos viršūnę, mes pasukome į kairę ir pro plačias dvivėres duris drauge su kitais patekome į atvirą ir erdvų Glazgo katedros šventorių. Bažnyčia buvo daugiau niūri ir masyvi nei išvaizdi, tačiau gotiško stiliaus ypatybės buvo taip griežtai išlaikytos ir taip puikiai derinosi su aplinka, kad iš pirmo žvilgsnio ji atrodė iškilmingai didinga. Aš iš tikrųjų buvau didžiai apstulbintas, kad valandėlę spyriausi Endraus pastangoms mane nusitempti į pastato vidų; labai susidomėjęs apžiūrinėjau jį iš lauko.

Pastatyta dideliame ir gausiai apgyventame mieste, šitoji senovinė ir masyvi katedra atrodė visiškai vieniša. Iš vienos pusės nuo miesto ją skiria aukštos sienos, iš kitos — supa aukštas skardis, kurio apačioje akiai nematomas čiurlena vingiuotas upelis, švelniu teškenimu stiprindamas didingą šio reginio iškilmingumą. Anapus skardžio stiepiasi stati atšlaitė, apaugusi tankiu eglynu, kurio tamsūs šešėliai, krisdami ant kapų, teikia šiai vietai derančią gūdumą. Pats šventorius savotiškas; būdamas iš tikrųjų erdvus, jis yra gana mažas, palyginti su ta daugybe garbių jo piliečių, kurie guli palaidoti po žemėmis ir kurių kapai beveik visi yra su antkapiais. Todėl čia nėra vietos vešėti tankiai ir aukštai žolei, kuri paprastai beveik ištisine danga apkloja tas atilsio vietas, „kur piktaširdis liaujas drumstęs, kur pavargusysis saldžiai miega". Platūs antkapių akmenys yra sukloti taip arti vienas kito, kad kapinės atrodo tarsi

jais grįstos, ir nors stogą čia atstoja tik dangus, jos panašios į kurios nors senos Anglijos bažnyčios grindis, kur plokštėse iškalti antkapiniai įrašai. Šių liūdnų mirties metraščių turinys, beviltiškas jų graudesys, juose slypintis rūstus pamokymas apie žmonijos menkystę, šis erdvus plotas, kurį jie taip tankiai nukloję, vienoda ir sielvartinga jų prasmė priminė man vieno pranašo pergamentinį ritinėlį, kuris buvo „išrašytas iš vidaus ir iš oro, ir išrašyti jame buvo skundai, ir sopuliai, ir sielvartai".

Katedra įspūdingu didingumu derinasi su šia aplinka. Ji atrodo sunki, tačiau mes jaučiame, kad jos daromas įspūdis dingtų, jeigu ji būtų lengvesnė ar turėtų daugiau įmantrių puošmenų. Ji vienintelė vyskupijos bažnyčia Škotijoje, išskyrus, kaip aš girdėjau, Kerkvolo katedrą Orknėjų salose, kuri liko nepaliesta reformacijos laikais.

Endrus Ferservis, didžiuodamasis tuo įspūdžiu, kurį jinai man padarė, jautėsi turįs mane dar labiau pavėikti šitokia šneka:

— Aha, puiki bažnytukė! Nėra čia tų jūsiškių išraitymų ir išrangymų, visokių iškraigaliojimų,— tvirtas, darniai sumūrytas pastatas, prastovės iki pasaulio pabaigos, tiktai laikykite tolėliau nuo jo rankas ir paraką. Kitados, reformacijos metais, jie vos nesugriovė jos, kai buvo nušluotos šventojo Andriaus ir Petro bažnyčios ir visos kitos, norint apvalyti šalį nuo popiežiškos bjaurybės, nuo stabmeldystės, nuo paveikslų garbinimo, nuo kamžų bei visų kitokių skarmalų tos didžiosios pasileidėlės, kuri sėdi ant septynių kalvų,— lyg ir vienos neužtektų senam, drambliotam jos užpakaliui. Iš aplinkinių parapijų, iš Renfu, Baronijos, Gorbalso, vieną gražų rytą Glazgas prigužėjo pilnas žmonių: sumanė savo rankomis apvalyti katedrą nuo popiežiško šlamšto. Tačiau miestiečiai išsigando, kad senai jų bažnyčiai nenutrūktų visi pasaitai nuo tokio nemandagaus elgesio, jie ėmė skambinti varpais, surinko, mušdami būgnus, ginklą vartoti apmokytus vyrus,— laimė, kad tais metais gildijos dekanu buvo garbusis Džemsas Rabatas (jis pats buvo puikus mūrininkas, todėl jam ir derėjo ginti seną pastatą)— visi cechai vieningai sukilo ir pareiškė, kad narsiai kausis, bet neleis sugriauti bažnyčios, kaip tai buvo daroma visur aplinkui. Ne iš meilės popiežeivoms, žinoma,— niekas nedrįstų šito pasakyti apie Glazgo miesto cechus. Taigi jie susitarė išnešti iš nišų

stabmeldiškas šventųjų statulas (pasigailėkime jų!),— išnešė, sudaužė tuos akmeninius stabus į smulkius gabalus, kaip parašyta Šventame Rašte, sumetė tuos gabalus į vandenį, į Molendinaro upę; o senoji bažnyčia pasiliko sveikutėlė — stovėjo sau linksma tarsi katinas, kuriam iššukuotos blusos; ir visi buvo patenkinti. Aš girdėjau iš protingų žmonių, kad tą patį padarius visoms Škotijos bažnyčioms, reformatų tikėjimas būtų išlikęs toks pat grynas kaip ir dabar, tik mes turėtume kur kas daugiau padoriai atrodančių krikščioniškų bažnyčių. Aš gana ilgai gyvenau Anglijoje, ir jūs neišdulkinsite man iš galvos tos minties, kad šuns būda Osbaldistone yra geresnė už daugelį Dievo namų Škotijoje.

Šitaip kalbėdamas, Endrus įsivedė mane į katedros vidų.

XX SKYRIUS

...Slaptingas šiurpas
Ir siaubas žvilgsnį stingdo. Šie kapai
Ir monumentiški mirties urvai
Atrodo kraupiai, ir nupurtąs šaltis
Sukausto virpančią iš baimės širdį.

„Gedinti nuotaka" [112]

Kad ir kaip mane ragino nekantrus mano vadovas, aš vis dėlto užtrukau keletą minučių, iš lauko gėrėdamasis katedra, kuri man pasirodė dar didingesnė dabar uždara savo erdve, kai iki šiolei atviros jos durys užsivėrė, prarydamos visą minią, neseniai susitelkusią šventoriuje. Bažnyčioje prasidėjo iškilmingos pamaldos, apie kurias sprendėme iš stiprėjančio gaudesio. Galingas balsų choras liejosi į vieningą harmoniją ir nustojęs kimių, klausą erzinančių disonansų, kai jie girdimi iš arti, dabar, sumišęs su upelio čiurlenimu ir vėjo ošimu eglių šakose, žadino

[112] „Gedinti nuotaka" (*The Mourning Bride*) — Viljamo Kongrivo (1670—1729) tragedija.

man iškilnų džiaugsmą. Visa gamta, kaip psalmių autorius, kurio posmus giedojo besimeldžiantieji, tarsi susijungė, siųsdama iškilmingą garbinimo giesmę, kurioje derinosi baimės virpesys su džiūgavimu, kreipiantis į Kūrėją. Man buvo tekę klausytis iškilmingų mišių Prancūzijoje, laikomų su visu *éclat*[113], kokį tik gali suteikti pamaldoms rafinuočiausia muzika, prabangiausi drabužiai, prašmatniausios liturginės apeigos; tačiau savo įspūdžio stiprumu tos mišios būdavo menkesnės už presbiterionų pamaldas, gražias savo paprastumu. Malda, kurioje dalyvauja kiekvienas, kur kas stipriau veikia sielą negu toji, kurią atlieka muzikantai kaip atmintinai iškaltą pamoką; škotiškos pamaldos, palyginti su prancūziškomis, pasižymėjo visais tikro gyvenimo pranašumais prieš aktorių vaidybą.

Kadangi aš vis dar delsiau, iš toli klausydamasis iškilmingo choro, Endrus nekantraudamas truktelėjo mane už rankovės.

— Eime, eime, sere; netinka mums vėluotis ir trukdyti pamaldų; jeigu čia užtruksime, sargai mus pamatys ir nutemps į daboklę, kad čia šlaistomės, nieko neveikdami pamaldų metu.

Šitaip įspėtas aš nusekiau paskui savo vadovą, tačiau ne į pačią katedros tirštumą, kaip tikėjausi.

— Kur jūs, sere, ne pro tas duris! — suriko jis ir nusitempė mane į šalį, kai buvau besukąs į vidurines duris.— Ten jūs išgirsite tik šaltą tuščiažodžiavimą — apie kūnišką moralę, sausą ir niekam tikusią, kaip rūtos lapai per Kalėdas. Tikrąją tikėjimo saldybę jūs pajusite tiktai šičia.

Taip jam kalbant, mes įėjome pro žemaskliaučius vartus su durelėmis, kurių vos neužtrenkė prieš mus orus šveicorius, ir nusileidome kelias pakopas tarsi į laidojimo rūsį po bažnyčia. Kaip tik taip ir buvo: šioje rūsio patalpoje, nežinia kodėl parinktoje tokiam tikslui, buvo įrengta labai keista maldykla.

Įsivaizduokite, Trešemai, ilgą eilę nišų, tamsių arba apytamsių skliautuotų požemių, kokie kitose šalyse skiriami laidojimui ir nuo senų senovės tam pačiam tikslui naudojami mūsų šalyje; tik šičia kai kurie jų buvo pristatyti klauptų ir paversti bažnyčia. Šie skliautuoti požemiai, nors juose ir galėjo sutilpti keletas šimtų dievobaimingų

[113] Prašmatnumu, spindesiu (*pranc.*).

parapijiečių, vis dėlto atrodė gana maži, palyginti su tamsesniais ir erdvesniais urvais, kurie žiojėjo aplink šitąjį, taip sakant, gyvenamą plotą. Tenai, nykioje užmarštyje karalijoje, nublukusios vėliavos ir pusiau nusitrynę herbai žymėjo kapus tų, kurie, be abejo, kitados buvo „kunigaikščiai Izraelyje". Epitafijos, kurias būtų galėjęs įskaityti nebent tik kruopštus antikvaras ir kurių kalba buvo tokia pat atgyvenusi, kaip ir tas dievobaimingas gailestingumas, kurio jos meldė, kvietė praeivį pasimelsti už sielas tų, kurių kūnai ilsisi po akmenimis. Tarp šių rūsių, kuriuose ilsėjosi paskutiniai žemiškojo gyvenimo palaikai, aš išvydau daugybę dievobaimingai besimeldžiančių parapijiečių. Škotai meldžiasi bažnyčioje ne atsiklaupę, o stovėdami, matyt, dėl to, kad kuo mažiausiai savo apeigomis panešėtų į Romos katalikus; vargu ar jie tai daro dėl kokios nors rimtesnės priežasties, nes man teko stebėti, kaip melsdamiesi pavieniui arba savo šeimose ir betarpiškai kreipdamiesi į Dievą, jie mėgsta tą pozą, kurią visi kiti krikščionys pripažįsta labiausiai tam tinkamą — nuolankiausią ir pagarbiausią. Taigi keletas šimtų abiejų lyčių ir visokio amžiaus žmonių stovėdami (vyriškiai — be kepurių) su didžiu pagarbumu ir dėmesiu klausėsi improvizuojamos, arba bent jau nepasirašytos, mieste labai populiaraus seno pastoriaus[114] maldos. Iš mažens turėdamas įskiepytus tuos pačius religinius įsitikinimus, aš nuoširdžiai įsitraukiau į maldą, ir tik tada, kai parapijiečiai susėdo klauptuose, vėl ėmiau, atidžiai dairydamasis, stebėti aplinką.

Pasibaigus maldai, daugelis vyrų užsidėjo skrybėles ir kepures, ir visi, kuriems laimingai pavyko iš anksto užimti vietas, susėdo į klauptus. Mudu su Endrum nepatekome į tų laimingųjų skaičių, nes atėjome per vėlai, kai baž-

---

[114] Man niekaip nepavyko sužinoti, kuo vardu buvo šitas džentelmenas ir kuriuo metu jis pastoriavo. Tačiau aš neprarandu vilties, kad šios aplinkybės, greta kitų galbūt praslydusių pro mano įžvalgumą, bus patenkinamai nušviestos viename ar kitame periodiniame leidinyje, kurie paskirdavo savo puslapius paaiškinamiems ankstesnių mano knygų komentarams ir kuriems esu itin dėkingas už tai, kad kruopščiai ir sumaniai tyrinėdami jie sugebėjo atskleisti, kokios asmenybės susijusios su kai kurių mano herojų vardais, ir paaiškinti daugelį mano apysakose minimų aplinkybių,— tai, ko aš pats niekados net nesvajojau. (Autoriaus pastaba.)

nyčioje patogios vietos buvo jau užimtos. Mes stovėjome drauge su kitais pavėlavusiaisiais, sudarydami tarsi ratą aplink tuos, kurie sėdėjo. Užpakaly ir aplink mus glūdėjo jau mano aprašyti skliautuoti požemiai; prieš mus — pamaldūs parapijiečiai, blyškiai apšviesti sambrėškos, kuri vos balkšvino jų veidus, skverbdamasi pro du tris siaurus gotiškus langelius, panašius į tuos, pro kuriuos patenka oras ir šviesa į rūsius. Šitoji sambrėška leido įžiūrėti visus tuos įvairius veidus, kurie paprastai tokiais atvejais esti nukreipti į škotą pastorių,— beveik visi atidžiai ir ramiai klausėsi; tik retkarčiais šen ten motina ar tėvas timptelėdavo į šalis besidairantį nenuoramą vaiką arba sudrumsdavo kokio nors sutingėlio snaudulį. Škotiški veidai, su išsikišusiais skruostikauliais ir kampuoti, savo bruožais dažnai atspindį protą ir klastingumą, kur kas patrauklesni atrodo maldos metu ar mūšyje karių gretose negu lengvesnio ir linksmesnio pobūdžio susibūrime.

Pamokslininkas kalbėjo kaip tik taip, kad galėjo sužadinti besiklausantiems įvairiausius jausmus ir palinkimus. Metai ir negalavimai buvo susilpninę jo balsą, iš prigimties stiprų ir skambų. Pasirinktą tekstą jis perskaitė neaiškiai; bet kai užskleidė Bibliją ir pradėjo pamokslą, jo balsas palengva sustiprėjo, ir pamokymai suskambo karštai ir įtikinamai. Jis kalbėjo daugiausia apie abstrakčius krikščionių tikėjimo klausimus — svarbius gilius dalykus, kurių vien protu nesuvoksi, bet pamokslininkas išradingai ir sėkmingai surasdavo jiems raktą — daug citatų iš Šventojo Rašto. Man buvo sunku įsigilinti į visą jo argumentaciją, ir nesu tikras, kad visada teisingai supratau jo teiginius. Bet nieko negalėjo būti labiau įspūdinga už tą karštą bei entuziastingą to gero senuko bylojimą ir nieko labiau sumaninga už jo argumentavimą. Škotai, kaip žinoma, pasižymi labiau išlavinta intelekto galia negu jausmo subtilumu, todėl logika juos labiau įtikina negu retorika: juos labiau sužavi aštrus ir pagrįstas protavimas abstrakčia tema ir mažiau paveikia entuziastingi kreipimaisi į širdį bei aistras, kuriais populiarūs pamokslininkai kitose šalyse laimi savo klausytojų palankumą.

Susikaupusioje minioje, mane supančiųjų fizionomijose aš galėjau matyti atsispindint tuos pačius įvairius jausmus, kurie trykšta iš besiklausančiųjų veidų garsiojoje Rafaelio freskoje, vaizduojančioje šventąjį Povilą, sakantį pa-

mokslą Atėnuose. Štai čia sėdi uolus ir protingas kalvinistas: jo antakiai suraukti lygiai tiek, kiek reikia išreikšti giliam dėmesiui; lūpos truputį suspaustos; akys įsmeigtos į pastorių, Dievo tarną, ir jose spindi kuklus pasididžiavimas — tarsi parapijietis drauge su pamokslininku džiaugtųsi pergalinga jo argumentacija; dešiniosios jo rankos smilius paeiliui liečia kairiosios pirštus, kalbėtojui nuo argumento prie argumento artėjant į išvadą. Kitas parapijietis, žvelgiąs rūsčiau, kone piktai, savo veidu rodo panieką visiems, kurie nepritaria jo ganytojo tikėjimui, ir drauge džiaugsmą dėl pelnytos bausmės, paskelbtos užkietėjusiems nusidėjėliams. Trečiasis, veikiausiai priklausąs kitokios krypties ganytiniams ir čia užklydes tik atsitiktinai ar iš smalsumo, žvelgia su tokia išraiška, tarsi mintyse neigtų vieną ar kitą ilgos įrodinėjimų virtinės grandį, ir iš lengvo jo galvos kraipymo jūs nesunkiai įspėjate, kad jis abejoja pamokslininko argumentų tikrumu. Didžioji dalis klausėsi ramiais patenkintais veidais, tarsi jie patys būtų laikę sau garbe ir nuopelnu, kad štai atėjo šičia ir klausosi tokios išmintingos bylosenos, nors ji galbūt ne visiškai jiems suprantama. Moterys, apskritai kalbant, priklausė kaip tik šiai paskutiniajai klausytojų grupei; tiktai senutės, matyt, daug niūriau susitelkusios, stengėsi uoliau įsigilinti į joms dėstomas abstrakčias doktrinas; tačiau jaunesniosios leido sau droviai apžvelgti aplink esančiuosius; ir kai kurios jų, mielasis Trešemai (jeigu savimeilė manęs žiauriai neapgavo), buvo tokios, kad kartkartėmis išskyrė iš minios jūsų draugą ir nuolankųjį tarną — jauną gražų svetimšalį, dar anglą. O visi kiti besimeldžiantieji... ką gi apie juos pasakyti? Neapdovanoti protu, jie vartė akis, žiovavo ar snaudė, iki juos pažadindavo uolesnis kaimynas, stuktelėjęs užkulniu į blauzdą; linkę į tingumą apreikšdavo savo neatidumą aplink klajojančiu žvilgsniu, tačiau nedrįso parodyti ryžtingesnių nuobodžiavimo žymių. Tarp švarkų ir apsiaustų — įprastų Žemumos gyventojų drabužių — aš pastebėjau vienur kitur languotą kalniečio pledą, kurio nešiotojas, pasirėmęs kardu, žvalgėsi į aplinkinius su neslepiamu prastuolio smalsumu ir veikių veikiausiai neatidžiai klausėsi pamokslo dėl labai atleistinos priežasties: jis nesuprato kalbos, kuria bylojo pastorius. Tačiau rūsti ir karinga šių atklydėlių išvaizda teikė tam tikro savotiškumo auditorijai, kuri be jų būtų

šito stokojusi. Jų buvo daugiau negu paprastai, paaiškino man vėliau Endrus, nes netoli miesto vyko raguočių mugė.

Tokie buvo tie veidai, eilėmis kylą vieni už kitų ir atsiskleidžią kritiškam mano žvilgsniui silpnoje saulės šviesoje, kuri šiaip taip skverbėsi pro tankiai išpintus gotiškus Žemosios Glazgo bažnyčios langus ir nubalkšvinusi atidžiai susitelkusius parapijiečius nyko laidojamųjų rūsių gelmėje, pripildydama artimiausią jų labirinto dalį blyškios sambrėškos, o tolesniąją palikdama visiškoje tamsoje, ir dėl to atrodė, kad tie rūsiai niekur nesibaigia.

Aš jau sakiau, kad drauge su kitais stovėjau išoriniame rate, atsigręžęs veidu į pamokslininką, o nugara į tuos rūsius, kuriuos taip dažnai čia miniu. Šitoji mano padėtis leido man itin pagauliai justi kiekvieną dėmesio išblaškymą, sukeliamą lengviausio šiugždesio šių skliautų amfiladoje, kur kiekvienas garsas atsiliepdavo šimtabalsiu aidu. Lietaus lašai, kurie prasiskverbę pro kažkokį plyšį prakiurusiame stoge krito vienas po kito ir skambiai tiško į plokštes, ne kartą priverte mane grįžtelti galvą į tą pusę, iš kur, regis, tas plekšenimas girdėjosi; ir kai mano akys nukrypdavo ta linkme, jas būdavo sunku grąžinti atgal — taip saldu esti mūsų vaizduotei gėrėtis mėginimu kiek galint toliau skverbtis į raizgų ir menkai apšviestą labirintą, siūlantį žvilgsniui dalykus, kurie žadina smalsumą vien todėl, kad būdami neaiškūs ir neapibrėžti mums atrodo paslaptingi. Mano akys apsiprato su prieblanda, į kurią jas buvau nukreipęs, ir tai, ką aš stebėjau, ėmė palengva traukti mano dėmesį labiau negu metafizinės subtilybės, kurias nagrinėjo pamokslininkas.

Mano tėvas dažnai mane bardavo už tokį išsiblaškymą ir minčių išdrikumą, kylantį galbūt iš didelio jam svetimo mano vaizduotės jautrumo; ir šiuo metu pasijutęs vėl veikiamas pagundos nesiklausyti, aš prisiminiau tą metą, kai tėvas vesdavosi mane už rankos į misterio Šauerio koplyčią ir rimtai nurodinėdavo man išpirkti nuodėmes, nes atėję blogi laikai. Tačiau dabar mano minčių sukelti vaizdai nesutelkė dėmesio į pamokslą,— priešingai, aš visiškai jį pamiršau, prisiminęs gresiančius mano tėvui pavojus. Pamėginau kuo tyliausiu šnibždesiu, kokiu tik galėjau, prašyti Endrų apsižvalgyti, ar kartais kurio nors „Mak Vičio ir bendrovės" džentelmenų nėra tarp besimeldžiančiųjų. Tačiau Endrus, visu dėmesiu atsidavęs

pamokslui, atsakė į mano klausimą alkūnės kumštelėjimu į pašonę, tuo mane paragindamas nutilti. Tada aš vėl įtempiau žvilgsnį ir taip pat nesėkmingai ėmiau dairytis į žmones, nukreipusius akis į sakyklą, tarsi į vieną bendrą centrą,— aš ieškojau veidų jūroje blaivios ir pirkliui derančios Oveno fizionomijos. Bet nei tarp plačiakraščių bebrinių Glazgo piliečių skrybėlių, nei tarp dar platesniais kraštais Lenarkšyro valstiečių vaurų negalėjau aptikti nieko panašaus į prakilnų peruką, sustandytus manketus ir vis tą pačią šviesiai rusvą eilutę, kurią vilkėdavo vyresnysis Osbaldistono ir Trešemo prekybos firmos klerkas. Mane vėl apėmė toks stiprus nerimas, kad nustelbė ne tiktai domėjimąsi nauja aplinka, kuri laikinai buvo atitraukusi mano mintis nuo rūpesčių, bet net nuslopino mandagumo jausmą. Aš smarkiai timptelėjau Endrų už rankovės ir pareiškiau jam norįs išeiti iš bažnyčios ir kaip išmanydamas ieškoti man reikiamo žmogaus. Endrus, toks pat užsispyręs Žemojoje Glazgo bažnyčioje kaip ir Čeviotų kalnuose, kurį laiką nesiteikė atsakyti ir tik įsitikinęs, kad manęs kitaip neprivers laikytis tylos, teikėsi man pranešti, kad jeigu pakliuvome į bažnyčią, tai iš jos negalėsime išeiti iki pamaldų pabaigos, nes vos tik prasideda apeigos, durys tuoj pat užrakinamos. Šnipštelėjęs trumpai ir gaižiai, Endrus vėl savo veidui suteikė išraišką, rodančią, jog jis supranta ir kritiškai klausosi pamokslininko bylosenos.

Kol aš stengiausi būtinumą paversti dorybe ir susikaupęs klausyti pamokslo, mano dėmesys vėl buvo netikėtai išblaškytas: kažkieno balsas iš užpakalio sušnibždėjo man aiškiai į ausį: „Šiame mieste jums gresia pavojus". Aš grįžtelėjau tarsi netyčiomis.

Šalia ir užpakaly manęs stovėjo trys ar keturi amatininkai, išsičiustiję ir niekuo neišsiskirią,— užklydę šičia kaip ir mes pavėluotai. Bet vos žvilgtelėjęs į jų veidus, įsitikinau,— vargu ar galėčiau pasakyti kodėl,— kad nė vienas jų nebuvo manęs užkalbinęs. Iš fizionomijų atrodė, jie susitelkę klausosi pamokslo, ir nė vienas nežvilgtelėjo suprantančiu žvilgsniu, kai aš nustebęs ir smalsiai dirstelėjau į juos. Kaip tik už mūsų stovėjo masyvi apskrita kolona, ir būtent už jos galėjo pasislėpti mane taip paslaptingai įspėjęs žmogus ir iš ten kalbėti; bet kodėl jis tai padarė tokioje vietoje, į kokį pavojų jis atkreipė mano

dėmesį ir kas buvo tas įspėjėjas,— aš negalėjau suvokti, ir mano vaizduotė tuščiai spėliojo. Tačiau nusprendžiau, kad įspėjimas gali būti pakartotas, todėl toliau stovėjau atsigręžęs veidu į pastorių, kad šnibždėtojas susigundytų dar sykį man pranešti savo žinią, manydamas, kad pirmą kartą jo neišgirdau.

Mano planas pavyko. Aš nespėjau nė penkias minutes apsimesti atidžiai klausąsis pamokslo, ir tas pats balsas sušnibždėjo:

— Klausykite manęs, bet neatsigręžkite.

Aš stovėjau nejudėdamas veidu į sakyklą.

— Šičia jums gresia pavojus,— kalbėjo balsas,— man irgi. Susitiksime šiąnakt ant tilto lygiai dvyliktą; sėdėkite namie iki sutemstant; stenkitės neatkreipti į save dėmesio.

Balsas nutilo, ir aš staiga grįžtelėjau galvą. Bet kalbėjusysis dar mikliau šastelėjo už stulpo ir dingo man iš akių. Aš nusprendžiau, jei pasiseks, nors probėgšmais dirstelėti į jį, ir, prasiskverbęs pro besiklausančiuosius, taip pat užėjau už stulpo. Tenai nieko nebuvo; man tepavyko pastebėti figūrą, susisupusią — negalėjau atskirti: ar škotišku apsiaustu, ar kalniečių pledu, ir dingusią tarsi vaiduoklis mano ką tik aprašytoje klaikioje rūsių tamsoje.

Nejučia pamėginau sekti paskui paslaptingą žmogystą, kuri išslinko ir dingo požeminių kapinių skliautuose tarsi vieno iš daugybės šičia palaidotųjų šmėkla. Man buvo maža vilties sustabdyti žmogų, aiškiai nusprendusį su manim nesikalbėti, bet ir šis mažas galimumas dingo, kai vos spėjęs nutolti kokius tris žingsnius nuo kolonos aš suklupau ir parkritau. Patamsis, dėl kurio man taip nepasisekė, paslėpė mano gėdą,— didžiai mano laimei, kaip aš tuoj pat tai įvertinau, nes pamokslininkas įsakmiai ir griežtai,— kaip visi škotų pastoriai, reikalaujantys, kad parapijiečiai laikytųsi tvarkos,— pertraukė pamokslą ir liepė „tvarkos saugotojui" suimti tą nenaudėlį, sudrumstusį šventą bažnyčios rimtį. Bet kadangi triukšmas nebepasikartojo, zakristijonui — ar kaip kitaip jis ten vadinosi — neatrodė reikalinga itin uoliai ieškoti prasižengėlio, todėl aš, neatkreipdamas niekieno žvilgsnių, galėjau atsistoti į ankstesnę savo vietą šalia Endraus. Pamaldos vyko toliau ir pasibaigė be kokių nors vertų paminėti nuotykių.

Kai parapijiečiai išėjo iš bažnyčios ir ėmė skirstytis, mano bičiulis Endrus sušuko:

— Žiūrėkite! Aure eina garbusis misteris Mak Vitis ir misis Mak Viti, ir mis Alison Mak Viti, ir misteris Tomas Mak Finas, kuris ketina vesti mis Alison, jeigu žmonės nemeluoja,— jinai, suprantama, ne kažin kokia gražuolė, užtat pinigėlių turi pilną maišą.

Aš dirstelėjau jo nurodyta kryptimi. Misteris Mak Vitis buvo pagyvenęs žmogus, aukštas, laibas, griežtų bruožų, tamsiais' žilstelėjusiais antakiais, po kuriais matėsi šviesios akys. Tačiau jo veide man pasirodė kažkas atgrasaus, kažkas atstumiančio. Prisiminiau įspėjimą, kurį buvau girdėjęs bažnyčioje, ir delsiau kreiptis į šį asmenį, nors ir neturėjau rimtos priežasties priešiškumui ar įtarimui.

Aš vis dar nesiryžau, bet Endrus, palaikęs mano svyravimą baiminimusi, ėmė mane drąsinti:

— Nagi pakalbėkite su juo, pakalbėkite, misteri Frensi; jis dar juk neišrinktas miesto meru, nors žmonės šneka, kad kitais metais tikrai bus miesto galva. Nagi pasišnekėkite su juo; tegu jis ir turtuolis, vis dėlto jums atsakys padoriai, jeigu tik neimsite prašyti iš jo pinigų,— sako, jis kietai užveržęs laiko savo kapšį.

Man tuoj pat dingtelėjo į galvą, kad jeigu šis pirklys iš tikrųjų yra godus ir šykštus, kaip tikina Endrus, tai man būtų neatsargu iškart taip be niekur nieko jam išsipasakoti viską apie save, kol nežinau, kokios jo sąskaitos su mano tėvu. Šis sumetimas derinosi su mano gautu paslaptingu nurodymu ir su tuo pasibjaurėjimu, kurį man sukėlė pirklio fizionomija. Užuot kreipęsis į jį patsai, kaip buvau ketinęs, aš pasitenkinau paprašęs Endrų pasiteirauti Mak Vičio namuose, kur galėtų būti apsistojęs misteris Ovenas, anglas džentelmenas; aš jam liepiau neužsiminti, kas jam tai pavedęs, o atsakymą atnešti man į kuklų viešbutį, kur mudu buvome apsigyvenę. Endrus prižadėjo viską taip ir padaryti. Prieš eidamas, jis ėmė kalbėti, kad man derėtų užsukti dar ir į vakarines pamaldas, betgi su būdingu jam kandumu pridūrė, kad „jeigu žmogus neįstengia ramiai nustovėti vietoje ir būtinai turi parsidrėbti ant išsikišusios akmeninės kapo plokštės, tartum jam knietėtų bildesiu pažadinti visą galybę numirėlių, tai, kaip Dievą mylių, jau geriau jam visai nekišti nosies į bažnyčią,— verčiau jis tesėdi namie ant pečiaus ir tešyla".

XXI SKYRIUS

Aš, dvyliktą išmušus, po Rialto[115]
Kas naktį svarstymuos paskendęs vaikštau:
Ten mudu susitiksime.

"Išgelbėtoji Venecija"[116]

Apimtas tamsaus nujautimo, kurio net pats sau negalėjau pakankamai paaiškinti, užsidariau savo kambaryje ir vargais negalais atsikratęs įkyrių Endraus kvietimų eiti su juo į šventojo Enocho bažnyčią[117], kur, kaip jis pareiškė, turėjo sakyti pamokslą kažkoks „sielų ieškąs" dvasininkas, ėmiau rimtai svarstyti, kaip man geriau pasielgti. Aš niekad nebuvau tikra žodžio prasme prietaringas; bet, man rodos, sunkią valandą, kai apima abejonės ir visos proto pastangos pasirodo tuščios, mes visi nusivylę linkstame duoti valią vaizduotei ir leistis vadovaujami ar vien tik atsitiktinumo, ar tų aikštingų įspūdžių, kurie staiga apvaldo protą ir kuriems atsiduodame tarsi nesąmoningai. Griežtuose to škoto pirklio bruožuose buvo kažkas taip didžiai atstumiančio, kad aš negalėjau ryžtis stačiai prieiti ir atsiduoti į jo rankas. Tatai būtų reiškę pamiršti bet kokį atsargumą, kurį mums rekomenduoja fizionomikos taisyklės; be to, balsas, sušnibždėjęs man įspėjimą, žmogus, pasislėpęs tarsi šmėkla skliautuotuose požemiuose, kurie galėjo būti pavadinti „mirties šešėlių kloniu",— visa tai kažkaip žavėjo vaizduotę jaunuoliui, kuris (prašau ir toliau neužmiršti!), šiaip ar taip, buvo jaunas poetas.

Jeigu, kaip apreiškė paslaptingasis balsas, manęs tykoja pavojus,— tai niekaip kitaip aš negalėjau sužinoti kuo jis man gresia, ir niekaip negalėjau rasti priemonės jam išvengti, kaip tik pasimatydamas su savo nepažįstamu įspėjėju, kurio neturėjau priežasčių įtarti padarius

---

[115] Rialto — nedidelė sala Venecijoje, prekybinio gyvenimo centras.

[116] „Išgelbėtoji Venecija" — Tomo Otvėjaus (1651—1685) drama.

[117] Anachronizmas, nes šventojo Enocho bažnyčia nebuvo pastatyta tais laikais, apie kuriuos čia pasakojama. (Autoriaus pastaba.)

tai kuriais nors kitais, o ne geraviliškais ketinimais. Ne kartą man atėjo į galvą mintis apie Rešlį ir tamsias jo machinacijas; tačiau aš taip netikėtai čia atsiradau, kad sunku buvo įtarti mano pusbrolį jau žinant, jog atvykau į Glazgą; ir dar mažiau man atrodė įtikėtina, kad jis jau būtų spėjęs šičia paruošti man žabangus. Iš prigimties buvau drąsus ir pasitikįs savimi, stiprus ir energingas ir palyginti neblogai valdžiau ginklą, nes Prancūzijoje tuo metu šito buvo išmokytas visas jaunimas, todėl susitikimas su vienu priešininku — kad ir kas jis būtų buvęs — negalėjo manęs išgąsdinti; žmogžudystės iš pasalų tuo metu šioje šalyje buvo retas dalykas; pasimatymui skirta vieta atrodė gana judri ir neleido įtarti, kad čia būtų sumanytas koks nors pasikėsinimas. Trumpai sakant, nusprendžiau susitikti su paslaptingu savo patarėju ant tilto, kaip jis pasiūlė, o kas bus tenai — pažiūrėsime!

Neslėpsiu nuo jūsų, Trešemai, to, ką stengiausi tuo momentu nuslėpti pats nuo savęs: aš vijau šalin, bet slapčia ir puoselėjau viltį, kad Diana Vernon, galimas daiktas,— nežinojau, kokiu laimingu atsitiktinumu, ir negalėjau numanyti, kokiu būdu,— turėjo kažką bendra su šiuo keistu ir mįslingu įspėjimu, padarytu tokiu keistu laiku, tokioje keistoje vietoje ir tokiu keistu būdu. Tik ji viena — šnibždėjo man vylinga mintis,— tik ji viena žinojo apie mano kelionę; ji pati pasipasakojo turinti draugų Škotijoje ir galinti juos paveikti; jinai juk įdavė man talismaną, kurio pagalbos aš turėjau šauktis, kai visos kitos priemonės pasirodys bejėgės. Kas kitas, jeigu ne Diana Vernon, turėjo ir priemonių, ir reikiamų žinių, ir noro nukreipti tuos pavojus, kurie, atrodė, visur persekioja mano žingsnius? Aš vis iš naujo svarsčiau neįprastas aplinkybes, pasiduodamas šiai viliojamai minčiai. Jinai skverbėsi į mano protą — iš pradžių, dar prieš pietus, gana bailiai; paskui, man kukliai besistiprinant už stalo, ėmė drąsiau mane gundyti; galiausiai per paskutinį pusvalandį ji tapo tokia įžūli ir įkyri (taip atsitiko galbūt dėl keleto išgertų puikaus klareto taurių), kad aš, beviltiškai pamėginęs nusikratyti ta apgaulinga ir pavojinga pagunda, atstūmiau nuo savęs taurę, nukėliau tolyn lėkštę, pasigriebiau skrybėlę ir išbėgau į gatvę, į gryną orą, jausdamasis lyg žmogus, kuris nori pabėgti nuo savo minčių. Tačiau, galimas daiktas, aš tiktai pasidaviau tiems patiems jausmams, nuo

kurių, atrodė, norėjau pabėgti, nes kojos pačios savaime mane nunešė ant tilto per Klaidą, į vietą, kur man buvo paskyręs *rendez-vous* paslaptingasis mano įspėjėjas.

Nors aš ir nesėdau pietauti, iki praslinko vakarinių pamaldų metas (tuo, reikia pasakyti, nusileidau religingai savo šeimininkės sąžinei, nes ji nesiryžo pateikti apsistojusiam svečiui karštų pietų tarp dviejų sekmadienio pamokslų, taip pat paklausiau nepažįstamojo savo bičiulio persergėjimo — sėdėti iki sutemstant savo kambaryje),— vis dėlto į paskirtą susitikimo vietą atėjau dar likus kelioms valandoms iki sutarto laiko. Laukti, kaip jūs lengvai suprasite, buvo gana sunku; ir man nelengva jums paaiškinti, kaip aš praleidau tą laiką. Įvairiausi žmonės, seni ir jauni, visi persiėmę šventiška sekmadienio nuotaika, plaukė grupėmis į plačią atvirą lanką, kuri plyti šiaurinėje Klaido pakrantėje ir kuri čionykščiams gyventojams yra kartu vieta ir drobėms balinti, ir pasivaikščioti, arba iš lėto žingsniavo per ilgą tiltą, jungiantį miestą su pietine grafystės puse. Žiūrint į juos, man teįstrigo į atmintį visų bendra, tačiau anaiptol nenuobodi pamaldumo išraiška, jaučiama kiekviename žmonių būrelyje; kai kurių ši dievobaiminga nuotaika galbūt apsimesta, bet daugelio nuoširdi, varžė valiūkišką jaunimo linksmumą ir skatino jį į ramesnius, bet turiningesnius pašnekesius, o pagyvenusio amžiaus žmonės stabdė nuo smarkesnių diskusijų ir nesibaigiančių ginčų. Kad ir daug ėjo pro šalį žmonių, visai nebuvo girdėti garsaus balsų gaudesio; maža kas tepasukdavo atgal trumpai pasivaikščioti, nors tam, rodos, kvietė šis šventiškas vakaras ir aplinkinio vietovaizdžio žavesys; visi skubėjo namo arba į poilsio vietą. Tam, kas pratęs leisti sekmadienį taip, kaip tatai įprasta užsienyje, tegu, sakykim, ir Prancūzijoje tarp kalvinų, šitoksai uolus Viešpaties dienos šventumo laikymasis atrodė kažkoks judėjiškas, bet drauge stebino ir jaudino. Juste jutau, kad šitaip slankiodamas pakrante ir susidurdamas vis su naujais žmonėmis, kurie negaišdami traukė kiekvienas sau į namus, aš neišvengiamai sužadinsiu kai kieno smalsumą, o gal ir pasmerkimą; todėl pasukęs iš judraus tako susiradau savo protui nesudėtingą užsiėmimą, priversdamas jį ieškoti tokių maršrutų, kuriais vaikščiodamas aplinkui kuo mažiausiai rizikuočiau atkreipti į save pašalinių dėmesį. Alėjos, išraizgiusios šią plačią lan-

ką ir apsodintos medžiais kaip ir Sent Džeimso parke Londone, padėjo man lengvai atlikti šiuos vaikiškus manevrus.

Ir štai, eidamas alėja, išgirdau, didžiai dėl to nustebęs, šaižiai ir savimyliškai šnekant Endrų Ferservį, kuris, tuščiai pūsdamasis, kalbėjo garsiau, kaip tą iškilmingą dieną leido sau kiti. Aš pasiskubinau pasislėpti už medžių, nors tatai vargu ar derinosi su džentelmeno orumu; tačiau nebuvo paprastesnio būdo dingti sodininkui iš akių, o galbūt išvengti ir įkyraus jo paslaugumo ir dar įžūlesnio smalsumo. Jam einant pro šalį, girdėjau, kaip jis dėstė orios išvaizdos vyriškiui, vilkinčiam juodu švarku, dėvinčiam skrybėlę atlėpusiais kraštais, apsigaubusiam ženevišku apsiaustu; štai tokia padrika charakteristika, kurios aš, nors ji ir buvo labai karikatūriška, negalėjau nepripažinti panašia.

— Taip, misteri Hamorgai, taip ir yra, kaip aš jums sakau. Jis ne toks jau pusprotis, ne, kartais tarytum spingteli sveiko proto prošvaistės,— tai yra, žinote, blyksteli kibirkštis ir užgęsta; jo makaulėje vėjai švilpia, galva pramušta eilėraščiais; pamatys kokį nors apkerpėjusį išsižergusį ąžuolą, na ir užsižiūrės į jį sakytum į kriaušę, nukabinėtą sultingom dūlėm; o plika uola ir šalia koks nors upeliūkštis jam mielesnis už daržą su žydinčiais grikiais ir dailutėlytėmis daržovėmis; paskui jis verčiau mals liežuviu su besmegene mergiščia Diana Vernon (manding, ji galėjo vadintis Diana Efesiete, nes jinai tokia pat stabmeldė, net blogiau negu stabmeldė — katalikė, tikra katalikė!),— taigi jis verčiau mals liežuviu su ja arba su kuria kita paikša, negu klausysis naudingų pamokymų, kuriuos jam sako blaivus ir atgodus žmogus, toks kaip mudu, misteri Hamorgai. Sveiko proto — štai ko jis, sere, tiesiog pakęsti negali, vaikosi tik niekybės ir tuščiažodžiavimo, o kartą jis man net pasakė (nelaimingas apakintas padaras!), kad Dovydo psalmės — nuostabiausia poezija, tarytum šventasis psalmininkas būtų galvojęs apie ausį rėžiančius rimus ir visą kitą šlamštą, panašų į kvailius jo paties tauzijimus, kuriuos jis vadina eilėraščiais. Tesaugo jį Viešpats Dievas! Dvi Deivio Lindsėjaus[118] eilutės nusvers visa, ką pritepliojo tas eiliakalys.

[118] Lindsėjus Deividas (1490—1555) — škotų poetas.

Jūs nenustebsite, kad klausydamasis taip iškraipytai charakterizuojant savo būdą ir mėgstamą užsiėmimą aš galvojau, kaip man pirma patogia proga nustebinti misterį Ferservį malonia staigmena — pavyzdžiui, kaukštelti jam per makaulę. Jo bičiulis savo dėmesį tereiškė tik trumpais: „Tik pamanykite!" ir „Ajajai! Iš tikrųjų?" bei panašiais žodeliais, jais užpildydamas natūralias misterio Ferservio gražbyliavimo pauzes, iki pagaliau įterpė ilgesnę pastabą, kurios prasmę galėjau suvokti tiktai į ją atsakinėjant dorajam mano vedliui.

— Pasakyti jam viską atvirai, ką apie jį manau, patariate? O kas po to liks kvailys, jeigu ne tas pats Endrus? Jis gi, vyruti, patrakęs velnias! Tikras, o tikras senasis Džailzo Hizertapo kuilys,— tik užsimok prieš jį vėzdu, jis puls tave ir pamaus ant ilčių. Sakote, paprašyti algos!.. Iš tikrųjų, pats nežinau, kodėl aš nepaprašau iš jo pinigų. Tačiau, šiaip ar taip, vaikinas jis neblogas, ir jį prižiūrėti reikalingas rūpestingas žmogus. Tik jo rankos niekam negraibščios. Ir pinigai jam teka pro tarpupirščius kaip vanduo, todėl jau ne taip bloga stovėti arčiau jo, kai jis turi pinigų kapšiuką, kuris retai kada teištuštėja. Ir paskui jis iš gero kelmo, giminė jo kilminga... Limpa mano širdis prie šio išdrikėlio vėjavaikio, misteri Hamorgai, o ir pinigėliai, šiaip ar taip...

Toliau savo pamokymus misteris Ferservis dėstė šiek tiek tyliau, kaip ir derėjo šnekant viešoje vietoje sekmadienio vakarą, ir veikiai aš jau nebegalėjau girdėti jų pokalbio. Manyje suliepsnojęs pyktis bematant atlyžo, kai aš pats sau priminiau, kad, kaip tikriausiai tokiu atveju pasakytų tas pats Endrus: „Nelaikyk ausies prie plyšio — išgirsi apie save nemalonią šneką",— ir kad kiekvienam, kuriam šauna į galvą pasiklausyti, kas apie jį kalbama tarnų kambaryje, teks susidurti su lancetu tokio pat anatomo kaip misteris Ferservis.

Šis prietykis buvo naudingas tuo, kad ir jis pats, ir jo sužadinti jausmai užėmė dalį laisvo laiko, kuris taip mane slėgė.

Vakaras virto naktimi, ir pakilęs ūkas apdengė plačią ramią vandėningos upės plynumą iš pradžių tamsiu ir vienodu apklotu, paskui niūriu ir blausiu, vietomis nušviečiamu blyškios mėnulio delčios atšvaitų. Masyvus ir senas tiltas, nutiestas per Klaidą, dabar vos bebuvo įžiūrimas

ir panėšėjo į tą tiltą per Bagdado klonį, kurį aprašo Mirza neprilygstamoje savo vizijoje[119]. Žemos arkos, matomos taip pat neaiškiai kaip ir jų pridengta srovė, atrodė veikiau kaip urvai, į kuriuos plūdo juodi upės vandenys, negu juos praleidžią vartai. Artėjant nakčiai, viskas aplinkui vis labiau tilo. Kartais virš upės nusliuogdavo mirgantis žiburėlis, lydįs namo nedidelį būrelį miestiečių, grįžtančių veikiausiai iš kokių nors vaišių,— vienintelės sekmadienio pramogos, kuriai griežti presbiterionai po santūrios dienos ir religinių maldų leisdavo suteikti šventišką įspūdį. Kartais sukaukšėdavo arklio kanopos: koks nors kaimo gyventojas, praleidęs sekmadienį Glazge, skubėdavo namo į savo sodžių. Tačiau tyla vis rečiau buvo drumsčiama, praeiviai visai praretėjo. Pagaliau gatvės liko tuščios it iššluotos, ir aš galėjau gėrėtis, vienas sau bevaikščiodamas Klaido pakrantės iškilmingoje tyloje, kurią pertraukdavo tik kartkartėmis bažnyčių varpinėse mušamos valandos.

Artėjo vidurnaktis, ir mano nekantravimas, atsidūrus tokioje netikrybėje, kas akimirką vis stiprėjo ir pagaliau virto nebepakenčiamu. Aš ėmiau save klausinėti, ar manęs neapgavo pajuokavęs kvailys, kliedintis beprotis ar kėslaująs nenaudėlis, ir žengiau mažute krantine arba pylimu, kuriuo užkopiama ant tilto, neapsakomai nerimaudamas ir kankindamasis. Pagaliau dvylika dūžių nuaidėjo virš miesto, atsklidę iš vyskupinės šventojo Mungo katedros varpinės, ir tuoj pat į jų skambesį atsiliepė kiti varpai tarsi uolūs parapijiečiai. Vos tik spėjo nutilti paskutinio dūžio aidas, ant tilto pasirodė, slinkdama nuo pietinio upės kranto, žmogaus figūra — pirmutinė, kurią pamačiau per šias dvi valandas. Aš pasileidau jos pasitikti su tokiu jausmu, tarsi nuo to, kaip pasibaigs šis pasimatymas, būtų priklausęs mano likimas,— taip sustiprino mano nerimą užtrukęs laukimas. Kol mes artėjome vienas į kitą, aš spėjau įžiūrėti, kad ateinantysis buvo veikiau žemesnis nei vidutinio ūgio, bet, matyt, stiprus, kresnas ir raumeningas; jis vilkėjo raitelio drabužiais. Aš sulėtinau žingsnį ir, kai mes susitikome, beveik sustojau

[119] „Mirzos vizija" — Adisono apysaka, išspausdinta viename „*Spectator*" žurnalo numeryje. Joje alegoriška forma aprašomas žmogaus gyvenimo tiltas, nutiestas per amžinybės okeaną.

laukdamas, kad jis mane užkalbins. Tačiau turėjau neapsakomai nusivilti, kai jis praėjo pro šalį neprašnekęs, o aš neturėjau pagrindo pirmasis užkalbinti žmogų, kuris, nors ir pasirodė tiksliai paskirtą valandą, vis dėlto galėjo būti visai pašalinis. Aš sustingau vietoje, kai jis praėjo pro mane, ir žvelgiau jam iš paskos, nežinodamas, ar man sekti įkandin, ar ne. Nepažįstamasis pasiekė beveik šiaurinį tilto galą, paskui sustojo, atsigręžė ir, pasukęs atgal, vėl ėmė eiti į mane. Aš pasiryžau šį kartą neleisti jam praslinkti tylomis, kaip daro vaiduokliai, kurie, žmonėse paplitusiu įsitikinimu, negali patys prašnekti, iki jų kas neužkalbina.

— Vėlokai vaikščiojate, sere,— tariau aš, kai mes susitikome antrą kartą.

— Man paskirtas čia pasimatymas,— pasigirdo atsakas.— Ir jums, rodos, irgi, misteri Osbaldistonai?

— Vadinasi, jūs esate tas asmuo, kuris pasiūlė man susitikti šičia tokią neįprastą valandą?

— Taip,— atsakė nepažįstamasis.—Eikite paskui mane ir sužinosite, kodėl aš tai padariau.

— Prieš eidamas paskui jus, aš turiu žinoti jūsų pavardę ir ketinimus,— atšoviau aš.

— Aš esu žmogus,— pasigirdo atsakas,— o mano ketinimai jums draugiški.

— Žmogus! — pakartojau aš.— Tai labai trumpas apibrėžimas.

— Jis pakankamas tam, kuris negali pasivadinti kuo nors kitu,— atsakė nepažįstamasis.— Kas neturi pavardės, neturi draugų, nei pinigų, nei tėvynės — tam vis dėlto lieka teisė pasivadinti žmogumi; o tas, kuris visa tai turi, irgi yra tik žmogus.

— Vis dėlto tatai pernelyg bendras apibrėžimas; bent jau nepakanka jo, norint įteigti pasitikėjimą tam, kuris jūsų nepažįsta.

— Juo labiau aš neketinu daugiau ką apie save pasakyti; jūsų valia sekti paskui mane arba atsisakyti patirti tai, ką galite iš manęs sužinoti.

— Ar jūs negalite čionai pasakyti, ko norėjote? — paklausiau aš.

— Jūs išgirsite tai ne iš manęs, o pamatysite viską savo akimis. Jūs turite sekti paskui mane arba likti nesužinojęs to, ką aš jums galiu pranešti.

Šio žmogaus elgsena buvo kažkokia griežta, ryžtinga, net rūsti ir anaiptol neatrodė neabėjotinai patikima.

— Ko jūs baiminatės? — tarė jis nekantriai.— Gal jūs manote, kad jūsų gyvybė kam nors taip reikalinga, jog verta būtų ją atimti?

— Aš nieko nebijau,— atkirtau tvirtai, nors ir šiek tiek skubotai.— Veskite, aš seksiu paskui jus.

Mes pasukome,— priešingai, negu aš tikėjausi,— atgal į miestą ir lyg nebylios šmėklos petys į petį slinkome tuščiomis ir nutilusiomis gatvėmis. Aukšti ir niūrūs mūrinių namų fasadai su įmantriais papuošimais, langų frontonais atrodė dar aukštesni bei juodesni viršką iškraipančioje mėnulio šviesoje. Keletą minučių mes ėjome nepratardami nė žodžio. Pagaliau mano vedlys prašneko:

— Jums nebaisu?

— Aš atsikirsiu jūsų paties žodžiais,— atsakiau aš: — Kodėl turėčiau bijoti?

— Todėl, kad einate su nepažįstamu žmogumi, galbūt su nedraugu, ten, kur nėra bičiulių ir kur daug priešų.

— Aš nebijau nei jūsų, nei jų — esu jaunas, vikrus ir ginkluotas.

— Aš beginklis,— atsiliepė mano vedlys,— bet tatai neturi reikšmės; ranka panorėjusi visada ras ginklą. Jūs pasakėte nieko nebijąs; bet jeigu žinotumėte, kas eina šalia jūsų, jus tikriausiai apimtų šiurpas.

— Kodėl? — paklausiau aš.— Kartoju dar sykį, jog nieko nebijau, ką jūs galėtumėte padaryti.

— Nieko, ką aš galėčiau padaryti? Tegu ir taip. Bet nejaugi jūsų negąsdina galimi padariniai, jeigu kas užtiktų jus su žmogumi, kurio vienas tik vardas, pašnibždomis ištartas šioje tuščioje gatvėje, priverstų akmenis pakilti ir surikti: „Laikykite jį, laikykite!"; už kurio galvą paskirtas didelis atlyginimas, ir pusė Glazgo gyventojų galėtų praturtėti, tarsi radę užkastą lobį, jeigu jiems pasitaikytų laimė sučiupti tos galvos nešiotoją už apykaklės; kurį suėmus imtų džiūgauti visas Edinburgas, tarsi išgirdus žinią apie didžiausią pergalę Flandrijos laukuose?

— Kas gi jūs toks esate, kad jūsų vardas turėtų sukelti tokį baisų siaubą? — paklausiau aš.

— Jums nesu priešas, jeigu jus vedu į tokią vietą, nors jeigu kas mane pažintų, tuoj gaučiau kalades ant kojų ir kanapinį kaklaraištį ant kaklo.

Aš sustojau ant grindinio ir pasitraukiau kokį žingsnį atatupstas, kad geriau galėčiau įsižiūrėti į savo bendrakeleivį nakties šviesoje ir kad turėčiau geresnę padėtį gintis, jei jis staiga mane užpultų.

— Jūs man pasakėte,— tariau aš,— arba per daug, arba per mažai: per daug, kad įteigtumėte man pasitikėjimą jumis, nepažįstamuoju, kuris pats pasisako, kad jam gresia mirties bausmė pagal įstatymus tos šalies, kur mes dabar esame; ir per mažai, jeigu neįrodysite, kad griežtas įstatymas persekioja jus neteisingai.

Leidęs man viską pasakyti iki galo, jis žengtelėjo į mane. Aš instinktyviai šastelėjau atgal ir suėmiau kardo rankeną.

— Ką,— pratarė jis,— prieš beginklį? Prieš draugą?

— Dar nežinau, ar jūs man draugas ir ar iš tikrųjų beginklis,— atšoviau aš.— Ir, tiesą pasakius, jūsų bylosena bei elgesys duoda man teisę suabejoti ir vienu, ir kitu.

— Jūs kalbate kaip tikras vyras,— atsakė mano vedlys,— ir aš gerbiu tą, kieno ranka gali ginti galvą. Pasakysiu jums tiesiai ir atvirai: aš jus vedu į kalėjimą.

— Į kalėjimą! — sušukau aš.— Kokia teise ir už kokį nusikaltimą? Jūs veikiau atimsite man gyvybę negu laisvę. Aš jūsų nebijau ir nebeseksiu toliau nė žingsnio.

— Aš vedu jus į kalėjimą,— tarė jis,— ne kaip suimtąjį. Aš ne šerifas,— pridūrė jis išdidžiai ir visas atsitiesdamas,— ir ne šerifo siųstinis. Aš vedu jus pasimatyti su vienu kaliniu, iš kurio jūs išgirsite, kas gresia jums šiuo metu. Šis vizitas nepavojingas jūsų laisvei; mano — kur kas daugiau; bet aš mielai rizikuoju dėl jūsų, nes rizika manęs negąsdina, ir man yra mielas laisvę mylįs jaunas kraujas, kuris nežiūri kito apgynėjo, tik ištrauktą kardą.

Kol jis šitaip kalbėjo, mes pasiekėme centrinę gatvę ir sustojome ties dideliu tašytų akmenų pastatu, pagražintu, kaip aš, rodos, galėjau įžvelgti, geležiniais virbais languose.

— Aha, daug oi daug,— pratarė nepažįstamasis, leisdamasis į familiaraus pašnekesio toną jau nebe taisyklinga anglų kalba, o škotiška tarme,— daug oi daug duotų čionykštis miesto provostas[120] ir teisėjai, kad galėtų patup-

[120] Provostas — meras (*škot.*).

dyti į savo cypę ir apjuosti geležinėmis petnešomis vyruką, kuris dabar stovi ties jos vartais laisvas kaip briedis. Bet maža ką jie iš to peštų; tegu net pasodintų jie ten mane su akmeniniais pasvarais prie kiekvienos kojos, rytojaus dieną vis tiek rastų tuščią kamerą. Betgi eime, ko jūs sustojote?

Tai taręs, jis pasibeldė į žemas dureles, ir užkimęs balsas — tarsi žmogus būtų pabudęs iš miego ar susimąstymo — atsiliepė:

— Kas ten? Kas ten dar? Kurių velnių jums prireikė nakties metą? Kaip tyčia prieš taisykles, grynai prieš taisykles.

Pratisas tonas, kuriuo buvo ištarti šie žodžiai, rodė, kad pakirdusysis vėl ruošiasi miegoti. Bet mano vadovas prakalbo garsiu šnibždesiu:

— Dugalai, drauguži! Pamiršai? *Ha nun Gregarach!*[121]

— Tenujoja mane kipšas, jeigu aš pamiršau! — suskambo greitas ir linksmas atsakas, ir aš išgirdau, kaip kalėjimo sargas gyvai sukruto už durų. Mano vedlys pašnekėjo su juo keletą žodžių visai man nepažįstama kalba. Buvo atšautos velkės, bet atsargiai, tarsi kalėjimo sargas būtų bijojęs triukšmauti, ir mes įžengėme į Glazgo kalėjimo sargybinę — nedidelį, bet storomis sienomis kambarį, iš kurio kilo aukštyn siauri laiptai, o dvejos ar trejos žemos durys ėjo į patalpą tame pačiame lygyje su vartais, rūpestingai apsaugotais klausymosi langeliais, velkėmis ir skląsčiais. Sienos, šiaip plikos, buvo, kaip derėjo šitai vietai, papuoštos grandinėmis ir kitais siaubingais prietaisais, naudojamais, galimas daiktas, dar nežmoniškesniems tikslams; o pramaišiui kabėjo alebardos, šautuvai, senamadiški pistoletai ir kitokie ginklai, tinką gintis ir pulti.

Patekęs taip netikėtai, taip nenumatytai — ir slapčia — į šią škotiško teisingumo tvirtovę, aš prisiminiau savo nuotykį Nortumberlende ir savaime pajutau apmaudą kaprizingam likimui, kuris vėl, man nepadarius jokio nusikaltimo, grasina mane įvelti į pavojingą ir nemalonų susidūrimą su įstatymais šalyje, į kurią atvykau kaip svetimšalis svečias.

---

[121] Čia Gregoras (*gėliškai*).

XXII SKYRIUS

Apžvelk, Astolfai mielas, šitą vietą:
Tai čia badauti turčiai metą žmones,
Kurių visa kaltė — jų liūdnas skurdas.
(Nuo šios ligos, sakau,— ne šie vaistai!)
Čia žiburys vilties užtroškęs gęsta
Nuo smarvės ir drėgmės, iki galop,
Prie dar rusenančios dagties prikišus
Dervinį savo pragarišką deglą,
Juo tyčiojas bjauri ranka sauvalės,
Apšviesdama kaltes, kurių belaisvis,
Net gresiant mirčiai, būtų nepadaręs,
Iki jo sielos pančiai nepasmaugė.

„Kalėjimas", I veiksmas, III scena

Vos peržengęs slenkstį, aš smalsiai dirstelėjau į savo vedlį; tačiau žiburys patalpoje degė per silpnai, ir aš negalėjau aiškiai įžiūrėti jo bruožų. Kalėjimo sargas laikė rankoje žibintą, bet šviesa krito daugiau į jo paties veidą, ne mažiau mane dominantį. Jis buvo panašus į laukinį žvėrį su gauruotais rūdais karčiais ir ruda barzda, kurioje beveik visai buvo dingę jo veido bruožai, mane nustebinę vienu dalyku — tuo audringu džiaugsmu, kuriuo jie užsiplieskė pasirodžius mano vedliui. Gyvenime man nebuvo pasitaikę sutikti nieko, kas taip visiškai būtų atitikę mano susidarytą vaizdą, koks turi būti tamsus, laukinis, pirmykštis žmogus, garbinąs savo genties stabą. Jis šiepė dantis, jis krūpčiojo, jis juokėsi, jis buvo bepravirkstąs,— jeigu tik iš tikrųjų neverkė. Jo veidas tarsi prašyte prašėsi: „Kur man eiti? Ką man jūsų labui padaryti?" Visiškas paklusnumas, uolus noras įsiteikti ir atsidavimas... Sunku aprašyti šio veido išraišką. Bijau, kad šie žodžiai tik nevykęs mėginimas. O šio žmogaus balsas... Jis tarsi springo džiūgaudamas ir teįstengė tarti vien ištiktukus, kaip: „Och, och! Taip, taip! Jinai jūsų seniai nemačius!" — ar kitus sušukimus, tokius pat trumpus, ta pačia nepažįstama kalba, kuria jis šnekėjosi su mano vedliu, kai mes stovėjome anapus kalėjimo durų. Mano vedlys klausėsi šių audringų džiūgavimo ir garbinimo protrūkių tarsi valdovas, iš mažens pratęs, kad jį garbintų visi aplinkiniai, kurie grynai iš įpratimo pasirengę atsakyti įprastu manda-

gumu monarchui. Paslaptingasis mano globėjas maloniai padavė sargui ranką ir lipšniai paklausė:

— Kaip laikaisi, Dugalai?

— Och, och! — sušuko Dugalas, šiek tiek prislopinęs balsą ir budriai bei neramiai apsidairydamas aplink.— Och! Matyti jus šičionai... šičionai! Och, kas bus, jeigu užuos vyresnybė, storapilviai sukčiai oldermenai!

Mano vedlys prisidėjo pirštą prie lūpų ir tarė:

— Nebijok, Dugalai; tavo rankos niekad neuždarys manęs į kamerą.

— Neuždarys, niekad neuždarys; jos... jinai... aš greičiau sutikčiau, kad jos būtų nukirstos iki alkūnės. Bet kada jūs vėl keliausite tenai? Jūs nepamiršite manęs įspėti... Juk aš jums vargšas giminaitis, Dievas mato, tik septintos eilės giminaitis.

— Aš duosiu tau žinią, Dugalai, kai tik pradėsiu vykdyti, ką sumaniau.

— Savo siela prisiekiu, kai tik duosite man žinią, kad ir sekmadienio vakarą, aš trenksiu raktus kalėjimo viršininkui į galvą arba iškrėsiu kokį kitą akibrokštą, o pirmadienio rytą — tiek jis mane ir tematys!

Paslaptingas mano nepažįstamasis sustabdė entuziastingus Dugalo patikinimus, vėl kreipdamasis į jį tą pačia man nepažįstama kalba (gėliška, kaip vėliau patyriau), matyt, aiškindamas, kokia paslauga jam dabar reikalinga. Atsakas: „Visa širdimi, visa siela",— ir dar daugybė žodžių, ištartų neaiškiai, bet tuo pačiu tonu, parodė, kad raktininkas pasirengęs įvykdyti, ko buvo prašytas. Jis pataisė vos neužgesusią savo lempą ir davė man ženklą sektí iš paskos.

— Ar jūs neisite su mumis? — paklausiau aš, žvelgdamas į savo vedlį.

— Tai nebūtina,— atsakė tasai,— aš galėčiau jus tik varžyti; verčiau pasiliksiu šičia, kad saugiau galėtume pasitraukti.

— Tikiu, kad jūs manęs nepaliksite pavojuje,— pasakiau aš.

— Bet koks pavojus lygiai gresia šičia ir man, ir jums, tik man jis dvigubai didesnis,— atsakė nepažįstamasis drąsinamai, ir nebuvo galima juo nepatikėti.

Aš nusekiau paskui raktininką, kuris, palikęs vidines duris atdaras, nusivedė mane įvijais laiptais, paskui ilga

siaura galerija; galop, atidaręs vienas iš keleto durų į koridorių, stumtelėjo mane į nedidelę kamarėlę, pastatė žibintą ant eglinių lentų stalo ir, parodęs akimis į menkutę lovą kampe, prašneko pusbalsiu:

— Jinai miega.

Jinai? Kas „jinai"? Nejaugi šitoje kraupioje buveinėje Diana Vernon?

Aš dirstelėjau į lovą ir veikiau nusivyliau negu apsidžiaugiau, supratęs, kad taip spėdamas apsigavau. Išvydau nejauną ir negražią galvą su žila, dvi dienas neskusta barzda, pridengtą raudona naktine kepuraite. Iš pirmo žvilgsnio tuoj pat nusiraminau dėl Dianos Vernon likimo; antrą kartą žvilgtelėjęs — kai miegantysis pabudo iš gilaus miego, nusižiovavo ir prasitrynė akis — įžiūrėjau iš tikrųjų visai kitus bruožus ir pažinau — vargšą savo bičiulį Oveną. Aš valandėlę pasitraukiau iš apšviesto rato, norėdamas leisti senukui atitokti; laimė, kad prisiminiau, jog į šią liūdesio celę buvau įsiveržęs slapta, ir net mažiausias triukšmas būtų sukėlęs pragaištingų padarinių.

Tuo tarpu nelaimingasis pedantas, pasirėmęs viena ranka, o kita kasydamasis pakaušį, kilstelėjo lovoje ir balsu, kuriame stipriausias įniršis grūmėsi su mieguistumu, sušuko:

— Pareiškiu jums, misteri Dugalai, arba kaip ten jūs vadinatės,— jeigu teisėtas mano poilsis bus drumsčiamas šitokiu būdu, tai, viską susumavus, išeis, kad aš galų gale būsiu priverstas skųstis lordui merui.

— Su ja nori kalbėti vienas šentelmenas[122],— atsiliepė Dugalas, staiga iš laukinio kalniečio, kuris ką tik audringai džiūgaudamas sveikino paslaptingą mano vedlį, vėl virtęs niūriu bei nesukalbamu kalėjimo sargu, ir pasisukęs ant kulnų išėjo iš kameros.

Ne taip jau greitai išaiškinau mieguistam kaliniui, kas aš toks esu; tačiau kai jisai mane pažino, beribė neviltis apniko geraširdį žmogelį, nes jis, žinoma, įsivaizdavo, kad aš atvestas šičia drauge su juo kalėti.

— O misteri Frenkai, kokią bėdą užtraukėte jūs ir sau, ir firmai! Apie save aš negalvoju, aš tik eilinis skaitmuo, taip sakant; bet jūs — jūs buvote savo tėvui viso ko ga-

[122] Dugalas kalba gėliškai, vietoj „jisai" sako „jinai" ir pan.

lutinis rezultatas, jo *omnium*[123], jūs galėjote tapti pirmuoju žmogumi pirmojo miesto pasaulyje pirmuosiuose prekybos namuose,— ir šit jūs uždarytas į bjaurų Škotijos kalėjimą, kur net šepečio neprisiprašysi purvui nuo drabužių nusivalyti.

Niurzgėdamas jis ėmė trinti kadaise švarų švarutėlį rusvą švarką, prie kurio dabar buvo prilipę nešvarumai nuo kalėjimo kameros grindų. Įpratęs būti nepaprastai valyvas ir tvarkingas, jis dėl to kentė dar didesnį pasipiktinimą.

— O dangau, pasigailėki mūsų! — kalbėjo jis.— Kokia naujiena sukrės biržą! Nieko panašaus nėra atsitikę nuo Almansos mūšio laikų[124], kai anglų aukos siekė penkis tūkstančius žmonių — nukautų ir sužeistų, nekalbant apie kitus nuostolius, neįtrauktus į balansą; bet tatai atrodo tik menkniekis prieš žinią, kad Osbaldistonas ir Trešemas nebeišsimoka!

Pertraukęs jo sielvartavimus, aš pasisakiau šičia patekęs ne kaip kalinys, nors vargu ar galėsiąs paaiškinti, kaip atsidūręs šioje vietoje tokiu neįprastu metu. Jo klausinėjamas aš nieko neatsakiau ir atkakliai teiravausi, nerimaudamas dėl jo paties padėties, iki pagaliau iškvočiau iš jo viską, ką jis man galėjo pranešti. Ataskaita išėjo gana niūri: Ovenas kuo puikiausiai mokėjo susiorientuoti komercinių reikalų labirintuose, užtat viso to, kas buvo už šitos sferos, jis, kaip žinote, neįstengė taip lengvai suprasti.

Jo pasakojimas man atskleidė maždaug štai ką: iš dviejų mano tėvo prekybos firmos korespondentų Glazgo mieste, kur jis turėjo daug reikalų ryšium su škotiškomis savo parangomis, kurias aš jau minėjau anksčiau, ir mano tėvas, ir Ovenas pasirinko pareigingą ir sukalbamą Mak Vitį. „Mak Vitis, Mak Finas ir bendrovė", prekiaudami su garsiąja Anglijos firma, visuomet skaitydavosi su ja ir būdavo nuolaidūs; graibstydamiesi pelnų ir komisinių pajamų, jie, kaip romūs šakalai, nuolankiai tenkindavosi tuo, ką malonės palikti liūtas. Kad ir kokia maža

[123] Viskas (*lot.*).

[124] Almansos (miestas Ispanijoje) mūšis įvyko 1707 metais per karą dėl Ispanijos paveldėjimo. Šiose kautynėse anglai ir jų sąjunginiai buvo nugalėti.

jiems tekdavo pelno dalis, jinai visada būdavo, kaip jie sakydavo, „pakankama kukliai jų kontorai", ir kad ir kiek rūpesčių to siekiant jiems tekdavo patirti, jie visada „suprasdavo, kad jokiomis paslaugomis neatsilygins savo didžiai gerbiamiems Londono bičiuliams už nuolatinį pasitikėjimą ir globą".

Mano tėvo nurodymai Mak Vičiui ir Mak Finui būdavo lyg tie persų ar medų įsakymai, kurių negalima nei keisti, nei ginčyti, nei svarstyti, ir Oveno pedantiškumas, kurį jis mėgdavo tvarkydamas reikalus,— o jis juk buvo formalumų šalininkas, ypač kai pats galėdavo diktuoti juos *ex cathedra*[125],— taip pat, regis, atrodė jiems ne mažiau šventas. Šis paslaugus ir pataikaujamas tonas labai glostė Oveną; tačiau mano tėvas geriau mokėjo perprasti žmonių širdis; ir gal todėl, kad šis pernelyg didelis nuolaidumas jam atrodė įtartinas, o gal todėl, kad jis mėgo prekybos reikaluose paprastumą ir trumpumą, o šie ponai įkyrėjo jam, be paliovos reikšdami savo atsidavimą,— jisai kas kartą atsisakydavo padaryti juos vieninteliais savo atstovais Škotijoje. Priešingai, daug sandėrių jis užmezgė per visai kito tipo korespondentą — žmogų, kurio gera nuomonė apie save patį virto arogancija ir kuris taip pat nemėgo anglų, kaip mano tėvas škotų. Turėti su jais reikalų šis žmogus sutikdavo ne kitaip, kaip visiškos lygybės pagrindu; jis buvo nepasitikįs, kartais priekabus, o pedantizmu nenusileisdavo pačiam Ovenui ir laikėsi savo nusistatymo formos klausimais; čia jis būdavo nepalenkiamas, nors visos Lombardo gatvės autoritetas būtų prieštaravęs vienui vienai jo paties nuomonei.

Šios charakterio ypatybės kliudė tvarkyti reikalus su misteriu Nikolu Džarviu, dėl to dažnai kildavo ginčų, atšaldavo santykiai tarp angliškosios firmos ir jos korespondento; tik abipusis šalių suinteresuotumas neleisdavo galutinai jų nutraukti. Be to, Oveno savimeilė kartais nukentėdavo susikirtus su atkakliuoju škotu, todėl — jūs, Trešemai, turbūt nenustebsite,— senasis mūsų bičiulis savo įtaka visada paremdavo mandagius, kuklius, sukalbamus Mak Vitį ir Mak Finą, o apie Džarvį atsiliepdavo kaip apie arogantišką, išpuikusį škotišką prekeivą, su ku-

[125] Pažodžiui: iš katedros (lot.) — tai yra autoritetingai, tokiu tonu, kuris neleidžia prieštarauti ar abejoti.

riuo negalima dėl nieko susitarti.

Todėl nenuostabu, kad prisiminęs šias aplinkybes, kurių smulkmenas teks sužinoti šiek tiek vėliau, Ovenas tą sunkią valandą, kai tėvui išvykus pabėgo Rešlis, vos atkakęs į Škotiją (dviem dienom anksčiau už mane) kreipėsi pagalbos į gerus bičiulius — į tuos korespondentus, kurie visada pareikšdavo esą dėkingi, daug kuo skolingi ir trokštą kuo nors pasitarnauti. P.P. Mak Vičio ir Mak Fino kontoroje Gelaugeitė jis buvo priimtas su tokiu nuolankiu pagarbumu, kokį tiktai katalikas parodo šventajam savo patronui. Tačiau deja! Saulę greitai apniaukė debesys; kai švelniai priimtas senukas, kupinas gražiausių vilčių, ėmė pasakoti apie sunkią firmos būklę ir paprašė patarimo bei paramos, Mak Vitis tarsi suakmenėjo; o Mak Finas, dar nebaigus Ovenui išsipasakoti, palinko jau ties didžiąja buhalterijos knyga ir leidosi į neišbrendamus sudėtingus skaičiavimus, liečiančius jų firmos reikalus su Osbaldistono ir Trešemo prekybos namais, norėdamas nustatyti, kieno pusėn linko saldo tą dieną. Deja! Skaičiai klojosi ne angliškųjų prekybos namų naudai; ir Mak Vičio bei Mak Fino veidai, iki šiol blankūs ir šalti, tapo grėsmingi, rūstūs ir pasalūs.

Į misterio Oveno prašymą suteikti pagalbą bei paramą škotai atsakė pareikalaudami tučtuojau pristatyti garantijas gresiantiems stambiems nuostoliams firmos kracho atveju atsverti; galų gale jie, paprastai kalbant, pareikalavo, kad grynasis firmos aktyvas, skirtas kitiems tikslams, būtų perduotas į jų rankas kaip tik šiam tikslui. Ovenas pasipiktinęs atmetė šitokį reikalavimą, pareiškęs, kad šis yra žeminantis jo klientams, neteisingas kitų Osbaldistono ir Trešemo kreditorių atžvilgiu ir parodo šį reikalavimą pateikusių asmenų didį nedėkingumą.

Prasidėjus ginčui, škotai gavo galimybę bei dingstį (o tai visada labai patogu tam, kuris neteisus) įsikarščiuoti ir neva jiems mesto įžeidimo pretekstu griebtis priemonių, nuo kurių kitu atveju juos būtų sudraudusi jeigu ne sąžinė, tai bent padorumas.

Ovenas, kaip, manau, yra įprasta, turėjo nedidelį pajų firmoje, kur tarnavo vyriausiuoju klerku, todėl buvo asmeniškai atsakingas už visus jos įsipareigojimus. Tatai žinojo ponai Mak Vitis ir Mak Finas; ir štai, nusprendę įrodyti nelaimingajam senukui savo galybę arba veikiau

priversti jį šitokiu kraštutinumu sutikti su tomis jiems naudingomis priemonėmis, kurias jis taip pasipiktinęs atmetė, jie pasinaudojo savo teise suimti skolininką, pasodinti jį į kalėjimą, kaip tai, matyt, leidžia Škotijos įstatymai (be abejo, tuo skatindami dažnai jais piktnaudžiauti) tais atvejais, kai kreditorius, nepaisydamas sąžinės, prisiekia, kad skolininkas neva ketinąs išvykti už šalies ribų. Tad šituo remiantis vargšas Ovenas jau antra diena sėdėjo kalėjime, kai aš taip keistai buvau atvestas pas jį.

Taigi nesužinojau nieko, kas mane paguostų. „Ką daryti?" — klausiau pats save ir neradau atsako. Aš puikiai suvokiau, kokia grėsmė užgulė mus, tačiau sunkiau buvo rasti priemonę jai įveikti. Mano jau gautas įspėjimas, matyt, turėjo nurodyti, kad ir man gresia pavojus netekti laisvės, jeigu atvirai stosiu ginti Oveno. Ovenas pritarė mano būgštavimui ir perdėtai pasiduodamas baimei ėmė mane įtikinėti, kad joks škotas nesutiksiąs atsižadėti dėl anglo nė vieno fartingo; jis bematant rasiąs reikiamą straipsnį ir suimsiąs jį patį, jo žmoną, vaikus, visus tarnus bei tarnaites ir net kiekvieną pašalinį žmogų, atsitiktinai atsidūrusį skolininko naguose. Skolų įstatymai daugelyje valstybių tokie beširdiškai nuožmūs, kad aš negalėjau visiškai paneigti jo tvirtinimo; o esamomis aplinkybėmis mano suėmimas būtų smogęs tėvo reikalams *coup de grâce*[126]. Viską apgalvojęs, aš paklausiau Oveną, ar nedingtelėjo jam į galvą kreiptis į kitą mūsų firmos korespondentą Glazge, į misterį Nikolą Džarvį.

Ovenas atsakė, kad pasiuntęs rytą jam laišką, bet jeigu sukalbami ir tokie lipšnūs Gelaugeito džentelmenai pasielgę su juo taip griežtai, tai ko gi laukti iš užsispyrėlio storžievio, gyvenančio Druskos Turgavietėje?

— Jūs greičiau įtikinsite maklerį atsisakyti komisinių, negu sulauksite iš tokio žmogaus kokios nors paslaugos be *per contra*[127],— pasakė man Ovenas.— Jisai net neatsakė į mano laišką, kuris jam buvo įteiktas tiesiog į rankas anksti rytą, kai ėjo į bažnyčią.

Čia vargšas skaitmenų tarnas nusivylęs įsikniaubė į skurdžią savo lovikę, raudodamas:

---

[126] Pažodžiui: malonės smūgis (*franc.*) — paskutinis smūgis, kuriuo pribaigiamas nugalėtas priešas.

[127] Be kompensacijos, be atlyginimo (*lot.*).

— Mano brangusis, mano nelaimingasis ponaiti! Nelaimingasis mano ponaiti! O misteri Frenkai, misteri Frenkai, dėl viso to kaltas jūsų užsispyrimas! Ak ne, kam aš tai sakau jums, kai jūs ir taip prislėgtas nelaimės! Teatleidžia man Viešpats. Tokia jau Dievo valia, ir žmogus turi jai nusilenkti.

Filosofiškas mano nusiteikimas nesutrukdė man, Trešemai, drauge su doruoju senuku išgyventi jo liūdesį, ir mes abu apsipylėme ašaromis. Manosios buvo dvigubai skaudesnės, nes atkaklus priešinimasis tėvo valiai, nors gerasis Ovenas ir nedrįso man priekaištauti, įsmigo dabar į mano sąžinę kaip užgriuvusios nelaimės priežastis.

Kai šitaip mudu vienas kitam liejome savo sielvartą, staiga mus pertraukė ir nustebino garsus beldimas į išorines kalėjimo duris. Aš išbėgau pasiklausyti į laiptų aikštelę, tačiau tesigirdėjo vien raktininko balsas, čia garsiai atsakinėjąs kažkam už durų, čia šnibždomis kažką sakąs žmogui, atvedusiam mane čionai.

— Einu! Tuojau einu,— kalbėjo jis garsiai; ir po to žemu registru: — O hon-a-ri! O hon-a-ri! Ką dabar daryti? Bėkite aukštyn ir slėpkitės už sasenacho[128] šentelmeno lovos. Einu, tuoj pat einu!.. Ahelanai! Ten milordas oldermenas[129] ir ponas viršininkas, ir sargyba! — Och, ir kapitonas eina šičion! Saugok mus, Viešpatie! Skubėkite į viršų, nes jie tiesiog ant mūsų užlips... Einu, tuojau einu! Spyna baisiai užrūdijusi.

Kol Dugalas nenoromis ir kuo ilgiau delsdamas krapštėsi su velkėm ir kaiščiais, ruošdamasis įleisti už durų laukiančius lankytojus, kurie jau ėmė triukšmauti netekę kantrybės, mano vedlys užbėgo įvijais laiptais ir įšoko į Oveno kambarį, o jam iš paskos ir aš. Jis paskubomis apžvelgė viską aplinkui, taris ieškodamas vietos, kur galima būtų pasislėpti, paskui tarė man:

— Paskolinkite man kol kas savo pistoletus... Bet neverta, apsieisiu ir be jų. Kad ir ką jūs bepamatytumėte, nekreipkite dėmesio ir nekiškite nagų į svetimas peštynes. Šis reikalas yra tik mano vieno, ir aš pats turiu su juo susidoroti kaip mokėdamas; man ir anksčiau ne kartą

---

[128] Sasenachas — gėliškai saksas, tai yra anglas.
[129] Oldermenas — vyresnysis miesto tarybos narys.

tekdavo įsivelti į tokią raizgalynę, o kartais — net į blogesnę.

Tai taręs, nepažįstamasis nusimetė švarką, per ankštą jo figūrai, atsistojo tiesiai priešais duris, į kurias įrėmė aštrų bei ryžtingą žvilgsnį, ir iš lėto šiek tiek atsilošė, tarsi sutelkdamas visas jėgas, kaip išdresiruotas arklys, prieš šokdamas per kliūtį. Aš nė valandėlės neabejojau, kad mano vedlys pasiruošęs išsipainioti iš keblumo, vikriai puldamas tą, kuris pirmas pasirodys ant slenksčio, atsivėrus durims, ir veržlumu prasiskinti kelią į gatvę per visas kliūtis. Ir tokia jėga bei miklumas tryško iš viso jo kūno, toks ryžtingumas iš žvilgsnio ir laikysenos, kad nė akimirkos neabejojau, jog jis prasiverš per priešų minią, jeigu tie jam sustabdyti nesigriebs kraštutinių priemonių.

Kankinamai ir įtemptai slinko laikas nuo to momento, kai buvo atidarytos išorinės durys ir tuoj turėjo atsiverti durys į Oveno kamerą; pagaliau jos prasivėrė, ir ant slenksčio pasirodė ne sargyba su užmautais ant šautuvų durtuvais, ne naktinis patrulis su vėzdais, alebardomis ar ietimis, o apveidi jauna moteriškė milelio sijonu, pasikaišytu saugantis gatvės purvo, ir rankoje belaikanti žibintą. Paskui moteriškę žingsniavo oresnė persona — neaukšto ūgio vyriškis, pečiūkas, šiek tiek stambokas ir, kaip veikiai paaiškėjo, su oldermeno titulu: jis purtė trumpo peruko garbanas, šnopštė ir duso iš niurzglaus nekantravimo. Mano vedlys, jam pasirodžius, šastelėjo atgal, tarsi norėdamas likti nepastebėtas, bet jam nebuvo kur pasislėpti nuo veriančio primerktų akių žvilgsnio, kuriuo įstatymų saugotojas apmetė visą patalpą.

— Nieko sau, gražu ir gana padoru, kad aš laukiu pusę valandos už durų, kapitone Stenčelzai,— tarė jis, kreipdamasis į kalėjimo prievaizdą, kuris pasirodė dabar tarpdury, tarsi pasiruošęs sudaryti palydą didžiajam pareigūnui.— Norint patekti į šitą kalėjimą, man teko laužtis su tokia jėga, kaip laužtųsi kiti, stengdamiesi pabėgti iš čia,— vargšai, išklydėliai iš doros kelio!.. O kas gi čia? Kas gi čia?! Kalėjime pašaliniai — nakties metu, kai uždarytos lauko durys, ir dar sekmadienį!.. Šito aš neleisiu, Stenčelzai, taip ir žinokite... Užrakinkite duris, aš tuoj pat pasikalbėsiu su džentelmenais. Tik iš pradžių pasišnekėsiu štai su šiuo senu savo pažįstamu. Na, misteri Ovenai, kaip laikotės, drauguži?

— Nieko, ačiū, misteri Džarvi,— suvapėjo Ovenas,— kūnu aš, atrodo, sveikas, bet siela — skaudžiai prislėgtas ligonis.

— Suprantu, suprantu — ką ir besakyti! Baisus smūgis, ypač tam, kuris visada per daug aukštai laikė galvą,— tokia jau žmogaus prigimtis, tokia prigimtis. Taip, kiekvienas mūsų gali paslysti... Misteris Osbaldistonas — geras ir doras džentelmenas; bet jisai, pasakyčiau, yra iš tų žmonių, kurie nori arba pasidaryti krezais, arba nusilaužti ragus, kaip sakydavo mano tėvas, garbingas dekanas[130]. Mano tėvas, dekanas, būdavo, sako man: „Nikai, jaunasis Nikai! (Jis, kaip ir aš, buvo vardu Nikolas; žmonės taip juokais ir vadindavo mus: jaunasis Nikas ir senasis Nikas.) Nikai,— sakydavo jis man,— niekad neatkišk rankos taip toli, kad paskui nebegalėtum jos lengvai atitraukti atgal". Tą patį ir aš kartodavau misteriui Osbaldistonui, bet jis, rodos, ne taip jau mielai klausydavosi mano pamokymų. O aš patardavau, tik gero telinkėdamas, tik gero telinkėdamas...

Girdint taip plepiai ir su didžiu pasitenkinimu primenamus jo paties patarimus ir pranašavimus, mažą tebuvo vilties susilaukti iš misterio Džarvio pagalbos. Tačiau netrukus paaiškėjo, kad toks jo tonas buvo daugiau dėl netaktiškumo negu dėl geros valios stokos. Iš tikrųjų, kai Ovenas pasisakė šiek tiek užsigavęs, kad jam tokie dalykai primenami dabartinėje padėtyje, škotas paėmė jį už rankos ir tarė:

— Linksmiau, linksmiau, mano drauguži, anksti nukarti nosį! Nejaugi, jūs manote, aš atėjau šičia vidurnaktį ir vos nepažeisdamas sekmadienio vien tam, kad galėčiau papriekaištauti paslydusiam dėl jo klaidų? O, ne! Oldermenas Džarvis nepratęs šitaip daryti, kaip nebuvo pratęs ir jo tėvas, garbusis dekanas. Ką jūs, mano drauguži, ką jūs! Pirmutinė mano taisyklė — niekad sekmadienį negalvoti apie žemiškus reikalus; tačiau nors iš visų jėgų stengiausi išmesti iš galvos jūsų laiškutį, kurį gavau rytą, vis tiek kiaurą dieną daugiau galvojau apie jį negu apie pamokslą. Aš laikausi taisyklės: lygiai dešimtą gulu į lovą su geltonomis užuolaidomis, jeigu tik neužsuku pas kaimyną paragauti keptos menkės ar kaimynas pas mane. Štai paklaus-

[130] Dekanas — čia reiškia: bažnyčios bendruomenės iždininkas.

kite šią mergužėlę, jinai jums pasakys, ar tiesa, kad mano namuose įvesta tokia tvarka; o nūnai, suprantate, aš prasėdėjau kiaurą vakarą, skaičiau geras knygas ir žiovavau taip, tarsi būčiau norėjęs praryti šventojo Enocho bažnyčią, iki pagaliau išmušė dvylikta, leista valanda, kai galima atversti didžiąją buhalterijos knygą ir pažiūrėti, kokios yra mūsų sąskaitos su jumis; paskui, kadangi laikas ir jūros potvynis nelaukia, aš liepiau savo mergaitei paimti žibintą ir tylutėliai lengvutėliai atslinkti šičia pasitarti, ar mes negalėtume ko nors padaryti. Oldermenas Džarvis turi teisę įeiti į kalėjimą bet kuriuo dienos ar nakties metu; šita pačia teise naudojosi kadaise ir mano tėvas, dekanas, padoriausias žmogus,— amžiną jam atilsį!

Nors, paminėjus didžiąją buhalterijos knygą, Ovenas ir suvaitojo, priversdamas mane liūdnai ir baimingai įtarti, kad ir čia saldo ne mūsų naudai, ir nors garbingojo oldermeno kalboje aidėjo nemaža dozė puikavimosi ir piktas džiūgavimas savo paties gudriu įžvalgumu,— tačiau jo žodžiai skambėjo kažkaip nuoširdžiai, kažkaip geraviškai, ir tai nejučiomis sužadino man šiokių tokių vilčių. Jis pareiškė norįs dirstelti į kažkokius jo paminėtus dokumentus, paskubomis juos ištraukė Ovenui iš rankų ir prisėdo ant lovos — „pailsinti savo kinkų", kaip teikėsi pareikšti, susiviliojęs tokiu patogumu. Tarnaitė laikė žibintą, o misteris Džarvis, šnopuodamas, prunkšdamas ir niurzgėdamas tarpais dėl silpnos šviesos, tarpais dėl dokumentų turinio, atidžiai juos skaitė.

Matydamas, kad jis įsigilino į skaitymą, nepažįstamasis, kuris buvo mane šičia atvedęs, nusprendė be jokių ceremonijų pasišalinti. Jis davė man ženklą tylėti ir pakeisdamas pozą parodė norįs praslinkti pro duris taip atsargiai, kad jo niekas nepastebėtų. Tačiau žvalusis įstatymų saugotojas (anaiptol nepanašus į senąjį mano bičiulį misterį Inglvudą) beregint pastebėjo šį ketinimą ir užbėgo jam už akių:

— Ko spoksote, Stenčelzai? Priverkite duris, užrakinkite spyną — ir saugokite iš lauko.

Nepažįstamasis suraukė antakius ir, atrodė, jau galvojo, ar kartais neprasiskinti kelio jėga; bet nespėjus jam apsispręsti durys užsitrenkė, ir subildėjo sunkios velkės. Jis kažką sumurmėjo gėlų kalba, ėmė žingsniuoti po kambarį, paskui, tarsi atkaklus užsispyrėlis, nusprendęs žiū-

rėti spektaklį iki pabaigos, atsisėdo ant ąžuolinio stalo ir ėmė švilpauti Škotijos kalniečių liaudies šokį stratspėjų.

Misteris Džarvis, kuris, matyt, lengvai ir atgodžiai orientavosi komercijos reikaluose, bematant ir šičia išsiaiškino visas smulkmenas ir kreipėsi į misterį Oveną maždaug šitokiu tonu:

— Taip, misteri Ovenai, taip. Jūsų firma iš tikrųjų tam tikrą sumą skolinga Mak Vičiui ir Mak Finui. (Begėdžiai, kiaulės snukiai! Juk ją dešimteriopai viršija pelnas, kurį jie iš jūsų išlupo supirkinėdami Glenkailzikato ąžuolynus,— juos jie man tiesiog iš dantų ištraukė. Ir jūs dar tada, misteri Ovenai, primenu jums, užtarėte už juos žodelį; bet tatai dabar nebeturi reikšmės). Taigi, sere, jūsų firma skolinga jiems tam tikrą sumą; todėl — ir kitiems savo kontraktams su jumis užtikrinti — jie pasodino jus belangėn pas gerąjį misterį Stenčelzą. Taip, sere, jūs jiems skolingi ir galbūt skolingi dar kam nors šiek tiek,— galbūt jūs šiek tiek skolingi man pačiam, Nikolui Džarviui, oldermenui.

— Neimsiu neigti, sere, kad šiandien saldo gali pasirodyti besąs ne mūsų naudai,— tarė Ovenas,— bet prašau jus atsižvelgti...

— Dabar, misteri Ovenai, man nėra kada atsižvelgti. Dabar, kai vos tik pasibaigė sekmadienis ir kai aš sėdžiu vidurnaktį drėgname ore, per penketą mylių nuo šiltos savo lovos,— dabar ne metas atsižvelgti. Tačiau, sere, kaip jums jau pasakiau, jūs skolingi man pinigų — ginčyti netenka: daug ar mažai, bet jūs man skolingi, tatai aš primygtinai tvirtinu. O jeigu taip, misteri Ovenai, aš nesuprantu, kokiu būdu jūs, energingas ir akuratus verslo žmogus, išpainiosite tą visą reikalą, dėl kurio šičia atvykote, ir su visais mumis atsiskaitysite (o to aš tvirtai viliuosi), jeigu tupėsite šitoje cypėje, šitame Glazgo kalėjime. Taigi štai ką, sere: jeigu jūs pristatysite garantiją *judicio sisti* — tai yra kad jūs nepaspruksite iš Škotijos ir pareikalavus tuoj pat prisistatysite teismui, neapvildamas savo laiduotojo,— jus dar šiandien rytą bus galima išleisti į laisvę.

— Misteri Džarvi,— pratarė Ovenas,— jeigu atsiras toks bičiulis, kuris laiduos už mane, mano išlaisvinimas, be abejo, bus didžiai naudingas mūsų firmai ir visiems, kurie su ja susiję.

— Gerai, sere,— kalbėjo toliau Džarvis,— toksai bičiulis, be abejo, gali laukti, kad jūs prisistatysite iškviestas ir jį išvaduosite nuo jo prisiimto įsipareigojimo.

— Iškviestas tučtuojau prisistatysiu, jeigu tik nesusirgsiu ar nenumirsiu. Tatai tikra, kaip dukart du — keturi.

— Gerai, misteri Ovenai,— baigė Glazgo miesto pilietis,— aš jumis pasitikiu ir tatai įrodysiu, sere, įrodysiu. Aš esu žmogus, kaip žinoma, tvarkingas ir darbštus,— tai gali paliudyti visas mūsų miestas; ir aš galiu pelnyti savo kronas, ir saugoti savo kronas, ir suvedinėti savo kronų sąskaitas su kuo man patinka — ar Druskos Turgavietėje, ar Gelaugeite. Ir aš žmogus atsargus, koks buvo kitados ir mano tėvas, garbusis dekanas; tačiau leisti, kad doras sąžiningas džentelmenas, išmanąs komercijos reikalus ir galįs teisingai pasielgti su kiekvienu,— leisti, kad toksai džentelmenas kiūtotų šičia cypėje ir negalėtų nieko padaryti nei sau, nei kitiems,— ne, pasakysiu iš širdies, aš verčiau pats laiduosiu už jus. Bet prašau neužmiršti: aš duodu laidą, kaip sako mūsų miesto sekretorius, *judicio sisti*, o ne *judicatum solvi*[131], prašau neužmiršti; tatai didelis skirtumas.

Misteris Ovenas užtikrino jį, kad susidėjus aplinkybėms jis nė nedrįstąs tikėtis laidavimo už faktišką skolos sumokėjimą, bet jo laiduotojui nesą ko būgštauti: oficialiai pareikalavus, jisai, Ovenas, nedelsdamas prisistatysiąs teismui.

— Tikiu jumis, tikiu. Užteks žodžių, užteks. Rytoj jūs pusryčiausite laisvėje. O dabar pasiklausykime, ką pasakys sau pateisinti jūsiškiai kameros draugai: kokiu būdu, aplenkę įstatymus, jie pateko čia nakties metu?

---

[131] Tai yra laiduotojas garantuoja tiktai laiduojamojo skolininko atvykimą į teismą, bet ne pačios skolos grąžinimą.

XXIII SKYRIUS

Sugrįžo vyras į namus,
Sugrįžo vakare,
Namie — vaikinas gan dailus,
Kur jam ką veikt nėra.

„Sakyk, niekaip nesuprantu,
Paaiškinki, žmona,
Kaip rados jis tokiu metu?
Paaiškink, ir gana.

Senovinė dainelė

Garbusis oldermenas paėmė iš tarnaitės rankų lempą ir ėmėsi apžiūrinėti, tarsi senovės Diogenas su žibintu rankoje Atėnų gatvėse; ir galbūt misteris Džarvis ne daugiau už didįjį ciniką tikėjosi beieškodamas užtikti kokį nors didelį lobį. Visų pirma, jis priėjo prie paslaptingojo mano vedlio, kuris sėdėjo, kaip aš jau anksčiau aprašiau, ant stalo, įsmeigęs į sieną sustingusį žvilgsnį. Jo veido bruožai reiškė didžiausią atkaklumą, rankas jis laikė sukryžiuotas ant krūtinės tarsi įžūliai, tarsi atsainiai ir, užkulniu belsdamas į stalo koją savo švilpiamos melodijos taktą, išlaikė tiriamą misterio Džarvio žvilgsnį su tokia nesudrumsčiama ramybe ir pasitikėjimu savimi, kad akimirką sušlubavo akylojo tardytojo orientacija ir atmintis.

— Aha, ehė, oho! — šūkčiojo garbusis oldermenas.— Garbės žodis!.. Negali būti... Ir vis dėlto... Ne! Garbės žodis, negali būti!.. O vis dėlto... Tetrenkia mane perkūnas, bet aš turiu pasakyti... Plėšike tu, galvažudy, tikras šėtone, gimęs daryti vien bloga ir nieko gera,— nejaugi čia iš tikrųjų tu?

— Kaip matote, oldermene,— pasigirdo lakoniškas atsakymas.

— Dievaži, ar čia iš tikrųjų tu, ar čia tik pikti raganų kerai!.. Tu, užkietėjęs maištininke, tu drįsai lįsti šičia, į Glazgo kalėjimą? Kaip tu manai, kiek verta tavo galva?

— Hm! Pasvėrus kaip reikia, olandiškomis svarstyklėmis, jinai svertų, ko gero, daugiau negu visa jų krūva, kurią sudarytų vieno provosto, keturių teisėjų, miesto sekretoriaus, šešeto oldermenų ir keleto tarėjų galvos...

— Ak tu, užkietėjęs nenaudėli! — pertarė jį misteris Džarvis.— Atgailauk verčiau dėl savo nuodėmių ir pasiruošk, nes tereikia man tik tarti žodelytį...

— Iš tikrųjų, teisėjau! — atsiliepė tasai, kuriam buvo skirta šitoji pastaba, ir, apsimesdamas, jog nieko nepaiso, susidėjo už nugaros rankas.— Bet jūs niekad nepasakysite šito žodelyčio.

— Kodėl gi aš jo nepasakysiu, sere? — sušuko įstatymų saugotojas.— Kodėl nepasakysiu? Atsakyk — kodėl?

— Dėl trijų svarių priežasčių, oldermene Džarvi. Pirma, dėl senos mūsų pažinties; antra, dėl senutės, kuri dabar šildosi prie židinio Stukavralachane,— dėl tos, kuri sieja mus kraujo giminystės ryšiais,— didžiai mano gėdai, pasakysiu! Ar lengva man prisipažinti, kad mano giminaitis terliojasi su buhalterijos knygomis, su verpalais, su audimo staklėmis, su šaudyklėmis ir verpstėmis, it koks nususęs amatininkėlis! O trečia, oldermene, dar ir todėl, kad jeigu aš tik pastebėsiu, jog jūs nors per sprindį pajudėsite, norėdamas išduoti mane, aš ištinkuosiu šią sieną jūsų smegenimis, ir nė vieno žmogaus ranka nespės jūsų išgelbėti.

— Jūs, sere, nepataisomas ir niekšingas akiplėša,— atsakė garbusis oldermenas, nė kiek neišsigandęs,— ir jūs žinote, kad aš šitai suprantu ir nepabūgsiu nė akimirkai gresiančio pavojaus.

— Aš puikiai žinau,— atsakė tasai,— kad jūsų gyslomis teka kilmingas kraujas, ir aš neturiu jokio noro kelti ranką prieš giminietį. Tačiau iš čia išeisiu toks pat laisvas, kaip ir įėjau, arba Glazgo kalėjimo sienos dešimtį metų pasakos, kaip prasiskyniau kelią.

— Gerai, gerai,— tarė misteris Džarvis,— kraujas yra tirštesnis už vandenį, o bičiuliams ir giminiečiams nedera ieškoti krislo vienas kito akyje, kai svetima akis jo nepastebi. Senutei Stukavralachane būtų skaudu išgirsti, kad jūs, baisi kalnų gėda, suskaldėte man galvą arba kad aš padėjau užnerti kilpą jums ant kaklo. Bet prisipažink, užsispyręs kipše, kad jeigu nebūtum tasai, kas esi, tai aš dabar pačiupčiau vingriausią galvažudį Škotijos kalnuose.

— Jūs pasistengtumėt, giminieti,— atsakė mano vedlys,— nesiginčiju; bet vargu, man regis, jūsų pastangos būtų sėkmingos, nes mes, kalnų perėjūnai, ne iš kel-

mo spirti, ypač kai su mumis imama šnekėti apie grandines. Mes nepakenčiame ankštų drabužių — nei akmeninių kelnių, nei geležinių petnešų[132].

— Vis dėlto, mielasis, jūs prisikapstysite iki akmeninių kelnių, iki geležinių petnešų ir iki kanapinio kaklaraiščio,— atsakė garbusis olderm̨enas.— Civilizuotoje šalyje niekas dar nekrėtė tokių išdaigų kaip jūs,— plėšikaujate vos ne savo pačių kišenėje; bet tai jums neišeis į naudą, garbės žodis, įspėju jus!

— Ir ką gi, giminieti, mane palaidojęs, užsivilksite gedulo drabužius?

— Joks kipšas negedės jūsų, Robinai,— nebent tik varnos ir kovai, galiu lažintis iš ko tik norite. Bet pasakykite, mielasis, kur tūkstantis tų gerųjų škotiškų svarų, kuriuos jums paskolinau, ir kada galėsiu juos vėl pamatyti?

— Kur jie? — atsakė mano vedlys, neva stengdamasis prisiminti.— Tiksliai pasakyti negaliu. Veikiausiai ten pat, kur ir pernykštis sniegas.

— Vadinasi, Skehaliono viršūnėje, ar ne, gudrusis kalnų šunie? — pasakė misteris Džarvis.— O aš tikiuosi, kad jūs man sumokėsite juos šičia, vietoje.

— Šitaip! — atsakė kalnietis.— Bet aš kišenėje neturiu nei sniego, nei talerių. O kada jūs juos atgausite? Hm!.. „Kada karalius atsigriebs!" — kaip sakoma senoje dainelėje.

— Tai užvis blogiausia, Robinai! — atsakė Glazgo miesto pilietis.— Tu begėdiškas išdavikas, ir tai užvis blogiausia! Nejaugi jūs norite pas mus vėl grąžinti katalikybę, savavaliautojų valdžią, norite pasodinti mums ant sprando apsišaukėlį iš tos šildyklės ir rują vienuolių bei abatų? Jūs pasiilgote kvailiausių apeigų, kamžų bei smilkyklių ir visokių kitokių nešvankybių? Geriau verskitės kaip ir pirma senuoju savo amatu: plėšikaukite, žudykite, rinkite juodąją duoklę; geriau ką nors apvaginėti, negu stumti į pražūtį visą šalį.

— Užteks, mielasis, liaukitės pliauškęs visokias vigų nesąmones,— atsiliepė kalnietis,— mudu pažįstame vienas kitą jau nebe pirma diena. Aš paseksiu, kad jūsų kontora

[132] Tai yra — kalėjimo sienų ir grandinių.

liktų neapšvarinta, kai sijonuoti vyrukai[133] ateis aptvarkyti Glazgo krautuvių ir išgabenti iš jų senų prekių. O jums, Nikolai, kol to nereikalauja tiesioginė jūsų pareiga, nėra ko matytis su manimi dažniau, negu aš panorėsiu pats.

— Tu esi akiplėša, niekšas, Robai,— pasakė garbusis oldermenas,— ir kada nors būsi pakartas visos šalies džiaugsmui. Bet aš nesiruošiu kaip blogas paukštis teršti savo lizdo, jeigu manęs šitai daryti neprivers didžiausias būtinumas arba pareigos balsas, kurio niekas negali nepaklausyti. O kas čia per velnias? — paklausė jis, pasisukdamas į mane.— Koks nors plėšikas, užverbuotas į jūsų gaują, ar ne? Sprendžiant iš pažiūros, jo širdis įžūli ir smelkiasi plėšikauti, o kaklas ilgas ir nekantrauja kilpos.

— Ak, gerasis misteri Džarvi,— tarė Ovenas, kuris kaip ir aš nustebęs tylėjo per visą šį keistą susitikimą ir ne mažiau keistą pašnekesį tarp šių dviejų nepaprastų giminiečių.— Gerasis misteri Džarvi, šis jaunuolis yra misteris Frenkas Osbaldistonas, vienintelis mūsų firmos šefo sūnus; jis turėjo įsijungti į firmos reikalų tvarkymą, kai Rešliui Osbaldistonui, jo pusbroliui, pasisekė laimingai užimti jo vietą (tai sakydamas, Ovenas nesusivaldė nesuvaitojęs). Tačiau šiaip ar taip...

— O, aš girdėjau apie šitą šalaputrį,— pertarė jį škotas pirklys.— Tai iš jo jūsų viršininkas, lyg senas užsispyręs kvailys, užsigeidė žūt būt padaryti pirklį, ar jis pats to norės, ar ne; o bernaitis, nemėgdamas darbo, iš kurio privalo gyventi kiekvienas doras žmogus, tapo klajojančiu komediantu? Puiku, sere! Kaip jums patinka jūsų paties darbeliai? Kaip, jūsų manymu, ar gali Danijos princas Hamletas arba karaliaus Hamleto šmėkla garantuoti už misterį Oveną, sere?

— Jūsų patyčių nesu nusipelnęs, bet gerbiu gerus jūsų ketinimus ir didžiai esu dėkingas už paramą, kurią suteikėte misteriui Ovenui, todėl nesijaučiu įžeistas. Šičia mane atvedė viltis, kad aš kuo nors,— galbūt labai maža kuo,— padėsiu misteriui Ovenui sutvarkyti savo tėvo reikalus. O apie savo polinkį prekybai tik aš vienas galiu geriausiai spręsti.

---

[133] Tai yra — Škotijos kalniečiai.

— Prisipažinsiu,— prabilo kalnietis,— aš šiek tiek jaučiau pagarbos šitam bernaičiui, dar nežinodamas, kas jis per vienas; o dabar aš jį gerbiu už jo panieką audėjams, verpėjams ir kitiems amatininkėliams bei pačiam jų verslui.

— Tu pasiutai, Robai,— tarė oldermenas,— pasiutai kaip zuikis kovo mėnesį, nors aš niekaip nesumetu, kodėl zuikis kovo mėnesį turi dūkti labiau negu švento Martyno dieną[134]! Audėjai!.. Gal šėtonas nutrauks tau nuo pečių drabužį, kurį išaudė sumanūs audėjai. Verpėjai!.. Nagi tu pats veji ir suki sau garantuotą virvę! O šitas pienburnis, kurį tu varai trumpiausiu keliu į kartuves ir į pragarą,— sakyk, ar padės čia jam tie eilėraštpalaikiai ir komedijos ką nors daugiau kaip nežmoniškas tavo burnojimas ir ištrauktas peilis, nelemtasis šventvagy? Galbūt *„Tityre tu patule"*[135],— rodos, šitaip ten parašyta? — pasakys jam, kur pasislėpė Rešlis Osbaldistonas? O gal Makbetas su savo plėšikais ir galvažudžiais, pasiėmęs dar tavuosius, sukrapštys jam penkis tūkstančius svarų apmokėti vekseliams, kuriems lygiai po dešimties dienų sueina terminas? Nagi pamėgink, Robai, patalkininkauti jam per varžytines su tais visais jų kardais, su iešmais, su andreaferaromis[136], su odiniais skydais bei brogais[137], su jų kapšais.

— Po dešimties dienų? — pakartojau aš ir instinktyviai išsiėmiau Dianos Vernon laišką; kadangi buvo praėjęs laikas, iki kolei privalėjau saugoti antspaudą nepaliestą, dabar aš jį paskubomis sulaužiau. Iš neadresuoto voko iškrito užklijuotas raštelis — taip drebėjo mano pirštai, kai aš jį ėmiau. Į vidų pro išmuštą lango stiklą papūtęs vėjas švystelėjo raštelį prie kojų misteriui Džarviui, kuris pakėlė jį, nesivaržydamas smalsiai peržvelgė adresą ir, man didžiai stebintis, padavė jį savo giminiečiui, sakydamas:

— Vėjas atnešė laišką, kam ir derėjo, nors buvo dešimt

---

[134] Lapkričio vienuoliktoji.

[135] „Ak geraširdi Titirai" (*lot.*); Titiras — sentimentalus piemenukas, pirmosios Vergilijaus Bukolikų eklogos personažas.

[136] Andrea ferara — platus ir trumpas Škotijos kalniečių kardas.

[137] Brogai — ypatinga odinė Škotijos kalniečių avalynė.

tūkstančių šansų, kad jis galėjo nepatekti adresatui į rankas.

Kalnietis, perskaitęs adresą, be ceremonijų atplėšė raštelį. Aš pamėginau jį sustabdyti.

— Leiskite man pirma įsitikinti, sere,— tariau aš,— kad laiškas adresuotas jums; kitaip aš neleisiu jums jo skaityti!

— Nesijaudinkite, misteri Osbaldistonai,— nesudrumsčiamai ramiai atsakė kalnietis.— Prisiminkite teisėją Inglvudą, raštininką Džobsoną, misterį Morisą, o svarbiausia — prisiminkite nuolankųjį jūsų tarną Robertą Komilį[138] ir žaviąją Dianą Vernon. Prisiminkite visa tai, ir jums neliks abejonės, kad laiškas skirtas man.

Aš nusistebėjau iš savo paties neatgodumo. Kiaurą naktį nepažįstamojo balsas ir net bruožai, tegu ir neaiškiai įžiūrimi, kažką man priminė, nors aš ir negalėjau jų susieti su konkrečiu žmogumi arba vieta. Bet dabar mane lyg aušra nuplieskė: prieš mane buvo ne kas kitas kaip Kempbelas! Dabar išsyk prisiminiau šį stiprų, skardų balsą, šiuos griežtus, rūsčius, bet drauge ir taisyklingus veido bruožus; ir šį škotišką dialektą su vaizdingais žodelyčiais bei priežodžiais, kurie (nors jisai galėjo kalbėti be jų, kai pasistengdavo) vis dėlto prasiveržda vo jam susijaudinus, suteikdami jo pajuokai kandumo ir priekaištams aštrumo. Ūgiu jis atrodė veikiau žemesnis už vidutinį, bet jo kūnas buvo toks tvirtas, kad galėjo puikiai derėti su vikrumu: nepaprastas jo judesių lengvumas ir laisvumas neginčijamai bylojo, kad šita ypatybė išvystyta kaip tik begalima tobulai. Tik dvi savybės trikdė harmoniškai taisyklingą jo figūrą: pečiai buvo ne pagal ūgį platūs, todėl, nors būdamas šiek tiek sausokos povyzos, atrodė gana kresnas; antra, jo rankos, nors ir apvalios, raumeningos bei stiprios, buvo beveik nenormaliai ilgos. Vėliau man teko girdėti, kad ilgomis savo rankomis jis mėgdavo didžiuotis: esą galėdavo, dėvėdamas tautiškus kalniečių drabužius, nesulenkęs nugaros surišti kelnių keliaraiščius; be to, jos teikdavo jam nemažą pranašumą, kai tekdavo darbuotis kardu, kurį valdyti jis mokėjo tiesiog meistriškai. Tačiau, suprantama, šitoks neproporcingumas jam

[138] Taip šiaurėje tariama Kempbelo pavardė.

atėmė teisę garsėti kaip gražuoliui, kuriuo būti, jeigu ne tai, jisai, be abejo, galėjo turėti pretenzijų; šis defektas darė jo išvaizdą kažkokią laukinę, netaisyklingą; žvelgdamas į jį, aš nejučiomis prisiminiau senutės Meibl pasakojimus apie senovės piktus, kurie žiloje senovėje siaubdavo savo antpuoliais Nortumberlendą ir buvo, pasak jos, pusiau žmonės, pusiau demonai; kaip ir šis žmogus, jie pasižymėjo drąsa, gudrumu, nuožmumu, buvo ilgarankiai ir plačiapečiai.

Tačiau prisiminęs, kokiomis aplinkybėmis mes buvome susitikę anksčiau, aš negalėjau abejoti, kad laiškas iš tikrųjų adresuotas jam. Jisai užėmė svarbią vietą tarp tų mįslingų asmenybių, kurios, iš visa ko sprendžiant, darė įtakos Dianai ir kurioms jinai, savo ruožtu, irgi turėjo įtakos. Skaudu buvo pagalvoti, kad tokios meilios būtybės likimas yra susipynęs su šio beviltiško žmogaus lemtimi; bet abejoti tuo aš negalėjau. Tačiau kokią pagalbą jis galėjo suteikti man, tvarkant tėvo reikalus? Į galvą toptelėjo tik vienas atsakas: kartą Rešlis Osbaldistonas, mis Vernon prispirtas, rado būdą suieškoti misterį Kempbelą, kai jo prireikė, kad būčiau išteisintas nuo Moriso iškelto apkaltinimo; ar kartais negalėjo jos įtaka lygiai taip priversti Kempbelą suieškoti Rešlį? Padaręs šitokią išvadą, įsidrąsinau paklausti, kur besąs pavojingasis mano giminaitis ir kada misteris Kempbelas matęsis su juo. Tačiau tiesioginio atsako nesulaukiau.

— Sunkų jinai man davė uždavinį, bet teisingą, tad pasistengsiu neapvilti. Misteri Osbaldistonai, aš gyvenu netoliese nuo čia, mano giminietis gali jums parodyti kelią. Paveskite misteriui Ovenui atlikti Glazge viską, ką jis galės, o pats vykite su manim į kalnus,— labai galimas daiktas, kad aš jus pradžiuginsiu ir padėsiu jūsų tėvui bėdoje. Aš beturtis žmogus; bet gera galva ant pečių geriau už bet kokius turtus. O jūs, giminieti,— pridūrė jis, pasisukęs į misterį Džarvį,— jeigu neatsisakytumėt su manimi paragauti gero škotiško kolopso[139] ir elnio kumpio, atkeliaukite drauge su šiuo anglu tiesiai į Draimeną arba į Buklivį, o gal geriausia į Aberfoilo klachaną[140], ten aš paliksiu kokį žmogų, kuris jus palydės iki vietos.

[139] Kolopsas — mėsiško faršo kepsnys.

[140] Klachanas — kaimelis Škotijos kalnuose.

kur aš būsiu tuo metu. Ką pasakysite, giminieti? Šit jums mano delnas: švarių švariausiai, be apgaulės.

— Ne, ne, Robinai,— tarė atsargusis miestietis,— aš retai teišvykstu iš Gorbalso; man nėra kada klaidžioti po laukinius jūsų kalnus, Robinai, su tavaisiais atlapakelniais, ir, šiaip ar taip, man netinka, užimant šitokią vietą.

— Tetraukia tave velniai su visa tavo vieta! — atsiliepė Kempbelas.— Už vienintelį kilmingo kraujo lašą, patekusį į tavo gyslas, tu privalai būti dėkingas antros eilės mano proseneliui, kurį išteisino Dumbartono teismas, o tu čia putiesi ir sakai, kad pažeisi savo orumą, atvykdamas pas mane į svečius! Klausyk, mielas drauguži. Aš buvau pasiskolinęs sumelę; ją tau sumokėsiu, tą tavo tūkstantį škotiškų svarų su kaupu, visus iki paskutinio varioko, jeigu tu nors kartą gyvenime pasirodysi besąs padorus žmogus ir atkulniuosi pas mane drauge su šiuo sasenachu.

— Tau irgi nėra ko riesti nosies dėl savo kilmingumo,— atsakė garbusis oldermenas: — nagi pamėgink nunešti į turgavietę kilmingąjį savo kraują,— pažiūrėsime, ar daug tu už jį pelnysi. Bet jeigu aš iš tikrųjų nukeliaučiau pas jus, tai ar tu nemeluoji, kad grąžintum man pinigus?

— Prisiekiu,— atsakė kalnietis,— šventaisiais palaikais, kurie ilsisi po pilkuoju Inch Keilicho[141] akmeniu.

— Užteks, Robinai, užteks; mes pažiūrėsime, ką bus galima padaryti. Tačiau nelauk: Aukštutinės Škotijos sienos aš neperžengsiu, nieku gyvu neperžengsiu! Tu privalai mane pasitikti kur nors ties Bukliviu ar Aberfoilo klachane. Taigi nepamiršk! Vadinasi, sutarta!

— Nebijokite, nebijokite,— atsakė Kempbelas.— Aš būsiu ištikimas kaip plieno durklas, niekad neišdavęs savo nešiotojo. Bet man jau laikas pasišalinti, giminieti, nes Glazgo cypės oras nelabai naudingas kalniečio sveikatai.

— Tikra tiesa,— pritarė pirklys.— Jeigu tik aš atlikčiau savo pareigą, tu ne taip jau veikiai pakeistum atmosferą, kaip mėgsta sakyti mūsų kalėjimo pastorius. Och och

---

[141] Inch Keilichas — sala Loch Lomonde, kur Mak Gregorų klanas paprastai laidodavo savo numirėlius ir kur dar ir šiandien galima pamatyti jų antkapius. Anksčiau saloje buvo moterų vienuolynas,— iš čia ir jo pavadinimas — Inch Keilichas, tai yra „Senučių sala". (Autoriaus pastaba.)

och, prisigyvenau iki to, kad štai pats padedu nusikaltėliui pasislėpti nuo teisingumo! Tatai liks amžina gėda ir negarbė man, mano namams ir mano tėvo atminimui.

— Ta ta ta! Būta dėl ko sielvartauti! Atsitūpė musė ant sienos — na ir tetupi sau,— atsakė jo giminietis.— Išdžiūvęs purvas lengvai nusitrina. Jūsų tėvas, mielas žmogau, ne blogiau už ką nors kitą mokėjo žiūrėti pro pirštus į tūlo savo bičiulio nuodėmes.

— Gal ir tavo tiesa, Robinai,— prabilo valandėlę pamąstęs garbusis oldermenas,— jis buvo atgodus žmogus, amžiną atilsį, dekanas. Jisai suprato, kad mes visi turime silpnybių, o savo bičiulius jisai mylėjo. Taigi tu jo nepamiršti, Robinai?

Šito jis paklausė kažkaip graudžiai, kartu juokingai ir jaudinamai.

— Pamiršti, amžiną atilsį, dekaną! — atsiliepė jo giminietis.— Na kaipgi aš galiu jį pamiršti? Jis buvo naginga audėjas, ir pirmąsias savo kelnes aš nešiojau jo išaustas. Tačiau pasiskubinkime, mielas giminieti.

Pripilkit bokalą, pripilkit midaus,
Pašaukite tarną, pašaukit tuojaus:
Lai žirgą balnoja, lai kelia vartus,—
Palikt mielą Dundį jau metas man bus.

— Tyliau, sere,— įsakmiai tarė garbusis oldermenas.— Ar galima taip garsiai šūkauti, kai dar nepasibaigė sekmadienis? Šitos sienos turėtų išgirsti jus traukiant visai kitokią dainelę. Mums dar teks atsakyti už šitą pabėgimą. Stenčelzai, atidarykite duris.

Kalėjimo prievaizdas įvykdė įsakymą, ir mes visi kartu išėjome. Stenčelzas nustebęs žiūrėjo į du nepažįstamuosius, matyt, nesuvokdamas, kaip jie pateko šičia be jo žinios; bet misteris Džarvis trumpai pasakė: „Tai — mano bičiuliai, Stenčelzai, mano bičiuliai",— ir tam dingo bet koks noras klausinėti. Mes nusileidome apačion į sargybinę ir keletą kartų šūktelėjome Dugalą, bet į šūksmą niekas neatsiliepė; galų gale Kempbelas pratarė ironiškai nusišypsojęs:

— Jeigu Dugalas pasiliko toks pat šaunuolis, kokį aš pažinojau jį buvus anksčiau, vargu ar jis laukia, kol jam kas pareikš padėką už nakties išdaigą, dabar jis greičiau-

siai dumte dumia kiek kojos įkerta Balamaho perėjos link.

— Ir paliko mus... o svarbiausia — mane, mane patį,— uždarytus visai nakčiai kalėjime! — suriko teisėjas, įniršęs ir sutrikęs.— Duokite šen greičiau plaktuką, atsuktuvą, reples ir kaltą; pasiųskite seniūno Jetlino, kalvio, ir pasakykite jam, kad teisėją Džarvį uždarė kalėjime plėšikas kalnietis, kurį jisai pakars taip aukštai, kaip nekabojo ir Amanas...[142]

— Kai sugaus jį,— rimtai pridūrė Kempbelas.— Bet palaukite, durys veikiausiai neuždarytos.

Iš tikrųjų, pamėginę mes įsitikinome, kad durys ne tik paliktos neužrakintos, bet kad Dugalas pasitraukdamas pasičiupo ir raktus, šitaip pasirūpinęs, kad niekas nepasiskubintų užimti jo paliktų raktininko pareigų.

— Tasai palaidūnas Dugalas pasirodė turįs sveiko proto prošvaisčių,— tarė Kempbelas.— Jis susigaudė, kad atidarytos durys gali man praversti sunkią akimirką.

Mes buvome jau gatvėje.

— Sakau jums, Robinai,— tarė įstatymų saugotojas,— vadovaudamasis menku savo protu, sakau jums, jeigu norite ir toliau šitaip laisvai gyventi, jums reikia bėdos atvejui laikyti po vieną savo vyruką raktininku kiekviename Škotijos kalėjime.

— Man pakanka turėti po vieną giminietį oldermeną kiekviename mieste, pusbroli Nikolai. Linkiu jums labos nakties, tikriau pasakius — labo ryto! Ir nepamirškite Aberfoilo klachano.

Nelaukdamas atsakant, jis šastelėjo į kitą pusę gatvės ir dingo patamsyje. Ir tuoj pat išgirdome, kaip jis tyliai ir keistai sušvilpė ir kaip jam akimirksniu kažkas atsakė.

— Girdite? Švilpia kalnų velniai,— tarė misteris Džarvis,— įsivaizduoja, kad jie jau savo kalnuose, Ben Lomondo pakraščiuose, kur jie gali klykauti ir švilpauti nepaisydami, ar šeštadienis, ar sekmadienis.

Bet čia jo šneką staiga pertraukė kažkoks sunkiai žvangtelėjęs daiktas, nukritęs prieš mus ant grindinio.

— Saugok mus Viešpatie! Kas gi dar čia nutiko? Mati, pakelk aukščiau žibintą... Raktai, garbės žodis, raktai! Ką gi, tatai neblogai — jie, šiaip ar taip, miestui kainuoja pi-

---

[142] Amanas — pagal Biblijos padavimą, Persijos valdovo Artakserkso favoritas; jis patekо į nemalonę ir buvo pakartas.

nigus, jiems dingus, kiltų dar visokių šnekų! Och, jeigu pasieks gandas apie šios dienos darbelius oldermeną Grehemą, mano galva pražils, kol išsikapstysiu iš rūpesčių.

Kadangi mes kol kas buvome spėję nutolti nuo kalėjimo vartų vos keletą žingsnių, tai nunešėme raktus atgal ir įteikėme juos vyresniajam kalėjimo sargui, kuris užuot pagal savo įprotį užrakinęs duris ir nuėjęs ilsėtis saugojo sargybinę, iki ateis tas ar kitas jo padėjėjas, kurį jis iškvietė pavaduoti pabėgusio kelto Dugalo.

Atlikę šią pareigą miestui, leidomės toliau, ir kadangi man buvo pakeliui su garbiuoju oldermenu, aš pasinaudojau jo žibinto šviesa, o jis atsirėmė į mano ranką; taip mes traukėme per gatves, kurios, nežinau kaip dabar, o tais laikais buvo tamsios, nelygios ir blogai grįstos. Pagyvenusiam žmogui labai malonu, kai jam rodo pagarbą jaunuolis. Garbusis oldermenas pareiškė didžiai mane užjaučiąs ir baigdamas pasakė: kadangi aš „nei aktorius ir nei teatralas", kurių nemaža tarp nūdienės kartos jaunuolių ir kurių jisai neapkenčiąs visa siela, tai jis, oldermenas, labai džiaugsiąsis, jei aš sutiksiąs rytą paragauti pas jį keptos menkės arba šviežios silkės,— juo labiau kad per pusryčius būsiąs ir mano bičiulis, misteris Ovenas, kurį jis iki to laiko spėsiąs išvaduoti iš kalėjimo.

— Brangusis sere,— tariau aš, su padėka priimdamas kvietimą,— kaip jūs galėjote pagalvoti, kad aš komediantas?

— Aš nė nepagalvojau,— atsakė misteris Džarvis,— tai vis tas ilgaliežuvis, vardu Ferservis, kuris vakar buvo atėjęs pas mane orderio, kad aš rytą pasiųsčiau šauklį ieškoti jūsų po miestą. Jis man papasakojo, kas jūs per vienas ir kaip tėvas išdanginęs jus iš namų, nes jūs nenorėjęs tapti pirkliu, ir kaip jūsiškiai būgštaują, kad jūs kartais nepadarytumėte gėdos visai giminei ėmęs vaidinti scenoje. Mūsų choro dirigentas, toks Hamorgas, atsitempė Ferservį pas mane ir pasakė, kad jisai esąs senas jo pažįstamas; bet aš juos išprašiau lauk, kaip reikiant išvanojęs už tai, kad jie ateina pas mane tokiu reikalu šventą vakarą. Tačiau dabar matau, kad jis yra tikras molio motiejus ir pasakodamas apie jus baisiai klydo. Jūs man patinkate, jaunuoli,— kalbėjo jis.— Man malonu, kai žmogus ateina į pagalbą savo draugams sunkią valandą,— aš ir pats taip elgiuosi, ir taip pat elgėsi mano tėvas dekanas, tesiunčia

amžinąjį atilsį Viešpats jo sielai! Bet jūs laikykitės tolėliau nuo kalniečių draugystės ir visos tos gaujos. Tik prisiliesk prie dervos, žiūrėk, ir išsibjaurinsi,— jūs šito nepamirškite. Žinoma, net protingiausias ir geriausias žmogus gali suklysti. Šit ir aš — kartą, ir antrą, ir trečią suklumpu, o šiąnakt padariau tris prasikaltimus,— mano tėvas nepatikėtų savo akimis, jeigu galėtų jas atmerkti ir pamatyti, ką daro jo sūnus.

Šitaip kalbėdamas, misteris Džarvis priėjo savo namų duris. Tačiau jis sustojo prie slenksčio ir iškilmingu gilios atgailos tonu pridūrė:

— Pirmiausia aš galvojau šventą dieną apie asmeninius savo reikalus; antra, aš laidavau už anglą; galop, trečia,— negaliu nė pamanyti! — aš leidau teisės pažeidėjui pabėgti iš kalėjimo. Bet Gileade yra balzamas[143], misteri Osbaldistonai. Mati, aš įeisiu į namus vienas; palydėk misterį Osbaldistoną iki Luki Flaiter — žinai, iki kampinio namo.— Ir jis pridūrė šnibždomis: — Misteri Osbaldistonai, jūs, žinoma, nedrįsite su Mati būti nemandagus,— jinai dorų tėvų duktė ir artima lerdo Limerfildo giminaitė.

XXIV SKYRIUS

> Ar teiksis jūsų malonybė priimti kuklias mano paslaugas? Meldžiu, leiskite man valgyti jūsų duoną, nors ji būtų ir juodžiausia, ir gerti jūsų vyną, nors jis būtų ir menkiausias; už keturiasdešimt šilingų aš tarnausiu jūsų malonybei taip pat uoliai, kaip kitas tarnautų už tris svarus.
>
> *Grinas*, „Tu quoque[144]"

Aš prisiminiau, ką buvo primokęs atsisveikindamas garbusis oldermenas, tačiau man neatrodė nemandagu pri-

---

[143] Gileado balzamas — aromatinis balzamas, minimas Biblijoje. Šičia šis žodis vartojamas paguodos prasme.

[144] „Tu quoque" („Tu irgi") — Roberto Grino (1558—1592) pjesė.

dėti bučinį prie puskronio, kuriuo atsilyginau Mati už palydėjimą; ir jos: „Kaip jums negėda, sere!" nuskambėjo ne su tokia jau mirtina nuoskauda. Ilgai belsdamasis į misis Flaiter vartus, aš, kaip ir dera, iš pradžių prikėliau iš miego du tris benamius šunis, kurie įniko kiek tik įstengia loti; paskui iš gretimo namo langų išlindo trys keturios galvos su naktinėmis kepuraitėmis išplūsti manęs; kad taip vėlai triukšmaudamas sudrumsčiau iškilmingą sekmadienio nakties ramybę. Kolei aš drebėdamas laukiau, kad jų tūžmas nepasipiltų ant mano galvos tikra liūtimi, kaip kadaise Ksantipos[145] įniršis,— pakirdo pati misis Flaiter ir tonu, kuris visai būtų tikęs išmintingajai Sokrato žmonikei, ėmė plūsti nenaudėlius tarnus virtuvėje, kad nepasiskubino prie vartų į tokį mano sukeltą triukšmą.

Šie taurūs žmonės iš tikrųjų buvo beveik kalti dėl sąmyšio, nes jis kilo dėl jų nerangumo; o tai buvo ne kokie kiti, tik ištikimasis misteris Ferservis, jo bičiulis misteris Hamorgas ir dar vienas žmogus — kaip vėliau sužinojau — miesto šauklys; jie sėdėjo trise prie elio ąsočio (mano vaišinami — kaip vėliau paaiškėjo iš man pateiktos sąskaitos) ir prakaitavo visi išvien kurpdami atsišaukimą, kurį buvo numatyta paskelbti rytojaus dieną miesto gatvėse, kad „nelaimingas jaunas džentelmenas", kaip jie įžūliai mane pavadino, nedelsiant būtų grąžintas į jo draugų ratą. Aš, suprantama, nebuvau linkęs slėpti savo nepasitenkinimo šiuo begėdišku kišimusi į mano reikalus; tačiau Endrus ėmė tiesiog lyg patrakęs džiūgauti, kad aš sugrįžau, ir mano priekaištai visiškai paskendo jo šūkčiojimuose. Galimas daiktas, jo džiaugsmas buvo iš dalies apsimestas, o liejamas iš laimės ašaras, be abejo, žadino kilnusis visų emocijų šaltinis — elio ąsotis. Nuoširdus ar apsimestas Endraus džiaugsmas dėl mano sugrįžimo vis dėlto išsaugojo sveiką jo makaulę, kurią aš ketinau sumalti dėl dviejų priežasčių: pirma, už jo šnekas su choro dirigentu apie mano reikalus; antra, už bjaurią istoriją, kurią jis apie mane išgalvojęs išpasakojo misteriui Džarviui. Tačiau apsiribojau tuo, kad užtrenkiau jam panosėje savo miegamojo duris, kai jis tipeno paskui mane, liaupsindamas dangų už laimingą sugrįžimą ir tarpais džiaugsmo šū-

[145] Ksantipa — graikų filosofo Sokrato žmona, kuri, pasak padavimo, buvusi labai arši ir vaidinga.

kalojimus paįvairindamas raginimais, kad elgčiausi atsargiau, jeigu ir ateityje panorėsiu žengti šiuo keliu. Aš atsiguliau į lovą, nusprendęs, kad rytą pirmasis mano rūpestis bus atleisti šį įkyrų, varginantį ir pasipūtusį akiplėšą, kuris laikė save, matyt, ne tarnu, o auklėtoju.

Ryto metą aš prisiminiau savo pasiryžimą ir pasišaukęs į kambarį Endrų paklausiau, kiek jam priklauso iš manęs už paslaugas ir už atvedimą iki Glazgo. Misteris Ferservis išblyškо, išgirdęs šį mano klausimą, matyt, teisingai įžvelgęs, kad ketinu jį atleisti.

— Tamstos gerbiamybė...— pradėjo jis patylėjęs,— nepagalvos... nepagalvos...

— Sakyk atvirai,' sukčiau, arba aš suskaldysiu tau makaulę,— tariau aš, kai Endrus nutilo, kankinamas abejonių agonijos; mat jis bijojo ir nustoti visko, užsiprašydamas per daug, ir netekti dalies, pareikalaudamas mažiau, negu aš galbūt pats buvau pasiruošęs mokėti.

Ir štai, kaip kartais smarkus smūgis į nugarą išmeta įstrigusį kąsnį, taip, mano grasinimui paveikus, iš Endraus gerklės išlėkė kimūs žodžiai:

— Aštuoniolika pensų per diem, tai yra per dieną, manau, tamstos gerbiamybei neatrodys nežmoniška.

— Tatai dvigubai daugiau, negu paprastai mokama, ir trigubai daugiau, negu nusipelnėte, Endrau; štai jums ginėja, ir drožkite sau sveikas.

— Teatleidžia jums Viešpats! Bet ar gerbiamasis neišėjote iš proto! — sušuko Endrus.

— Ne, bet jūs, matyt, nusprendėte iš tikrųjų privaryti mane iki išprotėjimo: aš jums duodu trigubai daugiau, negu užsiprašėte, o jūs stovite ir spoksote, tarsi atrodytų, jog aš jus apgaudinėju. Imkite pinigus ir nešdinkitės sveikas.

— Gailestingiausias Dieve! — vėl užgiedojo Endrus.— Kuo gi užgavau tamstos gerbiamybę? Žinoma, mūsų nuodėmingas kūnas yra „it gėlės lauke"; bet jeigu ramunėlių lysvė šio to verta medicinai, tai išties Endraus Ferservio nauda tamstos gerbiamybei ne mažiau akivaizdesnė,— jums atsiskirti su manimi reiškia tą patį, kaip imti ir gulti į kapą.

— Garbės žodis,— atsiliepiau aš,— sunku iš karto pasakyti, ar jūs daugiau sukčius, ar kvailys? Vadinasi, jūs

norite pasilikti prie manęs vis tiek, ar man tai patinka, ar ne?

— Iš tikrųjų, kaip tik šitaip,— dogmatišku tonu atsakė Endrus.— Galbūt tamstos gerbiamybė nemoka atskirti gero tarno, bet aš tai iškart matau gerą poną, ir tegu velnias nudaužo man kojas, jeigu pasitrauksiu nuo jūsų,— štai ir viskas, ką aš jums pasakysiu. Be to, aš nebuvau reikiamai įspėtas, kad man atsakoma tarnyba.

— Tarnyba, sere? — tariau aš.— Atleiskite, jūs anaiptol ne samdytas mano tarnas, aš jus pasiėmiau į vedlius ir iš tikrųjų keliaudamas turėjau naudos iš jūsų, nes jūs pažįstate vietovę.

— Kas tiesa, tai tiesa, sere, aš ne paprastas tarnas,— nesiliovė misteris Ferservis,— bet tamstos gerbiamybė žino, kad aš, nė valandėlės nesvyruodamas, mečiau gerą tarnybą ir paklausiau tamstos gerbiamybės prašymo. Sodininkas Osbaldistone, galbūt nenusidėdamas sąžinei, visai dorai gali uždirbti dvidešimt svarų per *annum*[146], grynu gryniausiu sidabru,— tai argi pames žmogus šitokią tarnybą už ginėją? Aš ketinau pasilikti prie tamstos gerbiamybės mažų mažiausiai iki metų galo ir vyliausi gausiąs algą, maistą, arbatpinigius ir šventpinigius bent jau visus šiuos metus.

— Na, na, sere! — tariau aš.— Begėdiškos jūsų pretenzijos nieko jums nepadės; ir jeigu aš dar išgirsiu iš jūsų nors vieną panašų žodelį, jūs įsitikinsite, kad Osbaldistonų šeimoje ne vien tik skvairas Tornklifas moka švaistytis kumščiu.

Dar nespėjus pasakyti šių žodžių, visas pašnekesys ir tasai rimtumas, su kuriuo Endrus motyvavo absurdišką savo pretenziją, man pasirodė staiga toks juokingas, kad aš, nors ir buvau ne juokais supykęs, vos susilaikiau nenusikvatojęs. Gudrus žaltys, įspėjęs iš mano veido, kokį jis padarė įspūdį, dar atkakliau užsispyrė. Tačiau jis nusprendė esant saugiau maža gaidele nuleisti toną, bijodamas peržengti savo reiklumo ir mano kantrybės ribą.

Misteris Ferservis paaiškino man sutinkąs, kad aš galįs neįspėjęs nei šiokioje, nei tokioje vietoje imti ir pavaryti atsidavusį tarną, kuris aukojo savo paslaugas man ir ma-

[146] Per metus (*lot.*).

no giminaičiams dieną naktį per dvidešimt metų,— tačiau jis tvirtai esąs įsitikinęs, kad aš — tikras džentelmenas ir kad širdis neleisianti man pamesti skaudžiame skurde nelaimingo žmogaus, kuris pasuko iš savo kelio keturiasdešimt, penkiasdešimt, net šimtą mylių vien tenorėdamas sudaryti kompaniją mano gerbiamybei ir kuris neturįs jokių kitokių išteklių, tik menkutę algelę.

Rodos, jūs, Vili, esate man kartą pasakęs, kad aš, nors būdamas ir užsispyręs, kai kuriais atvejais pasirodau besąs didžiausias lengvatikis ir lanksčiausias iš visų mirtingųjų. Mat aš užsispiriu tik tada, kai man prieštaraujama; o kai nejaučiu iššūkio ginčytis, aš visuomet esu linkęs nusileisti, vengdamas bereikalingų nemalonumų. Aš žinojau, kad Endrus — savanaudis, įkyrus ir įžūlus akiplėša, amžinai kišąsis ne į savo reikalus; tačiau man buvo reikalingas koks nors vedlys ir tarnas, o su Endraus išdaigomis aš taip apsipratau, kad kartais jos mane net linksmindavo. Neryžtingai peržvelgdamas šiuos visus samprotavimus, aš paklausiau Ferservį, ar jisai žinąs kelius, miestelius ir visa kita Šiaurinėje Škotijoje, kur aš, galimas daiktas, galėjau atsidurti dėl plačių tėvo prekybos ryšių su kalnuotojo krašto miškų savininkais. Jei būčiau paklausęs, ar jis žino kelią į žemės rojų, Endrus tikriausiai beregint būtų apsiėmęs ten mane nuvesti; todėl vėliau aš galėjau visai pagrįstai laikyti ypatinga laime, kad jis iš tikrųjų labai gerai pažinojo kelius ir ne taip jau smarkiai persigyrė. Aš paskyriau jam tvirtą algą ir pasilikau teisę atleisti jį, kada panorėsiu, sumokėdamas už savaitę priekin. Atsisveikindamas griežtai išbariau jį už vakar dieną, ir jis, širdyje džiaugdamasis, nors iš veido ir paniuręs, nubėgo papasakoti savo draugužiui, choro dirigentui, kuris jau gurkšnojo virtuvėje rytinę elio porciją, kaip mikliai „apvyniojęs aplink pirštą apykvailį anglą".

Po to, prisiminęs susitarimą, aš išsiruošiau pas oldermeną Nikolą Džarvį, ten manęs laukė malonūs pusryčiai kambaryje, kuris garbiajam džentelmenui buvo ir darbo kabinetas, ir maloni poilsio vieta. Rūpestingas ir geraširdis įstatymų saugotojas sąžiningai tesėjo žodį: aš išvydau savo bičiulį Oveną jau laisvą. Užkandęs, vonios ir šepečio dėka vėl atgijęs ir apsišvarinęs, jis dabar anaiptol nebuvo panašus į nevalyvą, sielvarto palaužtą ir vilties netekusį kalinį. Tačiau galvodamas apie piniginius sunkumus,

gulančius iš visų pusių, širdyje vis dėlto jautėsi prislėgtas ir apkabindamas mane kone su tėviška švelnumu gerasis senukas negalėjo sulaikyti gilaus ir liūdno atodūsio. Ir kai jis atsisėdo, nerimas, atsispindėjęs jo akyse, ir visa laikysena, tokia nepanaši į tą, kai jis būdavo kupinas ramaus pasitenkinimo, bylojo, kad jis yra sutelkęs matematinius savo gabumus ir mintimis skaičiuoja dienas, valandas, minutes, likusias iki vekselių užprotestavimo ir iki didžiosios Osbaldistono ir Trešemo prekybos firmos žlugimo. Todėl man teko už du pagerbti mūsų šeimininko vaišes, paragaujant puikios kiniškos arbatos, kurią jis gavęs dovanų iš vieno stambaus laivų savininko Vapinge; kavos iš jo paties nedidelės plantacijos Jamaikos saloje, vadinamos, kaip jis mirktelėjęs man pasakė, „Druskos Turgavietės Giraite"; angliškų jo džiūvėsių ir elio, škotiškos džiovintos jo lašišos, lochfainiškų jo silkių ir net pasigėrėti raštuota jo staltiese, „išausta, jūs suprantate, ne kieno kito rankos", o jo velionio tėvo, didžiai gerbiamo dekano Džarvio.

Maloniai nuteikęs geraširdį mūsų šeimininką mažais dėmesio pareiškimais, kurie taip patinka daugeliui žmonių, aš savo ruožtu pasistengiau gauti iš jo šiokių tokių žinių, kurios galėjo padėti man susiorientuoti, taip pat patenkinti ir mano smalsumą. Iki šiolei mes abu nė žodeliu nebuvome užsiminę apie praėjusios nakties įvykius, todėl mano klausimas turėjo nuskambėti šiek tiek nelauktai, kai aš, pasinaudojęs atokvėpiu, baigus šeimininkui pasakoti staltiesės istoriją ir ruošiantis pradėti apie servetėles, stačiai paklausiau:

— Beje, misteri Džarvi, kas per vienas tasai Robertas Kempbelas, su kuriuo mes susitikome praėjusią naktį?

Šis klausimas,— atleiskite man drąsoką metaforą,— tarsi botagu būtų nuvirinęs garbųjį oldermeną; užuot atsakęs, jis tik pakartojo klausimą:

— Kas per vienas misteris Robertas Kempbelas? Hm! Aha! Taip, taip! Jūs klausiate, kas per vienas misteris Robertas Kempbelas?

— Taip,— tariau aš,— norėčiau žinoti, kad jis toks ir kuo jis verčiasi.

— Jis... Kaip čia pasakius? Hm!.. Aha! Taip, taip!.. Kur jūs susipažinote su tuo misteriu Robertu Kempbelu, kurį taip vadinate?

— Aš susitikau su juo atsitiktinai prieš keletą mėnesių Anglijos šiaurėje.

— Tai ką gi, misteri Osbaldistonai,— pasakė nepasiduodamas garbusis oldermenas,— jūs žinote apie jį lygiai tiek, kiek ir aš.

— Nemanau, misteri Džarvi,— pasipriešinau aš.— Jūs su juo, kaip matyti, giminaičiai ir bičiuliai.

— Taip, žinoma, mus sieja šiokia tokia tolima giminystė,— išsisukinėdamas atsakė teisėjas,— bet mes retai tesusitinkame nuo to meto, kai Robas liovėsi prekiavęs galvijais, vargšas! Su juo griežtai pasielgė žmonės, kurie galėjo būti geresni jam,— ir jie iš to nepelnė nė pusšilingio. Daugelis dabar gailisi, kad kitados išstūmė Robiną iš Glazgo turgavietės; daugelis labai norėtų, kad jis ir dabar vaikščiotų paskui trišimtinę galvijų kaimenę, o ne vadovautų trisdešimčiai dvikojų galvijų.

— Visa tai nieko man nesako, misteri Džarvi, nei apie misterio Kempbelo kilmę, nei apie tai, kaip jis gyvena ir kuo verčiasi.

— Apie kilmę? — pakartojo misteris Džarvis.— Jis, aišku, Škotijos bajoras — geresnės kilmės nėra ko ir linkėti. O kaip gyvena? Savo namuose, kalnuose, aš manau, jis vilki kalnietiškais drabužiais, nors, atvykęs į Glazgą, užsimauna kelnes. O kuo verčiasi — kas mums darbo, iš ko jis gyvena, jeigu iš mudviejų nieko neprašo? Bet dabar man nėra kada apie jį postringauti — mums reikia greičiau susigaudyti jūsų tėvo reikaluose.

Sulig tais žodžiais jis užsidėjo ant nosies akinius ir įsigilinęs ėmė žiūrinėti misterio Oveno dokumentus, su kuriais tasai laikė esant išmintingiausia jį supažindinti nieko neslėpdamas. Aš pakankamai išmaniau šį reikalą, todėl galėjau įvertinti tą ypatingą akylą įžvalgumą, su kuriuo misteris Džarvis perprasdavo reikalus, pasiūlytus jam išnagrinėti; reikia pasakyti tiesą, jisai pasižymėjo retu taurumu ir net pažiūrų platumu. Teisybė, jis ne kartą kasėsi pakaušį, pamatęs, kiek jam pačiam lieka skolinga Osbaldistono ir Trešemo firma.

— Gali būti didokų nuostolių,— tarė jis.— Ir garbės žodis, nors ir ką sakytų jūsiškės Lombardo gatvės piniguočiai, mažučiam žmogeliui Glazgo Druskos Turgavietėje tatai sunkus smūgis per kišenę. Kvepia dideliu deficitu — teks iškrapštyti pinigėlius iš taupyklės! Bet kas čia tokio?

Tikiuosi, vis dėlto jūsų firma dėl visų šitų papurtymų galutinai nesužlugs. O jeigu ir neapsieis be kracho, aš niekad nesigriebsiu tokios niekšybės kaip tie Gelaugeito juodvarniai. Tegu ir turėsiu nuostolių — negaliu gi aš neigti, kad kitados jūs davėte man uždirbti ne vieną svarą sterlingų. Blogiausiu atveju aš tik, kaip sakoma, „pridėsiu kiaulės galvą prie paršo uodegos".

Aš ne visai supratau, ką reiškia tasai priežodis, kuriuo save paguodė misteris Džarvis, bet mačiau, kad į mano tėvo reikalų sutvarkymą jis žiūri palankiai ir su bičiuliška užuojauta; jis pasiūlė keletą veikimo būdų, pritarė kai kuriems Oveno planams ir savo patarimais bei parama gerokai praskaidrino nuliūdusį Osbaldistono ir Trešemo firmos atstovą.

Kadangi aš per šį pasitarimą tebuvau tik nieko neveikiąs žiūrovas, o galbūt ir todėl, kad ne kartą vėl parodžiau norą grįžti prie draudžiamos ir aiškiai nemalonios temos apie misterį Kempbelą, oldermenas Džarvis be ypatingų ceremonijų išprašė mane, patardamas pasivaikščioti iki koledžo, kur aš galįs susitikti studentų, mokančių kalbėti graikiškai ir lotyniškai,— o jeigu jie nemoką, tai, velniai žino, kuriems galams tada jiems eikvojama devynios galybės pinigų! — ir kur aš turėsiąs progą pasiskaityti Šventojo Rašto, kurį išvertęs garbingasis misteris Zacharis Boidas; geresnės poezijos nė būti negali,— taip įtikinėję jį žmonės, išmaną, arba turintys išmanyti, panašius dalykus. Tačiau jis čia pat sušvelnino savo nemandagumą nuoširdžiu pakvietimu grįžti pas jį lygiai pirmą valandą papietauti jo namų aplinkoje; būsianti avies kulšis, o gal dar ir ėriuko galva — dabar juk sezonas, bet labiausiai jis pabrėžė, kad ateičiau lygiai pirmą valandą,— mat ir jis, ir jo tėvas, dekanas, visada pietaudavę tuo pačiu metu; nei joks žmogus ir nei joks įvykis niekados nepriverčęs jų nusižengti šiai įsigalėjusiai taisyklei.

XXV SKYRIUS

Taip Trakijos piemuo vidur miškų,
Pajutęs lokį, šnopščiantį taku,
Suspaudžia ietį, seka jo žingsnius.
Ir taria sau: „Štai priešas atkaklus.
Tuoj puls! Mane jis sudraskys!
O ne! Ne aš krisiu kovoj, o jis!"

„Palamonas ir Arsitas"[147]

Aš pasileidau keliu koledžo link, kaip man buvo pataręs Džarvis, ne tiek manydamas rasti kokių įdomybių ar linksmybių, kiek sutelkti mintis ir pasvarstyti, kaip toliau elgtis. Iš pradžių klaidžiojau po senoviškų koledžo pastatų kiemus, paskui pasukau į parką — pasivaikščiojimų vietą — ir ten, apsidžiaugęs, kad esu visai vienas, nes studentai sėdėjo auditorijose, apsukau keletą ratų, giliai susimąstęs apie nuotykingą savo likimą.

Aplinkybės, kuriomis pirmą kartą susipažinau su Kempbelu, neleido man abejoti, kad jis turi ryšio su paslaptingomis ir tamsiomis intrigomis, o misteris Džarvis taip nenoromis kalbėjo apie jį, apie jo darbus, be to, ir apie viską, kas nutiko praėjusią naktį, kad tatai vien sustiprino mano įtarimus. Ir vis dėlto Diana Vernon nesuabejojo pasiųsti manęs pas šitą žmogų pagalbos; be to, ir garbusis oldermenas elgėsi su juo taip, kad jo veiksmuose palankumas ir net pagarba keistai pynėsi su smerkimu ir gailesčiu. Kažkoks nepaprastas turėjo būti pats Kempbelas ir jo padėtis; bet dar keisčiau atrodė tai, kad jo likimui tarsi buvo lemta veikti manąjį ir būti su juo kažkaip susijusiam. Aš nusprendžiau pirma patogia proga atvirai išsišnekėti su misteriu Džarviu ir sužinoti iš jo kiek galima daugiau apie šią paslaptingą asmenybę, o paskui apsvarstyti, ar aš nerizikuoju pakenkti geram savo vardui, jeigu ir ateityje su juo palaikysiu glaudžius santykius, kaip jis man siūlė.

Besvarstant šitokius klausimus, mano dėmesį atkreipė trys asmenys, pasirodę kitame gale alėjos, po kurią vaikš-

---

[147] Palamonas ir Arsitas — Draideno (1631—1700) to paties pavadinimo poemos herojai.

tinėjau. Jie, matyt, buvo įsitraukę į labai svarbų pašnekesį. Tas instinktyvus jausmas, kuris įspėja mus prisiartinant itin mūsų mylimą ar nekenčiamą žmogų, dar nė iš tolo abejingai mūsų akiai jo nepažinus, nutvilkė mane giliu įsitikinimu, kad šių trijų vidurinysis buvo Rešlis Osbaldistonas. Pirmiausia man kilo mintis prieiti ir jį užkalbinti; paskui — pasekti jį, iki jis liks vienas, arba bent įsižiūrėti į jo bendrus, prieš susiduriant su juo akis į akį. Būrelis buvo dar gana toli ir taip karštai kalbėjosi, kad aš turėjau laiko nepastebėtas užsiglausti kitapus mažos žalitvorės, menkai teslepiančios alėją, po kurią vaikščiojau.

Tais laikais buvo mada jauniems dabitoms, einant rytą pasivaikščioti, užsimesti virš kitų drabužių raudoną skraistę, kartais papuoštą siuvinėjimais bei raštais, ir buvo laikoma itin prašmatnu suklostyti jos raukšles taip, kad jos uždengtų dalį veido. Mėgdžiodamas šią madą ir iš dalies pasinaudojęs priedanga, kurią teikė man žalitvorė, aš galėjau prisiartinti prie savo pusbrolio, būdamas tikras, kad nei jis, nei kiti du manęs nepastebės arba palaikys atsitiktiniu praeiviu. Aš gana nustebau pažinęs, kad vienas jo bendras buvo tas pats Morisas, per kurio malonę man teko turėti reikalų su teisėju Inglvudu, o kitas — misteris Mak Vitis, pirklys, kurio manieringa ir niauria išvaizda pasibjaurėjau vakar.

Vargu ar net ir tyčia buvo galima sudaryti sąjungą, grėsmingesnę ir mąn pačiam, ir mano tėvo komercijai. Aš prisiminiau melagingą Moriso kaltinimą, kurį jis taip pat lengvai galėjo atnaujinti, kaip anksčiau iš baimės bematant jo atsisakė; prisiminiau, kiek daug žalos padarė Mak Vitis mano tėvo finansiniams reikalams, pasodindamas Oveną į kalėjimą; ir štai išvydau juos abu draugė su trečiuoju — tuo pačiu, kuris savo sugebėjimu sėti negandus maža kuo neprilygo, man regis, didžiausiam visokio blogio skleidėjui ir kuris kėlė pasibjaurėjimą, virstantį kone siaubu.

Kai jie, prasilenkę su manimi, paėjo dar keletą žingsnių, aš apsigręžiau ir nepastebėtas nuslinkau jiems iš paskos. Alėjos gale jie išsiskyrė: Morisas ir Mak Vitis išėjo iš parko, o Rešlis pasuko atgal ir vienas grįžo alėja. Dabar nusprendžiau jį sustabdyti ir pareikalauti atsiteisti už visą tą blogį, kurį jis pridarė mano tėvui,— nors nė pats nežinojau, kokia forma galėjo būti išreikštas šis atsiteisi-

mas. Aš tik pasitikėjau sėkmingu atsitiktinumu ir atskleisdamas skraistę, kuria buvau susisupęs, išlindau iš anapus žalitvorės ir pastojau kelią Rešliui, kuris giliai susimąstęs žengė alėja.

Rešlis buvo ne iš tų, kurie nustemba ar sutrinka, užklupus kokiam nors netikėtumui. Bet vis dėlto, išvydęs mane taip arti ir, be abejo, mano veide pamatęs atsispindint tą įniršį, kuris liepsnojo mano krūtinėje, jisai krūptelėjo, tarsi sutikęs staigiai pasirodžiusią grėsmingą šmėklą.

— Sėkmingai susitinkame, sere,— užkalbinau jį.— Aš jau ketinau leistis į ilgą rizikingą kelionę jūsų ieškoti.

— Menkai tepažįstate tą, kurio ieškote,— atšovė Rešlis su jam įprastu nesudrumsčiamu ramumu.— Mane visada lengvai randa mano draugai — ir dar lengviau priešai; jūsų tonas verčia mane paklausti, kuriai grupei aš turiu priskirti misterį Frensį Osbaldistoną?

— Priešų grupei, sere,— atsakiau aš,— mirtinų priešų — jeigu jūs čia pat neatlyginsite kaltės savo geradariui, mano tėvui, ir neduosite ataskaitos, kaip pasielgėte su jo nuosavybe.

— Ir kam gi, misteri Osbaldistonai,— atsakė Rešlis,— aš, jūsų tėvo prekybos firmos atstovas ir dalininkas, privalau, jūsų manymu, duoti ataskaitą dėl savo veiksmų, siekiančių tų pačių tikslų, kurie visokeriopai sutampa su asmeniniais mano interesais? Jau tik ne jaunam džentelmenui, kuriam, turint tokį rafinuotą skonį grožinei literatūrai, šitoks pokalbis pasirodytų nuobodus ir neperprantamas.

— Kandi jūsų patyčia, sere, man ne atsakymas; aš neatsitrauksiu nuo jūsų, kol jūs iki galo nepaaiškinsite visų bėgėdiškų savo kėslų; jūs eisite su manim į teismą.

— Tebūnie taip,— tarė Rešlis ir žengė porą trejetą žingsnių, tarsi lydėdamas mane, bet sustojo ir pridūrė: — Jeigu aš nusileisčiau jūsų norui, jūs veikiai pajustumėte, katras mudviejų turi daugiau priežasčių bijoti teisimo. Bet aš nenoriu pagreitinti jūsų pražūties. Eikite sau, jaunuoli! Ieškokite smagumų poetinių fantazijų pasaulyje ir palikite gyvenimo reikalus tiems, kurie išmano ir moka juos tvarkyti.

Jis, aš manau, tyčia stengėsi mane įerzinti — ir jam tai pasisekė.

— Misteri Osbaldistonai,— tariau aš,— šiuo ramaus įžūlumo tonu jūs nieko nelaimėsite. Jūs turite žinoti, kad pavardė, kuria mes abu vadinamės, niekad nepakęsdavo įžeidimų, ir aš niekad neleisiu jos pažeminti.

— Jūs man primenate,— tarė Rešlis, sviedęs į mane niūriausią žvilgsnį,— kad aš esu leidęs ją pažeminti, ir primenate taip pat, kam esu leidęs! Jūs manote, kad aš pamiršau tą vakarą Osbaldistone, kai jūs pigiai ir nebaudžiamai tyčiojotės iš manęs? Už įžeidimą, kurį vien kraujas tegali nuplauti, už tai, kad jūs ne kartą stojote man skersai kelio, kiekvieną sykį pakenkdamas man, už tai, kad jūs beprotiškai atkakliai stengiatės suardyti mano planus, kurių svarbos neišmanote ir nepajėgiate įvertinti,— už visa tai, sere, jūs privalote su manim atsiskaityti, ir netrukus ateis to atsiskaitymo valanda.

— Teateinie nors dabar,— atšoviau aš.— Mielai ir pasirengęs ją sutiksiu. Bet jūs, rodos, pamiršote patį sunkiausią kaltinimą: aš turėjau malonumą pagelbėti mis Vernon,— padedamas jos pačios sveiko proto ir įgimto dorovingumo,— išsipainioti iš niekšingų jūsų pinklių.

Atsimenu, tamsios Rešlio akys užsiliepsnojo tikra ugnim nuo šio kandaus įgėlimo; ir vis dėlto jo balsas išlaikė tą patį ramų išraiškingą toną, kuriuo mano priešininkas visą laiką iki šiol kalbėjo.

— Mano ketinimai jūsų atžvilgiu, jaunuoli,— atsakė jis,— iš pradžių buvo ne tokie pavojingi jums ir labiau atitiko dabartinę mano padėtį bei mano gautą išauklėjimą. Bet jūs, regiu, trūks plyš norite užsitraukti bausmę, kokios vertas vaikėziškas jūsų akiplėšiškumas. Sekite paskui mane į nuošalesnę vietą, kur mums gal niekas nesutrukdys.

Taigi aš nusekiau paskui jį, akylai stebėdamas kiekvieną jo judesį, būdamas įsitikinęs, kad jis gali pasielgti kuo klastingiausiai. Mudu nuėjome į atvirą nuošalią vejų parke, išplanuotame pagal olandišką skonį,— su pakirptais žalitvorių krūmais ir viena kita statula. Aš laikiausi budriai — ir gerai padariau, nes Rešlis išsitraukė špagą ir nukreipė ją man į krūtinę, dar nespėjus man nusimesti skraistės ir išsitraukti iš makšties ginklo; tik vikriai atšokęs porą žingsnių, išlikau gyvas. Rešlis turėjo pranašesnį ginklą: jo špaga, kiek prisimenu, buvo ilgesnė už manąją, ir jos ašmenys buvo tribriauniai, kaip dabar madinga; o

aš teturėjau vadinamąją saksišką rapyrą — siaurą, paplokščią, dviašmenę ir ne tokią klusnią kaip priešo ginklas. Visu kuo kitu mes buvome, ko gero, lygūs; aš pranokau Rešlį miklumu, o jis buvo stipresnis ir šaltakraujiškesnis. Iš tikrųjų jis kovėsi kaip velnias, o ne kaip žmogus,— visas niršdamas pykčiu ir trokšdamas kraujo, teprilaikomas tiktai to šalto apskaičiavimo, dėl kurio patys bjaurieji jo poelgiai atrodė dar bjauresni, virtę apgalvotu veiksmu. Atvirai siekdamas pikto tikslo, jis nė akimirką nesiliovė būti atsargus, naudojosi apgaulingu puolimu ir visomis gudrybėmis, kokias tik yra išradęs gynimosi menas; tuo pat metu jis planavo lemiamą antpuolį, norėdamas užbaigti šį mūsų susirėmimą kruvina katastrofa.

O aš koviausi iš pradžių gana ramiai. Mano būdas buvo karštas ir greit užsidegąs, tačiau nepasiduodąs įniršiui; dviejų trijų minučių, kol mudu ėjome čionai, man užteko pagalvoti, kad Rešlis yra mano tėvo sūnėnas, taip pat sūnus dėdės, kuris man buvo savotiškai geras, ir kad jo mirtis nuo mano rankos bus didelis sielvartas visai mūsų šeimai. Todėl iš pradžių mėginau tiktai nuginkluoti priešininką; pasikliaudamas savo, kaip fechtuotojo, pranašumu, aš maniau, kad tai padarysiu be ypatingo vargo. Tačiau man teko įsitikinti, kad mūsų jėgos lygios; du trys forteliai, kurių pražūtingų pasekmių aš vos teišvengiau, privertė mane kautis kur kas atsargiau. Pamažu aiškus Rešlio kėsinimasis į mano gyvybę mane įaudrino, ir dabar aš atsakinėjau į jo smūgius beveik taip pat karštai, kaip kovėsi ir jis. Taigi dvikova, kaip galima buvo numanyti, turėjo baigtis tragiškai, ir pats vos netapau jos auka. Kirsdamas smarkų smūgį, aš paslydau ir, nespėjęs atgauti pusiausvyros, neatmušiau kaip reikiant kirčio, kuriuo man atsakė priešininkas. Vis dėlto smūgis nepasiekė tikslo: Rešlio špaga pervėrė iš priešakio mano liemenę, vos tepalietė šonkaulius ir išlindo užpakalyje, pradūrusi švarką. Tačiau rankena smarkiai užgavo man krūtinę. Aš pajutau aitrų skausmą ir vieną akimirką buvau įsitikinęs, kad esu mirtinai sužeistas. Užsidegęs kerštu, puoliau priešą ir pačiupęs kaire ranka jo špagą ties kotu užsimojau savo ginklu, pasiruošęs taikliai juo persmeigti priešininką. Žūtbūtines mūsų grumtynes sustabdė pašalinis žmogus. Jis šoko į mūsų tarpą ir, atstūmęs mus į priešingas puses, sušuko garsiai ir įsakmiai:

— Ką! Viena krūtimi išmaitintų tėvų sūnūs lieja vienas kito kraują, lyg būtų svetimi? Prisiekiu savo tėvo ranka, aš persmeigsiu pirmąjį iš jūsų, kuris sumanys smogti antrajam!

Aš spoksojau nustebęs. Kalbėjo ne kas kitas, kaip Kempbelas. Jis išsitraukė kardą su rankena, panašia į taurę, ir kalbėdamas smarkiai mosavo juo virš galvos, tarsi tuo paremdamas savo žodžius. Rešlis ir aš tylėdami žiūrėjome į nelauktą pašalietį, kuris vainojo mudu iš eilės.

— Nejaugi, misteri Frensi, jūs ketinate gelbėti savo tėvo finansinę padėtį, perskrosdamas gerklę pusbroliui arba leidęsis nuduriamas Glazgo koledžo parke? O jūs, misteri Rešli, kaip jūs manote, ar žmonės patikės savo gyvybę ir turtą vadui, kuris tokiu metu, kai jam pavestas didelis politinis žygis, įsivelia į peštynes lyg koks nusilakęs bernas? Nėra ko jums, mielas vaikine, dėbčioti į mane; jeigu jumyse verda pyktis, sutramdykite jį savyje.

— Jūs per daug sau leidžiate, naudodamasis dabartine mano padėtimi,— atsakė Rešlis,— kitaip jūs nebūtumėte drįsęs kištis į ginčą, kur paliesta mano garbė!

— Ta ta ta! Aš per daug sau leidžiu? Kam gi man „per daug sau leisti"? Jūs galbūt turtingesnis už mane, misteri Osbaldistonai,— mielai su tuo sutinku; ir, galimas daiktas, iš mudviejų jūs mokytesnis,— nesiginčysiu; bet, man regis, jūs nesate padoresnis už mane ir ne aukštesnės kilmės; ir man bus didelė naujiena, jeigu kas pasakys, kad šiuo atžvilgiu jūs su manim lygus. Aš „nebūčiau drįsęs"? Drąsos čia ir nereikėjo. Man rodos, savo gyvenime aš dalyvavau kur kas karštesniuose susirėmimuose negu kuris nors jūsų ir rytą ką nors padaręs per pietus to nebeprisimindavau. Jei aš stovėčiau kalnuose, o ne ant gatvės grindinio, arba — tai šiek tiek geriau,— ne ant žvirgždu nupilto takelio, tada apie mano „drąsą" nė kalbos nebūtų, ir jūs pats drebėdamas klausytumėte mano atsako.

Rešlis tuo tarpu visiškai susivaldė.

— Mano pusbrolis,— tarė jis,— manau, neneigs, kad jis pats pradėjo šį kivirčą. Aš nė nemaniau kautis. Džiaugiuosi, kad buvau sustabdytas, kol dar nespėjau rūsčiai nubausti jo už akiplėšiškumą.

— Jūs sužeistas, bernaiti? — paklausė Kempbelas, aiškiai užjausdamas mane.

— Lengvas įdrėskimas,— atsakiau aš,— kuriuo, jeigu

ne jūsų įsikišimas, mano pusbroliui neilgai būtų tekę didžiuotis.

— Kas tiesa, tai tiesa, misteri Rešli,— tarė Kempbelas,— šaltas plienas jau buvo bepajuntąs jūsų širdies kraują, kai aš pačiupau dešiniąją misterio Frenko ranką. Nekriuksėkite apie savo pergalę it kiaulė, grojanti dūda iš pamėgimo; eime su manim. Aš turiu jums naujienų; ir jūs atitoksite ir ataušite kaip Mak Gibono sriuba, kai ji padedama ant prielangio.

— Atleiskite, sere,— tariau aš,— man ne kartą pasitaikė proga įsitikinti jūsų palankumu man; bet aš neprivalau ir negaliu paleisti iš akių šito padaro, iki jis sugrąžins man pinigus, kurie buvo skirti apmokėti mano tėvo vekseliams ir kuriuos jis išdavikiškai užgrobė.

— Jūs proto netekote, jaunuoli,— atsakė Kempbelas.— Nieko jūs nepešite, jeigu dabar neisite paskui mus; neužteko jums vieno priešininko — dar norite susiremti su dviem?

— Nors ir su dvidešimčia, jeigu reikės.

Aš pačiupau už pakarpos Rešlį, kuris nesipriešino, tiktai su paniekos šypsena prašvokštė:

— Matote, Mak Gregorai, jis pats skubina savo likimą! Ar mano bus kaltė, jeigu jis išsipildys? Įsakymas suimti dabar jau pasirašytas, viskas paruošta.

Škotas aiškiai sumišo. Jis apsižvalgė aplinkui, į vieną, paskui kitą pusę, ir prašneko:

— Aš nieku gyvu nesutiksiu, kad jaunuolis turėtų atsiskaityti už mėginimą padėti savo tikram tėvui. Ir tekrinta ir mano, ir Dievo prakeikimas ant visų valdininkų, teisėjų, oldermenų, šerifų, konsteblių, ant visos juodos jų šunaujos, kuri štai jau šimtas metų smaugia kaip maras gerą senąją Škotiją. Linksma buvo gyventi, kai kiekvienas rūpinosi gerbti kito teises, ir šalis neturėjo vargo nei su areštais, nei su konfiskavimais, nei su bylomis, nei su visokiomis priekabėmis. Dar sykį kartoju: mano sąžinė neleidžia man ramiai žiūrėti, kaip norima apmauti šį vargšą nepritykėlį, ir dar kokiu būdu! Jau verčiau tęskite, kaip buvote pradėję, ir išspręskite ginčą geležimi, kaip padorūs žmonės.

— Jūsų sąžinė, Mak Gregorai? — tarė Rešlis.— Jūs pamiršote, kaip seniai mes su jumis pažįstami.

— Taip, mano sąžinė! — pakartojo Kempbelas, arba

Mak Gregoras, arba kaip dar jis vadinasi iš tikrųjų.— Aš ją išsaugojau, misteri Osbaldistonai, ir tuo, galimas daiktas, esu už jus pranašesnis. O mūsų pažintis... Jeigu jūs žinote, kas aš per vienas, tai jums taip pat ne paslaptis, kas mane padarė tokį, koks esu; kad ir kaip jūs į tai žiūrėtumėte, aš savo padėties nemainyčiau nors ir su pačiu didžiausiu iš engėjų, privertusiu mane pripažinti, kad mano namai — viržiais apaugusios uolos. Bet kas jūs toks, misteri Rešli, ir kuo jūs galite pasiteisinti, jeigu tapote tuo, kas esate,— tatai jūsų širdies ir paskutiniojo teismo dienos paslaptis. O dabar, misteri Frensi, paleiskite ranką, nes jis pasakė jums tiesą: teisėjai jums pavojingesni negu jam; ir jeigu net jūsų byla būtų tiesutėlė kaip strėlė, jis rastų būdų jus apjuodinti. Todėl paleiskite gniaužtą ir palikite ramybėje jo sprandą, kaip aš jau sakiau.

Savo žodžius jis palydėjo tokiu netikėtu ir vikriu judesiu, kad iškart išvadavo Rešlį iš mano rankų ir, kad būtų saugiau, apkabinęs mane į herkulišką savo glėbį, nes aš vis dar priešinausi, sušuko:

— Naudokitės proga, misteri Rešli. Parodykite, kad pora kojų yra verta dviejų porų rankų; juk nebe pirmas kartas.

— Dėkokite šiam džentelmenui, mielas mano giminaiti,— tarė Rešlis,— kad aš jums neatiteisiau visos skolos; ir jeigu dabar nuo jūsų pasitrauksiu, tai vien teturėdamas viltį, kad veikiai mudu vėl susitiksime, bet jau tokiomis aplinkybėmis, kur mums niekas nebesutrukdys.

Jis pakėlė savo špagą, nušluostė ją, įstūmė į makštis ir dingo už krūmų.

Škotas, iš dalies jėga, iš dalies įtikinėjimais, man sutrukdė šokti jam iš paskos; ir iš tikrųjų aš ėmiau suprasti, kad tuo vis tiek nieko nebūčiau pasiekęs.

— Tegu aš niekad duonos nevalgysiu, jeigu tai ne tiesa! — pasakė Kempbelas, kai po šiokio tokio galynėjimosi, kuriame įrodė esąs neprilygstamai stipresnis, įsitikino, kad aš jau stovėsiu ramiai.— Kaip gyvas nesu matęs tokio naršaus vaikigalio! Išplakčiau rykštėmis pirmutinį žmogų šalyje, jeigu jis mane priverstų tiek terliotis kiek jūs. Kurgi plėšiatės? Norite paskui vilką lįsti į jo urvą. Žinokite, jaunuoli, jis jums paspendė senus žabangus — papirko muitinės žiurkę Morisą, norėdamas išvilkti aikštėn tą pačią seną istoriją,— o Glazge aš nebegalėsiu liudyti

jūsų naudai kaip pas Inglvudą, nelaukite! Mano sveikatai kenksminga lankyti vigamorų[148] padermės teisėjus. Drožkite namo, būkite geras vaikis, pasinerkite kur giliau ir palaukite, kol persiris banga. Stenkitės nesimaišyti į akis nei Rešliui, nei Morisui, nei tam rupūžei Mak Vičiui. Atsiminkite Aberfoilo klachaną, kaip susitarėme,— ir, duodu jums džentelmeno žodį, aš neleisiu, kad jus kas skriaustų. O ligi susitiksime, laikykitės tylėliau. Aš turiu išvilioti Rešlį iš miesto, kol jis ko nors neiškrėtė,— kur tik jis parodo nosį, ten visada lauk kokios šunybės. Prisiminkite: Aberfoilo klachanas!

Jis apsisuko ir nuėjo, palikęs mane vieną apsvarstyti keistų savo prietykių. Pirmiausia turėjau susitvarkyti drabužius ir vėl užsimesti skraistę, suklostydamas ją taip, kad ji paslėptų kraują, sruvenantį iš dešiniojo šono. Vos spėjau tai padaryti, į parką pasipylė studentų būreliai,— matyt, baigėsi paskaitos. Aš, suprantama, pasiskubinau pasišalinti ir grįždamas pas misterį Džarvį (iki pietų beliko maža laiko) stabtelėjau prie mažutės, nekaip atrodančios krautuvėlės, kurios iškaba skelbė, kad joje reziduojąs Kristoferis Nilsonas, chirurgas ir vaistininkas. Aš paprašiau mažą berniuką, kuris grūstuvėje trynė kažkokius vaistus, kad man išrūpintų mokslingojo farmakologo audienciją. Berniukas atvėrė duris į galinę patalpą,— joje išvydau linksmą senuką, kuris su nepasitikėjimu pakraipė galvą, kai aš jam padrikai papasakojau greitosiomis išgalvotą istoriją, kaip neva mokęsis fechtuotis ir buvęs netyčia sužeistas, nes mano priešininkui nuo rapyros viršūnės nušokęs rutuliukas. Pridėjęs prie mano menkutės žaizdos korpijos ir dar kažko, kas jam atrodė reikalinga, vaistininkas tarė:

— Ant rapyros, padariusios šitą žaizdą, niekuomet nė nebuvo rutuliuko. Ech, jaunas kraujas! Jaunas kraujas! Bet mes, chirurgai, mokame laikyti liežuvį už dantų. Jei pasaulyje nebūtų karšto kraujo, ir dar ligonių kraujo, ką gi veiktų du mokytieji luomai — vaistininkai ir chirurgai?

Pasakęs šią pamokomą sentenciją, jis atleido mane; po to žaizda man beveik neskaudėjo ir neperšėjo.

---

[148] Vigamorai (*Whigamore*) — taip niekinamai pravardžiuojami vigai.

XXVI SKYRIUS

Kalnuos gyvena geležiniai žmonės,
Dažnai siaubu gresią ramiesiems kloniams
. . . . . .
Drąsia akim apžvelgia jie uolynus,
Kur klesti skurdas, laisvę vien pažinęs,
Iš kur maištautojai būriais išdrįsta
Į visko pilnas žemumas nuklysti.

Grėjus[149]

— Kodėl jūs taip ilgai užtrukote? — paklausė mane misteris Džarvis, kai įėjau į šio padoraus džentelmeno svetainę.— Pirmą valandą jau seniai išmušė, dabar jau gerokas penketas minučių antros. Mati du kartus jau buvo priėjusi prie durų su dubeniu ant padėklo, ir jūsų laimė, kad šiandien pietų patiekalas ėriuko galva,— dėl užgaišimo jinai nesuges. Avies galva, jeigu nors truputėlį perverda,— gryniausi nuodai, kaip, prisimenu, sakydavo garbingasis mano tėvas! Jis užvis labiausiai mėgdavo ausis — išmaningas buvo žmogus!

Aš reikiamai pasiteisinau dėl savo nepunktualumo, ir veikiai buvau pasodintas už stalo, kur misteris Džarvis su didžiu lipšnumu ir svetingumu vaišino mus, versdamas ir mane, ir Oveną rodyti škotiškiems skanėstams, nuo kurių lūžo jo stalas, daugiau pagarbos, negu tatai buvo malonu pietietiškiems mūsų gomuriams. Aš sukausi gana sėkmingai, naudodamasis tais aukštosios visuomenės papročiais, kurie padeda žmogui išsigelbėti nuo šitokio geravališko persekiojimo. Tačiau į Oveną buvo juokinga ir gaila žiūrėti: laikydamasis griežtesnių bei formalesnių mandagumo taisyklių ir norėdamas visomis teisėtomis priemonėmis pagerbti ir pagodoti savo firmos bičiulį, jis apgailėtinai nuolankiai rijo svilintą vilną kąsnis po kąsnio ir gyrė šį patiekalą tokiu balsu, kuriame pasibjaurėjimas kone stelbė mandagumą.

Nuėmus staltiesę, misteris Džarvis pats savo ranka

[149] Grėjus Tomas (1716—1771) — anglų poetas, romantikų pirmtakas, sukūręs garsiąją „Elegiją, parašytą kaimo kapinėse".

sumaišė nedidelį bokalą brendi punšo — tokio man dar nebuvo tekę ragauti.

Citrinos,— paaiškino jis mums,— buvusios iš mažos jo paties užjūrio fermos (Vest Indijoje, kaip davė jis mums suprasti, reikšmingai kilstelėdamas petį), o gėrimo receptą jis sužinojęs iš seno kapitono Kofinkio, kuris pats išmokęs šito meno, kaip daugelis žmonių mano,— šnibždomis pridūrė garbusis oldermenas,— iš Vest Indijos piratų.

— Bet gėrimas kuo puikiausias,— tarė jis, vaišindamas mus.— Juk dažnai gera prekė perkama blogame turguje. Ir reikia pasakyti, kapitonas Kofinkis, kai aš pasižinojau su juo, buvo visai garbingas žmogus, tik jau keikdavosi tiesiog pragariškai. Jis mirė, vargšelis, ir davė aukščiausiajam savo darbų apskaitą, ir aš tikiuosi, kad jo apskaita priimta, tikiuosi, kad priimta.

Punšas pasirodė mums labai skanus ir padėjo užsimegzti ilgam Oveno ir mūsų šeimininko pašnekesiui apie karalysčių sujungimo teigiamybes, suteikusias Glazgui dėkingą galimybę pradėti prekybą su Britanijos kolonijomis Amerikoje bei Vest Indijoje ir per šias naujas rinkas išplėsti savo eksportą. Tačiau Ovenui pareiškus, kad Škotijai sunku būtų patenkinti Amerikos paklausą, nesiperkant prekių Anglijoje, misteris Džarvis ėmė prieštarauti karštai ir gražbyliškai:

— O ne, sere, mes tvirtai stovime ant savo kojų ir apčiupinėjame visus savo piniginės užkaborius. Stirlinge mes turime ševioto, Muselburge moteriškos gelumbės, Aberdine kojinių, Edinburgas mums teikia švelnią vilną ir visokias vilnonių verpalų rūšis; ir mes turime drobės visokiausių rūšių, geresnės ir pigesnės negu pas jus Londone; o jūsiškės Šiaurinės Anglijos prekes — Mančesterio manufaktūrą, Šefildo plieną, Niukaslio molinius indus — mes perkame ne brangiau kaip jūs savajame Liverpulyje. Na, o su medvilniniais audiniais ir muslinais mes darome tiesiog stebuklus. Taigi taip, sere! Leiskite kiekvienai silkei kabėti ant savo pačios galvos, kiekvienai aviai ant savo pačios kulšies, ir jūs pamatysite, sere, kad mes, glazgiečiai, ne taip jau labai nuo jūsų atsilikę,— kad tik netektų jums dar mūsų vytis. Jums nuobodu klausytis mūsų pašnekesio, misteri Osbaldistonai,— pridūrė jis, pastebėjęs, kad aš seniai tyliu,— tačiau jūs juk žinote seną patarlę: prekijas visada kalba apie savo prekes.

Aš pasiteisinau ir paaiškinau, kad mano dėmesį išblaškė liūdnos aplinkybės ir neįprastas nuotykis, įvykęs man šį rytą. Tokiu būdu pasiekiau to, ko troškau,— patogios progos aiškiai ir netrukdomas papasakoti savo istoriją. Aš nutylėjau tik apie žaizdą, manydamas, kad jos neverta minėti. Misteris Džarvis klausėsi gana atsidėjęs ir aiškiai susidomėjęs, mirkčiodamas pilkomis akutėmis, dažnai pašniaukšdamas iš tabokinės ir mane pertardamas tiktai trumpais šūksniais. Kai aš bepasakodamas paminėjau dvikovą ir Ovenas, susidėjęs rankas, pakėlė akis į dangų — tada jis atrodė it gyvas skausmingo nustebimo paveikslas,— misteris Džarvis pertraukė mano pasakojimą sakydamas:

— Negerai, labai negerai! Ir Dievo priesakai, ir žmonių įstatymai draudžia pakelti kardą prieš giminaitį; pakelti kardą karališkojo miesto gatvėje yra nusikaltimas, kuris baudžiamas pinigine bauda ir kalėjimu; koledžų kiemai šiuo atžvilgiu neturi jokių privilegijų — tokiose vietose, man regis, dera išlaikyti ramybę ir tylą. Koledžas gauna gerą šešetą šimtų svarų per metus iš vyskupo pajamų (didžiai visos vyskupo govėdos nuoskaudai!) bei subsidiją iš paties Glazgo arkivyskupo anaiptol ne tam, kad visokie dykaduoniai sau peštųsi jo kieme arba kad išdykę vaikiščiai mėtytųsi ten sniego gniutulais, kaip jie neretai ir daro; kai mudu su Mati einame pro ten, tenka nuolat tūpčioti ir linkčioti arba eiti rizikuojant, kad mums jie suknežins galvas,— čia reikėtų imtis kokių nors priemonių.[150] Tačiau pasakokite toliau; kas paskui nutiko?

Vos aš paminėjau misterio Kempbelo pasirodymą, Džarvis atsistojo didžiai nustebęs ir ėmė žingsniuoti po kambarį šūkalodamas:

— Ir vėl Robinas!.. Robertas iš proto išsikraustė, stačiai patrako, pamišo! Robas susilauks, kad bus pakartas, ir gėda kris visai jo giminei. Visi tada paleis liežuvius! Mano tėvas, garbusis dekanas, jam išaudė pirmąsias kelnes, o dabar, po velnių, dekanas Triplis, virvių vijikas,

[150] Škotijos vaikėzai ankstesniais laikais, iškritus drėgnam sniegui, suruošdavo kažką panašaus į saturnalijas, apmėtydami praeivius sniego gniūžtėmis. Tačiau tie, kuriems grėsdavo nemalonumas būti apšaudytiems, galėdavo nuo to atsipirkti lengva pabauda: moterys — reveransu, vyriškiai — nusilenkdami. Į audrą pakliūdavo tiktai nemandagus užsispyrėlis. (Autoriaus pastaba.)

susuks jam paskutinį kaklaraištį! Taip! Vargšas Robinas tiesiu keliu žengia į kartuves... Bet pasakokite, pasakokite,— pasiklausysime, kuo viskas baigėsi.

Aš stengiausi viską išdėstyti kuo smulkiau; tačiau misteriui Džarviui vis tiek čia viena, čia kita pasidarydavo neaišku, ir aš vėl turėdavau grįžti atgal ir papasakoti, kad ir labai nenoromis, visą istoriją apie Morisą ir susitikimą su Kempbelu teisėjo Inglvudo namuose. Misteris Džarvis rimtai išklausė viską iki galo ir man baigus pasakoti gana ilgai nepratarė nė žodžio.

— Dabar, misteri Džarvi, aš noriu dėl viso šito paprašyti jūsų patarimo, kuris, esu tikras, man parodys teisingą kelią, kaip pataisyti finansinę savo tėvo padėtį ir apsaugoti savo paties garbę.

— Jūs tiesą sakote, jaunuoli, tiesą sakote,— tarė garbusis oldermenas,— visada kreipkitės patarimo į tą, kuris vyresnis už jus ir protingesnis; nesekite bedieviu Roboamu, kuris tarėsi su gauja pienburnių jauniklių, aplenkdamas senuosius patarėjus, sėdėjusius prie jo tėvo Saliamono[151] kojų ir, be abejo, gavusius nors dalį jo išminties, kaip teisingai yra pasakęs misteris Meikldžonas savo pamoksle, skirtame tekstui iš atitinkamo skyriaus. Bet aš nieko nenoriu girdėti apie garbę — mes šičia žinome tiktai komercinį kreditą. Garbė — tai galvažudys ir kraugerys, ieškąs peštynių gatvėse; o kreditas — garbingas, doras miestietis, kuris sėdi namie prie židinio ir žiūri į savo katiliuką.

— Tikrai taip, misteri Džarvi,— tarė mano bičiulis Ovenas,— kreditas — tai galutinis balanso rezultatas; jeigu mes tiktai galėtume ištaisyti padėtį, nesvarbu, kokia kaina...

— Jūsų tiesa, misteri Ovenai, jūsų tiesa; jūs kalbate gerai ir išmintingai; ir aš tikiuosi, mūsų kamuoliai eis kaip reikiant, nors dabar jie šiek tiek ir riečia į šalį[152]. O dėl Robino, esu tos nuomonės, kad jis, jeigu tai nuo jo pareis, padės jaunuoliui. Gera širdis to vargšelio Robino; ir nors pagal ankstesnį jo įsipareigojimą aš praradau du šimtus svarų sterlingų ir ne taip jau labai tikiuosi atgauti net ir

---

[151] Saliamonas ir jo sūnus Roboamas — Biblijos personažai.

[152] Posakis paimtas iš kriketo žaidimo.

tą tūkstantį škotiškų svarų, kuriuos jis man dabar žada,— vis dėlto visada sakysiu, kad Robinas su kiekvienu pasielgs pagal teisybę.

— Vadinasi, galiu,— paklausiau aš,— laikyti jį sąžiningu žmogumi?

— Hm!..— atsiliepė Džarvis, atsargiai atsikosėdamas.— Taip, jis kalnietiškai sąžiningas, sąžiningas, kaip sakoma, savotiškai. Mano tėvas, dekanas, visada juokdavosi, man aiškindamas, kaip atsirado šis posakis. Kažkoks kapitonas Kostelas amžinai kalbėdavo apie savo atsidavimą karaliui Karoliui, ir klerkas Petigrus (jūs išgirsite apie jį dar nemaža įdomių istorijų) paklausė kapitoną: kokiu gi būtent būdu tarnavo jis karaliui, kaudamasis prieš jį prie Vusterio [153] Kromvelio armijoje? Tačiau kapitonas Kostelas turėjo aštrų liežuvį; štai jis ir atsakė, kad tarnavęs karaliui „savotiškai". Iš čia ir pasklido priežodis.

— Ir jūs manote,— pasakiau aš,— kad Kempbelas galės pasitarnauti man „savotiškai" ir kad aš drąsiai galiu vykti į jo paskirtą pasimatymą?

— Mano manymu, atvirai sakant, verta pamėginti. Patys matote, čia jums likti pavojinga. Perėjūnas Morisas gavo vietą Grinoko muitinėje — uosto miestelyje prie Forto, netoli nuo čia; ir nors visi pakampiai žino, kad jis dvikojis padaras su žąsies galva ir viščiuko širdimi, vaikštąs po prieplauką ir kimbąs prie gerų žmonių dėl visokių leidimų, štampų, plombų ir kitų įkyrių niekniekių,— vis tiek, jeigu jis paduos skundą, kiekvienas teisėjas jį parems, ir jūs galite atsidurti cypėje, o tai kažin ar praverstų tvarkant jūsų tėvo komercinę padėtį.

— Tikrai,— pritariau aš,— bet vargu ar pataisysiu tą padėtį išvykdamas dabar iš Glazgo, kur, kaip reikia manyti, Rešlis raizgys savo pinkles, pasitikėdamas abejotina parama žmogaus, apie kurį težinau, kad jis bijo teisingumo ir, be abejo, turi tam svarbių priežasčių, parama žmogaus, kuris paslaptingų ir veikiausiai pavojingų tikslų vedamas yra glaudžiai susijęs su galimu mūsų bankrutavimo kaltininku.

— Ir griežtai gi jūs smerkiate Robą,— pasakė garbusis

[153] Mūšyje prie Vusterio 1651 metais Anglijos respublikonų armija, vadovaujama Oliverio Kromvelio, sumušė karaliaus Karolio II kariuomenę.

oldermenas,— griežtai smerkiate, bernužėli. Visa paslaptis yra ta, kad jūs nė kiek nepažįstate Aukštutinės Škotijos — Kalnų Šalies, kaip mes ją vadiname. Kalniečiai visai kitaip tvarkosi negu mes čionai; jie neturi nei taikos teismo, nei rinktinių teisėjų, nei miesto viršaičių, kurie uždraustų be reikalo ištraukti kardą ir laikytųsi įstatymų, kaip jų laikėsi mano tėvas, garbingasis dekanas,— tesiunčia jam Viešpats amžiną atilsį! — ir, drįstu pasakyti, kaip laikausi aš pats šiuo metu drauge su kitais mūsų miesto tarybos nariais. O tarp kalniečių — kaip lerdas įsakė, taip turi ir būti; jie nepripažįsta kitokio įstatymo, o tik savo kardo ašmenis. Durklas jiems ieškovas, o skydas atsakovas; kam išliko galva ant pečių, to ir tiesa,— kitokios tiesos Kalnų Šalyje nerasite.

Ovenas giliai atsiduso; ir, prisipažįstu, šitokia charakteristika ne per daug sužadino man norą vykti į tokią chaotišką šalį, kokia, anot garbingojo oldermeno, esanti kalnuotoji Škotija.

— Mes, sere,— pridūrė Džarvis,— mažai kalbame apie šiuos dalykus, nes jie mums ir taip gerai žinomi; o kokia nauda koneveikti tėvynę ir juodinti tėvynainius pietiečiams ir svetimšaliams girdint? Tik blogas paukštis teršia savo lizdą.

— Gerai, sere, bet kadangi mane skatina teirautis ne įžūlus smalsumas, o tikras būtinumas,— aš tikiuosi, jūsų neužgaus mano noras išgirsti iš jūsų dar šiokių tokių duomenų. Man teks tvarkyti reikalus tėvo vardu su kai kuriais džentelmenais, šios laukinės šalies gyventojais, ir aš privalau kreiptis į aiškų jūsų protą ir patirtį — taip sakant, paprašyti iš jūsų žiburio, kad man netektų klaidžioti patamsiuose.

Kukli pataikavimo dozė nenuėjo veltui.

— Patirtį! — atsakė misteris Džarvis.— Taip, aš, be abejo, esu nemaža patyręs ir padariau šiokius tokius apskaičiavimus, be to, tarp mūsų kalbant, net šį tą sužinojau per Endrų Vailį, senąjį savo klerką; dabar jis tarnauja „Mak Vitis ir Bendrovė" firmoje, bet šeštadieniais po tarnybos kai kada išmeta stikliuką su ankstesniu savo viršininku. Ir jeigu jūs sakotės pasiryžęs sekti Glazgo audėjo patarimu, tai aš ne toks žmogus, kad atsisakyčiau patarti sūnui prekybininko, su kuriuo nuo seno turiu reikalų, ir amžiną atilsį mano tėvas, dekanas, taip pat buvo ne toks

žmogus. Man ne kartą knietėjo savo žiburiu, kaip jūs sakote, pašviesti hercogui Argailiui arba jo broliui, lerdui Ailėjui (kam gi slėpti žiburį po puodu?), bet didieji žmonės nebūtų ėmę klausyti žmogaus, tokio kaip aš, kažkokio pasigailėtino gelumbininko,— jiems svarbu, kas kalba, o ne kas kalbama. Tuo blogiau, tuo blogiau! Tačiau aš nieko blogo nenoriu pasakyti apie Mak Kolum Morą: „Nekeik turtingojo ir savo miegamajame,— sako Siracho sūnus,— nes dangaus paukštis gali išnešioti tavo žodžius, o ąsočio ilgos ausys".

Nuogąstaudamas, kad po tokio iškilmingo prologo neprasidėtų ilga prakalba, aš pertariau misterį Džarvį, sakydamas, kad mes su Ovenu laikysime griežtoje paslaptyje viską, kas mums bus konfidencialiai pranešta.

— Čia visai kas kita,— atsakė garbusis oldermenas,— aš nieko nebijau. Ko man bijoti? Mano žodžiai nė kiek nėra šventvagiški. Tačiau kalniečių rankos ilgos, o aš kartais užsuku į kalnų slėnius aplankyti vieno kito giminaičio, ir man nesinorėtų kivirčytis nė su vienu klanu. Taip, ties kuo gi mes apsistojome? Aš, jūs suprantate, grindžiu savo pastabas skaičiais, o skaičiai, kaip gerai žino ir misteris Ovenas, yra vienintelė tikra ir apčiuopiama žmogiškojo mokslo šaknis.

Ovenas mielai pritarė išreikštai nuomonei, kuri taip derinosi su jo paties pažiūromis, ir mūsų oratorius tęsė savo pakalbą:

— Kalnų Šalis, kaip mes vadiname savo kraštą, brangieji džentelmenai, yra visai ypatingas, laukinis pasaulis: raguvos, miškai, uolos, lochai[154], upės ir tokie aukšti kalnai, kad pats velnias neužlėktų į jų viršūnes vienu skrydžiu. Šitoje šalyje ir salose, kurios tik truputėlį geresnės, o atvirai pasakius, net blogesnės už žemyną[155], yra apie du šimtai trisdešimt parapijų, įskaitant Orknėjus, kur aš ir pats nežinau, kaip šnekama: gėliškai ar kuria kita kalba, bet jų gyventojai visai necivilizuoti žmonės. Taigi, sere, aš skiriu kiekvienai parapijai, kuo saikingiausiai skaičiuodamas, po aštuonis šimtus žmonių, neskaitant vaikų iki devynerių metų amžiaus,— o dar primeskime vieną penk-

[154] L o c h a i — kalnų ežerai Škotijoje.

[155] Žodis „žemynas" (*Mainland*) čia reiškia šiaurinę Didžiosios Britanijos salos dalį.

tadalį devynerių metų ir jaunesniems vaikiūkščiams. Iš viso turime gyventojų, apvaliai skaičiuojant... aštuonis šimtus padalyti iš keturių penktųjų, tatai bus mūsų daugi-namasis, du šimtai trisdešimt — daugiklis...

— Sandauga,— pasufleravo misteris Ovenas, su pasi-gėrėjimu sekęs misterio Džarvio statistiką,— sudarys du šimtus trisdešimt tūkstančių.

— Teisingai, sere, visiškai teisingai. O kariniai būriai mūsų Kalnų Šalyje, kur šaukiamas kiekvienas vyriškis, galįs vartoti ginklą, nuo aštuoniolikos iki penkiasdešimt metų amžiaus, turi sudaryti bemaž penkiasdešimt septy-nis tūkstančius penkis šimtus žmonių. Taigi, sere, liūdna ir baisi tiesa: pusė šių nelaimingųjų vaikšto be darbo, be jokio darbo,— kitaip sakant, žemdirbystė, gyvulininkystė, žvejyba ir visos kitos doro verslo rūšys šalyje negali apim-ti nė pusės gyventojų, duoti žmonėms galimybę dirbti bent taip tingiai, kaip jie patys panorėtų,— o paprastai jie dirba taip, tarsi plūgas ar kastuvas jiems rankas degintų. Taigi, sere! Vadinasi, nedirbančioji gyventojų dalis išauga iki...

— Iki šimto penkiolikos tūkstančių žmonių,— pasakė Ovenas,— sudarydama mūsų rastos sandaugos pusę.

— Teisingai, misteri Ovenai, teisingai... Iš kurių turime dvidešimt aštuonis tūkstančius septynis šimtus žaliūkų, galinčių vartoti ginklą,— ir jie jį vartoja ir net nė pirš-to neprideda užsidirbti pragyvenimui kokiu nors doru verslu, jeigu net jie ir turėtų jį; dabar jie neturi jo, ir nežinia, ar kada turės.

— Bet argi galimas daiktas, misteri Džarvi! — įsiter-piau aš.— Nejaugi šitaip atrodo tokia didelė Didžiosios Britanijos salos dalis?

— Sere, jums tatai tučtuojau pasirodys paprasta ir aki-vaizdu kaip Piterio Paslio lazda. Sakykime, kad kiekvie-noje parapijoje tinka darbui vidutiniškai penkiasdešimt plūgų,— tatai visai mažai, prisiminus, kokioje menkoje dirvoje tenka dirbti tiems varguoliams,— ir kad joje už-tenka ganyklų atitinkamam ašvienių bei jaučių skaičiui ir keturiasdešimčiai ar penkiasdešimčiai karvių; taigi tarki-me, kad šiems plūgams ir gyvuliams aptarnauti reikia septyniasdešimt penkių šeimų, po šešis asmenis kiekvie-noje, prie to pridėkime dėl apvalaus skaičiaus dar penkias-dešimt: iš viso gausime parapijai penkis šimtus žmonių —

lygiai pusę gyventojų! — užsiimančių darbu ir galinčių šiaip taip prasimaitinti duonos plutele ir raugintu pienu. Bet aš norėčiau žinoti, ką turi veikti likusieji penki šimtai?

— Gailestingasis Viešpatie! — sušukau aš.— Bet ką gi jie vis dėlto veikia, misteri Džarvi? Mane šiurpas krečia, pagalvojus, kokia jų būklė.

— Sere,— atsakė garbusis oldermenas,— jus dar ne taip šiurpas krėstų, jeigu pagyventumėte šalia jų. Sakykime net, kad pusė jų gali dorai šį tą užsidirbti Žemutinėje Škotijoje, parsisamdydami už piemenis, padėdami pjauti šieną ir javus bei šiaip prie įvairių verslų,— vis tiek lieka dar daug šimtų ir tūkstančių ilgakojų kalniečių, kurie neranda darbo ir slankioja elgetaudami[156] per savo pažįstamus arba gyvena vykdydami lerdo įsakymus, teisingus ir neteisingus. Be to, daugelis šimtų kalniečių nusileidžia prie Žemutinės Škotijos sienos, kur yra ką pasičiupti, ir gyvena vaginėdami, grobdami gyvulius, visaip plėšikaudami,— gana liūdnas reiškinys krikščioniškai šaliai. Ir kas užvis blogiausia: jie tuo didžiuojasi! Jų akimis, nusivaryti svetimos kaimenės galvijus yra kilnus žygis, kuris labiau dera „padoriam žmogui", kaip vadina save tie plėšikai, negu sąžiningas kasdienis darbas dėl duonos kąsnio. O lerdai nė kiek ne geresni už tuos driskius; jie, tiesa, neliepia vogti ir plėšikauti, bet ir nedraudžia. Kuriems velniams jie draus! Po kiekvieno nešvaraus darbelio jie slepia juos arba leidžia jiems kurį laiką lindėti savo miškuose, kalnuose ir pilyse. Kiekvienas lerdas laiko prie savęs tiek tą pačią kaip jo pavardę turinčių nenaudėlių, arba, kaip mes vadiname, klaniečių, kiek gali jų užverbuoti ir išmaitinti,— arba, o tai visai tas pat, visus, kurie gali, nesvarbu kokiu būdu, doru ar nedoru, patys pramisti. Ir štai jie slampinėja su šautuvu ir pistoletu, su peiliu ir durlachu[157], pasirengę, vos lerdui tarus žodį, sudrumsti šalyje taiką; čia ir slypi visa nelaimė Kalnų Šaliai, kuri ir dabar, kaip prieš tūkstantį metų, visada yra gūžta.

---

[156] Tatai buvo savotiška kilnaus elgetavimo rūšis, tiksliau pasakius — kažkas tarp elgetavimo ir plėšikavimo, kai beturtis škotas prievarta pasiglemždavo gyvulių arba kitokių lėšų pragyvenimui iš tų, kurie turėdavo ką duoti. (Autoriaus pastaba.)

[157] Durlachas — ypatingas odinis krepšys, kurį visada nešiodavosi Škotijos kalniečiai.

kurioje knibžda labiausiai užkietėję, bedieviški galvažudžiai, nuolat drumsčią ramybę romiems, dievobaimingiems kaimyninių klonių gyventojams, tokiems kaip mūsų kaimynai vakaruose.

— O šis jūsų giminaitis ir mano bičiulis — ar jis irgi toks stambus žemvaldys, laikąs prie savęs nedidelę kariuomenę? — paklausiau.

— O ne,— atsakė oldermenas Džarvis,— jis nepriklauso prie didžiūnijos vadų, kaip mes juos vadiname, anaiptol. Bet vis dėlto jis yra aukštos kilmės, tiesioginis senojo Glenstrėjaus palikuonis,— aš, aišku, žinau jo genealogiją; jis artimas mano giminietis ir, šiaip ar taip, kilnios škotiškos šaknies atžala, kaip jau minėjau, nors, drįstu jus patikinti, neteikiu reikšmės šiai nesąmonei — tatai lygiai tas pat, kaip mėnulio atšvaitas vandenyje; vieni, kaip mes sakome, kedalai arba pakulos. Bet aš galiu jums parodyti jo tėvo, Glenstrėjaus trečios eilės palikuonio, laiškus mano tėvui, dekanui Džarviui (tesiilsi jisai ramybėje), kurie visi prasideda žodžiais: „Brangusis mūsų dekane", ir pasirašyti: „Jus mylįs ir pasiruošęs jums patarnauti giminaitis". Beveik visuose šiuose laiškuose užsimenama apie pasiskolintus pinigus, todėl amžiną atilsį dekanas juos saugojo kaip dokumentus ir įrodymus; jis buvo apdairus žmogus.

— Bet jeigu jūsų giminietis ir nėra iš tų vadų ar patriarchalinių valdonų, apie kuriuos man nemaža pasakojo mano tėvas,— grįžau aš prie savo temos,— vis dėlto Kalnų Šalyje jis labai įtakingas, ar ne taip?

— Kas tiesa, tai tiesa, nuo Lenokso iki Bredolbeno nėra garsesnio vardo. Kitados Robinas buvo gana turtingas, darbštus kaimenių laikytojas, koks pasitaiko tik vienas iš dešimt tūkstančių. Miela malonu būdavo žiūrėti, kai jis, persijuosęs rudinę ir apsiavęs brogais, su apvaliu skydu už nugaros, su kardu ir durklu prie diržo sekdavo paskui šimtus kalnų veršių ir dvylika piemenų, tokių pat gauruotų ir laukinių kaip jo genama kaimenė. Prekiaudamas jis visada būdavo teisingas ir mandagus; ir jeigu jam atrodydavo, kad smulkus perpirkis, ėmęs iš jo galvijus pardavimui, menkai teuždirbo, jis pridėdavo jam iš savo paties pajamų. Aš žinau atsitikimų, kai jis šitaip atiduodavo po penkis šilingus iš svaro.

— Dvidešimt penkis procentus,— pasakė Ovenas.— Didelis nuošimtis!

— Ir vis dėlto, sere, sakau jums, jis atiduodavo mielai — ypač, jeigu galvodavo, kad perprekis yra neturtingas žmogus ir nuostolis jį sužlugdys. Bet atėjo sunkūs laikai, o Robas mėgdavo surizikuoti. Mano kaltės čia visai nebuvo, jis gali man nepriekaištauti; aš visuomet stengdavausi jį įspėti. Kreditoriai, ypač kai kurie stambūs žemvaldžiai, jo kaimynai, pridėjo ranką prie visos jo kaimenės ir žemės; ir, sakoma, jo žmona buvusi išvyta iš namų — tiesiog išmesta per slenkstį, be to, dar buvo pasityčiota iš jos. Gėda! Sarmata! Aš esu taikingas žmogus ir miesto valdybos narys; bet jeigu kas pasielgtų su mano tarnaite Mati taip, kaip ten, matyt, buvo pasielgta su Robo žmona, aš galbūt ištraukčiau iš makščių kardą, kuriuo kovėsi mano tėvas, dekanas, mūšyje prie Botvelio[158]. Grįžo namo Robas ir rado visišką dykynę — sergėk mus, Viešpatie! — ten, kur buvo palikęs viso ko pilna; jis dirstelėjo į rytus ir į vakarus, į pietus ir į šiaurę, ir mato: pagalbos nėra iš kur laukti — niekur nėra nei pastogės, nei užuoglaudos; užsismaukė jis skrybėlę ant kaktos, užsispraudė už diržo dviašmenį kalaviją ir pasileido į kalnus, ėmė gyventi „savo įstatymu".

Geraširdžiui miestiečiui užsikirto balsas nuo jame kunkuliuojančių prieštaringų jausmų. Ir nors jisai pasakė nekreipiąs dėmesio į savo giminaičio kalniečio genealogiją, bet, matyt, slapčia didžiavosi šia giminyste ir su gilia ir aiškia simpatija pasakojo apie laimingą savo bičiulio gyvenimo metą, ir su užuojauta — apie jį ištikusias nelaimes.

— Ir po tokių skaudžių negandų,— pratarė aš, matydamas, kad misteris Džarvis neketina tęsti savo pasakojimo,— jūsų giminaitis iš nevilties veikiausiai virto vienu iš tų plėšikautojų, apie kuriuos jūs mums pasakojote?

— Ne, ne taip jau žemai puolė,— atsakė garbusis oldermenas,— iki tokios kraštutinybės jis vis dėlto nenusileido; tačiau ėmė rinkti juodąją duoklę taip plačiai, kaip jinai niekad dar nebuvo imama mūsų dienomis,— po visą Lenoksą ir Menteitą, iki pat Stirlingo pilies vartų.

---

[158] Mūšyje prie Botvelio tilto 1679 metais Škotijos sukilėlius visiškai sutriuškino vyriausybinė Anglijos kariuomenė. Apie šį įvykį Valteris Skotas pasakoja romane „Puritonai".

— Juodąją duoklę? Aš ne visai suprantu...— pasakiau.

— Matote, Robas veikiai apie save subūrė „mėlynkepurių" gaują, nes jis yra paveldėjęs šiurpų vardą, sukeliantį baimę visiems, kas tik jį išgirsta... tikrąjį savo vardą! Jis yra kilęs iš tos giminės, kuri ilgus metus atsiimdavo tai, ko buvo nusipelniusi, kuri ėjo prieš karalių ir prieš parlamentą, net, kiek žinau, prieš bažnyčią,— kilęs iš senos ir garbingos giminės, kad ir kaip žiauriai ji dabar engiama, ujama ir persekiojama. Mano motina buvo iš Mak Gregorų, man nėra ko šito slėpti. Taigi Robas veikiai surinko gaują narsuolių; ir kadangi jam (sakydavo jis) būdavo skaudu žiūrėti į tokį savavaliavimą, plėšikavimą ir grobimą, alinantį šalį į pietus nuo Kalnų Šalies sienos, Robas ir pasiūlė: jeigu koks nors lerdas arba fermeris sutinka mokėti jam keturis škotiškus svarus nuo kiekvieno šimto svarų savo pajamų, paverčiant juos pinigais (tatai sudaro, žinoma, gana kuklų procentą), tai jis, Robas, įsipareigoja garantuoti savininkui jo nuosavybės neliečiamumą. Jeigu tik vagys išves jam nors vieną avį, Robas apsiima ją grąžinti arba sumokėti jos vertę. Ir jis visada tesėdavo žodį. Negaliu neigti, visada tesėdavo žodį,— kiekvienas pasakys, kad Robas tesi savo žodį.

— Labai keista draudimo sutartis,— pasakė misteris Ovenas.

— Žinoma, ką besakyti, tatai prieštarauja mūsų kodeksams,— tarė Džarvis,— griežtai prieštarauja; juodosios duoklės ėmimas ir mokėjimas baudžiamas įstatymu. Bet jeigu įstatymas negali apsaugoti nuo plėšikų mano tvarto ir klėties, kodėl nesudaryti man sutarties su Kalnų Šalies džentelmenu, kuris gali tatai padaryti? Atsakykite, kodėl?

— Bet atleiskite, misteri Džarvi,— tariau aš,— ar lerdas arba fermeris, mokąs draudimo išlaidas, visai laisvu noru sudaro tą juodosios duoklės sutartį, kaip jūs ją vadinate? Kas ištinka tuos, kurie atsisako mokėti duoklę?

— Aha, bernaiti,— atsakė garbusis oldermenas ir juokdamasis pridėjo pirštą prie nosies,— manote, jūs mane prirėmėte? Tiesa, visiems savo draugams aš patarčiau susitarti su Robu; jeigu ne — tai, kad ir kaip žiūrėtų, kad ir ką darytų, jie vis tiek neišvengiamai bus apiplėšti prasidėjus ilgoms naktims. Kai kurie lerdai, priklausą Grehemo ir Kohuno klanams, atsisakė mokėti draudimą; ir kas gi? Pačią pirmąją žiemą neteko visų savo atsargų; taigi dau-

gumas dabar įsitikinę, kad verčiau su Robu gyventi geruoju. Jis geras visiems, kurie geri jam; bet jeigu su juo susikivirčijai... tai verčiau kivirčykis su velniu!

— Ir, kaip aš suprantu, dėl savo žygių vykdant šias funkcijas,— įterpiau aš,— jis dabar piktuoju su šalies įstatymais?

— Piktuoju? Taip, galima sakyti, piktuoju. Jo kaklas patirs, kiek sveria jo kumpiai, jeigu tik paklius tiems įstatymams į rankas. Bet Robas turi gerų bičiulių tarp šio pasaulio galingųjų; galiu jums paminėti vieną gana įtakingą šeimą, kuri jį visaip remia — kiek leidžia padorumas — kitos šeimos apmaudui. O antra vertus, mūsų laikais iš pramuštgalvių, besiverčiančių plėšikavimu, dar nebuvo tokio gudraus ir apsukraus žalčio kaip Robas; daug gudrių šunybių jis iškrėtė — ne vieną knygą galima būtų prirašyti! Kai kurie jo darbeliai buvo labai savotiški, panašūs į Robino Hudo ir Viljamo Voleso[159] išdaigas — tokie akiplėšiškos drąsos žygiai, pabėgimai iš kalėjimų, kad žmonės pasakoja apie juos prie židinio nykiais žiemos vakarais. Keistas dalykas, džentelmenai; štai aš pats, rodos, ramus žmogus ir ramaus žmogaus sūnus, nes mano tėvas, dekanas, niekad su niekuo nesikivirčijo už miesto tarybos sienų,— taigi, sakau, keistas dalykas: man regis, senas kalniečio kraujas suliepsnoja mano gyslose, kai klausausi pasakojant apie tuos stebinančius nuotykius, ir kartais man tie pasakojimai mielesni negu žinios apie gautą pelną, teatleidžia man Viešpats! Tačiau jie — tuštybių tuštybė, nuodėminga tuštybė, be to, priešinga valstybės įstatymams, priešinga įstatymams ir Evangelijai.

Palengva toliau kvosdamas, aš paklausiau, kokiu būdu gali misteris Robertas Kempbelas turėti įtakos mano ir mano tėvo reikalams.

— Jūs turite žinoti,— pasakė misteris Džarvis, visai prislopinęs balsą,— aš kalbu tarp draugų ir konfidencialiai, — jūs turite žinoti, kad nuo aštuoniasdešimt devintųjų metų, tai yra po Kilikrankio[160], pas mus kalnuose buvo

---

[159] Robinas Hudas — legendinis Anglijos liaudies baladžių herojus, populiarus vėlyvųjų viduramžių epochoje.
Viljamas Volesas — XIII amž. škotų kovotojas už laisvę.

[160] 1689 metais Kilikrankio mūšyje sukilusių klanų vadas Dundis, Jokūbo II šalininkas, sumušė karaliaus Viljamo III kariuomenę.

ramu. Bet kuo gi, jūsų manymu, buvo palaikoma ši ramybė? Pinigais, misteri Ovenai, pinigais, misteri Osbaldistonai. Karaliaus Viljamo įsakymu, Bredolbenas išdalijo kalniečiams geroką dvidešimtį tūkstančių svarų sterlingų, ir, sakoma, didesnę jų dalį senasis grafas pasilikęs savo paties kišenėje. Paskui karalienė Ana, velionė, suteikė šiokias tokias pašalpas vadams, kad jie turėtų iš ko laikyti savo nutrūktgalvius narsuolius, kurie dirbti nedirba, kaip aš jau sakiau; štai jie ir sėdėjo palyginti tykiai, nebent tik pagal seną paprotį suruošdavo antpuolį į Žemumą ir išsivarydavo galvijus arba sugalvodavo tarpusavio pjautynes, apie kurias civilizuotas žmogus niekad nesužinos, ir žinoti nepanorės. Puiku. Bet dabar, nuo karaliaus Jurgio laikų (vis dėlto pasakysiu, telaimina jį Dievas!), prasidėjo kita tvarka: kalnuose nebekvepia nei pinigų dalijimu, nei pašalpomis; vadai neturi iš ko išlaikyti klanų, kurie juos apvalgo, kaip jūs galėjote suprasti iš to, ką jums jau sakiau; kredito Žemutinėje Škotijoje jie nebeteko; žmogus, kuriam pakanka švilptelėti — ir tūkstantis nutrūktgalvių, ko gero, ir pusantro tūkstančio, šoks vykdyti jo valios,— toks žmogus vargu ar gautų dabar Glazge penkiasdešimt svarų savo gaujai išmaitinti. Ilgai taip trukti negali: bus sukilimas Stiuartams atstatyti, būtinai bus sukilimas. Kalniečiai ūžtelės į Žemutinę Škotiją, kaip atsitiko liūdnaisiais Montrozo laikais[161],— nepraslinks nė metai, ir mums teks tatai regėti.

— Vis dėlto,— tariau aš,— man nesuprantama, kuriuo atžvilgiu tatai susiję su misteriu Kempbelu, o juo labiau su mano tėvo reikalais.

— Robas gali surinkti penkis šimtus žmonių, sere, todėl jis susijęs su karu taip pat glaudžiai, kaip ir daugelis kitų,— atsakė garbusis oldermenas,— jo amatas toli gražu ne toks pelningas taikos metu. Paskui, tiesą pasakius, aš įtariu, kad jis yra pagrindinis tarpininkas tarp kai kurių Kalnų Šalies vadų ir Šiaurinės Anglijos žemvaldžių. Mums visiems teko girdėti, kaip Robui ir vienam iš jaunųjų Os-

---

[61] Montrozas Džeimsas, markizas (1612—1650) — stambus Škotijos feodalas. Anglų revoliucijos metu jis buvo karaliaus pusėje. 1650 metais mėgino sukurstyti Škotijoje sukilimą Stiuartų dinastijai atstatyti. V. Skotas atvaizdavo šį sukilimą romane „Legenda apie Montrozą".

baldistonų išsižiojėlis Morisas turėjo atiduoti valdiškus pinigus kažkur Čeviotų kalnuose; reikia pasakyti, buvo net kalbama, kad apiplėšiant prisidėjote kaip tik jūs, misteri Frensi,— ir man buvo labai skaudu, kad jūsų tėvo sūnus įsivėlė į tokius darbelius. Na, na, jūs galite nieko nesakyti — matau, kad netiesa; tačiau aktoryste man buvo lengva patikėti, nes juk tada aš laikiau jus aktoriumi. Bet dabar nebeabejoju, kad tatai būta Rešlio arba kito kurio jūsiškio pusbrolio,— visi jie iš vieno kelmo spirti: aršūs jakobitai popiežininkai, ir valstybės pinigus, ir valstybės dokumentus laiko teisėtu savo grobiu. O tas padaras Morisas — niekingas bailys; jis lig šiol nedrįsta pareikšti, kad lagaminą iš jo atėmė ne kas kitas, kaip Robas. Beje, gal jis ir gerai daro, nes muitininkų bei akcizininkų niekas nemėgsta, ir Robas gali susidoroti su juo patylomis, jo departamentui (taip, rodos, jis vadinamas?) nė nespėjus ateiti į pagalbą.

— Štai jau seniai įtariau, misteri Džarvi,— įsiterpiau aš,— ir visai su jumis sutinku, bet mano tėvo padėtis...

— Jūs „įtarėte"? Tatai tikras faktas! Aš pažįstu žmones, kurie savo akimis matė iš Moriso atimtus dokumentus,— neklausime kur. O apie jūsų tėvo padėtį pasakysiu jums štai ką: per paskutiniuosius dvidešimt metų kai kurie Kalnų Šalies vadai ir lerdai išmoko suprasti, kas jiems naudinga ir kas ne. Jūsų tėvas, kaip ir kiti verslininkai, supirkinėdavo miško medžiagą Glen Diserize, Glen Kisoche, Tobernakipoche ir kitose vietose, ir jūsų prekybos firma už ją mokėdavo stambių sumų vekseliais; o kadangi Osbaldistono ir Trešemo firmos kreditas buvo tvirtas (aš pasakysiu misteriui Ovenui į akis, kaip pasakyčiau ir už jo nugaros, kad iki paskutiniųjų Dievo siųstų nelaimių komercijos pasaulyje nebuvo labiau gerbiamo vardo), Kalnų Šalies žemvaldžiai, turėjusieji vekselių, visada gaudavo kredito Glazge bei Edinburge (aš galėčiau pasakyti — tiesiog Glazge, nes pasipūtėliai edinburgiečiai mažai tedalyvauja rimtuose sandėriuose) visai arba beveik visai vekselyje pažymėtai sumai. Taigi... Na, dabar ar supratote?

Aš prisipažinau ne visai sugavęs mintį.

— Nagi,— pasakė jis,— jeigu šie vekseliai nebūtų apmokėti, Glazgo pirklys nusitrenktų į kalnus pas lerdus, pas kuriuos pinigų nė su žiburiu nesurasi, ir imtų traukyti iš jų gyslas, iki tie iš nevilties netektų kantrybės; penki

šimtai žmonių iš tų, kurie galėtų ramiai sėdėti namie, sukiltų visi kaip vienas — ir nė velnias tada jų nesutramdytų! Todėl jūsų tėvo prekybos firmai subankrutavus, pas mus greičiau įvyktų pribrendęs sprogimas.

— Vadinasi, jūs manote,— pasakiau aš, nustebintas tokios keistos pažiūros į šį dalyką,— Rešlis Osbaldistonas paruošė smūgį mano tėvui, tenorėdamas pridaryti nemalonumų žemvaldžiams, kuriems anksčiau buvo išduoti vekseliai, ir tuo paspartinti sukilimą Kalnų Šalyje?

— Be abejo, be abejo, tai ir buvo pagrindinis jo tikslas, misteri Osbaldistonai. Suprantama, jį taip pat gundė ir gryni pinigai, kuriuos jis pasigrobė. Tačiau jūsų tėvui jie padarė palyginti nedidelių nuostolių, nors, galimas daiktas, Rešliui tatai ir buvo didesnioji tiesiogiai gauto grobio dalis. Asmeniškai jam iš pasiglemžtų vertybinių popierių naudos maža — jais jis tegali užsikurti pypkę. Jisai pamėgino, ar kartais jų neapmokės jam „Mak Vitis ir bendrovė",— aš tai patyriau per Endrų Vailį,— bet anie ir patys seni žvirbliai, pelais nesusigundys. Jie juos atmetė, atsikalbinėdami gražiais žodžiais. Rešlis Osbaldistonas puikiai žinomas Glazge ir neturi pasitikėjimo, nes septyni šimtai septintais metais jis sukiojosi šičia kažkokiais katalikų bei jakobitų reikalais ir liko kai kam skolingas. Ne, šičia jis už vertybinius popierius nieko negaus — visi įtars ir ims teirautis, kaip jie patekę jam į rankas. Jisai juos visus paslėps kokioje nors plėšikų gūžtoje kalnuose, ir, man regis, mano giminaitis Robas galės juos gauti, jeigu panorės.

— Bet ar jis bus linkęs suteikti mums pagalbą nelaimėje, misteri Džarvi? — paklausiau aš.— Jūs nupasakojote jį esant jakobitų agentą, giliai įsivėlusį į jų intrigas; tai ar panorės jis — mano labui arba, jei patinka, teisybės labui — grąžinti, ką pagrobęs, savininkui (sakysime, kad tai padaryti bus jo galioje) ir tuo pačiu, sutinkamai su jūsų pažiūra į tą reikalą, padaryti nemaža žalos savo partijos planams?

— Tiksliai jums nepasakysiu; tik žinau, kad vadeivos ne visai pasitiki Robu, o ir Robas ne taip jau labai pasitiki jais; be to, jis visada bičiuliavosi su Argailio šeima, o hercogas palaiko dabartinės vyriausybės pusę. Išsivadavęs nuo visų skolų, taip pat susitaikęs su įstatymais, jis prisidėtų veikiau prie Argailio negu prie Bredolbeno, nes tarp

Bredolbeno ir jo paties giminės tebesitęsia sena nesantaika. Reikia pasakyti tiesą, Robas yra už patį save, kaip Henris Vindas[162],— jis laikysis tos pusės, kuri jam bus naudingesnė. Jeigu velnias būtų lerdas, Robas eitų pas jį kumečiauti,— ir dabartinėmis aplinkybėmis negalima jo, vargšelio, už tai kaltinti! Bet viena jums neparanku — Robo arklidėje stovi širma kumelė.

— Širma kumelė? — pakartojau aš.— Kuo gi ji čia dėta?

— Jo žmona, brangusis mano, žmona! Siaubinga moteris jo žmona. Jinai negali nė pažiūrėti į padorų žmogų iš Žemutinės Škotijos, nekalbant jau apie anglus, ir jai prie širdies visa, kas gali grąžinti sostą karaliui Jokūbui ir nuversti karalių Jurgį.

— Kaip keista,— tariau aš,— kad prekybiniai Londono pirklių ryšiai veikia revoliucinių sukilimų eigą.

— Nė kiek nekeista, brangusis, nė kiek nekeista,— atkirto misteris Džarvis.— Tai vis kvaili jūsų prietarai. Ilgais žiemos vakarais aš mėgstu kartais paskaityti. Ir štai užtikau Bekerio „Kronikoje", kad Londono pirkliai paspaudė Genujos banką ir tasai sulaužė savo pažadą paskolinti Ispanijos karaliui didoką sumą pinigų; o tatai vieneriems metams sulaikė Didžiosios ispanų armados[163] išplaukimą į jūrą. Ką jūs į tai pasakysite, sere?

— Kad pirkliai padarė savo šaliai neįkainojamą paslaugą, kurią istorija turi prisiminti su pagarba.

— Ir aš taip manau; ir jie gerai pasielgs, didelę paslaugą padarys ir valstybei, ir žmonijai, jeigu neleis, kad keletas dorų Kalnų Šalies lerdų stačia galva pultų į pražūtį su visais savo vargšais, niekuo nekaltais šalininkais tik todėl, kad negali grąžinti pinigų, kuriuos seniai išlei-

---

[162] 1392 metais arba maždaug apie tą laiką šiauriniame Perto miesto pakraštyje du dideli klanai sprendė kivirčą mūšiu; kiekvienoje pusėje kovėsi po trisdešimt karių, ir mūšį stebėjo karalius; vienoje pusėje stigo kareivio, ir jo vietą užėmė kresnas, klišakojis Perto miestietis. Šis žmogelis, Henris Vindas,— arba, kaip jį vadino kalniečiai, Gou Chromas, o tai reiškia „klišakojis kalvis",— narsiai kovėsi ir iš dalies nulėmė mūšio baigtį, nors pats ir nežinojo, kieno pusėje kovėsi; iš čia ir kilo priežodis: kautis už patį save kaip Henris Vindas. (Autoriaus pastaba).

[163] Didžioji armada — Ispanijos laivynas, kurį Pilypas II 1588 metais pasiuntė prie Anglijos krantų Ispanijos karfuomenei išlaipinti. Armadą jūrų kautynėse sumušė Anglijos laivynas.

do, teisėtai laikydami juos savais; ir jeigu, be to, pirkliai išgelbės jūsų tėvo kreditą, o su juo ir mielus mano pinigėlius, kurie man priklauso iš Osbaldistono ir Trešemo!.. Taip, sakau, jeigu kas nors gali visa tai sutvarkyti, jis turi tatai būtinai padaryti, kad ir kas jis būtų, nors ir kuklus audėjas,— kiekvienas pasakys, kad karalius su džiaugsmu išaukštintų jį ir apdovanotų.

— Nedrįstu sakyti, kaip toli sieks tautos dėkingumas,— atsakiau aš,— bet mūsų padėka, misteri Džarvi, būtų tolygi jūsų padarytai paslaugai.

— Kurią,— pridūrė misteris Ovenas,— mes įtrauktume į balansą ir pasiskubintume apmokėti, kai tik misteris Osbaldistonas grįš iš Olandijos.

— Neabejoju, neabejoju, jis visai garbingas žmogus, visai garbingas ir sekdamas mano patarimais galėtų Škotijai padaryti daug gero. Taigi, sere, jeigu pasiseks išplėšti iš filistinų tuos vekselius, jie bus brangūs dokumentai; deramose rankose jie tikra vertybė, o deramos rankos — tai jūsų rankos, misteri Ovenai. Ir nors jūs esate apie mus nekokios nuomonės, misteri Ovenai, aš parinksiu jums Glazge tris žmones — kad ir Sandį Stivensoną iš Prekyvietės aikštės, Džoną Pivį iš Kandlrigzo, o trečio mes kol kas neminėsime,— ir jie paskolins už šiuos popierius pakankamas sumas jūsų kreditui palaikyti, nereikalaudami kitų garantijų.

Ovenui užsiplieskė akys, išvydus šią išganingą perspektyvą; bet tuoj pat jo veidas apsiniaukė, vos jis prisiminė, kaip maža atrodė įtikėtina, kad pavyktų sėkmingai atrasti pagrobtuosius dokumentus.

— Nenusiminkite, sere, nenusiminkite,— pasakė misteris Džarvis.— Aš jau tiek rūpinausi šiuo jūsų reikalu, kad mesti jo niekaip nebegalima; į balą puolęs, sausas nekelsi. Aš, kaip ir mano tėvas, amžiną atilsį dekanas (tebūnie šviesus jo atminimas!): jeigu imuosi bičiulio reikalo, jisai visad pasidaro mano paties reikalas. Taigi rytoj aš apsiausiu pušnis ir leisiuosi su misteriu Frenku į Draimen Murą; ir jeigu nepajėgsiu peršnekėti Robo ir jo žmonos, nežinau, kas tada pajėgs. Iki šiolei buvau jiems visada geras bičiulis, jau nekalbant apie tai, kas nutiko praėjusią naktį, kai man tereikėjo jį pavadinti vardu — ir jis būtų neišnešęs sveikos galvos. Man, galimas daiktas, dėl to dar teks susiremti taryboje su oldermenu Grehemu, su Mak

Vičiu ir dar su kai kuo. Jie ir taip ne kartą užsipuolė dėl Robo, prikaišiojo man šią giminystę; o aš jiems atsakiau, kad teisinti kaltų nesirengiu, bet vis dėlto manau, kad Robas yra doresnis už bet kurį tipą iš jų gaujos, nors ir yra nusižengęs šalies įstatymams — rinko Lenokse grobikišką duoklę, ir pasitaikė keletas nelaimingų atvejų, kai pasiuntė žmogų į aną pasaulį. Kuriems galams man klausytis jų plepalų? Jeigu Robas — plėšikas, tegu jie patys jam tatai pasako,— dabar nėra įstatymo, kad žmogus atsakytų už nusikaltimus tų, su kuriais yra turėjęs ryšių, kaip buvo nelemtaisiais paskutiniųjų Stiuartų laikais. Man regis, aš burnoje turiu liežuvį kaip ir kiekvienas škotas: jeigu jie šneka, aš atsakau jiems.

Didžiai gėrėdamasis stebėjau, kaip garbusis oldermenas palengvėle įveikia atsargumo užtvarą, skatinamas pilietinės pareigos jausmo, nuoširdžios užuojautos mūsų padėčiai, taip pat natūralaus noro išvengti nuostolių bei šį tą pelnyti ir pagaliau gerokai viliojamas nekalto tuščiagarbiškumo. Visa tai galų gale paskatino jį drąsiai apsispręsti ir pačiam leistis į kovos lauką, kad galėtų padėti man atgauti pagrobtas tėvo vertybes. Išklausęs visus oldermeno išpasakotus dalykus, ėmiau tikėti, kad, ko gero, pavyks įtikinti tą Kalnų Šalies avantiūristą grąžinti mūsų dokumentus, jeigu tik jis juos turės, nes jie jam — paprasti popieriai ir vargu ar kuo nors naudingi; ir aš supratau, kad giminaičio įtaka čia gali šiek tiek padėti išspręsti reikalą. Todėl su džiaugsmu priėmiau misterio Džarvio pasiūlymą anksti rytą leistis drauge su juo į kelionę.

Iš tikrųjų, kiek šis garbingas džentelmenas buvo lėtas ir atsargus apsispręsdamas, tiek dabar gyvai ir energingai ėmėsi vykdyti, ką buvo nusprendęs. Jis šūktelėjo Mati ir liepė jai išvėdinti kelioninį jo apsiaustą, ištepti riebalais pušnis, palaikyti jas visą naktį virtuvėje prieš ugnį ir prižiūrėti, kad arklys gautų avižų ir kad balnas ir jojimo kostiumas būtų kaip dera. Sutarę susitikti rytojaus rytą, penktą valandą, ir sulygę, kad Ovenas,— jam leistų į šią kelionę, atrodė, nebuvo reikalo,— lauks Glazge mūsų sugrįžtant, mes širdingai atsisveikinome su nauju entuziastingu mūsų bičiuliu. Aš apnakvinau Oveną savo viešbutyje, gretimame kambaryje, ir, įsakęs Endrui Ferserviui skirtą valandą pasiruošti kelionei, nuėjau ilsėtis su tokio-

mis šviesiomis viltimis, kokiomis seniai nelepino manęs likimas.

XXVII SKYRIUS

Kiek tik akis aprėps, medelio jokio;
Čia rasti veją žalią negalvoki;
Nei paukščių nėr,— tik skrendantys pro šalį;
Nezvimbia bitės, negirdėt karvelių;
It gintaras vaiskaus, šnekaus šaltinio
Nerasi šičia suramint krūtinei.

„Bado pranašystė"

Rudens rytas dvelkė gaivia vėsa, kai mudu su Ferserviu susitikome, kaip buvome susitarę, prie misterio Džarvio namų, visai netoli misis Flaiter viešbučio. Endrus atvedė mūsų arklius, ir aš tučtuojau atkreipiau dėmesį į jo paties „ristūną": nors ir koks menkas buvo arklėkas, kurį mainais į Tornklifo kumelę misteriui Ferserviui padovanojo kilniaširdiškas jo juriskonsultas, klerkas Tauthopas,— mano tarnas įsigudrino juo nusikratyti, ir jo vietoje įsigijo kitą arklį, taip nuostabiai ir visiškai raišą, kad jisai, rodos, žengė tik trimis kojomis, o ketvirtoji tabalavo ore tarsi diriguodama.

— Iš kur jums, sere, šovė į galvą atsivesti šitą gaišeną? Kur tas arklėkas, kuriuo atjojote į Glazgą? — paklausiau aš, visai natūraliai susierzinęs.

— Aš jį pardaviau, sere. Kuinas buvo niekam tikęs; šeriamas pas Luki Flaiter, jis būtų surijęs daugiau negu pats vertas. Aš, tamstos gerbiamybe, nusipirkau jūsų sąskaiton kitą. Pigumėlis — po svarą nuo kojos; iš viso keturi svarai. O šlubumas jam praeis, nujojus mylią kitą; garsus bėgūnas — pramintas Eikliuoju Tomiu.

— Prisiekiu sielos išganymu, sere! — tariau aš.— Matau, kad nenusiraminsite, iki jūsų nugara neparagaus šmaikštaus mano rimbo. Tučtuojau dumkite ir susiraskite kitą arklį, kitaip jūs brangiai užmokėsite už gudrius savo darbelius.

Tačiau Endrus, mano grasinamas, nepasidavė ir tvir-

tino, kad atsimetus jam teksią sumokėti ginėją žmogui, kuris nupirko iš jo arklėką, kitaip jo neatgausiąs. Jaučiau, kad sukčius mane apgaudinėja, bet, kaip tikras anglas, jau buvau besumokąs, kiek jis reikalavo, kad tik netektų gaišti laiko, bet tuo metu pasirodė misteris Džarvis — apsivilkęs apsiaustu su vaura, apsiavęs pušnimis, su pledu, lyg būtų pasirengęs Sibiro žiemai, o du jo tarnautojai, nurodinėjami pačios Mati, vedė pažabotą solidų eidininką, kuris retkarčiais turėdavo garbę nešti ant savo nugaros Glazgo oldermeno asmenybę. Tačiau prieš „užsirioglindamas ant balno" — šis posakis labiau pritinka misteriui Džarviui negu keliaujantiems riteriams, kuriems jį taiko Spenseris,— jis pasiteiravo, dėl ko aš susiginčijęs su savo tarnu. Sužinojęs, kur suka dorasis Endrus, jis tuoj pat padarė galą ginčams, pareikšdamas, kad jeigu Ferservis tučtuojau negrąžinsiąs tikrojo gaišenos jo savininkui ir neparsivesiąs padoresnio arklio keturiomis kojomis, kuriuo atsikratė, tai jis, oldermenas, patupdysiąs jį kalėjiman ir išieškosiąs iš jo pusę algos.

— Misteris Osbaldistonas,— pasakė jis,— pasisamdė tarnauti abu: ir arklį, ir tave — du galvijus iškart, suktas begėdi! Žiūrėk, kelionėje aš mokėsiu tave prižiūrėti.

— Skirti man pabaudą nėra naudos,— įžūliai atsakė Endrus,— baudai mokėti aš neturiu nė sulūžusio fartingo,— tai tas pat, kaip numauti sijonuotam kalniečiui kelnes.

— Jeigu negali atsakyti kapšeliu, atsakysi kailiu,— tarė garbusis oldermenas: — Aš jau pasirūpinsiu, kad tu, šiaip ar taip, gautum atpildą, kokio esi vertas.

Misterio Džarvio įsakymui Endrus turėjo paklusti. Jis teiškošė pro dantis:

— Per daug jau ponų, per daug jau ponų, kaip pasakė suartas laukas akėčioms, kai visi akėtvirbaliai ėmė smigti jam į kūną.

Matyt, jis be jokio vargo atsikratė Eikliuoju Tomiu ir atgavo nuosavybės teises anksčiau turėtajam savo bucefalui[164], nes po kelių minučių grįžo sėkmingai baigęs mainus ir paskui nė karto man nepasiskundė sumokėjęs iš savo kišenės netesybas už sandėrio nutraukimą.

---

[164] Bucefalas — legendinis laukinis žirgas, kurį sutramdė Aleksandras Makedonietis.

Mes leidomės kelionėn; bet nespėję perjoti gatvės, kurioje gyveno misteris Džarvis, išgirdome už savęs garsiai šūkčiojant ir uždusus rėkiant: „Stokite, stokite!" Sustojome, ir mus prisivijo du misterio Džarvio vyrukai, nešini dviem įrodymais, kaip Mati labai rūpinasi savo šeimininku. Pirmas buvo plati šilko skara, milžiniška, panaši į burę nuo jo škunos, plaukiojančios po Vest Indijos vandenis,— misis Mati primygtinai prašė teisėją apsivynioti šia skara kaklą, kuris jau buvo apmuturiuotas kitais apraišalais; patenkindamas jos prašymus, šisai taip ir padarė. Kitas jaunuolis perteikė tik žodinį namų šeimininkės įspėjimą, ir man pasirodė, šelmis, jį sakydamas, vos tvardė juoką: Mati priminė savo ponui pasisaugoti vandens.

— Na, na! Kvaila mergiščia! — atsakė misteris Džarvis, bet kreipdamasis į mane pridūrė: — Tai vis dėlto parodo, kokia gera jos širdis. Tokia jaunutė mergina ir tokios geros širdies! Mati rūpestinga mergaitė.

Tai sakydamas, jis paragino pentinais arklį, ir mes išjojome iš miesto, niekieno nesutrukdyti.

Mums iš lėto besistumiant tolyn keliu, kuris ėjo į šiaurės rytus nuo Glazgo, aš turėjau progos pastebėti ir įvertinti gerąsias naujojo savo bičiulio ypatybes. Kaip ir mano tėvas, jis manė, kad prekybos santykiai yra svarbiausia žmogaus gyvenimo dalis, bet susižavėjęs komercija vis dėlto neniekino bendresnių mokslo žinių. Priešingai, keistokai ir prastuoliškai elgdamasis, pasižymėdamas puikuoliškumu, kuris atrodė dar juokingesnis, nuolat dangstomas lengvu kuklumo šydu, neturėdamas to pranašumo, kurį suteikta išsimokslinimas,— misteris Džarvis, mums šnekučiuojant, pasirodydavo beturįs aštrų, pastabų, liberalų ir saviškai išmiklintą, nors ir ribotą protą. Be to, aš pastebėjau, kad jo esama gero vietinių senybių žinovo,— kelionėje jis mane domino pasakojimais apie nuostabius įvykius, kurie kažkada buvo nutikę tose vietose, per kurias mes jojome. Gerai pažindamas savo krašto istoriją, įžvalgia apsišvietusio patrioto akimi jis regėjo besimezgančius tuos ateities pranašumų pumpurus, kurie pražydo ir prinokino vaisius tik dabar, per paskutiniuosius keletą metų. Be to, su dideliu pasitenkinimu aš pastebėjau, kad, nors ir atkaklus škotas, pavydžiai ginąs savo šalies garbę, jis vis dėlto pakentė ir seserišką karalystę. Kai vieną kartą Endrus Ferservis (kurio, ne pro šalį priminti, garbusis ol-

dermenas negalėjo pakęsti), jo arkliui pametus pasagą, pamėgino šį atsitikimą primesti pragaištingai karalysčių sujungimo įtakai, misteris Džarvis rūsčiai jį išbarė:

— Verčiau patylėkite, sere, verčiau užsičiaupkite! Tiktai tokie ilgi liežuviai kaip jūsiškis sėja nesantaiką tarp kaimynų ir tarp visų žmonių. Taip jau, matyt, yra pasaulyje: kad ir kaip būtų gera, mes vis nepatenkinti, vis norime geriau. Tą patį galima pasakyti ir apie karalysčių uniją. Niekur žmonės taip jai nesipriešino, kaip pas mus, Glazgo mieste: niurnėjo, bruzdėjo, šaukė sueigas. Tačiau blogas tas vėjas, kuris niekam neatneša gero. Kiekvienas tegu sprendžia apie brastą, kai pats ją išmėgina. O aš sakau: „Teklesti Glazgas!" Ne veltui šie žodžiai taip išmintingai ir gražiai įrašyti mūsų miesto herbe. Nuo to laiko, kai šventasis Mungas gaudė silkes Klaide,— kas kada nors taip padėjo mums suklestėti kaip prekyba cukrum ir tabaku? Tegu man kas atsako į šitai, o paskui šmeižia sutartį, kuri mums atidarė kelią į tolimus Vakarus.

Šitie logiški argumentai anaiptol nenuramino Endraus Ferservio, ir jis prieštaraudamas dar ilgai murmėjo: keista, girdi, naujovė, kad Škotijos įstatymai ruošiami Anglijoje; jis pats už visas silkių statines Glazgo mieste, primetus dar visas dėžes tabako, neatsižadėtų Škotijos parlamento ir nesiųstų mūsiškės karūnos, mūsiškio kardo ir skeptro bei Monso Megos[165] į Londono Tauerį rajūnų anglų glo-

[165] Monso Mėga — didžiulė senovinė patranka, kurią itin gerbė Škotijos liaudis; pabūklas buvo nulietas Monso mieste, Flandrijoje, Jokūbo IV ar V Škotiškio laikais. Šis pabūklas dažnai minimas to meto finansinėse apyskaitose: mes nuolat jose susiduriame su asignavimais, skirtais taukams senosios Megos kiaurymei ištepti (kiekvienas mokinys žino, jog šitai buvo daroma, kad garsiau nuskambėtų salvė), kaspinui — jos lafetui papuošti bei trimitams, kurie turėdavo būti pučiami ją išvežant iš pilies ir siunčiant lydėti Škotijos armijoms toliman žygin. Sujungus karalystes, žmonės labai būgštavo, kad Škotijos karališkosios regalijos ir antrasis jos paladiumas, Monso Mega, bus nusiųsti į Angliją ir tuo bus galutinai gėdingai prarasta nacionalinė nepriklausomybė. Regalijas paslėpus nuo gyventojų akių, susidarė bendra nuomonė, kad jos iš tikrųjų buvo išvežtos šiuo tikslu. Bet Monso Mega pasiliko Edinburgo pilyje, kol artilerijos valdybos įsakymu ji iš tiesų buvo išvežta į Vulvičą maždaug 1757 metais. Regalijos ypatingu jo didenybės dekretu buvo ištrauktos iš slėptuvės 1818 metais ir išstatytos viešoje vietoje, kad į jas žiūrintiems žmonėms jos žadintų jaudinamus atsiminimus; o 1828—29 metų žiemą Monso Mega buvo vėl grąžinta į tėvynę, kur tatai, kas bet kurioje kitoje vietoje būtų buvę laikoma tik surūdijusio ketaus luitu, vėl virsta įdomiu senovės paminklu. (Autoriaus pastaba.)

bon. Ką pasakytų seras Viljamas Volesas ar senasis Deivis Lindsėjus apie karalystčių sujungimą ir tuos, kurie mums jį primetė?

Kelias, kuriuo mes jojome, įsileidę į panašius pašnekesius, ištuštėjo ir ėmė driektis lyguma, vos mes nutolome nuo Glazgo mylią kitą, ir kuo toliau, tuo darėsi nykesnis. Plačios tyrumos plytėjo priešais mus, už mūsų ir aplinkui mus beviltišku savo nuogumu, čia lėkštos, paįvairintos klampynėmis, vienur klastingai žaliuojančiomis, kitur juoduojančiomis durpynais, čia besikūprinančios staigiais sunkiais iškilimais, kurie dėl savo formos ir dydžio negalėjo būti pavadinti kalvomis, bet, būdami statūs, sunkino kelionę dar daugiau negu paprasti kalneliai. Nebuvo nei medžių, nei krūmų, į kuriuos pažvelgusi akis būtų galėjusi pailsėti nuo rudo šios bevaisės dykynės apdangalo. Netgi tyrumos žolė čia augo tokia nugeibusi ir skurdi, kad beveik neturėjo žiedų ir sudarė grubiausią ir menkiausią rūbą, kokiu (kiek leidžia spręsti mano patirtis) kada nors gobėsi motina žemė. Jokio gyvo padaro mes nematėme: tiktai retkarčiais nedidelėmis kaimenėmis praeidavo besibastančios avys pačių keisčiausių spalvų — juodos, melsvos, oranžinės; tačiau jų snukiai ir kojos buvo daugiausia juodos spalvos. Net paukščiai, atrodo, vengė šitų tyrumų,— ir nenuostabu: juk jie turėjo visų lengviausią priemonę iš čia pabėgti; aš tegirdėjau, kaip monotoniškai ir gailiai rikteli pempė arba žiurlys, kuriuos mano bendrakeleivėliai šiaurietiškai vadino knyve ir tilviku.

Tačiau per pietus, kuriuos apie pusiaudienį gavome vienoje skurdžioje smuklėje, mums teko laimė įsitikinti, kad tie liūdni čypliai nebuvo vieninteliai pelkių gyventojai. Šeimininkė mums pasakė, kad jos „gaspadorius perėjęs pakalnę",— ir tai išėjo mums į naudą, nes galėjome pasimėgauti jo medžioklės trofėjais,— kažkokia pelkių paukštiena,— šis patiekalas mums buvo gana geras priedas prie avies sūrio, džiovintos lašišos ir avižinės duonos; šie namai daugiau nieko negalėjo pasiūlyti. Nepavydėtinas elis po du pensus už bokalą ir stiklas puikios degtinės apvainikavo mūsų puotą, o kadangi mūsų arkliai tuo tarpu užkando avižų, po valandėlės leidomės į kelionę naujomis jėgomis.

Žvalumas, atsiradęs po neblogų pietų, padėjo man nusikratyti liūdesio, kuris nepastebimai smelkėsi į širdį, be-

žiūrint į niūrią vietovę ir begalvojant apie abejotinus mūsų kelionės rezultatus. Kelias pasidarė dar tuštesnis ir nykesnis negu mums jojant pirmąją dienos pusę. Vienišas skurdžias lūšneles — menką ženklą, kad šios vietos yra gyvenamos,— dabar užtikdavome vis rečiau ir rečiau, iki pagaliau, mums ėmus kilti begaliniu šilojais apaugusiu šlaitu, jos visai dingo. Dabar mano vaizduotė gaudavo progos kuo nors pasidomėti tik tuomet, kai koks nors ypatingas kelio posūkis atskleisdavo mums kairėje pusėje tamsiai mėlynų kalnų vaizdą: jų virtinė driekėsi šiaurės bei šiaurės vakarų link ir viliojo žadėdama anapus būsiant šalį gal tokią pat laukinę, tačiau, be abejo, nepalyginamai įdomesnę už tą, per kurią dabar ėjo mūsų kelias. Kalnų viršūnės atrodė tiek įmantrios ir nepanašios viena į kitą, kiek kalvos, stūksančios dešinėje pusėje, buvo nuobodžios ir monotoniškos; ir kai aš be perstogės žiūrėjau į šias tolumas, kurios priminė Alpes, mane apėmė noras ištirti jų užuoglaudas, nors šitai ir buvo susiję su vargais bei pavojais. Taip jūreivis trokšta, kad nepakenčiamą per ilgai trukusio bevėjo oro vienodybę pakeistų mūšių ar audrų siausmas ir pavojai. Aš vis klausinėjau savo draugą, misterį Džarvį, kaip vadinasi tie puikūs kalnai ir kokiose vietovėse jie stiebiasi, bet jo žinios buvo ribotos (arba jis nenorėjo jų pasakoti).

— Tai tiesiog Škotijos kalnai, Škotijos kalnai. Jūs iki valiai jų atsižiūrėsite, iki valiai apie juos prisiklausysite, kol vėl pamatysite Glazgo prekyvietę. Negaliu į juos žiūrėti. Vos tik pažvelgiu — taip ir nueina per nugarą šiurpuliai. Ne iš baimės, visai ne iš baimės, o iš širdgėlos dėl vargšų žmonių, apakintų, pusalkanių, kurie ten gyvena. Bet gana apie tai; neverta kalbėti apie kalniečius taip arti sienos. Daug garbingų mano pažįstamų nebūtų ryžęsi taip toli leistis į šį kraštą, iš anksto nesurašę testamento. Mati labai nenoriai ruošė mane kelionėn, net ėmė raudoti, kvaišelė. Bet juk moteriai verkti taip natūralu, kaip žąsiai vaikščioti basai.

Po to aš pamėginau pradėti kalbą apie asmenį, pas kurį vykome į svečius, išklausinėti, kas jis toks ir kokia jo praeitis, bet misteris Džarvis atkakliai sužlugdydavo mano mėginimus — gal dėl čia pat esančio Endraus Ferservio, kuriam patiko visą laiką būti taip arti mūsų, kad jo ausys galėjo išgirsti kiekvieną pasakytą žodį, ir kurio liežuvis

visą laiką nepraleido nė vienos progos įžūliai neįsiterpęs į mūsų pokalbį. Dėl to ir misteris Džarvis vis nepraleisdavo progos jį išbarti.

— Jokite iš paskos ir tolėliau, sere, kaip jums ir dera,— tarė garbusis oldermenas, kai Endrus smelkėsi į priekį, norėdamas geriau išgirsti, ką jis atsakė į mano klausimą apie Kempbelą.— Jūs taip kišate priekin savo nosį, kad įmanytut atsisėsti arkliui ant sprando. Ir niekaip nenori žmogus žinoti savo vietos! O dėl jūsų klausimų, misteri Osbaldistonai, tai dabar, kai tas akiplėša nebegalės mūsų girdėti, pasakysiu, kad jūsų valia klausinėti, o mano valia atsakyti ar ne. Mažai ką gero galiu paporinti apie Robiną — et, vargšas Robas! — o blogai apie jį kalbėti nenoriu, nes jis mano giminaitis, o antra, mes dabar artėjame į jo šalį, ir už kiekvieno krūmo, kiek man žinoma, gali tūnoti koks jo nutrūktgalvis. Paklausykite mano patarimo ir atsiminkite: kuo mažiau kalbėsime apie Robą ir apie tai, kur vykstame ir ko, tuo būsime tikresni, kad šį žygį baigsime sėkmingai. Labai galimas daiktas, kad susidursime su vienu kitu jo priešu — jų čia visoje apylinkėje netgi labai daug; ir nors jis kol kas turi ant ko kepurę užsidėti, aš vis dėlto neabejoju, kad galų gale jie įveiks Robą; anksčiau ar vėliau lapės kailis vis tiek teks odlupio peiliui.

— Aš, be abejo, elgsiuos taip,— atsakiau,— kaip pataria patyręs žmogus.

— Puiku, misteri Osbaldistonai, puiku; bet aš dar turiu saviškai pasišnekėti su šiuo mėgstančiu pliaukšti nenaudėliu, nes vaikai ir kvailiai išplepa viską, ką yra išgirdę namie prie židinio. Klausykite jūs, Endrau!.. Kaip jūs vadinatės?.. Ferservi!

Endrus, po paskutinio įspėjimo gerokai nuo mūsų atsilikęs, nesiteikė išgirsti šaukimo.

— Endrau, nenaudėli nelemtas! — pakartojo misteris Džarvis.— Nešk savo galvą čionai, sere, čionai!

— „Čionai, čionai!" — taip šaukiami šunys,— tarė Endrus, prijojęs paniurusiu veidu.

— Aš tave pamokysiu kaip šunį, nenaudėli, jeigu neklausysi, ką aš tau sakau. Mes įjojame į Kalnų Šalį...

— Šitą aš ir pats sumoju,— tarė Endrus.

— Tylėk tu, sukčiau, ir klausyk, ką noriu tau pasakyti. Mes įjojame dabar į Kalnų Šalį...

— Štai jūs man jau sakėte,— burbtelėjo nepataisomas Endrus.

— Aš sumalsiu tau makaulę,— tarė įsiutęs oldermenas, pasikeldamas balne,— jeigu neprikąsi liežuvio!

— Jeigu liežuvį prikąsčiau,— atsakė Endrus,— iš burnos imtų tekėti seilės.

Matydamas, jog metas man įsikišti, aš valdingai įsakiau Endrui nutilti, kad jo paties snukis nenukentėtų.

— Tyliu,— tarė Endrus.— Aš visuomet įvykdysiu kiekvieną teisėtą jūsų įsakymą, nė žodeliu neprieštarausiu. Vargšė mano motina kartais sakydavo:

Ponų yra gerų, yra blogų,
Tarnauki tam, kurs turi pinigų.

Taigi galite kalbėti nors iki pat nakties — Endrui vis tiek.

Misteris Džarvis, pasinaudojęs proga, kai sodininkas, pasakęs patarlę, stabtelėjo, pagaliau išdrožė jam būtiną pamokymą:

— Taigi, sere, jeigu pavojus grėstų tik jūsų gyvybei — žinoma, jos kaina nedidelė, saujelė sidabrinių pinigėlių; bet čia mes visi trys galime prikišti savo galvas, jeigu neįsidėmėsite to, ką aš jums pasakysiu. Tuose užeigos namuose, kur mes dabar užjosime ir kur, gali atsitikti, apsinakvosime, užsuka įvairiausio plauko žmonių, visokiausių klanų kalniečių bei Žemutinės Škotijos gyventojų, ten, kai ima veikti viskis, greičiau pamatysi rankose ištrauktą iš makščių durklą negu atverstą Bibliją. Tad žiūrėkite, nesileiskite į ginčus ir nieko neužkabinėkite ilgu savo liežuviu; sėdėkite ramiai, tegu kiekvienas gaidys pats vienas už save pešasi.

— Baisiai čia man to reikia! — tarė niekinamai Endrus.— Lyg aš niekad nebūčiau matęs kalniečių ir nežinočiau, kaip su jais apsieiti. Nė vienas žmogus žemėje nemokės geriau už mane susitarti su Donaldu[166]. Aš su juo prekiavau, valgiau ir gėriau...

— O pešėtės su juo kada nors? — paklausė misteris Džarvis.

— O ne,— atsakė Endrus,— šito aš vengiau; argi gražu

[166] Šiaurės Škotijoje paplitęs vardas, tapęs beveik bendriniu.

būtų, kad aš, savojo amato menininkas, beveik mokslininkas, būčiau leidęsis į muštynes su lopiniuotais driskiais, kurie nė vienos žolelės, nė vienos gėlelės nemoka pavadinti ne tik lotyniškai, bet ir paprasčiausia škotų kalba!

— Jeigu jūs norite išsaugoti savo liežuvį burnoje,— tarė misteris Džarvis,— ir ausis ant galvos (o jūs greitai galite jų netekti, nes jos itin įžūlios), aš jums patariu be reikalo niekam klachane neprasitarti nė vieno žodžio, tiek blogo, tiek gero. Ir ypač įsidėmėkite, kad neprivalote minėti vardų — nei mano, nei savo ponaičio; nedera trimituoti ir šūkauti, kad šis, girdi, yra oldermenas, misteris Nikolas Džarvis iš Druskos Turgavietės, garbingo dekano Nikolo Džarvio sūnus, žinomas visame mieste; o šitas — misteris Frenkas Osbaldistonas, Londono prekybos namų „Osbaldistonas ir Trešemas" svarbiausio kompaniono ir principalo sūnus.

— Gana, gana,— atsakė Endrus,— nėra ko čia dar šnekėti! Tik pamanykit, baisiai čia man reikia sakyti, kuo jūs vardu! Lyg aš nerasčiau pašnekesiui svarbesnių dalykų!

— Svarbesnių? Aš visų labiausiai bijau, kad tik tu nepaliestum svarbių dalykų, plepus žąsine; tu neprivalai prasitarti nė žodžio,— nei blogo, nei gero, kai tik bus nors mažiausia galimybė to išvengti.

— Jeigu jūs manote, kad aš nemoku kalbėtis kaip bet kuris kitas žmogus,— įsižeidė Endrus,— sumokėkite man algą bei maistpinigius, ir aš joju atgal į Glazgą. Išsiskirsime be gailesio, kaip pasakė sena kumelsė sulūžusioms vežėčioms.

Matydamas, kad Endraus Ferservio užsispyrimas vėl pasiekė paskutinę ribą ir ėmė gręsti man nemalonumais, aš nusprendžiau paaiškinti savo tarnui, kad jis galįs grįžti, jeigu jam pasirodysią esant taip geriau, tačiau tokiu atveju aš nesumokėsiu jam nė pusės fartingo už ištarnautą laiką. Argumentas *ad crumenam*[167], kaip jis juokais vadinamas retorių kalboje, veikia daugumą žmonių, ir Endrus šituo nė kiek nesiskyrė nuo kitų. Jis tučtuojau, kaip pasakė misteris Džarvis, „įtraukė savo nagus" ir, atsisakęs visokių

[167] Pažodžiui — į piniginę (*lot.*).

maištingų ketinimų, pareiškė pasiruošęs klausyti bet kurių mano įsakymų.

Šitaip vėl laimingai buvo sugrąžinta santarvė į mūsų mažąją draugiją, ir mes keliavome toliau. Kelias, kuris šešias ar septynias angliškas mylias vis kilo į kalną, dabar ėmė leistis pakalnėn vėl tiek pat mylių tokiomis vietomis, kurios nei savo derlingumu, nei vaizdais, nei jokiais kitais pranašumais negalėjo pasigirti prieš tas vietoves, kurias mes buvome prajoję; tiktai retkarčiais kokia gremėzdiška ir grasi Škotijos kalnų viršūnė, išstypusi horizonte, paįvairindavo nuobodžią kelionę. Tačiau mes jojome nesustodami vis toliau; ir net kai užslinko naktis ir ūkas uždengė nykią lygumą, mums, kaip aš patyriau iš misterio Džarvio, ligi vietos, kur turėjome apsinakvoti, buvo likę dar trejetas mylių su trupučiu.

XXVIII SKYRIUS

Barone Buklivi!
Lai kipšas sprandą tau nusuks
Ir springti pragaran įgrūs,
Kad tokią užeigą pastatėt, tamstos gerbiamybe,
Kur arklį kuo pašert nėra,
Kur žmogui prapultis tikra,
Kur nei užkąsti, nei prisėst nėr, tamstos
malonybe!

Škotų liaudies eilės apie blogą užeigą

Naktis buvo maloni, ir mėnuo švietė mums kelią. Jo spindulių nutvieksta vietovė, kuria mes jojome, atrodė patrauklesnė negu dienos šviesoje, išryškinančioje visą dykynės nuogumą. Šviesa ir šešėliai kaitaliodamiesi teikė jai žavesio, kurio ji neturėjo, ir kaip vualis, dengiąs negražią moterį, žadino mūsų smalsumą daiktams, iš tikrųjų nė kiek neįdomiems.

Mes vis jojome pakalnėn, kelias pasisukdavo, vingiuodavo ir nutoldamas nuo erdvių, šilojais užžėlusių dyky-

nių leidosi stačiomis pašlaitėmis į lomas, kurios tartum žadėjo mus greitai atvesti į upelio ar upės pakrantę — ir pagaliau įvykdė savo pažadą. Mes pasijutome prie sraunios vandens juostos, kuri veikiau buvo panaši į mano gimtąsias Anglijos upes negu į tas, kurias buvau iki šiol matęs Škotijoje. Ji buvo siaurutė, gili, rami ir tyli; priblėsusi šviesa, mirgėdama viršum tylių jos vandenų, rodė, kad mes dabar buvome tarp aukštų kalnų, sudarančių jai lopšį.

— Štai prieš jus Fortas,— tarė garbusis oldermenas su ta pagarba, kurią škotai, kaip aš pastebėjau, paprastai reiškia žymiosioms savo upėms.

Klaido, Tvido, Forto, Spėjaus vardus tų upių pakrančių gyventojai taria visuomet su pagarba ir pasididžiavimu, ir man teko girdėti, kad buvo įvykę net dvikovų dėl nepagarbaus atsiliepimo apie šias upes. Bet aš, reikia pasakyti, niekuomet neprieštaravau tokiam nežalingam patriotizmui. Savo bičiulio pareiškimą išklausiau visu rimtumu, koks, jo įsitikinimu, derėjo šiam atvejui. Tiesą sakant, man ir pačiam buvo džiugu po ilgo ir nuobodaus kelio pasiekti patrauklią vietovę. Ištikimasis mano ginklanešys Endrus, matyt, buvo kiek kitokios nuomonės, nes išgirdęs iškilmingą pranešimą: „Štai prieš jus Fortas" — jis atsiliepė:

— Hm! Jeigu mums kas būtų pasakęs: „Štai prieš jus užeigos namai", daugiau būtų naudos.

Tačiau Fortas, kiek man leido spręsti blausi mėnulio šviesa, tikrai buvo vertas, kad juo žavėtųsi nesuskaitomi jo gerbėjai. Graži taisyklingiausios apvalios formos kalva, apaugusi lazdynais, šermukšniais ir mažais ąžuoliukais sumišai su didingais senais medžiais, kurie stūksojo šen bei ten virš krūmynų, tiesdami į sidabrinę mėnulio šviesą plikas išsikerojusias šakas, rodos, sergėjo šaltinius, iš kurių tekėjo upė. Tikint visu tuo, ką mano palydovas pasakojo, prilaikydamas alsavimą ir lyg su baimės atšešėliu balse, nors ir pridurdamas kas žodis, kad netikįs panašiais prasimanymais,— ši kalva, tokios taisyklingos formos, tokia žalia, taip gražiai apvainikuota senais medžiais ir jaunu atžalynu, vietinių gyventojų tikinimu, nematomuose savo urvuose slepianti elfų rūmus. Elfai — tai nematomų būtybių padermė, sudaranti tarpinę kategoriją tarp žmonių ir demonų; ir nors jie tiesiogiai nėra priešiški žmogui, vis

dėlto jų reikia vengti, nes jie aikštingi, pagiežūs bei irzlūs[168].

— Jie vadinami,— šnibždomis pratarė misteris Džarvis,— Dun Ši, o tai reiškia, kiek man žinoma, „Taikieji žmogučiai"; tuo norima jiems įsiteikti. Misteri Osbaldistonai, mes taip pat galime juos vadinti šiuo vardu; žinote, neverta blogai kalbėti apie lerdą, kai esi jo valdose.

Bet pamatęs priekyje mirgančius žiburius, jis pridūrė:

— Visi jie galų gale tiesiog velnio sėkla, ir aš nebijau šito pasakyti tiesiai, nes dabar nebetoli krikščioniška gyvenvietė; jau matyti Aberfoilo klachano žiburiai.

Prisipažinsiu, misterio Džarvio nurodyta aplinkybė mane pradžiugino — ne tiek dėl to, kad tai, jo nuomone, atpalaidavo jam liežuvį ir leido ramiai išsakyti tikrąją savo pažiūrą į Dun Ši, arba elfus, kiek dėl to, kad tai reiškė, jog galėsime keletą valandų pailsėti; nujoję penkiasdešimt mylių, be to, įkalnėn, tiek mes, tiek mūsų arkliai poilsio gerokai buvome reikalingi.

Mes perjojome per patį Forto aukštupį senovišku ak-

---

[168] Ežeruose ir nykiuose kalnuose, iš kurių išteka Avon Du, arba Forto upė, pasak legendos, gyvenanti elfų padermė — keisčiausios ir patraukliausios būtybės, kokias yra sukūrusi prietaringų keltų fantazija. Paprastai jie šias būtybes įsivaizduoja taip pat, kaip ir airiai, kurių joms suteiktą pavidalą įdomiai aprašo misteris Kroftonas Krokeris. Nepaprastai graži nedidelė kūgio pavidalo kalva rytiniame Aberfoilo klonio pakraštyje laikoma viena iš mėgstamiausių jų buveinių, ir ne veltui jų galybės verčia Endrų Ferservį būgštauti. Pažymėtina, kad du pastoriai, ganytojavę vienas po kito Aberfoilo parapijoje, abu plačiai rašė apie elfus. Pirmasis jų buvo Robertas Kirkas, didelių gabumų žmogus — jis vertė psalmes gėliškomis eilėmis. Iš pradžių jis tarnavo gretimoje Balkviderio parapijoje, o mirė Aberfoile 1688 metais, dar palyginti jaunas, keturiasdešimt dvejų metų.

Jis parašė knygą „Slaptoji Viešpatija", kuri buvo išleista po jo mirties 1691 metais (šio leidinio man niekad neteko matyti) ir pakartotinai išspausdinta Edinburge 1815 metais. Šiame kūrinyje aprašoma, kas per būtybės yra tie elfai, kuriuos esant misteris Kirkas, matyt, tvirtai tikėjo. Savo aprašymuose jis priskiria jiems tą galią ir ypatybes, kokias panašioms būtybėms paprastai teikia gėlų liaudies religija.

Bet štai kas gana keista: ganytojas Robertas Kirkas, anksčiau minėto traktato autorius, žmonių įsitikinimu, buvęs pats elfų pagrobtas — gal iš keršto už tai, kad per daug nušvietęs jų viešpatijos paslaptis. Apie šią katastrofą mes sužinome iš jo įpėdinio, velionio daktaro Patriko Grehemo, malonaus ir išsilavinusio žmogaus, kuris taip pat ganytojavo Aberfoile ir savosiose „Pertšyro apybraižose" neužmiršo mums papasakoti apie Dun Ši, arba apie „taikiuosius žmogučius".

meniniu tiltu, labai aukštu ir labai siauru. Tačiau mano vedlys pareiškė, kad šiaip kelias iš Kalnų Šalies į pietus eina per vadinamąją Fru brastą, kur galima prasigauti per šią gilią, vandeningą upę ir aplenkti visus išsišakojusius jos intakus; perbristi ten visuomet būdavę sunku, o dažniausiai ir visai neįmanoma. Žemiau Fru brastos nebuvo jokios perėjos ligi pat Stirlingo tilto, taigi Fortas sudarė lyg ir apsauginę liniją tarp Aukštutinės ir Žemutinės Škotijos — nuo savo ištakų beveik iki pat Frito, siauros įlankos, kur upė įteka į vandenyną. Vėlesni įvykiai, kuriuos mums teko regėti, priminė man oldermeno Džarvio pasakytą priežodį: „Fortas — tai kamanos laukiniams kalniečiams".

Už tilto nujoję dar kokią pusę mylios, mes sustojome prie vienos užeigos vartų, kur ketinome praleisti vakarą. Tai buvo troba, nė kiek ne geresnė ar net blogesnė už tą, kurioje pietavome; bet mažučiuose jos langeliuose spingsėjo šviesa, iš vidaus sklido balsai, ir visa tai žadėjo vakarienę bei nakvynę — o mes tam toli gražu nebuvome abejingi. Endrus pirmasis pastebėjo, kad ant pravirų durų slenksčio guli karklo šaka su nuluptą žieve. Jis atšlijo ir mums patarė neiti į vidų.

— Jau tikriausiai,— tarė Endrus,— koks nors jų vadas

Ganytojas Robertas Kirkas, rodos, vaikštinėjęs po nedidelę kalvą į vakarus nuo dabartinių pastoriaus namų,— po tą kalvą, kuri ir nūdien yra laikoma Dun Ši, tai yra „elfų kalnu", ir staiga jis parkritęs, apimtas kažkokio, kaip pasirodė žmonėms, priepuolio, o paskui buvo manoma, kad jis numiręs. Bet iš tikrųjų jį ištiko kitoks likimas.

„Misteris Kirkas buvo artimas giminaitis Grehemui Duchrėjui, dabartinio generolo Grehemo Stirlingo proseneliui. Netrukus po jo laidotuvių jis pasirodęs su tais pačiais drabužiais, su kuriais buvo parkritęs, vienam medikui, jo ir Duchrėjaus giminaičiui. „Eik,— tarė jis jam,— pas mano giminaitį Duchrėjų ir pasakyk jam, kad aš nenumiriau: aš parkritau apalpęs ir buvau nunešta į elfų šalį, kur ir dabar tebesu. Pasakyk, jog jam ir mano bičiuliams susirinkus į mano kūdikio krikštynas (jis buvo palikęs savo žmoną nėščią), aš pasirodysiu kambaryje, ir jeigu jis svies per mano galvą peilį, kurį laikys rankoje, aš būsiu išlaisvintas ir grįšiu gyventi tarp žmonių". Medikas, rodos, nesiskubino pranešti šios žinios. Misteris Kirkas jam pasirodė antrą kartą, grasindamas jį persekioti dieną naktį, kol jis įvykdys tai, kas jam pavesta, ir pagaliau tasai paklausė. Atėjo krikštynų metas. Visi sėdėjo už stalo; įslinko misterio Kirko pamėklė, tačiau lerdas Duchrėjus dėl kažkokio lemtingo atsitiktinumo neįvykdė įsakytos ceremonijos. Misteris Kirkas išėjo pro kitas duris, ir daugiau jo niekas nebematė. Žmonės tvirtai tiki, kad jis ir iki šiol tebegyvenąs elfų šalyje". („Sketches of Perthshire", 254 p.) (Autoriaus pastaba.)

arba žymus lerdas su saviškiais maukia čia juskebą[169] ir nenori, kad kas trukdytų; jeigu mes įvirsime kaip neprašyti svečiai, jie mums sutriuškins makaulės, kad išmoktume mandagumo, arba mums suvarys į pilvą durklą, tas taip pat labai galimas daiktas.

Aš pažvelgiau į misterį Džarvį, ir tasai šnibždomis patvirtino, kad „kartą per metus ir gegutė ne tuščiai užkukuoja".

Tuo tarpu, išgirdę arklių kanopų tapsėjimą, iš smuklės ir iš gretimų trobikių pasipylė pusnuogiai vaikigaliai ir įsispitrėjo į mus išvertę akis. Mums nulipus nuo balnų, niekas su mumis nepasisveikino, niekas nepasisiūlė paimti mūsų arklių, ir į visus savo klausimus tegalėjome išgirsti vien beviltišką atsakymą: „Ha niel sasenach"[170].

Tačiau garbusis oldermenas, būdamas patyręs žmogus, surado būdą priversti juos kalbėti angliškai.

— O jeigu aš tau duosiu bobį[171],— tarė jis kokių dešimties metų pampliui, besisiaustančiam sudėvėto pledo skarmalais,— ar suprasi tuomet angliškai?

— Taip, taip, tada suprasiu,— atsakė vaikiūkštis labai gražia anglų kalba.

— Tai nueik, vyruti, ir pasakyk savo mamytei, kad atjojo du sasenachai džentelmenai ir nori su ja pasikalbėti.

Tuo metu pasirodė ir šeimininkė su degančia egline skala rankoje. Būdami apsčiai sakingi, tokios rūšies deglai (paprastai jie imami iš durpynų) liepsnoja žaižaruodami ryškia ugnim, ir kalniečiai dažnai juos naudoja vietoj žvakių. Balana apšvietė šiurpų ir susirūpinusį moters veidą; ji buvo išbalusi, liesa ir gana aukšta, apsivilkusi nešvaria ir suplyšusia lyg kokia suknia, kuri net kartu su pledu arba languota skara vargiai galėjo patenkinti padorumo reikalavimus ir jau jokiu būdu nešildė. Juodi moters plaukai, lendą iš po kyko nešukuotomis sruogomis, ir keistas, sutrikęs žvilgsnis, kurį ji įsmeigė į mus,— visa tai mums priminė raganą, sutrukdytą atlikinėjant demoniškas apeigas. Ji griežtai atsisakė įsileisti mus į vidų. Mes susijaudinę ginčijomės, sakėme, kaip toli esame keliavę, kaip nuvargę mūsų arkliai, pateikėme tą neginčija-

[169] Juskebas — namuose varyta škotiška degtinė.

[170] Angliškai nesuprantu (*gel.*).

[171] Bobis — senovinė škotų varinė moneta, maždaug šešių pensų vertės.

mą faktą, kad nerasime nakvynės arčiau kaip Kalandere, o iki jo, pasak oldermeno, dar septynios škotiškos mylios. (Kiek tai sudaro matuojant angliškai, aš niekuomet negalėjau tikrai sužinoti; bet manau, kad reikia skaičiuoti maždaug dvigubai). Atkakli šeimininkė su panieka atmetė mūsų reikalavimus. „Verčiau toliau pajojėti, negu blogai apsinakvoti",— tarė jinai mums Žemutinės Škotijos tarme, nes buvo kilusi iš Lenokso; jos namus užėmę svečiai, kuriems nepatiksią, jeigu juos trukdysią pašaliniai. Ji ir pati nežinanti, kas jie per žmonės ir ko jie laukią atvykstant,— lyg ir raudonšvarkiai iš įgulos (paskutiniuosius žodžius ji ištarė pašnibždomis ir labai reikšmingai).

— Oras puikiausias,— kalbėjo toliau ji,— nakvynė atvirame ore atvėsins jūsų kraują; jūs galite gulti nenusirengę, kaip kad miega daugelis džentelmenų kelionės metu; krūmuose, išsirinkus gerą vietelę, visai ne taip jau drėgna, o arklius galima išginti į kalną, niekas jums dėl to nė pusės žodžio nesakys.

— Klausykite, geroji moteriške,— tariau aš, kai tuo tarpu garbusis oldermenas dūsavo, nežinodamas, kam ryžtis,— kai valgėme pietus, praėjo jau šešios valandos, ir nuo to laiko neturėjome burnoje nė kąsnelio. Aš tikrai mirštu iš bado, ir man visai ne prie širdies nakvoti nevakarieniavus čionykščiuose jūsų kalnuose. Aš būtinai turiu įeiti į jūsų užeigą. Atsiprašykite, kaip tik galite, savo svečius ir pasakykite, kad prie jų prisidės dar du trys keleiviai. Endrau, nuvesk arklius į tvartą.

Hekatė[172] pažiūrėjo į mane sumišusi ir pratarė:

— Kai žmogus užsispyręs, ką jam padarysi? Jeigu jis nori lįsti velniui ant ragų, telenda! Ir kokie ėdrūnai tie anglai: jis suvalgė šiandien visus pietus ir veikiau rizikuotų netekti gyvybės ir laisvės, negu likti be karštos vakarienės! Padėkite kepsnį ir pudingą anapus Tofeto[173] duobės, ir anglas šoks per ją jų pasiimti. Aš nusiplaunu rankas. Eikite paskui mane, meldžiamasis,— kreipėsi jinai į Endrų,— aš jums parodysiu, kur pastatyti arklius.

Prisipažinsiu, kiek sumišau, išgirdęs tokias šeimininkės kalbas, aiškiai įspėjančias dėl artėjančio pavojaus. Tačiau

---

[172] Hekatė — vienas iš vardų, kuriais vadinosi Mėnulio deivė Diana, burtininkių globėja.

[173] Vieta netoli Jeruzalės, kur buvo suvežamos viso miesto atmatos.

pareiškęs savo nutarimą, nenorėjau jo atsisakyti ir drąsiai įėjau į vidų. Vos nenusilaužęs kojų į pintinę durpių ir kažko užraugtą statinę, kurių viena ir kita stovėjo abipus siauro tako, aš atvėriau išklypusias, beveik išgriuvusias duris, padarytas ne iš lentų, o supintas iš virbų, ir, lydimas oldermeno, įžengiau į didžiausią šio škotiškojo vilkstinių kiemo salę.

Pietiečio akiai ji atrodė gana nepaprasta. Viduryje, kurstoma durpėmis ir sausais žagarais, linksmai pleveno ugnis. Bet dūmai, nerasdami kur kitur išeiti, tik pro skylę stoge, vinguriavo ties gegnėmis ir juodais kamuoliais tvyrojo palubėje per penkias pėdas nuo aslos. Apatinę patalpos dalį gana gerai vėdino daugybė oro srovių, kurios skverbėsi ugnies link pro suirusius pintinius rėmus, atstojančius duris, ir pro dvi ketvirtaines angas, matyt, turinčias vadintis langais, kurių viena buvo uždengta skara, o kita — sudriskusiu sijonu, bet daugiausia pro visokius vos pastebimus tarpelius lūšnos sienose: sukrautos iš akmenų bei durpių ir sutvirtintos moliu, šios sienos leido orą pro daugybę plyšių plyšelių.

Prie seno ąžuolinio stalo, stovinčio netoli ugnies, sėdėjo trys vyrai, matyt, nakvotojai, kuriais negalima buvo nesusidomėti. Du buvo apsirengę kalniečių drabužiais; vienas jų mažas, tamsaus gymio žmogutis su gyva, besikeičiančia ir irzlia veido išraiška, vilkėjo truzais — siauromis kelnėmis iš ypatingos languotos megztos medžiagos. Oldermenas šnibžtelėjo, kad jis, matyt, esanti svarbi persona, nes truzus čia mūvį tiktai dunjevasalai[174], ir esą nelengva juos išausti pagal kalniečių skonį.

Kitas kalnietis buvo labai aukštas, tvirtas vyras, rudaplaukis, strazdanotas, atsikišusiais skruostikauliais, ilgu smakru — tipiško škoto karikatūra. Jo pledas skyrėsi nuo to, kuriuo gaubėsi jo bendras, jame buvo daug raudonos spalvos, o ano pledo langeliuose vyravo juoda ir tamsiai žalia spalva. Trečiasis, sėdįs prie to paties stalo ir apsirengęs miestiškai, buvo drąsus, iš pažiūros stiprus žmogus; jo žvilgsnis smigo tiesiai, ir laikėsi jis kariškai; jo liemenę puošė turtingi ir prašmatnūs siuvinėjimai, o trikampė skrybėlė buvo siaubingai plati; špaga ir pora

[174] Taip buvo vadinami Aukštutinės Škotijos džentelmenai, paprastai jauniausi kilmingų šeimų sūnūs; jie gaudavo valdyti žemes, tačiau vis dėlto klausydavo savo vado valios. (Autoriaus pastaba.).

pistoletų gulėjo priešais jį ant stalo. Abu kalniečiai buvo įsmeigę priešais save į stalo lentą durklus — ženklas, kaip man vėliau buvo paaiškinta (keistas ženklas!), kad jų pasitarimo neturi nutraukti joks ginčas. Alavinis ąsotis, kuriame tilpo maždaug angliška kvortą juskebo — beveik degtinės stiprumo gėrimo, kurį kalniečiai varo iš salyklo ir neatskiedę geria gerokais kiekiais,— puikavosi viduryje stalo prieš garbiuosius vyrus. Stiklinė šukė su medine kojele visiems trims atstojo taurę, kuri ėjo iš rankų į rankas beveik neįsivaizduojamu greitumu, ypač žinant, koks stiprus buvo gėrimas. Šie žmonės šnekėjosi garsiai ir karštai, kartais gėliškai, kartais angliškai. Dar vienas kalnietis, susisupęs pledu, gulėjo asloje, padėjęs galvą ant akmens, pridengto tik šiaudų kuokštu, ir miegojo arba dėjosi miegąs, abejingas viskam, kas vyko aplinkui. Jis irgi tikriausiai buvo atsitiktinis pakeleivis, nes gulėjo apsirengęs, su kardu ir skydu — įprastais jo tautiečių ginklais kelionėje. Įvairaus dydžio gultai stovėjo pasieniais — vieni iš lentgalių, kiti — iš gluosnio vyčių arba perpintų šakelių; juose miegojo namiškių šeima — vyrai, moterys, vaikai; jų poilsio vietą tedengė dūmai, besklandą kamuoliais viršuje, apačioje ir visur aplinkui.

Mes įėjome taip tyliai, o mano aprašytieji išgėrovai buvo taip karštai įsitraukę į pašnekesį, kad kurį laiką mes likome nepastebėti. Bet aš pamačiau, kaip kalnietis, gulįs prie ugnies, mums peržengus slenkstį, kilstelėjo ant alkūnės ir, prisidengęs pledu apatinę veido dalį, dvi tris sekundes atidžiai žvelgė į mus, paskui vėl išsitiesė ir, rodos, iš naujo nugrimzdo į miegą, kurį buvo pertraukęs mūsų pasirodymas.

Mes priėjome prie ugnies (po ilgos kelionės ir po rudens vakaro vėsos kalnuose malonu buvo į ją žiūrėti) ir, šūktelėję šeimininkę, pirmą kartą atkreipėme anksčiau už mus atvykusių svečių dėmesį. Šeimininkė priėjo, bailiai ir išgąstingai žvilgčiodama čia į mus, čia į kitą draugiją, ir neryžtingai atsakė, mums paprašius paduoti ko nors valgyti.

— Jinai nežino,— tarė šeimininkė,— vargu jinai namuose ką nors rastų.— Ir čia pat savo atsaką sušvelnino patikslindama: — Tai yra ką nors tinkamo tokiems svečiams.

Aš ją patikinau, kad vakarienės kokybė mums nesvar-

bu, paieškojau akimis, kur prisiglausti, ir, neradęs nieko geresnio, pastačiau seną vištų narvą vietoj kėdės misteriui Džarviui, o pats, apvertęs suklypusį kubiliuką, įsitaisiau ant jo. Vos mums susėdus, įėjo Endrus Ferservis ir atsistojo už mūsų. Čiabuviai, kaip aš galiu juos pavadinti, tebespoksojo į mus, nenukreipdami akių, tartum sutrikę dėl savavališko mūsų įsibrovimo, o mes, arba bent aš, dėdamiesi abejingi, stengėmės neparodyti nors truputį slapčia nerimaująs, nežinodami, kaip būsime priimti tų, kurių pirmenybės teisę taip beatodairiškai pažeidėme.

Pagaliau tasai kalnietis, kuris buvo žemesnio ūgio, kreipdamasis į mane, puikiausia anglų kalba ir be galo išdidžiu tonu tarė:

— Jūs, kaip matau, tvarkotės čia lyg namie, sere?

— Kaip visuomet,— atsakiau aš,— kai užeinu į viešbutį.

— Ir tamstos nematėte,— tarė aukštasis kalnietis,— nematėte baltos šakos ant slenksčio, rodančios, kad namas užimtas šentelmenų?

— Aš nesakau pažįstąs šios šalies papročius; bet tegu man kas paaiškina,— atkirtau,— kokiu būdu trys asmenys turi teisę palikti visus kitus keleivius be vienintelio prieglobsčio per daugelį mylių aplinkui, kur būtų galima pasistiprinti ir rasti nakvynę?

— Jūs neturite jokios teisės,— tarė oldermenas.— Mes nieko nenorime užgauti, bet nėra tokio įstatymo ir teisės! Verčiau tegu kvorta geros baltakės išspręstų ginčą, mes esame taikūs žmonės ir galime...

— Velniop jūsų baltakę, sere! — tarė tretysis ir nirtulingai pasitaisė ant galvos trikampę.— Mums nereikia nei jūsų degtinės, nei jūsų draugystės.

Jis pasikėlė nuo suolo. Jo bičiuliai irgi atsistojo, pusbalsiu šnekėdamiesi, taisydamiesi pledus, šnirpštaudami ir pūsdami šnerves, kaip kad paprastai daro jų tautiečiai, norėdami patys save įniršinti.

— Aš jus įspėjau, džentelmenai, kad gero nelauktumėte,— tarė šeimininkė,— o jūs neklausėte. Nešdinkitės lauk iš mano namų, nekelkit man čia maišaties! Šito tai jau nebus, kad Džini Mak Alpin namuose kas nors patrikdytų džentelmeną ir kad jinai supykus tylėtų. Nenaudėliai veltėdžiai anglai bastosi naktį keliais ir kliudo doriems džentelmenams, kai jie ramiai sau gurkšnoja prie židinio!

Kitu metu aš būčiau prisiminęs lotynišką patarlę:

Dat veniam corvis, vexat censura columbas.[175]

Bet neturėjau laiko klasikinėms citatoms, nes, kaip iš visko aiškėjo, susirėmimas buvo neišvengiamas, ir aš taip įtūžau dėl nesvetingo ir įžūlaus sutikimo, kad nieko nebūčiau paisęs, jeigu manęs nebūtų trikdęs rūpestis dėl misterio Džarvio, kuris nei tarnybinėmis savo pareigomis, nei kūno sudėjimu netiko panašiems nuotykiams. Tačiau pamatęs anuos atsistojant, aš irgi pašokau ir, numetęs nuo pečių savo apsiaustą, pasiruošiau gintis.

Mūsų trys prieš tris,— tarė žemaūgis kalnietis, nužvelgdamas mūsų draugiją,— jeigu jūs esate padorūs žmonės, įrodykite!

Ir išsitraukęs iš makščių platų kardą jis žingtelėjo link manęs. Aš atsistojau į gynimosi poziciją ir, suprasdamas savo ginklo — rapyros — pranašumą, nė kiek nebūgštavau dėl kovos pasekmių. Garbusis oldermenas netikėtai užsiplieskė. Išvydęs priešais save milžiną kalnietį, ištraukusį iš makščių ginklą, jis čiupo už savo kalavijo (kaip jis jį vadino) rankenos ir truktelėjo kartą kitą, bet įsitikinęs, kad kalavijas nelinkęs skirtis su makštimis, kuriose tvirtai laikėsi dėl rūdžių ir ilgo nenaudojimo, jis griebė vietoje ginklo raudonai įkaitusį žagrės rėmą, kuris buvo vartojamas vietoj žarsteklio ugniai maišyti, ir ėmė darbuotis juo taip sėkmingai, kad jau po pirmo antpuolio padegė kalniečiui pledą, priversdamas priešą atsitraukti iki pagarbaus nuotolio ir užsigesinti ant savęs ugnį. O Endrus, kuriam teko kovoti su Žemutinės Škotijos kariauninku, dingo — liūdna ir sakyti — pačioje kautynių pradžioje. Bet jo priešininkas, šūktelėjęs: „Kovojam garbingai!" — matyt, nusprendė tauriai nedalyvauti peštynėse. Tuo būdu abi pusės, pradėdamos kovą, kiekybiškai buvo lygios. Aš stengiausi tik nuginkluoti priešininką, tačiau vengiau prie jo prieiti labai arti, bijodamas durklo, kurį jis laikė kairėje rankoje, nukreipdamas juo mano rapyros smūgius; tuo tarpu garbiajam oldermenui, nepaisant pirmojo puolimo sėkmės, buvo riesta: jo ginklo svoris, jo paties apkūnumas ir įsikarščiavimas sparčiai jam sekino jėgas; jis pūkštė visas uždusęs, ir jo gyvybė beveik jau priklausė

[175] Varnai atlaidžiai sutinkami, prie balandžių kimbama (*lot.*).

nuo nugalėtojo malonės, tik tuo tarpu miegąs kalnietis pašoko nuo aslos, kur gulėjo laikydamas ištrauktą kardą vienoje rankoje bei skydą kitoje, ir puolė tarp visiškai išsekusio oldermeno ir jo priešininko, tardamas:

— Pati valgiau Glasko miesto duoną ir, garbės žodis, žūtbūt kovosiu už oldermeną Šarvį Aberfoilo klachane!

Ir paremdamas savo žodžius darbais, netikėtas pagalbininkas ėmė švilpauti savo kalavijo smūgiais apie ausis savo gentainiui, kuris, nė kiek nesumišęs, su kaupu atkirsdinėjo kiekvieną mojį. Bet abu vikriai atmušinėdami smūgius apvaliais mediniais skydais, aptrauktais oda ir apkaltais vario skiautelėmis, kovotojai savo ginklais kėlė kur kas didesnį žvangesį ir skambesį, negu grėsė vienas kitam kūno sužalojimu. Iš tikrųjų pasirodė, kad visa tai buvo greičiau triukšmingo narsumo parodymas, negu rimtas mėginimas pakenkti; Žemutinės Škotijos džentelmenas, kuris, kaip minėjau, susirėmimo pradžioje, neturėdamas priešininko, pasitraukė į šalį, dabar teikėsi prisiimti arbitro ir taikintojo vaidmenį.

— Šalin rankas! Šalin rankas, gana! Kova ne žūtbūtinė! Ateiviai pasirodė garbingi vyrai ir davė prideramą satisfakciją. Nėra pasaulyje žmogaus, kuris taip rūpintųsi savo garbe kaip aš, tačiau bereikalingo kraujo praliejimo nemėgstu.

Aš, žinoma, neturėjau ypatingo noro tęsti kovą; mano priešininkas taip pat, matyt, buvo linkęs įkišti savo kardą į makštis; garbųjį oldermeną, kuris vis dar negalėjo atsipūsti, galima buvo laikyti *hors de combat*[176]; o du mūsų gladiatoriai nutraukė savo rungtynes taip pat noriai, kaip ir buvo jas pradėję.

— O dabar,— tarė garbusis džentelmenas, atlikęs tarpininko vaidmenį,— išgerkime ir pasišnekėkime kaip dori žmonės; troboje užteks vietos visiems. Tegu šis šaunus kresnas džentelmenas, kuris, rodos, vos kvapą beatgauna po to, kas čia įvyko, aš pasakyčiau, menko apsipešiojimo, užsako ąsotį baltakės, aš pastatysiu kitą kaip arčilou[177], ir mes gersime broliškai, sudėtinai.

---

[176] Išėjusiu iš rikiuotės (*pranc.*).

[177] Archilowe — nežinomos kilmės žodis, reiškia „susitaikinimo auka". (Autoriaus pastaba.)

— O, kas sumokės už naują, gerą mano pledą? — tarė aukštasis kalnietis. — Jame išdegė tokia skylė, kad galima pro ją iškišti kapūsto galvą. Kurgi matyta, kad garbingas džentelmenas kautųsi žarsteklių?

— Teiskitės nesirūpinti dėl to nereikės vargti, — tarė garbusis oldermenas, kuris jau atsipūtė ir patenkintas, kad gana narsiai pakovojo, anaiptol nebuvo linkęs spręsti naują ginčą tuo pačiu sunkiu ir abejotinu būdu. — Jeigu aš kaukštelėjau kam per galvą, — tarė jis, — tai duosiu ir trauklapį. Jūs gausite naują pledą geriausios rūšies, iš savo klano spalvų, — tik pasakykite, kur jums jį atsiųsti iš Glazgo.

— Man nėra reikalo sakyti savo klano, — aš, kaip visiems žinoma, iš karaliaus klano,[178] — tarė kalnietis, — bet jūs kaip pavyzdį galite paslimti mano pledo skiautelę, — tfu, kad jį kur galas, nuo jo atsiduoda svilinta avino galvą! Vienas džentelmenas, mano pusbrolis, kai iš Glenkro ves parduoti kiaušinius, užeis jo pas jus per šventą Martyną ar kada nors maždaug tuo laiku, — jūs tik nurodykite, kur gyvenate. Bet vis dėlto, gerasis mano džentelmene, kai kitą kartą stosite į kautynes, jūs iš pagarbos priešininkui kariaukite savo kardu, jeigu jau jį nešiojate, — o ne žagrės rėmu ar žarsteklių kaip laukinis indėnas!

— Duodamas garbės žodį, pasakysiu, — tarė garbusis oldermenas, — kiekvienas gelbstisi iš padėties, kaip gali. Mano špaga nematė šviesos nuo kautynių ties Botvelio tiltu, kai ją juosėjo mano tėvas, duok Viešpatie jam amžiną atilsį! Aš gerai nežinau, ar teko jai ir tuomet išlįsti iš makščių, nes mūšis truko neilgai. Šiaip ar taip, geležtė visai priskreto prie makščių, ir aš dabar niekaip negalėjau jos ištraukti; tuo įsitikinęs, griebiau pirmą pakliuvusį daiktą, galintį man atstoti ginklą. Aišku, kautynių dienos man jau praėjo, bet vis dėlto aš nemėgstu kantriai kęsti įžeidimo. Tačiau kurgi tas šaunus vaikinas, kuris taip geraširdiškai mane užstojo? Aš išgersiu su juo stiklą baltakės, nors man po to niekad nebetektų gerti kito.

Bet kariauninko, kurio teisėjas ieškojo akimis, jau seniai nebebuvo. Jis išėjo, nepastebėtas misterio Džarvio, vos tik baigėsi peštynės, bet vis tiek aš suspėjau jį pažin-

[178] Tai yra iš Stiuartų klano.

ti: toks laukinis veidas, gauruoti rudi plaukai buvo, žinoma, ne kieno kito, o senojo mūsų pažįstamo Dugalo, pabėgusio Glazgo kalėjimo raktininko. Aš šnibždomis pasakiau teisėjui, ką buvau pastebėjęs, ir tasai, taip pat prislopinęs balsą, atsakė:

— Gerai, gerai. Matau jums pažįstamas žmogus labai teisingai pasakė, jog nenaudėliui Dugalui kartais blyksteli sveiko proto kibirkštėlė; pažiūrėsiu, pagalvosiu, ar negalima ko nors jo labui padaryti.

Sulig tais žodžiais jis atsisėdo prie stalo ir, kartą kitą giliai atsidusęs, lyg atsipūsdamas, pašaukė šeimininkę:

— Dabar, mamyte, kai įsitikinau, kad mano pilvas neliko skylėtas,— o dėl šito visai pagrįstai galėjau nuogąstauti, sprendžiant iš tų dalykų, kurie dedasi jūsų namuose,— manau, kad man būtų geriausia kuo nors jį pripildyti.

Šeimininkė, tapusi įsikūnijusiu paslaugumu, vos tik audra praslinko pro šalį, tučtuojau ėmė taisyti mums vakarienę. Ir iš tiesų, niekas manęs taip nestebino per visą šį nuotykį, kaip nepaprastas ramumas, su kuriuo šeimininkė ir visi jos šeimynykščiai stebėjo įsismarkavusį savo namuose karo mūšį. Šita mieloji moteris tiktai rikteléjo kažkuriam savo tarnui:

— Laikykite duris — duris laikykite! Nors užmušk, neišleisiu nieko, kol bus sumokėta už nakvynę.

O vaikai ir namiškiai, miegantieji ant šeimynai skirtų gultų pasieniais, tiktai kilstelėjo kiekvienas savo guolyje kaip buvo, be marškinių, pažiūrėjo į peštynes, įvairiais balsais ištarė: „Oi, oi!", destis kokio buvo amžiaus ir lyties, ir vėl giliai įmigo,— man rodos, dar prieš mums įsidedant kardus į makštis.

Tačiau dabar smuklininkė plušėte plušėjo, norėdama mums pataisyti ką nors užkąsti, man besistebint, labai greitai ėmė spirginti keptuvėje skanų patiekalą iš smulkiai pjaustytos elnienos ir pagamino taip gerai, kad jis visiškai galėjo patenkinti jei ne epikurietį, tai bent išalkusį keliautoją. Tuo tarpu ant stalo atsirado degtinės, kurią gerdami kalniečiai, nors ir labai mėgstą svaiginamąjį savo gėrimą — juskebą, anaiptol neparodė pasišlykštėjimo — greičiau net priešingai, o džentelmenas iš Žemutinės Škotijos, taurei apėjus vieną ratą, pareiškė norą sužinoti, kas mes tokie ir kur keliaujame.

— Mes esame Glazgo miesto gyventojai, jeigu patinka jūsų gerbiamybei,— tarė garbusis oldermenas, dėdamasis nusižeminęs,— ir vykstame į Stirlingą surinkti šiokių tokių pinigėlių, kuriuos mums ten kai kas yra skolingi.

Per savo kvailumą aš buvau nepatenkintas, kad jis sumanė taip kukliai mus apibūdinti; bet prisiminęs duotą pažadą tylėti, leidau savo bendrakeleiviui tęsti pašnekesį, kaip atrodė geriau. Ir tikrai, Vili, kai aš prisiminiau, kad ne tik įtraukiau garbingą žmogų į tolimą kelionę, kuri jau savaime jam buvo gana sunki (jis buvo, nepamirškite, labai nepaslankus, tiesiog neišjudinamas), bet dar per mane jis atsidūrė mirtiname pavojuje,— kaip aš galėjau nebūti jam atlaidus? Priešingos pusės oratorius, patraukęs nosimi, niekinamai nusitvėrė jo žodžių:

— Niekas daugiau jums, Glazgo pirkliams, ir nerūpi, nieks jums daugiau ir nerūpi — tik bastytis iš vieno Škotijos galo į kitą ir begėdiškai kamuoti dorus žmones, kurie galbūt tokie kaip aš, tik atsitiktinai praleido mokėjimo terminą.

— Jeigu mūsų skolininkai būtų visi tokie garbingi džentelmenai, kokiu laikau jus, Garschatachinai,— pertarė jį teisėjas,— iš širdies pasakysiu, mes nesivargintume, nes jie patys atvyktų mūsų aplankyti.

— Ė... kas? kaip? — šūktelėjo tasai, kurį jis pavadino vardu.— Štai tikra, kaip tai, kad aš gyvenu duona (taip pat nereikia užmiršti, jautiena ir degtine),— juk tai senas mano draugas, Nikolas Džarvis, geriausias žmogus, kažkada skolinęs pinigus pagal pakvitavimą jų stokojančiam džentelmenui. Ar tik ne į mūsų kraštą keliaujate? Ar nesiruošėte užsukti į Endriką pas Garschatachiną?

— Ne, garbės žodis, ne, misteri Galbreitai,— atsakė garbusis oldermenas.— Turiu kitų rūpesčių. O aš maniau, kad jūs paklausite, ar tik neatvykau patirti, kaip mūsų reikalai išmokant kasmetinę nuomą už vieną žemės sklypelį, kurį aš paveldėjau.

— Bala jos nematė, tos nuomos! — tarė lerdas nuoširdžiausiai nusiteikusio žmogaus tonu.— Velniai mane rautų, jeigu aš leisiu jums kalbėti apie reikalus, kai susitikome šičia, taip arti mano gimtinės. Bet matykite, kaip pa-

keičia žmogų jojamosios kelnės ir džozefas[179] — aš nepažinau seno savo draugo, dekano!

— Jums leidus — oldermeno,— pataisė jį mano bendrakeleivis.— Bet aš žinau, kas jus suklaidino; žemė buvo užrašyta mano velioniui tėvui, o jis buvo dekanas; ir jo vardas, kaip ir mano — Nikolas. Man regis, kad po jo mirties nei pagrindinė suma, nei kasmetinė nuoma man nebuvo išmokama,— šitai, be abejo, leido suklysti.

— Gerai, velniai ją griebtų, tą klaidą ir visa, dėl ko ji padaryta! — atsakė misteris Galbreitas.— Bet aš džiaugiuosi, kad jus išrinktas į miesto tarybą. Džentelmenai, prisipilkime taures! Į mano puikiojo draugo, oldermeno Nikolo Džarvio, sveikatą! Dvidešimt metų pažinojau jo tėvą ir jį patį. Išgerėte? Iki dugno? Prisipilkime po kitą taurę! Už tai, kad jis netrukus taptų provostu — taip, taip, provostu! Išgerkime už lordą provostą Nikolą Džarvį! O tiems, kurie ims teigti, kad Glazgo miešte galima rasti šioms pareigoms tinkamesnį žmogų, tiems aš, Dunkanas Galbreitas iš Garschatachinų klano, patariu neprasižioti apie tai man girdint — tai ir viskas!

Sulig tais žodžiais Dunkanas Galbreitas karingai nusitvėrė ranka skrybėlės ir įžūliai atsmaukė ją ant ausies. Degtinė, matyt, pasirodė kalniečiams geriausiai pateisinanti šiuos giriamuosius tostus, ir jie abu išmaukė „į sveikatą", visai nesigilindami į prasmę. Paskui jie įsišneko su misteriu Galbreitu gėlų kalba, kurią tasai kuo geriausiai mokėjo; kaip aš vėliau sužinojau, jis gyveno Kalnų Šalies kaimynystėje.

— Aš puikiausiai pažinau šelmį iš pat pradžių,— pašnibždėjo man garbusis oldermenas.— Bet kai virė kraujas ir buvo ištraukti iš makščių kardai, kas galėjo pasakyti, ar jam kartais nebūtų šovę į galvą kaip kitaip atsiteisti man skolą? Ne taip jau greitai jis šiaip ją sumokės. Bet jis doras vaikinas ir jo gera širdis; jis nedažnai pasirodo Glazgo rinkoje, bet siunčia mums nemaža elnienos ir kurtinių. Dėl savo pinigėlių nesielvartauju. Mano tėvas, dekanas, labai gerbė Garschatachinų šeimą.

Kadangi vakarienė dabar buvo jau beveik pagaminta, ėmiau ieškoti akimis Endraus Ferservio, bet nuo tos va-

---

[179] D ž o z e f a s — seno kirpimo švarkas, skirtas jojimui, su sagomis nuo viršaus iki apačios.

landėlės, kai prasidėjo grumtynės, ištikimojo mano ginklanešio niekur nebuvo matyti. Tačiau šeimininkė pareiškė spėjanti, kad mūsų tarnas nuėjęs į arklidę, ir pasisiūlė mane ten nuvesti su žiburiu. Jos vaikai, pasakojo jinai, kad ir kaip besistengę, vis tiek neprikalbėję jo atsiliepti, ir iš tiesų ji nenorėtų taip vėlai eiti į tvartą viena. Ji esanti vieniša moteris, ir visiems žinoma, kaip Braunis[180] Benigaske suvedžiojęs Ardnagovano smuklininkę; „mes seniai žinome, kad Braunis buvo įjunkęs į mūsų arklidę, dėl to ir neapsibūna pas mus nė vienas arklininkas".

Vis dėlto ji palydėjo mane į menką daržinėlę, kur buvo pastatyti nelaimingieji mūsų arkliai ir jų vaišėms paduota šieno, kurio kiekvienas šapelis buvo storas kaip žąsies plunksnos spaiglys; ir šičia aš tučtuojau įsitikinau, kad ji visai ne dėl to išvedė mane nuo svečių, jog bijojo piktosios dvasios.

— Perskaitykite,— tarė ji, mums priėjus prie arklidės durų, ir įbruko man į ranką popieriaus skiautelę.— Ir dėkui Dievui, kad aš šituo nusikračiau! Čia tau ir karaliaus kareiviai, ir anglai, ir kateranai[181], ir arkliavagiai, plėšimai ir galvažudystės — ne, dorai moteriai ramiau būtų gyventi pragare negu Kalnų Šalies pasienyje.

Sulig tais žodžiais ji atidavė man sakingą balaną ir grįžo į vidų.

XXIX SKYRIUS

Kalnuos girdėt trimitai, o ne lyros,
Mak Gregoras ragu sušaukia vyrus.

Džono Kuperio atsakas Alanui Ramsėjui

Aš sustojau prie arklidės durų, jeigu taip galima buvo pavadinti tą vietą, kur arkliai glaudėsi kartu su ožkomis, paukščiais, kiaulėmis ir karvėmis,— po vienu stogu su tro-

[180] Braunis (Rudasis) — piktoji dvasia.

[181] Kateranai — Aukštutinės Škotijos nereguliarių būrių kareiviai; žmonės taip vadino ir plėšikus bei piratus.

ba; betgi tatai buvo ir savotiška prašmatnybė, nežinoma kitiems kaimo gyventojams ir priskiriama, kaip aš vėliau sužinojau, be galo didelei Džini Mak Alpin, mūsų šeimininkės, puikybei; šitoji patalpa turėjo atskiras duris, ir dvikojai jos svečiai naudojosi kitomis. Pasišviesdamas balana, aš įskaičiau drėgnoje suglamžytoje bei nešvarioje popieriaus skiautelėje tokias eilutes, adresuotas: „Misteriui F. O., jaunajam džentelmenui, saksui, į pagarbias jo rankas". Laiškas skambėjo taip:

„Sere,

Vanagai išskrido medžioklėn, taigi aš negaliu skirti pasimatymo jums ir gerbiamam savo giminiečiui, N. D., Aberfoilo klachane, kaip buvau numatęs. Prašau jus, kiek bus galima, be reikalo nebendrauti su tais, kuriuos jūs ten rasite; tai gali sudaryti nemalonumų. Asmeniu, kuris perduos jums šį laišką, galima pasitikėti; jis palydės jus į tą vietą, kur aš, Dievo padedamas, galėsiu saugiai pasimatyti su jumis,— jeigu jūs ir mano giminietis panorėsite aplankyti vargingus mano namus, kur aš, priešų pykčiui, dar galiu priimti draugus taip vaišingai, kaip priima škotas, ir kur mes iškilmingai išgersime į jums pažįstamos D. V. sveikatą bei pašnekėsime apie jums žinomus dalykus, kuriuos įvykdyti, aš tikiuosi, galėsiu jums padėti. Baigdamas lieku, kaip sako džentelmenai, pasiruošęs jums patarnauti

R. M. K."

Laiško turinys mane labai nuliūdino; jame, aišku, buvo nukeliama toliau vietos ir laiko atžvilgiu toji pagalba, kurią tikėjausi gauti iš Kempbelo. Bet vis tiek buvo malonu patirti, kad jis, kaip ir anksčiau, yra pasiruošęs man padėti, o be jo aš nesitikėjau atgauti tėvo dokumentų. Todėl nusprendžiau klausyti jo nurodymų ir laikydamasis visiško atsargumo su atvykėliais, pirmai progai pasitaikius, išsiteirauti iš šeimininkės, kaip pasimatyti su šia paslaptinga asmenybe.

Visų pirma man reikėjo susiieškoti Endrų Ferservį. Keletą kartų šūktelėjau jį vardu, apžiūrėjau visus tvarto kampus, rizikuodamas padegti tą daržinėlę,— ir būčiau padegęs, jeigu du trys šieno ir šiaudų gniutulai nebūtų skendėję šlapių pakratų ir mėšlo gausybėje. Pagaliau į mano vis kartojamus šūksnius: „Endrau Ferservi! Endrau!

Žioply! Asile! Kur tu?" — atsiliepė vos girdimas „šičia" ir toks graudus, tartum iš tikrųjų būtų dejavęs pats Braunis. Aš žingtelėjau balso link ir prasigavau į tvarto kampą, kur užlindęs už statinės, pilnos plunksnų, nupeštų nuo visų paukščių, kuriems teko žūti apsistojėlių labui per šį mėnesį, sėdėjo narsusis Endrus. Ir jėga, ir įsakinėdamas bei įkalbinėdamas, aš priverčiau jį išlįsti į gryną orą. Pirmieji jo žodžiai buvo:

— Aš doras žmogus, sere.

— Kas, po velnių, klausia apie tavo dorumą? — tariau aš.— Ir kuriems galams tas dorumas mums dabar reikalingas? Aš prašau, kad eitum ir patarnautum mums per vakarienę.

— Taip,— pakartojo Endrus, vargu ar suprasdamas, ką jam pasakiau,— aš doras žmogus, nors ir kaip oldermenas mane juodintų. Teisybė, aš, kaip ir daugelis nuodėmingųjų, pernelyg prisirišęs prie pasaulio, prie jo gėrybių, bet vis tiek aš doras žmogus; nors ir šnekėjau, kad paliksiu jus pelkėse, bet iš tikrųjų, Dievas mato, visai neketinau jūsų pamesti ir sakiau tik šiaip sau — kaip žmonės besiderėdami tauškia visokius niekus, kad tik daugiau iššnekėtų savo naudai. Aš labai myliu tamstos gerbiamybę, nors ir esate toks jaunas, ir nebūčiau taip lengvai su jumis persiskyręs.

— Kur tu suki, po velnių! — pertariau aš.— Juk, rodos, viskas kiekvieną kartą susiklodavo taip, kaip tu norėdavai. Argi ne? Nejaugi tu kas valandą nei iš šio, nei iš to vis grasini mane paliksiąs?

— Taip, bet ligi šiol apie atleidimą aš kalbėjau tiktai dėl fasono,— atsakė Endrus,— o dabar jau rimtai. Už jokias pasaulio gėrybes aš nejosiu toliau nė žingsnio su tamstos gerbiamybe; o jei paklausytumėt kvailo mano patarimo, tai ir patys tartumėt, kad geriau sulaužyti savo žodį, negu toliau keliauti. Iš širdies jus gerbiu ir esu įsitikinęs, kad jus ir draugai pagirtų, jeigu mestumėt patrakėliškus sumanymus ir imtumėt gyventi ramiai bei išmintingai. Jokiu būdu negaliu jūsų toliau lydėti, jeigu net žinočiau, kad be palydovo ir patarėjo jūs paklysite ir žūsite kelionėje. Vykti į Rob Rojaus šalį — tai tiesiog gundyti apvaizdą.

— Rob Rojaus? — pakartojau aš nustebęs.— Tokio aš nepažįstu. Kas čia vėl per gudrybės, Endrau?

— Sunku,— tarė Endrus,— labai sunku, kai netikima žmogumi, sakančiu šventą teisybę,— ir tik dėl to, kad vieną kitą sykį jis per daug pasakė ir truputėlį pamelavo reikalui ištikus. Jums nėra ko klausti, kas toks Rob Rojus — nuožmus plėšikas ir galvažudys (atleisk, Viešpatie! Mūsų, tikiuos, niekas negirdi),— jeigu jūs turite kišenėje jo laišką. Aš girdėjau, kaip vienas jo bendras prašė šitą velnio raganą, mūsų šeimininkę, perduoti jums raštelį. Jie manė, kad aš nesuprantu pakaruokliško jų murmėjimo; iš tiesų jų šnekta kalbėti nelabai temoku, bet kai kiti man girdint šneka, galiu susigaudyti apie ką. Aš nemaniau šitai jums išsakyti, bet iš baimės kitą kartą iškloji daug dalykų, kuriuos geriau būtų nutylėti. O misteri Frenkai, visos jūsų dėdės kvailystės ir visi jo sūnų savavaliavimai — vieni niekai, palyginus su šituo! Gerkite iki išgriuvimo kaip seras Hildebrandas; kas mielą rytelį pradėkite taurele degtinės kaip skvairas Persis; velkitės į peštynes kaip skvairas Tornklifas; ištvirkaukite su mergpalaikėmis kaip skvairas Džonas; loškite kaip Ričardas; verbuokite sielas popiežiui ir velniui kaip Rešlis; paleistuvaukite, siautėkite, nesilaikykite Viešpaties dienos ir tarnaukite popiežiui, kaip jie visi kartu, bet — Dieve maloningas! — pasigailėkite jaunos savo gyvybės, nesidanginkite pas Rob Rojų!

Endrus buvo labai jau nuoširdžiai susirūpinęs, todėl aš negalėjau jo įtarti veidmainiaujant. Tačiau jam tepasakiau ketinąs nakvoti šičia, smuklėje, ir norįs, kad jis prižiūrėtų arklius. Ir dar griežčiausiai jam įsakiau niekam neprasitarti, dėl ko taip nerimauja; patsai jis galįs pasiklausti, kad aš nesileisiu į pavojų, nesiėmęs reikiamų atsargumo priemonių. Prislėgtas jis nukiūtino paskui mane į trobą, pro dantis murmėdamas:

— Reikėtų pirma žmonėmis pasirūpinti, paskui jau arkliais; aš visą dieną burnoje nieko neturėjau, tik kietą senos putpelės šlaunikę.

Kol manęs nebuvo, darni viduje sėdinčiųjų santarvė, matyt, spėjo pašlyti, nes radau misterį Galbreitą ir mano bičiulį oldermeną karštai besiginčijančius.

— Nenoriu tokių kalbų klausyti,— sakė misteris Džarvis, man įėjus,— nei apie hercogą Argailį, nei apie Kempbelus. Hercogas yra garbingas žmogus ir išmintingas

valstybės vyras; jis — savo šalies pasididžiavimas, Glazgo prekybos bičiulis ir globėjas.

— Aš nieko negaliu pasakyti prieš Mak Kolumą Morą ir Sliochnan Diarmidą,— tarė šypsodamasis žemaūgis kalnietis,— aš gyvenu anapus Glenkro, taigi man netenka vaidytis su Invereriu.

— Mūsų lochas niekuomet nematė Komilų fimfados[182],— tarė aukštasis kalnietis.— Galiu kalbėti, ką galvoju, ir nieko nebijau; Komilų aš nė kiek daugiau nevertinu kaip Kovanų,— ir galite pranešti Mak Kolumui Morui, kad šitai pasakė Alanas Iverachas. Iš čia į Lochou — nors šauk, nieko neprisišauksi[183].

Misteris Galbreitas, kurį jau buvo paveikę išgerti daugkartiniai tostai, smarkiai trenkė delnu į stalą ir rūsčiai tarė:

— Šitoji šeima turi kruviną skolą, ir kada nors jinai ją atmokės. Ištikimojo ir riteriškojo Grehemo kaulai seniai iš karsto šaukia keršto Apgaulės[184] hercogams ir jų pakalikams. Jeigu Škotijoje pasitaikydavo išdavysčių, jose visuomet būdavo įpintas kuris nors iš Komilų; ir dabar, kai nugalėjo neteisingoji pusė, kas, jei ne Komilai, kovoja dėl visiško teisingosios pusės pažeminimo? Bet šitokia tvarka neilgai teišsilaikys, ir ateis metas išgaląsti geležinę mergelę[185], kad galima būtų kapoti galvas, kam reikės. Aš tikiuosi pamatyti, kaip sena surūdijusi gražuolė vėl imsis kruvinos pjūties.

— Gėda jums, Garschatachinai! — šūktelėjo garbusis oldermenas.— Gėda, sere! Kam kalbėti tokius dalykus įstatymų saugotojo akivaizdoje, pačiam veržtis į nemalonumus? Kaip jūs manote išlaikyti šeimą ir išsimokėti kreditoriams (man ir kitiems), jeigu jūs ir toliau gyvensite taip neprotingai, būtinai užsitraukdamas įstatymų bausmę ir padarydamas didelės žalos visiems, kurie turi su jumis ką nors bendra?

---

[182] L i m f a d a vadinama galera, kurią Argailiai ir kitos Kempbelų (Komilų) klano gentys turėjo savo herbuose. (Autoriaus pastaba.)

[183] L o c h o u ir gretimos apylinkės nuo amžių buvo Kempbelų žemės. Posakis „Į Lochou — nors šauk, nieko neprisišauksi" tapo priežodžiu. (Autoriaus pastaba.)

[184] Atseit, Argailiams; čia žodžių žaismas: guile (tariama — „gail") angliškai reiškia apgaulę.

[185] Primityvi giljotina, kuri kadaise buvo naudojama Škotijoje. (Autoriaus pastaba.)

— Velniai tegriebia mano kreditorius,— atsikirto riteriškasis Galbreitas,— ir jus kartu, jeigu jūs iš tos pačios veislės! Sakau jums, greitai bus kita tvarka, ir Komilai nebevaikščios pas mus, iškėlę taip aukštai galvas, ir nebesiuntinės šunų ten, kur patys nedrįsta lįsti; nebeslėps vagių bei galvažudžių ir engėjų, skatindami juos plėšti ir niokoti daug tauresnius žmones ir daug garbingesnius klanus, kaip kad jų pačių.

Misteris Džarvis buvo linkęs tęsti ginčą, bet skaniai kvepianti troškinta elniena, kurią šeimininkė tuo momentu pastatė priešais jį, pasirodė esanti toks galingas taikintojas, kad garbusis oldermenas su nepaprastu uolumu pasilenkė prie savo lėkštės, palikęs naujuosius savo pažįstamus ginčytis tarpusavy.

— Tikra teisybė,— tarė aukštasis kalnietis, kuris, kaip sužinojau, buvo vadinamas Stiuartu,— mums nebūtų reikėję kamuotis ir plušėti, dienų dienas svarstyti, kaip čia pribaigti Rob Rojų, jeigu jo nebūtų slėpę Komilai. Kartą aš išėjau prieš jį su trisdešimt mūsų klano žmonių — Glenfinlasų ir kai kuriais vyrais iš Apinų. Mes vaikėmės Mak Gregorą, kaip vaikomasi elnią, kol pasiekėme Glenfalocho žemę; o ten Komilai pasipriešino ir neleido mums jo toliau persekioti, taigi ir visas mūsų vargas nuėjo niekais,— o aš daug duočiau, kad galėčiau dar kartą atsidurti taip arti Rob Rojaus kaip aną dieną.

Lyg tyčia, apie ką beimdavo kalbėti karingieji džentelmenai, mano draugas oldermenas vis rasdavo dėl ko įsižeisti.

— Atleiskite, jei aš tiesiai pasakysiu savo nuomonę, sere, bet jūs turbūt nusivilktumėt paskutinius marškinius, kad galėtumėt būti nuo Robo taip toli, kaip dabar esate. Garbės žodis, mano įkaitintas žagrės rėmas vienas niekis, palyginus jį su plačiuoju jo kardu.

— Jau verčiau jūs neminėtumėt savo žagrėpalaikės, arba, dievaži, aš priversiu jus praryti savo žodžius ir duosiu paragauti dar šalto plieno, kad jis amžiams įstrigtų jūsų gerklėje! — Ir iš aukšto nužvelgęs garbųjį oldermeną grėsmingu žvilgsniu, kalnietis padėjo ranką ant durklo.

— Nesileiskime į vaidus, Alanai,— tarė žemaūgis jo draugas.— Jeigu Glazgo džentelmenas jaučia pagarbą Rob Rojui, mes gal dar šiąnakt jam parodysime jo herojų, apkaustytą grandinėmis, o paryčiui jis pamatys jį šokinėjantį

kartuvėse; per daug ilgai jis kamavo mūsų šalį, ir jo dainelė jau sudainuota. Metas mums, Alanai, eiti pas savo vyrus.

— Luktelkite, Inverašalochai,— pasakė Galbreitas.— Atsimenate seną priežodį: „Puiki mėnesiena",— tarė Benigaskas. „Dar po pintą",— atsakė Leslis. Ne pro šalį ir mums būtų išmesti dar po burnikę.

— Gana jau mes išmetėme burnikių,— atkirto Inverašalochas.— Su padoriu žmogumi aš visada pasirengęs išgerti ketvirtį juskebo arba degtinės, bet terauna mane velniai, jeigu išgersiu nors lašą daugiau, kai paryčiu manęs laukia žygis. Ir menku mano išmanymu, Garschatachinai, jums metas būtų pagalvoti apie savo raitelius ir atvesti juos čionai į klachaną dar prieš švintant, kad nepadarytume sau gėdos.

— Kokių velnių jūs taip skubate? — tarė Garschatachinas.— Mėsa ir mišios dar niekuomet netrukdė jokiam reikalui. Jeigu man būtų pavesta viską tvarkyti, aš nieku gyvu jūsų nešaukčiau iš tų jūsiškių kalnų landynių mums į pagalbą. Įgulos kariai ir mūsų pačių raiteliai be vargo sučiuptų Rob Rojų. Štai šitoji dešinė,— tarė jis, iškėlęs savo ranką,— parmestų jį žemėn ir neprašytų kalniečio pagalbos.

— Ką gi, jūs galėjote mūsų ir netrukdyti,— tarė Inverašalochas.— Nekviestas nebūčiau jojęs čionai, už šešiasdešimt mylių. Bet jeigu jūs paklausytumėt manęs, aš patarčiau jums prilaikyti liežuvį, kitaip jūsų laukia nesėkmė. Kam gresia pavojai, tas, sako, ilgai gyvena; ši taisyklė galioja ir tam, kurio mums su jumis neverta minėti vardu. Paukščio nepagausi, mesdamas į jį kepurę. Ir taip jau šie džentelmenai daug ką sužinojo, ko jiems netekę būtų išgirsti, degtinei neapkvailinus jūsų galvos, majore Galbreitai. Nėra ko čia jums kreipti ant ausies kepurės ir puikuotis prieš mane, mielasis, nes šito aš nepakęsiu.

— Aš jau sakiau,— ištarė Galbreitas su iškilmingu girto pasipūtimu,— aš jau sakiau, kad šią naktį nebesiginčysiu nei su puikiu durtiniu, nei su šiurkščiu pledu. Kai atliksiu tarnybinę priedermę, tada mielai pasipešiu ir su jumis, ir su bet kuriuo kalniečiu ar miestiečiu; bet kol pareiga neįvykdyta — nieku gyvu! Tačiau metas būtų čia pasirodyti raudonšvarkiams. Jeigu reikėtų pridaryti kiaulysčių karaliui Jokūbui, mums netektų jų ilgai laukti,

bet kai reikia saugoti šalies ramybę, jie, kaip geri kaimynai, nesijaudina.

Jam dar nebaigus kalbėti, mes išgirdome į koją žengiant pėstininkų būrį, ir į kambarį įėjo karininkas, o paskui jį įslinko dvi ar trys kareivių gretos. Karininkas prašneko gryna anglų kalba, kuri maloniai paglamonėjo mano klausą, gana ilgą laiką tegirdėjusią įvairiausiais Aukštutinės ir Žemutinės Škotijos šnektas.

— Jūs turbūt esate majoras Galbreitas, Lenokso milicijos eskadrono vadas, o šie du kalniečiai — tie Kalnijos džentelmenai, su kuriais aš turiu šičia susitikti?

Jie patvirtino esą tie patys ir pasiūlė karininkui užkąsti ir išgerti, bet šis atsisakė.

— Aš ir taip pavėlavau, džentelmenai, ir noriu išlyginti sugaištą laiką. Man duotas įsakymas surasti ir suimti du asmenis, kurie nusikalto išdavikiška veikla.

— Čia mes nusiplaunam rankas,— tarė Inverašalochas.— Aš ir mano žmonės atvykome čionai kovoti su ruduoju Mak Gregoru, kuris nužudė mano septintos eilės pusbrolį Dunkaną Mak Lareną iš Invernenčio[186], bet aš nenoriu liesti garbingų džentelmenų, keliaujančių asmeniniais reikalais.

— Ir aš nenoriu,— tarė Iverachas.

Majoras Galbreitas į klausimą pažiūrėjo iškilmingiau; prieš pradėdamas savo kalbą, jis žagtelėjo ir sušneko taip:

— Aš nieko nesakau prieš karalių Jurgį, kapitone, nes dalykai susiklojo taip, kad esu įgaliotas veikti jo vardu. Bet jeigu viena tarnyba gera, tai nereiškia, sere, kad kita bloga; ir daugeliui Jokūbo vardas skamba ne blogiau kaip Jurgio vardas. Vienas — karalius, sėdįs soste; kitas — karalius, kuris pagal teisę galėtų sėdėti soste; aš manau, kapitone, kad doras žmogus gali ir privalo būti ištikimas jiem abiem. Bet kol kas aš pritariu lerdo vietininko nuomonei, kaip ir tinka milicijos karininkui bei patikėtiniui; o kalbėti apie išdavimą, vadinasi, be reikalo gaišti laiką; mažiau kalbėsi — greičiau darbą nuveiksi.

— Skaudu matyti, kaip jūs leidote laiką, sere,— atsakė

---

[186] Tai anachronizmas. Mak Larenas, Apinų vado šalininkas, Mak Gregorų buvo nužudytas 1736 metais, vadinasi, jau mirus Rob Rojui. (Autoriaus pastaba.)

anglas (ir iš tikrųjų garbingojo džentelmeno šnekoje jautėsi stiprus išgertų svaigalų prieskonis),— o norėtųsi, sere, kad tokiomis rimtomis aplinkybėmis naudotumėt laiką kitaip. Aš patarčiau jums numigti valandėlę. Ar šitie džentelmenai iš jūsų draugijos? — pridūrė jis, žiūrėdamas į garbųjį oldermeną ir į mane. Atsidėję dorodami vakarienę, mes net nežvilgtelėjome į karininką, kai jis įėjo.

— Keliauninkai, sere,— tarė Galbreitas,— taikūs žmonės, ramiai keliaują jūromis ir sausuma, kaip parašyta maldaknygėje.

— Pagal instrukciją,— tarė kapitonas, paėmęs žibintą, norėdamas geriau mus įžiūrėti,— aš turiu suimti vieną pagyvenusį ir vieną jauną asmenį, ir, man rodos, šitie džentelmenai atitinka tas žymes.

— Atsargiau, sere,— pasakė misteris Džarvis,— Nei raudonasis jūsų durtinys, nei galionuota skrybėlė neapsaugos jūsų, jeigu mane įžeisite. Aš jus patrauksiu dvigubon atsakomybėn: už šmeižtą ir už neteisingą suėmimą. Aš laisvas pilietis ir Glazgo miesto valdybos narys; vadinuosi Nikolas Džarvis, kaip ir iki manęs vadinosi mano tėvas. Aš oldermenas ir didžiuojuosi šituo vardu, o mano tėvas buvo dekanas.

— Jis buvo puritonų šuo,— tarė majoras Galbreitas,— ir kovojo prieš karalių prie Botvelio tilto.

— Jis darė tai, ką jam liepė pareiga, misterį Galbreitai,— atsakė oldermenas,— ir garbingumu pranoko tą asmenybę, kurią nešioja jūsų kinkos.

— Man nėra kada klausytis šitų šnekų,— tarė karininkas,— aš būtinai turėsiu jus sulaikyti, džentelmenai, jeigu jūs nepateiksite įrodymų, kad esate ištikimi karaliaus valdiniai.

— Aš reikalauju mane palydėti pas kurį nors civilinės valdžios atstovą,— pasakė garbusis oldermenas,— pas šerifą ar pas taikos teisėją. Aš neprivalau atsakinėti kiekvienam raudonam žiponui, kuris sumanys kvaršinti man galvą klausimais.

— Gerai, sere, aš žinosiu, kaip su jumis pasielgti, jeigu jūs nepanorėsite kalbėti. O jūs, sere? — kreipėsi jis į mane.— Kuo jūs vardu?

— Frensis Osbaldistonas, sere.

— Kaip? Sero Hilderbrando Osbaldistono iš Nortumberlendo sūnus?

— Ne, sere,— pertarė jį garbusis oldermanas: — jis yra garsiojo Viljamo Osbaldistono sūnus. Jo tėvas valdo prekybos firmą „Osbaldistonas ir Trešemas", esančią Londone, Gervių gatvėje.

— Bijau, sere,— tarė kapitonas,— kad jūsų vardas tik padidina įtarimus prieš jus. Aš priverstas pareikalauti, kad atiduotumėte man visus turimus savo dokumentus.

Aš pastebėjau, kad kalniečiai neramiai susižvalgė, išgirdę man padarytą pasiūlymą.

— Aš nieko neturiu atiduoti,— pasakiau aš.

Karininkas įsakė nuginkluoti ir iškratyti mane. Priešintis būtų buvę beprasmiška. Aš atidaviau ginklą ir leidausi iškratomas, ir šitai buvo daroma taip mandagiai, kaip tiktai begalima, atliekant tokią procedūrą. Pas mane jie nieko nerado, tik raštelį, kurį tą vakarą buvau gavęs per šeimininkę.

— Čia visai ne tai, ko aš tikėjausi,— tarė karininkas,— bet šitai duoda man rimtą pagrindą jus sulaikyti. Aš matau, kad jūs palaikote raštiškus ryšius su įstatymų persekiojamu plėšiku Robertu Mak Gregoru Kempbelu, kuris taip ilgai it maras siaubė čionykštes vietas. Kaip jūs tai paaiškinsite?

— Robo šnipai! — sušuko Inverašolochas.— Pakarkime juos ant artimiausio medžio! To jie visiškai nusipelnė.

— Mes vykstame savo skolos reikalais, džentelmenai,— tarė garbusis oldermenas,— ieškoti savo nuosavybės, kuri atsitiktinai pateko jam į rankas; tikiuosi, nėra tokio įstatymo, kad žmogui būtų draudžiama saugoti savo nuosavybę.

— Kaip pateko pas jus šitas laiškas? — kreipėsi į mane karininkas.

Aš nenorėjau išduoti vargšės moteriškės, kuri man buvo įteikusi laiškelį, ir nutylėjau.

— Ar tamsta ką nors žinote apie laiškelį? — kreipėsi karininkas, žiūrėdamas į Endrų, kuris, kalniečiui ištarus grasinimą, kaleno dantimis kaip kastanjetėmis.

— O taip, aš žinau viską... Čia sukinėjosi vienas nususęs kalnietis; tai jis ir perdavė laišką ilgaliežuvei raganai, čionykštei šeimininkei; aš galiu prisiekti, kad mano ponas nieko apie tai nežinojo. Bet jis pasirengęs vykti į kalnus pasimatyti su Robu. O sere, jūs parodysite tikrą gai-

lestingumą, jeigu pasiųsite keletą savo kareivių palydėti jį atgal į Glazgą, norės jis to ar nenorės. O misterį Džarvį galite kiek užlaikyti, jis įstengs sumokėti bet kurią baudą, kokią tik jūs jam uždėsite,— taip pat, beje, pajėgs ir mano ponas. O aš tesu tik vargšas sodininkas, jums su manimi neverta nė prasidėti.

— Aš manau,— tarė karininkas,— geriausia bus pasiuntus juos su apsauga į įgulą. Jie, matyt, palaiko glaudžius santykius su priešu, ir aš anaiptol nenoriu atsakyti paleidęs juos. Džentelmenai, jūs turite laikyti save mano belaisviais. Praaušus aš nusiųsiu jus į patikimą vietą. Jeigu esate tie, kaip sakotės, šitai tuojau paaiškės, ir ypatingų rūpesčių jums nebus,— jūs tik pasėdėsite dieną kitą daboklėje. Jokių prieštaravimų negaliu klausyti,— pridūrė jis, nusisukęs nuo misterio Džarvio, kuris buvo beprasižiojąs kažką jam sakyti,— mano tarnyba neleidžia man gaišti laiką tuščiai ginčijantis.

— Puiku, sere, puiku,— tarė garbusis oldermenas,— birbinkit savo dūdelę! Bet kad tik neprireiktų šokti pagal manąją, dar nebaigus jums groti.

Karininkas ir kalniečiai ėmė susirūpinę tartis, bet jie kalbėjo taip tyliai, kad nieko nebuvo galima nugirsti. Susitarę visi keturi išėjo iš trobos. Kai užsitrenkė paskui juos durys, garbusis oldermenas pasisakė tokia prasme:

— Šitie kalniečiai yra iš vakarinių klanų ir tokie pat nutrūktagalviai kaip ir jų kaimynai, jeigu galima tikėti, kas pasakojama; ir vis dėlto, kaip matote, jie atvesti nuo Argailšyro sienos kariauti su vargšu Robu — suvesti sąskaitų dėl senų kivirčų ir su juo pačiu, ir su jo gentimi. Su jais eina Grehemai, Bjukenenai, Lenokso lerdai — visi raiti ir visi puikiai ginkluoti. Jų skriauda visiems žinoma, ir kaltinti jų aš negaliu — niekas nenorėtų prarasti savo karvių; o kareiviai irgi nelaisvi žmonės — kur siunčia, ten ir eik. Kai saulė pakils virš kalvų, vargšui Robui darbo bus iki kaklo. Žinoma, miesto tarybos nariui nedera linkėti ką nors neteisėta,— bet terauna mane velniai, jeigu aš neapsidžiaugsiu iš visos širdies, išgirdęs, kad Robas jiems visiems privirė košės.

XXX SKYRIUS

Generole!
Pažvelkite į moteriškės veidą,—
Į veidą man! Gal matote jame
Jūs baimę, siaubą? Gal išbalęs jis?
Išbalęs — taip, bet vien tik iš piktumo,
Kad aš atsidaviau malonei jūsų.

„Bonduka"[187]

Likusią dalį nakties mums buvo leista pamiegoti su visais patogumais, kokie tik yra įmanomi vargingai apstatytoje smuklėje. Garbusis oldermenas, nuvargintas kelionės bei po to sekusių įvykių ir mažiau už mane susirūpinęs mūsų areštu, kuris jam pačiam tegrėsė tik laikinais nepatogumais, o gal ir būdamas mažiau reiklus patalpos švarai ir padorumui, parvirto ant vienų gultų, kuriuos aš jau minėjau, ir netrukus ėmė garsiai šnarpšti. Mano poilsis tebuvo vien neramus miegas, kuris apimdavo mane, kai nuleisdavau ant stalo galvą. Slenkant nakčiai, pastebėjau, jog kareivių judesiai pasidarė kažkokie neryžtingi. Jie buvo siuntinėjami lyg ir žvalgybon ir grįždavo, matyt, negavę reikiamų žinių. Vadas buvo aiškiai susirūpinęs ir nekantraudamas vėl skyrė žvalgybon po du, po tris vyrus; kai kurie iš jų, kaip aš nusprendžiau, nugirdęs tai, ką šnibždėjo vienas kitam likusieji, visai nebegrįždavo į klachaną.

Aušo, kai į pirkelę įgriuvo kapralas ir du kareiviai, džiugiai vilkdami paskui save kalnietį, ir aš iš karto pažinau, jog jis — senas mano pažįstamas, buvęs kalėjimo sargas. Misteris Džarvis, triukšmo pažadintas, taip pat jį tuojau pažino ir sušuko:

— Dieve švenčiausias! Jie sučiupo vargšą Dugalą. Kapitone, aš duosiu užstatą, visiškai pakankamą užstatą už šį vargšą Dugalą.

Atsakydamas į šį pasiūlymą, kuris buvo padarytas, be abejo, atsidėkojant už tai, kad anksčiau kalnietis buvo jį užstojęs, kapitonas tiktai patarė misteriui Džarviui gal-

---

[187] „Bonduka", arba „Boadicėja",— anglų dramaturgo Džono Flečerio (1579—1625) tragedija.

voti apie savo reikalus ir atsiminti, jog jis pats dabar suimtas.

— Imu jus liudininku, misteri Osbaldistonai,— tarė garbusis oldermenas, kuriam, matyt, geriau buvo žinomos civilinio, o ne karinio teismo procedūros taisyklės,— imu jus liudininku, kad jis atmetė pakankamą laidą. Aš manau, kad vargšas Dugalas gali iškelti bylą dėl neteisingo arešto ir reikalauti atlyginti nuostolius pagal aktą, paskelbtą tūkstantis septyni šimtai pirmaisais metais; aš pats žiūrėsiu, kad teismas paremtų vargšelį.

Karininkas, kuris, kaip aš supratau, vadinosi Torntonas, nekreipdamas dėmesio į garbiojo oldermeno grasinimus bei reikalavimus, eme nuodugniai kvosti Dugalą apie jo gyvenimą bei pažintis, ir belaisvis, nors aiškiai nenoromis, vis dėlto buvo priverstas prisipažinti, kad pažįsta Rob Rojų Mak Gregorą; kad yra matęsis su juo per paskutiniuosius metus, paskutinius šešis mėnesius, šį mėnesį, šią savaitę, pagaliau — kad jis išsiskyręs su juo prieš valandą. Šios smulkmenos buvo išspaustos iš belaisvio lyg kraujo lašai, ir iš visko atrodė, kad kapitonas Torntonas jas išgavo, tik pakartotinai grasindamas pakarti belaisvį ant artimiausio medžio, jeigu jis mėgins išsisukinėti ir neduos tikrų parodymų.

— O dabar, drauguži,— tarė karininkas,— teikitės pasakyti man, kiek žmonių šiuo metu turi prie savęs jūsų vadas?

Dugalas dirstelėjo į visas pusės, tik ne į kvotėją, ir pradėjo painiodamasis:

— Ašenai dabar negali tiksliai žinoti...

— Žiūrėk man į akis, škotiškas šunie,— tarė karininkas,— ir atsimink, kad tavo gyvybė priklauso nuo tavo atsakymo! Kiek niekšų turėjo savo žinioje tas galvažudys, kai tu su juo išsiskyrei?

— O, kokie šeši niekšai, kai aš išėjau.

— O kur kiti jo banditai?

— Su vado padėjėju išsiruošė į karą prieš vakarų narsuolius.

— Prieš vakarinius klanus? — dar paklausė kapitonas.— Hm, panašu į teisybę. O kokiu niekšišku reikalu jis pasiuntė tave?

— Pažiūrėti, ką veikia šitame klachane jūsų gerbiamybė ir raudonžiponiai šentelmenai.

— Nenaudėlis pagaliau vis dėlto pasirodė esąs išdavikas,— tarė garbusis oldermenas, pamažu slinkdamas prie manęs ir pagaliau atsistojęs man už nugaros.— Gerai, kad aš nepasidariau išlaidų dėl jo.

— O dabar, drauguži,— tarė kapitonas,— imkime ir susitarkime. Jūs prisipažinote esąs šnipas, vadinasi, esate vertas pakarti ant artimiausio medžio; bet jeigu padarysite man paslaugą, aš jums atsilyginsiu. Būk geras, Donaldai, nuvesk mane ir nedidelį mano žmonių būrį į tą vietą, kur palikai savo poną; aš noriu jam pasakyti keletą žodžių svarbiu reikalu; o paskui paleisiu tave į visus keturis vėjus ir dar pridėsiu penkias ginėjas.

— Oi, oi! — sušuko Dugalas nusiminęs ir sumišęs.— Ašenai negali šito padaryti, negali; tegu verčiau ašenai kabės ant medžio.

— Gerai, tu būsi pakartas, drauguži,— tarė karininkas,— ir tekrinta tavo kraujas ant tavo paties galvos. Kaprale Krempai, imkitės provosto maršalo[188] pareigų — pašalinkite jį!

Kapralas atsistojo priešais vargšą Dugalą ir ėmė neskubėdamas rišti iš troboje rastos virvės grėsmingą kilpą. Paskui jis užmetė ją nusikaltėliui ant kaklo ir poros kareivių padedamas nutempė Dugalą iki slenksčio, bet neišvengiamos mirties baimė įveikė jį, ir nelaimingajam išsprūdo šauksmas:

— Palaukite, šeštelmenai, palaukite! Ašenai padarys taip, kaip įsakė jo gerbiamybė! Palaukite!

— Greičiau karkite nenaudėlį! — tarė garbusis oldermenas.— Dabar jis labiau negu kada nors vertas kilpos! Greičiau karkite, kaprale; kodėl jo nekariate?

— Aš giliai įsitikinęs, garbusis džentelmene,— tarė kapralas,— jeigu jūs pats būtumėte vedamas karti, tai, po velnių, mūsų neragintumėte!

Šis pašalinis dialogas sutrukdė man išgirsti, kas vyko tarp belaisvio ir kapitono Torntono, bet mano ausys pagavo, kaip pirmasis vos girdimai praverkšleno:

— Ir jūs man neliepsite eiti toliau? Tiktai parodyti, kur yra Mak Gregoras? Och och och!

— Tyliau, niekše, nerėk! Taip. Duodu tau žodį, aš neliepsiu tau eiti toliau. Kaprale, išrikiuokite priešais namus

---

[188] Provostas maršalas — karinės policijos viršininkas.

žmones ir išveskite šitiems džentelmenams jų arklius; mums teks juos pasiimti su savimi. Aš negaliu čia su jais palikti nė vieno žmogaus. Eikite, vyrai, rikiuokitės su ginklais.

Kareiviai subruzdo, pasiruošė žygiuoti. Mes buvome nuvesti prie Dugalo kaip belaisviai. Mums išėjus iš trobos, girdėjau, kaip mūsų nelaisvės draugas priminė kapitonui penkias ginėjas.

— Štai jos,— tarė karininkas, padėjęs auksą jam ant delno.— Bet žiūrėk, jeigu susigalvosi vesti mane ne tuo keliu, aš suskaldysiu tau galvą savo paties ranka.

— Šitas nenaudėlis,— prabilo garbusis oldermenas,— dar blogesnis, negu aš maniau. Gobšus ir klastingas padaras! O, šlykštus pelno blizgesys, kuris vilioji žmogų! Mano tėvas, dekanas, sakydavo: daugiau sielų pražudyta sidabrine moneta negu kūnų — pliku kalaviju.

Priėjo šeimininkė ir pareikalavo užsimokėti, įtraukdama į sąskaitą ir tai, ką buvo išgėręs bei sukirtęs majoras Galbreitas su savo bičiuliais kalniečiais. Anglijos karininkas ėmė prieštarauti, bet misis Mak Alpin pareiškė, kad jinai pasikliovusi tik garbingu karininko vardu, kuris jiems besikalbant buvęs minimas, kitaip ji nebūtų pastačiusi nė vienos taurelės; ar pamatysianti ji kada nors misterį Galbreitą — nežinia; gal taip, o gal ir ne; bet ji tikrai žinanti, kad atgauti iš jo savo pinigus jai jau nebeteksią, o jinai — vargšė našlė ir gyvenanti tik iš to, ką sumoka apsistojėliai.

Kapitonas Torntonas padarė galą jos skundams, apmokėdamas sąskaitą, kuri sudarė tik keletą Anglijos šilingų, nors ta pati suma škotiškais pinigais buvo gana solidi. Dosnus karininkas buvo benorįs sumokėti iš karto už mane ir už misterį Džarvį, bet garbusis oldermenas, paniekinęs tylų šeimininkės patarimą „išspausti iš anglų viską, kas galima, nes mums nuo jų gana teks prisikentėti", formaliai pareikalavo suskaičiuoti, kokia išlaidų suma teko mūsų daliai, ir susimokėjo tiek, kiek reikėjo. Kapitonas pasinaudojo proga mus atsiprašyti, kad turėjo suimti; jeigu mes ištikimi valdiniai, tarė jis, tai neįsižeisime, kad buvome dieną kitą sulaikyti, kai to prireikė dėl tarnybos karaliui; o jeigu esą ne taip, tai jis tik atlikęs savo pareigą.

Mes buvome priversti priimti atsiprašymą, nes atmesti

ji buvo tuščias dalykas, ir išėjome iš trobos sekti paskui žygiuojantį būrį.

Niekuomet neužmiršiu su kokiu didžiu džiaugsmu aš pakeičiau purvuką ir vanką tamsią škotišką lūšną, kurioje mes taip nejaukiai praleidome naktį, į gaivią ir kvapnią ryto vėsą. Skaidrūs tekančios saulės spinduliai plieskė iš purpurinių ir auksinių debesų skliauto į toki nepaprastą nuostabų vietovaizdį, koks dar niekuomet iki tolei nebuvo džiuginęs man akių. Kairėje plytėjo kloniu, kuriuo tekėjo Fortas, pakeliui į rytus apsiesdamas grįžia vienišą kalvą su miškų girliandomis. Dešinėje tarp veslių atvašynų, kauburėlių ir uolų tyvuliavo platus kalnų ežeras, dvelkias rytinis vėjas kedeno mažytes vilnis, kurios banguodamos tviskėjo saulės spinduliuose. Aukštos kalvos uolos, šlaitai su linguojančiomis, niekuomet nesodintomis beržų ir ąžuolų giraitėmis sudarė šiai žavingai vandens plynumai lyg rėmus, o lapai, šniabždėdamiesi su vėju, ir žėrėdami saulėje, žadino iš sustingimo ir gyvino šį vienišumo regimą. Tiktai žmogus atrodė daug menkesnis toj kiamė gamtovaizdyje, kur visi kasdieniški gamtos bruožai alsavo didingumu. Dešimt dvylika vargingų lūšnų (burokų[189], kaip jas vadino garbusis oldermenas), kurios sudarė kaimą, vadinamą Aberfoilo klachanu, buvo sukrautos iš paprastų akmenų, sutvirtintų vietoj kalkių moliu, ir apdengtos velėnomis, padrikai sudėtomis ant netašytų rąstų — beržinių ir ąžuolinių, nukirstų aplinkiniuose miškuose. Jų stogai buvo taip arti žemės, kad mes, kaip pasakė Endrus Ferserv is, praeitą naktį galėjome prajoti kaimą ir jo nepastebėti, — iki mūsų arkliai būtų įsmukę į koki nors stogą.

Mes matėme, kad misis Mak Alpin troba, nors ir kokia skurdi, buvo daug geresnė už visas kitas kaimo lūšnas; ir galiu drąsiai pasakyti (jeigu man aprašius, jums kilo noras jos pasižiūrėti), vargu ar ir mūsų dienomis rastumėte ją geresnę, nes škotai ne taip jau greitai išsiveda kokias nors naujoves, nors jos ir būtų naudingos[190].

---

[189] B u r o k a i — krūva akmenų, pylimas (*škot.*).

[190] Nežinau, kaip buvo misterio Osbaldistono laikais, bet galiu užtikrinti skaitytoją, kuris panorėtų aplankyti šių romantiškų nuotykių vietas, kad Aberfoilo klachane šiuo metu yra labai jaukus mažas viešbutėlis. Jeigu skaitytojas, be to, būtų ir Škotijos kraštotyrininkas, jam dar įdomiau būtų išgirsti, jei aš pasakysiu, jog jis atsidurtų artimoje kai-

Šių skurdžių buveinių gyventojai sujudo, mums triukšmingai besiruošiant išvykti; kai mūsų būrys, kokia dvidešimt kareivių, ėmė rikiuotis žygiui, bjaurios senės dirsčiojo į mus pro pravertas lūšnų duris. Kai šitos sibilės kaišiojo žilas galvas, pusiau pridengtas sustirusias flaneliniais kykais ir raukė gauruotus antakius, keistai mostaguodamos ilgomis kaulėtomis rankomis bei kraipydamosi ir drauge kažką murmėdamos gėlų kalba, aš prisiminiau „Makbete" aprašytas raganas, ir man pasivaideno, kad kiekvienos tos bjaurios senės veide matyti burtininkės piktavališkumas. Iššliaužda vo ir mažų vaikų, kurie vieni visai nuogi, kiti šiaip taip pridengti languotais skarmalais pliaukšėjo mažyčiais delniukais ir šiepė dantis anglų kareiviams, tuo parodydami ne pagal savo metus gilią neapykantą ir pagiežą. Mane itin nustebino tai, kad tarp klachano gyventojų, kurių šiame palyginti nedideliame klachane buvo gausu, visai nesimatė vyrų — net berniukų kokių dešimties dvylikos metų; ir, savaime suprantama, dingtelėjo mintis, jog kelyje mes gal daug aiškiau pajusime tą neapykantą, kuri glūdėjo moterų bei vaikų veiduose ir kuri reiškėsi piktu niurnėjimu.

Vos mums pajudėjus, seniausių bendruomenės narių įtūžis prasiveržė paviršiun. Paskutinei kareivių gretai jau išėjus iš kaimo ir pasiruošus leistis siauru keliuku, išvažinėtu rogių, kuriomis vietos gyventojai parsitempia durpių, ir einančiu į mišką, kuris supa žemutinį ežero kraštą, staiga nuaidėjo veriąs moterų klyksmas, sumišdamas su mažų vaikų spiegimu, berniūkščių rėkavimu ir pliaukšėjimu delnais,— taip paprastai gėlų moterys reiškia savo įniršį ir sielvartą. Aš paklausiau išbalusį lyg mirtis Endrų, ką visa tai reiškia.

— Bijau, kad mes tatai sužinosime per daug greitai,— atsakė tasai.— Ką tai reiškia? Tai reiškia, kad Aberfoilo moterys prakeikia ir plūsta raudonšvarkius ir šaukia nelaimę ant jų ir ant kiekvieno, kuris kalba saksiškai. Aš girdėjau ir Anglijoje, ir Škotijoje, kaip riejasi bobos,— iš-

---

mynystėje su ganytoju daktaru Patriku Grehemu, Aberfoilo dvasininku nonkonformistu, kurio malonus šnekumas, vos tik pradėjus kalbėti apie Škotijos senienas, beveik prilygsta didžiulei jo surinktų legendų ir sakmių atsargai. (Pastaba rankraštyje.)

Kiek teko girdėti, garbingasis bažnyčios tarnas pasimirė prieš keletą metų. (Autoriaus pastaba.)

girsti bobas lojant visur nedidelis daiktas; bet tokių piktų liežuvių, kaip šitų šiaurės raganų, tokių kraupių linkėjimų: kad žmonės būtų išskersti kaip avinai, kad priešas iki alkūnių nusiplautų rankas jų širdžių krauju ir kad jie numirtų kaip Gijoko Valteris Kumingas[191], iš kurio nieko nebeliko nė šunų pietums,— tokio baisaus prakeikimo nesu girdėjęs iš žmogiškos koserės; pats velnias jų neišmokytų geriau siųsti prakeikimus. Visų baisiausia, kad jos mums pataria eiti pagal ežerą ir pažiūrėti, ant ko mes tenai užgriūsime.

Palyginęs tai, ką pasakė man Ferservis, su tuo, ką pats buvau pastebėjęs, galutinai įsitikinau, jog kalniečiai ketina užpulti mūsų būrį. Kelias, mums einant vis tolyn ir tolyn, rodos, teikė visas galimybes tokiam nemaloniam antpuoliui. Iš pradžių jis vingiavo nuošaliau ežero, klampia pieva, apžėlusia krūmokšniais, tarpais iš abiejų pusių jį užgoždavo tamsūs, tankūs atvašynai, kuriuose lengvai galėjo būti įrengtos pasalos per keletą jardų nuo mūsų kelio, daugelyje vietų perkertančio sraunius kalnų upokšnius, kuriuose vanduo kartais siekdavo pėstiesiems iki kelių, o srovė taip nešdavo, kad atsispirti jai buvo galima tik einant po du, po tris, tvirtai susikibus už parankių. Nors aš visiškai nebuvau susipažinęs su kariniais dalykais, bet man atrodė, jog nėra abejonės, kad puslaukiniai kariai, kokie buvo, kiek man teko girdėti, Škotijos kalniečiai, tokiuose perėjimuose galėjo labai patogiai atakuoti reguliarios kariuomenės būrį. Garbusis oldermenas, turėdamas įgimtą sveiką protą ir įžvalgų pastabumą, padarė tą pačią išvadą, kaip aš šitai supratau iš jo mėginimo susitarti su kapitonu, į kurį jis kreipėsi tokiais žodžiais:

— Kapitone, neketinu jums gerintis dėl kokių nors malonių — aš jas niekinu; ir iš anksto sakau: aš pasilieku veiksmų laisvę ir teisę skųstis dėl smurto ir neteisėto suėmimo; bet būdamas karaliaus Jurgio ir jo armijos draugas leidžiu sau paklausti: ar jums neatrodo, kad galėjote išsirinkti patogesnį laiką žygiui į kalnus? Jeigu jūs ieš-

[191] Garsus feodalas engėjas, kurį, jojantį Gijoko mišku atlikti kažkokio žiauraus darbo, žirgas išmetė iš balno; jo koja įstrigo kilpoje, ir išgąsdintas arklys tempė raitelį per tankmę, iki jis buvo sudraskytas į gabalėlius. Posakis „Valterio Kumingo prakeikimas" virto priežodžiu. (Autoriaus pastaba.)

kote Rob Rojaus, tai reikėtų jums žinoti, kad su juo visuomet esti ne mažiau kaip pusšimtis žmonių; o jeigu jis pasitelks Glengailo pramuštgalvius ir Glenfinlasų bei Balkviderių vyrus, jis galės jums gerokai įkrėsti į kailį. Nuoširdžiai jums patariu kaip karaliaus draugas,— grįžkite verčiau atgal į klachaną, nes moterys Aberfoile — tas pat, kas ir žuvėdros ar audrašaukliai Kumrize: visada klykauja prieš bjaurų orą.

— Nesirūpinkite, sere,— atsakė kapitonas Torntonas,— aš vykdau man duotą įsakymą. Ir jeigu, kaip sakotės, esate karaliaus Jurgio draugas, jums bus malonu sužinoti, kad ši niekšų gauja, kurios nežabotas savavaliavimas taip ilgai trikdė šalies ramybę, jau nebegalės išsisukti nuo priemonių, kurių imtasi dabar jiems sutriuškinti. Milicijos eskadronas, kuriam vadovauja majoras Galbreitas, jau susijungė su kitais dviem raitelių būriais, ir jie pastos visas kalnų perėjas žemutinėje šios laukinės šalies dalyje; trys šimtai kalniečių, vedami dviejų džentelmenų, kuriuos jūs esate matę smuklėje, užėmė aukštutines perėjas, o keletas stiprių įgulos dalių išdėstyta kalnuose ir slėniuose įvairiomis kryptimis. Mūsų turimos paskutinės žinios apie Rob Rojų sutinka su šito šnipo prisipažinimu: supratęs esąs apsuptas iš visų pusių, jis, matyt, atleido didesnę dalį savo bendrų, norėdamas ar pasislėpti, ar prasiskverbti pro apsupimo žiedą, pasinaudodamas tuo, kad puikiai žino visus aplinkinius kelius.

— Man kažkodėl norisi abejoti,— tarė garbusis oldermenas.— Šįryt Garschatachino galvoje buvo daugiau vyno tvaiko negu sveiko proto. Ir, jumis dėtas, kapitone, aš taip nepasikliaučiau kalniečiais; varnas varnui akies nekirs. Jie gali vaidytis tarpusavy, kivirčytis, retkarčiais pavaišinti vienas kitą kardo smūgiu,— bet anksčiau ar vėliau būtinai susijungs prieš visus civilizuotus žmones, kurie ant kinkų nešioja kelnes ir turi pinigines kišenėse.

Matyt, kapitonas Torntonas nepraleido pro ausis įspėjimo. Jis liepė rikiuotei susiglausti, įsakė kareiviams užmauti durtuvus, paruošti spynas ir paskyrė priekinę bei užpakalinę saugą — kiekvienoje po vieną kapralą ir du kareivius, kuriems buvo griežtai įsakyta akylai dairytis ir būti pasiruošusiems. Dugalas vėl buvo smulkiai iškvostas, bet jis visą laiką atkakliai laikėsi ankstesnių savo parodymų, o kai jam imta prikaišioti, kad vedąs būrį pavo-

jingu ir įtartinu keliu, jis atsakinėjo, atrodo, visiškai natūraliai susierzinęs:

— Juk ne ašen tiesia kelią; jeigu šentelmenai mėgsta lygius kelius, sėdėtų verčiau Glasko mieste.

Viskas vyko tarytum sklandžiai, ir mes vėl leidomės kelionėn.

Mūsų kelias, nors ir ėjo ežero link, buvo taip užtemdytas miško, kad mes tik retkarčiais tegalėjome matyti pro medžius gražią vandens plynumą. Bet staiga kelias išniro iš tankmės ir ėmęs vingiuoti paežere leido mums netrukdomai regėti tą didžiulį veidrodį, kuriame dabar, nuščiuvus vėjui, atsispindėjo ramūs, didingi, tamsūs kalnai, apaugę šilojais, didžiulės melsvai pilkos uolos ir ežerą supą gauruoti šlaitai. Kalvos dabar stūksojo taip arti vandens ir tokiais stačiais bei uolėtais šlaitais, kad praeiti tebuvo likęs tik siauras kelio ruožas, kuriuo mes slinkome, o virš jo kybojo uolos, nuo kurių priešas, vien tik ritindamas žemyn akmenis, būtų galėjęs sunaikinti mūsų būrį, šioje vietoje beveik nebegalintį priešintis. Prie viso to dar reikia pridėti, kad mūsų kelias vingiavo palei kiekvieną ežeran įsišovusį kyšulį bei kiekvieną įlinkusį užutekį ir retai kada teleido mums matyti per šimtą jardų priekin. Šitoji tarpukalnė, kuria stūmėmės, matyt, kėlė mūsų vadui šiokio tokio rūpesčio,— tai buvo galima spėti iš nuolat jo kartojamų kareiviams įsakymų būti pasiruošus ir iš jo grasinimų nudėti Dugalą vietoje, jeigu pasirodytų, kad jisai įviliojęs juos pavojun. Dugalas klausėsi grasinimų su atsainiu abejingumu, gal jausdamasis esąs nekaltas ar gal atkakliai pasiryžęs.

— Jeigu šentelmenai ieško Raudonojo Gregaracho,— tarė jis,— jie negali tikėtis, kad ras jį be jokio, nors ir menkiausio, pavojaus.

Vos jam ištarus šiuos žodžius, kapralas, vadovaująs priekinei saugai, sustabdė būrį, pasiuntęs vieną savo žmogų pasakyti kapitonui, kad kelią priešakyje atkirto kalniečiai, užėmę toje kelio dalyje pačią aukščiausią ir sunkiai paimamą poziciją. Beveik tą pačią valandėlę iš užnugario buvo pranešta, kad nuo miško, kuris liko užpakaly, girdisi dūdmaišio garsai. Kapitonas Torntonas, drąsus ir veiklus žmogus, tučtuojau nusprendė prasiveržti pirmyn, nelaukdamas, iki bus užpultas iš užnugario. Įtikinęs kareivius, kad jie girdį dūduojant draugiškus kalniečius, einan-

čius jiems į pagalbą, jis paaiškino, kaip svarbu esą dabar žygiuoti pirmyn ir sučiupti Rob Rojų, pagalbininkams dar nesuspėjus atvykti ir pasidalyti su jais garbe ir atpildu, skirtu už garsaus plėšiko galvą. Dėl to jis liepė užpakalinei saugai susijungti su centru ir įsakė visam būriui pulti, sudvejinus gretas, kad vora sudarytų tokį frontą, kokį leido kelio plotis. Dugalui jis pašnibždėjo: „Jeigu tu mane apgavai, šunie, bematant mirsi!" — ir pastatė jį būrio viduryje, tarp dviejų grenadierių, įsakęs nieko nežiūrint šauti į jį, jeigu tik pamėgintų bėgti. Toji pati vieta buvo nurodyta ir mums, kaip saugiausia. Paėmęs iš kareivio lengvą savo ietį, kurią tasai nešė, kapitonas Torntonas atsistojo nedidelio būrio priešakyje ir įsakė žygiuoti pirmyn.

Būrys leidosi priekin su anglų kareiviams būdingu atkaklumu. Tiktai Endrus Ferservis nesitvardė, iš baimės visai netekęs proto. Tiesą sakant, ir mudu su misteriu Džarviu, nors ir nedrebėjome taip, bet vis dėlto negalėjome su stoišku abejingumu galvoti apie pražūtį, kuri grėsė mums, įsivėlus į pašalinį, niekuo mūsų nekliudantį kivirčą. Tačiau nebuvo nei laiko ginčytis, nei kokios kitokios išeities.

Mes buvome apie dvidešimt jardų nuo tos vietos, kur priekinė sauga pastebėjo priešą. Pasirodė, kad tai vienas tų uolingų kyšulių, įsiterpusių į ežerą, su siauru takeliu prie pat krašto, apie kuriuos esu rašęs anksčiau. Bet takas čia ėjo ne palei pat vandenį, kaip ligi šiol, bet keliais staigiais posūkiais vingiavo aukštyn ir stačiai kilo bazaltinės pilkos uolos skardžiu, kuris atrodė visiškai neprieinamas. Uolos viršūnėje, į kurią įkopti tebuvo galima tik šiuo vingiuotu, siauru ir pavojingu taku, kapralas, kaip jis pareiškė, buvo matęs keleto kalniečių kepurės ir ilgavamzdžius šautuvus,— matyt, tie gulėjo ant pat keteros augančiuose krūmuose ir aukštuose šilojuose. Kapitonas Torntonas įsakė kapralui su trimis gretomis žygiuoti pirmyn — pašalinti numatomą pasalą, o pats lėtesniu, bet tvirtu žingsniu ėjo jam į pagalbą su likusiu būriu.

Taip suplanuotai atakai užbėgo už akių staiga uolos viršūnėje pasirodžiusi moters figūra.

— Stokite! — įsakmiai tarė moteris.— Ir pasakykite man, ko jūs ieškote Mak Gregoro šalyje?

Retai kada man buvo tekę matyti puikesnę povyzą,

kaip šios moters,— jai galėjo būti kokie keturiasdešimt ar penkiasdešimt metų, ir tikriausiai jos veidą kadaise puošė išdidus ir įspūdingas grožis; bet dabar, kai darganų veikiami ar gal sielvartų ir nerimų nusiaubti jos bruožai tapo griežtesni, jos veidas atrodė tik tvirtas, rūstus ir raiškus. Pledą ji nešiojo neužsitraukusi ant galvos ir pečių, kaip yra pratusios škotės, bet buvo juo apsisupusi apie liemenį, kaip darydavo Kalnų Šalies kariai. Ji dėvėjo vyrišką kepurę su plunksna, rankoje laikė pliką kardą, už diržo kyšojo du pistoletai.

— Tai Helena Kempbel, Robo žmona,— neramiai sušnibždėjo oldermenas.— Pamatysite, kai kam iš mūsų tuoj bus suaižyta makaulė, ilgai laukti nereikės!

— Ko jūs čia ieškote? — ji vėl paklausė kapitoną Torntoną, kuris išėjo priekin pradėti derybų.

— Mes ieškome plėšiko Rob Rojaus, Mak Gregoro Kempbelo,— atsakė karininkas,— ir su moterimis nekariaujame. Nesipriešinkite be reikalo karaliaus kariuomenei, ir aš užtikrinu, kad su jumis bus padoriai elgiamasi.

— O taip,— atšovė jam amazonė,— argi aš nepatyriau švelnaus jūsų elgesio! Jūs nepalikote man net gero vardo; mano motinos kaulai pasitrauks nuo manęs kapuose, kai būsiu paguldyta šalia jos. Jūs nepalikote man ir mano gentainiams nei namų, nei žemės, nei guolio, nei antklodės, kad turėtume kuo prisidengti; nei galvijų, kad jie mus išmaitintų; nei avių; jūs atėmėte iš mūsų viską, viską! Patį mūsų senolių vardą jūs atėmėte iš mūsų, o dabar atėjote atimti ir mūsų gyvybės.

— Aš nesikėsinu į niekieno gyvybę,— atsakė kapitonas,— aš tiktai vykdau įsakymą. Jeigu jūs esate viena, geroji moterie, jums nėra ko bijoti; jeigu su jumis yra tokių, kurie išdrįs tuščiai mums pasipriešinti — tegu jų kraujas krinta ant jų pačių galvų! Pirmyn, seržante!

— Marš pirmyn! — sukomandavo jaunesnysis karininkas.— Pirmyn, vyrai, dėl Rob Rojaus galvos, dėl kapšio, pilno aukso!

Jis sparčiai žengė į priekį, lydimas šešių kareivių; bet vos tik jie, kopdami skardžiu, pasiekė pirmą kelio vingį, iš visų pusių keletas titnaginių šautuvų paleido tankią ir taiklią ugnį. Peršautas seržantas dar mėgino užkopti skardžiu ir kabindamasis rankomis šliaužė ant uolos, bet jo pirštai pastiro, ir paskutinį kartą beviltiškai įtempęs jėgas

jis nuriedėjo nuo uolos plokštumos į gilų ežerą ir ten dingo. Trys kareiviai krito nukauti ar sužeisti; kiti atsitraukė prie savųjų, daugiau ar mažiau sužaloti.

— Grenadieriai, pirmyn! — šūktelėjo kapitonas Torntonas.

Jūs turite atsiminti, Vili, kad šios kategorijos kareiviai tomis dienomis iš tikrųjų buvo ginkluoti tais ardomaisiais sviediniais, nuo kurių ir patys gavo savo vardą. Taigi keturi grenadieriai žingtelėjo į priekį. Karininkas įsakė likusiam būriui būti pasirūošusiam juos paremti ir, mums tik ištaręs: „Pasirūpinkite savo saugumu, džentelmenai",— greitai, pagal tvarką sukomandavo grenadieriams:

— Atidaryti šovinines, granatas rankon, uždegti sprogdiklius, pirmyn!

Būrys, vadovaujamas kapitono Torntono, pradėjo puolimą, drąsindamasis garsiais šūksniais; grenadieriai pasiruošė mesti granatas į krūmus, kur gulėjo pasala, o muškietininkai — paremti juos staigiu ir smarkiu antpuoliu. Dugalas, pamirštas susirėmimo įkarštyje, išmintingai nušliaužė į krūmus, pakibusius ties taku toje vietoje, kur mes buvome stabtelėję pirmą kartą, ir laukinės katės vikrumu ėmė kabaruotis į skardį. Aš pasekiau jo pavyzdžiu, instinktyviai pajutęs, kad nuo atviro kelio kalniečiai savo ugnimi viską nušluos, ir kopiau, kol man užteko kvapo. Nepaliaujama ugnis, kuriai plyksint kiekvieno šūvio aidas atsiliepdavo tūkstančius kartų, uždegamų sprogdiklių šnypštimas ir tučtuojau sprogstančių granatų drioksėjimas, susiliejęs su kareivių šūksniais ir kalniečių klyksmu,— visa tai, nesigėdysiu pasakyti, tarsi suteikė sparnus mano norui pasiekti saugią vietą. Netrukus ropšti aukštyn pasidarė taip sunku, kad aš netekau vilties pasivyti Dugalą. O tasai šokinėjo nuo uolos ant uolos, nuo vieno kero prie kito vikriau už voverę, tad aš lioviausi į jį žiūrėjęs ir pažvelgiau žemyn, norėdamas patirti, kas nutiko kitiems mano kelionės bendrams. Abu buvo patekę į labai nemalonią padėtį.

Misteris Džarvis, kuriam, aš manau, baimė suteikė šiek tiek vikrumo, pakopėjo kokias dvidešimt pėdų aukštyn nuo tako, bet staiga, lipdamas nuo vieno uolos luito ant kito, paslydo ir jau būtų užmigęs amžinu miegu kartu su savo tėvu, dekanu, kurio žodžiais ir poelgiais taip mėgdavo remtis, jeigu ne pasitaikiusi ilga išsikerojusio erškė-

čio šaka, už kurios užkliuvo jo apsiausto skvernai,— už jų pakibęs, nelaimingasis oldermenas vyburiavo ore ir buvo panašus į auksinės vilnos emblemą virš vieno pirklio durų gimtajame jo mieste prie Turgavietės Vartų.

O dėl Endraus Ferservio, tai jis kabarojosi daug sėkmingiau, iki prisikapstė plikos uolos viršūnę, kuri, kyšodama viršum miško, jo nė kiek nesaugojo (bent jis pats taip manė) nuo visų pavojų, kylančių dėl vykstančio šalimais susirėmimo, bet ši uola buvo drauge ir tokia stati bei neprieinama, kad jis nedrįso nei žengti pirmyn, nei trauktis atgal. Trypinėdamas po siaurą aikštelę uolos viršūnėje (tarytum pokštininkas kaimo mugėje, linksminąs pramogaujančius svečius), jis maldavo pasigailėti čia gėlų, čia anglų kalba — destis į kurią pusę krypo pergalės svarstyklės,— o tuo tarpu į jo maldavimus atsiliepė beaičiodamas tiktai garbusis oldermenas, kuris žiauriai kentėjo ne tiek iš baimės, kiek dėl nepatogios padėties, kurioje atsidūrė, pakibęs per juosmenį.

Matydamas, kokiame pavojuje yra garbusis oldermenas, aš pirmiausia pagalvojau, kaip čia jam pagelbėjus. Bet šitai buvo neįmanoma be Endraus paramos; o tuo tarpu nei ženklais, nei prašymais, nei įsakymais, nei įkalbinėjimais nebuvo galima sužadinti jam drąsos nusliuogti nuo nelaimingos iškilumos,— panašiai nenuovokus ir nemėgstamas ministras nesugeba nusileisti nuo aukštumos, į kurią pakilo, per daug pasikliovęs savo jėgomis. Jis liko kėksoti ant uolos, gailiai maldaudamas pasigailėti, nors jo prašymų niekas negirdėjo, ir šasčiojo į visas puses, labai juokingai raitydamasis visu kūnu, norėdamas išvengti kulkų, švilpiančių, kaip jam atrodė, pro pat jo galvą.

Po keleto minučių ši siaubo priežastis staiga dingo, nes ugnis, iš pradžių taip įnirtingai plieskusi, susyk nutilo,— tikras ženklas, kad kova baigėsi. Dabar man reikėjo užlipti į tokią vietą, iš kurios galėčiau pamatyti, kaip pasibaigė mūšis, ir šauktis malonės į nugalėtojus, kurie, aš manau (nesvarbu, kuri pusė laimėjo), nepaliktų garbiojo oldermeno karotį it Mahometo karsto tarp dangaus bei žemės ir jam ištiestų pagalbos ranką. Pagaliau sliuogdamas čia ant vienos, čia ant kitos uolos atbrailos, aš aptikau vietą, iš kur galėjau apžvelgti mūšio lauką. Kova iš tikrųjų buvo pasibaigusi, ir, kaip aš prieš tai spėjau, atsižvelgdamas į priešo pozicijas, kapitonas Torntonas buvo pralai-

mėjęs. Aš pamačiau, kaip kalniečiai nuginkluoja tą karininką ir jo būrio likučius. Iš viso jų išliko, berods, dvylika žmonių, ir šių daugumas buvo sužeisti; apsupti priešų, kurių buvo triskart daugiau, negalėdami nei prasimušti į priekį, nei atsitraukti, apšaudomi žudančios taiklios ugnies, į kurią jie negalėjo atsakyti tuo pačiu, kareiviai, savo karininko pagaliau įsakyti, padėjo ginklus: tasai pamatė, kad kelias už jų užimtas ir kad priešintis toliau reikštų be reikalo aukoti kareivių gyvybes. Kalniečiams, kurie šaudė iš anapus priedangos, pergalė nedaug tekainavo — vienas buvo nukautas ir du sužeisti granatų skeveldromis. Visa tai aš sužinojau vėliau. O dabar tegalėjau nuspėti mūšio rezultatus, matydamas, kaip iš anglų karininko, kurio veidas buvo aptekęs krauju, atimamą skrybėlę ir ginklai, kaip jo kareiviai, niūrūs ir prislėgti, glaudžiu ratu apsupti karingai nusiteikusių laukinių, pasiduoda su gilaus sielvarto išraiška toms atšiaurioms priemonėms, kokiomis karo įstatymai leidžia nugalėtojui apsisaugoti nuo nugalėtųjų keršto.

XXXI SKYRIUS

„Vargas nugalėtiems!" — Brenas[192] tarė,
Kai Roma Galijai prakišo karą.
„Vargas nugalėtiems!" — žodį žėrė,
Ir kardas aukso išpirką nusvėrė.
Taip lemtį mūšy, kur mirtis abuoja,
Vien nugalėtojo valia diktuoja.

„Galiada"

Nerimaudamas stengiausi nugalėtojų eilėse pastebėti Dugalą. Beveik neabejojau, kad į nelaisvę jis buvo pa-

---

[192] Brenas — galų senonų vadas, 390 metais prieš mūsų erą įsibrovęs į Etruriją, sutriuškinęs ties Alija romėnus, paėmęs ir sugriovęs Romą, apgulė Kapitolį. Po septynių apsiausties mėnesių jis sutiko pasitraukti, jei gaus didelę piniginę išpirką. Pasakojama, kad sveriant šį auksą jisai metęs ant vienos svarstyklių lėkštės kardą ir sušukęs: „Vae victis!" — „Vargas nugalėtiems!"

tekęs tyčiomis, turėdamas tikslą įvesti anglų karininką į siaurumą; ir nejučiomis stebėjausi, kaip sumaniai neapsišvietęs, matyt, ir puslaukinis kalnietis atliko savo vaidmenį, kaip jis su apsimestu nenoru suteikė melagingas žinias, kurias kaip tik ir buvo nusistatęs pranešti. Aš mačiau, kad mums būtų pavojinga tuojau pat artintis prie nugalėtojų, kol kas dar tebeapimtų pirmojo pergalės svaigulio, gerokai atmiešto žiaurumu, nes du ar tris kareivius, kurie dėl žaizdų negalėjo atsikelti, pribaigė nugalėtojai, arba, tiksliau pasakius, apdriskę vaikėzai, kurie juos lydėjo. Todėl nusprendžiau, kad mums būtų rizikinga prisistatyti be tarpininko; kadangi Kempbelo (kurio dabar negalėjau netapatinti su garsiuoju plėšiku Rob Rojum) niekur nebuvo matyt, aš nusprendžiau kreiptis į jo siųstinį Dugalą, kad mus užtartų.

Veltui apsidairęs aplinkui, pagaliau pasukau atgal pamėginti, kokią pagalbą vienas pats galėčiau suteikti nelaimingajam savo draugui,— tik staiga labai nudžiugau, pamatęs misterį Džarvį, išsivadavusį iš kabančios padėties; nors jo veidas buvo pajuodęs, o drabužiai sudraskyti, bet vis dėlto sveikas ir nenukentėjęs jis sėdėjo po ta pačia uola, ties kuria taip neseniai karojo. Aš skubėjau jį pasveikinti, bet jis mano sveikinimus priėmė toli gražu ne taip nuoširdžiai, kaip aš juos ištariau. Dusinamas staiga apėmusio sunkaus kosulio, jis, atsakydamas į mano nuoširdumą, vos teištarė atskirus žodžius:

— Kchu! kchu! kchu! kchu!.. O dar sako, kad draugas... kchu, kchu!.. kad draugas, artimesnis už tikrą brolį... Kchu, kchu, kchu! Kai aš atvykau čionai, misteri Osbaldistonai, į šitą Dievo ir žmonių prakeiktą kraštą, kchu, kchu! (tebūnie atleistas toks mano dievagojimasis!) ne dėl ko kito, o tik jūsų reikalais, jūs pirmiausia paliekate mane likimo valiai, kad būčiau paskandintas arba sušaudytas, susirėmus patrakusiems kalniečiams su raudonšvarkiais; o paskui mane paliekate kyboti tarp dangaus ir žemės, kaip kaliausę daržė, ir net piršto nepajudinate man išvaduoti. Jūs manote, kad šitai garbinga?

Aš atsiprašinėjau tūkstantį kartų ir taip uoliai įrodinėjau, jog neįmanoma išvaduoti žmogaus iš tokios padėties mano vieno pastangomis, be trečiojo asmens pagalbos, kad pagaliau man šitai pavyko, ir misteris Džarvis, iš prigimties toks pat geraširdis kaip ir ūmus, pasidarė vėl man palan-

kus. Tiktai dabar aš leidau sau paklausti, kaip jam pavyko nusikabinti.

— Nusikabinti? Aš būčiau iškarojęs ten iki pat paskutinio teismo dienos! Ką aš galėjau padaryti, kai mano galva pakibo į vieną pusę, o kiškos į kitą — kaip verpalų svarstyklės muitinėje. Mane, kaip ir vakar, išlaisvino tas niekdarys Dugalas: jis nupjovė durklu mano apsiausto skvernus ir padedamas kito driskiaus pastatė ant kojų taip vikriai, tartum visą amžių būčiau ant jų stovėjęs, lyg į žemę įaugęs. Bet žiūrėkite, ką reiškia gera gelumbė: supuvęs prancūziškas jūsų kamlotas arba koks ten jūsiškis *drap de beri* būtų plyšęs kaip senas skuduras nuo mano kūno svorio. Garbė ir šlovė audėjui, išaudusiam tokią medžiagą,— sūpuodamasis ant jos, aš buvau visiškai saugus kaip gabartas[193], pririštas trilinku lynu Brumi Lo prieplaukoje.

Po to aš paklausiau, kas nutiko jo išvaduotojui.

— Niekdarys,— jis ir dabar taip tebevadino kalnietį,— man paaiškino, kad būtų pavojinga eiti pas ledi, kol jis sugrįšiąs, ir prašė jo palaukti čionai. Aš manau,— kalbėjo toliau oldermenas,— kad Dugalas ieško jūsų — jis supratingas vaikinas, nors ir niekdarys. Ir tiesą sakant, galiu tai prisiekti, kad jis neapsiriko dėl ledi, kaip jis ją tituluoja; Helin Kempbel dar mergaitė buvo ne per ramiausia, o ištekėjusi nepasidarė švelnesnė; žmonės sako, kad pats Rob Rojus jos pribijąs. Jinai, ko gero, nepažins manęs, juk nesimatėme daugel metų. Aš tikrai nenoriu pats eiti pas ją, verčiau jau palauksiu to niekdario Dugalo.

Aš sutikau su šiuo argumentu, bet likimas nepanoro tą dieną, kad garbiojo oldermeno atsargumas išeitų į naudą jam arba kam nors kitam.

Endrus Ferservis, tiesa, liovėsi šokęs ant uolos keteros, vos tiktai pasibaigė šaudymas, dėl kurio jam teko griebtis tokios keistos mankštos; tačiau vis tebesėdėjo tarsi ant smaigo toje plikoje uolos viršūnėje, būdamas per daug gerai matomas, kad jo nebūtų pastebėję akylūs kalniečiai, vos tik jiems atsirado laiko apsižvalgyti. Iš garsaus laukinio riksmo, nuaidėjusio iš susibūrusių nugalėtojų pusės, mes supratome, kad jis pastebėtas; trys ar keturi

---

[193] Laivas, plaukiojęs Klaido upe, panašus į lichterį; pavadinimas tikriausiai kilęs iš prancūziško „gabare". (Autoriaus pastaba.)
G a b a r e (*pranc.*) — laivas.

kalniečiai tuojau puolė į krūmus ir iš visų pusių ėmė kopti uolėtu kalno šlaitu ten, kur buvo išvydę šitą keistą vaiduoklį.

Tie, kurie pirmieji prisiartino prie vargšo Endraus per šūvio nuotolį, nesiteikė vargintis, mėgindami jam padėti išsivaduoti iš keblios padėties, bet nutaikę į jį ilgavamzdžius ispaniškus savo šautuvus labai nedviprasmiškai leido jam suprasti, kad turįs, nors ir kaip tatai baisu, nulipti žemėn ir pasiduoti jų malonei,— antraip jis nuo kulkų pavirsiąs į rėtį, kaip mokomasis pulko taikinys. Tokių baisių grasinimų paskatintas rizikingam žingsniui, Endrus Ferservis nebegalėjo abejoti; priverstas pasirinkti tikrą pražūtį arba tą, kuri atrodė ne tokia neišvengiama, jis sau tarė, jog geriau pastaroji, ir ėmė kopti nuo uolos, kabindamasis už vijoklių, už ąžuolų kelmų ir išsikišusių akmenų; tuo pačiu metu su karštligišku nerimu nė karto nepraleido progos, vos tik likdavo laisva ranka, maldaujamai ištiesti ją į susibūrusius apačioje kilmingus riterius su pledais, tartum maldaudamas juos nenuleisti atlaužtų gaidukų. Žodžiu, vargšelis, skatinamas dvigubos baimės, laimingai nusileido nuo pavojingos aukštumos, kur — aš tuo giliai įsitikinęs — jį užsikabaroti tegalėjo pastūmėti tik greitos mirties baimė. Nerangūs Endraus judesiai labai linksmino iš apačios jį stebinčius kalniečius; kol jis sliuogė žemyn, jie kokius du kartus iššovė — žinoma, nenorėdami jo sužeisti, o tik dar labiau pasilinksminti iš begalinės jo baimės ir paakinti jo vikrumą.

Pagaliau jis pasiekė tvirtą ir palyginti lygų žemės paviršių, arba, tikriau pasakius, išsitiesė paslikas, nes paskutinį momentą, baigdamas leistis nuo uolos, paslydo, o kalniečiai, kurie jo laukė, pastatė jį ant kojų ir jam dar neatsistojus suspėjo pasigrobti iš jo ne tik visa, kas buvo kišenėse, bet ir peruką, skrybėlę, švarką, liemenę, kojines bei kurpes. Visa tai buvo padaryta taip nuostabiai vikriai, kad mano tarnas, kuris parkrito aukštielninkas būdamas padoriai apsitaisęs, orios išvaizdos miestietis tarnas, atsikėlė kaip išsikėtusi, apipešiota, nuplikusi ir pasigailėtina varnų baidyklė. Nekreipdami dėmesio į skausmą, kurį jis jautė, pliknomis kojomis stodamasis ant aštrių akmenų, per kuriuos buvo varomas, kalniečiai, pirmieji aptikę Endrų, dabar nusitempė jį žemyn prie kelio per visas pasitaikiusias kliūtis.

Kol jie taip leidosi žemyn, mudu su misteriu Džarviu pastebėjo įžvalgios lūšiškos akys, ir tučtuojau šešetas ginkluotų kalniečių mus apsupo, prikišę mums prie veidų ir gerklių apnuogintus savo durklus bei kardus ir beveik įremę į mus užtaisytus pistoletus. Priešintis būtų buvę tikrai beprotiška, juo labiau kad mes neturėjome ginklų įvykdyti šitokiam mėginimui. Dėl to atsidavėme likimui, ir tie, kurie padėjo sutvarkyti mūsų tualetą, gana nemandagiai ėmė taip darbuotis, kad mes atsidurtume toje „neužmaskuotoje būklėje" (kaip yra pasakęs karalius Lyras), į kurią buvo patekęs beplunksnis dvikojis padaras — Endrus Ferservis, stovįs už keleto jardų ir virpąs iš baimės ir šalčio. Tačiau laimingas atsitiktinumas mus išgelbėjo nuo šios baisiai nemalonios nelaimės: mat vos tik aš atidaviau savo kaklaskarę (beje, pridursiu, puikų „steinkerką", prabangiai išsiuvinėtą); o garbusis oldermenas — savo švarko liekanas, staiga atsirado Dugalas, ir viskas pakrypo kitaip. Atkakliai reikalaudamas, plūsdamas ir grasindamas (apie žodžių toną galėjau spręsti iš smarkaus jo mostagavimo rankomis), Dugalas privertė grobėjus, nors ir kaip jie to nenorėjo, ne tiktai liautis plėšus, bet ir grąžinti kam priklauso jau pasisavintus daiktus. Jis ištraukė mano kaklaskarę iš to vyruko, kuris buvo ją pasiglemžęs, ir degdamas tvarkos saugotojo uolumu apvijo ją man apie kaklą su tokia dusinančia energija, jog man dingtelėjo mintis, kad gyvendamas Glazgo mieste jis buvo ne tik kalėjimo prižiūrėtojo padėjėjas, bet turbūt tuo pat metu mokėsi budelio amato. Misteriui Džarviui jis užmetė ant pečių apipešiotą jo švarką; kadangi nuo kelio pas mus ėmė plaukti vis daugiau kalniečių, jis nuėjo priekin ir įsakė kitiems kalniečiams, kiek bus reikalinga, padėti mums, ypač gerbiamam oldermenui nukopti į kelią kuo lengviau ir sėkmingiau. O Endrus Ferservis veltui eikvojo savo plaučius, maldaudamas Dugalą paimti ir jį savo globon arba bent užtarti, kad būtų sugrąžintos jam kurpės.

— Na, na! — atsakė jam Dugalas.— Manau, kad tu ne iš kilmingųjų; tavo senoliai, kaip aš suprantu, vaikščiojo basi!

Ir palikęs Endrų pamažu sekti paskui mus,— tikriau sakant, taip pamažu, kaip patiko aplink jį susibūrusiems kalniečiams,— jis greitai nuvedė mus į taką, kur buvo įvykęs susirėmimas, ir paskubėjo pristatyti, kaip papil-

domus belaisvius, kalniečių gaujos vadei.

Taigi mes buvome nutempti pas ją, Dugalui tuo tarpu pešantis, stumdantis ir rėkaujant, tartum jis būtų daugiau už visus nukentėjęs, ir grasinimais bei niuksais priverčiant atsitraukti kiekvieną, kuris mėgino, susidorojant su mumis kaip belaisviais, pasirodyti uolesnis negu jis pats. Pagaliau mes stojome prieš dienos heroję, kuri savo išvaizda — kaip ir laukiniai, keisti bei karingi veidai, kurie mus supo,— prisipažinsiu, vertė mane smarkiai būgštauti. Nežinau, ar iš tikrųjų Helena Mak Gregor pati dalyvavo mūšyje (vėliau aš buvau priešingai įtikinėjamas), bet kraujo dėmės ant jos kaktos, ant delnų, ant plikų iki pat alkūnių rankų ir ant kardo, kurį ji vis tebelaikė rankoje, liepsnojantis jos veidas ir susitaršiusios melsvai juodų plaukų sruogos, išsipešusios iš po raudonos kepuraitės su plunksna,— visa tai vertė manyti, kad ji pati kaip tik dalyvavo kautynėse. Skvarbiose juodose jos akyse ir jos veido bruožuose spindėjo pergalės triumfas ir išdidus pasitenkinimas dėl įvykdyto keršto. Tačiau jos išorėje nebuvo nieko plėšraus bei žiauraus; ir kai praėjo pirmas susitikimo jaudinimasis, jinai man pasirodė panaši į Biblijos įkvėptų herojų atvaizdus, kuriuos teko matyti Prancūzijos katalikų bažnyčiose. Tiesa, jinai nebuvo tokia graži kaip Judita ir jos bruožuose nesimatė tos įkvėpimo išraiškos, kokią dailininkai suteikia Deborai arba kenito Hebero[194] žmonai, prie kurios kojų nusilenkė galingasis Izraelio engėjas iš pagoniškojo Harošeto ir parpuolęs krito negyvas. Ir vis dėlto joje liepsnojęs džiaugsmas teikė jos veidui ir laikysenai kažkokio laukinio didingumo, o šis darė ją artimą paveikslams tų nuostabių menininkų, kurie suteikė mums galimybę savo akimis pamatyti Šventojo Rašto didvyres.

Aš stovėjau sumišęs, nežinodamas, kaip pradėti kalbą su tokia nepaprasta moterimi, bet misteris Džarvis, ėmęs kosėti prieš prašnekdamas ir tuo pralaužęs ledus (mes buvome labai greitai vedami į audienciją, ir jį vėl apėmė kosulys), kreipėsi į Heleną Mak Gregor tokiais žodžiais:

— Kchu, kchu! (Ir vėl, ir taip toliau.) Aš labai džiau-

[194] Jailė, Hebero žmona iš kenitų giminės, pasak Biblijos, nužudžiusi kananiečių karo vadą Sisarą, kai jis pasislėpęs miegojo jos vyro palapinėje.

giuosi laiminga proga (virpąs jo balsas smarkiai prieštaravo tam pabrėžimui, su kuriuo jis ištarė žodį „laiminga")... laiminga galimybe,— kalbėjo jis, stengdamasis, kad epitetas būtų ištartas kuo natūralesne intonacija,— palinkėti gero ryto savo giminaičio Robino žmonai... Kchu, kchu! Kaip laikotės? (Jis įsišnekėjo ir atgavo įprastą gyvumą, familiarumą ir pasitikėjimą savimi.) Kaip gyvenote visą šį laiką? Jūs mane, žinoma, pamiršote, misis Mak Gregor Kempbel, savo pusbrolį, kchu, kchu! Bet jūs turbūt prisimenate mano tėvą, dekaną Nikolą Džarvį iš Druskos Turgavietės Glazgo mieste. Jis buvo doriausias bei garbingiausias žmogus ir visuomet godojo jus ir jūsų šeimą. Taigi, kaip jau esu jums sakęs, man nepaprastai džiugu susitikti su misis Mak Gregor Kempbel, mano giminiečio žmona. Aš nesivaržydamas leisčiau sau pasveikinti jus giminietiškai, jeigu jūsų bernaičiai nebūtų suveržę man taip skaudžiai rankų; ir, sakant teisybę, kaip sakytų teisėjas ir Dievas, jums irgi ne pro šalį būtų nusiprausti prieš pasisveikinant su savo draugais.

Šios įžangos familiarumas visai nesiderino su įjaudrinta nuotaika, apėmusia tą asmenybę, į kurią buvo kreiptasi,— moterį, kuri ką tik buvo laimėjusi pavojingą susirėmimą ir dabar ruošėsi skelbti mirties nuosprendžius.

— Kas tu toks,— tarė jinai,— kad drįsti pirštis į giminystę su Mak Gregoru, nors ir nenešioji jo spalvos drabužių ir nekalbi jo kalba? Kas tu toks? Kalbi ir elgiesi kaip šuo, o taikstaisi gulti šalia elnio.

— Nežinau,— ramiai kalbėjo toliau neįgąsdinamas oldermenas,— gal jums, pussesere, niekas niekuomet ir neišaiškino, kokie mes giminės, bet ši giminystė tai ne paslaptis, ir galima ją įrodyti. Mano motina, Elspet Mak Farlan, buvo mano tėvo, dekano Nikolo Džarvio, žmona, (amžiną atilsį jiem abiem!). Elspet buvo duktė Parlano Mak Farlano iš Šilingo ties Loch Slojum. O Parlanas Mak Farlanas,— kaip gali paliudyti dar tebegyvenanti jo duktė Megi Mak Farlan, arba Mak Nab, ištekėjusi už Dunkano Mak Nabo iš Stukabralachano,— buvo su jūsų vyru, Robinu Mak Gregoru, nei daugiau, nei mažiau kaip ketvirtos eilės giminaičiai, nes...

Bet karingoji moteris pakirto genealogijos medį, išdidžiai paklausdama:

— Nejaugi veržlus upokšnis gali prisipažinti giminystę

su pasigailėtinu grioviu vandens, kurį pakrančių gyventojai atskyrė nuo jo žemiems namų reikalams?

— Jūsų teisybė, gerbiamoji giminaite,— tarė teisėjas,— bet vis dėlto upokšniui malonu vėl atgauti vandenį iš malūno užtvankos vidurvasarį, kai saulėje ima boluoti žvirgždas. Aš puikiai žinau, kad jūs, kalniečiai, už nieką laikote mus, Glazgo gyventojus, dėl mūsų kalbos ir drabužių; bet kiekvienas kalba gimtąja savo kalba, kurios buvo išmokytas ankstyvoje vaikystėje; ir būtų juokinga žiūrėti, jeigu aš su storu savo pilvu apsirengčiau striuku kalniečio švarkeliu ir apmaučiau iki kelių kojinėmis trumpas savo kulkšnis, mėgdžiodamas ilgablauzdžius jūsų smarkuolius. Maža to, mieloji giminaite,— tebekalbėjo jis, nekreipdamas dėmesio nei į Dugalo ženklus, kuriais jis neva ragino nutilti, nei į amazonės nekantravimą, kurį jai kėlė jo plepėjimas,— jums verta prisiminti, kad reikalas kartais patį karalių atveda prie pirklio durų. Ir aš, nors ir labai jūs gerbiate savo vyrą (ir privalote gerbti: tai dera kiekvienai žmonai, Šventame Rašte tatai prisakyta),— nors ir labai jūs gerbiate jį, sakau aš, vis tiek turite pripažinti, kad esu padaręs Robui šiokių tokių paslaugų; aš jau nebeminiu perlų vėrinio, kurį esu atsiuntęs jums per vestuves, kai Robas dar buvo doras galvijų supirkėjas, dirbo savo darbą ir nesėbravo su vagimis bei plėšikais, drumsdamas karalystėje santarvę ir nuginkluodamas karaliaus kareivius.

Oldermenas, matyt, palietė jautrią giminaitės stygą. Ji atsitiesė visu ūgiu, ir juokas, kuriame skambėjo ir panieka, ir kartėlis, rodė, kaip skaudžiai buvo užgauti jos jausmai.

— Taip,— tarė ji,— jūs ir į jus panašūs mielai pripažįstate mus giminaičiais, kol mes, užguiti vargdieniai, lenkiam nugaras, priversti tarnauti jums kaip viešpačiams, kirsti jums malkas ir tempti vandenį, tiektí galvijus jūsų pokyliams ir vergus jūsų įstatymams, kad turėtumėte ką engti ir kam lipti ant galvos. Tačiau dabar mes laisvi,— laisvi pagal tą patį nuosprendį, kuris atėmė iš mūsų pastogę ir židinį, maistą ir drabužius, dėl kurio aš netekau visko, visko!.. Ir aš negaliu nesuvaitoti, pagalvojusi, kad vis dar man tenka mindžioti žemę, gyvenant ne vien tik kerštui. Prie žygio, taip sėkmingai šiandien pradėto, aš dar pridėsiu tai, kas nutrauks visus ryšius tarp

Mak Gregoro ir Žemumos šykšteivų. Ei, Alanai, Dugalai! Suriškite šituos sasenachus kulnais prie sprando ir įmeskite į mūsų kalnų ežerą — tegu paieško jame savųjų Kalnijos giminaičių!

Oldermenas, nusigandęs tokio įsakymo, buvo bepradedąs įtikinėti šią moterį ir tikriausiai būtų dar daugiau sukėlęs jai pasipiktinimo, bet tuo metu Dugalas puolė į mūsų tarpą ir gimtąja kalba, kuria jis šnekėjo greitai ir sklandžiai berdamas žodžius, visiškai skirtingai nuo jo lėtos, darkytos ir juokingos anglų kalbos, karštai ėmė kažko maldauti, matyt, gindamas mus.

Jo ponia atsikirto jam arba, tiksliau, nutraukė jo kalbą, šūktelėdama jam angliškai (tartum norėdama, kad mes iš anksto pajustume visą mirties kartėlį):

— Niekšingas šunie ir šuns vaike! Tu drįsti prieštarauti mano įsakymams? Tegu aš tau liepčiau išpjauti jiems liežuvius ir sukeitus juos įdėti į vienas kito gerklę, kad būtų galima sužinoti, katras iš jų geriau sutarškės savąja pietietiška tarme; arba išplėšti jiems širdis ir sukeitus vėl įdėti jas į vienas kito krūtines, kad būtų galima pamatyti, katra iš jų geriau ruošia pinkles Mak Gregorui,— o tokie dalykai dėjosi senovėje keršto dienomis, kai mūsų tėvai mokėjo atsilyginti už skriaudas,— tegu įsakyčiau tau ką nors panašaus, argi ir tada tu neprivalėtum besąlygiškai vykdyti mano įsakymo?

— Gerai, gerai,— atsakė Dugalas gilaus nusižeminimo tonu,— jūsų noras bus išpildytas, juk aš nesiginčiju; bet jeigu galima, tai yra, jeigu aš manyčiau, kad poniai taip pat malonu būtų paskandinti ežere šį nelemtą niekšą, raudonšvarkį kapitoną, ir kapralą Krampą, ir dar du tris kareivius, aš padaryčiau tai savo rankomis ir kur kas mieliau, negu skriausčiau dorus taikius šentelmenus, nes jie Gregaracho draugai ir atvyko mūsų vado pakviesti, o ne kaip išdavikai,— tą aš pats laiduoju.

Ledi buvo beprieštaraujanti, bet tuo tarpu kelyje nuo Aberfoilo pusės pasigirdo laukinėmis melodijomis vaitoją dūdmaišiai, galbūt tie patys, kurių garsai buvo pasiekę anglų kareivių ausis ir pastūmėję kapitoną Torntoną nesitraukti atgal į kaimą, o skverbtis į priekį, kai jis įsitikino, kad perėjimas užimtas. Susirėmimas truko labai neilgai, ir kariai, žygiavę į šios karingos muzikos taktą, nors ir pagreitino žingsnius, kai išgirdo šūvius, vis dėlto nesuspė-

jo dalyvauti mūšyje. Pergalė buvo iškovota be jų, ir dabar jie atvyko tik kartu pasidžiaugti savo tautiečių triumfu.

Naujai atėjusieji savo išvaizda didžiai skyrėsi nuo kovotojų, sutriuškinusių anglų būrį,— ir tas skirtumas toli gražu nebuvo pastarųjų naudai. Tarp kalniečių, kurie būrėsi apie vadeivę (jeigu aš galiu ją taip pavadinti, neįžeisdamas gramatikos), buvo senyvo amžiaus vyrų, vaikėzų, vos galinčių išlaikyti kardą, net moterų,— žodžiu, visi tie, kuriuos tik didelis vargas privertė imtis ginklo; ir dėl to drąsiame Torntono veide, kuris buvo apniauktas nevilties, atsirado ir karčios gėdos šešėlis, kai jis įsitikino, kad tiktai žmonių skaičiumi ir pozicijų pranašumu toks pasigailėtinas priešas nugalėjo šaunius įgudusius jo karius. Bet dabar prisidėję trisdešimt ar keturiasdešimt kalniečių buvo mitrūs, liemeningi vyrai pačiame jaunystės ar subrendusio amžiaus žydėjime; kojinės, siekiančios iki kelių, ir diržais suveršti pledai gerai pabrėžė tvirtą jų kūno sudėjimą. Jie buvo pranašesni už pirmąjį būrį ne tiktai savo išvaizda bei drabužiais, bet ir ginklais. Moters vadovaujami žmonės, be titnaginių šautuvų, turėjo dalgius, ilgakočius kirvius ir kitokius senoviniu ginklus, o kai kurie — tik vėzdus ir ilgus peilius. Bet dauguma antrojo būrio vyrų už juosmens buvo užsikišę pistoletus, ir beveik visiems iš priekio kabojo durklas. Kiekvienas rankoje turėjo šautuvą, prie šono kardą ir tvirtą apvalų skydą, padarytą iš lengvo medžio, aptrauktą oda, sumaniai apmuštą varinėmis plokštelėmis, o jo viduryje kyšojo plieninis smaigalys. Žygio metu arba susišaudant su priešu jų skydas kabodavo ant kairiojo peties, o kai jie grumdavosi ašmeniniais ginklais — buvo užmaunamas ant kairiosios rankos.

Lengva buvo pastebėti, kad rinktinio būrio kariai atėjo ne su pergale, kuria galėjo pasigirti blogai apginkluoti jų draugai. Retkarčiais girdėjosi pratisi gailūs dūdmaišio garsai, kurie reiškė jausmus, labai tolimus triumfui; sustoję priešais savo vado žmoną, kariai žvelgė sielvartingai ir liūdnai. Tylomis išsirikiavo prieš ją, ir vėl pasigirdo tas pats nykus ir graudus dūdmaišio vaitojimas.

Helena puolė prie jų, o jos veide pyktis buvo sumišęs su nerimu.

— Ką tai reiškia, Alasterai? — paklausė ji muzikantą.— Kodėl liūdna gaida pergalės valandą? Robertai... He-

mišai... kur Mak Gregoras?.. Kur jūsų tėvas?

Jos sūnūs, kurie vadovavo būriui, priėjo prie jos lėtu, neryžtingu žingsniu ir sumurmėjo gėlų kalba keletą žodžių, kuriuos išgirdus jai prasiveržė šauksmas, gaudžiai nuaidėjęs uolose; visos moterys ir vaikai tuojau prisidėjo prie jos, pliaukšėdami delnais, ir taip ėmė raudoti, tartum visa jų dvasia turėjo išsilieti verksmu. Kalnų aidas, kuris buvo nuščiuvęs nuo to laiko, kai pasibaigė kovos triukšmas, vėl pakirdo, atliepdamas įnirtingą ir neramų širdgėlos klyksmą, kuris priklėlė nakties paukščius jų lizduose tarp uolų, — tartum jie būtų nustebę, kad dabar, vidurdienį, vyksta dar bjauresnis, klaikesnis ir šiurpesnis koncertas negu tie, kuriuos sukelia jie patys nakties tamsoje.

— Paimtas! — pakartojo Helena, kai klyksmas pamažu aptilo.— Paimtas! Nelaisvėje! Ir jūs atėjote gyvi man tai pasakyti? Bailūs šunys! Ar dėl to aš jus išmaitinau, kad jūs gailėtumėt savo kraujo kovoje su jūsų tėvo priešais, žiūrėtumėt, kaip jis imamas nelaisvėn, ir grįžtumėt pas mane tai papasakoti?

Mak Gregoro sūnūs, kuriems moteris taikė savo priekaištus, buvo dar visai jaunuoliai — vyresnysis vargu turėjo dvidešimt metų. Jis vadinosi Hemišas, arba Džeimsas, ir buvo visa galva aukštesnis ir daug gražesnis už savo brolį — tipiškas jaunas mėlynakis kalnietis tankiais šviesiais plaukais, krintančiais bangomis iš po puikios mėlynos kepuraitės. Jaunesnysis buvo vardu Robertas, bet, skirdami jį nuo tėvo, kalniečiai prie vardo pridėjo epitetą „Ogas", kuris reiškia: „jaunasis". Juosvais plaukais, tamsaus veido, degančiu sveikatos ir entuziazmo raudoniu, lieknas ir tvirtas, ne pagal metus išsivystęs — toks buvo antrasis jaunuolis.

Gėda ir sielvartas buvo apniaukę jų veidus, kai jiedu stovėjo priešais motiną ir su pagarbiu nuolankumu klausėsi priekaištų, kuriuos jinai jiems bėrė. Pagaliau, kai jos pasipiktinimas kiek aprimo, vyresnysis prašneko angliškai (gal dėl to, kad jų bendrai jo nesuprastų) ir ėmė pagarbiai teisinti motiną save ir brolį. Aš stovėjau taip arti, kad galėjau suprasti daug jo žodžių; ir kadangi kritiškoje mūsų padėtyje buvo labai svarbu turėti kokių nors žinių, klausiausi kaip galėdamas atidžiau.

Mak Gregoras, pasakojo jo sūnus, buvo iškviestas pasimatyti su vienu Žemutinės Škotijos sukčium, kuris atvy-

ko su įgaliojimais nuo... Pavardę jis ištarė labai tyliai, bet man pasirodė, kad ji panaši į manąją. Mak Gregoras priėmė kvietimą, bet vis dėlto įsakė pasilaikyti laišką atnešusį anglą įkaitu — jeigu kartais įvyktų išdavystė. Taigi jis nuvyko į paskirtą vietą (ji vadinosi klaikiu gėlišku vardu, kurio aš neįsiminiau), pasiėmęs su savimi tiktai Angų Breką ir Rorį Mažąjį, o kitiems liepė pasilikti. Po pusvalandžio Angus Brekas grįžo su liūdna žinia, kad Mak Gregorą užpuolė Lenokso milicijos būrys, vadovaujamas Galbreito Garschatachino, ir paėmė nelaisvėn. Kai Mak Gregoras, pridūrė Brekas, ėmė grasinti, kad dėl jo nelaisvės bus nužudytas įkaitas, Galbreitas iš aukšto tarė: „Gerai, tegu kiekviena pusė pakaria savo rankose turimą žmogų; mes pakarsime vagį, Robai, o jūsiškiai smarkuoliai tepakaria muitinės žiurkę, šalis iškart nusikratys dviem nenaudėliais — kalnų plėšiku ir mokesčių rinkėju". Angus Brekas ne taip akylai buvo sekamas kaip jo ponas, todėl jis, prabuvęs sargybos saugojamas tiek laiko, kad spėjo išgirsti šį pašnekesį, pabėgo iš nelaisvės ir pranešė saviesiems žinią.

— Tu šitai sužinojai, klastingas išdavike,— tarė Mak Gregoro žmona,— ir nepuolei tuoj pat vaduoti tėvo, kad išplėštum jį iš priešo rankų arba numirtum vietoje?

Jaunasis Mak Gregoras atsakydamas kukliai priminė, kad priešo jėgos buvusios pranašesnės, ir paaiškino, kad sužinojęs, jog priešas nesiruošiąs iššygiuoti, jis, Hemišas Mak Gregoras, nusprendęs grįžti į slėnį ir apginklavęs stambų būrį, turintį daugiau šansų laimėti, pamėginti išvaduoti belaisvį. Baigdamas jis pridūrė, kad Galbreito būrys, kiek jis numano, sustosiąs nakvynės prie Gartartano arba senojo Monteito pilyje, arba kurioje nors kitoje įtvirtintoje vietoje, kurią betgi nesunku būsią netikėtai užklupus paimti, tik reikią surinkti tam reikalui pakankamai žmonių.

Vėliau aš sužinojau, kad kiti plėšikaujančio maištininko šalininkai pasidalijo į du stiprius būrius: vienam buvo pavesta sekti nuolatinę Inversneido įgulą, kurios dalis, vadovaujama kapitono Torntono, dabar buvo sumušta; antrasis būrys išžygiavo priešais kalniečių klanus, kurie susijungė su reguliaria kariuomene ir Žemutinės Škotijos gyventojais, norėdami bendromis jėgomis įsibrauti į nuniokotą Kalnų Šalį, esančią tarp Loch Lomondo, Loch Ka-

trino bei Loch Ardo ir tais laikais visų vadinamą Rob Rojaus arba Mak Gregoro šalimi.

Kuo greičiausiai buvo išsiųsti pasiuntiniai sutelkti visas jėgas, kaip aš numaniau, priešui užpulti; liūdesį ir nusiminimą, kurie pirma buvo apniaukę kiekvieno veidą, dabar pakeitė viltis išvaduoti vadą ir kerštо troškimas. Uždegta šio naujo jausmo, Mak Gregoro žmona įsakė atvesti pas ją įkaitą. Aš manau, kad sūnūs iki šiol laikė nelaimingąjį kuo toliau nuo jos akių, būgštaudami galimų pasekmių. Jeigu taip, humaniškas jų atsargumas tik neilgam atitolino jo likimą. Vadei įsakius, iš paskutinių būrio eilių buvo ištemptas į priekį iš baimės leisgyvis belaisvis, ir iš jo iškreiptų bruožų, nustebęs ir pasibaisėjęs, aš pažinau seną savo pažįtamą — Morisą.

Jis susmuko prie vadės kojų, mėgindamas apkabinti jai kelius, bet ji atsitraukė atatupsta, tartum jo prisilietimas būtų ją suteršęs, todėl, išreikšdamas begalinį nusižeminimą, jis tegalėjo pabučiuoti jos pledo kraštelį. Niekados nebuvau girdėjęs, kad žmogus su šitokia dvasios agonija maldautų pasigailėti. Baimė nesukaustė jam liežuvio, kaip kad paprastai esti, priešingai, suteikė jam iškalbumo; pakėlęs blausų it pelenai veidą, mėšlungiškai gniaužydamas rankas, o žvilgsniu tartum atsisveikindamas su visu tuo, kas žemiška, jis karščiausiai saikstydamasis kartojo, jog esąs visai nekaltas dėl bet kurių kėslų prieš Rob Rojų, kurį prisiekė mylįs ir gerbiąs kaip savo paties sielą. Paskui su baimės apimto žmogaus nenuoseklumu jis pasakė, kad buvęs tik svetimos valios vykdytojas, ir ištarė Rešlio vardą. Jis maldavo tik gyvybės. Už gyvybę atiduosiąs viską, ką turįs pasaulyje; tiktai gyvybės jisai teprašąs, gyvybės,— nors ir kankynėse bei didžiausiame varge, jis maldaująs, kad būtų jam leista tik alsuoti,— nors ir pačiame drėgniausiame kalnų urve.

Neįmanoma aprašyti, su kokia panieka, pasišlykštėjimu ir atkarumu Mak Gregoro žmona žiūrėjo į nelaimingąjį, kuris prašė menkutės malonės — leisti jam egzistuoti.

— Aš dovanočiau tau gyvybę,— tarė ji,— jeigu gyvenimas tau būtų tokia pat sunki, varginanti našta kaip man, kaip kiekvienai tauriai ir kilniai sielai. Bet tu, menkas kirmine, tu šliaužiotum šiame pasaulyje, nejautrus jo bjaurumui, neapsakomoms jo nelaimėms, nuolat didėjančiam var-

ko su įgaliojimais nuo... Pavardę jis ištarė labai tyliai, bet man pasirodė, kad ji panaši į manąją. Mak Gregoras priėmė kvietimą, bet vis dėlto įsakė pasilaikyti laišką atnešusį anglą įkaitu — jeigu kartais įvyktų išdavystė. Taigi jis nuvyko į paskirtą vietą (ji vadinosi klaikiu gėlišku vardu, kurio aš neįsiminiau), pasiėmęs su savimi tiktai Angų Breką ir Rorį Mažąjį, o kitiems liepė pasilikti. Po pusvalandžio Angus Brekas grįžo su liūdna žinia, kad Mak Gregorą užpuolė Lenokso milicijos būrys, vadovaujamas Galbreito Garschatachino, ir paėmė nelaisvėn. Kai Mak Gregoras, pridūrė Brekas, ėmė grasinti, kad dėl jo nelaisvės bus nužudytas įkaitas, Galbreitas iš aukšto tarė: „Gerai, tegu kiekviena pusė pakaria savo rankose turimą žmogų; mes pakarsime vagį, Robai, o jūsiškiai smarkuoliai tepakaria muitinės žiurkę, šalis iškart nusikratys dviem nenaudėliais — kalnų plėšiku ir mokesčių rinkėju". Angus Brekas ne taip akylai buvo sekamas kaip jo ponas, todėl jis, prabuvęs sargybos saugojamas tiek laiko, kad spėjo išgirsti šį pašnekesį, pabėgo iš nelaisvės ir pranešė saviesiems žinią.

— Tu šitai sužinojai, klastingas išdavike,— tarė Mak Gregoro žmona,— ir nepuolei tuoj pat vaduoti tėvo, kad išplėštum jį iš priešo rankų arba numirtum vietoje?

Jaunasis Mak Gregoras atsakydamas kukliai priminė, kad priešo jėgos buvusios pranašesnės, ir paaiškino, kad sužinojęs, jog priešas nesiruošiąs iššygiuoti, jis, Hemišas Mak Gregoras, nusprendęs grįžti į slėnį ir apginklavęs stambų būrį, turintį daugiau šansų laimėti, pamėginti išvaduoti belaisvį. Baigdamas jis pridūrė, kad Galbreito būrys, kiek jis numano, sustosiąs nakvynės prie Gartartano arba senojo Monteito pilyje, arba kurioje nors kitoje įtvirtintoje vietoje, kurią betgi nesunku būsią netikėtai užklupus paimti, tik reikią surinkti tam reikalui pakankamai žmonių.

Vėliau aš sužinojau, kad kiti plėšikaujančio maištininko šalininkai pasidalijo į du stiprius būrius: vienam buvo pavesta sekti nuolatinę Inversneido įgulą, kurios dalis, vadovaujama kapitono Torntono, dabar buvo sumušta; antrasis būrys iššygiavo priešais kalniečių klanus, kurie susijungė su reguliaria kariuomene ir Žemutinės Škotijos gyventojais, norėdami bendromis jėgomis įsibrauti į nuniokotą Kalnų Šalį, esančią tarp Loch Lomondo, Loch Ka-

trino bei Loch Ardo ir tais laikais visų vadinamą Rob Rojaus arba Mak Gregoro šalimi.

Kuo greičiausiai buvo išsiųsti pasiuntiniai sutelkti visas jėgas, kaip aš numaniau, priešui užpulti; liūdesį ir nusiminimą, kurie pirma buvo apniaukę kiekvieno veidą, dabar pakeitė viltis išvaduoti vadą ir kerštо troškimas. Uždegta šio naujo jausmo, Mak Gregoro žmona įsakė atvesti pas ją įkaitą. Aš manau, kad sūnūs iki šiol laikė nelaimingąjį kuo toliau nuo jos akių, būgštaudami galimų pasekmių. Jeigu taip, humaniškas jų atsargumas tik neilgam atitolino jo likimą. Vadei įsakius, iš paskutinių būrio eilių buvo ištemptas į priekį iš baimės leisgyvis belaisvis, ir iš jo iškreiptų bruožų, nustebęs ir pasibaisėjęs, aš pažinau seną savo pažįtamą — Morisą.

Jis susmuko prie vadės kojų, mėgindamas apkabinti jai kelius, bet ji atsitraukė atatupsta, tartum jo prisilietimas būtų ją suteršęs, todėl, išreikšdamas begalinį nusižeminimą, jis tegalėjo pabučiuoti jos pledo kraštelį. Niekados nebuvau girdėjęs, kad žmogus su šitokia dvasios agonija maldautų pasigailėti. Baimė nesukaustė jam liežuvio, kaip kad paprastai esti, priešingai, suteikė jam iškalbumo; pakėlęs blausų it pelenai veidą, mėšlungiškai gniaužydamas rankas, o žvilgsniu tartum atsisveikindamas su visu tuo, kas žemiška, jis karščiausiai saikstydamasis kartojo, jog esąs visai nekaltas dėl bet kurių kėslų prieš Rob Rojų, kurį prisiekė mylįs ir gerbiąs kaip savo paties sielą. Paskui su baimės apimto žmogaus nenuoseklumu jis pasakė, kad buvęs tik svetimos valios vykdytojas, ir ištarė Rešlio vardą. Jis maldavo tik gyvybės. Už gyvybę atiduosiąs viską, ką turįs pasaulyje; tiktai gyvybės jisai teprašąs, gyvybės,— nors ir kankynėse bei didžiausiame varge, jis maldaująs, kad būtų jam leista tik alsuoti,— nors ir pačiame drėgniausiame kalnų urve.

Neįmanoma aprašyti, su kokia panieka, pasišlykštėjimu ir atkarumu Mak Gregoro žmona žiūrėjo į nelaimingąjį, kuris prašė menkutės malonės — leisti jam egzistuoti.

— Aš dovanočiau tau gyvybę,— tarė ji,— jeigu gyvenimas tau būtų tokia pat sunki, varginanti našta kaip man, kaip kiekvienai tauriai ir kilniai sielai. Bet tu, menkas kirmine, tu šliaužiotum šiame pasaulyje, nejautrus jo bjaurumui, neapsakomoms jo nelaimėms, nuolat didėjančiam var-

gui ir nusikaltimams, tu gali gyventi ir mėgautis, kai taurieji žūsta bjauriai išduoti, o žemi niekšai primina kulnimi kaklą narsiesiems ir kilmingiesiems, tu gali mėgautis kaip mėsininko šuo skerdykloje, tukdamas nuo mėsgalių, kai aplinkui žudomi seniausių ir geriausių giminių palikuonys! Ne, aš neleisiu tau gyventi ir mėgautis tokiais džiaugsmais! Tu mirsi, niekšingas šunie, dar anam debesiui nespėjus užslinkti ant saulės.

Ji trumpai įsakė gėlų kalba savo artimiesiems, ir du jų tučtuojau pačiupo sukniubusį žemėje belaisvį ir nutempė prie uolos kyšulio, kybančio ties vandeniu. Belaisvis suspigo nepaprastai klaikiai ir kraupiai, kaip tegalima suklikti iš baisaus siaubo,— taip, aš galiu tą riksmą pavadinti kraupiu, nes ilgus metus jis mane persekiojo sapnuose! Kai žmogžudžiai arba budeliai,— vadinkite juos kaip norite,— jį tempė į bausmės vietą, jis net tą siaubingą valandėlę mane pažino ir sušuko savo paskutinius aiškiai tariamus žodžius.

— O misteri Osbaldistonai, gelbėkite mane! Gelbėkite!

Aš buvau taip šito reginio sukrėstas, jog neatsisakiau pabandyti užstot baudžiamąjį, nors ir pats kas minutę laukiau tokio pat likimo. Bet, kaip ir reikėjo tikėtis, mano įsikišimas buvo griežtai atmestas. Vienas kalnietis stipriai laikė nelaimingąjį, kiti, susukę į pledą didelį, sunkų akmenį, pririšo jį Morisui prie kaklo, dar kiti paskubomis nuvilko nuo jo drabužius. Pusnuogį ir surištą pastūmėjo jį į ežerą, kuris šioje vietoje buvo kokių dvylikos pėdų gilumo,— ir garsus piktdžiugiškas budelių klykavimas negalėjo nustelbti paskutinio priešmirtinio aukos šauksmo, mirtinos širdgėlos aimanos. Kūnas pūkštelėjo į tamsiai mėlyną vandenį, ir kalniečiai, laikydami paruoštus ilgakočius kirvius ir kardus, kurį laiką sekė, kad jų nubaustasis, išsivadavęs nuo pririšto svorio, neiškoptų į krantą. Bet mazgas buvo gerai užveržtas — nelaimingasis nugrimzdo į dugną; vanduo, kurį krisdamas jis buvo sujudinęs, vėl tyliai nurimo viršum jo,— ir šis žmogaus gyvybės vienetas, kurio jis taip godžiai meldė, dingo visiems laikams iš gyvenančios žmonijos visumos.

XXXII SKYRIUS

Ligi saulėlydžiai užgest suspės,
Jis turi laisvas grįžti į namus,
Arba jei suliepsnos širdis kerštu
Ir ginklą žudantį paims ranka,—
Jūsiškis kraštas gailiai suvaitos.

Senovinė pjesė

Nežinau kodėl, bet pavienis smurto ir žiaurumo aktas labiau veikia mūsų nervus, nei bendras žudynių vaizdas. Tą dieną aš buvau matęs, kaip krito mūšyje keletas narsių mano kraštiečių, ir man atrodė, kad jiems tiktai teko toji dalia, kaip galėjo ji tekti ir kitam žmogui; ir nors mano širdį gniaužė gailesys, bet ji nekrūpčiojo iš siaubo, su kokiu aš žiūrėjau, kaip šaltakraujiškai sviedžiamas mirčiai nelaimingasis Morisas. Aš žvilgtelėjau į misterį Džarvį ir jo veide įskaičiau tuos pačius jausmus, kokie įsispaudė ir manajame. Jis negalėjo nuslopinti savo pasibjaurėjimo ir tyliu užsikertančiu balsu kaskart vis šnibždteldavo:

— Protestuoju prieš tokį veiksmą! Tai žiauri ir kruvina žmogžudystė! Pasibaisėtinas dalykas! Dievas ras, kaip ir kada už jį atkeršyti.

— Tai jūs nebijote pasekti tuo pačiu keliu? — tarė karvedė, įbedusi į jį žudantį žvilgsnį, su kokiu vanagas žiūri į pasirinktą auką.

— Giminaitė,— tarė oldermenas.— Nė vienas žmogus nepanorės nutraukti savo gyvenimo siūlo anksčiau, negu jam skirti verpalai išsibaigia staklėse. Man, jeigu liksiu gyvas, reikia dar žemėje atlikti nemaža reikalų — visuomeninių ir asmeninių, miesto tarybos ir savo paties labui; be to, žinoma, yra žmonių, kuriuos aš turiu aprūpinti,— pavyzdžiui, vargšė Mati, ji našlaitė ir tolima giminaitė lerdui Limerfildui. Taigi, kai šitai sudedi į vieną vietą, iš tiesų visa, ką turi, žmogus atiduos už gyvybę.

— O jeigu aš paleisčiau jus į laisvę,— tarė valdingoji ledi,— kaip tada jūs pavadinsite atsiskaitymą su šiuo anglų šunimi?

— Kchu, kchu!.. hm! hm! — ištarė teisėjas, ligi galo

pravalydamas gerklę.— Aš pasistengčiau kaip galima mažiau apie jį kalbėti — kuo mažiau žodžių pasakysi, tuo greičiau darbą padarysi.

— O jeigu jums tektų atsidurti teisme, kurį jūs vadinate teisingumo vykdymu,— kvotė ji toliau,— ką jūs pasakytumėte tuomet?

Garbusis oldermenas paskersakiavo į vieną pusę, paskui į kitą, lyg žmogus, galvojąs, kaip čia geriau išnešti kulnus; paskui atsakė tokiu tonu, kokiu atsako asmuo, kuris, pamatęs, kad atsitraukti nebegalima, nusprendžia stoti į kovą ir duoti priešui atkirtį.

— Aš matau, kad jūs norite mane priremti prie sienos. Bet pasakysiu jums tiesiai, giminaite, esu įpratęs visuomet kalbėti taip, kaip man liepia sąžinė; ir nors jūsų vyras (labai gaila, kad jo čia nėra,— tatai būtų geriau tiek jam, tiek man), nors jūsų vyras, kaip ir šis vargšas kalnietis, niekdarys Dugalas, galėtų jums patvirtinti, kad Nikolas Džarvis moka ne blogiau kaip kas kitas pro pirštus pažiūrėti į savo bičiulių klaidas,— viskas dėlto jums pasakysiu, giminaite, mano liežuvis neištars to, ko nėra mano mintyse; užuot pasakęs, kad tas nelaimingasis buvo nužudytas pagal įstatymą, aš greičiau sutiksiu gulėti šalia jo ežero dugne,— nors, manau, kad jūs vienintelė moteris Kalnų Šalyje, leidžianti sau grasinti tokia mirties bausme savo vyro giminaičiui, ir dar netolimam; tik ketvirtos eilės.

Galimas daiktas, kad ryžtingas tonas, kokiu oldermenas kalbėjo šiuo kartu, galėjo labiau paveikti akmeninę jo giminaitės širdį negu ligšiolinis maldavimas; taip brangakmenį galima pjauti tik plienu, nes minkštesniu metalu nieko nepadarysi. Helena Mak Gregor liepė atvesti priešais save mus abu.

— Jūsų pavardė,— kreipėsi jinai į mane,— Osbaldistonas? Taip pavadino jus tas šuo, kurio mirties liudininkais jūs buvote.

— Taip, mano pavardė Osbaldistonas,— atsakiau aš.

— Rešlis Osbaldistonas, ar ne taip? — kvotė toliau jinai.

— Ne, Frensis.

— Bet jūs pažįstate Rešlį Osbaldistoną? Jis jūsų brolis, jeigu aš neklystu, šiaip ar taip, jūsų giminaitis ar geras draugas.

— Giminaitis, taip,— pertariau aš,— bet ne draugas. Mes su juo neseniai buvome susidūrę dvikovoje, ir mus išskyrė žmogus, kuris, kaip aš suprantu, yra jūsų vyras. Mano kraujas dar nenudžiūvo nuo Rešlio špagos, ir žaizda mano šone dar tebėra neužgijusi. Man nėra priežasties vadinti jį draugu.

— Tuo atveju,— tarė jinai,— jeigu jūs neįsipainiojęs į jo intrigas, galite ramiai vykti į Garschatachino stovyklą, nebūgštaudamas, kad būsite sulaikytas, ir perduoti jam keletą žodžių nuo Mak Gregoro žmonos.

Aš atsakiau, kad milicija, mano nuomone, neturinti pagrįstos dingsties mane sulaikyti, kad aš ir pats neturįs priežasties bijoti arešto, kad esu pasiruošęs tučtuojau išvykti, jeigu man pavesta pasiuntinio misija užtikrins neliečiamybę su manim kartu į nelaisvę patekusiems mano bičiuliui ir tarnui. Pasinaudodamas proga, pridūriau, kad atvykau į kraštą pakviestas jos vyro, kuris žadėjęs man pagalbą sutvarkant vieną labai man svarbų reikalą ir kad mano bičiulis, misteris Džarvis, atkeliavęs su manimi dėl to paties dalyko.

— Aš labai apgailestauju, kad misterio Džarvio pušnyse nebuvo pripilta verdančio vandens, kai jis jomis avėsi, rengdamasis į šią kelionę,— įterpė garbusis oldermenas.

— Galite atpažinti savo tėvą iš to, ką sako mums jaunasis anglas,— kreipdamasi į sūnus, tarė Helena Mak Gregor.— Jūsų tėvas protingas, kol ant jo galvos kalniečio kepurė, o rankoj kardas, bet tereikia jam pakeisti languotą tartaną miestiška gelumbe, ir jis būtinai įsivels į smulkias miestiečių intrigas ir pasidarys vėl — po viso to, ką jis pergyveno,— jų tarpininkas, jų įrankis, jų vergas.

— Pridėkite, ponia, jų geradaris,— pasakiau aš.

— Tegu ir taip,— tarė ji,— bet tai tuščių tuščiausias titulas, nes mano vyras nuolat sėjo geradarystes, o pjaudavo tik patį juodžiausią nedėkingumą. Bet gana apie tai. Taigi aš liepsiu jus palydėti iki priešo sargybos postų; jūs paklausite viršininko ir jam pranešite nuo manęs, nuo Helenos Mak Gregor, štai ką: jeigu jie palies nors vieną plauką ant Mak Gregoro galvos ir jeigu neišleis jo laisvėn per dvylika valandų, tai Lenokse nebeliks nė vienos ledi, kuri dar prieš Kalėdas neapverktų brangaus žmogaus mir-

ties; nebus fermerio, kuris neaimanuotų prie sudeginto svirno ir tuščios karvidės; nebus nė vieno lerdo arba jo sūnaus, kuris vakare padėtų galvą ant pagalvio ramus ir tikras, kad išgyvens iki rytojaus. O pradžiai, kai tik pasibaigs skirtas laikas, aš nusiųsiu jiems šį Glazgo oldermeną, šį anglų kapitoną ir visus savo belaisvius, suvyniotus į pledą ir sukapotus į tiek gabalų, kiek yra langelių tartane.

Kai jinai pabaigė grasinimus, kapitonas Torntonas, kuris stovėjo netoliese ir girdėjo jos žodžius, šaltai pridūrė:

— Perduokite vyresniajam karininkui mano — Torntono, grenadierių pulko kapitono,— sveikinimus ir pasakykite, kad jis vykdytų savo pareigą ir nepaleistų belaisvio, nė kiek negalvodamas apie mane. Jeigu aš pasirodžiau toks kvailas, kad leidausi klastingų kalniečių įviliojamas į spąstus, man užteks drąsos mirti už savo neapdairumą, nepadarius gėdos mundurui. Man tiktai gaila nelaimingų mano bendražygių,— pridūrė jis,— patekusių į šių skerdikų rankas.

— Cit, cit! — sustabdė jį garbusis oldermenas.— Ką, ar jums gyventi atsipyko? Perduokite ir nuo manęs labas dienas vyresniajam karininkui, misteri Osbaldistonai,— labas dienas nuo oldermeno Nikolo Džarvio, Glazgo miesto tarybos nario, kuriuo savo metu buvo ir mano tėvas, amžiną atilsį dekanas,— ir pasakykite jam, kad čia keletas garbingų piliečių pateko į bėdą ir laukia dar didesnių nelaimių ir kad visų labui būtų geriausia, jeigu jis kaip niekur nieko leistų Robui sugrįžti į savo kalnus. Čia jau padarytas vienas nelemtas darbas, bet kadangi jis daugiausia palietė ne ką kitą, o tik akcizininką — neverta dėl niekų kelti triukšmo.

Kai asmenys, labiausiai suinteresuoti mano pasiuntinybės sėkme, išdėstė man tokius prieštaringus savo pavedimus ir kai Mak Gregoro žmoną dar pakartojo, kad aš atsiminčiau ir žodis žodin perduočiau visus jos įsakymus, pagaliau buvo sutiktą, kad išvykčiau, ir Endrui Ferserviui,— matyt, norint nusikratyti įkyriais jo aimanavimais,— buvo leista mane lydėti. Tačiau būgštaujant, jog pasinaudosiu savo arkliu pabėgti nuo apsauginių, ar gal norint pasilaikyti vertingą grobį, man buvo leista suprasti, kad turiu savo kelionę atlikti pėsčias, lydimas Hemišo Mak Gregoro ir dviejų jo valdinių, kurie turėjo dvigubą užda-

vinį: parodyti man kelią ir išžvalgyti priešo jėgas bei stovyklą. Iš pradžių vienu šių žvalgų buvo paskirtas Dugalas, bet jis mokėjo įssisukti, nusprendęs, kaip mes vėliau sužinojome, pasilikti ir saugoti misterį Džarvį, kuris savo metu buvo jam geras šeimininkas ir globėjas,— už tai padaryti gerą paslaugą laikė savo pareiga.

Mes ėjome kokią valandą sparčiu žingsniu, kol pasiekėme krūmokšniais apaugusią aukštumą, nuo kurios gerai galėjome apžvelgti apačioje nusitiesusį slėnį ir jame išsidėsčiusią miliciją. Kadangi jos pajėgas daugiausia sudarė raiteliai, vadovybė išmintingai atsisakė nuo bet kokių mėginimų prasigauti pro kalnų perėją, kurią taip nesėkmingai išbandė kapitonas Torntonas. Aiškiai išmanant karo dalykus, buvo išrinkta pozicija ant kalvos, esančios viduryje nedidelio Aberfoilo slėnio, kurį skalauja Forto aukštupys. Slėnį saugo it kokios barikados dvi grandinės kalvų, stūksančių lyg kalkakmenio uolų sienos, vietomis paįvairintos brekčijų — didžiulių klodų, kurie atsirado minkštesnėn masėn nugrimzdus ir joje lyg cemente sukietėjus rieduliams,— o už šių kalvų tolumoje iš visų pusių stūkso aukštesni kalnai. Vis dėlto slėnis tarp kalnų keterų buvo platus, ir raiteliai galėjo nebijoti staigaus kalniečių užpuolimo; sargybiniai ir avanpostai visose pusėse stovėjo gana toli nuo pagrindinio būrio, kuris, kilus pavojui, visada būtų spėjęs užšokti ant arklių ir pasiruošti kautynėms. Beje, tuo metu niekas nesitikėjo, kad kalniečiai išdrįstų atakuoti kavalerijos dalį atviroje lygumoje, nors neseni įvykiai parodė, kad jie gali sėkmingai įvykdyti tokią ataką[195]. Kai aš pirmą kartą susipažinau su Aukštutinės Škotijos gyventojais, jie kone prietaringai baisėjosi kavaleristo, nes stambus jo arklys, palyginus su mažu kalnų šelti, atrodo aršus ir galingas gyvulys, be to, dar išmokytas, kaip įsivaizdavo tamsūs kalniečiai, kovoti mūšyje kanopomis ir dantimis.

Rupšnoją žolę pririšti arkliai, sėdiniuoją, stoviniuoją bei vaikštinėją būreliais palei gražią upę kareiviai ir plikos, bet romantiškos uolų užtvaros, kylančios iš abiejų pusių, prakilniai ryškėjo priekyje; toli rytuose akis regėjo

[195] Čia turbūt turimi galvoje mūšiai ties Prestonpansu ir ties Folkerku; iš to aišku, kad šie memuarai buvo parašyti po 1745 m. (Autoriaus pastaba.)

blizgantį Menteito ežerą, o pačioje vaizdo gilumoje — Stirlingo pilis liejosi su tolima mėlyna Ochilo kalnų virtine.

Atidžiai apžiūrėjęs gamtovaizdį, jaunasis Mak Gregoras man pareiškė, kad dabar aš turįs nusileisti į milicijos kareivių stovyklą ir pasikalbėti, kaip man yra pavesta, su jų vadu; paskui, grėsmingai mostelėjęs, jis pridūrė, kad nepraneščiau priešui, kas mane palydėjo į šią vietą ir kur esu atsiskyręs su savo palydovais. Išklausęs pamokymų, aš nusileidau į kariuomenės stovyklą, lydimas Endraus Ferservio. Išsaugojęs iš savo angliškų drabužių tik kelnes ir kojines, vienplaukis, plikomis blauzdomis, apsiavęs brogais, kuriuos iš gailesčio jam buvo padovanojęs Dugalas, užsimetęs ant pečių sudriskusį pledą vietoj marškinių ir liemenės, nelaimingasis mano tarnas buvo panašus į beprotį, pabėgusį iš škotiško Bedlamo[196]. Mums netoli tenuėjus, mus pastebėjo vienas sargybinis, kuris pasuko mūsų link, nutaikė karabiną ir įsakė nejudėti iš vietos. Aš paklausiau ir raiteliui prijojus prie manęs paprašiau nuvesti pas vadą. Tučtuojau buvau palydėtas pas karininkus, kurie sėdėjo ant žolės ir, matyt, sudarė palydą prie vieno iš jų, turinčio aukštesnį rangą. Jis buvo užsidėjęs gludinto plieno kirasą, o ant jos matėsi senovinio Kardažolės ordino[197] ženklai. Mano bičiulis Garschatachinas ir daug kitų džentelmenų, kurių vieni buvo su mundurais, kiti su civiliais drabužiais, tačiau visi ginkluoti ir su palydomis, atrodo, klausė šio aukšto asmens įsakymų. Keletas tarnų puošniomis livrėjomis — matyt, jo šeimynykščiai — stovėjo čia pat, pasirengę patarnauti.

Pareiškęs gilią savo pagarbą didikui, atsižvelgdamas į jo rangą, pranešiau jam, kad nenoromis man tekę būti liudininku, kai karaliaus kareiviai pralaimėję mūšį su kalniečiais Loch Ardo tarpeklyje (man pasakė, kad taip vadinasi ta vieta, kur buvo paimtas į nelaisvę kapitonas Torntonas), ir kad nugalėtojai grasiną žiauriomis bausmėmis tiems, kurie patekę į jų rankas, ir visai Žemutinei Škotijai, jeigu jų vadas, rytą paimtas į nelaisvę, nebūsiąs paleistas nepaliestas. Hercogas (nes tasai, į kurį aš kreipiausi, turėjo hercogo titulą) išklausė mane visiškai ramiai

---

[196] Bedlamas — beprotnamis Londone.

[197] Kardažolė — tautinė Škotijos emblema; Kardažolės ordinas — vienas seniausių jos riterių ordinų.

ir atsakė, jog labai apgailestaująs, kad reikia pasmerkti nelaiminguosius džentelmenus žiauriam susidorojimui, jiems patekus į barbarų rankas, tačiau būtų neprotinga tikėtis, kad jis paleisiąs svarbiausią visų šių siautėjimų ir savavaliavimų kaltininką ir tuo paskatinsiąs nežabotą jo pasekėjų įžūlumą.

— Galite grįžti pas tuos, kurie jus atsiuntė,— toliau kalbėjo jis,— ir jiems pranešti, kad Rob Rojui Kempbelui, kurį jie vadina Mak Gregoru, man įsakius, auštant būtinai bus įvykdyta mirties bausmė, kaip nusikaltėliui, paimtam su ginklų rankoje ir tūkstančiu piktadarybių nusipelniusiam mirties; kad aš teisingai būčiau laikomas nevertu savo titulo ir aukštų pareigų, jeigu pasielgčiau kitaip; kad aš rasiu būdą apginti šalį nuo įžūlių jų grasinimų ir kad jiems palietus nors plauką nelaimingiesiems džentelmenams, kurie atsitiktinai pateko į jų rankas, aš negailestingiausiai atkeršysiu — jų tarpeklių akmenys šimtą metų vaitos nuo mano kerštо!

Aš nužemintai paprašiau leidimo atidėti man pavestą garbingą misiją ir ėmiau kalbėti apie aiškų pavojų, susijusį su ja, bet kilnusis vadas pasakė, kad jeigu taip yra, aš galįs pasiųsti savo tarną.

— Nebent pats velnias įlįstų į mano kojas! — sušuko Endrius, nesivaržydamas aukštų asmenų ir neleisdamas man pačiam atsakyti.— Nebent pats velnias įlįstų į mano kojas,— kitaip aš nežengsiu nė žingsnio. Ar tik ponai nemano, kad aš atsargoje turiu antrą koserę, jeigu taip atsitiktų, kad Džonas Kalnietis brūkšteltų peiliu man per šitąją gerklę? Arba kad aš galiu pasinerti ežere prie vieno kranto ir išplaukti prie kito tarsi laukinė antis? Na jau ne! Kiekvienas už save, o Dievas už visus! Tegu žmonės patys rūpinasi savimi bei saviškiais ir tegu patys atlieka, ką sumano — nėra ko siuntinėti Endrų! Rob Rojus niekuomet nebuvo arti priėjęs prie Dripdeilio, niekuomet nevogė nei kriaušių, nei obuolių nei iš manęs, nei iš mano giminaičių.

Vargais negalais sustabdęs savo tarno plepumą, aš priminiau hercogui, kokiame dideliame pavojuje yra atsidūręs kapitonas Torntonas ir misteris Džarvis; pasakiau, jog esu pasiruošęs perduoti hercogo sąlygas priešingai pusei, bet tegu jis sušvelnina jas tiek, kad būtų vilties išgelbėti belaisvių gyvybę. Aš jį užtikrinau, kad jei ga-

lėsiu būti naudingas, pavojus manęs nesustabdys, tačiau po viso to, ką teko matyti savo akimis, man neliko jokių abejonių, kad belaisviai bus tučtuojau nužudyti, vos plėšikų vadui jis įvykdys mirties bausmę.

Hercogui mano žodžiai aiškiai padarė įspūdį. Sunkus atvejis, tarė hercogas, ir jis tai suprantąs, bet savo kraštui jis turįs svarbesnę pareigą, kurios neįvykdyti negalima; Rob Rojus privalo mirti.

Prisipažinsiu, kad aš susijaudinęs išklausiau mirties nuosprendžio grėsmę gerajam savo pažįstamam, misteriui Kempbelui, kuris tiek kartų buvo parodęs man savo palankumą. Ir šitai jaučiau ne tik aš vienas, nes daugelis hercogo artimųjų išdrįso užtarti teisiamąjį.

— Būtų protingiau,— kalbėjo jie,— nugabenti jį į Stirlingo pilį ir laikyti ten griežtai saugojamą kaip įkaitą ir, tuo nuraminus jo gaują, pasistengti ją likviduoti. Labai gaila būtų palikti šalį niokoti tiems plėšikams, nes dabar, prasidėjus ilgoms naktims, bus labai sunku tai sutrukdyti; sargybų visur neišstatysi, o kalniečiai visuomet mokės išsirinkti neapsaugotą punktą.

Kiti dar pridėjo, kad būtų per daug žiauru palikti nelaiminguosius belaisvius jų likimui, nes nėra abejonės, kad kerštо įkarštyje grasinimas juos nužudyti bus tuojau įvykdytas.

Pasikliaudamas didiko riteriškumu, Garschatachinas išdrįso pasakyti jam dar daugiau, nors ir žinojo, kad hercogas turi ypatingų priežasčių neapkęsti belaisvio.

— Iš tikrųjų,— tarė jis,— Rob Rojus yra neparankus kaimynas Žemumai ir, žinoma, teikia daug rūpesčių jo šviesybei; ir jis, galimas daiktas, plėšikišką verslą taip išplėtė, kaip niekas kitas mūsų laikais, tačiau jis turi galvą ant pečių, ir jį dar galima kaip nors atvesti į protą, bet jo žmona ir sūnūs — tikri velniai, kurie nežino nei baimės, nei pasigailėjimo ir vadovaudami pašėlusiems jo galvažudžiams taps kraštui tikru maru — baisesniu negandu negu buvo kada nors pats Rob Rojus.

— Nesąmonė! — pertarė jį hercogas.— Juk tiktai protas bei vikrumas ir leido šitam apsukruoliui taip ilgai siautėti; eilinis Škotijos plėšikas seniai būtų buvęs pakartas, nepasišvaistęs laisvėje nė tiek savaičių, kiek metų puikiausiai laikosi Robas. Jo gauja be paties vado neilgai mums įkyrės — pagyvens ne ilgiau kaip neprotinga vap-

sva: įgylė kartą, ir čia pat sutraiškoma.

Bet Garschatachiną ne taip lengvą buvo nutildyti.

— Visi žino, milorde hercoge,— atsikirto jis,— kad aš nelabai mėgstu Robą, kaip ir jis mane; jis dukart ištuštino mano tvartus ir ne vieną kartą išsivarė mano nuominkų gyvulius; vis dėlto...

— Vis dėlto, Garschatachinai,— reikšmingai šypsodamasis tarė hercogas,— jūs, man rodos, linkęs manyti, kad šitoks nesiskaitymas yra atleistinas jūsų bičiulių draugui,— o Robas anaiptol nelaikomas majoro Galbreito užjūrio draugų priešu.

— Jeigu ir šitaip būtų, milorde,— tarė Garschatachinas tuo pačiu juokaujamu tonu,— tai dar ne pats blogiausias dalykas, kurį esu apie jį girdėjęs. Tačiau ar ne metas būtų mums iš klanų išgirsti gerų naujienų, kurių mes taip ilgai laukiame? Tikėsimės, kad jie išlaikys mums duotą kalniečių žodį... bet aš juos seniai pažįstu; angliškieji botfortai ne pora škotiškiesiems truzams.

— Niekuomet nepatikėsiu,— tarė hercogas.— Tie džentelmenai žinomi kaip garbingi žmonės, ir aš nemanau, kad jie sulaužytų žodį ir neatvyktų. Pasiųskite dar du raitelius sutikti mūsų draugų. Kol jie atvyks, mums nėra ko nė galvoti apie šturmavimą to tarpeklio, kur kapitonas Torntonas leidosi užklumpamas iš netyčių ir kur, kiek man žinoma, dešimt pėstininkų gali laikytis prieš geriausią Europoje raitelių pulką. O kol kas pasirūpinkite, kad būtų pavalgydinti žmonės.

Šis patvarkymas lietė ir mane — ir labai laiku, nes aš nieko nebuvau turėjęs burnoje nuo vakarykščios Aberfoile greitomis paruoštos vakarienės. Pasiųstieji žvalgai grįžo, tačiau nepranešė jokių žinių apie pagalbinius būrius, ir saulė jau krypo vakarop, kai pagaliau atvyko kalnietis, priklausąs tiems klanams, iš kurių buvo laukiama pagalbos, ir ceremoningai nusilenkęs padavė hercogui laišką.

— Tegu aš pavirsiu klareto statine,— tarė Garschatachinas,— jeigu tai ne malonus pranešimas, kad prakeiktieji kalniečiai, kuriuos mes atitempėme čionai po tokių vargų ir kankynių, sumanė grįžti namo ir siūlo mums susitvarkyti reikaliukus, kaip patys pajėgiame!

— Taip ir yra, džentelmenai,— paraudęs iš pykčio, tarė hercogas, kai perskaitė laišką, parašytą ant nešvaraus

popieriaus skiautelės, nors adresas buvo užrašytas pagal visas taisykles: „Šviesiausiajam ir Galingajam Valdovui, Hercogui, į jo paties didžiai gerbiamas rankas..." ir taip toliau, ir taip toliau.— Mūsų sąjunginiinkai atsimetė nuo mūsų, džentelmenai, ir sudarė su priešu separatinę taiką.

— Toks jau visų sąjungų likimas,— tarė Garschatachinas.— Olandai būtų pasielgę su mumis lygiai taip pat, jeigu mes nebūtume greičiau už juos tai padarę Utrechte[198].

— Jūs linksmai nusiteikęs, sere,— tarė hercogas, ir suraukti antakiai rodė, kaip mažai tepatiko jam majoro juokavimas.— Tačiau mūsų reikalai pakrypo dabar į rimtąją pusę. Aš manau, kad nė vienas džentelmenų nepritars dabar mūsų mėginimui žygiuoti toliau į šalies gilumą, nepadedant draugiškiems klanams arba pėstininkams iš Inversneido?

Visi iki vieno patvirtino, kad toks mėginimas būtų tikra beprotystė.

— Ir nelabai būtų išmintinga,— kalbėjo toliau hercogas,— pasilikti čia, vietoje, gresiant pavojui naktį būti užpultiems. Todėl aš siūlau, pasitraukus iš čia, apsistoti Duchrėjaus ar Gartartano pilaitėse ir be perstogės budriai einant sargybą palaukti iki ryto. Bet prieš mums išsiskirstant, aš iškvosiu Rob Rojų jums visiems matant; tegu jūsų pačių akys ir jūsų ausys įsitikina, kaip neprotinga būtų leisti šiam galvažudžiui ir toliau savavaliauti.

Jisai davė atitinkamus įsakymus, ir sargyba atvedė belaisvį. Jo rankos ligi alkūnių buvo suveržtos draugėn ir pritrauktos prie liemens balno diržu, sukabintu už nugaros sagtimi. Du kapralai laikė jį iš dešinės ir iš kairės pusės, ir, kad būtų saugiau, dvi kareivių gretos su užtaisytais karabinais bei užmautais ant jų durtuvais lydėjo iš paskos.

Pirmą kartą aš pamačiau šį žmogų su tautiniais drabužiais, kurie pabrėžė ypatingą jo išvaizdą. Ugninių plaukų kupeta, kuri jam dėvint miestiečio drabužius būdavo beveik uždengta skrybėlės ir peruko, dabar kyšojo iš po škotiškos kepuraitės, pateisindama pravardę „Rojus", ku-

[198] Per karą dėl Ispanijos paveldėjimo, kuris baigėsi Utrechto taika 1713 metais, tarp Anglijos ir Niderlandų — sąjunginiinkų, kariavusių prieš Prancūziją ir Ispaniją, buvo rimtų nesutarimų.

ria jis daugiausia buvo žinomas Žemutinėje Škotijoje ir atsimenamas iki šiol. Pravardę patvirtino ir jo kojos, kurias nuo sijono apačios iki kojinių kalniečiai visuomet palieka plikas: jos buvo apžėlusios trumpais tankiais ugniniais plaukais, ypač per kelius, panėšėdamos tuo, ir taip pat stipriais galingais savo raumenimis į žalo Škotijos jaučio staibius. Iš viso, ar dėl to, kad pasikeitė jo drabužiai, ar gal dėl to, kad sužinojau tikrąjį baisų jo vardą, jis mano akims pasirodė kur kas labiau laukinis ir nepaprastas negu pirmiau — aš net vos atpažinau seną savo pažįstamą.

Rob Rojus laikėsi drąsiai, laisvai (kiek jam leido jo raiščiai), išdidžiai, net didingai. Jis nusilenkė hercogui, linktelėjo Garschatachinui bei kitiems ir šiek tiek nustebo, pamatęs šioje draugijoje mane.

— Seniai mes besimatėme, misteri Kempbelai,— tarė hercogas.

— Taip, milorde; man būtų buvę patogiau su jumis pasimatyti tokiu laiku (jis žvilgsniu parodė į suveržtas savo rankas), kai mano padėtis būtų leidusi geriau išreikšti savo pagarbą jūsų šviesybei; bet proga dar pasitaikys.

— Kitos progos jums nebebus, misteri Kempbelai,— atsakė hercogas,— nes greitai artėja valanda, kai jūs turėsite duoti paskutinę visų savo žemiškųjų darbų ataskaitą. Aš tai sakau, ne norėdamas iš jūsų pasityčioti paskutinę nevilties valandą, bet jūs turite žinoti, kad artinatės į savo gyvenimo kelio pabaigą. Neneigsiu, kad kartais jūs padarydavote mažiau eibių, negu kad būtų jų iškrėtę kiti, besiverčią tuo pačiu nelemtu amatu, ir kad jumyse kartais pasireikšdavo gabumo žymių ir jūs netgi nestokojate gerų palinkimų, kurie leidžia tikėtis iš jūsų ko geresnio. Bet jūs pats žinote, kaip ilgai buvote pabaisa taikiems savo kaimynams ir kokiais plėšikiškais veiksmais stiprinote ir plėtėte neteisėtą savo valdžią. Trumpai: jūs žinote, kad nusipelnėte mirties, ir turite jai pasirengti.

— Milorde,— tarė Rob Rojus,— nors aš ir galėčiau suversti kaltę dėl savo nelaimių jūsų šviesybei, bet niekuomet nepasakysiu, kad jūs pats apgalvotai ir sąmoningai buvote jų kaltininkas. Jeigu aš taip būčiau galvojęs, jūs nesipuikuotumėte šiandien, būdamas mano teisėju; tris kartus jūs buvote nuo manęs per šūvį, kai galvojote tik

apie elnią, o reta kas tėra matęs, kad aš prašaučiau pro šalį. Bet tuos, kurie piktnaudžiavo palankia jūsų šviesybės klausa ir kurstė jus prieš žmogų, buvusį kadaise tokį pat ramų šios šalies gyventoją kaip ir bet kuris kitas, tuos, kurie prisidengę jūsų vardu privedė mane iki kraštutinybės,— su tais aš atsiskaitydavau po truputį ir nepaisydamas to, ką dabar pasakė jūsų šviesybė, tikiuosi atsilyginti pilnutinai.

— Žinau,— tarė hercogas, užsidegdamas pykčiu,— kad jūs esate paskutinis užkietėjęs niekšas, kuris tesi žodį, kai prisiekia įvykdysiąs blogą darbą, bet aš imsiuos priemonių ir sukliudysiu jums tai padaryti. Jūs neturite kitų priešų, tik savo paties piktadarybes.

— Jeigu mano vardas būtų Grehemas, o ne Kempbelas, aš tikriausiai mažiau apie jas girdėčiau,— su atkakliu ryžtingumu atsakė Rob Rojus.

— Jūs gerai padarytumėte, sere,— tarė hercogas,— įspėdamas savo žmoną, savo artimuosius ir šalininkus, kad jie atsargiau elgtųsi su džentelmenais, kurie dabar yra patekę jiems į rankas, nes aš dešimteriopai nubausiu juos, jūsų giminaičius ir bendražygius, už menkiausią žalą, kuri bus padaryta ištikimiesiems jo didenybės valdiniams.

— Milorde,— atsakė Rob Rojus,— nė vienas iš mano priešų neapkaltins manęs kraujo troškimu; ir jeigu būčiau dabar tarp savųjų, tai valdyčiau keturis penkis šimtus laukinių kalniečių taip lengvai, kaip jūsų šviesybė šiuos devynis ar dešimt liokajų bei žygūnų. Bet jeigu jūs ketinate šeimai atimti jos galvą, pasiruoškite, kad šios šeimos nariai ims veikti kaip išmanydami. Tačiau kas beatsitiktų, tenai, tarp belaisvių, yra vienas garbingas žmogus, mano giminaitis, ir jis neturi nukentėti. Ar yra čia kas nors, sutinkąs pasitarnauti Mak Gregorui? Jis atsimokės už tai, nors dabar jo rankos ir surištos.

Kalnietis, atnešęs hercogui laišką, atsiliepė:

— Aš įvykdysiu jūsų valią, Mak Gregorai, ir dėl to grįšiu į kalnus.

Jis priėjo ir išklausė, ką belaisvis norėjo pranešti žmonai; to pranešimo prasmės nesupratau, nes jis buvo pasakytas gėlų kalba, bet aš neabejoju, kad jis užtikrino saugumą misteriui Džarviui.

— Ar girdite, koks akiplėšiškumas? — tarė herco-

gas.— Šis žmogus atvirai prisiima pasiuntinio vaidmenį! Jis elgiasi panašiai kaip jo šeimininkai, kurie patys pakvietė mus bendrai veikti prieš šiuos plėšikus ir nutraukė sąjungą, vos tiktai Mak Gregorai sutiko jiems užleisti Balkviderio kraštą, dėl kurio jie ilgą laiką kivirčijosi.

Ir pledai, ir tartanai slepia vien klastas,
Ir kaip chameleonai keičia jie spalvas.

— Didysis jūsų protėvis niekuomet taip nekalbėdavo, milorde,— įsiterpė majoras Galbreitas.— Ir leiskite jums pagarbiai priminti, jūsų šviesybe, jūs niekuomet nebūtumėte turėję progos šitai pasakyti, jeigu teisingumo būtumėt ieškoję iš pat pradžių... Grąžinkite doram žmogui pavogtą kumelę; tegu kiekvieno galva nešioja savo kepurę — ir Lenokse savaime bus tvarka.

— Tyliau, tyliau, Garschatachinai! — tarė hercogas.— Šitaip šnekėti bet kam yra labai pavojinga, o tuo labiau man, bet jūs, man rodos, įsivaizduojate esąs privilegijuotas asmuo. Prašau žygiuoti su savo daliniu į Gartartaną; aš pats žiūrėsiu, kad belaisvis būtų nugabentas į Duchrėjų, ir rytoj jums atsiųsiu savo paliepimus. Ir teikitės nepaleisti į namus nė vieno savo kareivio.

— Na, prasideda: čia įsakymas, čia kontraįsakymas,— iškošė pro dantis Garschatachinas.— Bet kantrybės, mano drauge, kantrybės! Ateis diena, ir mes sulošime žaidimą „Keiskitės vietomis",— leiskite tik sugrįžti karaliui.

Du raitelių būriai išsirikiavo ir pasiruošė žygiuoti, skubėdami dar su šviesa nuvykti į naktinius būstus. Aš gavau greičiau įsakymą negu pakvietimą prisidėti prie būrio, ir nors niekas manęs nelaikė belaisviu, pastebėjau, kad vis dėlto buvau įtariamas. Iš tikrųjų laikai buvo pavojingi. Jakobitų ir hanoverišķių nesantaika, draskanti šalį, ir nuolatiniai Aukštutinės bei Žemutinės Škotijos gyventojų ginčai bei vaidai, nekalbant jau apie amžiną neišsprendžiamą kivirčą, kuris skyrė vieną nuo kitos įtakingąsias Škotijos šeimas,— šitai vertė visus būti labai įtarius, ir vienišas, be globos, svetimšalis savo kelionės metu beveik neišvengiamai turėjo susidurti su kokiais nors nemalonumais.

Tačiau aš susitaikiau su savo dalia, vildamasis, kad gal man pavyks gauti iš nelaisvėn patekusio plėšiko kokių

nors žinių apie Rešlį ir jo intrigas. Bet teisingumas reikalauja pridėti, kad aš vadovavausi ne vien tik egoistiškomis mintimis,— keisto mano pažįstamojo likimas man taip labai rūpėjo, kad aš visa širdimi norėjau jam padėti ir padaryti paslaugas, kokių galės jam prireikti dabartinėje nelemtoje būklėje ir kokias bus įmanoma suteikti.

XXXIII SKYRIUS

Vos nusviedė raiščius bėglys,
Paniro nelauktai,
Vos išplaukė į krantą jis —
Sumirgo jo kulnai.

Gilis Morisas[199]

Aidas uolose ir daubose iš dviejų pusių atsiliepė į kavalerijos trimitus, kai jinai, išsirikiavusi dviem būriais, lėta risčia leidosi slėniu. Majoro Galbreito vadovaujamas būrys greitai ėmė suktis dešinėn ir persikėlė per Fortą, norėdamas ligi nakties pasiekti nurodytus jam būstus,— kiek man buvo žinoma, netoli esančioje senovinėje pilyje. Keldamiesi per upę, raiteliai atrodė labai gražiai; tačiau netrukus jie išnyko iš akių, ėmę kilti priešingoje pusėje į mišku apaugusį krantą.

Mes tęsėme savo žygį gana tvarkinga rikiuote. Norėdamas labiau užtikrinti belaisvio apsaugą, hercogas įsakė jį pasodinti ant arklio už vieno savo asmens sargybinio nugaros (jis vadinosi, kaip vėliau sužinojau, Evanas iš Briglendzo) — augaločiausio ir stipriausio žmogaus būryje. Balno diržas, kuris juosė abu raitelius, buvo susegtas ant milžino krūtinės, todėl Robui buvo neįmanoma išsilaisvinti nuo savo sargo. Aš gavau įsakymą laikytis greta jų ir dėl to buvau pasodintas ant pulko arklio. Kareiviai mus supo taip glaudžiai, kiek leido kelio plotis, ir nuolat vienoje ar kitoje mūsų pusėje jojo vienas, o kartais ir du

[199] Gilis Morisas — škotiškos baladės herojus, kilniaširdis plėšikas, kurio vardu pavadinta ir pati baladė.

raiteliai su pistoletais rankose. Endrui Ferserviui, pasodintam ant kalnų ponio, kažkieno kažkur sučiupto, buvo leista joti tarp kitų tarnų, kurių nemaža grupė sekė paskui būrį, betgi neįsiterpdama į bendrą apmokytų karių rikiuotę.

Taip mes jojome geroką galą, iki atvykome į vietą, kur mums reikėjo bristi per upę. Kadangi Fortas išteka iš ežero, tai jis yra gilokas netgi ten, kur visai neplatus; norint perbristi, reikėjo nusileisti uolėtu, stačiu taku siaurame tarpeklyje, kur greta vienas kito negalėjo prajoti nė du raiteliai. Kadangi nedidelio mūsų būrio ariergardui ir centrui teko stabtelėti ant aukšto kranto, kol vienas paskui kitą leidosi į tarpeklį avangardo raiteliai, kaip paprastai būna tokiais atvejais, susidarė geroka gaišatis ir net šiokia tokia maišatis; keletas raitelių, kurie nepriklausė nuolatinei eskadrono sudėčiai, nekreipdami dėmesio į gretas, puolė brastos link ir sukėlė netvarką taip pat milicijos eilėse, nors toji gana gerai buvo išmokyta rikiuotės.

Tada, suspaustas kamšatyje ant stataus kranto, aš išgirdau, kaip Rob Rojus pašnibždėjo žmogui, už kurio nugaros buvo pasodintas:

— Tavo tėvas, Evanai, niekuomet nebūtų tempęs seno savo draugo kaip veršio į skerdyklą, nors ir visi krikščioniškosios žemės hercogai būtų jam davę tokį įsakymą.

Evanas nieko neatsakė, tik gūžtelėjo pečiais, lyg sakydamas, kad tai, ką jis daraąs, nepriklausą nuo jo valios.

— Kai Mak Gregorai nusileis į slėnį ir tu pamatysi tuščius žardžius, kraują ant židinio akmenų ir ugnį, liepsnojančią namo gegnėse,— tada tu gal suprasi, Evanai, kad jei klanui tebevadovautų tavo bičiulis Robas, tau būtų išlikę viskas, dėl ko tau taip gels širdį.

Evanas iš Briglendzo vėl gūžtelėjo pečiais ir suvaitojo, bet nepratarė nė žodžio.

— Skaudu pagalvoti,— vėl prabilo Robas, taip tyliai šnibždėdamas gudrius savo priekaištus Evanui į ausį, kad jų negalėjo išgirsti niekas, išskyrus mane; o aš jokiu būdu nebūčiau palaikęs savo priederme sutrukdyti jam pabėgti,— skaudu pagalvoti, kad Evanui iš Briglendzo, kuriam Robas Mak Gregoras ne kartą yra pagelbėjęs ranka, kalaviju ir pinigine, piktas oraus didiko žvilgsnis reiškia daugiau negu draugo gyvybė.

Buvo matyti, kad Evanas smarkiai susijaudinęs, bet tyli. Nuo kito kranto pasigirdo hercogo šūksnis: „Gabenkite belaisvį".

Evanui paraginus arklį, aš vos spėjau išgirsti šnibždesį: „Tu svarstai, ar vertas Mak Gregoro kraujas pertrūkusio diržo? Bet tau už jį teks duoti ataskaitą ir šiame, ir aname pasaulyje",— ir jų abiejų arklys skubiai pražengė pro mane, paskui veržliai puolė pirmyn ir pūkštelėjo į vandenį.

— Palaukite, sere, palaukite,— tarė man vienas kavaleristas, kai norėjau sekti paskui juos, ir keletas raitelių, atstūmę mane, šoko į upės brastą.

Aš mačiau, kaip hercogas anapus upės, blėstant dienos šviesai, rikiavo savo būrį, nes raiteliai, upės srovės nešami, lipo į krantą padrikai — vieni aukščiau, kiti žemiau. Kai daugelis jau buvo spėję perbristi, kai kiti dar tebekovojo su tėkme, o likusieji tik ruošėsi bristi į upę, aš, ūmai tykštelėjus vandeniui, supratau, kad Mak Gregoro gražbylystė nenuėjo veltui ir Evanas ryžosi suteikti jam laisvę bei galimybę ginti savo gyvybę. Hercogas taip pat išgirdo šį garsą ir tuoj suprato, ką jis reiškia.

— Šunie,— šūktelėjo jis Evanui, kai tas išlipo į krantą.— Kur tavo belaisvis?

Ir neklausydamas pasiteisinimų; kuriuos užsikirsdamas murmėjo įbaugintas vasalas, jis šovė jam į galvą — nežinau, pataikęs ar ne — ir sušuko:

— Džentelmenai! Išsisklaidykite į visas puses ir suraskite niekšą. Šimtas ginėjų tam, kas sugaus Rob Rojų!

Viskas akimirką sujudo, sukruto. Rob Rojus, išsilaisvinęs nuo raiščių,— be abejonės dėl to, kad Evanas atsegė diržo sagtį, nuslydo nuo arklio nugaros ir nėręs į vandenį pralindo kairėje pro plaukusio arklio papilvę. Bet kadangi jis turėjo vieną akimirką išplaukti į paviršių ir vėl įkvėpti oro, margas jo pledo tartanas patraukė kareivių dėmesį; tučtuojau daugelis jų šoko į upę, nė kiek nesirūpindami savo pačių saugumu, verždamiesi, kaip sako škotai, „per pelkes ir tėkmes",— ir nuplaukė kas raitas, kas praradęs arklį ir dabar jau kovodamas dėl savo gyvybės. Kiti — mažiau uolūs arba protingesni — puolė visomis kryptimis ir abipus upės šuoliavo šen bei ten, žvalgydamiesi vietų, kuriose bėglys būtų galėjęs išlipti iš vandens. Riksmai ir klykavimai, pagalbos šūksniai iš įvairių

vietų, kuriose kas matė ar įsivaizdavo matęs kokią nors plėšiko drabužio dalį; tankūs, skardūs pistoletų ir karabinų šūviai į kiekvieną daiktą, sukėlusį mažiausią įtarimą; daugybė raitelių, šuoliuojančių aplinkui, šokančių į vandenį bei lipančių iš vandens ir užsimojančių ant visko, kas tik atkreipdavo jų dėmesį; tuščios karininkų pastangos grąžinti šiokią tokią tvarką — visa tai tokiomis šiurpiomis aplinkybėmis ir blausioje rudens sambrėškoje sudarė patį nuostabiausią visokiausiais balsais paįvairintą reginį, kurį kada nors man buvo tekę matyti. Aš buvau paliktas ramiai viską stebėti, nes mūsų kavalkada, išsisklaidžiusi į visas puses, puolė persekioti belaisvio, arba nors stebėti, kaip vyksta gaudymas. Tučtuojau įtariau,— o vėliau tikrai sužinojau,— kad daugelis tų, kurie, rodos, uoliausiai stengėsi nutykoti ir sugauti bėglį, iš tikrųjų mažiausiai norėjo, kad jis būtų sučiuptas, ir tik rėkavo iš visų jėgų, didindami bendrą maišatį ir tuo padėdami Rob Rojui pabėgti.

O dingti nebuvo sunku tokiam mitriam plaukikui, jeigu jau jam pavyko išsprukti nuo persekiotojų pirmajame vijimosi įkarštyje. Tiesa, kurį laiką kareiviai sekė jam įkandin ir iššaudė daug kulkų, kurios pliumpsėjo į vandenį visai šalia jo. Ši scena labai priminė ūdros medžioklę, kurią man teko matyti Osbaldistone: ūdra turi kartkartėmis iškišti nosį iš vandens ir iškvėpti bei įkvėpti oro, ir tais momentais šunys ją pastebi, bet atsikvėpus ji vėl pasineria po vandeniu ir jiems išsprūsta. Tačiau Mak Gregoras pasirodė buklesnis už ūdrą: jis persekiotojams panosėje, jų visai nepastebėtas, atsipalaidavo nuo pledo ir paleido jį plaukti pasroviui, o languotas tartanas tučtuojau patraukė visų dėmesį; šitai daugelį raitelių nuviliojo klaidingais pėdsakais ir nukreipė nemaža kulkų bei kalavijo kirčių nuo tos galvos, kuriai jie buvo skirti.

Kai tik bėgliui pasisekė dingti kareiviams iš akių, surasti jį pasidarė beveik neįmanoma, nes daugelyje vietų prie upės prieiti trukdė statūs krantai ir tankiai sužėlę alksniai, beržai bei tuopos, kurie nusvirę ties vandeniu neleido raiteliui prisiartinti. Neretai atsitikdavo, kad persekiotojai nepažindavo vienas kito, daugelį jų ištikdavo kokia nesėkmė, o užslenkant nakčiai kas valandėlę vis mažiau vilties liko įvykdyti uždavinį. Vienus įtraukdavo upės sūkurys, ir draugams tekdavo skubėti jų gelbėti,

kad nenuskęstų; kiti, sužeisti maišatyje kulkos ar špagos kirčio, šaukė pagalbos arba grasino atkeršysią, ir kokius du kartus panašūs atsitikimai iš tikrųjų sukėlė grumtynes. Pagaliau buvo sutrimituota trauktis, o tai reiškė, kad vadas, nors ir kaip jam buvo skaudu, laikinai atsisveikino su viltimi gauti stambų atlyginimą, taip netikėtai išslydusį jam iš rankų, ir kavaleristai pradėjo iš lėto, nenoromis, bardamiesi rinktis į gretas. Aš mačiau tamsius jų siluetus besirikiuojant jiems pietiniame krante palei upę, kurios gaudus čiurlenimas, dar neseniai nustelbtas įnirtingo persekiotojų triukšmo, dabar dusliai aidėjo sumišai su šiurkščiais, piktais, priekaištingais nusivylusių raitelių balsais.

Iki šiol aš buvau tik žiūrovas, nors toli gražu neabejingai stebėjau šią nepaprastą prie upės vykstančią sceną. Bet staiga išgirdau šūksnį:

— O kurgi tas atsibastęs anglas? Tai jis davė Rob Rojui peilį perpjauti diržui.

— Sukapoti niekšą į gabalėlius! — atsiliepė kažkieno balsas.

— Pragręžti jam kulka makaulę! — tarė kitas.

— Suvaryti jam į pašonę tris colius šaltos geležies,— sugriaudėjo trečias.

Ir aš išgirdau nedarnų kanopų kaukšėjimą — keletas raitelių šuoliavo šen ir ten, aiškiai pasiruošę įvykdyti savo grasinimus. Aš tučtuojau įvertinau padėtį ir nusprendžiau, kad ginkluoti žmonės, nemoką valdyti įsisiautėjusių savo aistrų, tikrų tikriausiai pirma mane nušautų arba sukapotų ir tik paskui imtų aiškintis, kiek jų elgesys buvo teisingas. Šitai suvokęs, nušokau nuo arklio ir paleidęs jį nėriau į alksnyną, manydamas, kad užeinančios nakties tamsoje vargu ar jie mane ten besuras. Būdamas netoli hercogo ir galėdamas prašyti jo užtarimo, būčiau ir kreipęsis į jį, bet jis jau buvo pradėjęs trauktis, ir kairiajame upės krante nemačiau nė vieno ganėtinai aukšto laipsnio karininko, kuris, man pasidavus, būtų galėjęs suteikti globą. Antra vertus, pagalvojau aš, tokiomis aplinkybėmis rizikuoti gyvybe anaiptol nebuvo garbės reikalas. Kai sambrūzdis pamažu nutilo ir prie mano užuolandos nebesigirdėjo pasagų caksėjimo, visų pirma panorau surasti hercogo būstinę ir pasiduoti į jo rankas kaip ištikimas valdinys, kuriam nėra ko bijoti teisingumo, ir

kaip svetimšalis, kuris turi visas teises būti globojamas ir vaišingai priimamas. Tuo tikslu išlindau iš savo slėpynės ir apsidairiau.

Sutemos jau beveik buvo ištirpusios nakties tamsoje. Šioje Forto pakrantėje raitelių matėsi likę labai mažai arba visai nė vieno, o tie, kurie jau buvo persigavę per upę, seniai nušuoliavo, ir aš tegirdėjau tolimą kanopų bildesį ir graudų, pratisą trimitų garsą, kuris aidėjo per miškus, šaukdamas atsilikusiuosius. Taigi pasijutau atsidūręs čia vienas ir gana keblioje padėtyje: neturėjau arklio, o smarki upės srovė, suteliuškuota po neseniai joje vykusio sambrūzdžio, klaidinančioje ir blausioje mėnesienoje atrodanti dar drumstesnė, anaiptol netraukė pėsčio keleivio, kuris nebuvo pratęs bristi per upes ir vos ką tik matė, kaip raiteliai su tokiu pavojum brido į kitą krantą, kapanojosi vandenyje, pasinerdami iki balno lankelių. Pasilikdamas šiapus upės, buvau priverstas po visų praėjusios dienos ir vakarykštės nakties išgyvenimų praleisti naujai užstojančią naktį *al fresco*[200], vieno Škotijos kalno pašlaitėje.

Valandėlę galvojęs, sumojau, kad Endrus Ferservis, perbridęs per upę su kitais tarnais, be abejo, paseks įžūliu savo įpročiu visuomet bruktis į priekį ir būtinai patenkins hercogo bei kitų įtakingų asmenų smalsumą ir pasakys, kuo aš vardu ir kas esu; vadinasi, norint išvengti įtarimų, man nebuvo reikalo skubėti į hercogo nakties būstinę, rizikuojant nuskęsti upėje arba,— net jeigu pavyktų sėkmingai išsikapstyti į krantą,— nepavijus eskadrono, paklysti ir pagaliau be reikalo būti nudobtam kurio nors atsilikusio kareivio, kuris galėtų pagalvoti, kad tokiu šauniu žygdarbiu pasiteisins pavėluotai sugrįžęs. Todėl aš nusprendžiau nukreipti savo žingsnius atgal į tą smuklę, kurioje teko praleisti aną naktį. Rob Rojaus šalininkų man nebuvo ko bijoti. Dabar jis atgavo laisvę, ir aš neabejojau, jeigu man tektų ir susitikti ką nors iš jo žmonių, tai pranešęs apie jų vado išsigelbėjimą būčiau užsitikrinęs saugumą. Be to, sugrįždamas aš parodysiu, jog neketinu palikti misterio Džarvio keblioje būklėje, į kurią jis pateko daugiausia per mane.

[200] Gryname ore (*ital.*).

Ir pagaliau tik šiame krašte aš galėjau tikėtis kai ką patirti apie Rešlį ir savo tėvo dokumentus,— o juk to, svarbiausia, ir buvo siekta, leidžiantis į šią kelionę su tokia daugybe pavojingų nuotykių. Todėl atsisakiau bet kurios minties šiąnakt persigauti per Fortą ir, atgręžęs nugarą į Fru brastą, leidausi Aberfoilo kaimelio link.

Žvarbus vėjas, kartkartėmis leidžiąs save pajusti švilpimu ir šaltu alsavimu, išvaikė debesis, kurie, priešingu atveju, būtų prasnaudę iki ryto klonyje, ir, nors negalėjo galutinai išsklaidyti miglos, ją suskaidė į padrikus, pavidalą keičiančius debesiūkščius, kurie čia tvyrojo ties kalnų viršūnėmis, čia tarsi tirštomis ir plačiomis dūmų juostomis užgoždavo gilias kiaurymes ten, kur sudėtinės uolienos arba brekčijų luitai, kadaise atskilę nuo didžiulių masyvų ir smarkiai risdamiesi į slėnį, kiekvienas buvo palikęs išraustas griovas, panašias į išdžiūvusių upokšnių vagas. Mėnuo, dabar aukštai pakilęs ir linksmai blykčiojąs šaltame ore, sidabravo upės vingius ir kalnų viršūnes bei skardžius, apdengtus miglos, jo spinduliai, rodos, siurbte siurbėsi į balto rūko pluoštus ten, kur jis tvyrojo tirštas ir susitelkęs, o lengvesnėms ir skydesnėms miglos juostoms teikė kažkokio matinio skaidrumo, koks yra ploniausias sidabrinio muslino šydas. Nors ir labai sunki buvo mano padėtis, šis romantiškas reginys ir gaivus šalto oro dvelkimas kėlė man nuotaiką ir teikė drąsos. Norėjosi sviesti šalin rūpesčius, nepaisyti pavojaus, ir aš nejučiomis ėmiau švilpauti į taktą savo žingsniams, kuriuos dėl šalčio turėjau paspartinti. Ir pajutau, kad stiprėjant pasitikėjimui savo jėgomis, drąsai ir sumanumui, gyvybės pulsas manyje plaka daug išdidžiau ir pilniau. Aš buvau taip įsigilinęs į savo mintis ir tuos jausmus, kuriuos jos žadino, kad neišgirdau mane pasivejant dviejų raitelių, kurie prisiartino prie pat manęs, vienas iš kairės, kitas iš dešinės, ir kairysis, sulaikęs savo arklį, kreipėsi į mane angliškai:

— Ho-ho, bičiuli, kurgi taip vėlai?

— Vakarieniauti ir nakvoti į Aberfoilą,— atsakiau aš.

— Ar kelias laisvas? — paklausė jis tuo pačiu įsakmiu tonu.

— Nežinau,— atsakiau aš.— Pamatysiu, kai nueisiu. Vis dėlto,— pridūriau, atsiminęs Moriso likimą,— jeigu jūs esate anglai, patariu jums, kol neišaušo, pasukti atgal;

šiose vietose įvyko šiokių tokių susirėmimų, ir aš manau, kad svetimšaliui čia nėra visiškai saugu.

— Karaliaus kareiviams teko atsitraukti,— ar ne taip? — buvo atsakymas.

— Teko atsitraukti, ir vienas būrys su karininku sumuštas ir paimtas į nelaisvę.

— Ar jūs tikrai žinote? — paklausė raitelis.

— Lygiai taip, kaip girdžiu jūsų balsą,— atsakiau.— Nenoromis man teko regėti kautynes.

— Nenoromis? — patikslino klausinėtojas.— Tad jūs nedalyvavote jose?

— Žinoma, ne,— atsakiau aš.— Mane buvo areštavęs karaliaus karininkas.

— Kuo jūs buvote įtartas? Ir kas jūs toks? Kaip vadinatės? — klausinėjo jis.

— Iš tikrųjų, sere, nesuprantu,— tariau aš,— kodėl turiu atsakyti į šitiek klausimų nepažįstamam žmogui. Aš pakankamai suteikiau žinių, painformuodamas jus, į kokią pavojingą ir neramią vietovę jūs vykstate. Jeigu nuspręsite keliauti toliau — jūsų valia, aš neklausiu, kuo jūs vardu ir kokių reikalų tenai turite, todėl ir būsiu labai dėkingas, jeigu jūs neklausinėsite šito manęs.

— Misteris Frensis Osbaldistonas,— atsiliepė antrasis raitelis, ir jo balso skambesys suvirpino kiekvieną mano nervą,— neturi švilpauti mėgstamų savo melodijų, jeigu nori likti neatpažintas.

Ir Diana Vernon — nes ne kas kitas, o tik jinai, susisupusi plačiu jojimo apsiaustu, pratarė iš po vauros šiuos žodžius,— žaismingai mane mėgdžiodama, sušvilpė antrąją mano dainelės dalį.

— Viešpatie maloningas! — sušukau aš, tartum perkūno trenktas.— Ar tai jūs, mis Vernon? Tokioje vietoje, tokiu laiku, tokioje maištingoje šalyje, su tokiu...

— Su tokiu vyrišku apsiaustu, jūs norite pasakyti? Bet ką padarysi? Neprilygstamo kapralo Nimo[201] filosofija pasirodo visų išmintingiausia: „Kaip galima, taip ir reikia",— *pauca verba*[202].

Kol jinai šitaip kalbėjo, aš stengiausi itin šviesioje mė-

---

[201] Nimas — Šekspyro „Henriko V" personažas.

[202] Pažodžiui: nedaug žodžių (*lot.*) — tai yra nedaugeliu žodžių pasakyta viskas, kas buvo reikalinga.

nesienoje įžiūrėti, kaip atrodo jos palydovas; nesunku suprasti, kad sutikęs tokioje nuošalioje vietoje mis Vernon, lydimą tokioje pavojingoje kelionėje tik vieno džentelmeno, negalėjau neužsidegti pavydu ir nenustebti. Raitelis kalbėjo ne žemu, melodingu Rešlio balsu — jo tembras buvo aukštesnis ir skambėjo įsakmiau; be to, jis net sėdėdamas balne buvo žymiai aukštesnis negu tas, kurio aš labiausiai neapkenčiau ir privengiau. Savo kreipimusi nepažįstamasis taip pat man nepriminė nė vieno iš kitų mano pusbrolių,— jis kalbėjo tuo neapčiuopiamu tonu, ta ypatinga maniera, iš kurios, vos išgirdus keletą pirmųjų žodžių, galima pažinti protingą ir išauklėtą žmogų.

Bet nepažįstamasis, sukėlęs man nerimo, atrodė, norėjo išvengti smalsių mano žvilgsnių.

— Diana,— tarė jis švelniai ir įsakmiai,— perduok savo pusbroliui jo nuosavybę, ir negaiškime laiko.

Tuo tarpu mis Vernon išsitraukė nedidelį paketą ir pasilenkusi prie manęs nuo balno pasakė tokiu tonu, kuriame pastanga kalbėti jai įprasta žaismingа lengva maniera kovojo su gilesniu ir rimtesniu jausmu:

— Matote, brangusis pusbroli, aš esu gimusi būti jūsų angelu sargu. Rešlis buvo priverstas grąžinti savo grobį, ir jei praeitą naktį, kaip ketinome, būtume atvykę į jūsų paminėtą Aberfoilo kaimą, aš būčiau radusi kokį nors Škotijos silfą[203], kuris jums ant sparnų būtų atnešęs šį komercinio turto laidą. Bet man kelią buvo pastoję milžinai ir slibinai, o mūsų dienomis keliauja riteriai ir mergelės, nors ir būdami narsūs, neturi, kaip senovėje, be reikalo veltis į pavojų. O jūs, mielas pusbroli, rodos, kaip tik į tai veržiatės.

— Diana,— tarė jos palydovas,— leisk man tau dar kartą priminti, kad metas jau vėlyvas, o mums dar toli iki namų.

— Tuojau, sere, tuojau. Atsiminkite,— pridūrė ji atsidusdama,— kaip neseniai aš tepriklausau ne nuo savo valios... Aš dar neperdaviau pusbroliui paketo... ir neatsisveikinau su juo... amžinai... Taip, Frenkai,— tarė ji,— amžinai! Bedugnė skiria mus — pragaištinga bedugnė! Jūs neturite mūsų sekti ten, kur mes vykstame; jūs neturite

---

[203] Silfas — keltų mitologijoje fantastinė būtybė, įkūnijanti oro stichiją.

prisidėti prie to, ką mes darome. Likite sveikas! Būkite laimingas!

Kai jinai dar žemiau pasilenkė balne nuo škotiško savo ponio, jos veidas — gal ir ne visai netyčiomis — prisilietė manojo. Jinai suspaudė man ranką, ir ašara, suvirpusi ant jos blakstienų, nusirito ne ant jos skruosto, bet ant manojo. Tai buvo neužmirštama akimirka — neišreiškiamai sielvartinga ir drauge kupina džiaugsmo, kuris didžiai ramino ir veikė taip, lyg tučtuojau būtų turėję atsiverti visos širdies užtvaros. Bet vis dėlto šitai buvo tik akimirka; tuojau pat sutvardžiusi savo jausmą, kuriam nejučiomis buvo pasidavusi, Diana Vernon pasakė bendrakeleiviui esanti pasiruošusi sekti, ir jiedu, paleidę arklius sparčia risčia, nerukus buvo jau toli nuo manęs.

Dangus regi, tai ne abejingumas įliejo į mano rankas ir liežuvį tokio švininio sunkumo, kad aš negalėjau nei atsakyti mis Vernon į nedrąsų jos prisilietimą, nei atsiliepti į jos atsisveikinimo linkėjimus. Nors liežuvis buvo betariąs žodžius, bet jie, rodos, įstrigo gerklėje, kaip teisiamajam lemtingasis prisipažinimas „kaltas", kai jis, tardamas tą žodį teisme, žino, kad po jo turi sekti mirties nuosprendis. Netikėtas susitikimas ir išsiskyrimo sielvartas mane pritrenkė. Apstulbęs stovėjau su paketu rankoje ir žiūrėjau raiteliams įkandin, tartum norėdamas suskaičiuoti iš po kanopų lekiančias kibirkštis. Aš tebežiūrėjau, kai jų jau nebuvo matyti, klausiausi pasagų kaukšėjimo, kai paskutinis jų atgarsis seniai jau buvo nutilęs mano ausyse. Pagaliau ašaros ištryško man iš akių, kurios tartum sustiklėjo iš įtempimo ir pastangų matyti tai, ko nėra. Aš mechaniškai šluosčiau tas ašaras, vos suvokdamas, kad jos teka; bet jos vis labiau sruvo. Jaučiau, kaip kažkas sugniaužė man gerklę ir krūtinę — nelaimingojo Lyro *histerica passio*[204]; ir atsisėdęs pakelėje nebegalėjau sulaikyti raudos — tai buvo pirmos ir gailiausios ašaros nuo pat mano vaikystės.

[204] Isteriškas jausmo prasiveržimas (*lot.*).

XXXIV SKYRIUS

D a n g l i s. Po velnių, man rodos, komentatorių sunkiau suprasti kaip autorių.

„Kritikas"[205]

Vos tik davęs valią jausmams, aš tučtuojau susigėdau savo silpnumo. Priminiau sau, kad jau kuris laikas, kai Dianos Vernon paveikslas įsibrovė į mano mintis, stengiausi žiūrėti į ją kaip į draugą, kurio laime visuomet rūpinsiuos, bet su kuriuo ateityje negalėsiu dažnai bendrauti. Tačiau mane apstulbino beveik neslepiamas jos atsisveikinimo lipšnumas ir netikėtas romantiškas mūsų susitikimas tokioje vietoje, kur visų mažiausiai galėjau to laukti. Bet aš atitokau greičiau, negu buvo galima laukti, ir, nesistengdamas tiksliai suvokti, kodėl taip atsitiko, leidausi toliau tuo pačiu keliu, kuriame mane buvo užklupęs tasai keistas ir netikėtas regėjimas.

Juk nenusižengiu, pamaniau, taip jausmingai man pareikštam draudimui, o tik tęsiu savo kelionę vieninteliu laisvu keliu. Jeigu man ir pavyko atgauti tėvo dokumentus, aš turėjau pareigą dar pasirūpinti savo bičiuliu škotu, dėl manęs patekusiu bėdon. Ir be viso to — kurgi dar galiu rasti prieglaudą nakčiai, jeigu ne Aberfoilo užeigoje? Jiems taip pat teks ten apsinakvoti, nes keleiviams nuvarytais arkliais neįmanoma būtų toliau vykti. Ką gi, jeigu taip, mes vėl susitiksime — gal paskutinį kartą; bet aš pamatysiu ją, išgirsiu jos balsą... sužinosiu, kas tas laimingasis, kuris turi valią jai kaip vyras. Sužinosiu, ar negaliu kuo nors jai padėti pasitaikančiuose sunkumuose arba dar kaip nors išreikšti savo padėką už jos nuoširdumą... už nesavanaudišką jos draugystę.

Šitaip man besvarstant ir visokiausiomis įmanomomis dingstimis, kokios tik atėjo į galvą, bedangstant aistringą savo norą dar kartą pasimatyti ir pasišnekėti su Diana, staiga kažkas draugiškai padėjo man ant peties ranką, ir aš išgirdau, kaip sodriu balsu prašneko kalnietis, pasivi-

---

[205] „Kritikas" — farsas, kurio autorius yra anglų dramaturgas Šeridanas (1751—1816), parašęs garsiąją komediją „Intrigų mokykla".

jęs mane kelyje, nors ir aš gana sparčiai žingsniavau.

— Graži naktis, misteri Osbaldistonai; kai mes matėmės prieš valandą, buvo pačios sutemos.

Aš negalėjau iš balso neatpažinti Mak Gregoro; jis tada pasislėpė nuo persekiojančių priešų ir dabar skubėjo į gimtuosius kalnus, pas savo šalininkus. Jam net pavyko gauti ginklų — galbūt kokio nors slapto savo šalininko namuose,— ant peties jis turėjo muškietą, o už diržo buvo užsikišęs nepakeičiamą kalniečio kardą ir durklą. Vargu ar įprastai nusiteikus man būtų buvę malonu susitikti vienam tokį vėlyvą metą su tokiu žmogumi; nors aš ir buvau įpratęs galvoti apie Rob Rojų kaip apie draugą, bet, turiu prisipažinti, girdint jo balsą, man visuomet stingdavo kraujas. Kalniečių šneka yra gaudi ir dusli dėl to, kad jų kalboje vyrauja gomuriniai garsai, be to, kalniečiai paprastai labai pabrėžia kirčiuotus skiemenis. Šiai nacionalinei kalbos ypatybei Rob Rojus suteikdavo kažkokią šiurkščią, šaltą intonaciją, būdingą žmogui, kuris prieš nieką nesudrebės, niekuo nenusistebės, dėl nieko nesusijaudins, nors prieš jį vyktų baisiausi, netikėčiausi, sielvartingiausi dalykai. Apsipratimas su pavojais, be galo pasitikint savo apdairumu ir jėga, jį užgrūdino nieko nebijoti, o sunkus, pilnas klaidų ir pavojų atstumtojo gyvenimas, jeigu ir neišdildė visiškai jam gailesčio žmonėms, tai vis dėlto turėjo jį atbukinti. Ir nereikia užmiršti, kad man visai neseniai teko matyti, kaip jo šalininkai žiauriai susidorojo su beginkliu ir maldaujančiu pasigailėti žmogumi.

Bet mano nuotaika buvo tokia, kad aš džiaugiausi į kelionės bendrus gavęs net ir plėšikų vadą, nes bendrystė galėjo mane atitraukti nuo per daug įtemptų bei kankinamų minčių ir man davė šešėlį vilties, kad gausiu iš jo kelrodį siūlą tame labirinte, į kurį mane buvo atvedęs likimas. Todėl aš nuoširdžiai atsakiau į jo sveikinimą ir pareiškiau džiaugsmą, kad jam sėkmingai pavyko pabėgti tokiomis aplinkybėmis, kai ištrūkti atrodė neįmanoma.

— Taip,— tarė jis,— nuo gerklės iki karklo vytinės[206] tiek pat toli, kaip nuo lūpų iki taurelės. Bet pavojus man nebuvo toks didelis, kaip galėjo pasirodyti jums, svetim-

[206] Karklo vytelės, tokios pat, iš kokių rišamos vantos, Škotijoje ir Airijoje dažnai vartojamos kartuvių kilpoms; protinga kanapių ekonomija. (Autoriaus pastaba.)

šaliui, šiame krašte. Tarp tų, kuriems buvo pavesta mane sučiupti, saugoti ir vėl sugauti, kai aš pabėgau, geri penkiasdešimt procentų, kaip būtų pasakęs mano pusbrolis Nikolas Džarvis, visai nenorėjo, kad aš būčiau sučiuptas, sulaikytas ir sugautas; o iš kitų penkiasdešimt procentų pusė bijojo mane paliesti; taigi iš tikrųjų prieš mane ėjo ne penkiasdešimt ar šešiasdešimt žmonių, o keturiskart mažiau.

— Man atrodo, kad ir to gana,— įterpiau aš.

— Kaip čia jums pasakius...— tarė jis.— Viena težinau: jeigu visi mano priešai iš jų būrio išeitų į lauką priešais Aberfoilą kautis su manimi kardais, aš nudėčiau juos visus iš eilės.

Paskui jis ėmė mane klausinėti apie mano nuotykius jo šalyje ir iš širdies prisijuokė, man papasakojus apie peštynes užeigoje ir apie garbiojo oldermeno žygdarbius su įkaitintu žarstekliu.

— Garbė ir šlovė Glazgo miestui! — sušuko jis.— Tebūnu aš prakeiktas kaip Kromvelis[207], jeigu užsigeisiu pamatyti ką nors linksmesnio negu tai, kaip mano pusbrolis Nikolas Džarvis svilina Iveracho pledą tarsi avino galvą ant iešmo. Ne be reikalo pusbrolio Džarvio gyslose,— pridūrė jis nuoširdesniu tonu,— teka kilnaus kraujo srovė, nors ir nelaimė, kad jisai išauklėtas taikiam amatui, kuris neišvengiamai atbukina narsą kiekvienam padoriam žmogui... Jūs suprasite, kodėl aš negalėjau jūsų sutikti Aberfoilo klachane, kaip anksčiau ketinau; kol buvau Glazgo mieste karaliaus reikalais, per tas dvi tris dienas man buvo paspęstos pinklės. Bet aš sužlugdžiau visas klastingas jų užmačias — daugiau jiems nebepasiseks sukurstyti vieną klaną prieš kitą, kaip jie šitai darė. Tikiuosi, jog netrukus ateis diena, kai visi kalniečiai stos petys į petį... Tačiau kas gi jums toliau nutiko?

Aš jam papasakojau, kaip atvyko kapitonas Torntonas su savo būriu ir kaip aš ir garbusis oldermenas buvome areštuoti, kažkuo mus įtarus; o kai Rob Rojus ėmė klausinėti smulkiau, aš prisiminiau karininko žodžius, kad ir pati mano pavardė pasirodžiusi jam įtartina ir kad, be to, jis turėjęs įsakymą sulaikyti „vieną seną ir vieną jauną asme-

[207] Kromvelis Oliveris (1599—1658) — žymus anglų buržuazinės revoliucijos veikėjas.

nį", kurių žymes mes esą atitikę. Man tai pasakius, mano plėšikas vėl pralinksmėjo.

— Tegu aš nevalgysiu duonos,— tarė jis,— jeigu tie apuokai nepalaikė mano bičiulio oldermeno jo ekscelencija, o jūsų — Diana Vernon. Pelėdos, tikriausios pelėdos!

— Mis Vernon... — pradėjau aš netvirtai, bijodamas išgirsti man negeistiną atsakymą,— ar ji dar tebesivadina šiuo vardu? Ji ką tik prajojo čia su vienu džentelmenu, kuris, matyt, ją globoja.

— Taip, taip,— atsakė Robas,— dabar jinai teisėtoje globoje; ir kaip tik laiku, nes jinai pašėlusi nutrūktagalvė. Tačiau šiaip ji gera mergaitė ir drąsi. Gaila, kad jo ekscelencija senokas. Jai geriau tiktų jaunesnis bendrakeleivis — toks kaip jūs arba kaip mano sūnus Hemišas.

Šie žodžiai visiškai sugriovė tuos kortų namelius, kuriuos statydama, priešingai sveikam protui, mėgavosi mano vaizduotė. Nebuvo ko nė tikėtis, nes juk negalėjau aš manyti, kad Diana keliauja naktį neramia šalimi su bet kuo, teisėtai negalinčiu vadintis jos globėju! Tačiau, tiesą sakant, tą valandėlę smūgis vis dėlto pritrenkė mane visu smarkumu, ir kai Mak Gregoras paprašė tęsti pasakojimą, jo balsas nuaidėjo man ausyse, nepasiekdamas sąmonės.

— Jūs nesveikuojate,— pagaliau tarė jis, dukart paklausęs ir nesulaukęs atsakymo.— Per sunki pasitaikė diena, o jūs, žinoma, nesate pratęs prie tokių dalykėlių.

Švelnus balsas, kuriuo buvo pasakyti šie žodžiai, mane privertė atitokti; prisiminęs dabartinę savo padėtį, aš kaip galėdamas pasakojau toliau. Rob Rojus susižavėjęs klausėsi apie sėkmingą susidūrimą prie ežero.

— Sakoma, kad karaliaus pelai,— tarė jis,— verti mūsiškių grūdų; tačiau bijau, kad to negalima pasakyti apie karaliaus kareivius, jeigu jie pralaimi prieš saujelę karšinčių, jau per senų kariauti, ir vaikpalaikių, dar neatėjusių į metus, bei moterų, kurioms tik sėdėti prie ratelių,— žodžiu, prieš pačius paskučiausius karius, kokie tik begali būti mūsų krašte. O Dugalas Gregoras! Kas galėtų pagalvoti, kad rasis tiek nuovokos jo puodynėje, kuri niekuomet nematė kitokio apdangalo, tik savo pačios susivėlusius karčius! Bet pasakokite toliau... nors man ir baugoka; manoji Heli — tikras velnias, kai užverda jai kraujas... Vargšė, ji turi tam per daug svarbių priežasčių.

Aš ieškojau švelniausių žodžių pasakodamas, kaip su

mumis buvo elgiamasi, ir vis dėlto mačiau, kad mano atskleistos smulkmenos teikė Mak Gregorui daug skausmo.

— Nepagailėčiau nė tūkstančio markių,— tarė jis,— kad tik būčiau galėjęs tuo metu atsidurti namuose! Įžeisti svetimšalius... o svarbiausia — tikrą mano giminaitį, kuris man buvo toks geras! Verčiau jie būtų išdeginę pusę Lenokso, jeigu jau užėjo jiems tokia kvailystė! Štai kas išeina, kai pasitiki moterimi ir jos sūnumis, nepripažįstančiais savo darbuose nei saiko, nei proto. Tačiau dėl visko kaltas tas šuo akcizininkas, kuris mane apgavo pasakęs, jog jūsų pusbrolis Rešlis laukiąs manęs derėtis karališkais reikalais; o aš žinojau, kad Garschatachinas ir daugelis Lenokse yra palankiai nusiteikę jakobitams, ir pagalvojau, kad dėl to Rešlis ir nori su manimi tartis. Bet iš karto supratau apgaulę, kai išgirdau, jog hercogas yra čia; kai mano rankos buvo suveržtos balno diržu, nesunkiai galėjau suvokti, kas manęs laukia; juk aš žinojau, kad jūsų Rešlis yra dviveidis niekšas ir mėgsta bendrauti su tos pačios padermės žmonėmis. Gerai dar, jei sąmokslas nėra jo paties sugalvotas. Man tatai dingtelėjo į galvą, kai pastebėjau, jog tas paukštelis Morisas velniškai keistai atrodė, kai įsakiau jį sulaikyti kaip įkaitą, kol aš laimingai grįšiu. Ir štai grįžtu — nors ne iš Moriso malonės ir neprivalėdamas dėkoti tiems, kuriems jis parsisamdė; ir tik klausimas, kaip dabar išsisuks pats žaltys akcizininkas; aš jam prižadėjau, kad neišsipirkęs jis neišeis.

— Morisas,— tariau aš,— sumokėjo jau paskutinę išpirką, kokios tik galima reikalauti iš mirtingojo.

— Kaip tai? — sujudo mano bendrakeleivis.— Ką jūs sakote? Jis buvo netyčia nukautas per susišaudymą?

— Jis buvo nužudytas sąmoningai ir šaltakraujiškai pasibaigus mūšiui, misteri Kempbelai.

— Šaltakraujiškai! Prakeikimas! — iškošė jis pro dantis.— Kaip tai atsitiko, sere? Sakykite viską tiesiai ir nevadinkite manęs nei misteriu, nei Kempbelu; aš esu gimtojoje savo žemėje, ir mano vardas — Mak Gregoras.

Buvo matyti, kad jis labai susierzinęs. Tačiau nekreipdamas dėmesio į griežtą jo toną, aš trumpai ir aiškiai jam papasakojau, kaip Morisui buvo įvykdyta mirties bausmė. Jis smarkiai trenkė šautuvo buože į žemę ir pradėjo:

— Prisiekiu Dievu, už tokį darbą galima prakeikti savo giminę ir klaną, ir savo tėvynę, ir žmoną, ir vaikus!

Nors niekšas seniai šito ieškojo. O koks skirtumas, ar trūkčioti po vandeniu su akmeniu ant kaklo, ar suptis vėjyje su kilpa ant sprando? Ir čia, ir ten tas pats galas — uždusti. Jį ištiko tas likimas, kokį jis rengė man. Vis dėlto man geriau patiktų, kad jie būtų suvarę jam kulką ar nusmeigę durklu; susidorojimas su juo sukels daug nereikalingų šnekų. Bet kiekvieno, tiek silpno, tiek stipraus, laukia jo dalia,— visi mirsime, mūsų dienai atėjus. O niekas neims ginčyti, kad Helena Mak Gregor keršija už sunkias nuoskaudas.

Tai pasakęs, jis tarsi visa pamiršo ir ėmė klausinėti toliau, kaip man pavyko pasprukti iš kareivių, kurių rankose jis mane matė.

Aš greitai viską papasakojau, užbaigdamas tuo, kaip man buvo grąžinti tėvo dokumentai, nors mano liežuvis ir neišdrįso ištarti Dianos vardo.

— Aš buvau tikras, kad jūs juos atgausite,— tarė Mak Gregoras.— Laiškutyje, kurį jūs perdavėte man, buvo pareikštas atitinkamas jo ekscelencijos pageidavimas, ir man, žinoma, buvo malonu padėti tai įvykdyti. Tam reikalui jus ir pasikviečiau į mūsų kalnus. Bet, matyt, jo ekscelencijai pasisekė susitarti su Rešliu anksčiau, negu tikėjausi.

Pirmoji šio atsakymo dalis mane itin pritrenkė.

— Vadinasi, laiškutis, kurį perdaviau, buvo parašytas to, kurį jūs vadinate ekscelencija? Kas gi jis toks? Koks jo titulas ir koks tikrasis jo vardas?

— Aš manau,— atsakė Mak Gregoras,— kad jeigu jūs iki šiol šito nežinojote, tai dabar šitai neturi reikšmės, todėl jums apie tai nieko nesakysiu. Bet, žinoma, aš žinojau, kad laiškas parašytas jo ranka; antraip vargu ar būčiau ėmęs tiek rūpintis svetimu reikalu, kai ir savų rūpesčių man iki kaklo — kaip matote, vos susidorojau su jais.

Aš atsiminiau šviesą bibliotekos languose ir nemažą kitų aplinkybių, kėlusių man pavydą: pirštinę, siūbuojantį kilimą, kuris dengė slaptas duris iš Rešlio kambario; o svarbiausia — prisiminiau, jog anuokart Diana buvo išėjusi iš bibliotekos, kaip aš maniau, parašyti laiškelio, kuriuo turėjau pasinaudoti neišvengiamai prireikus. Vadinasi, jinai ne vienatvėje leido savo laiką, o klausydama klastingų šnekų kažkokio įžūlaus jakobitų agento, slapta gyvenančio jos dėdės pilyje. Juk pasitaikydavo, kad kartais jaunos moterys parsiduodavo už auksą arba išsižadė-

davo pirmosios savo meilės dėl tuščios garbės; o Diana paaukojo manąjį ir savąjį jausmą, norėdama bendrauti su tuo įžūliu avantiūristu ir gūdų vidurnaktį slankioti su juo po plėšikų landynes, pasigailėtinai vildamasi tos tariamos garbės ir turtų, kuriuos gali duoti savo pasekėjams juokdariški karališki Stiuartų rūmai Sen Žermene[208].

„Pasimatysiu su ja,— mintyse tariau sau,— jei galima, dar kartą. Pasikalbėsiu su ja kaip draugas, kaip giminaitis, nurodysiu, kokiame pavojuje jinai yra atsidūrusi, ir padėsiu jai pasitraukti į Prancūziją, kur ji galės ramiai ir deramai sulaukti, iki pasibaigs riaušės, keliamos, be abejo, to politinio kurstytojo, su kuriuo ji sujungė savo likimą".

— Taigi aš galiu padaryti išvadą,— tariau garsiai Mak Gregorui, kokias penkias minutes mums abiem patylėjus,— kad jo ekscelencija (vadinsiu jį taip, jeigu jūs nenorite man pasakyti tikro jo vardo) gyveno Osbaldistonė tuo pačiu metu kaip ir aš?

— Žinoma, žinoma. Ir jaunosios ledi kambaryje dėl visai suprantamos priežasties.

Ši neprašytai suteikta pridėtinė informacija dar užlašino tulžies ant mano juntamo kartėlio.

— Bet niekas nežinojo,— vėl prabilo Mak Gregoras,— kad jis ten slepiasi, tik Rešlis ir seras Hildebrandas. Pasakyti jums — negalėjo būti nė kalbos; o kitiems bernaičiams nebūtų užtekę supratingumo atskirti katę nuo grietinės. Gera pilis, senoviška; ir kas man joje ypač patinka, tai daugybė durų durelių, urvų ir slaptynių. Patalpinkite jūs ten kokiame nors užkampyje dvidešimt trisdešimt žmonių, ir visa šeima išgyvens savaitę, nieko nepastebėjusi,— šitai, žinoma, prireikus gali būti labai patogu. Kad taip mums toks Osbaldistonas Kreig Roistono kalnuose! Bet kalniečiams tai atstoja miškai ir urvai.

— Reikia manyti, kad jo ekscelencija,— tariau aš,— yra prisidėjęs prie to apiplėšimo, kai buvo apgrobtas...

Aš nejučiomis stabtelėjau, neištardamas vardo.

— ...Morisas, jūs norite pasakyti,— šaltai pridūrė Rob Rojus, per daug pripratęs prie visokio smurto, kad pasipiktinimas, kurį jis buvo parodęs pradžioje, būtų galėjęs ilgai jį jaudinti.— Man būdavo smagu nuoširdžiai pasijuokti

---

[208] Išvytas iš Anglijos, Jokūbas II rado prieglobstį pas Liudviką XIV, Sen Žermeno pilyje.

iš tos išdaigos, bet dabar, po nelemto įvykio Loch Arde, kažkaip nelinkstu juoktis. Ne, jo ekscelencija čia niekuo dėtas, mes padarėme viską patys — Rešlis ir aš. Bet visas linksmumas prasidėjo vėliau, kai Rešlis sugalvojo nukreipti įtarimą nuo savęs į jus, nes jis iš pat pradžių ne per daug buvo jums palankus; o paskui įsikišo mis Di ir mus privertė suardyti visą mūsų voratinklį ir jus išplėšti iš teisingumo nagų. O toji įgąsdinta varna, Morisas,— jis vos proto neteko iš baimės, pamatęs tikrąjį kaltininką tuo metu, kai šmeižė nekaltą svetimšalį! O tas sukčius raštininkas ir prasilakėlis teisėjas! Ho ho! Oi prisijuokiau aš tada iš tos draugijos! Bet dabar kaipgi galiu pagelbėti vargšeliui? Nebent užpirkti už jo sielą keletą mišių.

— Ar galiu paklausti,— tariau aš,— kaip mis Vernon įgijo tokią įtaką Rešliui ir jo bendrininkams, kad jus privertė atsisakyti savo sumanymo?

— Mano sumanymo? Jis nebuvo mano. Niekas nepasakys, kad aš nuo savo pečių naštą suverčiu kitiems,— tai buvo Rešlio darbas. Bet, žinoma, mis Vernon naudojosi įtaka mums abiem todėl, kad jo ekscelencija jaučia jai silpnybę, ir dar todėl, kad ji žino per daug mūsų paslapčių, kurių verčiau neatidengti. Velniai tegriebia tą,— sušuko jis, tartum padarydamas išvadą,— kuris išpasakoja moteriai paslaptį arba duoda jai valdžią; negalima puspročiui duoti į rankas lazdos.

Kai mums jau buvo belikęs ketvirtis mylios iki kaimo, prieš mus staiga atsirado trys kalniečiai su ginklais rankose ir įsakė sustoti ir pasakyti, kur ir ko keliaujame. Mano bendrakeleivis gaudžiu ir įsakmiu balsu teištarė vieną žodį — „Gregarach", ir tučtuojau pasigirdo garsus riksmas, ar, greičiau, džiugus šauksmas. Vienas, metęs žemėn titnaginį šautuvą, taip stipriai apkabino savo vado kelius, kad tasai negalėjo pajudėti iš vietos, ir prapliupo gėliškų sveikinimų srautu, kuris netrukus virto pratisu susižavėjimo klyksmu. Kiti du, praėjus pirmam audringam ir džiugiam šūkalojimui, pasileido bėgti tarsi greitakojai elniai, lenktyniaudami, katras pirmasis parneš į kaimą, dabar užimtą stipraus Mak Gregorų būrio, džiugią žinią apie Rob Rojaus pabėgimą ir sugrįžimą. Naujiena sukėlė tokią džiūgavimų audrą, kad jos atgarsiai aidėjo toli kalnuose, ir visi — nuo mažo iki didelio, vyrai, moterys, vaikai, visi — be lyties ir amžiaus skirtumo, puolė į slėnį mūsų pasitik-

ti — audringai ir triukšmingai, lyg kalnų upė. Išgirdęs smarkiai besiartinantį džiūgaujančios minios trypimą ir klegesį, pagalvojau esant reikalinga priminti Mak Gregorui, kad aš čia svetimšalis ir esu jo globoje. Jis paėmė mane už rankos ir stipriai laikė, kol kalniečiai veržte veržėsi prie jo iš visų pusių su tikrai jaudinamais atsidavusios meilės ir džiaugsmo šūksniais; ir jis neleido nė vienam savo žmonių padaryti tai, ko jie taip nekantriai troško,— paspausti jam ranką,— iki juos įtikino, kad man jie turi būti malonūs ir rūpestingi.

Delio sultono įsakymas nebūtų buvęs taip klusniai įvykdytas. Iš tikrųjų, dabar man teko beveik tiek pat iškentėti dėl jų palankumo, kaip pirmiau dėl šiurkštumo. Jie vos leido man išsilaikyti ant kojų — taip uoliai siūlė savo vado bičiuliui pagalbą ir paramą; ir pagaliau, pasinaudoję akimirka, kai aš suklupau ant akmens, kurio jų spaudžiamas negalėjau apeiti, mane jie pačiupo tiesiog ant rankų ir iškilmingai nunešė ant pečių į misis Mak Alpin namus.

Mums atėjus į svetingą jos vigvamą, aš įsitikinau, kad galia ir garbė kalnuotoje Škotijoje, kaip ir visur kitur, turi savo nepatogumų. Prieš įleidžiamas į vidų, kur būtų galėjęs pailsėti ir pavalgyti, Mak Gregoras turėjo papasakoti savo pabėgimo istoriją ne mažiau kaip dvidešimt kartų,— tai aš sužinojau iš paslaugaus senio, kuris manė esant reikalinga kiekvieną kartą išversti ją, kad mane pamokytų,— o aš iš mandagumo turėjau kaskart jos išklausyti su deramu atidumu. Kai klausytojai buvo pagaliau patenkinti, ėmė skirstytis grupėmis ir taisytis nakvynei, vieni po atviru dangumi, kiti gretimose lūšnelėse, kas keikdamas hercogą ir Garschatachiną, kas sielvartaudamas, jog gresia pavojus Evanui Briglendzui dėl draugiškos jo paslaugos Mak Gregorui, bet visi sutarė vienu klausimu — Rob Rojaus pabėgimas yra ne menkesnis už bet kurio jų vado žygdarbius nuo pat Dugal Kiaro, Mak Gregorų protėvio, laikų.

Tuo tarpu mano bičiulis maištininkas paėmė mane už rankos ir nusivedė į lūšnelę. Mano žvilgsnis klaidžiojo dūmų pilnoje jos prietemoje, ieškodamas Dianos ir jos kelionės draugo; bet jų niekur nebuvo matyti, o aš supratau, kad ėmęs klausinėti išduosiu slaptus savo lūkesčius, kuriuos buvo geriau laikyti paslaptyje. Vieninteliš pažįstamas, į kurį nukrypo mano akys, buvo garbusis oldermė-

nas; sėdėdamas ant taburetės prie besikūrenančios ugnies, jis su santūriu orumu klausėsi Rob Rojaus sveikinimų, atsiprašinėjimų už nepatogumus bei teiravimųsi apie sveikatą.

— Aš ne taip jau blogai jaučiuosi, giminieti,— tarė oldermenas,— ne visai blogai, dėkoju jums; o dėl patogumų... tai nieko nepadarysi; juk negalima ant uodegos pasiimti su savimi į kelionę Druskos Turgavietės, kaip sraigė nešasi savo namelį; labai džiaugiuosi, kad jūs pasprukote nuo savo priešų.

— Na gerai, gerai,— atsakė Rob Rojus,— ar verta apie tai kalbėti, bičiuli? Viskas gerai, kas gerai baigiasi! Pasaulis dar mūsų, kol mes gyvi. Nagi prisipilkite po taurelę degtinės; jūsų tėvas, velionis dekanas, buvo mitrus išgerti progai pasitaikius.

— Galimas daiktas, kad tai ir teisybė, Robinai, jis kartais išgerdavo po dienos rūpesčių, o jų šiandien man teko nemaža. Tačiau,— kalbėjo jis, iš lėto prisipildamas nedidelį medinį indą, kokių trijų stikliukų talpos,— jisai kaip ir aš gerdamas žinojo saiką. Į jūsų sveikatą, Robinai (jis gurkštelėjo), ir už gerą klotį šiame gyvenime ir aname (jis dar kartą sriūbtelėjo), kokios linkiu taip pat ir savo giminietei Helin ir dviem žydintiems jūsų sūnums, apie kuriuos pasikalbėsime atskirai.

Tai pasakęs, jis oriai ir rimtai ištuštino taurę, o tuo tarpu Mak Gregoras, sėdėdamas šalia manęs, merkė man, tarsi juokdamasis iš to pamokomo ir autoritetingo tono, kokiu garbusis oldermenas visuomet kalbėdavo su juo; net dabar, kai Robas vadovavo karingam savo klanui, misterio Džarvio kalba skambėjo dar labiau pamokomai negu pirma, Glazgo kalėjime, kur maištininkas priklausė nuo oldermeno malonės. Man atrodė, kad Mak Gregoras davė man, svetimšaliui, suprasti, jog jis pakenčia tokį savo giminaičio toną iš pagarbos svetingumo papročiams, bet labiau pramogos dėlei.

Pastatęs taurę ant stalo, garbusis oldermenas mane pažino ir nuoširdžiai pasveikino sugrįžus, bet tuo kol kas ir baigė savo pokalbį su manimi.

— Apie jūsų reikalus mes dar spėsime pakalbėti, o dabar aš turiu, kaip jūs suprantate, pasišnekėti su savo giminaičiu apie jo reikalus. Tikiuosi, Robinai, čia niekas neišplepės to, ką noriu tau paporinti, nei miesto tarybai, nei dar kur kitur, norėdamas apjuodinti mane arba tave?

— Dėl to nesirūpinkite, giminieti Nikolai,— atsakė Mak Gregoras,— pusė mano vyrų nesupranta jūsų žodžių, o kiti nuleis juos pro ausis. Be to, aš išplėšiu liežuvį iš gerklės kiekvienam, kuris sumanys išplepėti, kas bus kalbama pas mane jam girdint.

— Puiku, giminieti! Jeigu taip ir jei misterį Osbaldistoną pažįstame esant atsargų jaunuolį ir patikimą draugą, aš pasakysiu jums tiesiai, jog vedate savo šeimą negeru keliu.

Paskui, kostelėjęs, prasivalydamas gerklę, globėjišką šypseną jis pakeitė rūsčiu, tiriamu žvilgsniu, kaip patardavo daryti Malvolijas[209] savo didybės dienomis, ir kreipėsi į giminaitį tokiais žodžiais:

— Jūs pats žinote, kad nesate geruoju su įstatymais; o dėl giminietės Heli, tai, nekalbant apie priėmimą, kurį šiandien patyriau,— priėmimą, anaiptol ne draugišką, beje, tatai aš atleidžiu, atsižvelgdamas į jos sudrumstą dvasios būseną,— tai šit, jums pasakysiu (palikdamas nuošaly šią asmeninę priežastį nusiskųsti), aš pasakysiu apie jūsų žmoną...

— Sakykite apie ją, mielas giminaiti,— rimtai ir griežtai įterpė Robas,— tik tai, kas dera kalbėti draugui ir klausytis vyrui. Apie mane sakykite viską, kas jums ateis į galvą.

— Gerai, gerai,— tarė garbusis oldermenas kiek sumišęs,— neliesime šio dalyko,— aš nepritariu, kai žmonės sėja nesantaiką šeimoje. Bet jūs turite dar du sūnus, Hemišą ir Robiną, ir tai reiškia, kaip man buvo paaiškinta, jog jų vardai — Džeimsas ir Robertas,— tikiuosi, jūs taip juos ir vadinsite ateityje; apie Hemišus, Echinus ir Angusus negirdėti nieko doro — nebent tik šie vardai dažnokai aptinkami Vakarinės Škotijos karališkųjų teismų kaltinamuose aktuose dėl gyvulių išsivarymo. Taigi du jūsų vaikinai, pasakysiu jums, negauna nė elementarių bendrojo išsilavinimo pagrindų; jie net nemoka daugybos lentelės, kuri yra kiekvieno naudingo mokslo pagrindas, ir tik juokiasi ir kvatoja, kai aš jiems pareiškiu savo nuomonę apie jų tamsumą. Bijau, kad jie nemoka nei skaityti, nei rašyti, nei skaičiuoti,— nors sunku patikėti, jog šito-

[209] Šekspyro komedijos „Dvyliktoji naktis" personažas — save pervertinąs mulkis, tariąsis esąs protinga ir svarbi asmenybė.

kie dalykai galimi krikščioniškoje šeimoje, dar tarp artimų tavo giminaičių!

— Jeigu jie būtų išmokę skaityti, rašyti ir skaičiuoti,— visiškai ramiai tarė Mak Gregoras,— tai tik savo noru; iš kurgi, po velnių, galėčiau gauti jiems mokyklą? Ar tik nepasiūlysite man iškabinti skelbimą ant Glazgo koledžo teologijos fakulteto vartų: „Rob Rojaus vaikams reikalingas mokytojas"?

— Ne, giminieti,— atkirto misteris Džarvis.— Bet jūs galite vyrukus kur nors pasiųsti, kur jie bus išmokyti Dievo baimės ir tinkamo apsiėjimo. Jie neraštingi kaip jaučiai, kuriuos jūs atvarydavote į turgų, arba kaip tie anglų storžieviai, kuriems jūs parduodavote juos,— jie nieko doro neišmano.

— Nejaugi? — atsakė Robas.— Hemišas moka vienu šūviu nudėti skrendantį kurtinį, o Robas durklu kiaurai persmeigia dvicolę lentą.

— Tuo blogiau jiems, giminieti! Tuo blogiau jiems abiem! — ryžtingu tonu atsakė Glazgo pirklys.— Jeigu jie nieko geresnio nemoka daryti, verčiau nemokėtų ir šito. Pats pasakykite, Robai, ką jūs pešėte iš savo mokėjimo kapoti, badyti, šaudyti, suvaryti durklą į žmogaus mėsą arba į eglines lentas? Kai jūs sekėte paskui savo raguočių bandą ir gyvenote iš doro verslo — argi tuomet nebuvote laimingesnis negu dabar, vadovaudamas savo plėšikams ir galvažudžiams?

Aš mačiau, kad geraširdžio giminaičio kalbą Mak Gregorą skaudiną — jis visas virpčiojo ir nenustygo vietoje, tačiau nusprendė neišduoti aimana savo kančios. Ir aš ieškojau progos pertraukti gera linkintį, bet aiškiai klaidingą įkalbinėjimą, su kokiu misteris Džarvis kreipėsi į šį nepaprastą žmogų. Tačiau pašnekesys baigėsi man neįsikišus.

— Štai aš ir pagalvojau, Robai,— tarė oldermenas,— jog jūs gal ir iš tikrųjų pernelyg seniai esate juodajame sąraše, kad galėtumėt tikėtis atleidimo, ir pernelyg esate senas, kad pasitaisytumėt; tačiau skaudu matyt, kaip du jaunuoliai pačiame jėgų ir vilčių žydėjime ruošiami tam pačiam bedieviškam amatui. Ir dėl to su džiaugsmu juos atiduočiau pameistriais į audimo dirbtuvę, kaip pradėjau ir aš pats ir, iki manęs, mano tėvas dekanas, nors šiuo metu, dėkui Kūrėjui, aš verčiuosi tik didmenine prekyba. Ir... ir...

Jis pastebėjo Robo antakiuose susitelkiant audrą ir gal todėl pasiskubino pasaldinti nevykusį savo pasiūlymą ta staigmena, kurią laikė pabaigai, ketindamas ja apvainikuoti savo kilniaširdiškumą, jeigu jo pasiūlymas būtų buvęs priimtas, kaip jis tikėjos, džiaugsmingai.

— ...ir... Robinai, drauguži, nežiūrėkite taip rūškanai, nes aš pats apmokėsiu jų išlaikymą, ir tarp mūsų niekad nė kalbos nebebus apie tą tūkstantį markių.

— *Ceade millia diaou!* Šimtas tūkstančių velnių! — sušuko Robas ir pakilęs ėmė žingsniuoti po trobą.— Mano sūnūs — audėjai! *Millia molligheart!*[210] Jau aš greičiau pamatysiu, kaip paskutinės Glazgo staklės, paskutiniai riestuvai, šaudyklė ir ataudai sudegs pragaro ugnyje!

Garbusis oldermenas ketino atsikirsti, ir aš tik vargais negalais jį įtikinau, kad pavojinga ir nedera įkyrėti šeimininkui tokiu pašnekesiu, o po valandėlės Mak Gregorui grįžo — arba jis apsimetė, kad grįžo,— ankstesnė gera nuotaika.

— Jūs šitai pasiūlėte iš tikros širdies, taip, iš tikros širdies,— tarė jis.— Duokite gi man paspausti jums ranką, Nikolai; ir jeigu aš kada nors sumanysiu atiduoti sūnus mokytis, tai kreipsiuosi tik į jus. Beje, jūs man priminėte: mums reikia dar atsiskaityti. Ei, Echinai Mak Analeisteri, atnešk mano pinigų kapšą!

Aukštas, tvirtas kalnietis, į kurį jis kreipėsi, matyt, jo adjutantas, atnešė iš kažkokios slaptos vietos didelį odinį kapšą, kokį nešioja prie diržo įžymūs asmenys Kalnų Šalyje, kai išeina pilna apranga,— pinigmaišį, pasiūtą iš jūrų ūdros kailiuko ir puošniai išgražintą sidabru.

— Niekam nepatariu atidarinėti šio pinigmaišio, nesužinojus mano paslapties,— tarė Rob Rojus. Paskui jis pasuko vieną sagutę vienon pusėn, kitą — kiton, paspaudė vieną mygtuką, paskui kitą, pinigmaišio anga, pridengta stora sidabrine plokštele, atsivėrė ir buvo galima įkišti ranką. Tarsi visiškai norėdamas užbaigti kalbas apie dalyką, kurį buvo palietęs misteris Džarvis, Robinas ėmė man aiškinti, kad pinigmaišyje yra paslėptas mažutis pistoletas, ir jo gaidukas sujungtas su užraktu, sudarydamas su juo vieną bendrą mechanizmą, todėl jei kas, nežinodamas

---

[210] Tūkstantis prakeikimų! *(lot.)*

paslapties, pabandytų jį krapštyti, neišvengiamai paliestų spyną ir pistoletas iššautų, o kulka, reikia manyti, pataikytų pasikėsinusiam į svetimą lobį vagiui.

— Štai kas,— tarė šeimininkas, paglostęs pistoletą,— štai kas ištikimas mano iždininkas.

Šis naivus išradimas, pritaikytas kailiniam maišiukui, kurį buvo galima praardyti neprisilietus spyruoklės, priminė man tas Homero poemos eilutes, kur pasakojama, kaip kažkada Odisėjas, norėdamas išsaugoti savo turtą, tenkinosi painiu virvelių rezginiu, apnarpliotu aplink jūrų kriauklę, kurioje jisai jį laikė.

Garbusis oldermenas užsidėjo akinius, norėdamas apžvelgti mechanizmą, ir baigęs apžiūrą atsiduso ir su šypsena grąžino pinigmaišį šeimininkui.

— Ak Robai! — tarė jis.— Jeigu kiekvienas taip gerai saugotų savo kapšą, aš manau, kad vargu jūsų pinigmaišis būtų toks pilnas ir svarus.

— Nesirūpinkite, giminieti,— tarė juokdamasis Robas.— Jis visuomet atdaras, kai reikia padėti bičiuliui arba apmokėti skolą geram žmogui. Štai,— pridūrė jis, ištraukdamas ritinėlį auksinių,— štai jūsiškė dešimtis šimtinių markių. Suskaičiuokite, moku viską iš karto.

Misteris Džarvis tylomis paėmė pinigus, pasvėrė juos rankoje ir padėjęs ant stalo tarė:

— Robai, aš negaliu jų imti, negaliu jų paliesti: jie neatneš man gero. Šiandien aš labai gerai suprantu, pro kokius vartus teka jums auksas,— kas blogai užgyventa, tas neišeis į naudą. Pasakysiu jums atvirai, nesinori man painiotis į šį dalyką... Ant jūsų aukso man vaidenasi kraujas.

— Be reikalo,— tarė plėšikas, dėdamasis abejingas, nors galbūt jo jausmai buvo giliai įžeisti.— Tai geras prancūziškas auksas, jisai nebuvo nė vienoje škotiškoje kišenėje, prieš patekdamas į manąją. Žiūrėkite — luidorai, visi kaip vienas, blizgą ir spindį, kokius juos išleido monetų kalykla.

— Tuo blogiau, tuo blogiau — dešimtį kartų blogiau,— atsakė oldermenas ir nukreipė akis nuo luidorų, nors jo pirštai, rodos, tiesėsi į juos, kaip Cezario pirštai prie karūnos luperkalijų šventėje.— Maištas — dar blogiau kaip burtininkavimas, dar blogiau kaip plėšimas; ir Šventasis Raštas mus moko susilaikyti nuo jo.

— Ir ko čia nerimauti, giminieti! — tarė plėšikas.—

Jums pinigai tenka doru keliu, atgaunant skolą. Jie paimti iš vieno karaliaus — galite, jeigu norite, perduoti juos kitam; tai tik padės susilpninti priešą, ir kaip tik ten, kur vargšas karalius Jokūbas itin silpnas,— nes, Dievas mato, rankų ir širdžių jis turi užtektinai, bet pinigų jam, rodos, stinga.

— Jeigu taip, Robinai, nedaug šalininkų jis teras Aukštutinėje Škotijoje,— tarė misteris Džarvis ir vėl užsidėjęs ant nosies akinius išvyniojo ritinį ir ėmė skaičiuoti monetas.

— Žemutinėje ne daugiau,— tarė Mak Gregoras, aukštai pakėlęs antakį ir nukreipdamas žvilgsnį nuo manęs į misterį Džarvį, kuris, vis dar nenumanydamas, kaip juokingai elgiasi, su įprastu jam nepasitikėjimu svarinėjo rankoje kiekvieną monetą; suskaičiavęs ir perskaičiavęs visą sumą — kapitalą ir procentus,— jis grąžino iš jos tris monetas „giminietės sukniai", kaip pasakė, ir du luidorus „berniukams", vis dėlto pridūręs, kad jie galį už šituos pinigus nusipirkti, ko panorėsią, tik ne parako. Kalnietį nustebino netikėtas giminaičio dosnumas, tačiau jis mandagiai priėmė jo dovaną ir kol kas įsidėjo monetas į saugųjį savo pinigmaišį.

Tuo tarpu garbusis oldermenas išsitraukė patį vekselį, kurio kitoje pusėje buvo iš anksto jo paties ranka užrašytas formalus skolos apmokėjimo pakvitavimas. Patvirtinęs dabar jį savo parašu, jis paprašė ir mane pridėti ranką kaip liudininkui. Aš pasirašiau, ir misteris Džarvis ėmė neramiai ieškoti akimis kito liudininko, nes pagal Škotijos įstatymus ir vekselis, ir apmokėjimo pakvitavimas neturi galios, jei nėra pasirašyti dviejų liudininkų.

— Išskyrus mus, jūs čia per tris mylias aplinkui vargu ar surasite raštingą žmogų,— tarė Robas,— bet aš šį dalyką sutvarkysiu paprasčiau.

Ir paėmęs prieš mano bendrakeleivį gulintį dokumentą, įmetė jį ugnin. Dabar teko nustebti misteriui Džarviui; bet Robas tarė:

— Štai kaip suvedamos sąskaitos Kalnų Šalyje. Gali ateiti tokie laikai, giminieti, kada, jeigu aš laikysiu visokius raštelius ir pakvitavimus, mano bičiuliai bus patraukti atsakomybėn už verslinius santykius su manimi.

Oldermenas neprieštaravo tokiam argumentui, be to, ant stalo priešais mus atsirado vakarienė, gausi ir net praš-

matni, o tai šioje vietoje reikėjo pripažinti nepaprastu reiškiniu. Valgiai daugiausia buvo paduoti šalti, nes, matyt, juos gaminta ne čionai; dar buvo keletas butelių puikaus prancūziško vyno — užgerti apkepams, pagamintiems iš visokiausios žvėrienos, ir kitiems užkandžiams. Aš įsidėmėjau, kad Mak Gregoras, pagarbiai ir nuoširdžiai mus vaišindamas, atsiprašė už tai, kad padedant ant stalo kai kurie užkandžiai ir apkepai buvę jau praimti.

— Turite žinoti,— tarė jis misteriui Džarviui, nežiūrėdamas į mano pusę,— jog šiąnakt esate ne vieninteliai svečiai Mak Gregorų žemėje — šitai jūs, žinoma, numanote ir patys, nes antraip mano žmona ir vaikai, kaip ir derėtų, būtų patarnavę jums prie stalo.

Misterio Džarvio veidas aiškiai rodė, kad jis džiaugiasi bet kokiomis aplinkybėmis, sutrukdžiusiomis jiems dalyvauti mūsų vaišėse; ir aš būčiau pasidžiaugęs kartu su juo, jeigu maištininko žodžiai nebūtų padarę užuominos, kad Helena Mak Gregor šiuo metu patarnauja Dianai ir jos palydovui, kurio aš net mintyse nenorėjau vadinti jos vyru.

Tuo metu, kai šios užuominos sukeltos liūdnos mintys temdė gerą mano nuotaiką, kurią man buvo sužadinusi skani vakarienė, vaišingas sutikimas ir linksmas užstalės pašnekesys, aš pastebėjau, jog Rob Rojus, būdamas atidus šeimininkas, jau rūpinasi mūsų guoliais, kad galėtume geriau išmiegoti negu vakar. Dvi lovelės, iš tų, kurios stovėjo lūšnelės pasieniais, mažiau iškilusios, buvo iki viršaus prikrautos tuo metu žydinčių šilojų, ir jie buvo taip mokamai sudėti, kad žiedams liekant viršuje sudarė stangrią ir kartu kvapnią paklotę. Apsiaustai ir patalynė, kurią šiaip taip pavyko gauti, darė šį gyvų gėlių guolį minkštą ir šiltą. Garbusis oldermenas, rodės, buvo visai nusikamavęs. Aš nusprendžiau atidėti pašnekesį su juo iki ryto, o dabar leisti jam atsigulti tučtuojau po sočios vakarienės. Bet pats, nors pavargęs ir sutrikęs, nejaučiau tokio noro miegoti; mane buvo apėmęs kažkoks nesutramdomas, karštligiškas nerimas, kuris ir privertė mane tęsti pašnekesį su Mak Gregoru.

XXXV SKYRIUS

Aplink mane — beviltiška tamsa,—
Regėjau paskutinį josios žvilgsnį,
Girdėjau žodį paskutinį jos,
Mačiau ją mielą dingstant amžinai:
Likimas mano nulemtas.

„Grafas Bazilis"

— Nežinau, ką man su jumis daryti, misteri Osbaldistonai,— tarė Mak Gregoras, pastumdamas man pūstašonį butelį.— Jūs nevalgote, nenusiteikęs miegoti ir netgi negeriate, nors šitas bordo nė kiek ne menkesnis už vynus iš sero Hildebrando rūsio. Jeigu jūs būtumėte buvęs visuomet toks blaivininkas, tai nebūtumėte užsitraukęs mirtinos savo pusbrolio Rešlio neapykantos.

— O! Būdamas visada išmintingas,— tariau ir paraudau, prisiminęs tą gėdingą nusigėrimo sceną,— aš būčiau išvengęs pačios didžiausios blogybės — savo sąžinės priekaištų.

Mak Gregoras dirstelėjo į mane veriamu, beveik rūsčiu žvilgsniu, lyg norėdamas išskaityti, ar kaltinimas, kurį jis pajuto mano žodžiuose, buvo taikytas jam. Jis pamatė, kad aš galvoju apie save, o ne apie jį, ir giliai atsidusęs nusisuko į ugnį. Aš pasekiau jo pavyzdžiu, ir mes abu nugrimzdome keletui minučių į sunkų susimąstymą. Lūšnoje visi, išskyrus mus, miegojo arba bent tylėjo.

Mak Gregoras pirmas pertraukė tylą, prašnekdamas tokiu tonu, kokiu būtų prabilęs žmogus, nusprendęs paliesti skaudžią jam temą.

— Mano giminaitis Nikolas Džarvis kalbėjo su manimi iš geros širdies,— tarė jis,— bet jis per daug žiauriai smerkia mano būdo ir mano padėties žmogų. Reikia tik prisiminti, kas aš buvau... kuo tapau... o svarbiausia — kas mane privertė tapti tokiu, koks esu.

Jis nutilo. Nors ir žinodamas, kokiu slidžiu keliu gali pakrypti šis pašnekesys, vis dėlto leidau sau pasakyti, kad daug kas dabartinėje Mak Gregoro padėtyje turbūt didžiai užgauna jo jausmus.

— Būčiau laimingas, išgirdęs,— pridūriau aš,— kad

jums yra likusi galimybė garbingomis sąlygomis pradėti kitokį gyvenimą.

— Jūs šnekate kaip vaikas,— pertraukė mane Mak Gregoras dusliu balsu, kuris nuaidėjo lyg tolimas griaustinis.— Kaip vaikas, kuris mano, kad seną surembėjusį ąžuolą taip pat lengva palenkti iki žemės kaip jauną medelį. Argi aš galiu pamiršti, kad buvau apskelbtas maištininku, kad buvau apšauktas išdaviku, kad mano galva įkainota, lyg būčiau vilkas! Kad mano šeima buvo persekiojama kaip kalnų lapino patelė su jaunikliais, kuriuos kiekvienas turi valią kankinti, vainoti, žeminti ir įžeidinėti; kad pats mano vardas, kurį paveldėjau iš kilmingų, karingų prosenelių, yra uždraustas minėti, lyg jis tarsi užkeikimas galėtų iššaukti pragaro velnią!

Jis tebekalbėjo vis tą patį, ir man buvo aišku, kad, skaičiuodamas nuoskaudas, jis tyčia žadina savyje pyktį, norėdamas pats sau pateisinti tas klaidas, kurias dėl tų nuoskaudų yra padaręs. Šitai jam visiškai pavyko; šviesiai pilkų jo akių vyzdžiai čia siaurėjo, čia plėtėsi, ir atrodė, lyg juose iš tikrųjų plykčiotų liepsna; jis pasilenkė, atmetė atgal koją, suspaudė durklo kotą, ištiesė ranką, sugniaužė kumštį ir pagaliau atsikėlė nuo suolo.

— Bet jie dar patirs,— tarė jis, ir dusliame, bet giliame jo balse skambėjo nuslopinta aistra,— jie dar patirs, kad vardas, kurį jie uždraudė ištarti, kad Mak Gregoro vardas iš tikrųjų yra užkeiktas ir gali iššaukti patį aršiausią velnią... Jie dar išgirs apie mano kerštą,— visi tie, kurie šaipydamiesi klausėsi šnekų apie man pridarytas skriaudas... Varganas gyvuliais prekiaująs škotas, nuskurdęs, basas ir plikas, praradęs visą savo turtą, netekęs garbės ir persekiojamas, nes žmonių godumas pasigviešė daugiau, negu galėjo duoti menka jo nuosavybė,— jis pasirodys jiems baisaus vilkolakio pavidalu. Kas šaipėsi iš žemės kirmino, kas traiškė jį kulnimi — tasai sukliks ir sustūgs, kai pamatys viršum savęs sparnuotą slibiną, ugniniais nasrais. Bet kam aš šitai sakau? — tarė jis ramesniu balsu, vėl atsisėsdamas.— Tačiau jūs suprantate, misteri Osbaldistonai, sunku ištverti, kai vakarykščiai draugai ir kaimynai persekioja tave kaip ūdrą, kaip ruonį, kaip lašišą seklumoje; kai ant tavęs užsimoja su šitokia daugybe kardų, kai į tave šaunama iš šitiek šautuvų vamzdžių, kaip buvo šiandien prie Avon-du brastos. Ne tik

kalnietis — šventasis netektų kantrybės; o kalniečiai, misteri Osbaldistonai, niekuomet nepasižymėjo kantrumu, kaip jums tikriausiai teko girdėti. Mane slegia tik vienas dalykas, apie kurį kalbėjo Nikolas, man skaudu dėl vaikinų; man skaudu, kad Hemišas ir Robertas turi gyventi taip pat kaip ir jų tėvas.

Ir apimtas liūdesio ne dėl savęs, bet dėl savo sūnų, jis pasirėmė rankomis galvą.

Aš buvau labai sujaudintas, Vili. Mane visuomet labiau graudindavo sielvartas, prislėgęs išdidų ir stiprios dvasios žmogų, negu skausmingas liūdesys, kuris lengvai apima švelnesnes natūras. Širdyje man kilo noras jam padėti, nors tai ir atrodė sunkus, net neišsprendžiamas uždavinys.

— Mes turime plačių pažinčių užsienyje,— tariau aš.— Ar negalėtų jūsų sūnūs, kuo nors jiems padėjus,— o jie turi teisę naudotis viskuo, ką gali duoti mano tėvo prekybos namai,— rasti garbingų lėšų pragyventi, tarnaudami užsieny?

Aš įsitikinęs, kad mano veido bruožuose turėjo atsispindėti nuoširdumas, bet mano bičiulis, paėmęs mane už rankos, neleido man kalbėti ir tarė:

— Dėkui, dėkui jums, bet palikime šitą šneką. Nemaniau, kad žmogaus akis kada nors vėl pamatys ašarą ant Mak Gregoro blakstienų.

Ir jis atgalia ranka persibraukė per sudrėkusias ilgas, žilas blakstienas ir per gauruotus rusvus antakius.

— Rytoj rytą,— pridūrė jis,— mes pakalbėsime apie tai, pakalbėsime ir apie jūsų reikalus; juk mes keliamės anksti, brėkštant, net jeigu pasiseka užmigti gerame guolyje. Gal susidaužtumėte su manimi po taurelę?

Aš atsisakiau.

— Tuomet, prisiekiu šventojo Maronocho siela, turiu išgerti vienas! — ir jis įsipylė į taurę ir išgėrė vienu mauku mažiausiai puskvortę vyno.

Aš atsiguliau, nusprendęs klausinėjimus atidėti kitam kartui, kai mano šeimininkas bus ramiau nusiteikęs. Šis nepaprastas žmogus taip stipriai paveikė mano vaizduotę, kad nejučiomis žiūrėjau į jį dar keletą minučių, jau išsitiesęs viržių guolyje ir apsimesdamas miegąs. Jis žingsniavo iš vieno kampo į kitą ir kartkartėmis žegnojosi, murmėdamas lotyniškus katalikiškos maldos žodžius; pas-

kui susisupo pledu, pasilikęs po juo ištrauktą iš makščių kardą prie vieno šono, pistoletą — prie kito, ir taip sudėjo pledo skvernus, kad kilus pavojui galėtų viena akimirka pašokti su ginklais abiejose rankose ir iš karto būti pasiruošęs kovai. Po keleto minučių iš lygaus jo alsavimo supratau, kad jis giliai užmigo. Mane, visiškai nuvargusį, priblokštą daugybės praėjusios dienos netikėtų ir paprastų įvykių, netrukus irgi apėmė miegas, gilus ir neįveikiamas, ir, nors man reikėjo būti kur kas budresniam, nenubudau iki ryto.

Atmerkęs akis ir visiškai atsigodęs, aš pamačiau, kad Mak Gregoro lūšnelėje jau nėra. Pažadinau garbųjį oldermeną, kuris prisiaikčiojęs, prisidūsavęs ir gailiai prisiskundęs, kad gelią kaulus — nuo neįprastos mankštos praėjusią dieną,— pasirodė pagaliau galįs įvertinti malonią žinią, kad Rešlio Osbaldistono pagrobti dokumentai sėkmingai man sugrąžinti. Vos tik jis suvokė mano žodžių prasmę, vienu akimirksniu pamiršo savo vargus, greitai pašoko ir tučtuojau ėmė tikrinti visa tai, kas buvo pakete, kurį aš padaviau jam į rankas, pagal Oveno sudarytą sąrašą, vis kalbėdamas:

— Tikrai, tikrai... Šit jie... Beilis ir Vitingtonas... kur čia Beilis ir Vitingtonas?.. Septyni šimtai, šeši, aštuoni — visiškai teisingai, iki paskutinio penso... Polokas ir Pilmenas — dvidešimt aštuoni, septyni... teisingai iki paskutinio fartingo... Garbė Aukščiausiajam! Grubas ir Grinderis — nuostabiausi žmonės, geresnių nė būti negali... trys šimtai septyniasdešimt... Glaibladas — dvidešimt... Glaibladas, mano nuomone, įklimpo... Šlipritongas — Šlipritongas prakišo... bet šitų dviejų nedidelės sumos, tiesiog niekai... Visą kita — gerai. Garbė Aukščiausiajam! Dokumentai mūsų rankose, ir mes galime nešdintis iš šitos sopulingos šalies. Vos prisimenu Loch Ardą, taip ir nueina nugara pagaugais.

— Labai apgailestauju, giminaiti,— tarė Mak Gregoras, įeidamas į lūšną, garbiajam oldermenui tariant paskutinius žodžius,— kad aplinkybės neleido man jūsų taip priimti, kaip būčiau norėjęs; vis dėlto, jeigu teiktumėtės aplankyti menką mano buveinę...

— Be galo jums dėkingas, be galo,— pasiskubino atsakyti misteris Džarvis.— Bet mums metas keliauti. Mes

labai skubame — misteris Osbaldistonas ir aš; reikalai nelaukia.

— Puiku, giminaiti,— atkirto kalnietis,— jūs žinote mūsų papročius: priimk svečią maloniai, kai jis atvyksta, palydėk, kai jis skuba namo. Bet jums negalima grįžti pro Draimeną; aš turiu jus palydėti Loch Lomondo pusėn, o iš ten laiveliu nuplukdyti prie Balocho perkėlos, be to, tenai nusiųsti aplinkiniu keliu jūsų arklius. Protingas žmogus visada žiūri taisyklės — nereikia grįžti tuo keliu, kuriuo atėjai, jeigu yra laisvas kitas.

— Kaipgi, kaipgi, Robai,— tarė teisėjas,— tai viena tų taisyklių, kurias išmokote prekiaudamas galvijais; jūs nemėgdavote susitikti su fermeriais tose vietose, kur jūsų jaučiai praeidami parupšnojo žolės; o aš įtariu, kad dabar jūs paskui save paliekate daug blogesnes žymes negu tais laikais.

— Vadinasi, dabar, giminaiti, visiškai nedera dažnai keliauti tuo pačiu keliu,— atsakė Robas.— Jūsų arklius aš pasiųsiu užuolankа į perkėlą su Dugalu Gregoru, kuris šiuo atveju taps pono oldermeno tarnu; ir šitas oldermenas vyksta visai ne iš Aberfoilo ir ne iš Rob Rojaus šalies, kaip jūs galbūt manote, o iš Stirlingo miesto, keliaudamas taikiais reikalais. Aha, šit ir jis!

— Niekaip nebūčiau pažinęs šito nenaudėlio,— tarė misteris Džarvis.

Ir iš tikrųjų nelengva buvo pažinti kalnietį, kai jis pasirodė prie namų durų su skrybėle, peruku ir jojimo apsiaustu, kurie dar neseniai savo šeimininku laikė Endrų Ferservį,— raitas ant misterio Džarvio arklio, o manąjį laikydamas už pavadžio. Jis išklausė paskutinių savo pono nurodymų: vengti tų vietų, kur lengvai galėtų sukelti įtarimą; pakeliui rinkti žinias ir laukti mūsų atjojant sutartoje vietoje netoli Balocho perkėlos.

Tuo tarpu Mak Gregoras pakvietė mus vykti kartu su juo, tikindamas, kad mums būtinai reikią prasijodinėti keletą mylių prieš pusryčius, ir pasiūlė gurkštelti kelionei degtinės; čia garbusis oldermenas jam pritarė, pareikšdamas, kad gerti degtinę nevalgius,— apskritai netikęs ir blogas įprotis, išskyrus tuos atvejus, kai reikia apsaugoti skrandį (o tai labai opus organas) nuo žalingos ryto miglos įtakos; tokiomis aplinkybėmis jo tėvas, dekanas, rekomenduodavęs gurkšnelį degtinės ir savo patarimą paremdavęs pavyzdžiu.

— Visiškai teisinga, giminaiti,— atsakė Robas,— ir dėl to mes, Miglos sūnūs, turime teisę gerti degtinę nuo ryto iki vakaro.

Pasistiprinęs pagal velionies dekano receptą, garbusis oldermenas užsirioglino ant mažučio kalnų ponio. Buvo pasiūlytas arkliukas ir man, bet aš atsisakiau, ir mes — visai kitaip išlydimi bei su kitokiomis ateities perspektyvomis — leidomės tuo pačiu keliu, kuriuo keliavome vakar.

Mus lydėjo Mak Gregoras ir kokie penki šeši dailiausi, augaločiausi, gerai ginkluoti jo būrio kalniečiai, kurie paprastai ir sudarydavo vado palydą.

Kai mes pasiekėme vietą, kur vakar dieną buvo įvykęs susidūrimas ir paskui padaryta ta žiaurybė, Mak Gregoras pasiskubino prabilti, bet ne apie tai, ką aš pasakiau, o tarsi suvokęs, kas dingtelėjo man galvoje,— žodžiu, atsakydamas mano mintims, o ne žodžiams.

— Jūs, misteri Osbaldistonai, turbūt žiauriai smerkiate mus; ir būtų keista, jeigu manytumėte kitaip. Tačiau bent prisiminkite, kad ne mes pradėjome. Mes esame šiurkštūs ir tamsūs žmonės, galbūt karšti ir nesivaldome, bet nesame žiaurūs, ne. Mes vargu ar pažeistume taikų šalies gyvenimą ir įstatymus, jeigu galėtume ramiai naudotis taikos ir įstatymų teikiama palaima. Bet mūsų giminė buvo persekiojama iš kartos į kartą.

— O persekiojimas,— įterpė garbusis oldermenas,— ir protingą padaro bepročiu.

— Iki ko jis turi privesti tokius kaip mes, gyvenančius, kaip gyveno mūsų tėvai prieš tūkstantį metų, ir ne ką daugiau už juos teapsišvietusius? Ar mes galime ramiai žiūrėti, kaip leidžiami prieš mus kruvini ediktai, kaip kariami, giljotinuojami, pjudomi ir ujami senos ir garbingos giminės žmonės, tarsi ko geresnio jie nebūtų nusipelnę, ir reikėtų juos trypti, kaip priešas priešo netrypia? Šit aš stoviu priešais jus: dvidešimt kartų man teko būti susirėmimuose, bet nė karto kitaip nepraliejau žmogaus kraujo, tik mūšio įkarštyje; ir vis dėlto jeigu jie mane sugautų, kaip benamį šunį pakartų vartuose bet kurio įtakingo žmogaus, kuris už ką nors yra ant manęs įpykęs.

Aš atsakiau, kad jo vardo uždraudimas ir visų jo šeimos narių paskelbimas už įstatymo ribų anglui atrodo esąs

žiaurus ir beprasmiškas savavaliavimas; ir šiek tiek jį nuraminęs šiais žodžiais, pakartojau anos dienos savo pasiūlymą padėti jam pačiam, jeigu panorės, ir jo sūnums įstoti užsienyje į karo tarnybą. Mak Gregoras nuoširdžiai paspaudė man ranką, sulaikė mane, praleisdamas pirmyn misterį Džarvį,— manevras, kurį pateisinti padėjo siauras kelias,— ir man tarė:

— Jūs esate taurus ir geras jaunuolis ir, be abejo, mokate vertinti žmogaus garbės jausmus. Bet šilojai, kuriuos mindžiojau, kol gyvenau, turi žydėti virš manęs, kai aš numirsiu; širdis man plyš ir ranka nusilpus nusvirs kaip šalčio pakąstas papartis, jeigu nematysiu gimtųjų savo kalnų; ir jokios pasaulio grožybės neatstos man štai šių nykių skardžių bei uolų vaizdo, kurį regite čia aplink mus. O Helena — ką ji veiks, kai aš ją paliksiu, pasmerkdamas naujoms patyčioms ir žiaurumams? Ir kaip ištvers jinai, netekus tų kraštų, kur mintį apie patirtas nuoskaudas pasaldina įvykdyto keršto prisiminimai? Buvo laikas, kai mano Didysis Priešas, kaip aš jį teisėtai vadinu, taip žiauriai mane engė, kad buvau priverstas nusileisti jėgai, su visa šeima ir žmonėmis palikti gimtąją žemę ir persikelti laikinai į Mak Kolum Moro šalį; ir tuomet Helena sudėjo savo „Raudą" apie mūsų išėjimą, tokią nuostabią, kad pats Mak Rimonas[211] nebūtų geriau sukūręs, ir tokią liūdną, tokią graudžią, kad kiekvienam mūsų plyšte plyšdavo širdis, kai mes sėdėdavome ir klausydavomės jos: lyg kas būtų apraudojęs motiną, kuri jį pagimdė. Ašaros riedėdavo per šiurkščius mūsų vyrų veidus, kai jinai dainuodavo; ir aš nesutiksiu dar kartą jos širdžiai suteikti tokį skausmą,— ne, nesutiksiu, nors man būtų grąžintos visos žemės, kokias kada nors yra valdę Mak Gregorai.

— Bet jūsų sūnūs? — tariau aš.— Jie tokio amžiaus, kada jūsų tautiečiai paprastai trokšta pamatyti pasaulio.

— Aš neprieštaraučiau,— tarė Mak Gregoras,— kad jie pamėgintų ieškoti laimės prancūzų arba ispanų karo tarnyboje, kaip yra įprasta kilmingo kraujo škotams, ir

---

[211] Mak Rimonai, arba Mak Krimondai, iš kartos į kartą buvo prie Mak Leodo klano vadų dūdoriai ir garsėjo savo menu. Pibrochas, kurį, kaip sakoma, sukūrė Helena Mak Gregor, išliko iki mūsų laikų. (Autoriaus pastaba.)

P i b r o c h a s — Škotijos kalniečių arija dūdmaišiui.

vakar jūsų pasiūlymas man pasirodė visiškai įvykdomas. Bet rytą, kol jūs miegojote, aš suspėjau pasikalbėti su jo ekscelencija.

— Argi jis nakvojo taip arti mūsų? — paklausiau aš, ir mano širdis ėmė smarkiau plakti iš susijaudinimo.

— Arčiau, negu jūs manėte,— buvo Mak Gregoro atsakymas.— Bet jis, matyt, kiek pavyduliauja jums jaunosios ledi ir nenori, kad jinai su jumis matytųsi, taigi, suprantate...

— Pavydėti nebuvo ko,— tariau išdidžiai.— Aš nebūčiau pasikėsinęs į tai, kas priklauso kitam.

— Neįsižeiskite be reikalo ir nežiūrėkite į mane taip niūriai pro savo garbanas lyg laukinė katė pro gebenių atvašyną. Jūs gi turite suprasti, kad jis nuoširdžiai jums palankus ir šitai įrodė darbais. Dėl to iš dalies ir įsiliepsnojo dabar mūsų šilojai.

— Šilojai įsiliepsnojo? — pakartojau aš.— Nesuprantu, ką norite pasakyti.

— Na, juk jūs puikiai žinote,— atsakė Mak Gregoras,— kad visa pikta žemėje kyla dėl moterų ir dėl pinigų. Aš ėmiau įtarti jūsų pusbroliuką, Rešlį Osbaldistoną, nuo to laiko, kai jis pamatė, kad nėra ko tikėtis gauti į žmonas mis Di Vernon; ir aš manau, dėl šios priežasties jis slaptai ėmė širsti ant jo ekscelencijos. Paskui dar kilo ginčas dėl jūsų dokumentų grąžinimo; o dabar mes gavome tiesioginių įrodymų, kad vos tik buvo priverstas jūsų grąžinti, jisai šuoliais nulėkė į Stirlingą ir vyriausybei pranešė viską, kas buvo patyliukais kalniečių daroma, ir dar pridėjo, ko nebuvo; dėl to, žinoma, ir buvo išsiuntinėtas po visą kraštą įsakymas areštuoti jo ekscelenciją su jaunąja ledi ir netikėtai mėginti sučiupti mane. Aš nė kiek neabejoju, kad Rešlis, susitaręs su kokiu nors Žemumos skvairu, pakurstė nelaimingąjį Morisą (juk jis su juo darė, ką norėjo) įvilioti mane į tuos spąstus. Tačiau nors Rešlis Osbaldistonas būtų paskutinis ir geriausias iš savo giminės — kai teks man nors kartą susitikti su juo akis į akį, tegu pats šėtonas perrėžia man gerklę, išsitraukęs savo kardą, jeigu mes išsiskirsime pirmiau, negu mano durklas patirs karštą jo kraują.

Savo grasinimą jis ištarė, grėsmingai suraukęs antakius ir pabrėžiamai uždėjęs ranką ant durklo.

— Galiu beveik džiaugtis dėl visko, kas įvyko,— ta-

riau aš,— jei Rešlio išdavystė iš tikrųjų užkirs kelią pratrūkti toms pašėlusioms ir įžūlioms intrigoms, kuriose jo paties, kaip aš seniai įtariu, buvo nemažas vaidmuo.

— Šito nesitikėkite! — tarė Rob Rojus.— Išdaviko žodis negali pakenkti garbingam reikalui. Tiesa, jis žino daug mūsų planų; jeigu ne šitai, Edinburgo ir Stirlingo pilys jau šiandien ar po keleto dienų būtų mūsų rankose. O dabar to sunku tikėtis. Tačiau į sąmokslą įpainiota tiek daug žmonių ir šis darbas toks kilnus, kad niekas nuo jo neatsimes dėl pirmo įskundimo,— šitai labai greitai bus įrodyta. Taigi,— dėl to aš, tiesą sakant, ir pradėjau savo kalbą — esu jums be galo dėkingas už jūsų pasiūlymą mano sūnums; dar praėjusią naktį aš rimtai apie jį galvojau. Bet dabar, kaip matau, niekšo išdavystė paskatins įžymiuosius mūsų vadus tučtuojau stoti sukilimo priešakyje ir suduoti pirmą smūgį, kitaip jie visi būtų sučiupti, kiekvienas savo namuose pririšti prie saito kaip šunys ir nuvaryti į Londoną — kaip atsitiko garbingiems baronams ir džentelmenams septyni šimtai septintaisiais metais[212]. Pilietinis karas yra panašus į baziliską. Mes dešimtį metų tupėjome ant kiaušinio, kuriame jis glūdėjo, ir dar dešimtį metų būtume pratupėję, bet ateina Rešlis, pramuša lukštą, ir slibinas ima raitytis tarp mūsų, ateina ugnies ir kalavijo metas. Šitaip susiklosčius aplinkybėms, yra brangi kiekviena ranka, galinti pakelti už mus ginklą; tegu neužsigauna Ispanijos ir Prancūzijos karaliai — jiems aš irgi linkiu kuo geriausios sėkmės,— bet karalius Jokūbas vertesnis už bet kurį jų ir pirmiausia turi teisę į Hemišą bei Robą, jeigu jau jie gimė jo valdiniais.

Aš supratau, kad šitie žodžiai byloja apie visos šalies suirutę; ir kadangi buvo ir nenaudinga, ir pavojinga tokioje vietoje bei tokiu laiku ginčyti politines mano palydovo pažiūras, aš tik apgailestavau, kad per visuotinį sukilimą, kuriuo bus siekiama grąžinti išvytą dinastiją, prasidės negandai ir niokojimas.

— Tegu prasideda, tegu! — atsakė Mak Gregoras.— Juk negirdėta, kad dargana be liūties virstų giedra, o kai pasaulis verčiamas aukštyn kojomis, doras žmogus

---

[212] Kalbama apie 1707 metų uniją, kuria Škotija buvo prijungta prie Anglijos.

kur kas greičiau gali atsiriekti abišalę duonos.

Aš vėl pamėginau užmegzti kalbą apie Dianą; tačiau nors mano bendrakeleivis labai mielai leidosi į visokiausias kalbas, kurių klausiausi be ypatingo susižavėjimo,— šituo klausimu, kuris vienintelis tedomino mane, jis buvo be galo santūrus ir apsiribojo tepasakydamas, kad „ledi, kaip jis tikįs, greitai išvyksianti į kitą šalį, kur jai tikriausiai būsią ramiau kaip Škotijoje". Aš turėjau tenkintis šiuo atsakymu ir kaip anksčiau guostis viltimi, kad atsitiktinumas, kaip įvyko vakar, pasirodys esąs mano bičiulis ir suteiks man liūdną džiaugsmą nors atsisveikinti su tąja, kuriai tiek daug vietos teko mano širdyje,— daugiau negu aš maniau prieš išsiskirdamas su ja amžinai.

Mes nukeliavome ežero pakrante vingiuojančiu gražiu taku kokias šešias anglų mylias, iki pasiekėme savotišką Aukštutinės Škotijos fermą arba išsimėčiusį kaimą prie lygios it veidrodis ežero įlankos, kuri vadinosi, jei neklystu, Lediartas ar kažkaip panašiai. Čia jau laukė gausus Mak Gregoro žmonių būrys, pasirengęs mus priimti. Laukinių, arba, tikriau sakant, necivilizuotų genčių skonis, kaip ir jų iškalbumas, paprastai nesuklysta, nes jo nevaržo jokios taisyklės ir joks dirbtinumas; kalniečiai šitai įrodė, pasirinkdami vietą savo svečiams priimti. Kažkas yra pasakęs, kad britų monarchas, išmaningai samprotaudamas, būtų turėjęs priimti varžovės valstybės ambasadą karinio laivo kajutėje; taip ir kalniečių klano vadas teisingai pasielgė parinkdamas tokią vietovę, kur gamtos didingumas, būdingas jo šaliai, galėjo padaryti deramą įspūdį jo svečiams.

Mes užkopėme kokius du šimtus jardų nuo ežero pakrantės palei sraunų upelį ir palikome dešinėje penkias ar šešias trobikes su ariamos žemės sklypeliais aplinkui, tokiais mažučiais, kad jie turbūt buvo dirbami ne plūgu, o kastuvu; atkovoti iš kerojančių krūmokšnių, jie džiugino akį banguojančiomis vėjyje avižų ir miežių varpomis. Viršum šio neplataus ruožo staigiai kilo kalnas, ir ant jo keteros mes pamatėme blykčiojančius pusšimčio Mak Gregoro vyrų ginklus ir besiplaikstančius apsiaustus. Jie buvo išsirikiavę tokioje nuostabioje vietovėje, kad prisimindamas aš žavėte žaviuosi ja. Upelis varė savo vandenis nuo kalno žemyn, dviem šuoliais peršokdamas

uolą, pastojančią jam kelią; iš pradžių jis sruvo nuo dvylikos pėdų aukštumos drumstu kriokliu, kurį savo paunksne iki pusės dengė puikus senas ąžuolas, linkte palinkęs virš jo nuo kito kranto, ir čiurkšlėmis krito į gražų beveik teisingos formos akmeninį baseiną, lyg šis būtų buvęs skulptoriaus iškaltas; tada kunkuliuodamas ties titnaginiu jo kraštu darė antrą pašėlusį šuolį — į tamsaus ir siauro tarpeklio dugną, ne mažiau kaip penkiasdešimt pėdų gylio, o paskui greitai, bet palyginti ramia srove veržėsi iš jo į ežerą.

Vadovaudamiesi įgimtu skoniu, būdingu kalniečiams, ypač Šiaurinės Škotijos kalniečiams, paprastai linkusiems, kaip aš pastebėjau, į romantiką ir poeziją, Rob Rojaus žmona ir vyrai mums čia paruošė rytines vaišes tokioje aplinkoje, kuri negalėjo nesukelti svetimšaliui pagarbios baimės. Be to, savo prigimtimi jie yra rimti ir išdidūs žmonės, nors mes laikome kalniečius neišprusėliais, jie turi savo supratimą apie mandagumo taisykles ir laikosi jų visu griežtumu, kuris atrodytų besaikis, jeigu su tuo mandagumu nebūtų kartu demonstruojama jėga,— nes reikia pripažinti, kad paslaugus lipšnumas ir griežtas etiketas, kurie atrodytų juokingi, jeigu taip elgtųsi paprastas kaimietis, čionai, kalniečiui, ginkluotam nuo galvos iki kojų, rodės, visiškai pritiko kaip gvardijos dalinio saliutas. Taigi mes buvome sutikti ir priimti pagal visus formalumus.

Pamatę mus, kalniečiai, kurie buvo išsisklaidę kalno atšlaitėje, susirinko į vieną vietą ir sustojo ramiai ir tvarkingai; išsirikiavę glaudžia eile už trijų figūrų, kurios, kaip aš greitai pažinau, buvo Helena Mak Gregor ir du jos sūnūs. Pats Mak Gregoras paliko savo palydą ariergarde ir pasiūlęs misteriui Džarviui nulipti nuo ponio, nes takas į kalną pasidarė per daug status, nuėjo su mumis pirmyn, žingsniuodamas būrio priešakyje. Mes girdėjome laukinius dūdmaišių garsus, kurie šniokščiant kriokliui buvo praradę įprastą disharmoniją. Mums priėjus visai arti, Mak Gregoro žmona žengė mūsų pasitikti. Ji buvo rūpestingai ir puošniai apsirengusi, moteriškiau kaip vakar, bet jos veido bruožai buvo tokie pat išdidūs, griežti ir ryžtingi; ir kai jinai netikėtai ir vargu ar nuoširdžiai apkabino mano bičiulį oldermeną, aš supratau — iš to kaip virpčiojo jo perukas, nugara ir kinkos,— kad jis jaučiasi

lygiai taip, kaip žmogus, kurį staiga būtų apglėbusi letenomis meška, kai jis dar nėra susivokęs, kokia jinai — įtūžusi ar gerai nusiteikusi.

— Sveikinu jus, giminaiti! Ir jus sveikinu, svetimšali,— pridūrė ji, kreipdamasi į mane ir paleisdama iš glėbio persigandusį mano bendrakeleivį, kuris instinktyviai atšoko atgal ir pasitaisė ant galvos peruką.— Jūs atvykote į nelaimingą mūsų šalį, kai mūsų kraujas įkaitęs ir rankos sukruvintos. Atleiskite paprastiems žmonėms, kurie jus atšiauriai priėmė, ir kaltinkite blogus laikus, o ne mus.

Šiuos žodžius sakydama, ji laikėsi kaip karalienė. Jie skambėjo taip mandagiai, kaip tinka karalių rūmams, ir juose nebuvo nė lašelio to paprastumo, kuris, aišku, girdisi anglui Žemutinės Škotijos tarmėje. Tiesa, Helena Mak Gregor kalbėjo su stipriu vietiniu akcentu, tačiau vis dėlto jos šneka, kurią ji mintyse vertė iš savo gimtosios ir poetiškos gėlų kalbos į anglų, jos išmoktą, kaip mes išmokstame svetimas kalbas, ir vargu ar kada nors girdėtą taikant kasdieniškiems dalykams,— jos šneka buvo graži ir sklandi lyg deklamacija. Jos vyras, kuris per savo amžių buvo atsidūręs įvairiose padėtyse, kalbėjo toli gražu ne tokiu aukštu stiliumi ir ne taip išraiškingai. Bet ir jo šneka pasižymėjo dideliu išraiškos grynumu (kaip jūs galėjote pastebėti, jeigu aš teisingai ją perteikiau), jam ėmus kalbėti apie jaudinamus ir svarbius dalykus. Ir iš viso, kiek aš pažįstu kalniečius, man atrodo, kad visi jie, draugiškai šnekučiuodami ir juokaudami, vartoja Žemutinės Škotijos tarmę; o kai būna rimti ar susijaudinę, tuomet mąsto gimtąja kalba; tuo atveju, kai jie reiškia atitinkamas idėjas angliškai, jų kalba pasidaro karšta, pakili ir poetiška. Ir tikrai, įsikarščiavus kalba beveik visuomet esti gryna ir įtaigi; neretai jūs galite išgirsti, kaip škotas, kraštiečio puolamas karčiais gražbyliškais priekaištais, staiga įgelia priešą: „Aha, pratrūkai angliškai!"

Kad ir kaip ten būtų, Mak Gregoro žmona pakvietė mus pusryčių, kurie buvo patiekti ant žolės ir kur buvo apsčiai visokiausių skanėstų, kokius tik galėjo pasiūlyti Kalnų Šalis, tačiau juos temdė niūrus ir nesudrumsčiamas šeimininkės veido rimtumas, taip pat mūsų užslėptas ir kankinantis prisiminimas, kas čia buvo įvykę vakar. Veltui

pats vadas stengėsi sukelti linksmumą; kažkoks šaltis kaustė mums širdis, lyg šios vaišės būtų buvusios šermenys, ir mes visi lengviau atsidusome, kai jos baigėsi.

— Likite sveiki, giminaitī,— tarė šeimininkė misteriui Džarviui, kai mes pagaliau atsistojome.— Geriausia, ką gali palinkėti bičiuliui Helena Mak Gregor, tai niekuomet daugiau su ja nebesusitikti.

Misteris Džarvis ieškojo žodžių jai atsakyti, tikriausiai turėdamas galvoje kokį nors banalų moralą; bet prieš ramų ir liūdną Helenos Mak Gregor rūstumą išsisklaidė dirbtinis ir perdėtas Glazgo oldermeno orumas. Jis kostelėjo, neryžtingai sumikčiojo, nusilenkė ir tylomis pasitraukė.

— O jums, svetimšali, aš turiu perduoti kai ką atminimui nuo vieno asmens, kurio jūs niekuomet...

— Helena,— pertarė ją Mak Gregoras garsiai ir griežtai,— ką tai reiškia? Tu užmiršai įsakymą?

— Mak Gregorai,— atsakė jinai,— aš nieko neužmiršau, ką turiu prisiminti. Ne tokios rankos kaip ši (ji ištiesė ilgą, iki peties nuogą raumeningą ranką) perduoda meilės ženklą, jeigu dovana žada ką nors kita, o ne sielvartą. Jaunuoli,— tarė ji, perduodama man žiedą, kurį išvydęs aš tučtuojau pažinau, kad jis buvo vienas iš tų nedaugelio papuošalų, kuriuos kartais nešiodavo mis Vernon,— tai jums nuo tos, kurios daugiau niekuomet nebepamatysite. Jeigu tai nedžiugi dovana, jai visiškai derėjo pereiti per rankas tos, kuri niekuomet nepatiria džiaugsmo. Paskutiniai jos žodžiai buvo: „Teužmiršta mane jis amžinai".

— Ir jinai tiki,— sušukau nejučiomis,— kad aš šitai galiu!

— Viską galima užmiršti,— tarė man nepaprastoji moteris,— viską išskyrus prarastą garbę ir kerštо troškimą.

— *Seid suas!*[213] — šūktelėjo Mak Gregoras, nekantriai treptelėjęs koja. Užgrojo dūdmaišiai, ir spigūs, ausį veriantys jų garsai nutraukė mūsų pašnekesį. Nebyliais mostais mes atsisveikinome su šeimininke ir leidomės kelionėn; kartu aš nešiausi naują įrodymą, kad buvau Dianos mylimas ir amžinai su ja išskirtas.

---

[213] Grokite! (*gėl.*)

XXXVI SKYRIUS

Sudie šaliai, kur debesys mėgsta ilsėtis
Ant kalnų paūksmingos krūtinės uolėtos,
Kur pro upių kriokimą balsai arų sklinda,
Kur dangus ežerų plynumoj atsispindi.

Mūsų kelias ėjo siaura, bet romantiška vietove, tačiau apimtas liūdesio aš negalėjau ja grožėtis, todėl nesiimsiu jos aprašinėti. Aukštas, smailus Ben Lomondo gūbrys — čionykščių kalnų karalius,— stiepėsi į dešinę nuo mūsų, tarsi į akis krintanti didžiulė pasienio gairė. Tik tuomet atitokau iš apatijos, kai po ilgo ir sunkaus žygio mes išnirome iš slėnio ir priešais mus atsivėrė Loch Lomondas. Neapsunkinsiu jūsų aprašinėdamas reginį, kurį vargu ar įsivaizduotumėt, nenuvykęs jo pažiūrėti; tačiau, be abejo, šis išdidus ežeras, besipuikuojąs nesuskaitoma daugybe žavingų salų, kurios buvo pačių įvairiausių formų ir apybrėžų, kokias tik gali sugalvoti fantazija,— be to, šiauriniame savo pakraštyje jis siaurėja, nykdamas tarp tolstančių miglotų kalnų, o pietuose, vis platėdamas, skalauja dantytą puikios ir derlingos žemės krantą,— šis ežeras sudaro tikrai nuostabų, puikų ir didingą reginį. Rytinė paežerė, itin tuščia ir uolėta, tuo metu buvo svarbiausias Mak Gregoro bei jo klano prieglobstis, o šiam klanui pažaboti pusiaukelėje tarp Loch Lomondo ir kito ežero buvo laikoma maža įgula. Tačiau patogi vietovė su begaline daugybe kalnų tarpeklių, pelkių, urvų ir kitokių vietų, tinkamų pasislėpti arba gintis, darė kalniečių pozicijas nepažeidžiamas, ir atsiuntimas čionai nedidelių karinių pajėgų tereiškė, kad pripažįstama, jog esama pavojaus, bet negalėjo būti tikra priemonė jam pašalinti.

Ne vieną kartą, kaip ir tuo atveju, kai man pačiam pasitaikė būti liudininku, įgulai tekdavo nukentėti nuo avantiūristiško maištininko ir jo šalininkų. Tačiau jų pergalės niekuomet netemdydavo žiaurumas, jeigu vadovaudavo pats Mak Gregoras; geraširdis ir įžvalgus, jis gerai suprato, kaip pavojinga būtų kelti be reikalo neapykantą sau. Su džiaugsmu aš patyriau, kad jis įsakė paleisti vakar dieną paimtus belaisvius sveikus ir nepaliestus; ir žmonių atmintyje tebėra nemaža tokių atsitikimų, kai

šis nuostabus žmogus pasielgdavo gailiaširdiškai, net kilniai.

Įlankoje, po didžiule pakibusia uola, mūsų laukė valtis, kurioje prie irklų sėdėjo keturi stambūs kalniečiai. Mūsų šeimininkas maloniai, net nuoširdžiai atsisveikino su mumis. Su misteriu Džarviu jį iš tikrųjų šiek tiek rišo abipusė pagarba, nors jų verslas bei gyvenimo būdas ir buvo skirtingi. Meiliai atsibučiavęs su Rob Rojum ir jau visai atsisveikindamas, garbusis oldermenas užsikertančiu balsu iš visos širdies užtikrino savo giminaitį, kad jeigu jam arba jo šeimai kada nors sunkią valandėlę prireiksią šimto ar net dviejų šimtų svarų, tegu jis tik brūkšteliąs keletą žodžių į Druskos Turgavietę. Į tai Robas, pagriebęs viena ranka už kardo rankenos, o kita karštai spausdamas dešinę misteriui Džarviui, atsakė, kad jeigu kada nors kas įžeisiąs giminaitį, tegu tik jis pranešąs jam, ir jis, Mak Gregoras, „nurausiąs įžeidėjui ausis, nors tasai būtų žymiausias žmogus Glazgo mieste".

Šitaip žadėdami vieni kitiems pagalbą ir ištikimą draugystę, mes atsistūmėme nuo kranto ir pasukome į ežero pietvakarių galą, iš kur išteka Leveno upė. Rob Rojus vis tebestovėjo ant uolos, nuo kurios nuplaukė mūsų valtis, ir mes ilgai matėme iš tolo kyšantį jo šautuvą, besiplaikstantį pledą ir styrinčią virš skrybėlės plunksną, kuri tuo metu žymėdavo Škotijos kalnų bajorą ir karį,— tuo tarpu šiuolaikinis skonis kalniečio kario kepurę papuošė visu juodų plunksnų kuodu, darydamas ją panašią į gedulo vėduoklę, kuri nešama laidotuvių procesijos priešakyje. Pagaliau labiau nutolę pamatėme, kaip mūsų draugas apsisuko ir iš lėto nuėjo aukštyn kalno šlaitu artimiausių karių arba, veikiau, asmeninių sargybinių lydimas.

Mes ilgai plaukėme netardami nė žodžio; tylą trikdė tik gėliška daina, kurią traukė vienas yrėjas, ir tarpais negarsi, neritminga melodija virsdavo laukiniu choru, kai imdavo pritarti kiti.

Mano mintys buvo gana liūdnos, bet aš jaučiau, kaip raminamai veikia didinga aplinka, ir tą iškilmingą valandą mąsčiau: jeigu būčiau katalikas, tikčiau gyventi ir mirti atsiskyrėliu vienoje iš šių romantiškų gražių salų, pro kurias sliuogė mūsų valtis.

Garbusis oldermenas taip pat kažką mąstė, tik jo mintys

buvo visai kitokios; tatai man paaiškėjo, kad jis, ištisą valandą tylėjęs ir sau mintyse skaičiavęs, staiga ėmė uoliai man įrodinėti, kad ežerą esą galima nusausinti ir atiduoti plūgui bei akėčioms daugelį šimtų — kur ten! — daugelį tūkstančių akrų žemės, tuo tarpu dabar iš jo nesą jokios naudos, nebent tik pagaunama ešerių ir lydekų.

Iš plačių jo samprotavimų, kuriuos jis kimšo man į ausis, visai nenusiteikus klausyti, teįsiminiau, jog jo sumanymu buvo numatoma palikti dalį ežero, gana gilią ir plačią, vandens transportui, kad baržos ir anglialaiviai taip laisvai plaukiotų iš Dumbartono į Glenfalochą, kaip iš Glazgo į Grinoką.

Pagaliau priplaukėme tą vietą, kur turėjome išlipti, prie senovinės pilies griuvėsių,— ten, kur ežeras gausius savo vandenis atiduoda Levenui. Čia jau mūsų laukė Dugalas su arkliais. Garbusis oldermenas tuo tarpu paruošė „niekdariui" puikų planą, kuris buvo ne menkesnis už jo planą ežerui nusausinti,— ir abiem atvejais jis, regis, daugiau žiūrėjo numatomos naudos negu praktinės sumanymo galimybės.

— Dugalai,— tarė jis,— tu esi šaunus vyras, nors niekdarys, ir moki tinkamai gerbti tuos, kurie aukštesni už tave. Man tavęs net gaila, Dugalai, nes, taip tau gyvenant, su tavimi vis tiek, anksčiau ar vėliau, bus susidorota Džedarto teisme[214]. Man atrodo, kad aš, kaip renkamasis miesto tarybos narys ir kaip savo tėvo, Nikolo Džarvio, sūnus, šiek tiek reiškiu miesto taryboje ir galiu užsiminti kam reikia, kad kiti turi didesnių nuodėmių negu tavosios. Taigi aš manau, tu galėtum grįžti su mumis į Glazgą, ir kadangi turi tvirtus pečius, galima būtų tave padaryti krovėju sandėlyje, iki pasitaikys kas geresnio.

— Ašenai labai dėkingas jūsų gerbiamybei,— atsakė Dugalas,— bet tegu velnias pakerta man kojas, jeigu ašenai gera valia eitų į grįstą gatvę; mane tebus galima nutempti į Gelougeitą tiktai su virve, kaip atsitiko ir pirmąjį kartą.

---

[214] Džedarto teismas (nuo Škotijos miesto Džedarto) pirma susidorodavo su nusikaltėliu, o tik paskui nagrinėdavo jo bylą. Posakis „Džedarto teismas" (taip pat ir „Kuparo", „Džedburgo" teismas) tapo priežodžiu.

Tikrai, aš vėliau sužinojau, kad iš pradžių Dugalas pateko į Glazgą kaip kalinys, įpainiotas į plėšikavimą, bet kažkaip pelnė kalėjimo prižiūrėtojo palankumą, ir tasai, šiek tiek per daug pasitikėdamas, pasiliko jį tarnauti vartininku; šią tarnybą Dugalas, kiek yra žinoma, ėjo visai sąžiningai, kol netikėtai pasirodžius vadui viršų paėmė atsidavimas savo klanui.

Pritrenktas, kad Dugalas taip tiesiai atsisakė tokio puikaus pasiūlymo, garbusis oldermenas atsigręžė į mane ir pasakė, jog „niekdarys iš prigimties esąs kvailas per visą pilvą". Savo dėkingumą Dugalui aš išreiškiau, įbrukdamas jam į ranką keletą ginėjų,— ir šis būdas jam aiškiai labiau patiko. Vos tik jis pajuto delne auksą, šoktelėjo keletą kartų laukinio ožio vikrumu, taip žargstydamasis čia viena, čia kita koja, kad būtų nustebinęs bet kurį prancūzų baletmeisterį. Jis puolė prie valties parodyti yrėjams savo laimikio, ir tie, gavę iš jo po truputį pinigų, džiūgavo kartu su juo. Paskui, pasak pietietiško Džono Benjano,[215] posakio, „jis nuėjo savo keliu, ir aš jo daugiau nebemačiau".

Mudu su oldermenu sėdome ant arklių ir patraukėme į Glazgą. Kai dingo mums iš akių ežeras, apsuptas didingo kalnų amfiteatro, aš neištvėriau ir karštai išreiškiau savo susižavėjimą tomis gamtos grožybėmis, nors ir supratau, kad tokiam jausmų išliejimui misteris Džarvis nepritars.

— Jūs — jaunas džentelmenas,— atkirto jis,— be to, anglas, todėl jums šitai gal ir tinka, bet aš... Aš esu paprastas žmogus ir šį tą nutuokiu apie krašto vertybes,— tai šit, aš nemainyčiau paties kukliausio kampelio Gorbalse ties mūsų Glazgu į gražiausią vaizdą šiuose kalnuose. Leiskite man tik parsigauti namo, ir daugiau niekad nė vienas pakvaišėlis,— atleiskite, misteri Frensi,— neįvilios manęs savo reikalais į tokią vietą, iš kur nematyti šventojo Mungo varpinės!

Garbiojo oldermeno norai buvo patenkinti; nesustodami mes atvykome į Glazgą tą pačią naktį, arba, tikriau, kitą rytą. Palydėjęs garbųjį savo kelionės draugą iki jo namų durų ir sėkmingai atidavęs jį į rankas atidžiajai ir paslaugiajai Mati, aš pasiekiau misis Flaiter namus, kur šiuo

[215] Džonas Benjanas (1628—1688) — anglų rašytojas, puritonas, alegorinės poemos „Piligrimo kelionės" autorius.

neįprastu metu kažkodėl žibėjo šviesa. Durįs man atidarė ne kas kitas, kaip pats Endrus Ferservis; išgirdęs mano balsą, jis garsiai sukliko iš džiaugsmo ir netaręs nė žodžio puolė laiptais viršun į antrojo aukšto svetainę, kurios languose švietė žiburys. Iškart sumetęs, kad Endrus skuba pranešti apie mano sugrįžimą sunerimusiam Ovenui, aš nubėgau jam iš paskos. Ovenas buvo ne vienas, kambaryje su juo sėdėjo dar kažkas — ir tai buvo mano tėvas.

Pirmiausia jis stengėsi išlaikyti orumą ir įprastą santūrumą.

— Aš džiaugiuos tave matydamas, Frensi,— pradėjo jisai. Paskui mane švelniai apkabino: — Brangusis, brangusis mano sūnau!

Ovenas nustvėrė vieną mano ranką ir laistė ją ašaromis, sveikindamas mane laimingai sugrįžus. Tokiose scenose akis ir širdis regi daugiau, negu gali išgirsti ausis. Ir lig šios dienos seni mano vokai sudrėksta nuo ašarų, prisiminus mūsų susitikimą; bet gilūs ir švelnūs jūsų jausmai, Vili, lengvai papildys tai, ko aš negaliu aprašyti.

Kai nurimo pirmo mūsų džiaugsmo susijaudinimas, aš sužinojau, kad mano tėvas grįžo iš Olandijos netrukus po Oveno išvykimo į Škotiją. Visada veikdamas ryžtingai ir greitai, jis uždelsė Londone tik tiek, kiek reikėjo laiko surinkti lėšoms, būtinoms apmokėti skubiausius firmos įsipareigojimus. Nepaprastai gerai pasisekus operacijoms kontinente, jis pelnė dideles atliekamas sumas ir sustiprino kreditą, taigi, turėdamas didelius resursus, lengvai pašalino sunkumus, kilusius galbūt tik dėl to, kad buvo pasitraukęs, ir iškeliavo į Škotiją atiduoti teismui Rešlio Osbaldistono ir sutvarkyti savo reikalų šioje šalyje. Atvykus mano tėvui, kuris, disponuodamas visišku finansiniu pasitikėjimu ir didelėmis lėšomis, galėjo garbingai apmokėti vekselius ir net duoti naudingų užsakymų vietiniams pirkliams, „Mak Vitis ir bendrovė", manę, kad jo žvaigždė amžinai nusileido, buvo visiškai priblokšti. Didžiai pasipiktinęs jų poelgiu su jo įgaliotu klerku ir agentu, misteris Osbaldistonas atmetė visus jų mėginimus pasiteisinti bei vėl susigrąžinti jo palankumą ir, suvedęs su jais savo sąskaitas, pareiškė jiems, kad po šiuo didžiosios savo buhalterijos knygos puslapiu jie turį visam laikui nubrėžti brūkšnį.

Tačiau jo triumfą prieš neištikimus draugus aptemdė

susirūpinimas manimi. Geraširdis Ovenas neįsivaizdavo, kad penkiasdešimt šešiasdešimt mylių kelionė, kurią galima taip lengvai ir ramiai atlikti iš Londono bet kuria kryptimi, galėjo būti susijusi su kokiais nors rimtais pavojais. Bet jį užkrėtė nerimu mano tėvas, kuris geriau pažinojo Kalnų Šalies pobūdį ir įstatymų nepripažįstančius jos gyventojus.

Netrukus paprasti jų būgštavimai tapo sunkia kankyne, kai keletą valandų prieš man parvykstant pasirodė Endrus Ferservis ir smarkiai perdėdamas papasakojo, kokioje kritiškoje padėtyje mane paliko. Kilmingasis vadas, kurio dalinyje mano tarnas buvo savotiškas belaisvis, po suruoštos jam apklausos ne tiktai paleido jį laisvėn, bet dar suteikė priemonių greičiau grįžti į Glazgą ir papasakoti mano draugams apie pavojingą ir nemalonią mano padėtį.

Endrus buvo iš tų žmonių, kuriems malonu jausti tą dėmesį ir tą skaudų savo asmens svarumą, laikinai tenkančius blogą žinią atnešusiam žmogui; ir dėl to jis anaiptol nesistengė sušvelninti savo pasakojimo, juoba kad tarp klausytojų netikėtai pasirodė besąs turtingas Londono pirklys. Jis labai smulkiai papasakojo apie visokiausius pavojus, kurių aš išvengęs,— daugiausia, kaip jis leido suprasti, per jo pastangas, patyrimą ir įžvalgumą.

— Tiesiog skaudu ir baisu pagalvoti,— kalbėjo jis,— kas ištiks dabar jaunąjį džentelmeną, kai jo angelas sargas (tai yra Endrus Ferservis) nebestovi už jo pečių! Iš misterio Džarvio sunkią valandą jokios naudos, vien tik bėda, nes jis per daug į puikybę pasikėlęs žmogėnas (Endrus negalėjo pakęsti puikybės); ką čia kalbėti: kai iš visų pusių milicijos pistoletai ir karabinai, iš kurių kulkos tik lekia viena paskui kitą, ir kalniečių durklai bei vėzdai, o ir gilūs Avondo vandenys — sunku besitikėti, kad viskas gerai pasibaigtų jaunajam džentelmenui!

Girdėdamas tokius žodžius, Ovenas būtų didžiai nusiminęs, jeigu būtų buvęs vienas, be jokios paramos; bet mano tėvas, labai gerai pažindamas žmones, lengvai suvokė, koks yra Endrus ir ko vertas jo postringavimas. Tačiau ir atmetus iš tų kalbų tai, kas Endraus buvo perdėta, jos negalėjo nesukelti nerimo tėvo širdžiai. Tėvas nusprendė nuvykti į vietą ir pats, susitaręs ar išpirkdamas, išvaduoti mane. Todėl iki vėlos nakties prasėdėjo jis su Ovenu, ruošdamas skubius laiškus ir tvarkydamas finansinius reika-

lus, kuriuos klerkas turėjo atlikti jam išvykus. Tai ir buvo ta priežastis, dėl kurios radau juos dar neatsigulusius tą vėlų metą.

Mes nuėjome gulti jau vėlai, ir aš, būdamas pernelyg įaudrintas, kad būčiau galėjęs ilgai miegoti, iš ryto atsikėliau gana anksti. Endrus, kaip uolus tarnas, dalyvavo mano apsirengimo ceremoniale, bet savo išvaizda jau nebepanėšėjo į varnų baidyklę, kokia jis buvo paverstas ties Aberfoilu, o veikiau į graborių, vilkintį padoriu gedulo kostiumu. Tiktai po įkyrių klausinėjimų (šelmis kuo ilgiausiai dėjosi manęs nesuprantąs) aš išsiaiškinau, kad jis „pagalvojo esant tinkama užsivilkti gedulą, numatydamas nebeišvysiąs manęs gyvo; o kadangi pirklys, pas kurį jis įsigijęs kostiumą, nepanorėjęs atsiimti prekės atgal ir kadangi jo paties apdaras iš dalies suplyšęs, o iš dalies buvęs išgrobstytas tarnaujant mano gerbiamybei, tai, žinoma, aš ir garbusis mano tėvas, kuriam apvaizda nepašykštėjusi visokių gėrybių, neleisią, kad nelaimingasis tarnas per juos patirtų nuostolių; drabužių pakeitimas maža ką reiškiąs Osbaldistonams (ačiū už tai Viešpačiui!), ypač kai jie reikalingi senam ir atsidavusiam jų namų tarnui".

Kadangi Endrus iš dalies skundėsi teisingai, kad patyręs nuostolių tarnaudamas savo ponui, tai ši gudrybė jam pavyko; jis ir toliau vaikščiojo su padoriu gedulo kostiumu, su kastorine skrybėle ir visais kitais priedais — liūdėdamas savo šeimininko, kuris buvo gyvas ir sveikas.

Pirmas mano tėvo rūpestis atsikėlus buvo aplankyti misterį Džarvį ir trumpai, bet rimtai ir jausmingai pareikšti jam nuoširdžią padėką už jo gerumą. Jis paaiškino jam pasikeitusią savo finansinių reikalų padėtį ir pasiūlė patogiomis ir pelningomis sąlygomis atstovauti Glazgo mieste tiems jo firmos reikalams, kurie iki šiol buvo pavesti „Mak Vičiui ir bendrovei". Oldermenas nuoširdžiai pasveikino mano tėvą ir Oveną su laiminga jų padėties permaina, bet anaiptol nemanė esant reikalinga paneigti paslaugas, kurias padarė firmai tokiu momentu, kai jos padėtis buvo visai kitokia; jis pasielgęs tik taip, pasakė jis, kaip būtų norėjęs, kad su juo pasielgtų kiti; o dėl jam pavedamų operacijų išplėtimo, tai jis sutinkąs šį dalyką su dėkingumu ir švaria sąžine; jeigu „Mak Vitis ir bendrovė" būtų elgęsi kaip padorūs žmonės,— paaiškino oldermenas,— tai jam atrodytų nepatogu užbėgti jiems už akių ir

nustumti juos nuo slenksčio; tačiau jie pasielgė negarbingai, tad tegu dabar turi nuostolių.

Po to oldermenas timptelėjo mane už rankovės į šalį ir dar kartą nuoširdžiai palinkėjęs man laimės pridūrė šiek tiek suglumusiu balsu:

— Aš labai norėčiau, misteri Frensi, kad čia kuo mažiausiai būtų šnekų apie tuos keistus dalykus, kuriuos mes ten regėjome. Neverta niekur pasakoti — nebent tik teismo tardytojui — apie šiurpų susidorojimą su Morisu; ir miesto tarybos nariai, aišku, pagalvotų, kad jų korporacijos atstovui nedera peštis su kažkokiais pasigailėtinais kalniečiais ir svilinti jiems pledų. O svarbiausia — nors mano išvaizda visai padori ir pagarbi, kai viskas ant manęs kaip pridera, bijau, kad aš atrodžiau gana pasigailėtinai, kai be skrybėlės, be peruko, kybojau už skvernų lyg apsiaustas, užmestas ant kabyklos. Oldermenas Grehemas, jei tik sužinotų šį nuotykį, mane gyvą į grabą nuvarytų.

Aš negalėjau sulaikyti šypsenos, prisiminęs, kaip tada atrodė garbusis oldermenas, nors anuo metu manęs neėmė juokas. Geraširdis pirklys buvo šiek tiek suglumęs, bet irgi nusišypsojo ir palingavo galvą:

— Suprantu, suprantu. Bet būkite gera bičiulis ir nieko apie tai nepasakokite; taip pat pasakykite tam pagyrūnui, pasipūtėliui ir įžūliam plepiui savo tarnui, kad ir jis niekur nieko nepliaukštų. Niekas nieko neturi žinoti apie tai, net meilioji mergužėlė Mati, kitaip šnekoms nebus galo.

Šitoji baimė pasirodyti juokingam žmonių akyse, didžiai jį jaudinusi, šiek tiek išsisklaidė, kai aš jam pasakiau, jog mano tėvas ketina tuoj pat išvykti iš Glazgo. Ir iš tikrųjų mums dabar nebuvo reikalo šičia pasilikti, kai pati vertingiausia Rešlio pagrobtųjų dokumentų dalis buvo grąžinta. Tos vertybių dalies, kurią Rešlis spėjo realizuoti ir išleisti asmeniniams savo reikalams bei politinėms intrigoms, negalima buvo grąžinti kuriuo nors kitu keliu, tik per teismą. Byla buvo jau iškelta ir, kaip tikino mūsų juristai, stūmėsi į priekį su visu įmanomu spartumu.

Taigi mes praleidome dieną su svetingu oldermenu ir pasakėme jam sudie, kaip dabar su juo atsisveikina mano apysaka. Jis be atvangos turtėjo, gyveno visų gerbiamas bei nieko nestokodamas ir iš tikrųjų pasiekė aukščiausią

tarnybinį postą savo gimtajame mieste. Praslinkus porai metų po mano aprašytųjų įvykių, jam pakyrėjo gyventi viengungiškai, ir Mati, iki šiol laikiusi jo virtuvės židinio vairą, užėmė pagarbią vietą už jo stalo, tapdama misis Džarvi. Oldermenas Grehemas, Mak Vitis ir kiti (nes visi žmonės visur turi priešų, o juo labiau karališkojo miesto taryboje) juokdavosi iš šios metamorfozės. „Tačiau,— sakydavo misteris Džarvis,— tepliauškia jie savo pliauškalą, dėl jų aš neketinu jaudintis ir savo skonio nekeisiu,— teloja nors dešimt dienų iš eilės. Mano tėvas, garbingasis dekanas, mėgdavo kartoti:

Antakiai tamsūs ir skruostai žydį,
Tyras šypsnys, gili meilė širdy,—
Kas prieš juos titulai, turtai didi!...

Be to,— pridurdavo jis nuolat,— Mati ne paprasta tarnaitė; jinai, šiaip ar taip, lerdo Limerfildo giminaitė".

Ar dėl aukštos savo kilmės, ar dėl asmeninių ypatybių, nesiimu spręsti, tačiau Mati šauniai laikėsi aukštoje savo padėtyje ir nepateisino niūrių pranašavimų, kuriuos skelbė garbingojo oldermeno bičiuliai, maniusieji, kad šitoks eksperimentas šiek tiek rizikingas. Ramiame ir naudingame misterio Džarvio gyvenime, kiek man žinoma, nepasitaikė daugiau jokių nuotykių, vertų paminėti.

XXXVII SKYRIUS

Šeši sūnai, eikšekit čia!
Tikiuosi, jūs drąsiom širdim!
Kurie iš jūs, mieli vaikai,
Eis su grafu ir su manim?

Ir greitai penketas iš jų
Atsako lyg viena mintim:
„O tėve! Iki pat mirties
Mes su grafu ir su tavim!"

„Sukilimas Šiaurėje"

Tą rytą, kai mes turėjome išvykti iš Glazgo, Endrus Ferservis įlėkė kaip patrakęs į mano kambarį, strakalio-

damas ir rėkalodamas nelabai melodingai, bet užtat garsiai:

Liepsnoja laužas, liepsnoja laužas,
Liepsnoja laužas meilės ugnim.

Vargais negalais priverčiau jį liautis rėkavus ir man paaiškinti, kas atsitiko. Jis linksmai man pranešė, tarsi išklodamas maloniausią naujieną pasaulyje, kad kalniečiai visi iki vieno sukilę ir nepraslinkus nė dienos Rob Rojus su savo bekelnių gauja atsibaladosiąs į Glazgą.

— Prikąsk liežuvį, niekše! — pasakiau aš.— Tu, matyt, girtas arba išėjai iš proto! O jeigu net ir yra dalis tiesos, tai ko gi čia įsigiedojai, sukčiau?

— Girtas? Išėjau iš proto? Na, žinoma,— atšovė įžūliai Endrus,— kai žmogus sako tai, kas aukštiems ponams nemalonu išgirsti, vadinasi, jis girtas arba išėjo iš proto. O įsigiedojo dėl ko? Kalniečių klanai privers mus kitaip užgiedoti, jeigu mes apsigėrę arba išprotėję lauksime jų ateinant.

Aš paskubomis atsikėliau ir pamačiau, kad mano tėvas ir Ovenas jau apsirengę ir gana sunerimę.

Endraus Ferservio naujiena pasirodė esanti didžia dalimi tikra. Didysis maištas, sujudinęs 1715 metais Britaniją, įsiliepsnojo, įžiebtas nelaimingojo grafo Maro, kuris nepalankią valandą iškėlė Stiuartų vėliavą daugelio garbingų Anglijos ir Škotijos giminių pražūčiai. Kai kurių jakobitų agentų (jų tarpe Rešlio) išdavystė bei kitų suėmimas atskleidė Jurgio I vyriausybei plačiai išsišakojusį, seniai ruoštą sąmokslą, ir dėl to tas sukilimas įsiliepsnojo prieš laiką ir nuošalioje karalystės dalyje, negalėdamas lemiamai paveikti šalies likimo, nors ji ir patyrė smarkų sukrėtimą.

Šis didelis įvykis valstybės gyvenime patvirtino ir nušvietė man tas neaiškias užuominas, kurias buvau girdėjęs iš Mak Gregoro; aš dabar supratau, kodėl vakariniai klanai, sukelti prieš jį, taip lengvai pamiršo smulkius savo vaidus; jie žinojo, kad veikiai jiems visiems teks išsiruošti į bendrą žygį. Mane užvis labiau slėgė ir liūdino mintis, kad Diana Vernon tapo vieno aršiausių maištininkų žmona ir kad jai tenka patirti visus sunkumus bei pavojus, susijusius su rizikinga jos vyro veikla.

Mes čia pat pasitarėme, kokių priemonių reikėtų mums griebtis šią kritišką valandą, ir sutikome su mano tėvo pasiūlymu — skubiai išgauti reikiamus leidimus ir vykti kol dar esame sveiki į Londoną. Aš tėvui pareiškiau noris save pavesti vyriausybei ir įstoti į kurį nors savanorių būrį, kurie jau ėmė formuotis. Tėvas mielai man pritarė; jis smerkė tuos, kurie karą laikė pagrindiniu savo verslu, tačiau būdamas tvirtų principų žmogus, visada būdavo pasirengęs paaukoti gyvybę pilietinėms ir religinėms laisvėms ginti.

Mes atlikome skubią ir pavojingą kelionę per Damfrizšyrą ir kaimynines Anglijos grafystes. Šioje šalies dalyje skvairai, torių šalininkai, jau buvo spėję sukilti ir verbavo kareivius bei rinko arklius, o vigai telkėsi svarbiausiuose miestuose, ginklavo gyventojus ir ruošėsi pilietiniam karui. Keletą kartų mes vos išsprūdome nuo suėmimo, ir mums dažnai tekdavo vykti aplinkiniais keliais, vengiant tų vietų, kur būrėsi ginkluotos pajėgos.

Atvykę į Londoną, tučtuojau prisidėjome prie tų bankininkų ir žymių prekybininkų, kurie sutiko palaikyti valstybės kreditą ir duoti atkirtį antpuoliui prieš piniginius fondus, nes sąmokslininkai didžia dalimi į tai dėjo viltis, tikėdamiesi valstybei užtraukti visišką bankrotą ir tokiu būdu tikriau laimėti. Mano tėvas buvo išrinktas šios galingos finansininkų sąjungos nariu, nes visi pasitikėjo jo uolumu, sumanumu ir energija. Beje, jam buvo pavesta palaikyti šios sąjungos ryšį su vyriausybe, ir įsiliepsnojus maištui jis sugebėjo, naudodamasis savo prekybinės firmos lėšomis bei viešaisiais piniginiais fondais, perduotais į jo rankas, rasti, kas supirktų didžiulį kiekį valstybinių paskolos obligacijų, netikėtai išmestų į rinką, nuvertinus jų kursą. Aš irgi nesėdėjau sudėjęs rankas; gavęs paskyrimą ir sutelkęs tėvo lėšomis maždaug dviejų šimtų žmonių būrį, parėmiau generolo Karpenterio kariuomenę.

Tuo metu sukilimas apėmė ir Angliją. Nelaimingasis grafas Dervenvoteris drauge su generolu Fosteriu prisidėjo prie sukilėlių. Vargšas mano dėdė, seras Hildebrandas, beveik visai prasiskolinęs per savo paties nerūpestingumą ir sūnų bei namiškių išlaidumą ir lėbavimą, lengvai buvo įtikintas stoti po nelemtąja Stiuartų vėliava. Tačiau prieš leisdamasis į šį žygį jis pasirodė esąs apdairus, to

niekam iš jo nesitikint,— jisai surašė testamentą!

Šiuo dokumentu jis užrašė savo valdas — Osbaldistono pilį su žemėmis, naudmenomis ir taip toliau — iš eilės kiekvienam savo sūnui bei jų būsimiems vyriškosios giminės įpėdiniams, iki priėjęs prie Rešlio, kurio jis nekentė visomis sielos jėgomis už neseną jo išdavystę, nutylėjo jį testamente, vietoj jauniausiojo sūnaus savo įpėdiniu paskirdamas mane. Senasis baronetas visada man buvo gana palankus, bet veikiausiai pasikliaudamas savo milžinais sūnumis, dabar pakėlusiais drauge su juo ginklą, jis padarė mane įpėdiniu vien vildamasis, kad šis paskyrimas liks negyva raide; mano vardą jis įrašė testamente daugiausia norėdamas išreikšti savo pasipiktinimą Rešliu, kuris išdavė bendrą kovą ir savo šeimą. Atskiru paragrafu testamente jis užrašė savo velionės žmonos dukterėčiai Dianai Vernon, dabar ledi Dianai Vernon Bjučemp, briliantus, priklausiusius mirusiai jos tetai, ir didelę sidabrinę taurę, ant kurios buvo išgraviruotas jungtinis Vernonų ir Osbaldistonų herbas.

Tačiau gausiems ir žydintiems jo ainiams dangus lėmė kur kas greitesnę pražūtį, negu tikėjosi jų tėvas. Per pirmąją sąmokslininkų kariuomenės apžiūrą Grin Rigo miestelyje Tornklifas Osbaldistonas susiginčijo dėl vyresniškumo su vienu Nortumberlendo skvairu, tokiu pat pikčiurna ir užsispyrėliu kaip ir jis pats. Neklausydami jokių įkalbinėjimų, jie akivaizdžiai savo vadui parodė, kiek jis gali pasikliauti jų drausmingumu; ginčą jie išsprendė rapyrų dvikova, ir mano pusbrolis buvo nudėtas vietoje. Jo mirtis buvo sunkus smūgis serui Hildebrandui; kad ir nepakenčiamo būdo, Tornklifas vis dėlto turėjo truputėlį daugiau proto už kitus brolius,— žinoma, išskyrus Rešlį.

Persilakėlis Persivalis taip pat rado galą, atitinkantį jo polinkius. Jis susilažino su vienu džentelmenu, gavusiu už savo žygdarbius šioje srityje šiurpią „Degtinės Maukėjo" pravardę,— katras iš juodviejų galės daugiau išgerti spirito tą džiaugsmingą dieną, kai sukilėliai Morpete paskelbs karaliumi Jokūbą Stiuartą. Žygdarbis buvo nepaprastas. Aš pamiršau, kiek tiksliai išmaukė degtinės Persis, bet jinai sukėlė jam karštligę, ir trečios dienos pabaigoje jis mirė, be perstojo kartodamas: „Vandens, vandens!"

Dikonas nusisuko sprandą ties Voringtono tiltu —

mėgindamas parodyti, kaip eikliai šuoliuoja apšlubusi grynakraujė kumelaitė, kurią jis norėjo iškišti vienam prie sukilėlių prisidėjusiam Mančesterio pirkliui. Jis privertė kumelaitę šokti per penkiaeilį barjerą; jinai šokdama suklupo, ir nelaimingasis jojikas užsimušė.

Kvailiui Vilfredui, kaip kartais atsitinka, teko laimingiausia dalia iš visų kitų brolių; jis buvo nukautas ties Praud Prestonu Lankašyre tą dieną, kai generolas Karpenteris atakavo sukilėlių sutvirtinimus. Jis kovėsi labai narsiai, nors, kaip girdėjau, niekad negalėjo aiškiai suprasti sukilimo tikslo bei priežasties ir ne visada atsiminė, už katrą karalių jis kariauja.

Džonas šitame mūšyje taip pat narsiai kovėsi ir gavo keletą žaizdų, bet jis neturėjo laimės numirti nuo jų kautynių vietoje.

Rytojaus dieną, maištininkams pasidavus, senasis seras Hildebrandas, palaužtas šių vienas po kito nutikusių likimo smūgių, pateko drauge su kitais į nelaisvę ir buvo patalpintas Niugeite drauge su savo sužeistu sūnumi.

Tuo metu aš jau buvau atleistas iš karinės tarnybos ir negaišdamas laiko visaip stengiausi palengvinti savo giminaičių likimą. Mano tėvo nuopelnai vyriausybei ir bendra visų užuojauta senajam serui Hildebrandui, kuris per tokį trumpą laiką neteko vieno po kito keturių sūnų, veikiausiai būtų išgelbėję mano dėdę ir pusbrolį nuo teismo, kaltinančio juos valstybės išdavimu. Tačiau jų likimą nulėmė aukštesnis tribunolas. Džonas mirė nuo žaizdų Niugeite, su paskutiniu atodūsiu man palikdamas saitą sakalų, kuriuos jis turėjo pilyje, ir mylimą savo kalę — juodąjį spanielį, vardu Liusi.

Mano vargšą dėdę, atrodė, galutinai palaužė šeimos nelaimės ir varginga padėtis, kurioje jis pats netikėtai atsidūrė. Jis maža tekalbėjo, bet, matyt, buvo dėkingas už tą dėmesį, kurį aplinkybės man leido jam parodyti. Man neteko išvysti, kaip jis susitiko su mano tėvu — pirmą kartą po tiek metų ir tokiomis skaudžiomis aplinkybėmis, bet sprendžiant iš didžiai prislėgtos mano tėvo nuotaikos tas pasimatymas buvo be galo liūdnas. Seras Hildebrandas su didžiu pasipiktinimu kalbėjo apie Rešlį, dabar vienintelį savo sūnų, kaltino jį dėl šeimos nelaimių bei visų jo bro-

lių mirties ir pareiškė, kad nei jis pats, nei penketas jo sūnų nebūtų įsivėlę į politinę intrigą, jeigu jų nebūtų įtraukęs į ją tas šeimos narys, kuris pirmasis nuo jų atsimetė. Du tris kartus jis paminėjo Dianą — ir vis su didžiu švelnumu; ir sykį, kai aš sėdėjau prie jo guolio, jis pasakė: „Dabar, kada Tornklifas ir visi jie nebegyvi, man gaila, sūnėne, kad tu negali jos vesti".

Šie žodžiai tada mane smarkiai paveikė. Vargšas senasis baronetas kadaise turėjo įprotį, kai linksmai ruošdavosi rytinei medžioklei, išskirti savo numylėtinį Tornklifą, į likusius kreipdamasis daugiau bendrai; bet garsus, žvalus tonas, kuriuo seras Hildebrandas, būdavo, šūkteli: „Pašaukite Tornį — pašaukite juos visus",— buvo toks nepanašus į skaudų, užsikertantį balsą, dabar ištarusį graudžius žodžius, mano čia ką tik paminėtus! Dėdė man pasakė, kas yra parašyta jo testamente, ir įteikė man patvirtintą jo kopiją; originalas, pasakė jis, yra padėtas pas seną mano pažįstamą, misterį Inglvudą; niekam nekeldamas baimės, turėdamas visų pasitikėjimą, būdamas savotiškai neutralus asmuo, teisėjas, kiek žinau, saugojo pas save kone pusę testamentų, kuriuos buvo surašę į karą išžygiavusieji Nortumberlendo skvairai, kad ir kokiai partijai jie priklausė.

Didesnę dalį paskutinių savo gyvenimo valandų mano dėdė paskyrė religinėms priedermėms (kaip jas supranta katalikų bažnyčia), vadovaujamas Sardinijos ambasadoriaus kapeliono, kuriam mes gana sunkiai gavome leidimą lankyti mirštantįjį. Nei remdamasis savo paties stebėjimais, nei jį lankiusių gydytojų atsiliepimais, aš negaliu pasakyti, kad seras Hildebrandas Osbaldistonas būtų miręs nuo kokios aiškios ligos, turinčios pavadinimą medicinos moksle. Jis, man atrodė, buvo baisiai nusibaigęs, sugniuždytas kūniško nuovargio bei dvasinės širdgėlos ir veikiau liovėsi egzistavęs, negu numirė, kovodamas dėl savo gyvybės. Šitaip laivas, mėtytas ir blaškytas nesibaigiančių vėtrų bei audrų, kartais be regimos priežasties — vien todėl, kad jo sąvaržos susilpnėjo ir bortai neišlaikė bangų daužymo,— staiga prakiūra ir nuskęsta.

Įsidėmėtina buvo toji aplinkybė, kad mano tėvas, atlikęs paskutinę pareigą savo broliui, staiga užsidegė noru, kad aš įvykdyčiau priešmirtinę velionio valią ir imčiau valdyti tėvoniją, nors iki šiolei šitokie dalykai, atrodė, jį

viliojo užvis mažiausiai pasaulyje. Bet anksčiau jis, matyt, elgėsi kaip tos pasakėčios lapė, niekindamas tai, kas jam buvo nepasiekiama; be to, aš neabejoju, kad piktumas, kurį jis jautė Rešliui (dabar serui Rešliui) Osbaldistonui, atvirai grasinusiam ginčyti sero Hildebrando valią ir testamentą, sustiprino mano tėvo ketinimą ginti mano teises.

— Aš iš savo tėvo negavau jokio palikimo,— sakė jis.— Mano brolis savo testamentu jeigu ir neišlygino tos skriaudos, tai bent atstatė teisingumą, palikdamas praskolintų savo valdų nuotrupas tau, Frenkai, teisėtam įpėdiniui. Todėl aš nusprendžiau, kad velionio valia turi būti įvykdyta.

Tuo tarpu Rešlis buvo anaiptol ne toks jau menkas priešininkas, kad su juo būtų buvę galima nesiskaityti. Savo bendrininkus jis įskundė vyriausybei labai laiku, ir jo sugebėjimas įsiteikti, platus informuotumas ir mokėjimas demonstruoti savo nuopelnus bei įsigyti įtaką laimėjo jam nemaža užtarėjų tarp ministrų. Mes jau seniai buvome iškėlę jam bylą dėl grobstymo Osbaldistono ir Trešemo komercinėje firmoje; bet sprendžiant iš to, kaip stūmėsi į priekį šis procesas dėl tokio palyginti nesudėtingo ieškinio, sunku buvo tikėtis, kad mums teks gyviems sulaukti antrojo proceso pabaigos.

Norėdamas, kiek tai buvo galima, išvengti šių trukdymų, tėvas, patartas mokslingo savo juriskonsulto, supirko ir mano vardu įteisino žymią dalį ipotekos, liečiančios Osbaldistono dvarą. Galimas daiktas, kad po neseniai patirto susidūrimo su povandeninėmis komercijos uolomis jį viliojo galimumas tokiu būdu realizuoti tam tikrą dalį savo kapitalo ir investuoti į nekilnojamą nuosavybę kuo daugiau tų didžiulių savo pajamų, kurios numalšinus maištą ir pabrangus fondinėms vertybėms ėmė sparčiai augti. Šiaip ar taip, tačiau užuot pasodinamas prie pulto, kaip kad neabejodamas tikėjausi pareiškęs visišką sutikimą nusilenkti tėvo valiai, kad ir kokia ji būtų buvusi, aš gavau tėvo nurodymą vykti į Osbaldistoną ir imtis pilies valdymo kaip įpėdinis ir giminės atstovas. Man buvo nurodyta kreiptis į skvairą Inglvudą dėdės testamento originalo, atiduoto jam saugoti, ir imtis visų reikiamų priemonių užtvirtinti savo nuosavybės teisėms, sudarančioms, kaip sako protingi žmonės, „devynis įstatymo taškus".

Kitu laiku būčiau buvęs laimingas šitokiu savo likimo pasikeitimu, bet dabar Osbaldistonas man buvo susijęs su daugeliu sunkių prisiminimų. Tačiau aš tikėjausi, kad tik tame krašte man galbūt pavyks surinkti žinių apie Dianos Vernon likimą. Aš turėjau visas priežastis būgštauti, kad jos gyvenimas susiklostė toli gražu ne taip, kaip būčiau norėjęs, bet tuo metu man nepavyko ką nors tiksliau apie ją sužinoti.

Veltui stengiausi, pasinaudodamas visokiausiomis paslaugomis, kokios tik buvo galimos mano padėtyje, palenkti į save kai kuriuos tolimus mūsų giminaičius, uždarytus Niugeito kalėjime. Išdidumas, kurio aš negalėjau pasmerkti, ir natūralus nepasitikėjimas vigu Frenku Osbaldistonu, didžiai neapkenčiamo išdaviko Rešlio pusbroliu, darydavo nebyles, man teiraujantis, visas širdis bei burnas, ir aš teišgirsdavau tik šaltus ir dirbtinius padėkos pareiškimus kaip atsaką į tas paslaugas, kurias galėdavau pasiūlyti. Bet to, įstatymo ranka palengva mažino skaičių žmonių, kuriems aš stengiausi padėti, ir likusieji gyvi vis labiau vengė tų, kuriuos jautė esant susijusius su tuometine vyriausybe. Kaskart, kai jie iš eilės, nedidelėmis grupėmis, būdavo išvedami mirti, dar likusieji sėdėti kalėjime liaudavosi domėtis žmonėmis ir netekdavo jokio noro bendrauti su jais. Niekad nepamiršiu, kaip vienas jų, vardu Nedas Šaftonas, atsakė į užjaučiamą mano klausimą, ar aš negalėčiau jam išrūpinti bausmės sušvelninimo:

— Misteri Frenkai Osbaldistonai, aš turiu galvoti, kad jūs nuoširdžiai man linkite gero, ir todėl jums dėkoju. Bet, dėl Dievo, ar gali žmogus tukti kaip penimas gaidys, matydamas, kad jo artimieji kasdien vedami po vieną į mirties vietą, ir žinodamas, kad ir jam, atėjus lemtai valandai, bus ant kaklo užnerta kilpa?

Todėl apskritai džiaugiausi, galėdamas ištrūkti iš Londono, atsitolinti nuo Niugeito — nuo scenų, kurias tekdavo regėti mieste bei kalėjime,— ir alsuoti gaiviu Nortumberlendo oru. Endrus Ferservis ir toliau liko man tarnauti — daugiau užsispyrus mano tėvui, negu man pačiam pageidaujant. O dabar aš, be to, pagalvojau, kad jis, puikiai pažinodamas pilį bei jos apylinkes, galės būti man naudingas; taigi, suprantama, jis lydėjo mane kelionėje, ir aš guodžiausi viltimi nusikratyti juo, grąžindamas jį į ankstesnę tarnybą. Negaliu suprasti, kaip jis įsigijo mano

tėvo palankumą,— nebent tik apsimesdamas (o apsimetimo meną jis išmanė ne taip jau prastai) esąs nepaprastai atsidavęs savo šeimininkui; šis tariamas atsidavimas praktiškai pasireikšdavo tuo, kad jis nesivaržydamas leisdavosi į visokias gudrybes ir rūpindavosi, kad jo pono neapgaudinėtų niekas, išskyrus jį patį.

Mes atlikome savo kelionę į šiaurę be pažymėtinų nuotykių, ir šalį, kurią neseniai buvo sudrumstęs maištas, radome nurimusią ir susitvarkiusią. Kuo labiau artėjome į Osbaldistoną, tuo labiau spaudė man širdį, pagalvojus, kaip aš įžengsiu į apleistą pilį; todėl, norėdamas toliau nustumti tą sunkią dieną, aš nusprendžiau iš pradžių aplankyti teisėją misterį Inglvudą.

Šis godotinas džentelmenas didžiai sielvartavo, galvodamas apie tai, kas jis buvo ir kuo tapo dabar; ir įkyrūs praeities prisiminimai jam labai trukdė uoliai eiti pareigas, o to kaip tik būtų buvę galima iš jo tikėtis dabartinėje padėtyje. Bet vienu atžvilgiu jam pasisekė: jis nusikratė savo raštininku Džobsonu. Pasipiktinęs teisėjo vangumu, uolusis įstatymų vykdytojas galų gale pasitraukė nuo savo principalo ir stojo raštininkauti kažkokiam skvairui Stendišui, kuris pastaruoju metu ėmė teisėjauti savo apylinkėje, taip karštai gindamas karaliaus Jurgio ir protestantizmo interesus, kad jo raštininkas (priešingai negu pas ankstesnįjį šefą dirbdamas) turėjo daugiau progų sprausti jo uolumą į įstatymų ribas, negu jį stimuliuoti.

Senasis teisėjas Inglvudas mane sutiko labai lipšniai ir paslaugiai atskleidė man prieš akis dėdės testamentą, prie kurio, atrodė, niekur nebuvo galima prikibti. Iš pradžių jis aiškiai sutriko, nežinodamas, kaip jam kalbėti ir laikytis su manimi; bet kai pamatė, kad aš, iš principo pritardamas esamai vyriausybei, vis dėlto užjaučiu tuos, kurie klaidingai suprasdami lojalumą ir pareigą prisidėjo prie maišto, teisėjas įsišneko ir ėmė labai įdomiai pasakoti, ką jis darė ir ko nedarė — kiek jam teko padėti vargo prilaikant kai kuriuos skvairus nuo dalyvavimo sukilime ir netrukdant pabėgti kitiems, kurie nelaimingai buvo įsivėlę į tą painiavą.

Mes kalbėjomės tiktai dviese ir primygtinai spiriantis teisėjui išgėrėme ne vieną bokalą; paskui staiga jis man pasiūlė išlenkti pilną taurę į Di Vernon sveikatą — už tą tyrlaukių rožę, tą mielą Čeviotų kalnų žiedą, tą gėlę, perso-

dintą į pragarišką vienuolyno tamsą.

— Argi mis Vernon neištekėjusi? — sušukau, didžiai nustebęs.— Aš maniau, jo ekscelencija...

— Ta ta ta! Jo ekscelencija, jo šviesybė! Tatai, žinote, tušti, senžermeniški titulai. Grafas Bjučempas — įgaliotas Prancūzijos pasiuntinys, o regentas princas, Orleano hercogas, drįstu pasakyti, vargu ar žinojo, kad toks žmogus gyvena! Bet jūs turėjote sutikti senąjį serą Frederiką Vernoną pilyje, kai jis buvo pasivertęs tėvu Voganu.

— Dieve mieliausias! Vadinasi, Voganas buvo mis Vernon tėvas?

— Aišku, jis buvo jos tėvas,— šaltai atsakė teisėjas.— Dabar nebėra reikalo saugoti paslapties, nes šiuo metu senis jau už šalies ribų,— kitaip aš, žinoma, privalėčiau jį suimti. Taigi išlenkime taurę už brangiąją, pražuvusią mano Di!

Į jos sveikatą gerkim aplinkui,
Į jos sveikatą aplink, aplinkui!
Ir nors jūs mūvite kojinėm šilko,
Teks jums priklaupti — tinka, netinka![216]

Aš negalėjau, kaip skaitytojas lengvai supras, pritarti linksmam teisėjo ūpui. Mano galva ūžte ūžė nuo gauto smūgio.

— Aš ir nežinojau,— tariau,— kad mis Vernon tėvas tebėra gyvas.

— Jeigu jisai ir gyvas, tai ne dėl mūsų vyriausybės kaltės,— atsakė Inglvudas,— nes, po velnių, dar negimė toks žmogus, kieno galva būtų buvusi brangiau įkainota. Jis buvo nuteistas mirti dar už dalyvavimą Fenviko sąmoksle, ir karaliaus Viljamo metais žmonės jį įtarė prisidėjus prie Naitbridžo žygio; o kadangi jo žmona buvo iš Bredolbenų giminės, tai jis turėjo įtakos šiaurinių Škotijos klanų vadams. Pasirašius Risviko taiką [217], buvo bepasklindąs gandas, kad vyriausybė pareikalaus jį išduoti. Bet jis apsimetė sergąs, ir Prancūzijos laikraščiuose pasi-

---

[216] Ši išraiškinga strofa, rodos, pateikiama Šeduelio pjesėje „Beri mugė". (Autoriaus pastaba.)

[217] Risviko taika buvo pasirašyta 1697 metais po ilgai trukusio Anglijos ir Prancūzijos karo.

rodė žinia, kad jis miręs. O kai jis išsilaipino šičia, gimtajame krante, mes, senieji kavalieriai[218] ir puikiausiai jį pažinome,— tai yra aš jį pažinau, nors ir nebuvau kavalierius,— tačiau niekas neįskundė vargšo džentelmeno, o man pačiam dėl dažnų podagros priepuolių sutriko atmintis, taigi aš, jūs suprantate, negalėjau su priesaika patvirtinti, kad tai būta iš tikrųjų jo.

— Vadinasi, ir Osbaldistone niekas nežinojo, kas jis per vienas? — paklausiau aš.

— Žinojo tiktai jo duktė, senasis baronetas ir Rešlis, kuris suuodė šią paslaptį, kaip jis suuosdavo ir visas kitas, ir naudojosi ja kaip virve ant vargšės Di kaklo. Man pačiam šimtus kartų teko matyti, kaip ji buvo bespjaunanti jam į veidą, bet nedrįso, bijodama dėl tėvo, kuriam būtų tekę kiekvieną momentą laukti pražūties, jeigu jį kas nors būtų įskundęs valdžios pareigūnams. Tačiau nesupraskite manęs klaidingai, misteri Osbaldistonai; mūsų vyriausybė, sakau aš, yra gera, gailestinga ir teisinga, o jeigu pas mus ir buvo pakarta kokia pusė maištininkų, tai kiekvienas pripažins, kad niekas tų nelaimingųjų nebūtų lietęs, jeigu jie būtų ramiai sėdėję namie.

Nukreipęs šneką nuo politinių klausimų, aš grąžinau misterį Inglvudą prie ankstesnės mūsų temos ir sužinojau, kad Diana kitados griežtai atsisakė tekėti už kurio nors Osbaldistono, o Rešliu pareiškė ypatingą pasišlykštėjimą; ir tada Rešlis atsimetė nuo pretendento, į kurį iki tolei, būdamas jaunesnysis iš šešių brolių, be to, dar drąsus, apsukrus ir gabus, jis žiūrėjo kaip į priemonę padaryti karjerai. Galimas daiktas, kad spiriamas sero Frederiko Vernono ir Škotijos vadų, kai tie bendromis pastangomis privertė jį grąžinti vertybes, jo pasigrobtas mano tėvo kontoroje, galop pasiryžo ieškoti sėkmės gyvenime, atsimesdamas nuo savo vėliavos ir išduodamas ankstesnius vienminčius. Taip pat galimas daiktas,— nes maža kas tegalėjo geriau už patį Rešlį spręsti apie reikalą, kur paliesti asmeniniai jo interesai,— jis nusprendė, kad jakobitų jėgos ir talentai (kaip tai vėliau ir paaiškėjo) buvo nepakankami sudėtingam uždaviniui nuversti įsitvirtinusią vyriausybę. Serui Frederikui Vernonui, arba, kaip jis buvo va-

[218] Kavalieriais (tai yra riteriais) save vadino nuverstosios Stiuartų dinastijos šalininkai.

dinamas tarp jakobitų, jo ekscelencijai vikontui Bjučempui, ir jo dukteriai vargais negalais pavyko pabėgti nuo persekiojimo, kuris jiems grėsė, Rešliui juos įskundus. Čia misterio Inglvudo žinios neatitiko tikrenybės; bet kadangi nieko nebuvo girdėti apie sero Frederiko suėmimą, teisėjas neabejojo, kad vikontas tuo metu jau buvo užsienyje, kur, kaip reikalavo tėvo sudaryta žiauri sutartis su svainiu, Diana, atsisakiusi pasirinkti kurį nors Osbaldistoną, turėjo įstoti į vienuolyną. Pirminės šio keisto susitarimo priežasties misteris Inglvudas negalėjo tiksliai paaiškinti, tačiau, kaip jis suprato, tatai buvo šeimyninė sutartis, sudaryta norint užtikrinti serui Frederikui pajamas iš likusių plačių jo valdų, atitekusių Osbaldistonų šeimai per kokią nors juridinę gudrybę,— žodžiu, šeimyninė sutartis, kuri, kaip tai dažnai atsitikdavo tomis dienomis, saistė žmones tarsi gyvą inventorių, nė kiek nepaisydama jų jausmų.

Negaliu pasakyti,— tokia aikštinga yra žmogaus širdies prigimtis,— ką aš išgyvenau, išgirdęs šią žinią: džiaugsmą ar liūdesį. Man atrodė, kad naujiena, jog mis Vernon atskirta nuo manęs amžinai ne vedybų su kitu, o uždaryta į vienuolyną, vykdant kažkokį beprasmišką sandėrį, ne tik nesumažino, bet, priešingai, dar labiau padidino mano širdgėlą, jos netekus. Šitoji mintis prislėgė mane, aš pasidariau išsiblaškęs, vangus, ir man sunku pasidarė kalbėtis su teisėju Inglvudu, kuris savo ruožtu ėmė žiovauti ir anksti pasiūlė man gulti. Aš iš vakaro atsisveikinau su juo, nusprendęs iškeliauti auštant, dar prieš pusryčius, į Osbaldistoną.

Misteris Inglvudas pritarė mano ketinimui. Bus protinga, pasakė jis, atsidurti ten, kol visi plačiai dar nesužinojo apie mano atvykimą į čionykštį kraštą,— juo labiau kad seras Rešlis Osbaldistonas tuo metu glaudėsi, kaip buvo pranešta teisėjui, misterio Džobsono namuose, regzdamas, be abejo, kokias nors intrigas.

— Jie atitinka vienas kitą kaip kirvis kotą,— pridūrė jis,— nes seras Rešlis neteko jokios teisės būti garbingų žmonių draugijoje; ir vargu ar tokie du užkietėję niekšai, suėję draugėn, galėtų nekėslauti šunybių padoriems žmonėms.

Baigdamas jis primygtinai paprašė išgerti su juo kelionei taurę degtinės ir prisėsti prie paukštienos apkepo, kad įgyčiau atsparumą prieš šaltą pelkių orą paryčiu.

XXXVIII SKYRIUS

Be šeimininko, be tarnų
Nūn Aivoro pilis
Apmirus — nei arklių, šunų,
Tik vienas liko jis.

Vordsvortas

Vargu ar gali būti kas liūdnesnio už tą nykumą, kurią jaučiame žvelgdami į buvusių džiaugsmų vietas, dabar pasikeitusias ir ištuštėjusias. Į Osbaldistoną jojau per tas pačias vietas, kurias regėjau tą atmintiną dieną, kai drauge su Diana Vernon grįžau iš Inglvudo dvaro. Atrodė, Dianos dvasia lydėjo mane keliaujantį, o kai pasiekiau vietą, kur pirmą kartą ją išvydau, tai nejučia ėmiau klausytis šunų lojimo, įsivaizduojamo medžioklės rago garso ir įtempęs akis žvelgiau į tolumą, tarsi laukdamas, kad štai ims ir kalvos šlaitu kaip koks žavus vaiduoklis pralėks miela medžiotoja. Bet visur aplinkui buvo tylu ir tuščia. Kai pasiekiau pilį, uždarytos durys ir langai, žole apaugęs takas, tykūs kiemai — visa tai buvo tikra priešingybė tam triukšmingam ir judriam vaizdui, kokį aš čia dažnai matydavau, kai linksmi medžiotojai susirinkdavo į rytmetinę pramogą arba grįždavo kasdienių lėbonių. Linksmas nuo saitų paleidžiamų skalikų lojimas, medžioklių šūkalojimas, kanopų kaukšėjimas, garsus senojo baroneto juokas stiprių ir gausių savo ainių priešakyje — visa tai dabar buvo nutilę, ir nutilę amžinai.

Aš žvelgiau į šią nykią, apleistą vietą, ir man neapsakomai buvo skaudu prisiminti net tuos, apie kuriuos, jiems gyviems esant, netekdavo pagalvoti su meile. Mintis, kad tiek jaunuolių, gražių, žvitrių, sveikų ir pasitikinčių savimi, per tokį trumpą laiką atsidūrė šaltame kape, kiekvienas žūdamas skirtinga, bet vis dėlto smurtiška ir netikėta mirtimi,— šitoji mintis sužadino man tokį mirties klaikumo jausmą, kad suvirpo mano širdis. Maža tegalėjo mane paguosti tai, kad aš grįžau kaip savininkas į tą sodybą, iš kurios dingau beveik kaip bėglys. Dairydamasis aplinkui, negalėjau apsiprasti su mintimi, kad visa tai — mano nuosavybė; aš jaučiausi lyg uzurpatorius arba bent nekviestas svečias ir sunkiai vijau nuo savęs įkyrią mintį, kad tvirta kurio nors mirusio mano giminaičio figūra, tarsi milži-

niškas vaiduoklis romanė, pasirodys dabar tarpduryje ir pastos man kelią.

Šitaip man paskendus liūdnose godose, mano palydovas Endrus, apimtas visai kitokios rūšies jausmų, atkakliai daužė iš eilės į visas namų duris, reikalaudamas atidaryti,— ir taip garsiai, tarsi norėdamas parodyti, kad bent jis tai jau kuo puikiausiai suvokia neseniai įgytų savo pareigų svarbą, tapęs naujo pilies valdytojo ginklanešiu. Pagaliau, bailiai ir nenoromis, Entonis Sidolas, perkaršęs mano velionio dėdės prievaizdas ir majordomas, dirstelėjo pro stiprias grotas viename apatinio aukšto lange ir paklausė, ko mums reikia.

— Mes atėjome išvyti tavęs iš čia, senas drauguži,— tarė Endrus Ferservis.— Galite kad ir dabar atiduoti raktus,— kiekvienam šuniui ateina paskutinė diena. Aš priimsiu iš tavęs staltieses ir brangius indus; tu savo metu turėjai gerų dienelių, misteri Sidolai; bet nėra pupos be dėmelės, ir nėra tako be klano; dabar tau teks pasėdėti stalo kamputyje, kur tiek metų prasėdėjo Endrus.

Šiaip taip sutramdęs uolųjį savo pasekėją, aš Sidolui paaiškinau, kokias turiu teises, kuriomis remdamasis ir reikalauju būti įleistas į pilį kaip teisėtas jos savininkas. Senis atrodė didžiai susijaudinęs bei prislėgtas sielvarto, ir jis aiškiai nenorėjo manęs įsileisti, nors ir kalbėjo nuolankiu, romiu tonu. Aš pagalvojau, kad tatai būta natūralaus susijaudinimo, kuris tiktai teikė garbės seniui, bet įsakmiai pareikalavau mane įleisti; atsisakius, paaiškinau aš, man teks atvykti antrą kartą su misterio Inglvudo įsakymu ir konstebliu.

— Šį rytą mes išjojome tiesiai iš teisėjo Inglvudo,— įsiterpė Endrus grasinimui sustiprinti,— ir aš prajodamas mačiau konstеblį Arčį Rutledžą. Praėjo laikai, misteri Sidolai, kai šalyje negalėjai rasti teisybės, kai šičia siautėjo kiek norėdami visokie maištininkai ir popiežeivos.

Grasinimas iškviesti valdžios pareigūną nugąsdino senį: jis žinojo, kad yra įtariamas kaip katalikas ir sero Hildebrando bei jo sūnų šalininkas. Drebėdamas iš baimės, jis atidarė vienas šalutines duris, sutvirtintas daugybe velkių bei skląsčių, ir nužemintai pareiškė viltį, kad aš nepalaikysiąs kalte, jog jis ištikimas savo pareigoms. Aš nuraminau senį, pasakydamas, kad jo atsargumas sudarė man tiktai geresnę nuomonę apie jį.

— Tik ne man,— įsiterpė Endrus,— Sidolas — senas sukčius. Jis neatrodytų toks bāltutis baltutėlis it švelnutė drobė ir jo keliai taip netirtėtų, jeigu tam nebūtų priežasties, kurios jis nepanorės mums pasakyti.

— Teatleidžia jums Dievas, misteri Ferservi,— atsakė prievaizdas,— kad jūs kalbate tokius nebūtus dalykus apie seną savo bičiulį ir tokį pat tarną kaip ir jūs! O kur,— paklausė jis, nužemintai mane lydėdamas koridoriumi,— kur tamstos gerbiamybė malonėtų, kad būtų pakurtas židinys? Bijau, kad namai jums pasirodys labai gūdūs ir nykūs. O gal jūs ketinate pietų joti atgal į Inglvudo dvarą?

— Pakurkite židinį bibliotekoje,— atsakiau aš.

— Bibliotekoje? — lyg nenugirdęs paklausė senis.— Ten seniai niekas nėra sėdėjęs, ir salė kūrenant prirūksta dūmų; pavasarį kamine kuosos lizdą susinešė, o pilyje nebeliko jaunų tarnų, ir nėra kam jų gūžtos iškrapštyti.

— Dūmai namie geriau negu ugnis svetur,— pasakė Endrus.— Mano ponas mėgsta biblioteką. Jisai ne koks popiežeiva, besididžiuojąs aklu savo nemokšiškumu, misteri Sidolai.

Labai nenoromis, kaip man pasirodė, prievaizdas nuvedė mane į biblioteką. Tačiau, priešingai jo žodžiams, salės vidus atrodė tarsi neseniai sutvarkytas ir buvo jaukesnis negu anksčiau. Už židinio grotelių liepsnojo ugnis, nors Sidolas buvo sakęs, kad kaminas esąs užkimštas. Pagriebęs repies, tarsi norėdamas pamaišyti ugnį, bet veikiausiai bandydamas paslėpti savo sumišimą, prievaizdas pasakė, kad „malkos dabar degančios gerai, tik rytą neapsakomai rūkę".

Norėdamas pasilikti vienas, iki atsipeikėsiu nuo pirmo skausmingo susijaudinimo, kurį man žadino viskas aplinkui, aš paprašiau senąjį Sidolą pašaukti man ūkvedį, kuris gyveno už kokio ketvirčio mylios nuo pilies. Jis išėjo aiškiai nenoromis. Po to įsakiau Endrui parūpinti man į tarnus porą trejetą petingų vyrų, kuriais jis galėtų pasitikėti, nes aplinkui gyventojai katalikai, ir Rešlis, iš kurio galima buvo laukti visokių įžūlių kėslų, sukinėjosi kaimynystėje. Endrus Ferservis mielai ėmėsi šio uždavinio ir prižadėjo man atvesti iš Trinlei Nou du uolius presbiterionus — tokius kaip jis pats, kurie ne tik patys nenusigąsią, bet mokėsią nugąsdinti ir popiežių, ir velnią, ir patį pretendentą; jis ir pats džiaugsiąsis jų bičiulyste, nes

dar pačią paskutinę naktį, mano praleistą Osbaldistone, tegu amaras nugadina visus obelų žiedus sode, jeigu jis nematęs, kad tas pats paveikslas (jis parodė į mis Vernon senelio portretą) nevaikščiojęs mėnesienoje po sodą!

— Aš sakiau tada jūsų gerbiamybei, kad mane tą naktį persekiojo šmėkla, bet jūs nesiteikėte klausytis manęs. Visada maniau, kad popiežeivos raganauja ir pasiverčia velniais, bet niekad tokių dalykų nebuvau regėjęs savo paties akimis iki tos baisios nakties.

— Drožkite, sere,— tariau aš,— ir atveskite tuos vyrus, kuriuos minėjote, ir žiūrėkite, kad jie būtų protingesni už jus ir nesibaidytų savo pačių šešėlio.

— Aš esu padorus žmogus, ir jūsų apylinkėje visi mane tokiu laiko,— atsakė niurnėdamas Endrus,— bet nesigirsiu: su piktomis dvasiomis nenoriu susidėti.

Tai taręs, jis išėjo. Vos jam spėjus uždaryti duris, ant sleńksčio pasirodė dvaro ūkvedis Vordlo.

Jisai buvo protingas ir doras žmogus; jeigu ne jo rūpinimasis ir pastangos, mano dėdei būtų buvę sunku iki galo išlaikyti dvarą savo rankose. Jis atidžiai patikrino mano teises valdyti dvarą ir nuoširdžiai jas pripažino. Kam nors kitam paveldėjimas būtų buvęs menkos vertės — taip buvo praskolinta ir įkeista visa toji nuosavybė, tačiau didesnė vekselių dalis buvo mano tėvo rankose, ir jis be atvangos supirkinėjo taip pat likusius; gausus jo pelnas, kuris išaugo pakilus fondinėms vertybėms, padėjo jam lengvai ir patogiai apmokėti skolas, kurios slėgė mūsų tėvoniją.

Aš sutvarkiau su Vordlo daug neatidėliotinų reikalų ir pasilikau jį papietauti su manim. Mes paprašėme mums paduoti valgius bibliotekos patalpoje, nors Sidolas primygtinai patarinėjo pereiti į Akmeninę salę, kurią šiam atvejui tyčia sutvarkęs. Tuo tarpu sugrįžo Endrus su trimis rekrūtais, kuriuos jis iškilmingai pristatė kaip „blaivius, padorius žmones, ištikimus tikėjimo dalykuose, o svarbiausia — drąsius it liūtai". Aš įsakiau juos pavaišinti degtine, ir jie išėjo. Pamatęs, kaip Sidolas palingavo galvą jiems pasišalinant, prisispyręs ėmiau reikalauti, kad jis paaiškintų, dėl ko taip daraš.

— Man gal nedera laukti,— tarė jis,— kad tamstos gerbiamybė patikėsite tuo, ką pasakysiu, bet tatai vis dėlto šventa teisybė. Ambrozas Vingfildas yra doriausias

žmogus pasaulyje, tačiau jei mūsų krašte yra veidmainių sukčių, tai toks yra jo brolis Lensis,— visa apylinkė žino, kad jis raštininkui Džobsonui šnipinėjo nelaiminguosius džentelmenus, kuriems būdavo striuka. Bet jis disidentas, ir, man rodos, nūdien to pakanka.

Išliejęs savo pasipiktinimą šiais žodžiais, į kuriuos man atrodė neverta kreipti dėmesio, ir pastatęs ant stalo vyną, prievaizdas išėjo iš kambario.

Misteris Vordlo, prasėdėjęs su manim iki sutemų, pagaliau susidėstė raštus ir išėjo į savo paties būstą, palikęs mane tokios sutrikusios dvasinės būklės, kai negalima pasakyti, ar mums reikėtų draugijos, ar verčiau norėtume vienatvės. Tačiau man neteko rinktis, nes aš likau vienas kambaryje, kuris labiau už visas kitas patalpas galėjo man sužadinti liūdnus prisiminimus.

Sutemoms vis labiau besitelkiant mano kambaryje, Endrus susigalvojo kyštelėti galvą pro durìs — ne pasiklausti, gal man reikia žiburio, bet patarti šviesa apsiginti nuo vaiduoklių, kurie drumstė jo vaizduotę. Aš atmečiau jo pasiūlymą gana irzliai, pamaišiau ugnį židinyje ir įsitaisęs viename iš dviejų sunkių odinių fotelių, kurie stovėjo abipus senoviško gotiško židinio, nieko negalvodamas ėmiau spoksoti į ugnį, kuri liepsnojo mano pažarstyta.

— Šitaip sušvinta,— tariau pats sau vienas,— ir šitaip užgęsta žmogaus troškimai! Įžiebtus menkiausių smulkmenų, juos vėliau ima kurstyti vaizduotė,— ne, juos pūste įpučia apgaulinga viltis! — iki sunaikina tai, ką buvo uždegę, ir žmogaus, jo vilčių ir svajonių telieka menkutis plėnių ir pelenų žiupsnelis.

Tarsi atsakas į šias mano godas, iš priešingo kambario galo pasigirdo gilus atodūsis. Aš pašokau nustebęs — Diana Vernon stovėjo priešais mane, įsitvėrusi į ranką žmogui, kuris buvo toks panašus į atvaizduotąjį čia tiek sykių mano minėtame portrete, kad paskubomis dirstelėjau į rėmus, tikėdamasis juos pamatyti tuščius. Pirmiausia šovė mintis, kad arba man staiga sutriko protas, arba mirusiųjų vėlės iš tikrųjų atsikėlė iš tamsos ir atėjo manęs gąsdinti. Dar kartą dirstelėjęs, įsitikinau, kad mano protas visai blaivus ir kad figūros, stovinčios prieš mane, visai realios ir materialios. Tai buvo pati Diana, nors labiau išblyškusi ir lieknesnė negu anksčiau; ir ne iš kapo išėjęs vaiduoklis stovėjo šalia jos, o Voganas, tiksliau sa-

kant — seras Frederikas Vernonas, apsivilkęs lygiai taip, kaip jo protėvis, su kurio portretu jo veidas turėjo šeimyninį panašumą. Pirmas prašneko jisai, nes Diana stovėjo žvelgdama žemyn, o mano liežuvis iš nustebimo tiesiog prilipo prie gomurio.

— Mes kreipiamės į jus kaip prašytojai, misteri Osbaldistonai,— pratarė jis,— mes prašome prieglobsčio ir apgynos jūsų pastogėje, iki galėsime tęsti kelionę, nes požemių kalėjimas ir mirtis persekioja mane kiekviename žingsnyje.

— Žinoma,— vargais negalais aš įstengiau prakalbėti,— mis Vernon negali pagalvoti... jūs, sere, negalite pamanyti, kad aš būčiau pamiršęs, kaip atjausdamas jūs padėjote man sunkią valandą, arba kad aš drįsčiau išduoti ką nors, o juo labiau jus.

— Aš tai žinau,— tarė seras Frederikas,— tačiau su neapsakomu nenoru apsunkinu jus pasitikėjimu, galbūt nepageidaujamu ir, be abejo, pavojingu. Aš, tiesą pasakius, mieliau prašyčiau to ką nors kitą, tiktai ne jus. Bet mano likimas, kuris mane pasmerkė pabėgėlio ir tremtinio gyvenimui, pilnam pavojų ir netikėtumų, dabar vėl mane persekioja, ir aš negaliu nieko kito pasirinkti.

Tuo tarpu prasivėrė durys, ir pasigirdo paslaugaus Endraus balsas:

— Atnešiau žvakių, galite užsidegti, jeigu norėsite. Lengvai pats užsižiebsite, tam jokios gudrybės nereikia.

Aš puoliau prie durų, kurias, kaip ir tikėjausi, pasiekiau laiku, neleisdamas Endrui pastebėti, kas buvo kambaryje. Beskubėdamas smarkiai išstūmiau jį lauk, užtrenkiau paskui jį duris ir pasukau spynoje raktą... tačiau, beregint prisiminęs du jo bičiulius, laukiančius apačioje, ir žinodamas, koks mano tarnas palaidaliežuvis, bei pagalvojęs, kad Sidolas įspėjo mane, jog vienas jų įtariamas esąs šnipas, aš kuo skubiausiai nusekiau paskui jį į tarnų kambarį, kur jie buvo susirinkę. Atidarydamas duris, aš išgirdau Endrų kažką garsiai pliauškiant, bet, man netikėtai pasirodžius, jisai nutilo.

— Kas tau yra, pakvaišėli? — paklausiau aš.— Tu taip spoksai ir žiūri akis išvertęs, lyg būtum išvydęs vaiduoklį.

— N... nie... nieko,— vos pratarė Endrus,— tik tamstos gerbiamybė per daug jau pasikarščiavote.

— Todėl, kad tu mane pažadinai iš gilaus miego, kvai-

ly. Sidolas sakė negalįs šiai nakčiai paruošti lovų šiem dviem jūsų šaunuoliams, ir misteris Vordlo mano, kad nėra reikalo juos palikti pilyje. Štai jiems krona, tegu išgeria į mano sveikatą; ačiū, kad jie nepatingėjo ateiti. Nėra ko gaišti, keliaukite iš pilies tuoj pat, mieli vyručiai.

Vaikinai padėkojo man už dosnumą, paėmė pinigus ir išėjo, matyt, nieko neįtardami ir patenkinti. Stebėjau juos iš paskos, iki įsitikinau, kad šįnakt jiems nebeteks paplepėti su doruoju Endrum. Aš taip galvotrūkčiais buvau nusekęs paskui jį, kad, man rodos, jis neturėjo kada nė poros žodžių pasakyti prieš man užklumpant jį. Tiesiog baisu, kiek eibių galėjo pridaryti tie pora žodžių! Šiuo atveju jie galėjo kaštuoti dvi gyvybes.

Savo svečių saugumui užtikrinti ėmęsis šitokių priemonių (tai buvo geriausia, kas man atėjo į galvą tuo kebliu momentu), aš grįžau jiems pranešti, kas mano tuo tikslu padaryta, ir pridūriau, kad įsakiau Sidolui, kam nors pasibeldus, išeiti prie vartų; aš supratau, kad mano svečiai pasislėpė pilyje tiktai padedami senojo majordomo. Diana pakėlė į mane akis, dėkodama už rūpinimąsi.

— Dabar jums paaiškėjo visos paslaptys,— pasakė ji.— Jūs, be abejo, žinote, koks artimas ir brangus yra man tas giminaitis, kuris nuolat šičia rasdavo prieglobstį, ir nesistebėsite, kad Rešlis, žinodamas šią paslaptį, galėjo laikyti mane tarsi geležinėse replėse.

Jos tėvas pridūrė, kad jie neketina ilgai varginti manęs savo slapstymusi ir išvyksią, pasitaikius pirmai galimybei.

Aš prašiau pabėgėlius atmesti visus šalutinius sumetimus ir tegalvoti apie pačių saugumą, pasitikint karščiausiomis mano pastangomis jiems padėti. Čia jie smulkiai paaiškino tas aplinkybes, kuriose jie buvo atsidūrę.

— Rešlis Osbaldistonas man visada atrodė įtartinas,— pasakojo seras Frederikas,— bet jo elgesys su beginkle mano dukterimi (apie tai aš tik prisispyręs sužinojau iš jos) ir jo begėdystė pasiglemžiant jūsų tėvo vertybes mane išmokė jo neapkęsti ir jį niekinti. Per paskutinį mūsų pasikalbėjimą aš neslėpiau nuo jo savo nusistatymo, nors, paisydamas atsargumo, privalėjau pasielgti kitaip. Užgautas niekinamo mano elgesio, Rešlis, pridaręs jau ir taip daugybę nusikaltimų, tapo dar išdaviku ir atskalūnu. Tuo metu aš dar buvau linkęs tikėtis, kad jo išdavystė turės maža

reikšmės: grafas Maras turėjo Škotijoje puikią armiją, o lordas Derventvoteris su Forsteriu, Kenmuru, Vintertonu ir kitais telkė jėgas pasienyje. Kadangi aš turėjau plačias pažintis su Anglijos didžiūnais ir bajorija, buvo nuspręsta mane prikomandiruoti prie kalniečių dalinio, kuris, vadovaujamas brigados generolo Mak Intošo iš Borlumo, persikėlė per Fortą ties pat jo žiotimis, peržygiavo Žemutinės Škotijos lygumą ir pasienyje prisidėjo prie anglų sukilėlių. Mano duktė lydėjo mane per visus pavojus ir sunkumus tokiame ilgame ir varginančiame žygyje.

— Ir jinai niekad nepaliks mielojo savo tėtušio,— sušuko mis Vernon, su meile priglusdama jam prie peties.

— Vos spėjęs atsidurti tarp angliškųjų savo draugų, iš karto supratau, kad mūsų žygis sužlugęs. Mūsų skaičius mažėjo, užuot didėjęs, ir prie mūsų neprisidėjo niekas, išskyrus mūsų pačių vienminčius. Aukštosios bažnyčios toriai daugiausia pasiliko neryžtingi, ir mes pagaliau atsidūrėme apsupti kur kas gausesnių jėgų mažame Prestono mieste. Ištisą dieną narsiai gynėmės. Rytojaus sulaukus, mūsų vadai nusiminė ir nusprendė pasiduoti nugalėtojo malonei. Pasiduoti šitokiomis sąlygomis — man reiškė padėti galvą budeliui ant kaladės. Kokie dvidešimt trisdešimt bajorų galvojo kaip aš. Mes užsėdome ant arklių ir į savo būrio vidurį paėmėme mano dukterį, kuri panorėjo drauge su manim pasitikti tą patį likimą. Mano draugai, nustebinti jos drąsos ir dukteriško prieraišumo, pareiškė greičiau mirsią, bet nepaliksią jos. Visas mūsų būrys išjojo gatve, vadinama Fišergeitu, iš kurios patekome į pelkėtą lauką ar pievą, besidriekiančią iki pat Riblo upės, kur vienas mūsų draugų žadėjo parodyti patogią brastą. Pelkėje priešas nelaikė stiprių jėgų, todėl mums teko susidurti tik su Honivudo dragūnų sargyba, kurią mes išvaikėme ir iškapojome. Persikėlę per upę, prasigavome į Liverpulio vieškelį, po to išsisklaidėme kiekvienas ieškoti sau vietos, kur būtų galima saugiai pasislėpti. Likimas mane nuvedė į Velsą, kur daugelis džentelmenų yra tokių pat kaip ir aš religinių bei politinių pažiūrų. Tačiau man nepasisekė rasti patogios galimybės pabėgti jūra, ir buvau priverstas vėl pasukti į šiaurę. Vienas ištikimas bičiulis man paskyrė susitikimo vietą netoli nuo čia ir mane nuves į uostą prie Solvėjaus, kur iš anksto paruošta škuna mane išgabens iš gimtojo krašto visiems laikams. Kadangi

Osbaldistono pilis šiuo metu buvo negyvenama ir saugoma Sidolo, kuris ir anksčiau būdavo mūsų patikėtinis, mes pasukome į šią vietą kaip į saugų prieglobstį. Aš vėl apsivilkau drabužiais, kuriais ne kartą sėkmingai naudojausi gąsdinti prietaringiems kaimiečiams ar tarnams, jei jiems pasitaikydavo atsitiktinai mane sutikti; ir kiekvieną momentą laukėme iš Sidolo žinios apie draugiško mūsų vadovo atvykimą, tik staiga netikėtai pasirodėte jūs ir įsikūręs šiame kambaryje nepalikote mums kitos išeities, tik atsiduoti jūsų kilniaširdiškumui.

Šitaip baigė seras Frederikas savo pasakojimą, kurio aš klausiausi tarsi sapnuodamas, ir man buvo sunku patikėti, kad regėjau dar kartą jo dukters figūrą su kūnu ir krauju, nors jos grožis buvo šiek tiek nublankęs, o siela prislėgta. Kunkuliuojanti energija, kuri jai padėdavo atsispirti visiems negandams, dabar virto ramiu ir nuolankiu, tačiau bebaimiu ryžtingumu ir ištvermingumu. Jos tėvas, nors matydamas ir pavydžiai sekdamas, kaip mane veikia jo pagyrimai dukteriai, negalėjo jų nepaminėti.

— Jinai iškentė mėginimus,— tarė jis,— kuriais būtų galėjusi didžiuotis it kankinė; jinai žvelgė į akis pavojams ir mirčiai įvairiausiomis aplinkybėmis, ištvėrė vargus ir nepriteklius, kurių buvo pabūgę stipriausi vyriškiai; jai teko praleisti dienas patamsyje bei naktis nesumerkiant akių,— ir nė karto mes iš jos neišgirdome nekantraus skundo ar aimanos. Žodžiu, misteri Osbaldistonai,— baigė jis,— jinai verta auka Dievui, kuriam aš,— jis persižegnojo,— pašvęsiu ją — paskutinę mielą brangenybę, kuri dar liko Frederikui Vernonui.

Po šių žodžių stojo tyla, ir liūdna jos prasmė man buvo aiški: Dianos tėvas dabar, kaip ir mums trumpai susitikus Škotijoje, stengėsi sužlugdyti mano viltis susijungti su ja.

— Mes negaišinsime misteriui Osbaldistonui laiko,— tarė jis dukteriai.— Mes jau supažindinome jį su tomis aplinkybėmis, kuriose atsidūrė nelaimingi jo svečiai, prašą prieglobsčio.

Aš paprašiau juos pasilikti ir pasakiau, pats galįs pereiti į kitą kambarį. Seras Frederikas pasipriešino, sakydamas, kad šitoks elgesys galėtų tiktai sukelti mano tarno įtarimus ir kad jų slėptuvė esanti visais atžvilgiais patogi, nes Sidolas juos aprūpino viskuo, ko tik jiems galėjo prireikti.

— Mes galbūt galėjome likti sėkmingai ten pasislėpę nuo jūsų akių, bet būtų buvę neteisinga prieš jus, jeigu būtume atsisakę visiškai pasikliauti jumis.

— Ir jūs neapsivilsite manimi,— atsakiau aš.— Jūs, sere Frederikai, tik truputį mane pažįstate, bet mis Vernon, esu tikras, paliudys jums, kad aš...

— Man nereikia savo dukters paliudijimo,— pasakė jis mandagiai, tačiau tokiu tonu, tarsi norėdamas sutrukdyti man kreiptis į Dianą,— nes aš pasiruošęs laukti iš misterio Osbaldistono vien tik gero. Leiskite dabar mums pasišalinti; mums reikia pasinaudoti poilsiu, kol turime galimybę, nes absoliučiai nežinome, kada galime būti pašaukti tęsti pavojingą kelionę.

Jis paėmė dukterį už rankos ir žemai nusilenkęs dingo su ja už portjeros.

XXXIX SKYRIUS

Likimas uždangą ranka patraukia
Ir mums atskleidžia sceną.

„Don Sebastianas"[219]

Aš pasijutau nustėręs ir sustingęs, kai jie pasišalino. Vaizduotė, nukrypdama į meilės objektą, kai jo nėra, piešia jį ne tiktai puikiausiomis spalvomis, bet kaip tik tokį, kokį mes labiausiai norėtume matyti. Aš visą laiką vaizdavausi Dianą tokią, kokia ji buvo tuomet, kai jos atsisveikinimo ašara nukrito man ant skruosto, kai jos atsisveikinimo dovana, perduota Mak Gregoro žmonos, man apreiškė, kad jinai trokšta nusinešti ištrėmiman ir vienuolyno vienatvėn mano meilės atminimą. Aš ją pamačiau, ir šaltas, abejingas jos elgesys, nieko kita nereiškiąs, tik ramų liūdesį, mane apvylė, net kiek įžeidė. Apniktas egoizmo jausmų, aš kaltinau ją abejingumu, beširdiškumu. Prikaišiojau jos tėvui puikybę, žiaurumą, fanatizmą, užmiršda-

[219] „Don Sebastianas" — anglų poeto Džono Draideno (1631—1700) tragedija.

mas, kad jie abu aukojo asmeninius savo troškimus,— o Diana ir širdies palinkimą,— tam, ką jie laikė savo pareiga.

Seras Frederikas Vernonas buvo griežtas katalikas, įsitikinęs, kad išganymo takas yra per siauras juo žengti eretikui; o Diana, kuriai rūpinimasis tėvu ilgus metus buvo visų jos minčių, vilčių, poelgių svarbiausia varomoji spyruoklė, manė vykdanti savo pareigą, paklusdama tėvo valiai ir atsižadėdama ne tik visų žemiškų gėrybių, bet ir paties brangiausio širdies polinkio. Nėra nieko nuostabaus, kad aš negalėjau tokiu momentu kaip reikiant įvertinti šių garbingų paskatų; bet vis dėlto neieškojau kokių nors netaurių priemonių išsivaduoti iš niūraus liūdesio.

— Vadinasi, esu atstumtas,— tariau aš, kai pasilikęs vienas ėmiau svarstyti sero Frederiko žodžius.— Esu paniekintas, manęs jis nelaiko vertu net truputį su ja pasikalbėti. Tegu bus taip; tačiau jisai bent nesukliudys man pasirūpinti jos saugumu. Aš liksiu čia, budėsiu, ir kol ji bus mano prieglobstyje, nepatirs pavojaus, kurį gali nukreipti ryžtingo žmogaus ranka.

Aš pasišaukiau Sidolą į biblioteką. Jis atėjo, tačiau amžinai su tuo Endrum, kuris, pasikėlęs į puikybę dėl aukšto posto, man ėmus valdyti pilį ir žemes, nepraleido nė vienos galimybės lįsti man akysna; ir, kaip neretai atsitinka žmonėms, kai jie siekia egoistinių tikslų, jis persistengė, ir jo paslaugumas pasidarė įkyrus ir varžąs.

Neprašytas jo buvimas man kliudė laisvai kalbėti su Sidolu, o išsiųsti jo nesiryžau, kad nepadidinčiau įtarimų, kurie galėjo jam kilti po to, kai išvijau jį pro duris.

— Aš nakvosiu čia, sere,— tariau, liepdamas jam arčiau pristumti senovišką dieninį gultą, panašų į kušetę.— Turiu daug darbo ir vėlai eisiu gulti.

Sidolas, matyt, supratęs mano žvilgsnį, pasisiūlė atnešti man čiužinį ir lovos baltinių. Aš sutikau su jo pasiūlymu, atleidau savo ginklanešį, užsižiebiau dvi žvakes ir paprašiau manęs netrukdyti iki septintos valandos ryto.

Tarnai išėjo, palikę mane vienumoje atsiduoti liūdnoms ir išdrikoms mintims, iki išvargintas kūnas pareikalaus poilsio.

Stengiausi negalvoti apie tas nepaprastas aplinkybes, į kurias mane atvedė likimas. Mintys, kurias taip riteriškai slopinau, kol jas žadinąs objektas buvo toli nuo ma-

nęs, įsisiautėjo dabar, vos tik atsidūriau visiškai arti tos, su kuria turėjau taip greit amžinai išsiskirti. Kokią knygą aš beėmiau, Dianos vardas buvo parašytas kiekviename puslapyje; kad ir kaip stengiausi nukreipti savo mintis, jos paveikslas atkakliai stovėjo mano akyse. Jis buvo panašus į paslaugią Saliamono vergę Prajoro poemoje[220]:

Nespėju šūktelt,— Abra jau čionai,
Pašauksiu kitą,— Abra amžinai.

Kas kartą, leidęs laisvai skrieti šioms mintims, aš berengti imdavau kovoti su jomis — čia pasiduodamas man būdingam švelniam nuoširdžiam liūdesiui, čia apsigink luodamas įžeistojo išdidumu, kaip žmogus, pasijutęs nepelnytai atstumtas. Aš žingsniavau po biblioteką iš vieno galo į kitą, iki mane apėmė karštligiškas susijaudinimas. Paskui kritau ant kušetės ir pamėginau užsnūsti; bet veltui dėjau visas pastangas, norėdamas nurimti, veltui gulėjau, nepajudindamas nė piršto ir nė mažiausio raumens, sustingęs it lavonas, veltui mėginau nuvyti drumsčiančias mintis, nukreipdamas dėmesį į eilėraščių kartojimą arba į aritmetinius skaičiavimus. Kraujas, mušdamas į taktą karštligiškoms mano mintims, tvinksėjo pulsu, panašiu į duslų ir ritmingą tolimos vėlyklos tuksenimą, ir liejosi gyslose skystos ugnies srovėmis.

Pagaliau atsikėliau, atvėriau langą ir valandėlę stovėjau šviesioje mėnesienoje; tai mane truputį atgaivino, o blausus ir ramus reginys už lango kiek išblaškė mano mintis, kurios nenorėjo pasiduoti mano valiai. Aš vėl atsiguliau ant kušetės, ir nors man širdyje — dangus regi! — nė kiek nebuvo lengviau, bet aš tapau tvirtesnis, labiau pasirengęs ištverti kančias. Netrukus miegas sukaustė mane, ir, nors pajautos miegojo, mano siela budėjo, kankinama minčių apie mano padėtį, ir aš sapnavau sielos kančias bei visokias baisenybes.

Prisimenu, sielvarto kamuojamas aš suvokiau, kad mudu su Diana tartum esame Mak Gregoro žmonos rankose ir tuojau būsime nustumti nuo skardžio į ežerą; signalas turėjo būti šūvis iš patrankos, kuria iššaus seras Frederi-

[220] Prajoras Metju (1664—1721) — anglų poetas ir diplomatas.

kas Vernonas, su kardinolo drabužiais vadovaująs ceremonijai. Siaubingai tikrovišką įspūdį man sukėlė ši įsivaizduojama scena. Aš ir dabar galėčiau atvaizduoti tą nebylų ir drąsų nuolankumą, trykštantį iš Dianos bruožų; laukinius, perkreiptus budelių veidus; jie būrėsi aplink mus, „vaipydamies bei maivydamies", jų grimasos vis keitėsi ir kas kartą atrodė vis šlykštesnės už prieš tai buvusias. Aš mačiau rūsčių, nepalenkiamu fanatizmu liepsnojantį Dianos tėvo veidą; mačiau, kaip jo ranka kelia lemtingą dagtį... Pasigirsta signalo šūvis; vėl, ir vėl, ir vėl kartoja jį tarsi griaustinio dundesys aplinkinių uolų aidas; aš pabundu nuo sapnuoto siaubo ir grįžtu į tikrovės nerimą.

Garsai sapne nebuvo tariami — kai nubudau, jie dar aidėjo man ausyse; bet tik po kokių dviejų trijų minučių galutinai atitokau ir aiškiai supratau, kad kažkas atkakliai beldžiasi į vartus. Didžiai sunerimęs, pašokau iš guolio, čiupau gulinčią po ranka špagą ir išskubėjau, nusprendęs nieko neįleisti. Tačiau man norom nenorom teko apsukti ratą, nes biblioteka buvo ne į kiemą, o į sodą. Prasigavęs pagaliau į laiptus, iš kur langai žvelgė į pagrindinį kiemą, išgirdau negarsius išsigandusio Sidolo žodžius, jam besiginčijant su šiurkščiais svetimais balsais: kažkas rėkavo apie teisėjo Stendišo kratos orderį ir karaliaus vardu reikalavo įleisti į pilį, grasindamas senajam tarnui sunkiausia įstatymo bausme, jeigu jis tučtuojau nepaklusiąs. Besiginčiją balsai dar nespėjo nutilti, kai, neapsakomam savo apmaudui, išgirdau Endraus balsą, kuris siūlė Sidolui pasitraukti į šalį,— jis pats, girdi, atidarysiąs vartus.

— Jeigu jie raikalauja karaliaus Jurgio vardu, mums nėra ko būgštauti; mes už jį liejome savo kraują ir aukojome savo auksą. Mums nėra ko slėptis, kaip kai kuriems kitiems, misteri Sidolai; mes, kaip jūs žinote, ne popiežeivos ir ne jakobitai.

Veltui stengiausi greičiau bėgti laiptais žemyn; aš girdėjau, kaip sklendės viena paskui kitą atšaunamos paslaugaus kvailio rankos, o jis be atvangos giriasi savo paties ir savo šeimininko atsidavimu karaliui Jurgiui. Tada greitai sumečiau, kad neprašyti svečiai įeis pirmiau, negu suspėsiu pribėgti prie vartų ir užstumti atgal skląsčius. Nusprendęs duoti Endraus nugarai paragauti vėzdo, kai tik turėsiu laiko atsiteisti su juo kaip reikiant, aš nubėgau atgal į biblioteką, užtrenkiau duris, užverčiau jas viskuo, kuo ga-

lėjau, puoliau prie kitų durų, pro kurias pas mane buvo įėję Diana bei jos tėvas, ir paprašiau tučtuojau mane įleisti. Duris man atidarė pati Diana. Ji buvo spėjusi visiškai apsirengti ir neatrodė nei sunerimusi, nei išsigandusi.

— Mes taip apsipratome su pavojais,— tarė jinai,— kad visuomet pasiruošę juos sutikti. Tėvas jau atsikėlęs, jis Rešlio kambaryje. Mes prasigausime į sodą ir iš tenai pro užpakalinius vartelius (Sidolas davė man raktą nuo jų, jeigu prireiktų) tiesiai į mišką,— aš pažįstu jame kiekvieną griovą, kaip niekas kitas pasaulyje. Sulaikykite juos kaip nors keletą minučių. Ir... brangusis, brangusis Frenkai, dar kartą — lik sveikas!

Jinai išnyko kaip meteoras, skubėdama pas tėvą, o kai aš vėl grįžau į biblioteką, neprašytieji svečiai jau laužėsi pro duris.

— A, plėšikai... šunys! — šūktelėjau aš, tyčiomis apsimesdamas nesuprantąs, ko jie įsiveržė.— Jeigu jūs tuojau pat neišsinešdinsite iš mano namų, aš šausiu pro duris iš blanderbaso[221].

— Šaukite iš lazdos, iš barškalo! — tarė Endrus Ferservis.— Tai misteris Džobsonas, teismo raštininkas, jis su teisėtu kratos orderiu...

— ...Surasti, sučiupti ir areštuoti asmenis,— tarė šlykščios įstatymų žiurkės balsas,— nurodytus minėtame orderyje ir pagal karaliaus Viljamo teisyno trečio skyriaus tryliktąjį paragrafą kaltinamus valstybės išdavimu!

Duris vėl iš naujo ėmė atakuoti.

— Aš keliuosi, džentelmenai,— tariau, stengdamasis kiek galint daugiau laimėti laiko.— Nesilaužkite. Leiskite man dirstelėti į jūsų orderį: jeigu jis teisėtas ir surašytas pagal visas taisykles, aš nesipriešinsiu.

— Tesaugo Viešpats didįjį mūsų karalių Jurgį! — sušuko Endrus.— Aš jau sakiau jums, kad jūs čia nerasite nė vieno jakobito.

Sugaišinęs jiems galimai daugiau laiko, galų gale buvau priverstas atidaryti duris, kurias jie būtų išlaužę.

Įėjo misteris Džobsonas su savo padėjėjais, tarp kurių išvydau jaunėlį Vingfildą, suteikusį, be abejo, įstatymų saugotojui reikiamą informaciją, ir pateikė orderį, nukreiptą ne tik prieš Frederiką Vernoną, nuteistą išdaviką,

[221] Blanderbasas — senoviškas ginklas, panašus į muškietą.

bet taip pat prieš Dianą Vernon, merginą, ir prieš Frensį Osbaldistoną, džentelmeną, kaltinamą jų nusikaltimo slėpimu. Priešintis būtų buvę beprotiška, todėl padelsęs dar keletą minučių pareiškiau sutinkąs atsiduoti į valdžios pareigūnų rankas.

Po to su skaudama širdimi išvydau, kaip Džobsonas pasuko tiesiai į mis Vernon kambarį, o paskui supratau, kad iš ten, neabejodamas ir niekieno nekliudomas, nusigavo į patalpą, kur buvo miegojęs seras Frederikas.

— Zuikis ištrūko,— prašvokštė tasai įstatymų žiurkė,— bet jo guolis tebėra šiltas. Skalikai nutvers jį už kiškų.

Iš sodo pasigirdęs šūksmas patvirtino, kad jo pranašystė išsipildė. Po penketo minučių į biblioteką įėjo Rešlis su dviem belaisviais — seru Frederiku Vernonu ir jo duktė rimi.

— Lapinas,— pasakė jis,— prisiminė senąją savo odą, bet pamiršo, kad ją gali pastoti apdairus medžiotojas. Aš nepamiršau sodo vartelių, sere Frederikai, arba jeigu šis titulas jums labiau prie širdies,— kilnusis lorde Bjučempai.

— Rešli,— atsakė seras Frederikas,— jūs esate šlykščiausias niekšas.

— Aš kur kas labiau buvau vertas šio vardo, sere baronetai — arba, atleiskite, milorde, kai globojamas prityrusio instruktuotojo stengiausi sukurstyti pilietinį karą taikios šalies širdyje. Bet aš padariau visa, ką galėjau,— tarė jis, pakeldamas akis į dangų,— savo klaidoms išpirkti.

Ilgiau nebegalėjau tverti. Buvau nusprendęs tylomis stebėti jų susitikimą, bet staiga pajutau, kad turiu prabilti arba numirti.

— Jeigu pragare,— pratariau aš,— yra už viską bjauriausia fizionomija, tai tatai turi būti niekšybės fizionomija, pridengta veidmainybės kauke.

— A-a! Mielasis mano pusbrolis! — sušuko Rešlis, priėjęs prie manęs su žvake ir apžvelgdamas nuo galvos iki kojų.— Sveikas atvykęs į Osbaldistoną! Atleidžiu jums tą tulžingą įniršį. Sunku per vieną naktį prarasti dvarą ir meilužę; mat mes atėjome pavesti valdyti šį nualintą dvarą teisėtam įpėdiniui, serui Rešliui Osbaldistonui.

Aš puikiai mačiau, kad Rešlis, šitaip narsaudamas, vos betvardo savo jausmus — įniršį ir gėdą. Tačiau dvasinė

jo būsena aiškiai atsiskleidė, kai į jį prašneko Diana Vernon.

— Rešli,— tarė jinai,— man gaila jūsų; nes kad ir kokios didelės yra tos niekšybės, kurias man kėslavote, ir tos, kurias man teko nuo jūsų patirti, aš negaliu neapkęsti jūsų taip baisiai, kaip aš jus niekinu ir gailiuosi jūsų. Tai, ką jūs dabar padarėte, užtruko gal valandą, bet šis jūsų darbas iki grabo lentos drums jūsų mintis,— o kodėl, tatai pajus jūsų sąžinė, kuri niekados neras ramybės.

Rešlis du tris kartus perėjo per patalpą, sustojo pasienyje prie staliuko, ant kurio tebestovėjo vynas, ir drebančia ranka prisipylė didžiulę taurę; bet pamatęs, kad mes pastebėjome, jog jis visas virpa, Rešlis pasistengė sutramdyti drebulį ir, įsitempęs žvelgdamas į mus, įžūliai ramiai pakėlė taurę prie lūpų, nenuliedamas nė lašo.

— Tai senas mano tėvo burgundiškis,— tarė jis, žvelgdamas į Džobsoną.— Džiaugiuosi, kad jo dar šiek tiek liko... Jūs parinkite tinkamus asmenis, kurie galėtų mano vardu valdyti namą ir visą dvarą. Tą seną nenaudėlį kamerdinerį ir pusgalvį škotą išvykite lauk. O šias žmogystas tuoj pat nugabensime su sargyba į tinkamesnę arešto vietą. Rūpindamasis jūsų patogumais,— pridūrė jis,— aš liepiau pakinkyti senąją šeimos karietą, nors puikiausiai žinau, jog ledi kartais nesibaido nakties vėsoje keliauti pėsčia ar raita, kad tik pagal plauką jai būtų kelionės tikslas.

Endrus grąžė rankas:

— Aš tik pasakiau, kad mano ponas kalbasi veikiausiai su dvasia bibliotekoje... o niekšingasis Lensis nepasigėdijo išduoti seno savo draugo, kuris dvidešimt metų kas sekmadienis giedojo su juo giesmes iš to paties psalmyno!

Jis buvo išmestas pro duris drauge su Sidolu, neleidus jam baigti savo verkšlenimų. Tačiau Endraus išvijimas turėjo netikėtų pasekmių. Nusprendęs, kaip jis paskui pasakojosi, pasiprašyti nakvynės pas tetulę Simpson,— gal kartais jį priglausianti iš senos pažinties! — jis nužingsniavo pagrindine alėja į „senąjį mišką", kaip jis vadinosi, nors dabar buvo daugiau panašus į ganyklą negu į mišką,— ir staiga pataikė į škotų galvijų kaimenę, sugulusią ten pailsio po dieninės ginimo kelionės. Endrus dėl to visai nenustebo, gerai žinodamas savo kraštiečių, galvijų pirklių, paprotį; užėjus nakčiai, jie apsistodavo geriausioje pievoje, kurią rasdavo neaptvertą, o prieš aušiant pasitrauk-

davo, kad netektų užsimokėti už naktinį stovyklavimą. Bet jis nustebo ir net nusigando, kai kažkoks kalnietis, prišokęs prie jo, apkaltino, kam jis baidąs gyvulius, ir užgynė eiti toliau, iki pasikalbėsiąs su savo ponu. Kalnietis nusivedė Endrų į krūmus, kur jis išvydo dar tris ar keturis savo kraštiečius. „Aš bematant sumečiau,— pasakojo Endrus,— kad varovų daugoka; kai jie ėmė mane kvosti, iškart susigriebiau — ant jų verpstės visai kitoks siūlas"[222].

Varovai smulkiai jį išklausinėjo, kas įvyko Osbaldistono pilyje, ir, atrodė, nustebo ir susirūpino dėl išgirstų naujienų.

— Ir tikrai,— dėstė Endrus,— aš papasakojau jiems viską, ką žinojau; ir per visą savo gyvenimą niekad nesiryždavau tylėti prieš durklą ar pistoletą.

Varovai šnibždomis pasitarė, o paskui suvarė į krūvą visą kaimenę ir ją atginė prie alėjos galo, maždaug per pusmylį nuo pilies. Jie ėmė tempti iš visų pusių išvirtusius medžius ir padarė iš jų laikiną užtvarą skersai kelio už kokių penkiolikos jardų, išvažiavus iš alėjos. Artėjo rytas, ir blanki aušra rytuose tvyrojo sumišusi su gęstančia mėnesiena, todėl daiktus buvo galima įžiūrėti gana aiškiai. Iš alėjos pasigirdo, kaip kaskart vis arčiau darda karieta, traukiama ketverto arklių ir lydima šešeto raitelių. Kalniečiai atidžiai sukluso. Karietoje važiavo misteris Džobsonas ir nelaimingieji jo belaisviai. Raiti jojo Rešlis ir keletas policininkų bei jų padėjėjų. Vos tik mes prasigavome pro vartus alėjos gale, juos tuoj už kavalkados uždarė specialiai tam tikslui stovėjęs kalnietis. Tuo pat metu karietai kelią pastojo gyvulių kaimenė, į kurią ši įstrigo, ir priešakyje stūksanti užtvara. Pora raitelių nusėdo nuo arklių pašalinti sumestų medžių, pamanę galbūt, kad jie čia palikti atsitiktinai arba iš apsileidimo. Kiti rimbais ėmė varyti gyvulius nuo kelio.

— Kas drįsta liesti mūsų gyvulius? — pasigirdo griežtas balsas.— Šauk į jį, Angusai!

— Nori atimti belaisvius! — bematant suriko Rešlis ir iššovęs iš pistoleto sužeidė kalbėjusįjį.

— *Claymore!*[223] — sušuko kalniečių vadas, ir kautyns virte užvirė. Valdžios pareigūnai, netikėtai užklupti ir šiaip

---

[222] Tai yra verčiasi visai kuo kitu.

[223] Už ginklų!

jau nepasižymėdami akiplėšiška drąsa, tesigynė gana silpnai, nors jų ir buvo daugiau. Kai kurie pabandė joti atgal į pilį, bet prie vartų sutikti pistoleto šūvio pagalvojo esą apsupti ir išlakstė į visas puses.

Rešlis tuo tarpu nušoko nuo balno ir pėsčias susirėmė žūtbūtinėje dvikovoje su gaujos vadu. Jų grumtynes aš stebėjau pro karietos langą. Pagaliau Rešlis parkrito.

— Ar sutinki prašyti atleidimo, šaukdamasis į Dievą, į karalių Jokūbą ir į seną draugystę? — ištarė balsas, kurį aš iš karto pažinau.

— Ne, niekados! — tvirtai atsakė Rešlis.

— Tai mirki, niekšingas išdavike! — atšovė Mak Gregoras ir persmeigė ties jo kojomis išsitiesusį priešininką.

Po to jis tuoj prišoko prie karietos durų, ištiesė ranką mis Vernon, padėjo išlipti jos tėvui bei man ir, ištempęs už pakarpos teismo raštininką, sviedė jį po ratais.

— Misteri Osbaldistonai,— tarė jis pašnibždomis,— jums nėra ko bijoti. Aš turiu pasirūpinti tais, kuriems mano pagalba labiau reikalinga. Jūsų bičiuliams greit nebegrės joks pavojus. Likite sveikas ir nepamirškite Mak Gregoro.

Jis švilptelėjo, jo gauja susirinko aplink jį, ir pasiėmę Dianą bei jos tėvą jie po akimirkos dingo miško takų vingiuose. Vežėjas ir foreitorius, vos pasigirdus pirmam šūviui, buvo pabėgę, palikdami arklius, kurie atsidūrę į užtvarą sustojo ir stovėjo nesijudindami,— Džobsono laimė, nes vos jiems pajudėjus, ratas būtų pervažiavęs jam per krūtinę. Pirmiausia aš susirūpinau pastatyti jį ant kojų, nes nenaudėlis buvo toks persigandęs, kad nieku gyvu nebūtų atsikėlęs savo paties pastangomis. Paskui įsakiau tai įstatymų žiurkei gerai įsidėmėti, kad aš nei pats dalyvavau išvaduojant belaisvius, nei bandžiau išsigelbėti pabėgdamas, ir pasiūliau, grįžus atgal į pilį, pašaukti ką nors ten paliktų saviškių padėti sužeistiesiems. Bet Džobsonas buvo taip persigandęs ir toks bejėgis ką nors suprasti, kad negalėjo nė iš vietos pajudėti. Todėl aš nusprendžiau eiti pats, suklupau ant žmogaus, kuris man pasirodė jau lavonas ar bemirštąs. Tačiau tai būta Endraus Ferservio, sveikut sveikutėlio, koks jis būdavo geriausiomis savo gyvenimo valandomis,— o išsitiesė paslikas, norėdamas išvengti artimos pažinties su kardu, durklu ar kulkomis, kurių mirtinas veikimas iš tikrųjų reiškėsi aplinkui ke-

letą minučių. Aš taip nudžiugau jį čią radęs, kad visai nesiteiravau, kaip jis čia atsidūrė, tik liepiau sekti iš paskos ir man padėti.

Pirmiausia ėmėmės Rešlio. Man prisiartinus, jis suvaitojo tiek pat iš pykčio, kiek iš skausmo ir užsimerkė, tarytum pasiryžęs kaip Jagas nepratarti nė žodžio. Mes įkėlėme jį į karietą ir tą pačią paslaugą padarėme kitam sužeistam jo būrio asmeniui, kuris gulėjo mūšio lauke. Po to vargais negalais įtikinau Džobsoną, kad jis turi įlipti į karietą ir atsisėdęs prilaikyti serą Rešlį. Jis pakluso, tačiau, rodos, pusiau tesuprasdamas mano žodžius. Mes su Endrum apgręžėme arklius ir atidarę vartus iš lėto nusivarėme pakinkytą karietą atgal į Osbaldistoną.

Keletas pabėgėlių jau buvo aplinkiniais takais sugrįžę į pilį ir sujudinę jos įgulą, pasakodami, kad seras Rešlis, raštininkas Džobsonas ir visa jų palyda, išskyrus juos, kurie išsigelbėjo parnešti šios naujienos, buvo sukapoti į gabalus ištiso laukinių kalniečių būrio. Todėl pasiekę pilį išgirdome tokį balsų gaudesį, koks kyla sujudus aviliui, kuriame suūžia šimtai bičių. Misteris Džobsonas, dabar jau spėjęs šiek tiek atitokti, surado savyje jėgų prašnekti ir pasisakyti, kas toks esąs. Jis juo labiau skubėjo ištrūkti iš karietos, kad vienas jo palydovas (policijos pareigūnas), didžiausiam raštininko siaubui, klaikiai vaitodamas, atidavė sielą.

Seras Rešlis Osbaldistonas buvo dar gyvas, bet taip sunkiai sužeistas, kad visos karietos grindys buvo paplūdusios jo krauju ir ilga raudona kraujo srovė driekėsi nuo paradinių durų iki Akmeninės salės, kur sužeistasis buvo paguldytas į fotelį. Visi subėgo prie jo: vieni mėgino sustabdyti kraujavimą drobulėmis, kiti reikalavo chirurgo, bet, matyt, niekas nenorėjo eiti jo pašaukti.

— Nekankinkite manęs,— pratarė sužeistasis.— Aš žinau, kad niekas man nebepadės. Aš jau mirštu.

Jis atsitiesė krėsle, nors jo kaktą jau buvo išpylęs šaltas priešmirtinis prakaitas, ir prašneko tokiu tvirtu balsu, kuris pranoko jo jėgas.

— Pusbroli Frensi,— tarė jis,— prieikite arčiau prie manęs.

Aš priėjau.

— Aš tenoriu, kad jūs žinotumėte, jog mirties skausmai nė truputėlio nepakeitė mano jausmų jūsų atžvilgiu.

Aš neapkenčiu jūsų! — prašvokštė jis, ir įniršis kraupiu atšvaitu suspindo jo akyse, kurios veikiai turėjo amžinai užsimerkti.— Aš neapkenčiu jūsų su tokia didžia neapykanta dabar, gulėdamas prieš jus paplūdęs kraujais, mirdamas, kaip neapkęsčiau, jei mano koja laikytų primynus jūsų kaklą.

— Aš jums nedaviau tam pagrindo, sere,— atsakiau jam,— ir jūsų paties labui norėčiau, kad jūsų mintys pakryptų kita linkme.

— Jūs davėte tam pagrindą...— atkirto jis.— Meilės, garbės ir dalykiniuose reikaluose jūs amžinai, kiekviename posūkyje stovėjote man skersai kelio ir žlugdėte mane. Aš gimiau būti savo tėvo namų pasididžiavimu — o tapau jų gėda... Ir vien per jus... Mano tėvonija, šita pilis, ir toji atiteko jums... Glemžkitės ją,— švokštė jis,— ir mirštančiojo prakeikimas tekrinta ant jos visiems laikams.

Jis baigė sakyti baisų savo linkėjimą ir po valandėlės atšlijo fotelyje; jo akys pasidarė it stiklinės, sąnariai pastiro, bet mirtinos neapykantos grimasa ir žvilgsnis liko, net išleidus paskutinį atodūsį. Aš nenoriu ilgiau apsistoti prie šio skausmingo paveikslo ir apie Rešlio mirtį pasakysiu tik tiek, kad ji leido man netrukdomam pasinaudoti paveldėjimo teisėmis: Džobsonas buvo priverstas prisipažinti, kad man mestas juokingas kaltinimas slėpus valstybės išdavikus tebuvęs paremtas tik paprastu *affidavit*[224] ir kad jis pasinaudojęs juo tiktai dėl to, kad norėjęs padaryti paslaugą Rešliui, pašalindamas mane iš pilies. Nenaudėlio vardas buvo išbrauktas iš juristų sąrašo, ir, žmonių niekinamas, jis atsidūrė skurde.

Sutvarkęs savo reikalus Osbaldistono pilyje, aš grįžau į Londoną ir jaučiausi laimingas, kad pavyko ištrūkti iš vietos, kuri man žadino tiek skausmingų prisiminimų. Dabar buvau didžiai susirūpinęs ką nors sužinoti apie Dianos ir jos tėvo likimą. Vienas prancūzas, atvykęs į Londoną komerciniais reikalais, perdavė man mis Vernon laišką, kuris iš dalies mane nuramino,— jiems pavojus nebegrėsė.

Iš laiško supratau, kad Mak Gregoras pasirodė su savo žmonėmis tokiu lemiamu momentu anaiptol ne atsitik-

[224] Liudijimu, patvirtintu tik priesaikos be jokių įrodymų (*lot.*).

tinai. Škotijos didikai ir skvairai, įsivėlę į maištą, taip pat daugelis Anglijos kilmingųjų buvo itin susirūpinę padėti išsigelbėti serui Frederikui Vernonui, kuris, iš seno būdamas ištikimas Stiuartų dinastijos šalininkas, turėjo su savim įvairių dokumentų, kurių būtų užtekę pražudyti pusei Škotijos. Palengvinti jo pabėgimą ir buvo pavesta Rob Rojui, kuris savo drąsą ir apsukrumą ne kartą jiems buvo įrodęs, o susitikimo vieta parinktas Osbaldistonas. Jūs jau žinote, kaip šio plano vos nesuardė nelemtasis Rešlis. Tačiau sumanymas pavyko kuo puikiausiai. Vos tik seras Frederikas su dukterimi pasijuto laisvi, jie sėdo ant jiems pabalnotų arklių, ir Mak Gregoras, puikiai pažindamas vietovę,— kiekviename Škotijos kampelyje ir Šiaurės Anglijoje jis jautėsi kaip namie,— išvedė juos į vakarinę pakrantę, iš kur jie sėkmingai išplaukė į Prancūziją. Tas pats prancūzas man papasakojo, kad serą Frederiką surėmusi kažkokia įsisenėjusi liga — patirtų sunkumų ir negandų pasekmė — ir kad gydytojai maną, jog jam likę gyventi vos keletas mėnesių. Jo duktė esanti vienuolyne, bet seras Frederikas, nors ir pageidavęs, kad ji užsidėtų vienuolės gaubtą, neva nusprendęs jai palikti visišką laisvę pasirinkti.

Gavęs šias žinias, aš atvirai pasipasakojau savo širdies balsą tėvui, kuris gana nustebo, išgirdęs, kad aš užsigeidžiau vesti katalikę. Bet jis labai norėjo matyti mane „nusistovėjusį gyvenime", kaip jis sakė; ir nepamiršo, kad tapęs uoliu jo pagalbininku komercijos reikaluose aš paaukojau savo palinkimus. Šiek tiek pasvyravęs ir davęs man keletą klausimų, į kuriuos aš sugebėjau tinkamai jam atsakyti, jis pareiškė:

— Nemaniau, kad mano sūnus taps pilies valdytoju, lordu Osbaldistonu, ir anaiptol nesitikėjau, kad jis danginsis į Prancūzijos vienuolyną nuotakos ieškoti. Bet tokia atsidavusi duktė, be abejo, bus gera žmona. Tu sėdai prie kontoros stalo, Frenkai, nórėdamas padaryti man malonumą. Bus labai teisingai, jei išsirinksi žmoną, darydamas pats sau malonumą.

Man neverta nė pasakoti, Vili Trešemai, kaip aš skubėjau sutvarkyti savo piršlybas. Jūs taip pat žinote, kaip ilgai ir laimingai aš gyvenau su Diana. Jūs žinote, su kokiu sielvartu aš jos verkiau ir raudojau. Bet jūs nežinote... ne-

galite žinoti, kaip didžiai ji buvo nusipelniusi, kad vyras taip jos gedėtų.

Štai ir visi romantiški mano nuotykiai, ir aš nebeturiu ko jums daugiau papasakoti, nes visi vėlesni mano gyvenimo nutikimai yra taip gerai žinomi tam, kuris su tikrai draugiška užuojauta kartu su manim pasitikdavo tiek džiaugsmus, tiek ir sielvartus, įvairinusius mūsų dienas. Aš dažnai lankydavausi Škotijoje, bet niekados nebesutikau drąsiojo kalniečio, kurio įtaka jaunystės dienomis taip lemtingai paveikė visą mano gyvenimą. Tačiau kartkartėmis išgirsdavau, jog jis kaip ir anksčiau tvirtai laikosi Loch Lomondo kalnuose, nepaisydamas visų galingų priešų, net išsirūpinęs, kad vyriausybė tam tikra dalimi jį pripažintų „Lenokso protektoriumi", kuris eidamas šias savavališkai prisiimtas pareigas rinko „juodąją duoklę" teisingiau negu kuris nors dvarininkas nuomos mokestį. Atrodė neįtikėtina, kad jo gyvenimas galėtų baigtis kitaip negu tragiška mirtimi. Tačiau jis ramiai pasimirė, sulaukęs senatvės, berods, 1733 metais; ir iki šiol gimtojoje jo šalyje prisimenamas kaip Škotijos Robinas Hudas — siaubas turtuoliams, draugams varguoliams, apdovanotas tokiomis proto ir širdies ypatybėmis, kurios būtų dariusios garbę žmogui ir ne tokios abejotinos profesijos, kokiai likimas buvo jį pasmerkęs.

Senasis Endrus Ferservis mėgdavo sakyti:

— Pasaulyje daug dalykų yra per daug blogų, kad juos šlovintume, ir per daug gerų, kad juos smerktume,— kaip Rob Rojus.

(Čia rankraštis kažkaip staiga nutrūksta. Aš turiu pagrindo spėti, kad toliau buvo pasakojama apie privačius dalykus.)

Skotas V.
Sk 52 Rob Rojus: Romanas / Iš anglų k. vertė M. Kazlauskaitė ir J. Subatavičius.— 2-asis leid.— V.: Vyturys, 1991.— 429[1] p.

ISBN 5-7900-0686-8

Tai vienas iš reikšmingiausių V. Skoto (1771—1832) romanų, atspindinčių Škotijos istorijos tarpsnį, taip pat škotų buitį ir papročius.

4703010100—153
S ——————— Neskelbta
M856(08)—91 UDK 820-31

JAUNIMUI

SKOTAS Valteris. ROB ROJUS. Romanas. Redaktorė S. Čičiškina. Meninis redaktorius A. Prelgauskas. Techninė redaktorė O. Žiemytė. Korektorės N. Žukauskienė, R. Sinkevičiūtė

Duota rinkti 1990 10 25. Pasirašyta spaudai 1991 03 20. SL Nr. 258. Leidinio Nr. 941. Formatas 84×108/32. Popierius spaudos Nr. 2. Garnitūra „Baltika", 10 punktų. Ofsetinė spauda. 22,68 sąl. sp. l. 22,89 sąl. spalv. atsp. 25,94 apsk. leid. l. Tiražas 50 000 egz. Užsakymas 1969. Kaina 5 rb 10 kp

„Vyturio" leidykla, 232600 Vilnius, Algirdo 31
Spaudė „Spindulio" spaustuvė, 233000 Kaunas, Gedimino 10